

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

MACARİSTAN'DA OTORİTER REJİMİN İNŞASI

Doktora Tezi

İlteriş ERGUN

Ankara, 2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

MACARİSTAN'DA OTORİTER REJİMİN İNŞASI

Doktora Tezi

İlteriş ERGUN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Filiz ZABCI**

Ankara, 2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI**

MACARİSTAN'DA OTORİTER REJİMİN İNŞASI

BÜTÜNLEŞİK DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Filiz ZABCI

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- 1- Prof. Dr. Filiz ZABCI**
- 2- Prof. Dr. Mehmet YETİŞ**
- 3- Prof. Dr. Burak Bilgehan ÖZPEK**
- 4- Doç. Dr. Berk ESEN**
- 5- Doç. Dr. Levent YILMAZ**

Tez Savunması Tarihi: 20.09.2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Filiz ZABCI danışmanlığında hazırladığım “Macaristan’da Otoriter Rejimin İnşası (Ankara, 2023) ” adlı bütünleşik doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

20.10.2023

İlteriş ERGUN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HUKUK DÜZENİ

1.1. OTORİTERLEŞME TEKNİĞİ OLARAK HUKUK.....	12
1.2. MACARİSTAN’DA YARGI KURUMLARININ TARİHSEL ZAYIFLIĞI	22
1.3. OTORİTER REJİMİN HUKUK DÜZENİ	31
1.3.1. Asli Kurucu İktidar Olarak Fidesz ve Yeni Anayasanın Yapımı	31
1.3.2. Yürütmenin Şahsileşmesi	44
1.3.2.1. İktidarın Merkezi Arenası	44
1.3.2.2. Cumhurbaşkanlığı’nın Pasifize Edilmesi.....	45
1.3.2.3. Başbakan’ın Yetkilerinin Artırılması.....	47
1.3.2.4. İdari Yapılanmada Merkezileşme	49
1.3.2.5. Bürokrasinin Siyasallaştırılması	50
1.3.3. Yasamanın Araçsallaşması	54
1.3.4. Yargının Siyasallaşması.....	65
1.3.4.1. Yargı Erkini Halk Egemenliğine Karşı Konumlandırma.....	65
1.3.4.2. Anayasa Mahkemesi’nin Ele Geçirilmesi.....	68
1.3.4.3. Sıradan Yargı Üzerinde Siyasi Denetimin Sağlanması	78
1.3.4.4. Diğer Yargı Kurumlarının Kontrol Altına Alınması	82
1.3.4.5. İstihbarat Kurumlarının Kontrolü, Sivil Toplum Örgütlerinin Baskılanması Temel Hak ve Özgürlüklerde Gerileme	88
1.4. SONUÇ.....	99

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK DÜZEN

2.1. KURUMSALLAŞTIRILMIŞ YOLSUZLUK.....	108
2.2. MACARİSTAN’DA REKABETÇİ PİYASA EKONOMİSİNİN TARİHSEL ZAYIFLIĞI	124
2.2.1. Gulaş Komünizminin Rekabetçi Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecini Belirleyen Üç Özelliği	124
2.2.2. Rekabetçi Piyasa Ekonomisine Geçiş: Neoliberal Hegemonya Dönemi	125
2.2.3. Rekabetçi Piyasa Ekonomisine Geçiş: Neoliberalizmin Krizi	127
2.3. OTORİTER REJİMİN EKONOMİ DÜZENİ.....	138
2.3.1. Kamulaştırma ve Yeniden Özelleştirme Yoluyla Patrimonyal Rejimin İnşası.....	146
2.3.1.1. Bankacılık ve Finans Sektörünün Yeniden Yapılandırılması..	148
2.3.1.1.1. Merkez Bankası’nın Ele Geçirilmesi	150
2.3.1.2. Hizmet Sektörünün Yeniden Yapılandırılması.....	163
2.3.1.2.1. Macaristan Rekabet Kurulu’nun Ele Geçirilmesi ve Etkisizleştirilmesi.....	169
2.3.2. Kamu İhaleleri ve AB Fonları Aracılığıyla Patrimonyal Rejimin İnşası	181
2.3.2.1. Kamu İhaleleri	182
2.3.2.2. AB Fonları	187
2.4. SONUÇ.....	199

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASAL DÜZEN

3.1. İDEOLOJİK YAKLAŞIM SORUNU	213
3.2. FİDESZ’İN PARTİLEŞME SÜRECİ	232
3.2.1. Liberal Fidesz	232
3.2.2. Muhafazakâr Fidesz.....	234
3.3. FİDESZ’İN İDEOLOJİ EVRENİ.....	244

3.3.1. Fidesz İdeolojisini Biçimlendiren Kurumsal Yapı	245
3.3.1.1. Szazadveg Enstitüsü.....	245
3.3.1.2. Batthyány Lajos Alapítvány Enstitüsü.....	248
3.3.2. Fidesz İdeolojisinin Düşünsel Dayanakları	249
3.3.2.1. Siyasetin “ahlaki” temelde kurulması	256
3.3.2.2. Siyasetin Öncelleştirilmesi.....	260
3.4. SONUÇ.....	264
SONUÇ	268
KAYNAKÇA.....	276
ÖZET	326
ABSTRACT	328

GİRİŞ

21.yy'ın ilk çeyreğinde gerçekleşen çok sayıda olay, toplum ve siyasete ilişkin bir önceki yüzyıldan kalma ezberleri bozmuştur. Neoliberalleşme, demokratikleşme ve küreselleşme, “tarihin sonunu” getirmediği gibi liberal demokrasiyi de tek geçerli siyasal sistem statüsüne kavuşturamamıştır. Dahası, liberal demokrasiyi ortaya çıkartan faktörler de toplumsal, ekonomik ve ekolojik tepkilerle oluşan erozyonla gücünden ve meşruiyetinden çok şey kaybetmiştir. Üstelik bu durum, liberal demokrasi için geçici bir itibar kaybı gibi durmamakta, düzenin dayandığı modernleşme mefhumuna ilişkin çekirdeği de çürütmektedir. 11 Eylül 2001 saldırısı, 2008'deki ekonomik çöküş, 2015'deki göçmen hadisesi ve 2019 covid salgını gibi küresel krizler, ilerlemeye duyulan inancı sarsmış, liberal kurumların, seküler toplumsal formların ve özgür birey olgusunun siyasi alandaki konumlarını zayıflatmıştır. Liberal demokrasinin hegemonik siyasi düzen olarak ayakta kalmasını zorlaştıran yapısal koşullar, 1945 yılından bu tarafa liberaller ve muhafazakarlar arasındaki donmuş ideolojik rekabeti de yeniden canlandırmıştır. Özellikle, İkinci dünya savaşından sonra liberalizmin bir alt versiyonuna indirgenen muhafazakarlığın, milenyum sonrasında restorasyona uğrayarak anti-liberalizm hareketinin itici düşünsel gücünü oluşturması, bu canlanmanın en dikkate değer meselelerindedir.

Geçtiğimiz on yılda dünya siyasetinde yapılmış en ünlü konuşmalardan biri ise bahsi geçen restorasyon sürecindeki muhafazakarlığı anlama ve yorumlama ihtiyacını gözler önüne sermekte; muhafazakar-liberal çekişmesini de gün yüzüne çıkarmaktadır. 2014 yılında Orban, Zakaria'nın olumsuz değerler yüklediği *illiberalizm* kavramını sahiplenerek,¹ siyasi programının ideolojik temelini gösterdiği başat bir kavram ve uzun vadeli bir çözüm setinin üst başlığı olarak adeta yeniden yorumlamıştır. Bu durum, uzun süredir unutulmuş durumdaki illiberalizme olan ilgiyi artırmış; sosyal bilimciler de

¹ Fareed Zakaria, “The Rise of Illiberal Democracy”, *Foreign Affairs*, Vol 76, No:6, 1997, s. 22. Kavramın anlamına ilişkin tartışmalar için bakınız: s.226.

“demokratik gerileme”² çağını illiberalizmin yükselişi olarak değerlendirme eğilimine girmişlerdir.³ Aşağıdaki bölümlerde ayrıntılarıyla görüleceği üzere, hukuktan sosyolojiye, ekonomiden siyaset bilimine kadar farklı disiplinlerdeki çalışmalar, demokratik gerilemenin özgün ve ileri bir modeli olarak Macaristan rejimini *illiberalizm* ile tanımlama yarışına girmişlerdir.

Demokratik kamuoyu ve benzer görüşteki akademik çalışmalar, illiberalizmin demokratik düzene oluşturduğu tehdite dikkat çekerken⁴, dünyanın farklı köşelerinden muhafazakâr entelektüellerse Orban’ın başlattığı tartışmayı teorik bir zeminde savunmaya çalışmış; liberalizme karşı tepkiyi anti-liberal bir muhafazakarlık inşası için yönetmeye çabasına girmişlerdir. Liberalizmin iflasını ilan eden ABD’li muhafazakâr düşünür Patrick Deneen’e göre, liberalizm başarısız değildir aksine başarılı olduğu için iflas etmiştir: “liberalizm kurallarını uygulamaya koydukça, bir zamanlar çözeceğini vaad ettiği bütün kusurları yeniden üretmektedir.”⁵ Deneen, liberalizmin eşitliği sağlama, çoğulculuğu savunma, insan onurunu koruma gibi hedeflerle yola çıktığını ve fakat yolun sonunda devasa eşitsizlikler yarattığını, homojenliği dayattığını, ahlaki ve ruhsal bozulmaya neden olduğunu ve özgürlükleri yok ettiğini iddia etmektedir. Bu nedenle bugün yaşanan sosyal, siyasal ve ekonomik krizlere liberalizm içerisinden çözüm aramak, yangına körükle gitmek ile eş değerdedir. İsraili muhafazakar düşünür Yoram Hazony ise 1945 sonrasında liberalizmin kurduğu hegemonyanın sona erdiğini belirtmiş, aile kurumunu tehlikeye atan, dini toplumun dışına çıkararak, göçmen sorununu engelleyemeyen liberal demokrasinin en iyi alternatifinin muhafazakar-milliyetçi ideoloji tarafından sunulduğunun altını çizmiştir.⁶ Hazony muhafazakâr milliyetçiliğin,

² Nancy Bermeo, “On Democratic Backsliding, *Journal of Democracy*, vol 27, no 1, 2016, ss.5-19.

³ Andras Sajo, Renato Uitz, Stephen Holmes (ed.) *Routledge Handbook Of Illiberalism*, New York, Routledge, 2022. Ivan Krastev, “Eastern Europe’s Illiberal Revolution: The Long Road to Democratic Decline”, *Foreign Affairs: May/June*, 2018.

⁴ William A. Galston, “The Growing Threat of Illiberal Democracy”, <https://www.wsj.com/articles/the-growing-threat-of-illiberal-democracy-1483488245>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁵ Patrick Deneen, “Why Liberalism Failed”, New Haven, Yale University Press, 2018, s.26.

⁶ Yoram Hazony, *Conservatism: A Rediscovery*, Washington DC, Wegnery Publishing, 2022, s. xv-xviii.

toplumun kökenindeki Hıristiyan özellikleri restore ederek kültürel yıkımı engellemeyi, toplumsal huzuru korumayı ve siyasal istikrarı sağlamayı başaracağını iddia etmektedir.⁷ İngiliz muhafazakar düşünür Scruton, görevlerle hakların sağlıklı bir dengede kalabilmesinin ancak ulus-devlet modelinde mümkün olabildiğini, liberalizmin ise hakları aşırı genişleten evrensel hırsları nedeniyle bunun sürdürülebilirliğini kaybettiğini belirtmiştir. Liberalizmin kişinin ulus devlete sadakatini ve duygusal bağlılığını zayıflattığını düşünen Scruton, bireyi topluma bağlayan tarihsel/kutsal kurumların sol-liberal teokrasinin darbesiyle yıkıldığını yazmıştır.⁸

Muhafazakâr ideolojinin, ikinci dünya savaşı sonrası unuttuğu anti-liberal ilkeleri tekrar hatırlamasında ilk işaretin Macaristan'dan yani Doğu Avrupa'dan gelmesi tesadüfi değildir. Çünkü bu bölge, 1945 sonrasında başlayan ve soğuk savaş olarak bilinen uzun aralıkta, ikinci dünya savaşında bir ilk ön gösterimi yapılan, büyük insanlık kamplaşmasının tarihsel mekanıdır. Üretim biçimi, hukuk, yönetim şekli, kültür, gündelik hayat vb. tüm sahalarda, büyük insanlık ideali için en uygun çözüm setine sahip olduğunu idda eden iki tarafın bu 45 yıllık küresel çatışma dönemi, 1991'de bir ölçüde aniden sona ermiş ve mağlup olan Sovyetler Birliği ve Varşova paktı üyeleri, 20.yy. dünya sisteminin özü olan ulus-devlet biçimlerine geri dönmüştür. Ancak bu geri dönüş, fazlasıyla sancılı ve krizlerle yüklü bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Özellikle Doğu Avrupa'da, soğuk savaşın galibi olan ABD ve Nato ittifakının, tüm Dünya'ya biçtiği fabrikasyon gömleğin ne somut ne de soyut olarak uymadığı ortaya çıkmış, bölgenin liberal demokratikleşme süreci içindeki deneyimi demokrasi karşıtı dalganın enerji biriktirmesine yol açmıştır.

1989 sonrasında post-komünist ülkelerde hızlı liberalleşmenin yol açtığı toplumsal kargaşalar, geçiş sürecinden hoşnutsuz olan kitlelerin muhafazakâr/milliyetçi

⁷ Hazony, bu amacın ancak iç ulusal huzura sahip ulus-devlet modelinde başarılacağını belirtmektedir. Yoram Hazony, *Virtue of Nationalism*, New York, Basic Books, 2018.

⁸ Roger Scruton, *A Political Philosophy: Arguments For Conservatism*, London, Bloomsbury, 2019, ss. 1-32. Roger Scruton, "In Defence of Nation", içinde, Jonathan Charles Douglas (ed.) *Ideas and Politics in Modern Britain*, London, Macmillian, 1990.

partilere yönelmiş, sol/sosyalist partilerin liberallerle ittifak yapmasına tepki gösteren emekçi sınıfları yükselen yeni sağın doğal tabanına dönüştürmüştür. Savaş sonrası Batı Avrupa sağındaki liberalleşme deneyiminden yoksun olan Doğu Avrupa sağının, 1945 öncesinin rövanşist ve revizyonist eğilimlerine siyasal nostalji penceresinden bakması, bölge siyasetinin otoriterleşme patikasına yönelmesini kolaylaştırmıştır. Komünist dönemde bastırılan tarihsel bölünmelerin demokratik mücadele ile gün yüzüne çıkması, toplumsal kutuplaşmayı artırmış ve sağ siyasetin liberal demokrasinin muarızı bir pozisyon tutmasındaki faydayı büyütülmüştür. Böylelikle anti-liberal ideoloji geniş bir toplumsal tabana yayılarak popülistleşmiş ve olgunlaşmıştır.

Macaristan, aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde anlatılacağı üzere, özgün tarihsel koşullarından kaynaklı olarak demokratikleşme krizlerini oldukça şiddetli bir şekilde yaşamış, toplumsal yarıklar siyasetin dost-düşman ikilemine girmesine neden olmuştur. Bu durumun sonucunda, illiberal ideolojinin en saf formu şekillenmiş, ülke otoriterleşmenin yarattığı gerilimleri veya aşırı sağın yükselişini tarif ve tasnif etmek için başvuru kaynağı haline gelmiştir. Küresel ölçekte liberal-demokratik değerler setinden uzaklaşan ve otoriterleşmeye yönelen ülkeler içerisinde Macaristan model ülke olmuştur. Viktor Orban'ın 13 yıla varan iktidarı, soğuk savaş sonrasında liberal demokrasinin kurduğu tekelin yıkılmasına öncülük etmiş ve 2008 sonrasına tarihlenen otoriterleşme dalgasını tetiklemiştir.

2010, 2014, 2018 ve 2022 seçimlerini kazanan Orban, Macar sağının anti-liberal duygusal mirasını otoriter bir rejim yaratmak yolunda başarıyla kullanmış; inşa ettiği yeni rejimle Macaristan'ı AB üyeleri içerisinde *demokratik kabul edilmeyen ilk üye ülke* haline getirmiştir. 10 yıl gibi kısa bir sürede, liberal kurumları yasal yolları kullanarak dönüştürmüş ve demokratik söylemin felsefi temellerini değiştirerek geniş toplumsal

kesimleri kucaklayan yeni bir otoriter rejim tipinin yaratıcısı olarak görülmüştür.⁹ Bu yönüyle Orban rejimi, 2008 sonrasında tarihlenen yeni otoriterleşme biçiminin öncü ve özgün bir örneğini oluşturmaktadır.¹⁰

Orban rejiminin otoriter sağ siyasi elitler tarafından çok sayıda ülkede takip ve taklit edilmesi de 10 yıl öncesinde anomali kabul edilen bir rejimi, adeta yeni bir norm haline taşımıştır. Siyaset bilimciler bu istisnai durumu açıklamak için otoriter rejimler literatürüne başvurmuş, yerleşik bir çoğulcu demokrasinin ve kurumlarının çöküşünü açıklama ve anlama çabasına girişmiştir.

Otoriterlik kavramını, Juan Linz, demokrasi ve totaliterlik sınıflamasının dışında kalan rejimleri tanımlamak için¹¹, Huntington ise üçüncü demokratikleşme dalgası olarak betimlediği 20.yy'ın son çeyreğinde liberal demokrasiye geçiş sürecine giren ülkeler için kullanmıştır.¹² Geçiş süreci paradigması olarak adlandırılan bu yaklaşım¹³, post-komünist ülkeler ve Latin Amerika'da piyasalaşma ve demokratikleşmenin birlikte gideceğini varsaymıştır.¹⁴ Bu varsayım, Putin'in 1999'da demokratikleşmeyi

⁹ Steven Levitsky, Daniel Ziblatt, *How Democracies Die: What History Reveals About our Future?* London, Viking, 2018.

¹⁰ Steven Levitsky, Lucan A. Way, The New Competitive Authoritarianism, *Journal of Democracy*, volume 31, no 1, 2020.

¹¹ Latin Amerika'da, Ortadoğu ve Afrika'da ve Doğu Avrupa'da düşük idari kapasiteye sahip ülkelerde ortaya çıkan farklı rejimleri kategorize etmek için otoriterliğe başvuran Linz, bu tipolojiyi yaratırken rejimin ideolojik yoğunluğu plüralizm derecesi ve mobilizasyon kabiliyetine odaklanmıştır. İdeolojik yoğunluğu az, plüralizmi sınırlı, düşük mobilizasyona sahip rejimler otoriter rejim olarak adlandırılmıştır. Juan J. Linz, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Ankara, Liberte yayınları, 2008, s. 17-19.

¹² Samuel Huntington, "3. Dalga: Geç Yirminci Yüzyılda Demokratikleşme", İstanbul, Kilit Yayınları, 2011.

¹³ Guillermo O'Donnell, Phillippe C. Schmitter, "Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies", içinde, Guillermo O'Donnell, Phillippe C. Schmitter, (ed), *Transition from Authoritarian Rule: Southern Europe*, The John Hopkins University Press.

¹⁴ Geçiş sürecindeki ülkelerde otoriterliği besleyen yapısal koşulların tam çalışan bir liberal demokrasi kurulmasında engel çıkarması, siyaset bilimciler tarafından liberalizmin varyasyonları olarak kategoriye alınmalarına neden olmuştur. Örneğin O'Donnell, iktidarın seçim rekabetine girdiği ama normal zamanlarda kurumsal denetimin zayıf olduğu geçiş sürecindeki ülkeler için "delegatif demokrasi" kavramını kullanırken, Diamond seçimli demokrasiler olarak adlandırmıştır. Guillermo O'Donnell, "Delegative Democracy", *Journal of Democracy*, volume 5, no 1, ss.55-69. Diamond, Larry J. *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 1999.

sonlandırarak otoriter bir rejimi konsolide etmesiyle sona ermiş¹⁵, demokrasi ve otoriterliğin birlikte görüldüğü *karma rejim* tipini doğurmuştur.¹⁶

Demokrasi ile otoriterlik arası bir form olarak kabul edilen karma rejimler, seçimlerin düzenli yapıldığı ancak seçim rekabetinin adil olmadığı ülkeleri tarif etmek için kullanılmıştır. Bu ülkelerde iktidar, elinde bulundurduğu geniş imkanları kullanarak muhalefetin seçim kazanma şansını zorlaştırmaktadır. Bu manasıyla karma rejim tipi de muhalefetin seçim kazanabilme şansına göre ayrıca tasniflenmektedir. Bunlardan ilki *rekabetçi otoriter rejimlerdir*.¹⁷ Rekabetçi otoriter rejimler, iktidar amacıyla yarışan muhalefet partilerinin varlığı açısından rekabetçi, ancak rekabet alanının iktidarın lehine işleyecek şekilde eşitsiz bir şekilde dizayn edilmesi nedeniyle otoriterdir.¹⁸ Rekabetçi otoriter rejimlerde, iktidar ile muhalefet arasındaki seçim rekabeti iktidar lehine düzenlenmiş bir mücadele alanında gerçekleşir. İktidar, yargı ve bürokrasi eliyle muhalefet üzerinde baskı kurar. Muhalif partilerin finansmana erişimi ve medya görünürlüğü iktidar eliyle zorlaştırılır.¹⁹ Ancak rekabetçi otoriter rejimlerde bu baskı derecesi, muhalefetin iktidar karşısında anlamlı ölçüde yarışabilmesine, muhalefet etme hakkının yasalarla korunmasına ve seçim sonuçlarının önceden belli olmasına kadar varmaz.²⁰ Macaristan, Türkiye, Polonya, Hindistan, gibi çok sayıda ülkeyi tarif etmek için kullanılan rekabetçi otoriterlik, 2010 sonrasında ise çoğunlukçu yönetimler aracılığıyla kurulan otoriter rejimleri tanımlayan temel bir kavrama dönüşmüştür.²¹

¹⁵ Thomas Carothers, “The End Of Transition Paradigm”, *Journal Of Democracy*, Volume 13, Issue 1, 2002, ss.5-21.

¹⁶ Diamond, Larry J. “Elections Without Democracy: Thinking About Hybrid Regimes.” *Journal of Democracy*, volume 13, issue 2, 2002, ss.25–31. Merkel, Wolfgang. “Embedded and Defective Democracies.” *Democratization*, volume 11, no:5, 2004, ss. 33–58.

¹⁷ Steven Levitsky, Lucan A. Way, “Elections Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism”, *Journal of Democracy*, vol. 13, no 2, 2002, ss. 51-65. Steven Levitsky, Lucan A. Way, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*, New York, Cambridge University Press, 2010.

¹⁸ Levitsky, Way, *op.cit.*, 2010, s.5.

¹⁹ *Ibid.*, 7-12.

²⁰ *Idem.*

²¹ Berk Esen, Şebnem Gümüşçü, Hakan Yavuzylmaz, *Türkiye'nin Yeni Rejimi: Rekabetçi Otoriterlik*, İstanbul, İletişim yayımları, 2023, s. 28.

Andreas Schedler ise *hegemonik seçimci otoriter rejimler* kavramını kullanmaktadır.²² Bu rejim tipinin rekabetçi otoriter rejimden ayrıldığı nokta, seçim sürecinin niteliğine ilişkindir. Hegemonik seçimci otoriter rejim tipinde seçimler formaliteden ibarettir. Dış kamuoyunda meşruiyet sağlama amacıyla yapılmakta, bu nedenle hem adil hem de özgür olmayan bir seçim süreci yaşanmaktadır.²³ Bu rejimler seçim sonucu belirsizliğinin olası siyasi maliyetine katlanmamakta; seçim yapmanın sağladığı itibara odaklanmaktadır. Schedler, muhalefetin kaynaklara erişimindeki eşitsizlik, ifade ve örgütlenme hürriyetinde sınırlamalar, siyasi parti yasakları ve seçim kurallarının iktidar lehine düzenlenmesi gibi unsurlara bakarak, hegemonik seçimli otoriter rejimlerin ortaya çıkarılabileceğini savunmaktadır.²⁴ Schedler, hegemonik seçimci otoriter rejimlerin örnekleri olarak Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Belarus, Rusya ve Zimbabve gibi ülkeleri saymıştır.

Orban rejimini karma rejimler literatürü üzerinden tanımlamak oldukça yaygındır.²⁵ Ülkede seçimlerin yapılıyor olması, yerel seçimlerde muhalefetin iktidarı geriletebilmesi, serbestçe rekabete girebilmesi ve yasallığın siyasal mücadele için muhalefet açısından güvence olması gibi unsurlar, Orban rejimini karma rejim literatürü içerisinde tanımlama gerekçeleridir. Ancak, seçim rekabetini şekillendiren faktörler üzerinden rejimi tasniflemek, iktidarın nasıl çalıştığını anlamak için yeterli bir açıklama sunmadığı gibi, formel unsurlar rekabetin hakiki durumunu kavramak için yanıltıcı olabilmektedir. Orban rejimi örneğinde, iktidar partisi Fidesz'in seçim zaferlerini sınırlı rekabetin bir sonucu olarak değerlendirmek, rejimin ürettiği rıza mekanizmalarını ve kitle ile kurulan ilişkinin meşruiyetini gözden kaçırmamıza neden olmaktadır. Bu

²² Andreas Schedler, "Elections Without Democracy: The Menu of Manipulation", *Journal of Democracy*, volume 13, issue 2, ss.36-50.

²³ Andreas Schedler, "Electoral Authoritarianism", Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher, 2006, s. 46.

²⁴ Andreas Schedler, "The logic Of Electoral Authoritarianism", içinde, Andreas Schedler, (ed.) "Electoral Authoritarianism", Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher, 2006, s.7-12.

²⁵ Berk Esen, Şebnem Gümüüşçü, "Rising Competitive Authoritarianism in Turkey", *Third World Quarterly*, Vol. 37, No. 9, 2016, ss.1581-1606. Steven Levitsky, Lucan A. Way, The New Competitive Authoritarianism, *Journal of Democracy*, volume 31, no 1, 2020.

nedence, ülkenin yasallık durumunu ve kurumsal yapısını vurgulayan, prosedürlere odaklanan çalışmalar, iktidarın toplum üzerinde kendisini kurma ve uygulama biçimine dair bir sınırlı bir açıklama sunmaktadır. Rejimin biçimsel tasarımı, iktidarın yaslandığı sosyolojik tabanı, kurduğu enformel ilişkilerin tarihsel bağlamını, siyasal taleplerin hangi toplumsal alışkanlıklardan doğduğunu ve toplumun nasıl bir siyasal lider beklediğini anlatamamaktadır. Karma rejimler literatürünün, otoriter rejimlerde iktidar ile meşruiyet arasındaki bağı inceleme nesnesi haline getirmemesi, yaklaşımın ideolojik olduğuna dair soru işaretleri doğurmaktadır.

Karma rejimler bağlamında bugünkü Macaristan'ı ele almanın bir diğer zorluğu, Viktor Orban'ın rejimin işleyişindeki rolünü ve şahsı etrafında kurulan güç ilişkilerini açıklamadaki yetersizliktir. Yetkinin tek elde toplandığı, servetin siyaseten dağıtıldığı, siyasal kararların kurumsal yapı dışında alındığı ve özel mülkiyet hakkının zayıfladığı şahsiyetçi bir siyasal rejimde, hiyerarşik ilişkiler ile örülmüş bir sadakat zincirini ortaya çıkarmak, karma rejimler literatürünün hedeflerinin ötesindedir. Orban iktidarının sürekliliği, bir yönetim tercihi olarak lider rejiminin, Macaristan'ın tarihsel bağlamındaki işlevini ve toplumsal geçerliliğini sorgulamaya tabi tutmayı gerekmektedir.

Karma rejimler literatürünün, iktidarın konsolidasyonunu, meşruiyet dayanaklarını ve toplumla sosyo-kültürel düzeydeki ilişkisini kavrayacak araçlardan yoksun olması, bu eksenlerde rejimi tanımlayabilmek adına bizi Weber'in geleneksel otorite kavramına götürmektedir. Bu noktada rejimi tasnif etmek adına ilk ele alınabilecek olan yaklaşım sultanizm teorisidir. Linz ve Cheabi, şahsiyetçi rejimleri tanımlayabilmek için, Weber'in geleneksel otoritesinin hukuk tanımaz/aşırı formu olan sultancılık kavramını ödünç almış, kişisel, keyfi, sınırsız, patronaj ilişkilerinin toplumun her katmanına yayıldığı, özel mülkiyetin güvende olmadığı aile yönetiminin merkezde olduğu

yoğlaşmış bir rejim tanımını yapmışlardır.²⁶ Sultanizm, rejimle devlet arasındaki çizginin belirsizleştiği, yönetimin şahsileştiği, anayasal takiyeciliğin söz konusu olduğu, ahabp-çavuş kapitalizminin işlediği ve rejimin sosyal tabanının zayıf olduğu bir yönetim biçimini tarif eder. Aynı zamanda yöneticiye olan sadakatin ideolojik veya karizmatik niteliklere bağılı olarak değil; korku ve ödül mekanizması ile şekillendiği bir rejimi anlatır. Yönetim herhangi bir ideolojiye veya değer sistemine bağılı değildir, zira sınırsız keyfi yönetimini meşrulaştırmak için ideolojik terimlere ihtiyaç duymaz. Bu sebeplerle de salt kişisel bağlarla göreve getirilen kişilerin rejimi sürdürebilme araçlarından birisi de baskı ve şiddete başvurmak olacaktır. Ayrıca, baskı ve şiddet, resmî kurumların dışındaki enformel gruplar tarafından da icra edilebilir.

Orban rejimi keyfi otorite ve liderci karaktere sahip olmasına rağmen, sultancılık kategorisi içerisine yerleştirmek doğru değildir. Çünkü bu rejimin repertuarında şiddet bulunmaz, kurumlarsa ortadan kaldırılmazlar. Ancak ele geçirilirler ve bu da yasal mekanizmalarla gerçekleştirilir. Yönetimin ideolojik görünümü belirgindir; bu yüzden lidere olan sadakatin tek ölçütü ödül ve korku değildir. Tutarlı bir ideolojisi ve karizmatik otoriteye sahip bir lideri vardır; meşruiyet kaynakları geniştir. Hukukun ve ideolojik görüntünün sağladığı siyasi kapasite toplumun geniş kesimlerinin temsilini üstlenmesini sağlar. Bu da Orban rejimini toplumsal tabanı zayıf konvansiyonel sultancı rejimlerden ayırır.

Sultancı eğilimlere sahip olsa da Orban rejiminin bu yönetim biçiminin gerektirdiği özelliklerin dışına çıkması, Weber'in geleneksel otorite tipinin diğer alt başlıklarının da Macaristan'a uyarlanmasını doğurmuştur. Tımarlı patrimonyalizm²⁷ ve plebisiter lider demokrasisi²⁸ kavramları Orban rejimine yakıştırılmıştır. Rekabetçi otoriter rejimler gibi bu kavramlar da partizan kaynak dağıtımlarına odaklanmış, baskı politikalarını öne

²⁶ Juan Linz, H. E. Cheabi, (ed.), *Sultanistic Regimes*, John Hopkins University Press, 1975.

²⁷ Bakınız s.104-105.

²⁸ Bakınız s. 226.

çıkarmış ve bunları rıza üretim süreci ile birlikte değerlendirmiştir. Bu kavramsal çeşitlenmeye karşılık, Orban rejiminde, patrimonyalleşmeye rağmen kurumsal kapasitenin nasıl korunduğunu, modern ve yeni bir ideolojik tasarımın geleneksel meşruiyet çerçevesinde nasıl şekillendiğini anlamak ve açıklamak mümkün gözükmemektedir.

Orban'ın 13 yıllık iktidarında yaratılan siyasal düzeni, literatürdeki otoriter rejim tiplerinden biri ile açıklamak rejimin işleyişine ilişkin bakış açımızı daraltmaktadır. 2008 sonrası ortaya çıkan yeni otoriter rejimlere model olan bu ülke, istikrarlı bir yönetim kurmak adına sürekli kendisini yenileyen, uluslararası krizlere, baskılara ve kırılma anlarına karşı dayanıklılığını artırmaya çalışan dinamik bir otoriterleşme makinesi tarafından yönetilmektedir.²⁹ Otoriterleşme patikasındaki diğer ülkelerde henüz doğma aşamasında olan siyasal içeriklerin, ekonomik pratiklerin ve hukuk anlayışının Orban rejiminde gelişimini tamamladığını söylemek mümkündür. Literatürdeki otoriter rejim sınıflandırmasının doğası gereği statik olması, rejimin kategorik sınırlar içerisinde ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Rejime yakıştırılan bütün kavramlar, siyasal/tarihsel olaylar ile karşılaştırıldığında elimizden kayıp gitmektedir. Bu nedenle çalışmanın temel amacı, Orban rejiminin nasıl şekillendiğini, hangi siyasal eylem ve düşüncenin ürünü olduğunu ve nasıl çalıştığını bütün yönleriyle gösterebilmektir. Bu amaç doğrultusunda, birinci bölümde hukuk düzeninde rejimin yasal ve kurumsal yapısı ortaya konmaya çalışılacak, ikinci bölümde servet dağıtma mekanizmaları çözümlenecek, üçüncü bölümde ise rejimin siyasal ideolojisi incelenecektir. Bu kapsamda her bölümde rejime ilişkin teorik yaklaşımlar tartışılmakta, tarihsel-sosyolojik çözümlene ile süreç ele alınmakta, otoriterleşme süreci ayrıntılandırılmakta, rejimin çalışma usulü ve mantığı tespit edilmekte ve meşruiyet

²⁹ Johannes Gerschewski, "The Three Pillars of Stability: Legitimation, Repression, and Co-optation in Autocratic Regimes", *Democratization*, volume 20, no 1, 2013, ss.13-38.

dinamikleri gösterilmektedir. Bu yolla, rekabetçi otoriterlik ile patrimonyalizm arasında salınan Macaristan'ın Orban yönetiminde otoriter rejimler kategorisindeki özgün konumu tespit edilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM HUKUK DÜZENİ

1.1. OTORİTERLEŞME TEKNİĞİ OLARAK HUKUK

Otoriter rejimler evrim geçirerek yeni siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullara ayak uydurmakta, organizmaları değişmektedir. Otoriter rejimlerin kendini kurma ve iktidarını koruma yöntemleri de bu değişime uyarlanarak çeşitlenmektedir. Yeni koşullar, geçtiğimiz yüzyılda deneyimlenenlerin aksine, parlamentoların silahlı askerlerce işgal edilmesini veya mühimmat yüklü tankların palet seslerinin başkentte işitilmesini liberal anayasal demokrasileri geriletme usulü olmaktan çıkarmıştır. Mevcut konfigürasyonda yerleşik demokratik siyasi düzeni devirme aracı olarak namlunun yerini yasalar, ordunun yerini ise yargı almıştır. Süreç içerisinde ihtiyaç duyulan şiddet, karmaşık kanun yapma süreçlerinin arkasına gizlenerek gözle görülebilir olmaktan çıkmıştır. Otoriterleşmenin formlarının değişmesi, rejimlerin yapısal ve işlevsel açıdan yenilenmesini beraberinde getirmiş, yeni otoriter rejimlerden bahsedilebilmesini mümkün kılmıştır.³⁰

Yeni otoriter rejimlerin amacı, şiddete veya askeri darbelere başvurmaksızın, rejimin anayasal demokrasi görünümünü koruyarak iktidarı süresiz kılmaktır. Bu nedenle liberal anayasal demokrasiye bir paket olarak karşı çıkılmaz. Onun yerine,

³⁰ Bu tartışma teorik bölümde etraflıca ele alınacaktır. Yeni otoriterlik kavramı literatürde iki farklı olguyu açıklamak için kullanılmaktadır. İlki, uzmanların demokrasinin sağlıklı çalışmasını engelleyen bir teknokratik otoriterlik yarattığını savunur. Bu bakış açısı, sağ-popülizmin denge-fren mekanizmalarına küresel ölçekte yapmış olduğu saldırıyı meşrulaştırır. Salvatore Barbones, *“The New Authoritarianism: Trump, Populism and Tyranny of Experts”*, Cambridge, Polity Press, 2018. İkinci olarak yeni otoriterlik kavramı, demokratik ve hukuki yolları kullanarak iktidarlarını sınırsız yapmak isteyen, demokrasiye çoğulcu bir perspektiften yaklaşarak hukukun üstünlüğü ve güçler ayrılığını tanımayan yönetimleri anlamak için kullanılır. Jerzy J. Wiatr, “New and Old Authoritarianism in a Comparative Perspective”, *Studia Socjologiczno-Polityczne*, 2017; Tim Horley, Anne Meng, Mila Versteeg, “The World Is Experiencing a New Form of Autocracy”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/new-authoritarianism/607045/>, (erişim tarihi: 15 Eylül 2020).

demokrasi ile anayasacılık ve seçilmişler ile atanmışlar arasındaki geleneksel gerilim kullanılır. İktidar bir kez demokratik yollarla elde edildiğinde, siyasi iktidar kendisini halkın tek meşru siyasi temsilcisi olarak ilan eder ve ardından seçimle iş başına gelmeyen kurumları halkın iradesine karşı elitlerin çıkarlarını korudukları gerekçesiyle düşmanlaştırır. Demokrasinin liberalizm ve anayasacılık karşısında konumlandırılması, iktidara halkın çıkarı için mücadele eden demokrasi kahramanı rolünü oynama fırsatı sunduğu gibi, kurumsal sınırlamaları kaldırmaya dönük hamlelere meşruluk kazandırır. Toplumu hızla politize eden ancak buna paralel bir şekilde kutuplaştıran bu siyasi stratejinin sonucunda demokrasi ulusal bütünleşme zemini olmaktan çıkarak otoriterlik aparatı haline dönüşür.³¹ Böylece politik hırsların hukuk düzeni tarafından sınırlandırıldığı, keyfi karar alma ihtimalinin ortadan kalktığı, hukukun üstünlüğü ilkesine dayalı anayasacılık demokrasi adına darbelenir.

Basit bir çoğunluk hesabına indirgenen demokrasi adına hukuki mekanizmalar aracılığıyla liberal anayasal düzenin geriletildiği ülkelerin başında Orban'ın yönetimi altındaki Macaristan gelmektedir.³² Nitekim, seçim sonucuyla anayasayı değiştirme yeter sayısı olan üçte iki çoğunluğa dayanarak hukuk düzeninde köklü değişiklikler yapan Orban hükümetleri ideolojik bir anayasa hazırlayıp yürürlüğe koymuş, yürütmeyi kontrol eden kurumların yetkilerini kaldırmış, uluslararası standartların çok uzağında kalacak şekilde temel hak ve özgürlükleri kısıtlamış, kamu görevlilerinin atama ve işleyişinde nepotist/klientalist bir yapıyı aşama aşama kurmuştur.³³ Aşağıda ayrıntılı biçimde görüleceği üzere, yasal düzenlemelerle yeni baştan kurumsallaştırılan rejim,

³¹ Ivan Krastev "Eastern Europe's Illiberal Revolution: The Long Road to Democratic Decline", *Foreign Affairs*, 2018.

³² Macaristan siyasi düzeninde yaşanan değişimi yeni otoriterliğin ikinci anlamına uygun olduğu değerlendirmesi için bakılabilir: From Horthy to Orbán: "Neo-Authoritarianism in Hungary", der. Jerzy J. Wiatr, "New Authoritarianism: Challenges to Democracy in the 21st century", Verlag Barbara Budrich, 2019, s: 100-128; Lucan Ahmad Way, Steven Levitsky, "How autocrats can rig the game and damage democracy", <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2019/01/04/how-do-you-know-when-a-democracy-has-slipped-over-into-autocracy/> (erişim tarihi: 11. 02. 2020).

³³ András L. Pap, "Democratic Decline in Hungary: Law and Society in an Illiberal Democracy", Routledge, 2019, s. 11

Orban ile çevresinin bütün siyasi ve ekonomik gücü ellerinde topladığı otoriter bir yapı haline gelmiştir.³⁴

Macaristan'ın yeni otoriter rejimlerden birine dönüştüğü süreci adlandırmak için literatürde oldukça zengin bir kavram seti oluşmuştur. Bu kavramlardan ilki “gizli otoriterlik”tir.³⁵ Gizli otoriterlik, demokratik rejimlerde yer alan yasal mekanizmalarla demokrasiyi yıkma amacını taşıyan rejime işaret eder. Yazara göre, yeni otoriter rejimler, Soğuk Savaşın bitimiyle oluşan demokrasi baharının içerisinde, demokratik pratiklerle birlikte yaşamayı öğrenmek zorunda kalmıştır. Liberal demokrasinin kentteki tek meşru oyun haline gelmesiyle rejimler “otoriter” özelliklerini gizleme pratikleri geliştirerek, hegemonik küresel kurumlar nezdinde uluslararası meşruiyetini korumaya çalışmıştır. Bu pratiklerin başında ise anayasal demokrasilere özgü hukukun üstünlüğü söyleminin kullanılması ve yargısal denetimin resmi olarak sürdürülmesi gelir; böylece hem otoriter özellikler gizlenir hem de rejimin meşruiyeti sağlanır.³⁶ Buna karşılık yargısal denetimin resmi olarak bulunmasının ancak kağıt üstünde bir anlamı vardır; yürütmenin yetkilerinin keyfi kullanılmasının önünde engel teşkil etmez, işlevini yerine getirmez ve hatta siyasi gücün tek elde toplanmasına ve rejimin konsolidasyonuna yardımcı olur.³⁷ Gizli otoriter rejimlerde hükümetin politikalarını eleştiren muhalif gazeteciler ve siyasetçiler hapsedilmez, açıkça baskı veya şiddet görmez ancak ceza hukukunun iftira ve hakaret hükümleri onları yıldırım için bir silaha dönüşür.³⁸ Yüz

³⁴ Macaristan'da Orban ve oligarşisinin bir yandan siyasi gücü tekelleştirmesi diğer yandan ekonomik açıdan zenginleşmesi “mafya devleti” kavramıyla karşılanmıştır. Bu kavram aynı zamanda kamu kurumlarındaki kadroların lidere sadakatıyla bağlı aile ve arkadaşlık ağları aracılığıyla doldurulmasını içerir. Bununla birlikte mafya devletinin herhangi bir ideolojiye atıf yapmaz; siyasi ve ekonomik hedeflerine en uygun ideolojiyi benimseyecek bir esnekliğe sahiptir. Bálint Magyar, “*Post-Communist Mafia State: The Case Of Hungary*”, Budapeşte, CEU press, 2016, s. 67-73.

³⁵ Ozan O. Varol, “Stealth Authoritarianism”, *Iowa Law Review*: vol. 100, 2015.

³⁶ *Ibid.*, 1684.

³⁷ *Ibid.*, 1688.

³⁸ *Ibid.*., 1695. Varol'a göre, hakaret davalarının otoriter rejimin bir silahı olarak en sık kullanıldığı ülkeler Rusya ve Türkiye'dir. Rusya'da, hükümet eleştirilerine karşı açılan hakaret davaları her yıl 5000 ile 10000 arasında değişmektedir. Bunun yüzde 60'ı gazetecilere karşı açılmaktadır. Benzer bir biçimde Türkiye'de de AKP hükümeti yaygın olarak bu yöntemi kullanmaktadır. *Ibid.*, 1696.

kızartıcı suçlar selektif bir şekilde uygulanarak muhaliflerin toplum nezdinde itibarları yok edilmeye çalışılır.³⁹ 11 Eylül sonrasında terör tehdidinin artmasının gözetim kurumları aracılığıyla yurttaşın bireysel özgürlüklerini azaltıcı politikalar izlemesine imkan tanınması, iktidarın muhalefete karşı açtığı davalarda bilgi toplama araçlarını artırarak şantaj yapabilmemesinin ve sivil toplum alanında karşıt fikirlerin açıkça yasaklanmadan oto-sansür uygulanmasının önünü açar; tek seslilik yaratılır.⁴⁰ Görüldüğü gibi yasal araçlar otoriter rejimlerin açığa çıkmasını engeller, onları gizler ve rejimin devamlılığını sağlar.⁴¹

Anayasal değişim mekanizmalarıyla demokratik düzenin erozyona uğratılma sürecini açıklamaya çalışan bir diğer kavram suistimalci anayasacılıktır.⁴² Landau bu kavramla, modern otoriter rejimlerin anayasayı değiştirerek veya anayasa yaparak yeni bir hukuk düzeni yarattıklarına işaret etmektedir. Suistimalci anayasacılık, denge ve denetim işlevi gören kurumları zayıflatır, seçim süreçlerini iktidar lehine adaletsiz hale getirir. Böylece yönetimin şeffaflığını ortadan kaldırır ve temel hakların korunmasını zayıflatır. Bu durum ise yolsuzluğun artmasıyla sonuçlanır. (63-1)⁴³

Anayasal demokrasilere vurulan darbenin demokratik prosedürler aracılığıyla ve formel açıdan hukukun üstünlüğü görüntüsü altında gerçekleştiğini anlatan bir diğer

³⁹ *Ibid.*, s. 1707-1708.

⁴⁰ *Ibid.*, s. 1680 ve 1711.

⁴¹ Varol'un gizli otoriterlik için Macaristan'ı örnek ülkelerden biri olarak göstermesi şaşırtıcı değildir. Orban siyasi söylemlerinde, demokratik reformları ve ulusal egemenliği vurguladıkça, rejimin otoriterleşme eğilimi artmıştır. *Ibid.*, s.1717. Anayasal organlarda, bağımsız kurumlarda ve seçim hukukunda yapılan değişiklikler, hukuk usulü açısından büyük bir titizlik gösterilerek yapılmıştır ancak sonuçları açısından ülkenin liberal demokrasisi büyük bir darbe yemiştir. Öyle ki yargı, yürütmenin siyasi gündemini güçlendirmeye yönelik hareket eden bir organ haline getirilmiş, muhalefeti caydırıcı bir role bürünmüştür.

⁴² David Landau, "Abusive Constitutionalism", *Davis Law Review*, vol: 189, 2013.

⁴³ Macaristan'da otoriter rejimin suistimalci anayasacılığın her iki mekanizmasının da kullanılmasıyla inşa edilmesi, Landau'nun eserinde Macaristan'ı Venezuela ve Mısır ile birlikte üç örnek ülkeden biri yapmıştır. *Ibid.*, s. 208-211. Macaristan'da Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerini kısıtlayan anayasa değişiklikleri ile başlayan değişim, muhalefetin ve kamuoyunun demokratik katılımı olmaksızın yapılan yeni anayasa ile sonuçlanmıştır.

kavram “demokrasi taklididir.”⁴⁴ Otoriterliği, yöneticinin keyfi gücünün yasal normlar tarafından sınırlanmadığı, bağımsız kurumlarca dengelenmediği ve yurttaşların iradesinin sınırlanmadığı bir yönetim olarak tanımlayan Tóth’a göre, bu rejimlerin en önemli özelliği hukukun üstünlüğünün zayıflatılması ve temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına karşılık merkezi otoriteye itaati tesis etmesidir.⁴⁵ Tóth’un tanımı tarihsel açıdan bütün otoriter rejimleri kapsamakla beraber, yeni otoriter rejim olarak adlandırdığı günümüzdekileri iki temel noktada kendi öncüllerinden ayırır. İlki, demokrasiden otoriterliğe geçişte ilk aşamada kararın adil ve demokratik seçimle alındığı gerçeğidir. Böylelikle sürekli olarak kendi meşruiyetlerini çok partili seçimlerle sağlarlar/pekiştirirler.⁴⁶ İkincisi ise, bu yeni sistem anayasal “demokrasiymiş” gibi davranır.

Tóth, demokrasinin taklit edilmesini sağlayan beş temel unsur saptamıştır. İlki mevcut anayasa değiştirilerek veya yenisi yazılarak sahte anayasa olarak ifade edilen metin yürürlüğe konur. Bu anayasanın siyasi süreçler üzerinde bağlayıcılığı yoktur, iktidarın gücünü sınırla(ya)maz, aksine siyasi iktidar anayasaya hükmeder.⁴⁷ İkinci olarak iktidar seçim süreçlerinde oyun alanını kendisine avantaj sağlayacak şekilde dizayn eder, adil ve serbest seçim yapılmasını engeller. Seçim kuralları iktidar lehine değiştirilir, muhalefetin kamuoyuna erişim imkanları kısıtlanır ve rakipler maddi yaptırımlarla karşı karşıya bırakılır.⁴⁸ Böylece demokrasinin temel kuralı olan iktidarın seçimi kaybedebilme potansiyeli ortadan kalkar. Üçüncüsü, yürütmeyi dengelemesi beklenen kurumların otoriterliği konsolide etmesi ve yerleşimini sağlamlaştırmasıdır. Demokrasiyi taklit eden rejimlerde yürütmenin tam hakimiyetindeki yasama çoğunluğu, denetleme işlevini görececek olan yargının yetkilerini azaltırken, bağımsız kurumlar

⁴⁴ Gábor Attila Tóth, “Constitutional Markers of Authoritarianism”, *Hague Journal on the Rule of Law*, vol 11, no 2, 2018.

⁴⁵ *Ibid.*, s.47.

⁴⁶ *Ibid.*, s.48.

⁴⁷ *Ibid.*, s.51.

⁴⁸ *Ibid.*, s.52.

siyasi otoriteye bağı hale gelir.⁴⁹ Bu otoriter sistemin en önemli noktası yürütmenin diğer bütün erklerin üstünde yer alarak sınırlandırılmamasıdır. Yürütme gücünün tek bir kişiye bağlanmasıyla sistemin otoriter niteliği tamamlanmış olur. Son olarak demokrasiyi taklit eden otoriter rejimler, sahte anayasası ve siyasallaşmış ve etkisizleşmiş yargısıyla temel hak ve özgürlükleri korumada yetersiz kalır. Anayasal düzenin tanıdığı haklar, yönetici siyasi grubun çıkarlarına hizmet ettiği sürece tanınır; ifade özgürlüğü ancak iktidar desteklendiğinde sınırsızdır.⁵⁰

Anayasal yollarla anayasasız bir iktidar kurma girişimine bir katkı da “otokratik yasacılık” kavramıyla gelmiştir.⁵¹ Söz konusu kavram, seçim kuralları ve anayasal düzenin devamını sağlayan mekanizmaların otoriter rejim inşasında araçsallaştırılmasını anlatmaktadır.⁵² Bu otoriterleşme tekniğinde demokratik prosedürler, iktidarın sınırlandırılmasını sağlayan mekanizmaları ortadan kaldırmak, kurumların şeffaflığını azaltmak için kullanılır.⁵³ Kendi meşruiyetlerini demokratik seçimlerle sağlayan bu iktidar tipi, yasal yöntemleri kullanarak anayasal düzenin denge/frene dayanan liberal içeriğini yok etmektedir.⁵⁴ Otokratik yasacı iktidarın en önemli hedefi gücün tek elde toplanmasıdır. Ülkenin hukuk düzeni, iktidar üzerindeki denge ve denetim işlevinin zayıflatılmasına dönük olarak yeniden kurgulanır. 20.yy’ın otoriter rejimlerinde sıklıkla görüldüğü gibi, gücün tekelleşmesi sürecinde demokratik kurumlar yıkılmaz, aksine reforma tabi tutulur, anayasallık rafa kaldırılmaz ancak anayasa yeni rejimin ideolojisini yansıtacak şekilde revize edilir.⁵⁵ Hitler ve Stalin’in yaptığı gibi yeni otokratlar

⁴⁹ *Ibid.*, s.53.

⁵⁰ *Ibid.*, s.54. Toth’un demokrasiyi taklit eden yeni otoriter rejim tanımlaması yapmasının gerekçesi, kendi ülkesi olan Macaristan’ın yaşadığı değişimi gözlemlemesidir. Bu ülke demokrasiyi taklit eden otoriter rejimlerin beş özelliğinin tamamını barındırmaktadır. Otoriter rejimin aracı haline gelen anayasal düzen ve kurumlar, adil ve eşit olmaktan uzak seçimler ve Orban’ın sistem içinde şahsi gücünün ulaştığı rakipsizlik bunu kanıtlar niteliktedir.

⁵¹ Kim Lane Scheppele, “Autocratic Legalism”, *The University of Chicago Law Review*: Vol. 85, Iss. 2, 2018.

⁵² *Ibid.*, s.548.

⁵³ *Ibid.*, s.547.

⁵⁴ *Ibid.*, s.556.

⁵⁵ *Ibid.*, s.573.

muhalefetin bastırıldığı ve temel hak ve özgürlüklerin tamamen ortadan kaldırıldığı bir olağanüstü hale ihtiyaç duymazlar; bunun yerine mali ve psikolojik araçlarla muhalefetin kapasitesini sınırlandırarak toplumun kılcal damarlarına yayılmasına engel olurlar. Otokratik yasacı iktidar, ele geçirdiği liberal devletin kabuğunu dikkatlice korur; aynı demokratik kurumlar ve seremoniler varlığını sürdürür, ancak ahlaki çekirdeğini oyar. Anayasal kurumlar aynı binalarda yaşamaya devam eder ancak liberal ruhları artık ölüdür.⁵⁶

Mary Shelley'in Frankenstein romanından esinlenen Scheppele'in hukuk yoluyla otoriterleşen rejimleri açıklamakta kullandığı diğer kavram ise "Frankenstate'dir."⁵⁷ Bu ifade, makul ve yasal araçların bir araya gelmesiyle denetlenemeyen bir iktidar canavarının doğmasını anlatmaktadır. Frankenstein'ın, her biri kendi başına olağan parçaların birleşmesi sonucu oluşması gibi, Frankenstate demokratik usul ve kurumların parçalarından oluşturulmuş yolsuz yönetimdir. Rejimi ayakta tutan parçalar ayrı ayrı anti-demokratik değildir; hepsinin kombinasyonu otoriterliği yaratmaktadır.⁵⁸

⁵⁶ *Ibid.*, s.582. Scheppele, otokratik yasacı iktidarın kurumsallaşmasının arketipi olarak Macaristan, Türkiye ve Rusya'yı göstermiştir. *Ibid.*, s.550-552 ve 569. Bu ülkelerde hukuki ve mali denetimi sağlayan kurumların, seçimlerin tarafsızca yapılabilmesine yardımcı olan kurumların ve toplumu yönlendirme gücünü elinde tutan medyanın, çıkarılan kanunlarla iktidarın işlem ve eylemlerini denetleyebilme ve toplumu aydınlatabilme gücü kırılmıştır. Bir önceki dönemden kalma bürokratlar, siyasi, hukuki ve ekonomik baskı kurularak görevlerinden istifa ettirilmiş; onların yerine liyakatine bakılmaksızın lidere yakın kişiler atanmış ve böylece kurumlar siyasi otoriteye bağımlı hale getirilmiştir. Yeni otoriter mühendislikle, tamamen kanunlar aracılığıyla gücünüzsüz bir şekilde anayasal demokrasinin dayanak noktaları bir bir yıkılmıştır.

⁵⁷ Kim Lane Scheppele, "The Rule of Law and the Frankenstate: Why Governance Checklists Do Not Work", *Governance*: vol. 26, Iss. 4, 2013. Scheppele, Frankenstate'in anayasal düzenin kötü kurgulanmasından kaynaklandığını söylemektedir. Ona göre Hitler'in iktidarı ele geçirme süreci bunun güzel bir örneğidir. 1920 Weimar anayasasının 25. maddesi devlet başkanına, 60 gün içinde seçime gitmek kaydıyla parlamentoyu dağıtma yetkisi vermiştir. 48. Madde ise, anayasal hakların askıya alındığı olağanüstü hal ilanını düzenlemektedir. Buna göre devlet başkanı olağanüstü hal kararını meclisin onay vermesi halinde alabilmektedir. Mecliste çoğunluğa sahip olmayan Hitler, 25. Maddeye dayanarak parlamentoyu dağıtmış, sonra da 48. Madde de verilen yetkiyi kullanarak olağanüstü hal ilan etmiştir. Böylece maddede öngörülen parlamento onayına takılmadan anayasal yetkileri kaldırmanın önünü açmıştır. Hitler şiddete başvurarak anayasal düzeni yıkmamış, aksine yasal metotlar ile otoriter rejimin temellerini atmıştır. İki anayasa değişikliği ile parlamentonun, başkanın kullanacağı olağanüstü yetkileri denetleme ihtimali ortadan kaldırılmıştır. *Ibid.*, s.559-560.

⁵⁸ Scheppele, Frankenstate'e örnek olarak Orban yönetiminde Macaristan'ın yaşadığı dönüşümü göstermiştir. 2010 seçimlerinde parlamentoda elde edilen üçte iki çoğunlukla, muhalefetin katılımı aranmaksızın ülkenin hukuk altyapısı tamamen değiştirilmiş, Fidesz iktidarı bir yasa makinesi gibi çalışmıştır. Ceza hukukundan Anayasa Mahkemesi'ne, medya yasalarından yeni anayasa yapımına kadar,

Yeni otoriter rejimlerin hukuk ile kurduğu ilişki açıklanırken, görece eski olan ancak son yıllarda popüleritesini yeniden kazanmış “illiberal” kavramı da kendisine yer bulmaktadır.⁵⁹ Kavramın mucidi sayılan Zakaria’ya göre, siyasi gücün üstündeki anayasal sınırlamaların görmezden gelinmesi ve yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinden mahrum edilmesi illiberal rejimin esas noktalarıdır.⁶⁰ Bu tanımdan uyarlanan illiberal anayasal düzen kavramı üç özelliğe işaret etmektedir. İlki, liberal anayasal düzen dönüştürülürken Anayasa Mahkemesi’ni felce uğratmak veya formel ve enformel yollarla anayasayı değiştirmek gibi yasal araçlara başvurulmasıdır.⁶¹ İkincisi, bu rejimlerde anayasacılığın özünde yer alan, yürütme gücünün baskıcı ve makul olmayan bir biçimde kullanılmasına karşı yurttaşın korunmasının ortadan kalkmasıdır.⁶² Son olarak illiberal anayasal düzene sahip rejimlerde, siyasi eşitlik ilkesi zedelenmiştir.⁶³ Anayasal demokrasilerde, bireylerin siyasal eşitliği yalnızca oy haklarıyla ilişkili matematiksel bir ifade değildir. Aksine, siyasal eşitlik, toplumdaki her bir insanın söz ve fikirlerinin eşit bir şekilde dikkate alındığı ve korunduğu bir statüye

Fidesz’in yaptığı bütün değişiklikler, tek tek bakıldığında usule uygun gözükmektedir. Ancak hepsinin toplamı sonucu oluşan yeni Macaristan hukuk düzeni, yürütmenin denetiminin tamamen ortadan kalktığı bir yaratıktır, Frankenstate’tir. *Ibid.*, s.560-562.

⁵⁹ Yeni otoriter rejimlere bu kavramı ilk uyarlayanlardan biri Jan-Werner Müller’dir. Müller illiberal anayasal düzeni, medyanın iktidarın kontrolü altında olduğu, denge-fren mekanizmasının ortadan kalktığı, sivil toplumun zayıfladığı, merkezileşmenin güçlü olduğu ve bu gerekçelerle gelecekteki seçimleri iktidar partisinin kazanma olasılığının yüksek olduğu bir rejim olarak tanımlamıştır. Jan-Werner Müller, “Wo europa endet-ungar brussel und das Schicksal der liberalen Demokratie”, Berlin, 2013-den aktaran Paul Lendvai, “*Orban: Europe’s New Strongman*”, New York, Oxford University Press, 2017, 106. Buna karşılık ilerleyen çalışmalarında Müller, otoriter rejimlerin anti-demokratik pratiklerini meşrulaştırdığı düşüncesiyle terime karşı çıkar. Jan-Werner Müller, “*The Problem With Illiberal Democracy*”, Social Europe, <https://www.socialeurope.eu/the-problem-with-illiberal-democracy>, (erişim tarihi: 12.04.2019). Yeni otoriter rejim nitelendirmesiyle illiberal kavramını kullanan bir diğer çalışma: Balázs Böcksei, “From Liberal Democracy to Illiberalism New Authoritarian Regimes, Hungarian Illiberalism and the Crisis of “Real Existing Liberalism”, *Studia Politica Romanian Political Science Review*, Vol. 16, No. 3, 2016. Illiberal anayasal düzenin demokrasinin çoğunlukçu kabul edildiği ve yürütmenin sınırlandırılmadığı bir modeli anlatan bir diğer çalışma: Kristian Molnar, “*Illiberalism V. The EctHR and EU: Are Fundamental Rights Safe In An Illiberal State? The case Of Hungary and Poland*” yayınlanmamış yüksek lisans tezi, CEU, 2017.

⁶⁰ Fareed Zakaria, “The Rise of Illiberal Democracy”, *Foreign Affairs*, Vol 76, No:6, 1997, s. 22.

⁶¹ Tímea Drinócz & Agnieszka Bień-Kacala, “Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland”, *German Law Journal*, vol 20, Issue 8, 2019, s.1141.

⁶² Toth Macaristan’ı, illiberal anayasacılığın örnek ülkesi olarak görerek, bu ülkede hem keyfi otoriteyi engelleyecek hukuki mekanizmaların ortadan kalktığını hem de temsil edilen kitlenin haklarının ihlal edildiğini belirtmiştir. Gábor Attila Tóth, “Illiberal Rule of Law? Changing Features of Hungarian Constitutionalism”, Maurice Adams & Anne Meuwese & Ernst Hirsch Ballin (ed.), “*Constitutionalism and the Rule of Law: Bridging Idealism and Realism*”, Cambridge University Press, 2017, 406-413.

⁶³ Mark Tushnet, “The Possibility of illiberal Constitutionalism?”, *Florida Law Review*, vol 69, Issue:6, 2019, s. 1369.

işaret eder.⁶⁴ Bu statünün varlığı rejimin çoğulculuğunun belgesidir. Bir siyasi rejimde, yargısal denetim yurttaşların eşit siyasal statüsünü sürdürebilmesini sağlayan en önemli güvencedir. Yargı bağımsızlığının olmadığı bir siyasal arenada, demokrasi, azınlığın anayasal haklarını da garanti altına alan çoğulcu özelliğini kaybeder, çoğunluğun hukuki sınırlama olmaksızın keyfi hareket etmesine olanak tanır. Bunun sonucu olarak toplum iktidara oy veren birinci sınıf yurttaşlar ile muhalif olan ikinci sınıf yurttaşlar arasında ikiye ayrılır.

İlliberal anayasal düzenin etnik milliyetçiliğe hukuki dayanak oluşturarak kimlik siyasetine alan açması, yurttaşların eşit siyasi özne olmasını engelleyen diğer özelliğidir.⁶⁵ Bu durum, anayasada korunan etnisitenin anayasal haklardan faydalanmasını, azınlıkların ise bu faydadan mahrum kalma sonucunu doğurabilir. 2012’de yürürlüğe giren yeni Macar Anayasası’nın “Giriş” bölümünde etnik kimliğin anayasal koruma altına alınmasından hareket eden birçok çalışma, bunun devlet kurumları açısından bağlayıcı olduğunu ve bu nedenle devletin etnik kimlikle özdeş hale geldiğine işaret etmiştir.⁶⁶ Bu durumun Macar etnisitesine mensup olmayan yurttaşların temel haklarını kullanma konusunda dezavantaj yarattığı ileri sürülmüştür.⁶⁷

Buraya kadar anlatılanlar, otoriterleşmenin yeni modeli olarak yasal araçların etkili kullanımını betimleyen kavramların büyük oranda benzer içeriğe sahip olduğunu

⁶⁴ Ronald Dworkin, “What Is Democracy?”, Gábor Attila Tóth(ed.), “*Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*”, Budapeşte, Central European University Press, 2012, s.30.

⁶⁵ Tímea Drinócz & Agnieszka Bień-Kacala, “Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland”, *German Law Journal: vol 20, Issue 8*, 2019, s. 1141. Mark Tushnet, “The Possibility of illiberal Constitutionalism?”, *Florida Law Review: vol 69, Issue:6*, 2017.

⁶⁶ Anayasanın giriş bölümü, tarihi Macar krallığına, Hristiyan kültürüne, ulusun ruhsal birlikteliğine, sadakat ve imana, tarihi kutsal Macar tahtına ve eşsiz ve kutsal Macar dil ve kültürünün koruyuculuğuna vurgu yapar. Doğrudan bir etnisiteye ve dine işaret eden bu ifadeler, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasında soyut ve keyfi sınırlamaların doğabilmesine yol açar. “Fundamental Law Of Hungary”, https://www.kormany.hu/download/f/3e/61000/TheFundamentalLawofHungary_20180629_FIN.pdf, (erişim tarihi: 23.12.2018).

⁶⁷ Tushnet, *op. cit.*, 2017, s.1381.

göstermektedir.⁶⁸ Bu yöntemde, iktidara gelinmeden önce, yasal kurumlar ve prosedürler halk egemenliğinin tecelli etmesini önlediği gerekçesiyle saldırı altına alınır, iktidar elde edilmez ise yoğun yasal reformlara girilir. Bir anayasal mühendislik mantığı içerisinde hızla yürürlüğe konulan söz konusu reformlar denge-fren mekanizmalarını bertaraf eder, hukukun üstünlüğünü zayıflatır ve demokratik çoğulcu anlayışı ortadan kaldırır. Siyasi otoritenin tekelleşebilmesine ve keyfi kullanılmasına olanak sağlayan bir hukuk düzeni yaratılır. Ancak bu süreç hukuki görüntüye hiç zarar vermeden yürütülür, anayasal olmayan bir iktidarın anayasalı gözükmesi için uğraşılır. Hukuki yollarla otoriter rejimin inşası, bu rejimlerin ayakta kalabilmesi için hayatidir, çünkü çoğunlukçuluğun iktidarın eylemlerinde meşruiyet kaynağı olarak kullanılabilmesinin, denge-denetim mekanizmasının kaldırılmasının hukuk dışılığını saklamaktadır.

Anayasanın ve yargının hükümetin siyasi amaçlar için kullandığı bir enstrümana dönüşmesinin otoriterliğin derinleşmesini kolaylaştırıcı bir rolü vardır. İlkeleri iktidar partisinin ideolojisi çerçevesinde belirlenen bir anayasal düzen, yasal-kurumsal yapının parti çıkarları lehine yeniden inşa edilmesini mümkün kıldığı gibi, kamu hizmetinin ilkelerini belirleyerek bürokrasinin nepotist ve klientalist ilişkiler üzerinden yeniden yapılandırılmasının önünü açar. Bu durum kişisel çıkarı kamusallaştırır, kamu kurumlarını özel çıkarın gerçekleşmesi için çabalayan birimlere dönüştürür. Çoğunlukçu anlayış ve denetimsizliğin eşlik ettiği sadakat rejimi, müzakere alanlarını tıkar, seçim rekabetini adaletsiz hale getirir ve sivil toplumun özgürlük alanını boğar.

⁶⁸ “Popülist anayasacılık” kavramından bilinçli olarak uzak durulmuştur çünkü popülizm tanımındaki farklılıklar bu kavramın nasıl bir anayasal düzene işaret ettiği konusunda akademisyenlerin hemfikir olmasını engellemiştir. Scheppele, popülist anayasacılığın liberal anayasal düzene saldırarak denge-fren mekanizmasını ortadan kaldırmak isteyen otokratların anayasal yıkımının tanımlanmasında kullanılan bir kavram olduğunu belirtirken (ki bu rejimleri popülist olarak nitelemenin doğru olmadığını, bunun otoriterleşmeyi örttüğünü vurgular), Tushnet ve Bugaric, otoriterlikten çıkışı sağlayacak yegane hukuki formun demokratların adaletçi ve eşitlikçi temalar üzerinde yükselecek “popülist anayasacılık” olduğunu belirtir. Kim Lane Scheppele, “The Opportunism of Populists and the Defense of Constitutional Liberalism”, *German Law Journal*, Vol. 20, Special Issue 3:Populist Constitutionalism, 2019; Mark Tushnet, Bojan Bugaric, “Populism and Constitutionalism: An Essay on Definitions and Their Implications”, *Harvard Public Law Working Paper*, No. 20-17, 2020.

Aşağıda, Orban ve arkadaşlarının Darvinci bir strateji izleyerek mevcut ekonomik ve jeopolitik koşullara uyarladığı, hayatta kalma becerisi çok yüksek olan yeni tipte bir otoriter rejimin inşa öyküsü bulunmaktadır. Yasal mekanizmaların otoriterleşme repertuarına eklenmesiyle, kendilerinden önceki anayasal düzenin kurumsal denetim ağının çökertilmesi ve yargı ile yasamanın bağımlı erklere dönüştürülmesi rejimin meşruiyet krizi yaşamasını bertaraf edebilmiştir. Üstelik bu yasallık görüntüsü ülkenin siyasi ve idari yapısını bütünüyle tek adama bağlı/şahsiyetçi bir nitelik kazanabilmesine yardımcı olmuştur. Macaristan'ın otokrat aklının yeni kişi kültürünü güçlendiren geleneksel araçları saklamaya yaramıştır. Demokrasinin çoğunlukçu anlayışının kabul ettirilmesiyle meşruiyetin seçim sonuçlarına indirgendiği bu siyasi atmosferde adil bir şekilde yürütülmeyen seçimlerin üst üste kazanılması, tek adamlaşma eğiliminin tahkim edilmesini sağlamıştır. Seçim süreçlerinde tarihsel ve kültürel fay hatlarının siyasi malzeme haline getirilmesi, toplumun bir kesimi ile lider arasında duygusal etkileşim ve özdeşleşme yaratmış, liderin, ulusun gerçek temsilcisi ve koruyucusu ünvanını iddia edebilmesine fırsat vermiştir. Bu yasal/siyasal mühendisliğin sonucunda yeni bir şahsileşmiş otoriter rejim belirlemiştir.

1.2. MACARİSTAN'DA YARGI KURUMLARININ TARİHSEL ZAYIFLIĞI

Buraya kadar anlatılanlar, cevaplanması gereken önemli bir soruyu ortaya çıkarmaktadır: Macaristan'ın anayasal yollarla otoriterleşme sürecinin arketipi olmasının neden(ler)i nedir? Orban hükümetlerinin liberal demokratik konsensusu sağlayan kurum ve yasaları büyük bir dirençle karşılaşmadan değiştirmesi Macar demokrasinin hiç kuşkusuz kırılabilir yapıda olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte söz konusu zayıflığın siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerinin tespiti şahsileşmiş otoriter rejimin inşasında hukukun yaratıcı bir silah olarak kullanılabilmesini açıklamak için yeterli değildir.

Macaristan’da otoriterleşmenin anayasal mühendislik biçiminde gerçekleşmesi, esas olarak ülkenin demokratikleşme sürecinin yapısıyla ilişkilidir. Bu nedenle 1989’da ülkenin özellikle hukuk alanında yaşadığı değişime kısaca göz atmak bugünü anlamak açısından faydalıdır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, SSCB güdümündeki Macaristan’ı yarım asır yöneten komünist Kádár rejimi⁶⁹ şiddet veya darbe ile değil barışçıl yolla yerini liberal demokrasiye bırakmıştır. Bu barışçı geçiş, rejimin partisi olan Macar Sosyalist İşçi Partisi (Magyar Szocialista Munkáspárt-MSZMP)⁷⁰ ile toplumsal muhalefeti temsil eden gruplar⁷¹ arasında, komünist rejimin mirası 1949 Anayasasında⁷² değişiklikler yapılması amacıyla düzenlenen “yuvarlak masa toplantıları” sonucunda başarılmıştır. Yuvarlak masa görüşmelerine katılanlar kurucu yasama meclisi gibi çalışmış, alınan kararlar ise komünist rejimin demokratik temsil sonucu oluşturulmamış meclisinin 18 Ekim 1989 tarihli oylaması ile yürürlüğe koyulmuştur.⁷³ Söz konusu anayasal değişiklikler aracılığıyla parlamenter demokrasinin bileşenleri olan hususlar uygulamaya girmiştir. Temel hak ve özgürlükler anayasal güvenceye kavuşmuş ve devlet idaresinde güçler ayrılığı tesis edilmiştir. Rejimin doğasını ilgilendiren kararların alınmasında nitelikli çoğunluk onayının zorunlu tutulmasıyla yasa yapıcılar, muhalefete iktidar karşısında etkili bir konum sağlamış ve demokrasinin konsensusçu ve müzakereci yönünün güçlenmesi adına adım atmışlardır.⁷⁴ Özetle, Macaristan’da muhalif gruplarla komünist rejim arasındaki bir dizi toplantı ve görüşmelerle tek partili

⁶⁹ 1956-1988.

⁷⁰ Demokrasiye geçiş süreci tamamlandıktan sonra adı Macar Sosyalist Partisi (MSZP) olarak değişmiştir.

⁷¹ Yuvarlak masa görüşmeleri üç ana grup arasında yapıldı. Komünist Parti MSZMP, dokuz farklı organizasyondan oluşan EKA (Ellenzéki Kerekasztal) ve yedi farklı organizasyondan oluşan “Üçüncü Taraf.” Daha sonra Macar siyasetine damga vuran partilerden MDF (Macaristan Demokratik Forumu), Fidesz (Genç Demokratların İttifakı) ve SZDSZ’de (Özgür Demokratlar) EKA içerisinde görüşmelere dahil olmuştur. András Bozóki, Eszter Simon, “Hungary since 1989”, Sabrina P. Ramet (Ed.), “*Central and Southeast European Politics since 1989*”, Cambridge University Press, 2012, s. 209-210.

Sonja Priebus, “Hungary”, Anna, Fruhstorfer, Michael Hein (Ed.), “*Constitutional Politics in Central and Eastern Europe: From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems*”, SpringerVS, 2016, s.104.

⁷² 1936 Sovyet Anayasasının bir kopyası niteliğindedir.

⁷³ András Bozóki, Eszter Simon, *op.cit.*, 2012, s. 222-224.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 210-213. János Kis, “Introduction: From the 1989 Constitution to the 2011 Fundamental Law”, Gábor Attila Tóth (Ed.), “*Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*”, Budapeşte, Central European University Press, 2012, s. 5-11.

sistem çökmüş ve geleneksel devrim araçları kullanılmadan devrimsel nitelikte sonuçlar elde edilmiştir.⁷⁵

1989'un yeni hukuk düzeni batılı standartlara sahip demokrasinin gereklerini karşılansa da değişim sürecinin demokratik meşruiyeti oldukça sınırlı kalmıştır. Bunun iki ana nedeni vardır. İlki, yuvarlak masa görüşmelerinin taraflarının seçim yoluyla değil rejimin davetiyle sürece dahil edilmesidir. Bu durum rejim partisi olan MSZMP'nin görüşmelerde öncü bir rol oynamasını ve meşruluğunu güçlendirirken, önceki yıllardaki hukuksuz uygulamaların tartışmaya açılmasını engellemiş, kamusal açıklığın ve hesapverebilirliğin oluşmasının önüne geçmiştir. İkincisi ise anayasa değişikliklerinin serbest ve demokratik yollarla seçilmiş bir meclis yerine rejimin meclisi tarafından yürürlüğe konmasıdır. Her iki durum da, reformların tepeden inmececi bir yöntem kullanılarak yürürlüğe girmesine yol açmış ve yeni düzenin toplumsal desteğinin sorgulanmasına neden olmuştur.⁷⁶

Hukuk düzeninin meşruiyet krizini artıran bir diğer unsur, 1989 sonrasında yeni bir anayasa yapılamamasıdır. Reformcuların tasarısına göre, demokrasiye geçiş sürecindeki diğer bölge ülkeleri gibi Macaristan da iki aşamalı bir yol izleyecekti. İlk aşamada, yapılacak serbest seçimler sonucunda demokratik bir parlamentonun kurulması sağlanacak, ikinci aşamada ise, bu seçilmiş parlamento sivil anayasa hazırlayacaktı. Bu nedenle, mevcut anayasal düzen, 1990 baharında yapılacak genel seçimlerin sonunda toplanacak meclis yeni bir anayasa yapana kadar yürürlükte

⁷⁵ 1989'da demokrasiye geçiş sürecinin şeklini açıklamak için iki farklı kavram ön plana çıkmaktadır. İlki "hukukun üstünlüğü devrimidir." Gabor Halmai, "From the 'Rule of Law Revolution' to the Constitutional Counter-Revolution in Hungary", *European Yearbook of Human Rights*, 2012. Diğeri ise, oksimoron denilebilecek bir kavram olan "devrimci reformdur." Andrew Arato, "Regime Change, Revolution and Legitimacy", Gábor Attila Tóth (Ed.), "Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law", Budapeşte, Central European University Press, 2012, s.45

⁷⁶ Andras Bozoki, "Hungary's U-Turn", interview by John Feffer, Budapeşte, 2015. Gábor Halmai, "Second-Grade Constitutionalism? The Cases of Hungary and Poland", *Eleven International Publishing, CSF - SSSUP Working Paper Series*, 2017, s.14-15. Gabor Halmai, "From the 'Rule of Law Revolution' to the Constitutional Counter-Revolution in Hungary", *European Yearbook of Human Rights*, 2012, s. 368; János Kis, *op. cit.*, s.8; Andrew Arato, *op. cit.*, s.45.

kalacaktı. Anayasa değişikliklerinin geçici niteliği sayesinde yuvarlak masa görüşmelerinde var olan demokratik meşruiyet sorunu aşılmış olacaktı. Ancak süreç planlandığı gibi işlemedi. İlk aşamayı büyük bir başarıyla uygulayan Macaristan'da daha sonraki hükümetler yeni bir anayasa yap(a)madılar. Fidesz iktidara gelene kadar, toplumsal desteği zayıf olduğu için savunmasız olan geçici anayasa yürürlükte kaldı.⁷⁷

Yeni anayasanın yokluğu yalnızca meşruiyet krizini derinleştirmemiş, aynı zamanda 2010 sonrasında yaşanan otoriterleşme sürecinin hukuk düzeni üzerinden gerçekleşmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Başlarda önemsiz gibi görünen, Macaristan'ı bölge ülkelerinden ayıran bu detayın Macar demokrasisi için sonuçları ağır olmuştur. Bu noktada belirtmek gerekir ki, yasa koyucuları yeni anayasa yapmaktan alıkoyan şey, hukuk usullerinin zorlayıcılığı değildir. Aksine, yuvarlak masa görüşmelerinde, anayasanın kabulü için, oldukça makul bir rakam olan, üçte iki çoğunluk öngörülmüştür. Yeterli sayıyı sağlayan meclis çoğunluğuna sahip koalisyonlar kurulsa da⁷⁸ sorun çözülememiştir.

Macaristan'ı anayasa yapma patikasından çıkaran tarihsel/siyasal ve kurumsal nedenler liberal demokrasinin yerleşmemesinin de nedenleridir. Tarihsel/siyasal neden, toplumsal ve partiler arası kutuplaşmanın çok fazla olması nedeniyle ideolojik spektrumun farklı kanatlarındaki partilerin bir araya gelememesidir.⁷⁹ Macar toplumunun ülkenin yirminci yüzyıl boyunca yaşadığı trajedilerden kaynaklanan derin

⁷⁷ Pál Sonnevend, András Jakab, Lóránt Csink, "The Constitution as an Instrument of Everyday Party Politics: The Basic Law of Hungary", Armin von Bogdandy, Pál Sonnevend (ed.), "Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania", Oxford and Portland-Oregon, Hart Publishing, 2015, s. 40-42.

⁷⁸ 1994 Mayıs seçimlerinden sonra kurulan hükümet, yeni anayasanın yapılmasına en fazla yaklaşıldığı dönemdir. Gyula Horn liderliğinde en fazla oyu alan MSZP, ikinci parti olan SZDSZ ile büyük koalisyon kurmuş ve yeni anayasa yapma yeter sayısı olan üçte iki şartını sağlamıştır.(278/386) Buna karşılık görüşmelerde yeni anayasanın yapılma şartı 5'te 4 çoğunluğa çıkartıldı. (Bu karar parlamentonun yasama süresiyle sınırlandırıldı.) Sonja Priebus, "Hungary", Anna, Fruhstorfer, Michael Hein (Ed.), "Constitutional Politics in Central and Eastern Europe: From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems", SpringerVS, 2016. Üçte iki çoğunlukla yeni anayasa yapmak varken beşte dört kuralının çıkarılarak sürecin çıkmaza sürüklenmesinin nedeni 1989'un müzakerecilik takıntısına iyi bir örnektir.

⁷⁹ Orban'ın otoriterleşme serüveninin anlatıldığı Siyasal süreçler kısmında bu konu ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

siyasi yarılımlara sahip olması, siyasal sistemin sağ ve sol yelpazesinde bulunan partilerin pozisyonlarının bu trajedilere dayanan toplumsal ayırım/yarıklarla çevrenmesini beraberinde getirmiştir. Özellikle iki tarihsel olay temel yarılımları açığa çıkarır. İlki, Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Macaristan'ın Triannon Antlaşması'nı imzalamasıdır.⁸⁰ Antlaşmayla birlikte, etnik Macar nüfusun da yaşadığı ülke topraklarının üçte ikisinin kaybedilmesi, toprakları geri alacağı konusunda halkı ikna eden Admiral Horthy'nin iktidarıyla sonuçlanmıştır. Horthy'nin revizyonist milliyetçiliğine iki savaş arası dönemin modasına uygun bir biçimde eklemlediği anti-semitizmi Nazi Almanyası ile işbirliğini getirmiştir.⁸¹ Macar sağının günümüze kadar imparatorluğun kaybından oluşan travmadan beslenmeyi tercih etmesi,⁸² Horthy döneminin ırkçılık, otoriterlik ve Nazilerle işbirliğinden oluşan kötü mirasıyla bagajı doldurmasına neden olmuştur. Bu bağlamda sol için sağ kavramı, ırkçılık ve otoriterlik ile eş anlamlı hale gelmiştir.

Toplumsal yarılmayı derinleştiren ikinci tarihsel durum Macaristan'ın komünist diktatörlük altında yaşadığı deneyimdir. Kendisini Stalin'in en iyi öğrencisi olarak gören ve ülkeyi 1956'ya kadar yöneten Matyas Rakosi, her dört aileden birinin üyesinin hapse atıldığı totaliter bir rejim kurmuş,⁸³ Stalin'in ölümü sonrası başlayan yumuşamayı fırsat bilen Imre Nagy önderliğindeki reformcular, 23 Ekim 1956 tarihinde anti-totaliter Macar devrimini başlattılar. Temel hak ve özgürlüklerin sağlandığı bir dizi karara imza

⁸⁰ 4 Haziran 1920 tarihinde imzalanan antlaşmayla birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sona ermiştir.

⁸¹ Miklós Horthy döneminin temel tarihsel-siyasal dinamikleri için bakılabilir: Norman Stone, *A Short History of Hungary*, London, Profile Books, 2019, s.112-150; Miklós Molnár, *A Concise History of Hungary*, 11th printing, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, s. 250-295.

⁸² Orban'ın göçmen ve AB karşıtlığını ulusal egemenlik üzerinden formüle ettiği milliyetçi söylemlerinde ve komşu ülkelerde yaşayan etnik Macarları sandığa götürme motivasyonunun sağlanmasında Triannon antlaşması ve sonuçları çok önemli bir yer tutmaktadır. Shaun Walker, "Hungary marks treaty centenary as Orbán harnesses 'Trianon trauma'", <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/04/viktor-orban-fuels-hungarian-nationalism-with-treaty-of-trianon-centenary>, (erişim tarihi 26.08.2020). Edit Inatai, "How Hungary's Trianon Trauma Inflames Identity Politics", <https://balkaninsight.com/2019/11/25/how-hungarys-trianon-trauma-inflames-identity-politics/>, (erişim tarihi 26.08.2020)

⁸³ András Bozóki, Eszter Simon, *op. cit.*, 2012, s.206.

atan reformcular, 4 Kasım'da Sovyet tanklarının Macaristan'a girmesiyle kanlı bir şekilde iktidardan düşürülmüş ve bunun sonucunda 200.000 civarında Macar Batı'ya kaçmıştır.⁸⁴ Ulusal egemenliği ve bireysel özgürlüğü isteyen Macar entelijansiyasının yabancı güçler tarafından ezilmesi 1956 devrimini, ulusal gururu temsil eden sembolik bir olay haline getirmiştir. Komünist rejimin partisi olan MSZMP'nin 1989 sonrasında MSZP olarak devam etmesi ve sol siyasetin temsilini elinde bulundurması, Macar sağının komünist rejimde yaşanan travmaların sorumluluğunu sola yüklemesini ve ulusa düşmanlık eden bir ideoloji olarak kodlanmasını kolaylaştırmıştır.⁸⁵

İki tarihsel yarıktan beslenen ideolojik ve partiler arası kutuplaşma, yalnızca yeni anayasanın yapılabilmesi için gereken uzlaşma ortamının sağlanmasının önünde engel oluşturmakla kalmamış aynı zamanda siyaset kurumunun sorunları çözme kapasitesini düşürerek seçmenlerin radikal seçeneklere yönelmesini kolaylaştırmıştır.

Yeni anayasa yapılamamasının kurumsal nedeni, 2010 sonrasında saldırı altına alınan liberal demokrasinin zayıf karnını da oluşturan şey, 1989'un hukuk düzeninde Anayasa Mahkemesi'nin yasal boşlukları doldurmasıdır. Yuvarlak masa görüşmelerinde alınan kararların demokratik meşruiyetinin zayıflığı⁸⁶, yeni bir anayasa yapılamaması ve partilerin birbiriyle olan antagonistik ilişkisi siyaset kurumuna olan güvensizliği beraberinde getirmiştir. Bu durum yeni tesis edilen hukukun üstünlüğünün ve rekabetçi demokrasinin korunması görevinin Anayasa Mahkemesi'ne bırakılmasıyla

⁸⁴ *Ibid*, s.207.

⁸⁵ János Kis, *op. cit.*, s.19.

⁸⁶ Komünist rejim elitlerinin geçiş sürecinde aktif rol oynaması, Anayasa Mahkemesi'nin yalnızca muhaliflerden oluşmasını engelleyerek bir denge unsuru olarak belirmesini sağladı. Ancak bu durum, 2010 sonrasında Fidesz'in mahkemeye saldırısını kolaylaştırdı çünkü mahkemenin komünist dönemin vesayet kurumu olarak çalıştığı noktasından hareket etti. Gábor Attila Tóth, "Illiberal Rule of Law? Changing Features of Hungarian Constitutionalism", Maurice Adams & Anne Meuwese & Ernst Hirsch Ballin (ed.), "*Constitutionalism and the Rule of Law: Bridging Idealism and Realism*", Cambridge University Press, 2017, s.389. László Sólyom, "The Rise And Decline Of Constitutional Culture in Hungary", Armin von Bogdandy, Pál Sonnevend (ed.), "*Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania*", Oxford and Portland-Oregon, Hart Publishing, 2015, s. 21-22.

sonuçlanmıştır. Mahkeme, başkanı László Sólyom⁸⁷ önderliğinde, siyasi ve ekonomik süreçlerde aktivist bir tutum takınmıştır.⁸⁸ Anayasanın yetersiz kaldığı durumlarda *actio popularis*⁸⁹ gibi geniş yetkilerini kullanan mahkeme içtihat oluşturarak görünmez anayasa⁹⁰ şeklinde hareket etmiştir. *Actio popularis* yetkisi ile aktivist yorumculuğun birleşmesi, Anayasa Mahkemesi’ni yurttaşların negatif taraftan yasama sürecine katılabildiği bir kanala dönüştürmüştür.⁹¹ Bu durum, mahkemenin yasama sürecinde parlamentoya rakip bir güç haline gelerek onunla çatışmasını beraberinde getirmiştir.

Demokratikleşmenin mucizevi bir iyileştirme değil, sancılı bir süreç olduğu ortaya çıktığında, Anayasa Mahkemesi’nin siyasetin üstündeki vesayetçi rolü Macar demokrasisi için aşilin topuğu haline gelecektir çünkü otoriter popülist sağ, yaşanan hayalkırıklıklarından başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere bağımsız yargıyı sorumlu tutacaktır.⁹²

1989 sonrasında Macar toplumu, demokratikleşmenin bir gecede özgürlük ve refahı beraberinde getireceği umuduna sahiptir. Ancak ülkenin içinde bulunduğu her sorunu özelleştirme ve deregülasyon ile çözme çabası yoksulluğun, yabancı sermayeye bağımlılığın ve gelir adaletsizliğinin artması ile sonuçlanmıştır. Neo-liberal elitler, yolsuzlukla mücadeleyi başaramayarak meşruiyetlerini kaybetmiştir. Uluslararası

⁸⁷ László Sólyom, 1989 sonrasında yeniden dizayn edilen Anayasa Mahkemesi’nin uzun dönemli başkanıdır(1989-1998), aynı zamanda 2005-2010 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Paul Lendvai, “Orban”, New York, Oxford University Press, 2017, s.106.

⁸⁸ Anayasa Mahkemesi’nin aktivizmi yürütme ve yasamanın alanına giren konularla ilgili çözümsüzlük halinde mahkemenin kendini yetkileri kılarak sorunu çözmeye çalışmasını ifade eder. Zoltan Szente, “The Political Orientation of the Members of the Hungarian Constitutional Court Between 2010 and 2014”, *Constitutional Studies, Vol 1, No:1, 2016*, s.128-129.

⁸⁹ Bir kişinin, kendi menfaati veya zararı olmasa dahi kamu çıkarını ilgilendiren durumlarda bir kanunun anayasaya aykırılığını ileri sürerek Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilme hakkıdır. Fruzsina Gárdos-Orosz, “The Hungarian Constitutional Court In Transition: From Actio Popularis To Constitutional Complaint”, *Acta Juridica Hungarica: vol 53, No 4, 2012*, s.303-304

⁹⁰ Karşılaşılan bir sorunda anayasanın yetersiz kaldığı durumda Anayasa Mahkemesi’nin fiili olarak yeni normlar geliştirmesidir. Gabriel Attila Toth, “Lost in Transition: Invisible Constitutionalism In Hungary”, Rosalind Dixon& Adrienne Stone (ed.), *The Invisible Constitution in Comparative Perspective*, Cambridge University Press, 2018.

⁹¹ László Sólyom, *op.cit.*, 2015, s. 17.

⁹² Balazs Böcskei, From Liberal Democracy To Illiberalism New Authoritarian Regimes, Hungarian illiberalism And The Crisis of “Real Existing Liberalism“, *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 2016, 420-423.

firmaların baskısı altında ezilen yurttaş, yolsuzlaşmış teknokratlar tarafından yalnız bırakılmıştır.⁹³ Bu durum hem toplumsal psikolojide ulusal egemenliğin kaybolduğu endişelerini arttırmış⁹⁴ hem de sekülerizm, çok kültürlülük ve LGBT hakları gibi batıdan geldiği düşünülen meselelere karşı bir tutum takınılmasına yol açmıştır.⁹⁵ Liberal demokrasi plebyen talepleri göz ardı eden elit oyuncağı olarak görülmüştür. Tarihsel kutuplaşmanın kendisini farklı konfigürasyonda yeniden üretmesiyle otoriter sağın, ekonomik bozulma ve siyasi istikrarsızlığın kaynağı olarak uluslararası kurumları, yabancı sermayeyi ve bunların işbirlikçisi olarak sol siyaseti göstermesi kolaylaşmıştır. Otoriterleşme ajandasını gerçekleştirmek için anayasal düzenin meşruiyet tartışması yeniden canlandırılmış, ülkede yaşanan krizin hukuk düzeni ile bağı bilinçli biçimde kurulmuştur.⁹⁶ Hukukun üstünlüğünün sembolü olan Anayasa Mahkemesi, uluslararası sermayenin ve elitist demokrasinin çıkarlarını koruyan bir aparat şeklinde algılatılmıştır.

Macaristan'ın hukuk yoluyla otoriterleşmenin öncü ülkesi olmasında liberal demokratik kurumları toplumsal destekten yoksun bırakan anayasal meşruiyetin eksikliği ve partiler arası derin kutuplaşma kadar önemli bir diğer nokta otoriter rejimi inşa eden elit ağının hukukçulardan oluşması ve bunların hukukun devrimci bir silah olarak kullanıldığını gözlemlemeleridir.⁹⁷ Orban'ın partisi Fidesz, 1988'de ELTE Hukuk Fakültesi öğrencilerinin oluşturduğu bir grup tarafından kurulmuştur. Başta Orban olmak üzere, sonrasında Fidesz hükümetlerinde görev yapan devlet başkanı, meclis başkanı, başbakanvekili, hükümet sözcüsü, çeşitli bakanlar, Avrupa

⁹³ Andras Bozoki, "Occupy the State: The Orbán Regime in Hungary", *Journal of Contemporary Central And Eastern Europe*, Vol 19, Issue 3, 2011, s.655-658.

⁹⁴ Ivan Krastev, Eastern Europe's Illiberal Revolution: The Long Road to Democratic Decline, *Foreign Affairs: May/June*, 2018.

⁹⁵ Ivan Krastev, Stephen Holmes, "Explaining Eastern Europe: Imitation and Its Discontents", *Journal Of Democracy*, vol 29, Issue 3, 2018.

⁹⁶ János Kis, *op. cit.*, s.11.

⁹⁷ Katalin Miklossy, "Lacking Rule Of Law In The Lawyers' Regime: Hungary", *Journal of Contemporary European Studies*, vol 26, issue 3, 2018, s. 274.

Parlamentosu üyeleri aynı okuldan mezun hukukçulardır.⁹⁸ Macaristan'ın yasal yollar kullanılarak liberal demokrasiye geçtiği “hukukun üstünlüğü devriminde”, yuvarlak masa görüşmelerinde aktif rol oynayan Fidesz'in genç hukukçuları bu olguyu yakından deneyimlemiştir. Mesleki yeterlilikleri sayesinde prosedürel düzenlemelerin ve usulün rejimin devamlılığı için oynadığı hayati rolünü kavrayan bu grup, avukat olarak başladıkları geçiş sürecinden “hukuk mühendisi” diploması alarak mezun olmuşlardır.

Görüldüğü gibi yasal mekanizmalarla liberal demokrasinin sonunu getirecek anti-demokratik momentin koşulları hazırdır. Toplum nezdinde Macar demokrasisi yeni bir Weimar Cumhuriyeti'ne dönüşmüş,⁹⁹ hukuk kurumları savunmasız kalmıştır. Rejimin yıkılması için bir Reichstag yangını bir de hırslı otokrat liderin ortaya çıkmasına ihtiyaç vardır. Zamanla partisini liberal bir çizgiden muhafazakar sağ popülist kanada çeken Orban, Macaristan'ın liberal demokratik dönemde yaşadığı hayalkırıklıklarını politik avantaja çevirme konusunda uzun zamandır hazırlanıyordu. Anamuhalefet partisi görevini üstlendiği 2002-2010 yılları arasında, uluslararası kurumları, konsensusçu demokrasiyi ve katı güçler ayrılığını günah keçisi ilan eden, sorunların kaynağını burada arayan bir siyasi söylem geliştirdi. Bu söylem, geçiş sürecinin komünist dönemin elitlerinin ve uluslararası kurumların vesayeti altında yürütüldüğü ve bu nedenle halk iradesinin yönetimde temsil edilmediği iddiasıyla destekleniyordu. Rejimin gayrimeşrulaştırılmasına dayanan bu strateji, iktidara geldiğinde yaratılacak çoğunlukçu demokrasiyi, güçlü liderliği ve sınırsız iktidarı meşrulaştırıyor, ülkenin hukuk düzenine saldırıldığında onur kurtarmaya yeltenecek kimseyi bırakmıyordu. Hukuk eğitimlerini gücün tek elde toplandığı bir parti devletinde tamamlayan ve ilk siyasi deneyimlerini 1989'da kazanan yasa mühendisleri, Orban'ın

⁹⁸ 1990 ile 2018 arasında parlamentoda görev yapan Fidesz milletvekilleri içinde hukukçu oranı yüzde 24 ile yüzde 55 arasında değişmektedir. Bununla beraber parti elitlerinin ekseriyeti hukukçudur; milletvekili sayısı az olan dönemlerde, yani sadece parti listelerinin üst sırasındakilerin seçildiği dönemlerde (1990-1994'te yüzde 55, 2014-2018'de yüzde 35) hukukçuların oranı daha fazladır. *Ibid*, s.284.

⁹⁹ Andras Bozoki, *op.cit.*, s.658-659.

arzuladığı anayasal düzeni inşa ederken bir makine gibi hareket ederek demokrasinin sonunu getirmekte zorlanmadılar.

1.3. OTORİTER REJİMİN HUKUK DÜZENİ

1.3.1. Asli Kurucu İktidar Olarak Fidesz ve Yeni Anayasanın Yapımı

Macar halkı, 2010 seçimleri öncesinde, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle sosyalizmden demokrasiye geçiş sürecinden diğer doğu avrupa ülkelerine göre daha fazla rahatsızdır. 2002-2009 yılları arasında ülkeyi yöneten sol-liberal koalisyon¹⁰⁰ çeşitli skandallarla sarsılmanın¹⁰¹ ve ekonomik krizin yarattığı tahribatın etkisiyle toplumsal desteğini yitirerek istifa etmiştir. Yerini ekonomik krizi çözeceği beklentisiyle bağımsız uzmanlardan ve entelektüellerden oluşan teknokratik bir hükümet¹⁰² almıştır. Kitle ile duygusal bağ kurma yeteneği olan siyasetçilerden yoksun olan bu hükümet, ülkenin kötü ekonomik performansı karşısında alt sınıfların yoksulluğunu artıracak kemer sıkma politikalarından başka bir çözüm üretememiştir. Ekonomik krize eşlik eden siyasi istikrarsızlık, toplumda demokrasiye ve kapitalizme yönelik olumsuz görüşleri artırmıştır. Seçimden altı ay önce yapılan bir araştırma,¹⁰³ kamuoyunda demokrasiye olan desteğin 1991'deki yüzde 71 seviyesinden 56'ya, kapitalizme olan desteğin ise yüzde 80'den 46'ya düştüğünü göstermiştir. Macar

¹⁰⁰ “Macar Sosyalist Partisi” (MSZP) ile Liberal bir çizgide bulunan “Özgür Demokratlar Partisi(SZDSZ) koalisyonu.

¹⁰¹ Bunların skandalların en büyüğü 17 Eylül 2006 öğleden sonra yaşanmıştır; Başbakan Ferenc Gyurcsány'nin gizlice alınmış bir ses kaydı devlet radyosunda yayımlandı. Bu ses kaydında Başbakan, ülkenin ekonomik durumuyla ilgili iki buçuk yıldır sabah, gündüz ve akşam yalan söylediğini itiraf etmiştir. Lendvai, *op.cit.*, 2017, s.65-66.

¹⁰² Ekonomi bakanı Gordon Bajnai liderliğinde kurulmuştur. Uluslararası medya ve finans kuruluşlarının güvendiği bir isim olan Bajnai, görevde kaldığı bir yıllık süre içerisinde kemer sıkma politikalarının ateşli destekleyicisi olmuştur.

¹⁰³ “End of Communism Cheered but Now with More Reservations”, <https://www.pewresearch.org/global/2009/11/02/end-of-communism-cheered-but-now-with-more-reservations/>, (erişim tarihi 22.05.2018).

halkının büyük çoğunluğu ekonomik açıdan sosyalist geçmişe özlem ile bakmaya başlamıştır.¹⁰⁴

Toplumsal beklenti, krizin yarattığı kötü sonuçların devletin piyasaya müdahalesi ile giderilmesi gerektiği üzerineyken, teknokratik yönetim IMF ve AB'nin telkinleriyle deregülasyon ve özelleştirme politikalarından taviz vermemiştir.¹⁰⁵ Özelleştirme süreçlerinde yeterli şeffaflığın sağlanmaması ve sonucunda yabancı sermaye destekli bir oligarşi yaratması, yolsuzluğu ekonomiden sonra ülkenin en büyük sorunu haline getirmiştir.¹⁰⁶ Sorumluluğu üstlenen bir siyasi liderlik ortaya koyulamamış ve sol-liberal elitler meşruiyetlerini büyük oranda yitirmiştir. Solun, neo-liberal politikaların toplum üzerindeki maliyetini gönüllü bir şekilde üstlenmesiyle, milliyetçilik kitlelerin yöneleceği tek adres olarak gözükmiştir.

2010 seçim kampanyası boyunca Orban, söylemlerinde sol-liberal elitleri günah keçisi ilan ederek, yaşanan sorunların onlardan kaynaklandığı söylemini kullanmıştır. Orban'a göre henüz Macaristan demokrasiyi inşa edememişti çünkü eski siyasi elit liberalleşme görüntüsü altında yeni ekonomik elit haline gelmişti. Tek parti iktidarının yöneticileri, yabancı kurumlara ve sermayeye hizmet eden oligarşiye dönüşmüştü; tek fark bir zamanlar Moskova'nın hizmetkarları olanlar artık Brüksel'e çalışıyordu. Ona göre, Macaristan'ın kurtuluşu ancak ulusal egemenliğin tesisi ile mümkündü; bu da güçlü bir liderlik gerektiriyordu.

Seçmenlerin yolsuzlukların, işsizliğin ve gelir adaletsizliğinin giderildiği “adalet” beklentisi ile Orban'ın neoliberal düzeni destekleyen elitlere karşı açtığı savaş

¹⁰⁴ Richard Wike, “Hungary Dissatisfied with Democracy, but Not Its Ideals”, <https://www.pewresearch.org/global/2010/04/07/hungary-dissatisfied-with-democracy-but-not-its-ideals/>, (erişim tarihi 22.05.2018).

¹⁰⁵ Bu durum AB desteğini azaltmıştır; toplumun yalnızca yüzde 20'si AB üyeliğine olumlu bakmaya başlamıştır. “End of Communism Cheered but Now with More Reservations”, <https://www.pewresearch.org/global/2009/11/02/end-of-communism-cheered-but-now-with-more-reservations/>, (erişim tarihi 22.05.2018)

¹⁰⁶ András Bozóki, Eszter Simon, *op.cit.*, 2012, s.219-220.

örtüşmüştü. Yapılan seçimde geçerli oyların yüzde 53'ünü, yeni anayasa yapılabilmesi için yeterli bir sayı olan (üçte iki, toplam 386 sandalyenin 258'i) meclisteki sandalyelerin yüzde 68'ini Fidesz-KDNP¹⁰⁷ ittifakı aldı. Orban, seçim akşamı yaptığı açıklamayla bu sonuçların “seçim sandığında devrim”¹⁰⁸ olduğunu söyledi. Bu özenle seçilmiş bir kelimeydi çünkü seçimler liberal demokrasinin sonunu getirecekti.

Fidesz seçim sonuçlarını basit bir siyasi başarı olarak görme niyetinde değildi. Partiye göre seçmenler yalnızca sol-liberal elitleri değil, komünist dönem ile birlikte piyasalaşma ve demokratikleşmeyi de cezalandırmıştı; o halde farklı ideolojik altyapıya sahip yeni bir anayasal düzen kurulmalıydı. Bu bakış açısı, Orban'ın uzun zamandır hayal ettiği kendi kültürel/ideolojik iktidarını kurabilmesinin önünü açıyordu.¹⁰⁹ Ancak, mevcut anayasal demokrasiyi yıkacak yeni bir siyasi toplumun yaratılabilmesi için, kendisinden önceki hiçbir hukuki norma bağlı kalmayan “asli kurucu iktidarın” yaratılması gerekiyordu.¹¹⁰ Asli kurucu iktidar, hukuk boşluğu ortamında belirebilirdi. Orban, bunu sağlayabilmek için, seçim sonuçlarını devrim olarak değerlendirdi; çünkü devrim, istisna hali¹¹¹ yaratıyordu. Bu yüzden, Fidesz için seçim sonrası toplanan meclis

¹⁰⁷ Fidesz'in seçim ortağı olan KDNP(Hıristiyan Demokratik Halk Partisi), yalnızca bir tabela partisidir. Bu nedenle metnin ilerleyen bölümlerinde yalnızca Fidesz adı kullanılacaktır. Bahse konu ittifakın ayrıntılı analizi “siyasal süreçler” bölümünde yapılacaktır.

¹⁰⁸ Gábor Halmai, *op.cit.*, 2017, s.5.

¹⁰⁹ Orban Kötçse'de yaptığı konuşmada “önümüzdeki 15-20 yılda Macar siyasetini belirleyen ancak yalnızca toplumsal problemler yaratan ikili güç alanı yerine(Fidesz'in desteklediği değerler ile sol ve liberallerin desteklediği gerçek Macarlara yabancı olan değerler arasındaki antagonizma) yönetici partinin “gücün merkezi arenasını” (centrális erótér) elde ederek bu ayrımı sonlandırdığı ve ulusal meseleleri anlamsız tartışmalar olmaksızın artiküle ettiği bir iktidar” hayal etmiştir. Fidesz'in temsil ettiği değerleri ulusun gerçek ve tek değeri olarak kodlanması, yeni anayasal düzenin ideolojik düzlemi hakkında ipucu vermektedir. György Péteri, “Should We Really Be Surprised by Where Viktor Orbán's Hungary is Heading”, <https://www.iwm.at/transit-online/really-surprised-viktor-orbans-hungary-heading/>, (erişim tarihi: 18.10.2020).

¹¹⁰ Andras Bozoki, *op. cit.*, 2011, s.10.

¹¹¹ Schmitt'in “Siyasi İlahiyat” adlı eserinde kurguladığı biçimiyle istisna hali, “egemenin”, acil bir durum karşısında, normal durumda geçerli olan hukuk düzeninin dışında/onu ilga eden karar alabildiği durumdur. Bu nedenle istisna halinde mevcut hukuk düzeni/norm bağlayıcılığını kaybeder. Carl Schmitt, “Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm”, 3. Baskı, Ankara, Dost Yayınları, 2010.

sıradan yasama organı değildi; yeni toplum sözleşmesi kaleme alacak bir “kurucu meclisti.”¹¹²

Fidesz’in yaratacağı yeni siyasi toplumun ilk belgesi seçimden bir ay sonra “Ulusal Dayanışma Programı”¹¹³ adıyla meclise sunuldu. Programın iki işlevi vardı, ilki Fidesz iktidarından önce yer alan siyasi yönetimlerin meşruluğunu kabul etmeyerek mevcut yönetimin asli kurucu iktidar olduğunu teyit etmesiydi. Böylece Fidesz, anayasal açıdan tabula rasayı oluşturarak iktidarı ele geçirmiş oluyordu.¹¹⁴ Programın ikinci işlevi ise, yaratılacak yeni siyasi toplumun anayasal ilkelerini iktidar partisinin ideolojisi çerçevesinde belirlemesiydi.

Ekonomi, düzen, güvenlik ve sağlık gibi konularda hükümetin genel politikasını yansıtan programın giriş bölümünde yer alan manifesto, metnin özünü bize sunmaktadır.¹¹⁵ Bu bölüm özetle “46 yıllık işgal ve diktatörlük dönemi ile geçiş sürecinin 20 yıllık karmaşa döneminden sonra Macaristan kendi kaderini tayin etme hakkını ve gücünü kazandığını” belirtir. 1956’nın şanlı devriminde Macaristan’ın kendi kaderini tayin etme çabasının kanla bastırıldığını ancak 2010 seçimiyle birlikte Macar ulusunun yaşama gücünü yeniden kazanarak seçim sandıklarında başarılı bir devrim gerçekleştirdiğini; bu devrimin Ulusal Dayanışma Programında vücut bulan yeni bir toplum sözleşmesi doğrduğunu ilan eder. Macarların yeni sistemini inşa etmesinin nedeni olarak geleceğin yapıtaşları olan iş, ev, aile, sağlık ve düzenin tesis edilmesi

¹¹² András L. Pap, *op. cit.*, 2019, s.53.

¹¹³ Macaristan hükümetinin resmi çevirisi için bakılabilir: “The Programme of National Cooperation” https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047_e.pdf (erişim tarihi 14.03.2020) Belge 22 Mayıs 2010’da meclise sunulmuş, 16 haziranda onaylanmıştır.

¹¹⁴ Renata Uitz, “Reinventing Hungary with Revolutionary Fervor: The Declaration of National Cooperation as a Reader’s Guide to the Fundamental Law of 2011, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*, London, Lexington Books, 2020, s.18.

¹¹⁵ “The Declaration of National Cooperation”, https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047_e.pdf, (erişim tarihi 14.03.2020). s. 5-7.

olduğunu bildirir. Son olarak manifestoda, programın hükümlerinin Macaristan sınırları dışında yaşayan bütün Macarlara açık olduğu belirtilir.¹¹⁶

Görüldüğü gibi, program, Fidesz'in zaferini Macaristan'ın kendi kaderini tayin hakkının tezahürü olarak görerek kurucu iktidar olduğunu teyit etmektedir. Aynı zamanda 2010 seçimleri 1956 direnişiyle özdeşleştirilerek; muhalefet ulusal egemenliğin tarihsel düşmanları haline getirilmiştir. Böylece program, hem Fidesz'in hukuk yaratabilme meşruiyetini sağlamış hem de yurttaş ile devlet arasındaki yeni toplum sözleşmesinin partinin ideolojisi tarafından çevrenmesine olanak tanımıştır. Millet, aile ve düzen gibi milliyetçi¹¹⁷-muhafazakar kavramların programın özü haline gelmesinin nedeni budur. Üstelik program, ulusun tanımının sınırlarını da yeniden çizmektedir. Macaristan dışında yaşayanların anayasal özne haline getirilmesi ile yurttaşlık değil etnik köken esas alınmıştır. Diğer AB üyesi ülkelerin komşuları olan etnik Macarların Fidesz'in milliyetçi şovenizmine konu edinilmesi, Triannon anlaşmasının geçerliliğinin yeni anayasal düzen tarafından tanınmayacağına bir işaretidir. Bu da partinin dış politikada izlediği revizyonist söylem ile paraleldir.

Ulusal Dayanışma Programı, Macaristan için yeni bir çağın başladığını göstermişti.¹¹⁸ Hukuki ve siyasi açıdan liberal demokrasi gayrimeşru ilan edilmiş, yeni anayasanın yapılabilmesi için uygun koşullar sağlanmıştı. Ancak, kendisini devrimle iş başına gelen bir kurucu meclis olarak gören Fidesz iktidarı, mevcut hukuk düzeni ile sınırlanmaya rıza gösteremezdi. Bu nedenle ilk olarak, meclis çoğunluğunu dengeleyecek yasal-kurumsal yapıyı ortadan kaldırma işine girişti.

¹¹⁶ *Idem.*

¹¹⁷ Programın alt bölümlerinden birinin başlığı “ulus için önemli meselelerdir”. Bu bölümde, sağ-popülist rejimlere özgü bir şekilde Macaristan'ın bir zamanlar sahip olduğu güç, saygı ve etkisinin sağlanması için güçlü bir hükümete ihtiyacı olduğunu belirtir. *Ibid.*, s.17.

¹¹⁸ Ulusal Dayanışma programı, otoriter rejimin demokratik formdaki tezahürüdür; kanunilik ilkesinin gereklerinin karşılanması aracılığıyla keyfiliğin hüküm sürdüğü hukuksuzluk ortamının meşrulaştırılması için aracı olmuştur. Csepegi György, *The ideological patchwork of the Mafia State*, Bálint Magyar Júlia Vásárhelyi (ed.), *Twenty-Five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapeşte, Central European University Press, 2017, s.32.

1989'un yasa koyucuları için otoriter rejimin tekrar doğma ihtimali en büyük korkuydu. Ülkenin demokrasi deneyiminin yetersiz olması ve geçiş sürecinde toplumdan gelen bir talebin olmaması, bu korkuyu besliyordu. Bu nedenle, siyasi aktörlerden liberal-demokratik anayasal düzene gelebilecek saldırı anayasal ve kurumsal engellerle donatılmıştı. Otoriterleşme ihtimaline karşı en büyük kurumsal güvence, sistemin kilit taşı niteliğindeki Anayasa Mahkemesi idi. Mahkeme bunu, siyaset kurumuna karşı korunan bağımsızlığı ve sıradan yurttaşın dahi yasama sürecine doğrudan dahil olabileceği geniş yetkileri ile başarıyordu. Rejim değişikliğini zorlaştıran bir diğer engel ise anayasanın kendisini koruyan hükmüydü. 1989 anayasasının 24. Maddesinin 5. fıkrasına göre¹¹⁹, yeni anayasa yapılabilmesi için parlamento üye tamsayısının beşte dördünün onayı gerekliydi. Yasa koyucular, yeni anayasa yapılırken parlamentodaki bütün partilerin katılımını hedefleme amacıyla bu maddeyi getirmiş, sürecin konsensusa dayanarak yürütülmesini istemişlerdi. Aynı madde anayasanın değiştirilmesi için ise meclis tamsayısının üçte ikisini yeterli görmüştü. Bu durum, bir kale gibi korunan liberal demokrasinin zayıf noktası olacaktı çünkü ilk defa bir parti mecliste üçte iki çoğunluğu elde etmişti.

Seçimlerden sonraki bir yıl içinde Fidesz, meclisteki çoğunluğu ile on iki anayasa değişikliği gerçekleştirmiştir. Değişikliklerin temel amacı, yeni anayasa yapılırken, yasal, kurumsal ve siyasi denetim mekanizmalarının bertaraf edilmesiydi.¹²⁰ İlk olarak Temmuz 2010'da yapılan anayasa değişikliği¹²¹ ile birlikte, yeni anayasa yapma yeter sayısı olan beşte dört kaldırıldı. Aynı yasayla, hem Anayasa

¹¹⁹ Act XX of 1949: The Constitution of the Republic of Hungary, <https://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.HUN.3-Annex2.pdf>, (erişim tarihi 01.04.2020).

¹²⁰ 2010-2011 anayasa değişiklikleri ve anayasal düzenin otoriterleşmeye evrilmesi ile ilgili makalelerin şu kısımlarına bakılabilir: Kriszta Kovács, Gábor Attila Tóth, "Hungary's Constitutional Transformation", *European Constitutional Law Review*, Volume 7 , Issue 2, s. 188-195; Pál Sonnevend , Andras Jakab, Lorant Csink, op.cit., 2015, s.44-46; Miklós Bánkuti, Gábor Halmai, Kim Lane Scheppele, "Hungary's Illiberal Turn: Disabling the Constitution", *Journal Of Democracy*, 2012: vol:23, Issue 3, 2012; András L. Pap, op. cit., s.16; János Kornai, "Hungary's U-Turn: Retreating from Democracy", *Journal Of Democracy*: vol 26, issue 3, 2015, s. 36-40. Sonja Priebus, op.cit., 2016, s.113-117. László Sólyom, op.cit., 2015, s.17-23.

¹²¹ Amendment Laws of July 6, 2010.

Mahkemesi'nin siyaset üzerinde etkili olmasını sağlayan yetkileri elinden alındı hem de yargıçların atama usulleri meclis çoğunluğunun lehine olacak şekilde değiştirilerek bağımsızlığına gölge düşürüldü. Diğer anayasa değişiklikleri, bürokrasinin siyaset kurumu karşısındaki hukuki özerkliğini kaldırdı¹²², medya bağımsızlığına darbe vurdu¹²³ ve geçmiş dönemde görev almış siyasetçileri maddi olarak cezalandırdı.¹²⁴ Bu değişiklikler, Fidesz'in otoriter/dayatmacı bir yaklaşımla yeni anayasal düzeni inşa etmek istediğini göstermiştir. Yeni anayasa yapılırken, bürokrasinin tarafsızlığı, kamuoyunun medya aracılığıyla sürece aktif katılımının engellenmesi hedeflenmiş ve muhalefet korkutularak sindirilmeye çalışılmıştır.¹²⁵

Fidesz iktidarı, anayasa değişikliklerinin yalnızca kamuoyunda değil, mecliste dahi tartışılmasını engellemiştir. Macaristan parlamento yasalarına göre, bir kanun teklifinin “tek imzalı sunulması halinde” (private members bill)¹²⁶, hükümetin kanun tekliflerinin gerektirdiği çeşitli aşamaları atlayarak nihai oylamaya geçilmesine olanak tanımaktadır. Orban hükümeti, on iki anayasa değişikliğinin dokuzunu meclise tek imzalı kanun teklifi olarak getirmiş¹²⁷, muhalefetin mecliste direnerek etkili bir kamuoyu oluşturmasını da engellenmiştir.

Anayasa değişiklikleriyle birlikte mecliste üçte ikiye sahip bir iktidarın herhangi bir uzlaşma aramadan yeni bir hukuk düzeni yaratabilmesinin önü tamamen açılmıştır. Bu koşullar altında, yeni anayasanın genel ilkelerinin hazırlanması için parlamentodaki siyasi partilerden oluşan bir komisyon kurulmasıyla anayasa yapım sürecinin ilk

¹²² Amendment Law of May 25, 2010

¹²³ Amendment Law of July 5, 2010 ve Act. No. CLXIII. of 2010.

¹²⁴ Amendment Laws of August 11, 2010

¹²⁵ Miklós Bánkuti, Gábor Halmai and Kim Lane Scheppele, *op. cit.*, s. 255.

¹²⁶ Hükümetten gelen kanun teklifleri meclise sunulduğunda, teklif öncelikle ilgili komisyonlara değerlendirilmeye alınır. Bunun yanı sıra kanunun ilgilendirdiği sivil toplum kuruluşları da görüşlerini bildirir. Ancak tek imzalı kanun tekliflerinde, bu aşamalar atlanarak, muhalefetin ve sivil toplumun karşı görüş bildirmesinin önü tıkanır. Bu prosedür hükümete tartışılmasını istemediği yasaların hızlı bir biçimde geçmesini sağlar. Kim Lane Scheppele, “Constitutional Coups in EU Law”, Maurice Adams, Anne Meuwese, (ed.), “*Constitutionalism and the Rule of Law: Bridging Idealism and Realism*”, Cambridge University Press, 2017, s.453.

¹²⁷ *Idem.*

aşaması resmen başlamıştır.¹²⁸ Bununla birlikte henüz sürecin başında komisyonun bir meşrulaştırma aracı olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır çünkü 45 üyeli komisyon partilerin parlamentodaki koltuk oranlarına göre dağıtılmıştır. Komisyonun üçte ikisi Fidesz, üçte biri ise diğer bütün muhalefet partilerinden oluşmuştu. Bu sayısal dezavantaj muhalefetin önerilerinin hiçbir şekilde kabul görmemesini beraberinde getirmiştir. Üstelik Fidesz milletvekillerinin tartışmalardaki pasifliği ve yalnızca şekli konuları gündeme getirmesi, muhalefetin Orban'ın danışmanlarının kamuoyundan gizli bir anayasa yaptığını anlamasını sağlamış ve bu nedenle demokrasi tiyatrosuna daha fazla katkı vermek istemeyen muhalefet partileri 2010 sonbaharında komisyondan ayrılmıştır.¹²⁹ Böylece, yeni anayasanın ilkeleri yalnızca Fidesz partisinin milletvekilleri tarafından belirlenmiş ve 7 Mart 2011'de yine yalnızca onlar tarafından mecliste kabul edilmiştir. Jobbik dışındaki muhalefet partileri ise oylamayı boykot etmiştir.

Anayasa ilkelerinin tartışıldığı oturumda iki Fidesz milletvekili tarafından verilen kanun teklifi komisyonun müsamere malzemesi olarak görüldüğünü kanıtlar niteliktedir. Anayasa yazılırken komisyonun hazırladığı ilkelere uyulmasını zorunlu olmaktan çıkararak¹³⁰ kanun teklifinin yasalaşmasıyla, birinci aşamada yapılan bütün tartışmalar ve çabalar anayasa yapım süreci üzerindeki bağlayıcılığını kaybetmiştir.

Anayasa yapım sürecinin ikinci aşaması, Fidesz'in yeni bir kodifikasyon grubu¹³¹ oluşturmasıyla başlamıştır. Kodifikasyon grubu, kamuoyuna açık tartışmalar

¹²⁸ Bu komisyonun görevi 6 aylık süre içinde, yani 15 Aralık 2010'a kadar yeni anayasanın dayanak olarak alacağı ilkeleri belirleyerek parlamentoya sunmaktır. Başlangıçta komisyon halka açık toplantılar yapmış ve sivil toplumun görüşlerini almış olsa da, devam eden süreçte iktidarın kendi görüşlerinin onay mercii olarak çalışmıştır. Komisyon ile ilgili tartışmalar için: Kim Lane Scheppele, *op. cit.*, 2017, s.542-454; Pál Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, s.44-45; Sonja Priebus, *op. cit.*, "Hungary", s. 117-118.

¹²⁹ Muhalefet partileri "MSZP" ve "LMP" Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerinin yeni anayasada da azaltılmasına tepki olarak Ekim ayında komisyondan ayrılırken, aşırı sağ parti "Jobbik", ilkesel uyuşmazlık gerekçesiyle Kasım ayında ayrılmıştır.

¹³⁰ Kim Lane Scheppele, *op. cit.*, 2017, s.452.

¹³¹ Resmî olmayan kodifikasyon grubunun üyeleri; anayasanın ilkelerinin belirleme komisyonu başkanı ve Fidesz'in küçük ortağı KDNP milletvekili László Salamon, Fidesz milletvekili Gergely Gulyás ve Avrupa Parlamentosuna Fidesz listesinden seçilen József Szájer'dir. Sonja Priebus, *op. cit.*, s.119.

yürütmeden, büyük bir gizlilik içerisinde çalışarak, bir haftanın sonunda anayasa metnini yine “tek imzalı kanun teklifiyle” meclise sunmuş, anayasayı 22 Mart’ta gündemine alan meclis dokuz gün gibi kısa bir görüşme sonucunda metni kabul etmiştir. Cumhurbaşkanı Pál Schmitt, yeni anayasayı Fidesz’in seçim zaferinin yıldönümü olan 25 Nisan’da onaylamıştır. Böylece 16 Haziran 2010’da “Ulusal Dayanışma Programı’nın” kabul edilmesiyle başlayan yeni anayasal düzenin inşası on ayın sonunda tamamlanmıştır.

Fidesz iktidarı şeffaf olmayan bir çalışmayla yeni anayasayı olgunlaştırırken, muhalefet partileri iptal edilmesi umuduyla yeni anayasanın referanduma götürülmesi gerektiğini savunarak hükümete baskıda bulunmuştur. Fidesz buna, muhalefetin baskısını boşa çıkarmak ve yeni anayasanın demokratik bir zeminde yapıldığı algısını güçlendirmek amacıyla, “Ulusal Danışma Organı’nı” kurarak vevap verdi. Bu organ sekiz milyon yurttaşa, cevapların evet veya belki olduğu, anayasanın ruhu için önemsiz olan on iki soruluk bir anket göndermiştir.¹³² Bekleneceği üzere, anketlerden çıkan sonuçlar, kamuoyuna açıklanmamış ve yeni anayasanın oluşumuna herhangi bir etkisi görülmemiştir. Ulusal Danışma Organı yalnızca Fidesz’in hukuk yoluyla otoriterleşme repertuarına katkıda bulunan bir araç olmuştur.

Sonuç olarak, muhalif partiler, sivil toplum örgütleri ve demokratik kamuoyu yeni anayasanın hazırlanmasının hiçbir aşamasına etki edememiştir. Anayasa Mahkemesi’nin yetkileri tırpanlanarak denge oluşturması önlenmiştir. Anayasa yapım sürecinde tek imzalı kanun teklifleri kullanılarak yalnızca muhalefet değil, iktidar partisi milletvekilleri dahi süreçten dışlanmış, meclisin pasifize edilmesiyle, Orban’ın temsil ettiği yürütme erki anayasal düzende rakipsiz kalmıştır.

¹³² Toth, *op.cit.*, “Hungary”, s. 786.

Fidesz siyasi söylemini, yeni anayasa ile birlikte Macaristan'ın ulusal egemenliğini tekrar kazandığı üzerine kurmuştur.¹³³ Bu söylem stratejisi, seçim sonuçlarının devrime yol açarak asli kurucu iktidarı doğurduğu düşüncesini de desteklemiş oluyordu. Yeni anayasa bu politik iddiayı hukuk düzenin ana ilkeleri olarak kabul ederek Fidesz'i ve lideri Orban'ı siyaset üstü bir çizgiye taşımıştır. Üç farklı noktada anayasanın ideolojik tutumu açığa çıkmaktadır.¹³⁴ İki partinin sağ muhafazakar ideolojisinin anayasal statüyle korunmaya alınmasıdır. Bunun için tasarlanan yeni anayasanın “Başlangıç” bölümü, Fidesz milliyetçiliğinin deklarasyonunu andırmaktadır. 1989 anayasal düzenin temel değerleri olan özgürlük, eşitlik, sekülerlik ve demokrasi bu bölümde kendine yer bulamazken, etnisite ile tanımlanmış ulus¹³⁵, Hıristiyanlık ve

¹³³ Macaristan Başbakan yardımcısı Tibor Navracsics anayasanın kabul edilmesinden sonra kaleme aldığı makalede yeni anayasanın Macaristan'ın entelektüel ve ruhsal açıdan yeniden doğuşunun ilanı olduğunu söylemiş; Macar ulusunun temel değerlerini yansıttığını iddia etmiştir. “A New Constitution for Hungary”, <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748704004004576270911634291304>, (erişim tarihi: 11.03.2020).

¹³⁴ Fidesz'in siyasi projesi olarak 2012 Macaristan Anayasası'nın 1989'un hukuk düzeninden farkını ideolojik düzlemde inceleyen metinler için: Imre Vörös, “A “Constitutional” Coup in Hungary between 2010–2014”, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi (ed.), “*Twenty-Five Sides of a Post-Communist Mafia State*”, Budapeşte, CEUPress, 2017, s.43-44; Gabor Halmai, An Illiberal Constitutional System in the Middle of Europe, *Journal of Human Rights*, 2014, s.491-503. Gábor Attila Tóth, “Illiberal Rule of Law? Changing Features of Hungarian Constitutionalism”, Maurice Adams, Ernst Hirsch Ballin (ed.), “*Constitutionalism and the Rule of Law: Bridging Idealism and Rule Of Law*”, Cambridge University Press, 2017, 406-413; Sándor Radnóti, “A Sacred Symbol in a Secular Country: The Holy Crown”, Gábor Attila Tóth (ed.), *Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*, CEU press, 2012, s.87-102; Zsolt Körtvélyesi, “From “We the People” to “We the Nation””, Gábor Attila Tóth (ed.), *Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*, CEU press, 2012, s. 113-117. Pál Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, 2015, s.63-74; Kristian Molnar, *op.cit.*, 2017, s. 16-20; Zsolt Kortvelyesi, Balázs Majtényi, “Game of Values: The Threat of Exclusive Constitutional Identity, the EU and Hungary”, *German Law Journal*, vol 18, issue 7, 2017, s. 1734-1737.

¹³⁵ Başlangıç metni Macaristan vatandaşları yerine Macar ulusunun üyeleri ifadesini kullanır. Bunu defalarca tekrar eder. Ulusal bağı mevcut vatandaşlık üzerinden kurmak yerine bin yıl önce yaşamış efsanevi Kral Stephen ile kurar. Ulusun ruhsal ve entelektüel birliğini korumaya and içilir. Anayasa'da yer alan ülkenin teritoryal sınırlarının tanımlanması, etnik ulus tercihiyle bağlantılıdır. Başlangıçta ülke sınırları belirten bir ifade olarak geçen Karpatya Havzası tarihi Macar Devleti'nin sınırlarına işaret etmektedir; bugünkü Macaristan sınırlarıyla örtüşmemektedir, Romanya ve Slovakya'nın Macar azınlığın yaşadığı bölgeleri de kapsamaktadır. Böylece, bu ülkelerde yaşayan etnik Macarların anayasanın öznesi olarak görülmüştür. Anayasanın D maddesi de etnik vurguyu güçlendirmektedir: “Akılda tutulmalıdır ki, birbirine bağlı olan tek bir Macar ulusu vardır, Macaristan kendi sınırları dışında yaşayan Macarların akıbetinden sorumludur, bu toplulukların gelişme ve hayatta kalma çabasını destekleyecektir, onların Macar kimliğini koruma çabasını, bireysel ve toplu haklarının kullanımını, kendi öz yönetimlerinin kurulmasını, kendi ülkelerindeki refahını destekleyecektir, birbirleriyle ve Macaristanla olan işbirlikleri teşvikedilecektir.” 2012 Macaristan Anayasası'nın resmi çevirisi için bakılabilir:

https://www.kormany.hu/download/f/3e/61000/TheFundamentalLawofHungary_20180629_FIN.pdf, (erişim tarihi: 05.12.2020)

iman¹³⁶ sıklıkla vurgulanmaktadır. “Başlangıç”, Macaristan tarihinin milliyetçi-muhafazakar ideolojinin süzgecinden geçirilerek yeni bir tarihsel belleğin yaratıldığı siyasi bir metindir.¹³⁷ Bu öznel siyasi değerlendirmeler ve yargılar ile dolu bölüm, anayasa için yalnızca ideolojik dekorasyon değildir; normatif değeri de vardır çünkü anayasanın R maddesinin 3. Fıkrası; anayasanın hükümlerinin başlangıç metni ile birlikte yorumlanması gerektiğini hükme bağlamaktadır.

Yeni anayasa, Ulusal Dayanışma Programında yer alan toplum sözleşmesinin kendisidir. Başlangıç kısmındaki ifade edilen “ahlaki çöküntü durumuna yol açan 20.yy’ın onlarca yılından sonra, Macar ulusunun entelektüel ve ruhsal daimi yenilenmeye ihtiyacı vardı.” cümlesi bunu göstermektedir. Anayasayla birlikte, sözleşmenin taraflarından devlet otoriter bir formda yeniden inşa edilirken, egemenliğin kaynağı olan ulus Hıristiyan, Macar, milliyetçi ve muhafazakar bir içerikle donatılmıştır. Bu kültürel ve ideolojik homojenliği bozan sosyolojik gruplar ise, sözleşmenin dışında bırakılmıştır. Bir diğer deyişle, Fidesz’e muhalif olanların, ulusa yabancı ve ona düşmanlık etme potansiyeli barındıran düşmanlar olarak kodlanabilmesinin anayasal dayanağı oluşturulmuştur.¹³⁸ Bu yönüyle, yeni hukuk düzeninin kaynağını Fidesz’in siyasi söylem ve programından aldığı çok barizdir.

30 Aralık 2011’de kabul edilerek anayasaya eklenen “Macaristan Anayasası’nın Geçici Hükümleri” (Transitional Provisions) adlı kanun, yeni anayasanın Fidesz’in

¹³⁶ Başlangıç bölümünde dini referanslara oldukça sık başvurulmaktadır. Metin “Tanrı Macarları kutsasın” diye başlar. Macaristan’ın Hıristiyan Avrupa’nın bir parçası olduğu için övülür. Hıristiyanlık dinini ulusal birliği sağlayan bir unsur olarak görür. Aile, ulus, sadakat ve iman ulusun birlikteliğini sağlayan temel değerler olarak sayılmıştır. Anayasa, tarihsel Macaristan’ın kuruluşunda dinin oynadığı önemli role işaret ederken bugün kurulan yeni Macaristan’ın anayasal düzeninin de geleneksel Hıristiyan imanının üzerinde şekillendirmiştir. Macaristan’ın anayasal düzeninde dinin rolü için bakılabilir: Gabor Halmai, “The Role OF Religion In The Illiberal Hungarian Constitutional System”, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi, (ed.), “*Brave New Hungary: Mapping the System of National Cooperation*”, London, Lexington Books, 2020, s. 98-101.

¹³⁷ Kutsal Taç krallığı, Aziz Stephen gibi efsanevi şahsiyetlere yer veren Anayasa, 1848 Devrimini, 1918 ve 1946 Cumhuriyetini ve 1989 Anayasal devrimini görmezden gelmiştir. 1944-1990 arası ise bağımsız Macaristan tarihinden çıkarmıştır.

¹³⁸ Zsolt Kortvelyesi, Balázs Majtényi, *op. cit.*, s. 1734.

siyasi arzularının yansıması olduğunu gösteren ikinci belgedir. Geçici Hükümler'in ilk bölümü diğer hukuk metinlerinde olduğu gibi siyasi manifestodur. Bu bölümde, 1989 öncesi Macaristan komünist diktatörlük olarak tanımlanmış ve Macaristan Sosyalist İşçi Partisi'ni(Magyar Szocialista Munkáspárt-MSZMP) bu dönemde işlenmiş suçların günahlarından sorumlu tutmuştur. Hukuksuz bir şekilde ülkeyi yönetmek, 1956 Devrimi'nde Sovyet ordusunun müdahalesine yardım etmek, Macaristan'ın kaynaklarını yabancılara peşkeş çekmek, ulusal kimliği yıkmak ve yurttaşları insan haklarına mahrum etmek olarak sıralanan bu suçların siyasi nedenlerle hukuk sistemi tarafından cezasız bırakıldığı vurgulanmıştır.¹³⁹ “Geçici Hükümler”, Macaristan Sosyalist Partisini (MSZP) rejimin varisi olarak nitelendirmiş, bahsedilen suçların sorumluluğunu paylaştığı değerlendirmesini yapmıştır.¹⁴⁰ Yani anayasada dönemin anamuhalefet partisi ulusa karşı suç işlemekle itham edilmiştir. Böylece Fidesz'in ulusun gerçek temsilcisi olarak tek meşru siyasi parti olduğu söylemi anayasaya alınmıştır.

“Geçici Hükümler”, komünist rejimde görev alan kişilerin maddi olarak cezalandırılması¹⁴¹, yüksek mahkemelerin Fidesz'in lehine olacak şekilde tekrar tanzim edilmesi¹⁴² ve Anayasa Mahkemesi'nin mali konularda deneyim yetkisinin kısıtlanması¹⁴³ gibi, siyasal otoritenin yargı üzerindeki kontrolünü artıran ve siyasi rakiplerini cezalandıran hükümlere sahiptir. Hukuk devleti ile bağdaşmadığı gibi geçici nitelikte olmayan bu içerik Mart 2012'de “Temel Haklar Ombudsmanı” tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınmış ve Anayasa Mahkemesi “Geçici Hükümler” ile ilgili iptal kararı vermiştir ancak bunun hukuk düzenine etkisi olmamıştır. Çünkü Fidesz

¹³⁹ The Transitional Provisions To The Fundamental Law (31 December 2011) Of Hungary, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)018-e), s.2 (erişim tarihi: 21.11.2020)

¹⁴⁰ *Ibid.*, s. 3

¹⁴¹ *Idem.*, Article 1.

¹⁴² *Ibid.*, Article 11, s.5

¹⁴³ *Ibid.*, Article 29, s.9

çoğunluğundaki parlamento, anayasa değişiklikleriyle iptal edilen hükümleri anayasa metnine dahil etmiş ve mahkemenin anayasa değişikliklerinde esasa dair inceleme yetkisini kaldırmıştır.¹⁴⁴

“Geçici Hükümleri” anayasanın bir parçası yapmak ve otoriter rejimin hukuki altyapısını sağlamlaştırmak için 2015 Aralık ayına kadar beş büyük anayasa değişikliği yapılmış ve yeni anayasanın büyük bir bölümü değiştirilmiştir. Bu durum, Fidesz iktidarı için yeni anayasanın siyasi bir enstrümandan başka bir şey ifade etmediğinin kanıtıdır. Yeni anayasanın yapımı ve arkasından gelen değişiklikler, Fidesz tarafından hukukun otoriterliğin inşasında ustalıkla kullanılmasının iyi bir örneğidir; çünkü bununla oluşan anayasal düzende yasalar ve kurumlar, toplumun ortak çıkarını maksimize etmek için değil, bir parti veya kişinin siyasi amaçlarına hizmet etmek için bulunur.

Anayasanın partili kimliğini gösteren sonuncu ama en önemli nokta, Orban’ın arzuladığı şekilde¹⁴⁵ devletin yeni örgütlenmesinde denetimsiz bir yürütmenin yaratılmış olmasıdır. Liberal anayasal demokrasinin kutsal üçlüsü olan sınırlandırılmış hükümet, güçlü yasama ve bağımsız yargı yeni anayasal düzende kendisine yer bulamamıştır. Bunun yerine yasama yürütmenin aldığı kararların onay mercii olarak ikincil önemde bir statüye düşürülürken, yargıçların atama prosedürlerinin yürütmenin kolaylıkla etkide bulunabileceği şekilde değiştirilmesiyle yargı siyasi otoriteye bağımlı hale getirilmiştir. Yeni anayasal düzenin kurucu babası olarak görülen Orban’ın işgal ettiği başbakanlığa olağanüstü yetkiler verilmiş, yürütme merkezleştirilmiştir.

¹⁴⁴ Geçici hükümlerin ilanı ile birlikte parlamento ile Anayasa Mahkemesi arasındaki bu rekabetin özeti için bakılabilir: Zoltán Szente, “Challenging the Basic Values—Problems in the Rule of Law in Hungary and the Failure of the EU to Tackle Them”, András Jakab and Dimitry Kochenov, *“The Enforcement of EU Law and Values: Ensuring Member States’ Compliance”*, Oxford University Press, 2017, s. 460; László Sólyom, *op. cit.*, s.21-28.

¹⁴⁵ *Supra.*, s.22.

Aşağıdaki bölümlerde detaylıca tartışılacağı gibi, yeni anayasal düzende yürütmenin otoritesini sınırlandıracak hiçbir hukuki ve ideolojik araç bırakılmamıştır.

1.3.2. Yürütmenin Şahsileşmesi

1.3.2.1. İktidarın Merkezi Arenası

Orta Avrupa'nın en büyük gölü olan Balaton'un yakınında yer alan Kötçse'de her yıl, Fidesz elitlerini buluşturan bir piknik düzenlenir.¹⁴⁶ Yalnızca Fidesz destekçilerinin katıldığı piknik, partinin önemli meselelerinin tartışıldığı, seçim stratejilerinin konuşulduğu gayriresmi kurultay havasındadır.¹⁴⁷ Partinin iktidara gelmesinden önceki son piknik olan 2009 Eylül'ünde, Orban, seçimlerin kazanılması halinde, Macaristan için düşündüğü yönetim modelinin ilk işaretlerini vermiştir. Orban konuşmasında özetle, Macaristan'ın, neo-liberal elitlerin yönetimindeki geçiş sürecinde ekonomik ve kültürel alanda büyük bir yıkımla karşılaştığını, bu kadroların yalnızca kendi bekaasını düşünmesi nedeniyle ülkenin fırtınanın ortasındaki dümensiz bir gemi gibi yalpaladığını ifade etmiştir. Macaristan'ın düştüğü yerden yeniden ayağa kaldırabilmek için, önceki elitlerin sol-liberal ideolojilerini reddeden yeni bir yönetim modeli kurulması gerektiğini belirterek, bu modeli "iktidarın merkezi arenası" (centrális erótér) olarak formüle etmiştir. Orban bu modelin başarılabilmesi için güçlü bir liderliğin de yaratılmasının şart olduğunu belirtmiştir.¹⁴⁸

Orban ve arkadaşları, "iktidarın merkezi arenası" sistemini, Macaristan'ın ihtiyaçları için tasarlanmış en doğru model olarak pazarlamıştı. Onlara göre bu model yönetimi etkinleştirerek sorunları çözme kapasitesini artıracığı için, 15-20 yıl boyunca

¹⁴⁶ Resmi adı Polgári Pikniği olan bu organizasyon, Sivil Macaristan Vakfı tarafından düzenlenir. Vakfın kurucusu György Matolcsy ve mevcut başkanı Zoltán Balog Fidesz milletvekili ve Fidesz hükümetlerinde bakanlık yapmıştır. Vakfın internet sitesi için bakılabilir: <http://szpma.hu/english/>, (erişim tarihi 05.09.2020)

¹⁴⁷ Eva Balogh, <https://hungarianspectrum.org/tag/kotcse/>, (erişim tarihi: 05.09.2020).

¹⁴⁸ Daniel Berg, "Illiberal Propaganda, Political Discourse, Monopolies of Knowledge, and Governmentality of Orban's Hungary", Yüksek Lisans Tezi, 2017, s.37-38.

ulusun nasıl temsil edileceği ile ilgili bir konsensus yaratacağı. Konsensus ise muhalefet ile hükümet arasındaki ikili yapı ortadan kaldırıldığında başlayacaktı. Sınırları oldukça belirsiz olan bu tartışmalı ifadeden ne anlaşıldığı süreç içerisinde ortaya çıktı. 2010 yılındaki seçim zaferinden sonra Fidesz, “iktidarın merkezi arenası” modelini hayata geçirmek için inşaata başladığında, bir parti dışındaki partiler meşruiyetini kaybetmeye, siyasi yetkiler ise tek bir kişide toplanmaya başladı.¹⁴⁹ Gücün ve meşruiyetin tekelleştiği bu rejimde muhalefete ise tek bir şans tanınmıştı; iktidarın aparatı gibi hareket ederek yeni sistemin meşruluğuna hizmet etmek. Bu yapılmadığı anda, muhalefet gayrimeşru ilan edildi. Böylece demokratik rekabet içerisinde konvansiyonel yollarla siyaset yapılabilmesinin önü tıkanmıştı.

Yetkileri başbakanlık makamında yoğunlaştırarak Orban’ı yürütme içerisinde rakipsiz bir siyasi güç haline getirme süreci dört aşamada gerçekleşti. Bunlardan ilki, yürütmenin hükümeti dengeleyici unsuru olan Cumhurbaşkanlığı makamının pasifize edilmesi idi.

1.3.2.2. Cumhurbaşkanlığı’nın Pasifize Edilmesi

Fidesz iktidara geldiğinde mevcut cumhurbaşkanının beş yıllık görev süresi tamamlanmak üzereydi. Bununla birlikte Macar Anayasası’na göre iki dönem seçilme olanağı bulunmaktaydı. Ancak Fidesz için bu ihtimal hiç gündeme gelmedi çünkü Cumhurbaşkanı, demokrasiye geçiş sürecinde Anayasa Mahkemesi’nin siyaset üzerinde aktif rol almasını sağlayan, eski başkan László Sólyom’dur.¹⁵⁰ Yukarıda anlatıldığı üzere, Macaristan’da liberal demokratik rejimin yerleşmesinde Anayasa Mahkemesinin olağanüstü bir rol oynaması, Fidesz’in demokrasiye geçiş sürecinin olumsuzluklarını mahkemeye de mal etmesine ve anayasa yargıçlarını elitist demokrasinin koruyucaları olarak gösteren bir siyasi söylem tutturmasına neden olmuştu. Sólyom’un, 1989 sonrası

¹⁴⁹ Andras Bozoki, *op. cit.*, 2011, s.10.

¹⁵⁰ *Supra.*, s.16 (Dipnot 59).

anayasal düzeninin mimarlarından olması ve yargıçlık görevi boyunca katı güçler ayrılığını savunması, Fidesz'in başlatmak istediği otoriter dönüşümün önünde bir engeldi. Bu durumda Solyom'un ikinci defa seçilmesi söz konusu olamazdı; yürütme alanında ikilik çıkarmayacak ve "iktidarın merkezi arenasının" önünü açacak bir cumhurbaşkanı gerekmektedir. Bu görev için, Fidesz oylarıyla seçilen yeni meclis başkanı Pál Schmitt uygun görüldü. 2002 yılında Fidesz'e katılan Schmitt, Orban'ın siyasi ekibi içinde yer alarak parti içerisinde çeşitli görevler yaptıktan sonra 2010 seçimlerinde milletvekili seçilmişti. Schmitt'in siyasi olarak özgül ağırlığının olmaması sebebiyle kariyerini Orban'a borçlu olması bu seçimde etkili olmuştur.

Mevcut anayasal düzenin sınırları içerisinde hareket etme arzusu taşımayan bir iktidar için cumhurbaşkanlığı makamında sadık ve etkisiz bir figürün oturmasının önemi 1989 Anayasası'nda cumhurbaşkanlığına biçilen rolden ileri gelmektedir. Bu anayasada cumhurbaşkanını adeta ikinci bir Anayasa Mahkemesi gibi tasarlanmış; yasaların anayasaya uygunluğunu ve atamaların yasal koşulları sağlayıp sağlamadığını kontrol eden, uymadığını düşündüğünde de veto yetkisini kullanan bir rol üstlenmiştir.¹⁵¹ Bu nedenle Fidesz iktidarının cumhurbaşkanlığına layık gördüğü kişi anayasal rolünü kullanma konusunda isteksiz olmalıydı.

Schmitt, niçin göreve geldiğinin bilincinde olduğunu Cumhurbaşkanı olarak yaptığı ilk konuşmada gösterdi. "Hükümet üzerinde herhangi bir denge/fren işlevi görmeyeceğini, bunun yerine yürütmenin işleyişini tamamlayıcı bir cumhurbaşkanlığı yapacağını, hükümete engel değil motor olacağını" ifade etmiştir.¹⁵² Bunun için de ilk iş olarak Cumhurbaşkanlığının bütün hukukçu personelini işten çıkarmıştır.¹⁵³ Schmitt, Fidesz iktidarının ülkenin hukuki altyapısını değiştirdiği ilk 18 ayda yaşanan yasama fırtınasında meclisten gelen 319 yasanın tamamını onaylamış, yargı bağımsızlığı ve

¹⁵¹ Miklós Bánkuti, Gábor Halmai and Kim Lane Scheppele, *op. cit.*, 2012, s.245.

¹⁵² Lendvai, *op. cit.*, s. 95.

¹⁵³ *Idem.*

seçim hukuku ile ilgili tartışmalı kanunlar da dahil olmak üzere bir kez dahi veto yetkisi kullanmamıştır.¹⁵⁴ Cumhurbaşkanının ağırlığı o kadar azalmıştır ki, protokol törenlerinde devlet başkanı sıfatıyla protokol törenlerinde hiyerarşi içerisinde en üst noktada olması gerekirken başbakanın arkasına düşmüştür.¹⁵⁵

Schmitt'in otoriter rejimin inşa sürecindeki hizmeti kısa sürmüştür çünkü doktora tezinin çalıntı çıkmasıyla 2010 yılında görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır. Schmitt'in yerine yine sadakatiyle öne çıkan, Orban'ın okul arkadaşı ve Fidesz'in kurucularından olan Janos Ader¹⁵⁶ Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Schmitt gibi Ader de, Orban'ın kendisine biçtiği rolün dışına çıkmamış, çizilen patikada ilerlemiştir.

Sonuç olarak Orban'ın başbakanlığında cumhurbaşkanları yürütmeyi dengeleyen bir denetim mercii olarak çalışmamış; başbakana bağlı kamu personeli hüviyetine bürünmüştür. Orban'ın "siyasi ailesinin" mensupları olarak Schmitt ve Ader, aile babasına mutlak itaat göstermiş; otoriter rejimin kurumsallaşmasına katkı vermiştir.

1.3.2.3. Başbakan'ın Yetkilerinin Artırılması

"İktidarın merkezi arenası" sisteminin kurulması amacıyla yürütmenin ikili yapısının sonlandırılmasını, Başbakanlık ofisinin güçlendirilmesi takip etmiştir. Yapılan düzenlemelerle kabine içerisindeki merkezileşme artmış, Başbakan'ın gücü bakanlıkların özerkliğine alan bırakmayacak ölçüde genişlemiştir. Başbakan'a belirli durumlarda kabine onayı olmadan kanun hükmünde kararnamalar çıkarma yetkisi tanınmış, Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan "Yabancı Ekonomik Kooperasyonlar" ve "Doğuya Açılma Politikası" başbakanlığa devredilmiştir.

¹⁵⁴ Gábor Attila Tóth, *op. cit.*, 2017, s.400.

¹⁵⁵ Balint Magyar, *Post-Communist Mafia State: The Case of Hungary*, Budapest, CEU press, 2016, s.123.

¹⁵⁶ Ader, 1998-2002 yılları arasında kurulan ilk Fidesz hükümetinde meclis başkanlığı görevini üstlenmiştir. Cumhurbaşkanlığına aday gösterildiğinde ise Fidesz listesinden seçildiği Avrupa Parlamentosunda görev yapmaktadır. "Close Orban Ally Is Hungary's New President", <https://www.dw.com/en/close-orban-ally-is-hungarys-new-president/a-15921491> (erişim tarihi: 09.03.2019)

Macaristan'ın ekonomik gelişiminde çok önemli bir yeri olan, AB fonlarının dağıtımından sorumlu "Macaristan Yatırım Teşvik Ajansı" (Nemzeti Külgazdasági Hivatal) Ağustos 2013'te Başbakanlık gözetimine alınmış, Başbakanlık müsteşarı ve Fidesz milletvekili János Lázár'ın sorumluluğuna verilmiştir. Bunların yanında 2012'den itibaren bürokrasi üzerindeki denetimden sorumlu "Hükümet Kontrol Ofisi" (Kormányzati Ellenőrzési Hivatal) ve yurtdışı istihbarattan sorumlu "Bilgilendirme Bürosu" (Információs Hivatal) üzerinde başbakanlık denetimi artırılmıştır. Ek olarak, merkezi bürokrasinin üst düzey personelinin atamaları Başbakanlığın sorumluluğuna verilerek; başbakanın bürokrasi üzerindeki yetkisi artırılmıştır.¹⁵⁷

Başbakanlık yalnızca yeni yetkilerle donatılmamış aynı zamanda hacim olarak da büyümüştür. 15 Haziran 2014'te gidilen düzenlemeyle Başbakanlık'taki yönetici/danışman sayısı 132'den 198'e çıkarılmış; ofise, 3 genel sekreter ve 27 genel sekreter vekili atanmıştır.¹⁵⁸ Bu artış, Başbakanlığın Macar politik sistemindeki ağırlığının arttığını göstermektedir. Orban için ofis; klasik anlamda bürokratik bir örgütlenmeden çok, Fidesz'in siyasi amaçlarını gerçekleştirmede aktif rol üstlenen bir makine olarak tasarlanmıştır. Bu yolla, idari teşkilat şemasının en üstünde yer almasına rağmen; ofisin toplumun kılcal damarlarına sızması sağlanmış; Orban'ın yönetme kapasitesi büyütülmüştür.

¹⁵⁷ Andrzej Sadecki, "In a state of necessity: How has Orban changed Hungary", *Centre for Eastern Studies*: no 41, 2014, s. 16. Kovács, Éva and Hajnal, György, "Hungary's central state administration 1990-2014", Juraj Nemeč, David Špaček (Ed.), "25 Years of Public Administration Developments and Reforms in V4 region", Brno: Masaryk University, 2017, s. 73.

¹⁵⁸ Attila Ágh, "The Decline of Democracy in East-Central Europe: Hungary as the Worst-Case Scenario", *Problems of Post-Communism*, Vol. 63, Iss. 5-6, 2016, s. 281. Ágh'a göre; ofisin büyümesinin iki nedeni vardır. İlki; 2014 seçimleri öncesinde parlamentodaki milletvekili sayısının 386'dan 199'a düşürülmesiyle, 2010-2014 yılları arasında görev yapan birçok Fidesz milletvekilinin tekrar seçilememesidir. Bu milletvekillerinin bir kısmını belediye başkanlığına ve yardımcılığına kaydıran Orban (46'sını), bir bölümünü Başbakanlık Ofisine aldırılmıştır. İkinci olarak; Orban hükümeti günlük hayat üzerinde diktatörlük kurma amacındadır. Bu nedenle yalnızca kamu kurumlarını değil; sivil toplum kuruluşlarını dahi yönetmek istemektedir. Hükümet destekli toplumsal hareketler gerçekleştiren "Sivil Birlik Forumu"(CÖF) ve kültürel alanda Fidesz'in hegemonya kurmasını amaçlayan Macaristan Sanat Akademisi (MMA) gibi kuruluşlar ofisin yönlendirmesiyle çalışır. Bu geniş iş yükü, Başbakanlık ofisinin genişlemesiyle sonuçlanmıştır. Benzer bir yorum için bakılabilir: András Bozóki, "Broken Democracy, Predatory State, and Nationalist Populism", Peter Krasztev, Jon Van Til (ed.) "The Hungarian Patient: Social Opposition to an Illiberal Democracy", Budapest, CEU press, 2015, s.28

1.3.2.4. İdari Yapılanmada Merkezileşme

İdari yapılanmadaki merkezileşmenin artırılması “iktidarın merkezi arenası” sistemini inşa etme yolunda başvuru üçüncü düzenlemedir. 16 Kasım 2010’da çıkarılan yasayla,¹⁵⁹ merkezi idarenin taşra teşkilatı yeniden dizayn edilmiştir. Buna göre, Macaristan idari yapısının ana birimleri olan ilçelerde “hükümete bağlı denetim birimleri” oluşturulmaktadır. Denetim birimlerinin yöneticileri ise bürokratlardan değil, daha alt düzeyde Fidesz’de görev yapmış siyasetçilerden seçilmiştir. Bu durum, denetim kurumunun amacının taşra teşkilatı üzerinde siyasi kontrolü sağlamak olduğunu göstermiş ve parti ile bürokrasi arasındaki ayrımı belirsizleştirmiştir.¹⁶⁰

Merkezi idare taşra teşkilatı üzerinde siyasi vesayetini sağlanması önemi, 2011 yılında çıkarılan yasayla¹⁶¹ yerel yönetimlerin yapısının değiştirilmesinden ileri gelmektedir. Bu yasayla, belediyelerin görev alanında olan eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetler, ekonomik kriz ve borçluluk öne sürülerek, merkezi idarenin taşra teşkilatına aktarılmıştır. Yine bu yasayla yerel yönetimlerin mali sistemi de değiştirilmiş, borç alınma durumu Hazine onayına bağlanarak merkezi yönetimin finansal denetimi artırılmıştır. Hizmet kalemlerinin merkezi idarenin taşra teşkilatına devredilmesi sonucunda, yerel yönetimlere merkezi bütçeden aktarılan pay, 2010-2014 yılları arasında, 400 milyon forint dolayında düşmüştür.¹⁶² Böylece, yerel yönetimler hem toplumun genelini ilgilendiren alanlardan uzaklaştırılmakta hem de yürütmenin denetimine girmektedir.¹⁶³ Özetle, önce merkezi idare birimleri üzerinde siyasi baskı ve

¹⁵⁹ Act CXXVI of 2010

¹⁶⁰ Attila Ágh, “Bumpy Road of the Hungarian Administrative Reforms: From Political Over-centralization To Public Policy Failures”, *Croatian And Comparative Public Administration*, 2013, s. 1127.

György Hajnal, Krisztián Kádár, Éva Kovács, “*Public Administration Characteristics And Performance in EU28: Hungary*” Avrupa Komisyonu raporu, 2018, s. 434.

¹⁶¹ Act CLXXXIX of 2011

¹⁶²“Macaristan Yerel Özerklik Gözlemevi Raporu”, http://real.mtak.hu/31805/1/mono_hungary_en_2014.pdf%20, s. 60-61, (erişim tarihi: 12.04.2020)

¹⁶³ *Ibid*, s. 5.

gözetim yapacak kurumlar oluşturulmuş, sonrasında seçilmiş organlar olan yerel yönetimlerden alınan yetkiler bunlara aktarılmıştır.¹⁶⁴

Macaristan’da yerel demokrasiye darbe vuran yalnızca seçilmişlerden atanmışlara yapılan yetki devri ile siyasi kontrolün yoğunlaşması değildir. Yeni anayasa da yerel yönetimlerin özerkliğine darbe vurmuştur. Önceki anayasada temel haklardan sayılan “yerelde özyönetim hakkı” anayasadan çıkarılmıştır.¹⁶⁵ Buradan da anlaşılacağı üzere, yerel yönetimler özerk siyasi organlar olarak değil, yürütmeye yardımcı ve onun karşısında ikincil öneme sahip kurumlara dönüşmüştür.

Görüldüğü gibi, “iktidarın merkezi arenası”, merkezileşmiş idari yapı üzerinde sıkı siyasi kontrole sahip bir yürütme erki ve bu otoriteyi herhangi bir denge unsuru olmadan tek başına temsil eden bir Başbakanlık yaratmıştır. Sistem, hukuken tanımlı kendi özerkliğini koruyan, siyasi gücün yürütme içerisinde dağılmasını/yaygınlaşmasını sağlayan kurumları ortadan kaldırmıştır.

1.3.2.5. Bürokrasinin Siyasallaştırılması

İktidarın merkezi arenası sisteminde yapılan dördüncü değişiklikle, yürütme erkinin Başbakan’ın kişiselleşmiş iktidarının aracı haline getirilme süreci tamamlanmıştır. 21 Haziran 2010’da yasalaşan¹⁶⁶ düzenleme ile hükümete bağlı çalışan kamu görevlilerinin yasal statüsü değiştirilmiştir. Bu yasayla, kamu personelinin

¹⁶⁴ Scheppele, Orban’ın yerel yönetimlerin faaliyetlerini doğrudan denetimi altına alma çabasını Putin’in Rusya’da izlediği politikaya benzetmiştir. Putin, yerel valilerin seçimle işbaşına gelme usulünü kaldırarak kendi adaylarını atamış ve yerel özerkliği bitirmiştir. Orban ise, yukarıda sayılan yollarla aynı sonuca ulaşmıştır. Scheppele, *op.cit.*, 2018, s.552.

¹⁶⁵ “Avrupa Konseyi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi”nin 2013 yılında yayınladığı raporda Macaristan’da yaşanan merkezileşme vurgulanmıştır. Raporun ilk üç tespiti; yerel yönetim hakkının anayasadan kaldırılması, yetkilerin merkeze aktarılması ve yerel yönetimlerin mali özerkliğine saygı duyulmamasıdır. Artur Torres Pereira, Devrim Çukur, “Local and regional democracy in Hungary”, “The Congress of Local And Regional Authorities, 2013, s. 3. <https://rm.coe.int/168071910d>. (erişim tarihi: 12.04.2020) “Yerel Özerklik Gözlemevi Raporu” da aynı noktaya temas etmiştir. Macaristan Yerel Özerklik Gözlemevi Raporu, *op.cit.*, s. 4. “Venedik Komisyonu” yerel yönetim hakkının anayasadan çıkarılmasını Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na aykırı bir tutum olarak görmektedir. Venice Commission, Opinion On The New Constitution of Hungary, 2011, s.24.

¹⁶⁶ Act. No. LVIII. of 2010.

herhangi bir gerekçe gösterilmeden kamu hizmetinden atılabilmesinin önü açılmıştır. Kamu hizmetinden çıkarılma konusunda nesnel koşulların belirlenmemesiyle memur güvencesi tamamen kaldırılmıştır. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi bu yasaı iptal etse de,¹⁶⁷ yasanın yürürlükte kaldığı 6 aylık süre Fidesz hükümetinin kamu personeline yapacağı değişiklikler için yeterli olmuş; yasanın çıkmasını takip eden birkaç ay içerisinde birçok personelin işine son verilmiştir.¹⁶⁸

İptal edilen yasanın yerine 2011 yılında yapılan düzenleme¹⁶⁹ kamu personelinin işten çıkarılması ile ilgili “amirin değerleriyle uyumsuzluk, üstün güven kaybı” gibi somut olmayan ve her türlü keyfi işleme açık bir ilke, Anayasa Mahkemesi’nin önceki iptal kararına rağmen, koyulmuştur. Amirlerin veya üstlerin çoğunlukla siyasi makamların ideolojik tercihlerine göre atandığı göz önüne alındığında, atılma kriteri olarak onların değer yargısının belirlenmesi, siyasetçilerden oluşan hükümet ile yurttaşlara hizmeti nesnel bir şekilde sağlamak olan memur arasındaki ilişkinin hukuk aracılığıyla değil siyasi sadakat ile şekillendirilmesinin önünü açmıştır.¹⁷⁰ Bu durum yeni düzende kamu personelinin Başbakan Orban’a mutlak siyasi sadakat göstermesi konusunda verilen bir gözdağıdır.

Kamu bürokrasisinde yaşanan siyasi temizliğin istihdamında yarattığı boşluk çok sayıda kişinin kamu hizmetine alınmasının önünü açmıştır. Kamu hizmetine alım süreçleri ise sıkı siyasi kontrol altına alınmıştır çünkü alınan kararlar ile ilgili “Başbakanlık Ofisine” ve İçişleri Bakanlığı’na bağlı “Devlet İdari Sekreterliğine” veto yetkisi tanınmıştır. Bu yetkinin kullanımında bürokratik uzmanlığın gerektirdiği

¹⁶⁷ karar 1068/AB/2010

¹⁶⁸ Ágh, *op.cit.*, s.1126; György Hajnal, Krisztián Kádár, Éva Kovács, *op.cit.*, s. 445. Hajnal, Kovács, *op.cit.*, 2017, s.77-78.

¹⁶⁹ (Act. No. CXCIX/2011)

¹⁷⁰ Veronica Nagy, “How to silence the lambs? Constructing Authoritarian Governance In Post transitional Hungary”, *Surveillance & Society*, vol. 15, iss. 3/4, 2017, s. 449-450; Priebus, *op.cit.*, s.113; Magyar, *op.cit.*, 2016, s.125-130.

herhangi bir ölçütün saptanmaması, işe alım süreçlerinde nepotizmin ve patronaj ilişkilerinin yerleşmesini güçlendirmiştir.¹⁷¹

Bürokrasi üzerindeki siyasi kontrol 2013 yılında çıkarılan “Ulusal Güvenlik Yasasıyla”¹⁷² doruk noktasına çıkmıştır. Bu yasa, ulusal güvenlik için gerekli görülen durumlarda üst düzey kamu personelinin gözetlenmesini içermektedir; ancak hangi hallerin bu önlemleri gerektireceği yine nesnel ölçütlerle belirlenmemiştir.¹⁷³ Bu hukuk düzeninde Fidesz dışındaki partilerin meşruiyet zeminlerinin boşaltılması, özel hayatlarında muhalefete destek veren kamu personelinin ulusal güvenlik tehdidi olma ihtimalini yaratmıştır.

Kamu personel rejiminde yapılan değişikliklerle “iktidarın merkezi arenası sisteminde” bürokrasinin aldığı yeni biçim, Macaristan’ın, Weber’in tarihsel süreci açıklamak için kullandığı ideal tiplerden biri olan “yasal-ussal otoriteden” uzaklaştığını göstermektedir. Modern siyasi örgütlenmelerin yönetim formu olarak yasal-ussal otoritenin iki belirgin özelliği bulunmaktadır. İlki, bireylerin kişisel efendilerinin olmamasıdır, şahıslara itaat edilmez; yasa koyucular da dahil herkes için bağlayıcı olan hukuka uymak zorunludur.¹⁷⁴ İkincisi, yasal-ussal otoritenin siyaset kurumundan bağımsız bir bürokrasi aracılığı ile toplumu yönetmesidir. Bu bürokrasi, profesyonel bir yapıya sahiptir çünkü yegane kaynağı teknik bilgidir; onun için personel teknik bilgi ve becerisine göre seçilir.¹⁷⁵ Fidesz’in yeni bürokrasi aygıtının sayılan iki temel özelliği de karşılamaktan uzak olduğu çok açıktır. Bunun yerine, Weber’in bir diğer ideal tipi olan geleneksel otoritenin patrimoniyal türü; Fidesz yönetiminde Macaristan’ın yaşadığı

¹⁷¹ Nagy, *op.cit.*, s. 450; Éva Kovacs, György Hajnal, *op.cit.*, s.77; Agh, *op.cit.*, s.1127; György Hajnal, Krisztián Kádár, Éva Kovács, *op.cit.*, s. 445.

¹⁷² Act LXII of 2013.

¹⁷³ Kim Lane Scheppele, 1984, “Hungarian Edition”, <https://krugman.blogs.nytimes.com/2013/06/17/1984-hungarian-edition/>, (erişim tarihi: 18.01.2019). Nagy, *op.cit.*, s.451.

¹⁷⁴ Max Weber, “*Economy and Society, An Outline Of Interpretive Sociology*”, Guenther Roth, Claus Wittich, (ed.), University California Press, 1978, s.217-218.

¹⁷⁵ *Ibid.*, s.225/320-321.

dönüşümü nitelendirmek için uygun gözükmektedir. Sadakat ilişkileri üzerinden çalışan patrimonyal yönetim, hukuk kurallarına değil kişilere itaat edilen, iktidarı elinde tutanların hiyerarşik şemadaki üst olmaktan çok efendiye benzediği bir otorite biçimidir.¹⁷⁶ Bu otorite tipinde bürokrasi, ülkeyi yöneten efendinin şahsi aracı gibi çalışır, kamu personeli de kişisel sadakat bağıyla seçilen kullardan oluşur.¹⁷⁷ Macaristan'da kamu personelinin gerekçesiz işten çıkarılmasının mümkün olması; işe alım ve atama süreçlerinde hükümete keyfiyet tanınması ve onlar üzerinde kurulan yoğun siyasi denetim, kamu hizmetini sürdürmenin temel ölçütü olarak Orban'a mutlak itaatin belirlendiğini göstermektedir. Bu durum patrimonyal öğelerin arttığını ve ülkenin yasal-ussal otoriteden uzaklaştığını göstermektedir.

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılacağı üzere, yürütme erkinin bütün denetimi ve temsiliyeti Orban'ın elinde toplanmıştır. Bu sonuç, başbakanın yürütme erki içerisinde rakipsiz bir siyasi güce kavuşmasıyla ve bürokrasinin başbakanın siyasi amaçlarının enstrümanına dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır.

Başbakanın yürütmenin temsilini paylaştığı, bir yönüyle onu sınırlandıran cumhurbaşkanlığı, hukuken olmasa da fiilen anayasal işlevini yerine getiremez hale gelmiştir. Bakanlıklara ait olan kritik konulardaki yetkiler, başbakanlık ofisine dahil edilmiş; hükümet içindeki görev dağılımında merkezileşme yaşanmıştır. Keza aynı şekilde, yerel yönetimler üzerinde siyasi denetim mekanizmalarının kurulması bu merkezileşmeyi kılcal damarlara kadar yaymıştır.

Bürokrasinin yeniden dizayn edilmesiyle, en basit kararların dahi en üst makamlarca alındığı, personel atamalarının liyakat ve eğitime göre değil siyasi sadakat ilişkisiyle dağıtıldığı bir organizasyon yaratılmıştır. Anayasa Mahkemesi kararlarına dahi uyulmayarak hukukun güvenilirliğinin ortadan kaldırıldığı bir düzende kamu

¹⁷⁶ *Ibid.*, s.227.

¹⁷⁷ *Ibid.*, s.228.

personelinin keyfi işten çıkarılmasının ve alınmasının önünün açılması, siyasi patronaj ilişkilerini yaygınlaştırmıştır.

Anayasal demokrasilerde denge-fren sistemi yalnızca erkler arasında değil, kendi içlerinde de tesis edilir. Bunun amacı, karar alma süreçlerinin bir siyasi aktörün tekeline girmesinin engellenmesidir. Bir erk içindeki denge-fren mekanizması ortadan kalktığında, siyasi otoritenin tepesinde bulunan kişinin/makamın iradesi erk ile özdeşleşir. Bu durum, hukukun üstünlüğünü ve yasalar karşısında eşitliği garanti eden “idarenin gayrişahsiliğine” gölge düşürür; yasalar ve kurumlar üzerinde bir makam/kişi yaratır. “İktidarın merkezi arenasının” inşasıyla Macaristan’ın Orban yönetiminde yaşadığı dönüşüm tam olarak budur.

1.3.3. Yasamanın Araçsallaşması

Fidesz’in 2010 Nisan’ında iktidarı ele geçirmesinin üzerinden on yıl geçti. Bu sürede iki genel seçim daha yapıldı ve her üç seçimde de Fidesz, anayasayı değiştirmek için yeterli meclis çoğunluğu olan meclisteki sandalyelerin üçte ikisini kazandı¹⁷⁸ Orban ve arkadaşları parlamentodaki bu nitelikli çoğunluğa dayanarak Macaristan’ın anayasal demokrasisinin sonunu getirdi. Yukarıda vurgulandığı üzere, demokrasilerin geriletilmesinin konvansiyonel araçları olan şiddet kullanılmadı, demokratik mücadeleye son verilmedi, insan haklarının açıkça ihlal edilmedi. Bunun yerine, yasal mühendislik aracılığıyla eski rejim devrildi. Bu nedenle, her türlü kurumsal denetimden bağımsız hareket etmek isteyen bir siyasi iktidarın ihtiyacı olan hukuki ve siyasi düzenin inşasında parlamento önemli rol oynadı.

Otoriter rejimin hukuki temellerinin atıldığı ilk dönemde, 2010-2014 yılları arasında, parlamentodan 859 yasa geçmiştir. Önceki yasama dönemleri ile

¹⁷⁸ 2010’da 386 sandalyeli meclisin 263’ünü, 2014 ve 2018 seçimlerinde 199 sandalyeli meclisin sırasıyla 132 ve 134’ünü kazanmıştır. İktidarda olduğu on yıl boyunca Fidesz yalnızca bir defa üçte iki çoğunluğu yakalayamamıştır; o da 2015 yılında Veszprém’de yapılan ara seçimleri kaybetmesi sonucudur.

karşılaştırıldığında bu olağanüstü yüksek bir sayıdır; 1990 ile 2010 yılları arasında görev yapan 5 yasama döneminde ortalama 432 ile 587 arasında yasa onaylanmıştır.¹⁷⁹ Bu yılların komünizmden demokrasiye geçiş sürecini ve AB'ye uyum politikalarını kapsadığı da düşünüldüğünde yasa sayısındaki artışın göreceli önemi daha çarpıcıdır. Sil baştan yeni bir rejim yaratıldığını kanıtlayan bu rakamlar literatürde “yasama tsunamisi”¹⁸⁰ ve Nazilerin savaş taktiğine atıfla “Blitzkreig Saldırısı”¹⁸¹ olarak adlandırılmıştır. Her ikisinin de ortak noktası hızlı bir yıkım getirmesidir. Macaristan'da da hukukçuların dahi takip edemediği bir hızla yasalaşan kanun tekliflerinin hukuk düzeninde yarattığı sonuçlar, siyasi iktidarı sınırlandıran denge-fren mekanizmalarına yıkım getirmiştir. Bu noktada iki sorunun cevaplanması gerekmektedir; ilki meclisin bu denli hızlı çalışması nasıl mümkün olmuştur ve bunun meclis için sonucu nedir?

Fidesz iktidarının mecliste üçte iki çoğunluğa sahip olması yasama tsunamisini yaratan ilk etmendir. Yukarıda açıklandığı gibi, 1989'un demokrasiye geçiş süreci mimarları için yeni rejimin konsensusçu bir niteliğe sahip olması en önemli hedefti. Çeşitli müzakere kanalları saptanmış; bunlar itidalli değişimlere yol açacak şekilde dizayn edilmiştir. Özellikle yasama sürecinin usulleri bu durum gözetilerek şekillendirilmiştir. Parlamentoda çoğunluğu sağlayan partinin, işlem ve eylemlerini maksimum uzlaşmayı arayarak gerçekleştirmesi zorunlu kılınmıştır. Bunu sağlamak adına, temel hak ve özgürlükleri ilgilendiren veya hükümetin yapısıyla ilişkili değişiklikleri öneren kanun teklifleri, parlamentonun üçte ikisinin onayına bağlanmıştır.¹⁸² 2010 yılına kadar hiçbir partinin tek başına üçte iki çoğunluğu elde edememesi bu yöntemin etkili çalışmasını sağlamıştır ancak Fidesz'in bu güce sahip olmasıyla, konsensusu

¹⁷⁹ Pap, *op. cit.*, s. 12-15; Dermot Hodson, “Why Europe has to stand up to Viktor Orbán”, <https://www.politico.eu/article/europe-stand-up-to-viktor-orban-hungary-legislation-ceu/>. (erişim tarihi: 23.12.2019)

¹⁸⁰ Sina Stieding, “To What Extent are Central and European Countries Backsliding Towards More Authoritarian”, LSE Euopp Blogs, 2012.

¹⁸¹ Bozoki, *op.cit.*, 2011.

¹⁸² Miklós Bánkúti, Gábor Halmai, Kim Lane Scheppele, *op. cit.*, s.242; Andras Bozoki, Eszter Simon, *op. cit.*, s.208-212; Priebus, *op. cit.*, s.106.

dayatan üçte iki kuralının önleyiciliği kalmamıştır. Parlamentonun usul açısından “çoğunluğun uzlaşmasız yönetimine” açık olmasıyla muhalefetin yasama sürecinde etkili olma şansı azalmıştır. Bu durum, yasamanın yürütme karşısındaki göreceli özerkliğini ortadan kaldırmış; aralarındaki ilişkiyi parti içi mesele haline getirmiştir. Demokratik gelenekleri olmayan Fidesz’in Orban’ın demir yumruğuyla yönetilen bir parti olması,¹⁸³ parlamentonun anayasal demokrasi içindeki işlevini tamamen yitirmesine yol açmıştır.

Fidesz’in parlamentonun içtüzüğünde yaptığı değişiklikler yasama sürecini hızlandıran ikinci ögedir. 1989 anayasal düzeninin partiler arası uzlaşmayı zorunlu kılan konsensusçu ruhu, parlamento içtüzüğünde, muhalefet partilerine ayrıcalıklı bir konum vermiştir. Parlamento komisyonlarında bütün partilere sandalye verilmesi, yasaların kürsüde ve kamuoyunda uzun bir süre tartışılmasını sağlayan danışma prosedürleri muhalefet partilerinin ve sivil toplum örgütlerinin yasama sürecindeki etkisini artıran kurallara örnektir.¹⁸⁴ Bununla birlikte, Fidesz iktidarının anayasal düzeni yıkmaya girişimi, sayılan prosedürlerin Macar parlamentosunda doğurması beklenen canlı demokratik tartışmalara yol açmamıştır çünkü iktidar bundan kaçınmanın yollarını geliştirmiştir. İlk olarak, içtüzükte yer alan bir kanunun danışma prosedürlerini ve meclisteki tartışmaları atlayarak doğrudan nihai oylamaya geçme yeter sayısı olan beşte dört, üçte iki ile yer değiştirmiştir.¹⁸⁵ Bu yolla, hükümetin üçte iki çoğunluğuna

¹⁸³ Otoriterliğin inşasında siyasal süreç bölümünde detaylıca tartışılacağı üzere, Fidesz içerisinde Orban’ın gücü iki şekilde tahkim edilmiştir. İlki, 90’lı yıllarda partinin bulunduğu liberal çizgiyi savunan ve bu nedenle otoriter-popülist bir çizgiye evrilmesine karşı çıkan çevrelerin tasfiye edilmesidir. İkinci olarak, parti kongresinde Orban’a başkanlık yarışında rakip olma hatasına düşen Tamás Wachsler gibi özerk bir gücü bulunan siyasal aktörler ya partiden uzaklaştırılmış ya da hukuken tarafsız olması gereken kurumlara atanarak etkisizleştirilmiştir. Bálint Magyar, “*Autocracy in Action: Hungary Under Orban*”, <https://www.boell.de/en/navigation/europe-north-america-autocracy-in-action-hungary-under-orban-14625.html>, (erişim tarihi: 20.01.2020). Sadecki, *op. cit.*, s. 15.

¹⁸⁴ László Vértesy, “The Public Participation in the Drafting of Legislation in Hungary”, *International Public Administration Review*, vol 14, no 4, 2016, s.120-122.

Act CXXXI of 2010 yasa yapım sürecindeki kamuoyu katılımını düzenleyen maddedir.

¹⁸⁵ Kim Lane Scheppele, “Understanding Hungary’s Constitutional Revolution”, Armin von Bogdandy and Pál Sonnevend (ed.), “*Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania*”, Hart/Beck, 2015, s. 115; Pap, *op. cit.*, s.16.

dayanarak, kendisi için önemli gördüğü kanunları kamusal tartışma olmaksızın doğrudan nihai oylamaya götürebilmesinin önü açılmıştır.

Fidesz'in konsensusu dayatan yasama prosedürlerini aşmasını sağlayan diğer durum, "tek imzalı kanun teklifi" yönteminin yaygın bir şekilde kullanılmasıdır. Daha önce söylendiği üzere, parlamentonun içtüzüğüne göre, kanun teklifinin bir milletvekili tarafından meclise sunulması durumunda, hükümet tarafından sunulan tasarılar zorunlu olan ilgili komisyon ve sivil toplum görüşlerinin alınma süreci atlanarak teklif doğrudan mecliste gündeme alınır. Bu nedenle iktidar partisi tarafından tek imzalı kanun tekliflerinin kullanılması, muhalefetin ve sivil toplum örgütlerinin yasama sürecine katılımını sınırlayarak, yasama sürecinin hızlanmasını sağlar.¹⁸⁶ Yani, Fidesz iktidarının Macar parlamentosunda, bir kanunun kabul edilme sürecini basitçe resmedersek; tek imzalı kanun teklifi ile hazırlanan metin danışma prosedürlerini aşarak doğrudan meclise gelir; iktidar partisi üçte iki çoğunluğunu kullanarak bunu parlamento tartışmalarından çıkarıp nihai oylamaya taşır. Bu yolla, yasaların yapım süreci hem kamuoyu görüşünün alınmasından hem de meclisteki tartışmalardan bağımsızlaşmakta, ulusal egemenliğin temsilcisi olarak yasa yapma yetkisini elinde tutan parlamentonun varolma nedeni ile bağı koparılmış olmaktadır.

Fidesz'in iktidara gelmesiyle, tek imzalı kanun teklifinin kullanılması kendisinden önceki hiçbir yasama döneminde görülmemiş rakamlara ulaşmıştır. Örneğin, 2006-2009 yıllarını kapsayan yasama döneminde tek imzalı kanun tekliflerinin toplam yüzdesi 8 ile 22 arasındayken; Fidesz'in otoriter rejimin hukuk düzenini şekillendirdiği 2010 yılında bu oran yüzde 50'ye çıkmaktadır.¹⁸⁷ Sonraki yıllarda da kullanım yüzde 23-28 arasında gerçekleşerek, genel ortalamanın çok üstüne çıkmıştır.

¹⁸⁶ Tek imzalı kanun tekliflerinin Macar parlamentarizmini zayıflattığı görüşü için bakılabilir: Scheppele, *op.cit.*, 2015, s. 113; Halmai, *op. cit.*, 2014, s. 499; Krugman, "Hungary Misunderstood?", <https://krugman.blogs.nytimes.com/2012/01/21/hungary-misunderstood/>, (erişim tarihi: 11.02.2020)

¹⁸⁷ Vértessy, *op. cit.*, s.123.

Yapılan başka bir çalışmaya göre de 2010-2015 arasında yasalaşmış olan 1.026 kanun teklifinin 303'ü "tek imzalı kanun teklifi" ile meclise sunulmuştur.¹⁸⁸ Ayrıca bu yöntem sıradan konuları içerenleri değil; anayasal düzeni değiştirerek demokrasiyi geriletme potansiyeli olan kanun tekliflerinde uygulanmıştır. 1989 anayasasında yapılan 12 değişikliğin 10'u tek imzalı kanun teklifiyle yapılmış; yeni anayasa da aynı şekilde parlamentoya sunulmuştur.¹⁸⁹ Göçmenlerle ilgili düzenlemeler¹⁹⁰ ve Orta Avrupa Üniversitesi'nin(CEU) kapanmasına neden olan yükseköğretim yasası gibi tartışmalı maddelerin hepsi yine tek imzalı kanun teklifiyle meclise gelmiştir.

Yapılan tüzük değişikliği ile birlikte tek imzalı kanun teklifinin yoğun kullanımı, yasama sürecinde muhalefetin iktidarı denetleyebilme kabiliyetini azaltmıştır. Yani, meclisin işlevsizleştirilmesi pahasına yasama sürecini hızlandırılmıştır. Ancak bu hız yeterli görülmemiş olacak ki, 2014 seçimlerinin hemen sonrasında içtüzükte değişikliğe gidilerek "bir oturumda altı değil on farklı kanunun gündeme gelebilmesinin" önü açılmıştır. Torba kanunda yapılan düzenleme ile birlikte 2014 sonrasında yasama süreci daha da hızlanmıştır. Bu alanda yapılan çalışmanın ortaya koyduğu üzere, 2010 seçimlerini takip eden yıllarda bir kanun teklifinin ortalama yasalaşma süresi 2 saatken, 2014 sonrasında bu süre yüzde 50'ye yakın düşerek, 1 saat 15 dakika olarak gerçekleşmiştir.¹⁹¹

Fidesz rejiminde parlamentoya biçilmiş görev, hükümet tasarılarının en hızlı şekilde yasalaştırılmasıdır. Hızın ön plana alınmasının nedeni, parlamentonun, muhalefet ile iktidarın müzakere alanı olarak görülmemesidir. Yasa yapma sürecinin kamusal tartışmaların neticesinde belirlenmemesi, parlamentonun temsil gücünü

¹⁸⁸ Lendvai, *op .cit.*, s. 97-98.

¹⁸⁹ Dipnot, makaleye erişim sorunu nedeniyle ileride düzenlenecektir.

¹⁹⁰ Ülke içinde ve Avrupa'da tartışma konusu olan, göçmenleri engellemeye yönelik Sırbistan sınırına dikenli çit çekilmesine onay veren kanun teklifi 2 saat gibi kısa bir sürede yasalaşmıştır. Lendvai, *Ibid.*, s.108.

¹⁹¹ *Idem.*

kaybetmesine neden olmuştur. Yeni rejimde parlamento, ikincil önemdeki bir kurum haline gelmiş, sistem içindeki işlevi değişerek yürütme tarafından ısmarlanan yasaların mühür vurma ofisine dönüşmüştür.¹⁹²

Parlamentonun yasama sürecindeki sorumluluğunu azaltarak kamusal tartışmayı sınırlandıran şeyin nedeni yalnızca “hızlandırma” değildir. Parlamentonunun yapısının ve işleyişinin de değiştirilmesi buna katkı vermiştir. Orban ve arkadaşlarının mimarı olduğu yeni rejim, Ulusal Dayanışma Programı’nın ana hedefi olan “iktidarın merkezi alanı” kapsamında, siyasi iktidarın toplum ve kurumlar üzerinde tam hakimiyetini hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda atılan ilk adım, 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği ile milletvekili sayısının 386’dan 199’a düşürülmesidir.¹⁹³ Yürütme yetki ve hacim olarak büyürken milletvekili sayısının radikal oranda azaltılması, hükümetin parlamento üzerindeki gücünü artırdığı gibi, özellikle muhalefete oy veren seçmenler için temsil gücünün düşmesini beraberinde getirmiştir.¹⁹⁴ Milletvekili sayısının düşürülmesiyle meclis komisyonları da 20’den 15’e inmiştir. Bununla birlikte kaldırılan beş komisyon rastgele seçilmemiş, muhalefet partilerinin başkanlık ettikleri kapatılmıştır. Kalan bütün komisyonlarda Fidesz’in yüzde 50 çoğunluğu yakalamasına dikkat edilmiştir.¹⁹⁵ Böylece muhalefetin komisyon sürecinde de etkisi sınırlandırılmaktadır.

Macaristan’da parlamentonun işleyişine etki ederek, yürütmenin tam denetimine girmesini sağlayan bir diğer şey, partizan bir yönetim gösteren meclis başkanına geniş yetkiler tanınmasıdır. 2010 yılından günümüze kesintisiz meclis başkanlığı yapan

¹⁹² Miklóssy, *op. cit.*, s.278.

¹⁹³ (Amendment Law of May 25, 2010)

¹⁹⁴ Otoriter rejimlerde milletvekili sayısının azaltılması aynı zamanda seçim bölgelerinin yeniden biçimlendirilerek, iktidar lehine gerrymandering yaratılması amacını taşır. Siyasal süreçler bölümünde ayrıntılı bir şekilde açıklanacağı üzere Macaristan’da da değişiklik bu duruma yol açmıştır.

¹⁹⁵ Muhalefet başkanlık ettiği için kapatılan komisyonlar: İnsan hakları, Azınlıklar, Medeni ve Dini İşler Komisyonu, Sağlık Komisyonu, Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma Komisyonu, Kültür ve Basın Komisyonu ve Bilim ve Araştırma Komitesi. Benjamin Novak, “New House Rules to govern Hungary’s New Parliament”, <https://budapestbeacon.com/new-house-rules-to-govern-hungarys-new-parliament/>.

László Kövér, Orban'ın üniversite yurdundan arkadaşıdır ve Fidesz'in 37 kişilik kurucuları arasındadır. Siyasi hayatı boyunca lidere olan sadakatiyle öne çıkan Köver için Orban'ın sağ kolu olduğu algısı yaygındır. Köver hukuken tarafsız olması gereken meclis başkanlığı makamına geldikten sonra da partisine ve liderine olan sadakat işlem ve eylemlerinin temel ölçütü olmuştur.¹⁹⁶ Fidesz'in Macaristan'ı ayağa kaldıracak asli kurucu iktidar olduğu iddiasını¹⁹⁷ ve liberal demokrasi karşıtı siyasi söylemini desteklemiştir.¹⁹⁸ Köver bu siyasi tutumuna uygun olarak, parlamentonun yasama yetkilerinin kararnameler aracılığıyla yürütmeye devredilmesi gerektiğini iddia etmiş; uzlaşya dayanan yasama prosedürlerini “gereksiz ayrıntılar” olarak değerlendirmiştir.¹⁹⁹ Bir başka demecinde ise hükümetin denge-fren mekanizmalarıyla sınırlandırılmasının mantıklı olmadığını iddia etmiştir.²⁰⁰ Bu ifadelerin gösterdiği üzere, Macaristan'da parlamentonun hükümet tarafından by-pass edilmesi bizzat başkanı tarafından desteklenen bir eylem olmuştur. Görev süresi boyunca Köver, parlamentonun kurumsal kimliğini korumak ve bütünü temsil etmek yerine onun hükümetin emrindeki sıradan bir idari yapıya dönüştürülmesine katkıda bulunmuştur.

Köver'in parlamentoyu siyasi iktidarın enstrümanı yapma çabası muhalefetin sindirilmesinde oynadığı aktif rolde belirginleşir. Fidesz'in kurumsal görüşlerine uygun olarak muhalefeti demokrasinin mutlak gerekli yasal bir unsur olarak görmez.

¹⁹⁶ Eva Balogh, “Remembering The Viktor Orban and Laszlo Köver of 30 Years Ago”, <https://hungarianspectrum.org/2020/05/02/remembering-the-viktor-orban-and-laszlo-kover-of-30-years-ago/>. (erişim tarihi: 16.05.2020)

¹⁹⁷ “Macaristan biyolojik yeniden doğuşunu gerçekleştirdiğinde Fidesz işini tamamlayacaktır.” Benjamin Novak, “Laszlo Kover: Fidesz work complete once Hungary undergoes biological Renewal”, <https://budapestbeacon.com/laszlo-kover-fidesz-work-complete-once-hungary-undergoes-biological-renewal/>. (erişim tarihi: 16.05.2020)

¹⁹⁸ Bunlardan biri için bakılabilir: “House Speaker Kövér: Trust in Democratic Institutions Eroding”, <https://hungarytoday.hu/house-speaker-kover-trust-in-democratic-institutions-eroding/> (erişim tarihi: 16.05.2020)

¹⁹⁹ <https://peoplepill.com/people/laszlo-koever/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).

²⁰⁰ Nemet Tamas, “Speaker of the Parliament: Forget checks and balances, they are dumb”, https://index.hu/english/2019/10/25/laszlo_kover_checks_balances_dumb_forget_it_rule_of_law_hungary_fidesz/?fbclid=IwAR1oox8NydNm5YSEYdTIUOEmoXzDxIOpbT7W89FqmriwX6YIIqXuYDPznE (erişim tarihi: 16.05.2020).

Muhalefet milletvekillerini psikolojik hasta olarak nitelendirirken,²⁰¹ onları Macar ulusuna yabancı yolsuz dünya elitlerinin hizmetinde olmakla suçlayarak sürdürür.²⁰² Bu görüşler, yalnızca sözlü ifade olarak değerlendirilmemelidir çünkü yapılan iç tüzük değişiklikleriyle, meclis başkanlığı milletvekillerinin ifade hürriyetlerini kısıtlama otoritesi haline gelmiştir.²⁰³ Milletvekillerinin dini, etnik ve ulusal topluluklar ya da parlamentoya hakaret ettiği takdirde cezalandırılması uygulamasının başlatılması, karar verici pozisyonundaki meclis başkanının ideolojik profili ile birleşerek, bu kuralın muhalefet milletvekillerini yıldırma aracına dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. Cezalandırma ölçütlerinin somut ilkelerle belirlenmemesi durumu ağırlaştırmıştır. Yalnızca 2013 yılında milletvekillerine 19 milyon Macar Forinti ceza kesilmiştir. Tahmin edileceği üzere, cezaya çarptırılanların tamamı muhalefet cephesindedir; hiçbir Fidesz milletvekilli cezayla karşılaşmamıştır.²⁰⁴ 2019 yılında bağımsız milletvekili Ákos Hadházy'nin Orban'ın konuşması sürerken kürsüye pankartla çıkarak yaptığı protestoyla, disiplin kuralları daha da sıkılaştırılmıştır. Yeni kurallara göre, meclis genel kurulunun çalışmasını engelleyen milletvekilinin cezasının 6 aylık maaş tutarına kadar çıkarılmasının önü açılmıştır. Aynı düzenleme, milletvekillerinin kamu kurumlarına girmelerine de sınırlama getirmiştir.²⁰⁵ Son olarak, Köver'in kontrolündeki mecliste muhalefetin rahat siyaset yapabilmesini engelleyen maddi yaptırımların yanı sıra, milletvekillerinin ifade hürriyetinin kullanılmasında biçime ilişkin sınırlamalar da

²⁰¹ Laszlo KÖVER Calls Members Of the Opposition Compradors In the Pay Of The Jewish World Elite, <https://hungarianspectrum.org/2020/04/29/laszlo-kover-calls-members-of-the-opposition-compradors-in-the-pay-of-the-jewish-world-elite/> (erişim tarihi: 16.05.2020).

²⁰² House Speaker Kövér: "This opposition is not part of the Hungarian nation but a servant to that world elite, <https://hungarytoday.hu/kover-interview-opposition-eu-third-reich/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).

²⁰³ Benjamin Novak, "Hungarian parliament debates changes to house rules", <https://budapestbeacon.com/hungarian-parliament-debates-changes-to-house-rules/>, (erişim tarihi, 16.05.2020).

²⁰⁴ Zoltan Kovacs, "Hungary parliament fines opposition MPs HUF 19 million in 2013", https://budapestbeacon.com/hungary-parliament-fines-opposition-mps-huf-19-million-in-2013/?_sf_s=house+rules&sf_paged=9, (erişim tarihi: 16.05.2020)

²⁰⁵ Péter Cseresnyés, <https://hungarytoday.hu/governing-parties-propose-strict-disciplinary-rules-for-reitent-mps/>, (erişim tarihi: 16.05.2020); "Stricter Fines against MPs Violating House Rules", <https://hungarytoday.hu/stricter-fines-against-mps-violating-house-rules/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).

getirilmiştir. Grafikli tablolar ve ses kayıtları muhalefet milletvekilleri tarafından etkili bir şekilde kullanıldığı için yasaklanmıştır.²⁰⁶

Anayasal düzen içerisinde parlamentonun yetkisine bir başka darbe yeni oluşturulan “Bütçe Konseyi” ile gelmiştir. Anayasanın 44. maddesinde belirtildiği üzere, 3 üyeli olan Bütçe Konseyi, merkezi bütçenin fizibiletisinden sorumlu kurumdur. Parlamentonun yaptığı bütçe kanununun yürürlüğe girmesi, konseyin onay verip vermemesine bağlıdır. Bütçe Konseyi’nin veto hakkını kullanması durumunda veya 31 Mart’a kadar yapılan herhangi bir bütçeyi onaylamaması halinde, yeni anayasa Cumhurbaşkanına meclisi fesih hakkı tanımıştır. Bu durumda milletvekillerinin parlamentodaki varlıklarını devam ettirebilmeleri için Bütçe Konseyi üyelerini²⁰⁷ tatmin etmeleri zorunludur. Ek olarak, parlamentonun bütçe üzerindeki yetki sınırlaması, 2016 yılının Nisan ayında “hükümetin parlamentoya danışmadan bütçede değişiklik yapabilmesinin önü açan” yasanın kabul edilmesiyle derinleşmiştir.²⁰⁸

Sağ-popülist partilere özgün bir biçimde aracı kurumların halk egemenliğine engel olduğu fikrini savunarak iktidara gelen Fidesz’in, seçim sandığı devrimi iddiasına uygun olarak parlamentoyu güçlendirecek bir dizi reforma girişeceği beklenebilirdi. Bununla birlikte, anayasada ve “iktidarın merkezi arenası sisteminde” muhalefetin gayrimeşru ilan edilmesiyle, muhalefete oy veren seçmenler milli iradenin dışında bırakılmış, onların yasal temsilcileri ise yasama sürecinde etkisizleştirilerek

²⁰⁶ Benjamin Novak, “Hungarian parliament debates changes to house rules” <https://budapestbeacon.com/hungarian-parliament-debates-changes-to-house-rules/>

²⁰⁷ Bütçe Konseyi’ne atanan 3 kişiden ikisi eski Fidesz milletvekilidir. İkisi de siyasi profilleriyle dikkati çekmektedir: 1998-2010 arasında kesintisiz Fidesz milletvekilliği yapan László Domokos ve Orban hükümetlerinde ekonomi bakanı olan György Matolcsy.

²⁰⁸ Lendvai, *op.cit.* s.110. Bütçe konseyi ile ilgili bir diğer tartışılmalı nokta başkan dışındaki iki üyesinin yasama süremesini aşan atama süreleridir (6 yıl). Bu durum, bir vesayet sağlayarak, ileride Fidesz’in iktidarı kaybetmesi durumunda, Fidesz tarafından atanmış olan Bütçe Konseyi üyelerinin elindeki veto hakkını kullanarak Parlamentonun feshini sağlayabilme ihtimali yaratmaktadır. Bütçe Konseyi için bakılabilir: Zoltán Szente, “Breaking and making constitutional rules: The constitutional effects of the financial crisis in Hungary”, Xenophon Contiades, (ed.), *Constitutions in the Global Financial Crisis: A Comparative Analysis*, Routledge, 2013, s. 251; Szente, *op. cit.*, 2017, s. 264; Pal Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, s. 76-78.

parlamentonun süs bitkisi haline getirilmiştir. Kamuoyu denetimi muhalefetin dışlanmasına eşlik eden hızlı yasalaştırma tekniklerinin kullanılmasıyla olanaksızlaşmıştır. Bu durum, parlamentonun hükümeti denetleme ihtimalini ortadan kaldırdığı gibi, oradan gelen bütün kanun tekliflerinin iktidar partisi içinde dahi itiraza konu olmaksızın en hızlı biçimde yasalaşmasını sağlamıştır. Sistem içerisindeki önemini kaybeden parlamento, hükümetin siparişine göre kumaş diken bir terzi dükkanına dönüşmüştür.²⁰⁹ Parlamentonun kurumsal ağırlığının azalması, kanun hükmünde kararnamelerle yönetilmeye giden yolu tamamen açmıştır.

2020 baharında dünya geneline yayılan coronavirüs pandemisi parlamentonun “Reichstag” yangınına dönüşmüştür. Fidesz, salgınla mücadele etme bahanesiyle 11 Mart 2020’de olağanüstü hal ilan etmiş, 23 Mart’ta da hükümetin KHK çıkarma yetkisi talep etmesini içeren “Coronavirüsten Koruma Yasası” meclise sunulmuştur.²¹⁰ 30 Mart’ta Fidesz’in sahip olduğu üçte iki çoğunluğun oylarıyla parlamento, Orban hükümetinin kanun hükmünde kararnameler ile yönetmesini, herhangi bir zaman sınırı koymaksızın kabul etmiştir.²¹¹ Yasayla birlikte parlamento fesih edilmemiş ancak Başbakan Orbán’a coronavirüs ile bir şekilde ilişkili gördüğü herhangi bir meselede kanun hükmünde karar çıkarma yetkisi tanınmıştır. Aynı zamanda yasanın yürürlükte kaldığı dönemde ara seçimlerin ve referandumların yapılması yasaklanmış, söylenti yayarak halkı tedirgin eden haber yapanlar için 5 yıla kadar hapis cezasının verilmesinin önü açılmıştır.²¹² Yönetim sürecinden parlamentonun by-pass edilmesi, yetkilerin tek elde toplandığı yürütme ile eklemlendiğinde, rejimin şahsiliği daha görünür olmuştur.

²⁰⁹ Magyar, *op. cit.*, s. 118.

²¹⁰ Kanun metninin İngilizce çevirisi için bakılabilir: “Translation of Draft Law On Protecting Against The Coronavirus”, Eva Balogh, <https://hungarianspectrum.org/2020/03/21/translation-of-draft-law-on-protecting-against-the-coronavirus/>, (erişim tarihi: 12.04.2020)

²¹¹ Olağanüstü hal durumlarında kanun hükmünde kararnamelerle yönetme usulleri 2. ve 3. Section’ da düzenlenmiştir. *Idem.*

²¹² 337.section 2. Maddede düzenlenmiştir. *Idem.*

Bu nedenle birçok yazar, oldukça geç bir tespitle Macar demokrasinin koronavirüse yakalanarak öldüğünü²¹³ veya ülkenin “Orbanistan’a”²¹⁴ döndüğünü iddia etmiştir.

Hükümetin yasal sınırları belli olmayan kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi, halihazırda zayıflamış olan parlamentonun yürütmeyi denetleme görevinin tamamen devre dışı kalması demektir. Teoride, Orban’ın istediği her şeyi yapabildiği keyfi bir yönetim sergilemesinin önünde tek kurumsal engel, olağanüstü hal döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin yasallığının denetiminden sorumlu olan Anayasa Mahkemesi’dir. Bu yargısal denetimin varlığı, kağıt üstünde iktidarın işlem ve eylemlerinde etkili bir sınırlandırma gibi gözükse de fiiliyatta bir anlam ifade etmiyordu; çünkü Anayasa Mahkemesi ile beraber bütün yargı erki 10 yıl içerisinde iktidara ve onun liderine tam bağımlı hale getirilmişti.

²¹³ Macaristan’da demokrasinin yıkıldığını iddai eden görüşler için: Ishaan Tharoor, “Coronavirus kills its first democracy”, <https://www.washingtonpost.com/world/2020/03/31/coronavirus-kills-its-first-democracy/>, (erişim tarihi:12.04.2021). “Hungary is no longer a Contestable Democracy”, <https://www.ft.com/content/0029e6e2-7344-11ea-95fe-fcd274e920ca>, (erişim tarihi: 12.04.2021) R. Daniel Kelemen, “Hungary just Became a Coronavirus Autocracy”. <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/04/02/hungary-just-became-coronavirus-autocracy/>. (erişim tarihi: 12.04.1991) Zselyke Csaky, “Hungary’s Troubling Coronavirus Response”, <https://freedomhouse.org/expert/zselyke-csaky> (erişim tarihi: 12.04.2020). Orla Barry, “Emergency authoritarianism? Hungary’s Orbán uses coronavirus to seize more power”, <https://www.pri.org/stories/2020-04-06/emergency-authoritarianism-hungary-s-orb-n-uses-coronavirus-seize-more-power>, (erişim tarihi: 12.04.2020). Gábor Halmai, Kim Lane Scheppele, Don’t Be Fooled by Autocrats!

“Why Hungary’s Emergency Violates Rule of Law “, <https://verfassungsblog.de/dont-be-fooled-by-autocrats/>, (erişim tarihi: 12.05.2020).

²¹⁴ Kriszta Kovács, “Hungary’s Orbánistan: A Complete Arsenal of Emergency Powers”, <https://verfassungsblog.de/hungarys-orbanistan-a-complete-arsenal-of-emergency-powers/> (erişim tarihi: 12.05.2020); Edward Lucas, “Welcome to Orbanistan”, <https://www.cepa.org/welcome-to-orbanistan>, (erişim tarihi: 12.05.2020). Orbanistan olarak ifade etmemekle birlikte yeni yasanın Macaristan’da tek kişinin yönetimi anlamına geldiğini ifade edenler için bakılabilir: Kim Lane Scheppele, “Orbán’s emergency gives him everything he ever dreamed of: The absolute freedom to do what he wants: Orban’s Emergency”, <https://verfassungsblog.de/orbans-emergency/>. (12.05.2020)

“The Guardian view on Hungary’s coronavirus law: Orbán’s Power Grab”, https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/29/the-guardian-view-on-hungarys-coronavirus-law-orbans-power-grab?CMP=share_btn_tw. (12.05.2020).

1.3.4. Yargının Siyasallaşması

1.3.4.1. Yargı Erkini Halk Egemenliğine Karşı Konumlandırma

Mudde'in yaygın kabul gören ve birbirinden farklı yaklaşımların ortak özelliklerini birleştirerek oluşturduğu popülizm tanımına göre, siyasi partiyi popülist yapan temel şey, bir toplumda halk ve yolsuz elitler arasında antagonistik ilişki olduğu varsayımına dayanarak siyasi söylemini ve stratejisini belirlemesidir.²¹⁵ Fidesz'de bu tanıma uygun şekilde, halk ve elit karşıtlığını tarihsel, siyasal ve kurumsal olmak üzere üç şekilde kurmuştur. Tarihsel açıdan anatagonizma, Macaristan tarihinin selektif okumasına dayanır. Kabaca ifade edersek, Macaristan'ın 19.yy'da Avusturya işgali altında kaldığı yıllar, komünist rejim yönetimi ve 1989 sonrası demokrasiye geçiş dönemi yolsuz elitlerin iktidarda olduğu tarihsel dönemler olarak kabul edilirken, halk iradesinin siyasi yansımaları olarak 1848'in Macar milliyetçi isyanı, faşist eğilimlere sahip Horthy rejimi ve 1956'nın devrimcileri gösterilir. Halk-elit karşıtlığının siyasi düzlemi de bu tarihsel yorumdan beslenir. Fidesz dışındaki partilerin tamamı yukarıda sayılan yabancı müdahalelerinin mirasçısı olarak dış güçlerin çıkarlarına hizmet eden elit kurumları gibi kodlanırken, Fidesz halk iradesinin somutlaştığı momentlerin temsilcisi olarak ulusal egemenliğin garantörü ünvanıyla şereflendirilir. Fidesz'in siyasi söyleminde, yakın geçmiş olması nedeniyle oy devşirme açısından oldukça elverişli olan 1989 sonrası için karşıtlık daha da derinleştirilir. Neo-liberal politikalar toplumu batı avrupa ülkelerinin yaşam standartlarına kavuşturamadığı halde yaşanan dönüşümün aşağıdan gelen taleplerin dikkate alınmadan gerçekleşmesi, büyük bir hayalkırıklığı yaratmış ve demokratik kurumlara olan toplumsal destek azalmıştır. Demokratikleşme

²¹⁵ Cas Mudde, "Populism: A Very Short Introduction", Oxford, 2017, s.6.

döneminin başarısızlıkları Fidesz'in popülist retoriğinde sol ve liberal partilerin bagajına yüklenmiş, bu partiler halkın çıkarlarının karşısında gösterilmiştir.²¹⁶

Diğer bölümlerde ayrıntılı bir şekilde tartışılacak tarihsel ve siyasi eksen, Fidesz'in siyasi söyleminde kurumlarla halkı karşı karşıya konumlandığı üçüncü çatışma hattının altyapısını oluşturur. Fidesz'in seçim zaferini “halkın genel iradesinin ifade edilmesi” olarak sunması, siyasi iktidarı sınırlandıran kurumları halk egemenliğine karşı konumlandırma amacını taşır. Bu da hukukun üstünlüğünü ve güçler ayrılığını sağlayan yargı kurumlarının bağımsızlığını ortadan kaldırma girişimine meşruiyet vermektedir.

Fidesz, demokrasiyi çoğunluğun sınırsız yönetimi olarak kabul ederek, yargı erkinin-özellikle de Anayasa Mahkemesi'nin- halk egemenliği fikrini sınırlandırdığı tezini kullanır. Yargının “idarenin yasallığını”²¹⁷ sağlayarak keyfi bir yönetim sergilemesinin önüne geçen yetkilerinin meşruluğunu kabul etmez. Bu nedenle, siyasi otoritenin yasal sınırlar içerisinde kalmasını zorunlu tutan hukukun üstünlüğü ilkesi, yargının siyasi güce sahip olduğu jüristokratik²¹⁸ yönetimin ideolojisi olarak sunulmuştur.²¹⁹ Fidesz'in düşünce kuruluşu hüviyetinde olan “Századvég”²²⁰ çıkardığı

²¹⁶ Szente, *op. cit.* 2013, s.471; Halmai, *op. cit.*, s. 13-14.

²¹⁷ Demokrasi ile anayasacılık arasındaki ilişki idarenin yasallığı çerçevesinde belirlenir. İdari yasallık, keyfi cezalandırmayı dışlayan ve geçmişe dönük yasa yapmayı yasaklar. Aynı zamanda çoğunluğun yasa yapma sürecindeki avantajlarını getirdiği usul zorunluluklarıyla azınlık lehine dengeler. Jon Elster, “*Constitutionalism and Democracy*”, Cambridge University Press, 1988, s.2-4.

²¹⁸ Jüristokrasi genel anlamıyla iktidarın temsili kurumlardan yargı kurumlara geçmesi durumunda yapılan adlandırmadır. Yargı siyaset üzerindeki gücünü temel hak ve özgürlüklerin anayasal güvence kazanması ve yasama sürecinde yargı denetiminin yaygınlaşmasıyla kazanmıştır. Ran Hirschl, *Towards Juristocracy: The Origins And Consequences Of The New Constitutionalism*, Harvard University Press, 2004.

²¹⁹ Fidesz parti mensuplarının hukukun üstünlüğü ilkesine karşı çok sayıda ifadesi bulunabilir. Bunlardan en yenisi bizzat Adalet Bakanı “Judit Varga” tarafından ifade edilmiştir. Varga'ya göre hukukun üstünlüğü Avrupa Birliği tarafından Macaristan'a karşı bir silah gibi kullanılmaktadır. Halbuki ona göre, hukukun üstünlüğünün evrensel kriterleri yoktur, bu nedenle bir kurum tarafından belirlenmiş özellikleriyle her ülkeye uydurulma çabası boşunadır. “Judit Varga: Facts You Always Wanted to Know about Rule of Law but Never Dared to Ask”, <https://www.euronews.com/2019/11/19/judit-varga-facts-you-always-wanted-to-know-about-rule-of-law-hungary-view>, (erişim tarihi: 15.05.2020).

²²⁰ Fidesz'in kurulduğu ELTE fakülte yurdundan doğan “Századvég”, 1990'lı yılların başında komünist rejimi eleştiren aynı adlı dergi çevresinden doğmuştur. İlerleyen yıllarda Fidesz ile bağları giderek güçlenen “Századvég”, 2010 seçimlerinden sonra 5 milyar forinte yakın bir miktar karşılığında yapılan kontratla Fidesz hükümetinin politikalarına danışmanlık yapan bir kuruluş haline gelmiştir. Századvég'in,

çeşitli yayınlarla yargı karşıtlığının meşrulaştırılmasına entelektüel düzlemde katkı vermiştir.²²¹ 2011 yılında Fidesz’in oylarıyla Anayasa Mahkemesi’ne atanan ve hemen hemen bütün kararlarda hükümetin çıkarlarını gözeten Béla Pokol jüristokrasiyi açıkladığı makalesinde, “anayasa mahkemelerinin aktivist bir tutum takınması durumunda, anayasada tanınan yetkilerin aşılarak demokratik parlamento çoğunluğunun ve iradesinin önemini kaybettiğini” belirtmiştir.²²² Pokol’un, anayasa yargıcı sıfatıyla, halk oyuyla iş başına gelen hükümetin atanmış yargıçlar aracılığıyla sınırlamayı anti-demokratik bir usul olarak görmesi, Fidesz’in yargı erkine atadığı kişilerin ideolojik yaklaşımıyla ilgili ipucu vermektedir.

Fidesz’in yargı erkine olan saldırısını demokrasi-juristokrasi karşıtlığı üzerinden formüle etmesinin arkasında, yukarıda değinildiği üzere, Anayasa Mahkemesi’nin liberal demokratik düzenin bekçiliğini yapmasıdır. Mahkeme’nin siyasi ve hukuki boşlukları doldurma misyonuyla oldukça aktivist bir tutum takınması, güçler ayrılığını radikal bir biçimde yorumlaması, sahip olduğu geniş yetkilerin siyasal alan üzerinde aşırı denetimini beraberinde getirmiş, bu da yaşanan olumsuzlukların siyasi sorumluluğunu üstlenme sonucunu doğurmuştur.²²³ 2000’li yıllarda yaşanan ekonomik ve siyasi krizler sonucunda halkın liberal demokratik düzene olan desteğinin azalması, demokrasi deneyimi sınırlı her ülkede olduğu gibi, Macaristan’da da sorunların ancak güçlü devlet ve karizmatik liderle çözülebileceğine olan inancı canlandırırken;

araştırma ve strateji direktörü olan “Fodor”, kurumu hükümetin “Düşünce Bakanlığı” olarak tanımlayarak önemini ortaya koymuştur.

Aron Buzogány and Mihai Varga, “The ideational foundations of the illiberal backlash in Central and Eastern Europe: the case of Hungary”, *Review of International Political Economy*, 2019, s. 817; Aron Buzogány and Mihai Varga, “Against Post-communism: The Conservative Dawn in Hungary”, Katharina Bluhm, Mihai Varga, (ed.), *New Conservatives in Russia and East Central Europe*, Routledge, 2020, s.78-83.

²²¹ Attila Antal, *The Rise of Hungarian Populism: State Autocracy and the Orbán Regime*, Emerald Politics publishing, 2019, s.87-89.

²²² Béla Pokol, “The Juristocratic Form of Government and its Structural Issues”, *Pázmány Law Working Papers*, 2016.

²²³ Böcskei, *op. cit.*, s.424.

düzenden memnuniyetsiz kitlelerin mahkeme aleyhine manipüle edilmesini olanaklı kılmıştır.

Fidesz kendi sınırsız yönetimini inşa etmek için liberal kurumlara ve yargıya karşı gelişen bu sentimental dalgayı kullanmış, iktidarı sınırlayan bütün kurumları teknokratik egemenliğin makineleri olarak gösteren ve bu yönüyle halk egemenliğinin karşısında konumlandırılan bir siyasi söylem geliştirmiştir. Sonuç olarak, gücün merkezileşmesini hedefleyen seçim sandığı devrimi, eski rejimin Bastille Kalesi olan Anayasa Mahkemesi'nin ele geçirilmesiyle başlamıştır.

1.3.4.2. Anayasa Mahkemesi'nin Ele Geçirilmesi²²⁴

Orban iktidarının Anayasa Mahkemesi'ne olan saldırısı iki farklı biçimde gelişmiştir. İlk aşamada, mahkemenin yargıç kompozisyonu, sadakat bağı yüksek üyelerin atanmasını mümkün kılacak düzenlemelerin yapılmasıyla değiştirilmiştir. İkinci aşamada ise yasamanın ve yürütmenin icraatlarını etkili bir şekilde denetlemesine imkan veren yetkileri tırpanlanmıştır. Hem aktörel hem de yetkisel düzeyde değişiklik içeren bu stratejinin sonunda, Anayasa Mahkemesi işlevini kaybederek siyasi iktidarın kontrolü altına girmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin yargıç profilini değiştirme hamlesi, henüz otoriter devrimin ilk aylarında, 5 Temmuz 2010'da yapılan anayasa değişikliği ile gelmiştir.²²⁵ Bu yasa, yargıçların atanma usullerini değiştirmiştir. Eski düzenlemeye göre, mecliste temsil edilen her siyasi parti grubundan temsil oranına bakılmaksızın bir temsilci

²²⁴ Anayasa mahkemesi'nin Fidesz iktidarı tarafından ele geçirilme sürecini otoriterleşme bağlamında açıklayan çalışmalar için bakılabilir: Johanna Fröchlich, "Constitutional Review And The Parliamentary Supermajority: The Hungarian Example, Miodrag Jovanović, (ed.), "Constitutional Review and Democracy", Eleven International Publishing, 2015, s. 273-276; Gabor Halmai, *From the 'Rule of Law Revolution' to the Constitutional Counter-Revolution in Hungary*, 2012, s. 377-379; Solyom, *op. cit.*, 2015, s. 21-25; Szente, *op. cit.* 2017, s. 463-464; Pal Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, 2015, s.92-94; Scheppele, *op. cit.*, 2017 s. 456.; Toth, *op. cit.*, 2017, s.398; Molnar, *op. cit.*, 2017, 21-23; Kornai, *op.cit.*, 2015; Bankuti, Halmai, Scheppele, *op. cit.*, 2012, s. 254-255 ve 260; Priebus, *op.cit.*, 2016, s. 114; Pap, *op. cit.*, 2017, s.19-21.

²²⁵ Amendment Law of July 5, 2010

alınarak bir komisyon oluşturulur, bu komisyon tarafından belirlenen adaylar meclisin üçte iki çoğunluğu tarafından atanırdı. Tahmin edileceği üzere bu durum, bütün siyasi partilerin güçlerini eşitleyerek adayların konsensusla belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Sistemin uzlaşmayı zorunlu tutması, mahkemenin bir siyasi partinin kontrolüne girmesini engelliyordu. Bu yüzden iktidar ne kadar büyük parlamento çoğunluğuna sahip olursa olsun, muhalefet ile arasında mahkeme üzerindeki ağırlık noktasında denge vardı. Yeni yasa ise, adayların belirleneceği komisyonun oluşmasında parlamento sayılarıyla orantılı temsil getirmiştir. Bu yolla Fidesz, parlamentodaki üçte iki çoğunluğunu komisyonda da yakalama fırsatı bulmuş, yargıç adaylarının belirlenmesinde ve atanmasında herhangi bir uzlaşma aramak zorunda kalmamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin Fidesz yanlısı yargıçlarla doldurulması amacıyla yapılan ikinci anayasa değişikliği Nisan 2011'de gelmiştir.²²⁶ Bu yasa ile mahkemenin yargıç sayısı 11'den 15'e çıkarılmıştır. Böylece Fidesz iktidarı bir anda çok sayıda yeni yargıç atama hakkını elde ederek, mahkemede sol ve liberal hükümetler tarafından atanan hakimlere karşı üstünlüğü ele geçirmeye çalışmıştır. Üstelik 2010 yılına kadar mahkemenin kanunda öngörülen 11 yerine 9 üye ile çalışması, Fidesz'in bir yıl içinde 6 yeni yargıç atamasını mümkün kılmıştır. 2010 ile 2014 yılları arasında görev süresi dolanların yerine yapılan atamalarla birlikte toplamda 9 yargıç mahkemenin yeni üyesi olmuş, böylece Fidesz tarafından atanan yargıç sayısı diğerlerini geçmiştir.²²⁷ Aynı anayasa değişikliğinin bir diğer maddesi Anayasa Mahkemesi başkanının seçimi ile ilgilidir. Bu yasayla birlikte mahkeme başkanının hakimlerce 3 yıllığına seçilmesi usulü

²²⁶ Act of 2011/CVL

²²⁷ Roosevelt'in, "New Deal" politikasına karşı çıkan Amerika Yüksek Mahkemesi'ne karşı planladığı "yeni hakim atama yoluyla mahkeme engelini kaldırma" politikası, Macaristan'da Orban hükümeti tarafından hayata geçirilmiştir. Zoltan Szente, "The Political Orientation Of The Members Of The Hungarian Constitutional Court Between 2010-2014, *Constitutional Studies: vol 1, No 1*, 2016, s.144.

kaldırılmış, bunun yerine parlamento tarafından 12 yıllığına atama kuralı getirilmiştir.²²⁸ Mahkeme başkanının yargıçlarca değil parlamento tarafından seçilir hale gelmesi, başkanın mahkeme yönetiminde kendisini seçen iktidarı tatmin etmeye yönelik bir tutum takınma ihtimalini güçlendirmektedir.

Fidesz'in herhangi bir uzlaşuya gerek duymadan atadığı yargıçların profili mahkemenin partizan görüntüsünü sergiler niteliktedir. Anayasa Mahkemesi ile ilgili kanun, hükümet üyelerinin ve parti yöneticilerinin mahkemeye yargıç olarak atanması için 4 yıllık bekleme süresi öngörürken, parti üyeliği veya milletvekilliği için böyle bir sınırlama koymamıştır.²²⁹ Yasal engel olmasa dahi, 2010 yılı öncesinde uzlaşının zorunlu tutulması siyasetçilerin atanmasını zorlaştırırken, kuralın değişmesiyle Fidesz partide siyaset yapan aktörleri mahkemeye seçmiştir.

Fidesz'in ilk atadığı yargıç olan István Stumpf, partinin resmi olmayan düşünce kuruluşu olarak çalışan "Századvég"'in kurucusudur ve kurumun Anayasa Mahkemesi'ne atandığı tarihe kadar başkanlığını yapmıştır. Liberalizm karşıtı düşünceleriyle tanınan Stumpf²³⁰ aynı zamanda Orban'ın okul arkadaşı, 1998-2002 arasındaki ilk başbakanlık deneyiminde başbakanvekili ve mahkemeye atandığı tarihte de danışmandır.²³¹

Fidesz'de siyaset yaparken Anayasa Mahkemesi'ne atanan bir diğer isim olan István Balsai, 2004 yılında katıldığı partide kesintisiz milletvekilliği yapmış ve partinin başkanvekilliğini yapmıştır. Orban'a oldukça yakın olan Balsai, rejimin kendisinden önceki düzeni gayr-i meşru gören anlayışının bir parçası olarak sosyalist lider

²²⁸ Bu teklif daha önce Yuvarlak Masa görüşmelerinde komünistler tarafından önerilse de, mahkeme üzerinde rejimin vesayetçisi olma ihtimali nedeniyle Fidesz'in de dahil olduğu demokratik muhalefet bunu reddetmiştir. Solyom, *op. cit.*, 2015, s. 22.

²²⁹ Szente, *op. cit.* 2016, s. 131.

²³⁰ Aron Buzogány & Mihai Varga, "The Ideational Foundations Of The Illiberal Backlash In Central and Eastern Europe: The Case of Hungary", *Review of International Political Economy: vol 25, issue 6*, s. 817-818.

²³¹ Lendvai, *op. cit.*, 2018, s. 103. Kornai, *op.cit.*, 2015, s. 11.

Gyurcsany'e karşı yürütülen 2006 yılındaki eylemlerde,²³² polis şiddetini araştırma komiserliğini üstlenmiştir. Balsai, oldukça fanatik Orbancı siyasi kimliğinin yanı sıra hukukçu olarak anayasa mahkemelerinin yürütme erkini denetleme işlevine ise soğuk bakmaktadır. 1992 yılında Anayasa Mahkemesi üzerine yazısında, 1989-1998 yılları arasında Anayasa Mahkemesi başkanlığı yapan László Sólyom'u "hükümetin ihtiyaçlarını dikkate almadan hüküm verdiği için" eleştirmiştir.²³³ Anayasa Mahkemesi'ne Fidesz oylarıyla atanan bir diğer yargıç da Béla Pokol'dur. Yukarıda bahsedildiği üzere Pokol, anayasal denetimin "jüristokrasiye" yol açarak demokrasiye zarar verdiği görüşündedir. Güçler ayrılığının tamamen ortadan kaldıran, yargıçların parlamentoya karşı sorumlu olması gerektiği fikrini savunur.²³⁴ Anayasa Mahkemesi'ne Fidesz oylarıyla seçildiğinde bir diğer siyasi isim László Salamon'dur.²³⁵ Salamon, Fidesz'in sembolik iktidar ortağı KDNP (Kereszténydemokrata Néppárt, Hıristiyan Demokrat Halk Partisi) milletvekili olarak parlamentoda görev yaparken Anayasa Mahkemesi yargıçlığına geçiş yapmıştır. Salamon aynı zamanda, yeni anayasanın taslağının hazırlanışında kurulan geçici komisyonun da başkanıdır. Yeni anayasada Anayasa Mahkemesi'nin yekilerinin tırpanlandığı düşünüldüğünde, Salamon'un yürütmenin hukuki denetimi ile ilgili fikirleri belli olmaktadır. Fidesz'e siyasi yakınlığı ile bilinen bir diğer yeni yargıç Imre Juhász'dır. Juhász, 2006 yılında yaşanan olayları araştırmak için kurulan "Sivil Yasal Komitesi" (Civil Jogász Bizottság) adındaki aşırı

²³² Gyurcsany'nin seçimleri kazanmak için yalan söyledik dediği gizli ses kaydının yayınlanması üzerine (71. Dipnot) patlayan protestolarda, kolluk güçlerinin sert müdahalesi 150 kişiyi yaralamıştır. Protestolara Fidesz'in liderlik yapması nedeniyle, olaylarda siyasilerin sorumluluğunu inceleyen bir komisyon kurmuştur. "150 injured as Hungarians riot over PM's lies", <https://www.theguardian.com/world/2006/sep/19/1>, (erişim tarihi: 28.04.2020)

²³³ Eva S. Balogh, How Qualified Will The New Judges In The Hungarian Constitutional Court Be? The Case Of Istvan Balsai, <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2011/07/11/how-qualified-will-the-new-judges-in-the-hungarian-constitutional-court-be-the-case-of-istvan-balsai/>, (erişim tarihi: 20.09.2019) .

²³⁴ Pokol'un görüşleri için bakınız: 148. Dipnot; Eva S. Balogh, "How Qualified Will The New Judges In The Hungarian Constitutional Court Be? The Case Of Bela Pokol", <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2011/06/20/how-qualified-will-be-the-new-judges-in-the-hungarian-constitutional-court-the-case-of-bela-pokol/> (erişim tarihi: 20.09.2019).

²³⁵ <https://hunconcourt.hu/current-members/dr-laszlo-salamon>, (erişim tarihi: 20.09.2019)

sağcı grubun üyesi olarak,²³⁶ Orban'ın kendisinden önceki hükümetin itibarsızlaştırılmasına dayanan stratejisine hizmet etmiştir.²³⁷ Seçilen bir diğer yargıç olan Attila Horváth, Fidesz'in siyasi manifestosu niteliğindeki içeriğiyle yeni anayasanın en tartışmalı bölümü olan "Giriş" metninin yazarıdır.²³⁸ 2016 yılında Anayasa Mahkemesi'ne seçilen Ildikó Marosi Hörcher ise, bu başarısını eşi, Ferenc Hörcher'e borçlu gözükmektedir. Muhafazakarlık üzerine çalışmalarıyla tanınan Ferenc Hörcher, Fidesz'in düşünce kuruluşu gveg'in çıkardığı derginin editör ekibinde yer almaktadır. Hörcher, 1990'lı yıllarda Anayasa Mahkemesi'nin aktivist tutumunu Macaristan'da otokrasinin inşasını meşrulaştırmak amacıyla eleştiren bir bakış açısına sahiptir.²³⁹ Bir diğer yeni atanan yargıç András Zs. Varga ise, eski Fidesz siyasetçesi ve Orban'a çok yakın bir kişi olan, Orban iktidarında başsavcılık makamına getirilen Peter Polt'un yakın arkadaşıdır.²⁴⁰

Görüldüğü gibi, uzlaşmayı zorunlu kılan yargıç atama usulünün değiştirilmesiyle yalnızca Fidesz tarafından seçilen yargıçların iki ortak özelliği bulunmaktadır. İlki, yargıçların partiye veya Orban'a bir şekilde hizmet etmesidir. Bu nedenle mahkemeye atanma, önceki siyasi hizmetlerinin bir ödülü gibi değerlendirilebilir. İkincisi ise yargıçların hukuk anlayışlarının, Anayasa Mahkemesi'nin yürütmeyi sınırlandırıcı işlevine karşı olmasıdır. Bu da yargıç olarak seçildikten sonra Orban'ın iktidarı tek elde toplama stratejisine hizmet etmeye devam edecekleri anlamına gelmektedir. Kısacası,

²³⁶ Komitenin üyeleri arasında sonradan Jobbik partisinden Avrupa Parlamentosuna seçilen ama Fidesz'in AB'ye yönelik tutumuna destek veren Krisztina Morvai ve Fidesz hükümetlerinde bakanlık yapmış Zoltán Balog vardır.

²³⁷ Eva S. Balogh, "The Newest Judge Of The Hungarian Constitutional Court: A Man Jointly Supported By Fidesz And Jobbik", <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2013/03/26/the-newest-judge-of-the-hungarian-constitutional-court-a-man-jointly-supported-by-fidesz-and-jobbik/>, (erişim tarihi: 20.09.2019)

²³⁸ Tamás Székely, "Hungarian Parliament Elects New Head And Four New Members Of Constitutional Court", <https://hungarytoday.hu/hungarian-parliament-elects-new-head-four-new-members-constitutional-court-19231/>, (erişim tarihi: 20.09.2019).

²³⁹ Ferenc Hörcher, "Conservative or Revolutionary? Three Aspects of the Second Orbán-government (2010-2014)", Danube Institut, 2014, s.8-10.

²⁴⁰ "The career arc of Péter Polt, Hungary's chief prosecutor", <https://budapestbeacon.com/the-career-arc-of-peter-polt-hungarys-chief-prosecutor/>, (erişim tarihi: 20.09.2019).

yargıçların siyasi ve hukuki kimlikleri, mahkemenin denge ve denetimi etkin bir biçimde sürdürmesinin niçin mümkün olmadığını göstermektedir.

2010-2014 arasında Fidesz tarafından seçilen yargıçlarla önceki dönemden kalan yargıçların mahkemeye gelen davalarda almış oldukları tutumlar ölçüldüğünde, Anayasa Mahkemesi'nin yeni yargıçlarının Fidesz ile olan sadakat ilişkisi ortaya çıkmaktadır.²⁴¹ Bu dönem aralığında, mahkemenin yaptığı anayasal incelemelerde hükümetin lehine karar verme oranı Balsai, Pokol ve Salamon için yüzde 90'ın üzerindeyken, bütün yeni yargıçlarda ortalama yüzde 81'dir. Buna karşılık önceki dönemde uzlaşıyla atanan yargıçlar için bu oran 15'te kalmıştır.²⁴² Rakamlardan görüleceği üzere, yargıçların seçilme usullerinin değiştirilmesiyle, Anayasa Mahkemesi'nde bir Fidesz grubunun kurulduğu söylenilebilir. Mahkemenin yeni yargıçları, partizanca tutum göstermiş, verdikleri kararlarla hükümetten gelen kanunların anayasal meşruiyetini sağlamak adına çalışmıştır. 2020 yılı itibariyle Anayasa Mahkemesi'nde Fidesz öncesi dönemde görev yapmış herhangi bir yargıcın kalmaması, Anayasa Mahkemesi içerisindeki muhalefet şerhlerini de sonlandırmıştır.

Fidesz, rejimini güvenceye almak için, Anayasa Mahkemesi'nin partili yargıçlarla doldurulmasını yeterli görmemiştir. Mahkemenin siyasi iktidara boyun eğdirilmesinin ikinci boyutu olarak, kanunların anayasal denetiminin etkili bir şekilde yapılmasını sağlayan yetkiler tırpanlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, liberal demokratik düzenin yerleşmesine liderlik²⁴³ ederken, bunu mümkün kılan şey, mahkemenin güçlü yetkilere sahip olmasıydı.

²⁴¹ Szente, *op.cit.*, 2016.

²⁴² *Ibid*, 138-141.

²⁴³ Johanna Fröchlich, *op.cit.*, 2015, s.270.

Bunların başında da soyut norm denetimi²⁴⁴ gelmekteydi. Bu nedenle soyut norm denetimi rejimin keyfililiğine engel oluşturduğu anda kısıtlandı.

Fidesz, kendisinden önceki hükümetleri ve diğer partileri “halk düşmanı yolsuz elitler” olarak gösterme stratejisine uygun bir biçimde, üst düzey kamu görevlilerinin geçmiş dönemde elde ettiği emekli ikramilerini ve kıdem tazminatlarını yolsuzluk kapsamında değerlendirmiştir. Bunun için henüz iktidarın başında, 11 Ağustos 2010’da, kamu sektöründen geçmişte “ahlaksızca elde edilmiş” gelirler üzerinde geçmişe dönük ekstra vergi koyulabilmesinin önünü açan anayasa değişikliği teklifini meclise getirmiştir. Teklif, emekli ikramiyelerinden %98 vergi alınabileceğini içeren haliyle kabul edilmiştir. Ombudsman, kanunu Anayasa Mahkemesi’ne taşımış, mahkeme insan haklarına aykırılık tespit ederek kanunu iptal etmiştir. Fidesz’in parlamento çoğunluğu cevaben, mahkemenin soyut norm denetimini sınırlandırmıştır. Bu sınırlamaya göre Anayasa Mahkemesi, finansal konulardaki kanunlarda, insan onuru ve yaşamı, kişisel bilgilerin korunması hakkı, düşünce özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti ve Macaristan yurttaşlığı ile ilişkili haklar zedelenmediği sürece anayasal inceleme yetkisine sahip olmaktan çıkarılmıştır.²⁴⁵ Her ne kadar düzenleme geçici bir nitelik de taşısa da²⁴⁶, yasama faaliyetinin bir kısmı anayasal incelemeden yoksun bırakılmıştır. Eski Anayasa Mahkemesi başkanı Solyom’un vurguladığı gibi, ortaya çıkan sınırlamayla mali içeriğe sahip herhangi bir teklifin anayasaya uygun olmadan kanunlaşabilmesi mümkün olmuştur. Bu durum, yani “yasamanın anayasaya uygun olmayan yasa yapabilmesi”, siyasi otorite için anayasanın bağlayıcılığını da ortadan kaldırmıştır.²⁴⁷ Sonuç olarak

²⁴⁴ Soyut norm denetimi, anayasada öngörülen kurum veya bir kısım parlamenterin, bir kanunun anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’ne başvurusudur. Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, “1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku”, 5. Baskı, İstanbul, YKY, 2004, s.502.

²⁴⁵ Hükümet ile Anayasa Mahkemesi’nin “kanunların geriye yürümezliği” ilkesi üzerinden girdikleri bilek güreşinin ayrıntıları için bakılabilir: Kriszta Kovács, Gábor Attila Tóth, *op. cit.*, 2011, s. 192-195; Szente, *op.cit.*, 2017, s. 463-464.

²⁴⁶ Bu madde kamu borçları toplamı GDP’nin yüzde ellisini aştığı sürece yürürlükte kalacaktır. (Anayasa madde 24, fıkra 4).

²⁴⁷ Solyom, *op. cit.*, 2015, s.21.

üçte iki parlamento çoğunluğuna sahip iktidarın finansal konularda keyfi yönetim sergilemesinin önü tamamen açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'ni 2010 öncesinde liberal anayasal düzenin koruyucusu haline getiren bir diğer yetki “actio popularis” idi. Actio popularis, bir kanunun anayasaya aykırılık iddiasıyla, kendi çıkarları zarar görmüyor olsa dahi, kişi tarafından Anayasa Mahkemesi'ne taşınabilmesi hakkıdır. Bu yönüyle actio popularis, yurttaşların negatif tarafından yasama sürecine katılabilmemesinin önünü açmakta, doğrudan demokrasi için bir kanal oluşturmaktaydı. Bütün yurttaşların yasaların anayasaya aykırılık iddiasında bulunabilmesi, yurttaşların parlamentonun işleyişi üzerinde Anayasa Mahkemesi aracılığıyla sürekli denetim kurabilmesini sağlamıştır. Anayasa Mahkemesi'ni yasama karşısında ayrıcalıklı konuma getiren ve jüristokratlaşma eleştirisinin kaynağı olan bu hak, halk egemenliğini meclis çoğunluğuna sahip iktidarın sınırlandırılmaması olarak gören Fidesz zihniyeti için kabul edilemezdi. Bu nedenle yeni anayasada actio popularis kaldırıldı.

Anayasa Mahkemesi'nin yetkilerinin azaltılarak siyasi iktidarın otoriter rejim inşası karşısında çaresiz bırakılma süreci, 2013 yılında “tek imzalı kanun teklifi” ile gelen önerinin mecliste kabul edilmesiyle tamamlanmıştır. Fidesz'in muhalefeti gayrimeşru ilan eden siyasi iddialarını anayasal zemine oturtmak için kabul ettiği “Geçici Hükümler”²⁴⁸ adlı belgenin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, yeni anayasada “dördüncü değişikliğin”²⁴⁹ yapılmasına yol açmıştır; bu teklif daha önce Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen maddelerin doğrudan anayasaya eklenmesi sonucunu getirmiştir. Böylece bir yasanın anayasaya uygun olup olmaması ile ilgili

²⁴⁸ Metnin İngilizce çevirisi için bakılabilir: “The Transitional Provisions To The Fundamental Law”, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)018-e), (erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁴⁹ Dördüncü Değişiklik için bakınız: Toth, *op.cit.*, s.410, 2017; Pal Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, 56-58; Szente, *op. cit.*, 2017, s. 464; Scheppele, *op. cit.*, 2017, s.456; Scheppele, *op. cit.*, 2015, s. 116-117; Vörös, *op. cit.*, s. 56-58; Solyom, *op. cit.*, s. 25-28; Priebus, *op. cit.*, 124; Halmai, *op. cit.*, 2014, s. 498-503.

kararı parlamento almış,²⁵⁰ bu da yargı erki hiyerarşisinin en üst mahkemesinin kararlarının siyasi otorite tarafından hiçbir bağlayıcılığının olmadığını belli etmiştir. Yine bu durumu perçinleyen bir gelişme olarak, dördüncü anayasa değişikliği mahkemenin soyut norm denetimini bir kez daha sınırlandırmış, anayasa değişikliklerinde inceleme yetkisini yalnızca usul yönünden yapabileceği, esasa ilişkin inceleme yapamayacağını getirmiştir.²⁵¹

Dördüncü anayasa değişikliği aynı zamanda, Anayasa Mahkemesi'nin yargılama usulünü de değiştirmiştir. Yukarıda da dile getirildiği üzere, 1989-2010 arasında mahkeme verdiği kararlarla anayasal boşlukları doldurmuştu; bu nedenle güçler ayrılığı ve hukukun üstünlüğünün korunmasında mahkemenin geliştirdiği “içtihadın” önemli bir rolü vardı. Dördüncü anayasa değişikliği, tam da bu noktayı hedef alarak, mahkemenin önüne gelen dosyalarda karar verirken yirmi yıllık içtihadını kullanmasını yasaklamıştır. Yeni anayasanın yürürlüğe girmesinin eski anayasaya dayanan içtihadın geçerliliğini ortadan kaldırdığı gerekçesiyle açıklanan bu değişiklikte amaçlanan, Anayasa Mahkemesi kararlarının siyasi iktidarın değer ve hedeflerine uyumlu olmasının sağlanmasıdır.

Fidesz iktidarının kendi iradesi karşısında hiçbir sınırlamayı kabul etmediğini gösteren dördüncü anayasa değişikliğine karşı Avrupa cephesinden de şiddetli itiraz gelmiştir. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu dördüncü anayasa değişikliğine karşı hazırladığı raporda Anayasa Mahkemesi'nin etkisizleştirildiğini vurgulamıştır.²⁵² Yine Avrupa Parlamentosu Sivil Özgürlükler, Adalet ve İşleri Komitesi de Tavares Raporu

²⁵⁰ Bir yasanın anayasallığının siyasi otorite tarafından belirlenmesi “anayasal olmayan anayasa değişikliği” olarak adlandırılmaktadır. Solyom, *op. cit.*, s.27; Gábor Halmai, “Unconstitutional Constitutional Amendments: Constitutional Courts as Guardians of the Constitution?”, *Constellations*, vol., 19, issue., 2, 2012, s. 182.

²⁵¹ Halmai, *op. cit.*, 2014, s. 498.

²⁵² Venice Commission, “Opinion On The Fourth Amendment To The Fundamental Law Of Hungary”, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2013\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2013)012-e) (erişim tarihi: 10.10.2020)

ile dördüncü anayasa değişikliğinin denge-fren mekanizmalarını ve yargı bağımsızlığını zayıflattığı tespitinde bulunmuştur.²⁵³

Anayasa Mahkemesi'nin Orban'a sadık partili yargıçlarla doldurulmasını kurumun yetkilerinin azaltılması takip etmiş, bu iki sürecin sonunda bağımsızlığını kaybeden mahkeme yasamanın ve yürütmenin anayasal denetimini sağlama kabiliyetini yitirmiştir. Bununla birlikte siyasileşmiş bir Anayasa Mahkemesi'nin otoriter rejimin yerleşmesine tek katkısı denetim işlevini yerine getirememesi değildir. Aynı zamanda iktidarın olası siyasi başarısızlıklarını önleme ve zararını telafi etme gibi bir hizmeti de sağlayabilir. Macaristan'da da 2016 yılında verilmiş olan bir karar, Anayasa Mahkemesi'nin yürütmenin siyasi hedeflerinin gerçekleşmesine yardımcı olan, taşeron bir kuruma dönüştüğünü göstermiştir.²⁵⁴

2015 yılında Avrupa'ya doğru Suriyeli göçmen akının zirveye çıkması üzerine AB'nin mülteci kontenjanı politikasını, diğer sağ popülist liderler gibi Orban' da kamuoyu desteğini artırma fırsatı olarak görmüştür.²⁵⁵ Mülteci kotasını uygulamamak için halkı buna karşı mobilize etmeyi hedefleyen Orban, bir referandum düzenlemiş; ancak katılımın yüzde ellinin altında kalmasıyla referandumu geçersiz olmuştur.²⁵⁶ Bunun üzerine, Orban hükümeti kota uygulamasını engelleyici bir dizi ifadeyi anayasa değişikliği ile anayasaya eklemek istemiş ancak bu sefer parlamento da üçte iki

²⁵³ Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, Rui Tavares, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/LIBE-PR-508211_EN.pdf?redirect. (erişim tarihi 10.10.2020)

²⁵⁴ Zsolt Kartvelyesi, Balazs Majtenyi, *op. cit.*, s. 1742.

²⁵⁵ Fidesz 2014 seçimlerinden pirus zaferi elde ederek çıktı; oy kaybetmesine rağmen, üçte iki çoğunluğu kılıpayı kazandı. Bu başarının arkasında toplumsal memnuniyet değil seçim sisteminde Fidesz lehine yapılan değişiklikler vardı. Ancak kısa bir süre sonra, Fidesz milletvekili Tibor Navracsics'in AB komisyoneri olmasıyla boşalttığı seçim bölgesi için yapılan ara seçimi Fidesz kaybetti ve parlamentodaki üçte iki çoğunluğunu yitirdi. Hem genel hem de ara seçimlerde Fidesz'in oy kaybetmesi üzerine, Orban, göçmen krizini kendi tabanını konsolide etmek için bir fırsat olarak gördü.

²⁵⁶ Orban, Macar ulusunun egemenliğini ve kültürel kimliğini koruma çağrısıyla 2016 yılında ülkeyi referanduma götürmüştür. Referandumda "Avrupa Birliği'nin, ulusal parlamento onayı olmaksızın, göçmenlerin iskan kotasını dayatmasına destek verip vermedikleri sorulmuştur. Kriszta Kovács, "The Rise of an Ethnocultural Constitutional Identity in the Jurisprudence of the East Central European Courts", *German Law Journal*, vol., no., 7, 2017, s. 1713. Macar seçim hukukuna göre bir referandumun geçerli olabilmesi için katılımın en az toplam seçmen sayısının yarısı olmalıdır. Katılımın yüzde 41'de kalmasıyla referandum sonuçları hukuk düzeninde bir etki yaratmamıştır.

çoğunluğu olmadığı için bunu gerçekleştirememiştir. Hukuk düzeninde istediği değişikliği yapamayan Orban'ın yardımına Anayasa Mahkemesi koşmuştur. AB'nin kota talebinin anayasaya uygunluğunun denetimi için mahkemeye başvuran ombudsmana verilen cevapta, mahkeme “anayasal kimliğin uluslararası antlaşma ile terk edilemeyeceği” kararını vermiştir. Gerekçe olarak da bu talebin anayasanın “Giriş” bölümü ile bağdaşmadığını göstermiştir.²⁵⁷ Anayasa Mahkemesi bu kararıyla Orban'ın mülteci karşıtlığına dayanan siyasi söylemine hukuki dayanak sunmuş, kota uygulamasını engellemiştir. Fidesz'in milliyetçi/muhafazakar ideolojisini yansıtan ve yurttaşlığı etno-kültürel bir mesele olarak kabul eden anayasa ile Orban'a kişisel sadakatleri sayesinde atanan yargıçlardan oluşan Anayasa Mahkemesi'nin bir araya gelmesiyle, yargının yeni otoriter rejimlerdeki işlevine dair bir örnek sunulmuştur.

1.3.4.3. Sıradan Yargı Üzerinde Siyasi Denetimin Sağlanması

Fidesz'in iktidarın merkezi arenası sistemi ile uyumlu çalışacak bir yargı erkini sil baştan yaratmak arzusu, 2011'de yargıçların emeklilik yaşını 70'ten 62'ye düşüren kanun teklifi²⁵⁸ meclise geldiğinde açığa çıktı. Bir hesaba göre bu yasayla toplam yargıç sayısının yüzde 10'u, yargıtay üyelerinin yüzde 20'si ve mahkeme başkanlarının ise yüzde 50'si emekliye ayrılmak zorunda kalmıştı.²⁵⁹ Emeklilik yaşının düşürülmesiyle özellikle deneyimli yargıçların tasfiyesi anlamına geldiği için, yargı erkinin kritik pozisyonlarında görev yapan çok sayıda önemli pozisyon bu sayede boşalmış oldu. Boş sandalyelere yapılacak atamalar için ise yeni bir kurum tasarlandı.

²⁵⁷ Kovács, *op. cit.*, s. 1712-1714.

²⁵⁸ Law No CLXII of 2011.

²⁵⁹ Rakamlar için bakılabilir: Scheppele, *op. cit.*, 2015, s.118. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi bu kararı iptal ettiyse de, Fidesz emekliye ayrılarak yerinden ayrılan mahkeme başkanlarını eski görevlerine iade etmedi, tazminat ödemeyi tercih etti. Bununla birlikte Avrupa Birliğinden gelen baskılar sonucu emeklilik yaşı 65'e yükseltildi ve yeni kuralın aşamalı bir şekilde uygulanmasına karar verildi. Szente, *op. cit.*, 2017, s. 465.

Fidesz iktidara geldiğinde, “Ulusal Adalet Konseyi” yargı mensuplarının özlük haklarını ve atamalarını düzenleyen kurumdu. Fidesz’in yaptığı yeni anayasa bu kurumun varlığına son vererek, yargının idari işleri için iki yeni kurum yarattı. Bunlardan önemli olanı “Ulusal Yargı Ofisidir (Országos Bírósági Hivatal).” Bu kurum, yargıçların atama ve çalışma prosedürlerinden, işe alma, işten atma, derece yükseltme, disiplin sürecini kontrol etme gibi süreçlerde tek yetkilidir. Diğer yeni kurum olan “Ulusal Yargı Konseyi”(Országos Bírói Tanács) ise, geniş yetkilere sahip olan Ulusal Yargı Ofisi başkanının denetiminden sorumludur.²⁶⁰ Ulusal Yargı Konseyi’nin denge görevi kayda değer değildir, 8 yıl boyunca yalnızca bir defa Ulusal Yargı Ofisi başkanı güçlü bir şekilde uyarılmıştır.²⁶¹

Yargı erkinin idari merkezi olan Ulusal Yargı Ofisi, dördüncü anayasa değişikliğinde²⁶² yeni bir yetkiyle donatılmıştır. Kurum başkanına bir dava dosyasını doğal mahkemesinden başka bir mahkemeye taşıma yetkisi getirilmiştir. Bu taşımanın oluşabilmesi için herhangi bir nesnel kural getirilmemiş, başkanın keyfiyetine bırakılmıştır. Adil yargılanma hakkını açık bir şekilde ihlal eden bu yetkiye gerekçe olarak merkezdeki mahkemelerin yoğunluğundan kaynaklanan yargılama sürelerinin uzunluğu gösterilmiştir. Ancak, Scheppele’in²⁶³ transfere konu olan dosyalarla ilgili yaptığı çalışma, dava transfer yetkisinin bu gerekçe ile kullanılmadığını ortaya koymaktadır. Mahkemelerin yoğunluğuna bakılmaksızın, yüksek profilli siyasi davalar taşıma işlemine konu edilmiştir. Bununla beraber, yargılama sürecini Ulusal Yargı Ofisi

²⁶⁰ Pal Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, s.99-100; Scope of authority of the President of NOJ and The Central Administrative Supervision of the National Judicial Council, <https://birosag.hu/en/national-office-judiciary>, (erişim tarihi: 23.19.2020).

²⁶¹ Makaleye erişim sorunu nedeniyle atfı sonra düzenlenecektir.

²⁶² *Supra.*, s.65-66.

²⁶³ Scheppele, *op. cit.*, 2015, s.119.

başkanının keyfi idari alanı haline getiren dava taşıma yetkisi, özellikle Avrupa Birliği'nden gelen tepkiler nedeniyle "beşinci anayasa değişikliği" ile kaldırılmıştır.²⁶⁴

Ulusal Yargı Ofisinin yargıçların özlük hakları üzerinde karar alıcı tek ve nihai karar mercii olması, işe alım ve atama sürecinin liyakat dışı ilişkiler tarafından belirlenmesi ihtimaline karşılık hukuki bir denetim saptanmaması, işleyişin Ofis başkanına olan güven ilişkisi üzerinden şekillenmesini doğurmuştur.

Yeni anayasa, Ulusal Yargı Ofisi başkanının seçilmesi için, diğer kurum atamalarında olduğu gibi, parlamentonun üçte iki çoğunluğunun kabulünü şart koşturmuştur. Bu çoğunluğa sahip bir iktidarın, yargıçların özlük haklarını düzenleyen kurum başkanını tek başına atayabilmesinin, yargı bağımsızlığı için doğuracağı olumsuz sonuçlar ortadadır. Bekleneceği üzere Fidesz, muhalif partilerle herhangi bir uzlaşma ve diyalog kurmadan "Ulusal Yargı Ofisi" başkanını atamıştır. Diğer atamalarda olduğu gibi, ofis başkanlığına atanan Tünde Hando'da, liyakatine göre seçilmemiştir. Öğrencilik yıllarından itibaren Orban'ın yakın arkadaşı olan Hando²⁶⁵, aynı zamanda, Fidesz'in kurucularından olan, 6 yıl süreyle partinin genel başkan yardımcılığı görevini üstlenen, 1990-2004 arası Macar parlamentosunda Fidesz milletvekili olan, 2004'ten günümüze kadar Avrupa Parlamentosu'nda Fidesz'i temsil eden Jozsef Szajer'in eşidir.²⁶⁶ Yargıçların özlük haklarından sorumlu kurumun iktidar partisinin yönetici networküne olan bu yakınlığının yargı bağımsızlığına darbe vurduğuna şüphe yoktur.

²⁶⁴

Venedik

Komisyonu

raporu,

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2013\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2013)012-e), s. 13 ve 17. Halmai'ye göre, Ulusal Yargı Ofisi başkanı mahkemelere istediği gibi -hükümet yanlısı yargıçları atayabildiği sürece, dava taşıma yetkisi çok da gerekli değildir. Halmai, *op. cit.*, s. 511.

²⁶⁵ 80'li yıllarda ikili birlikte "Bay Mockinpott Istraplarından Nasıl Kurtarıldı?" adlı tiyatro oyununda görev yapmıştır. Patrick Kingsley'in aktardığına göre, Orban, bu rolü oynaması için Hando tarafından önerilmiştir.

²⁶⁶ Szajer aynı zamanda otoriter rejimin anayasal düzeninin mimarlarından biridir; yeni Anayasayı Budapeşte-Brüksel arası giderken trende yazdığını söylemiştir. Lendvai, *op. cit.*, 2018, s.104. Hando'nun Orban ve eşi ile olan yakın arkadaşlığı için bakınız: Eva, Balogh, "The End Of Independent Judiciary", <https://hungarianspectrum.org/2011/12/13/the-end-of-the-independent-judiciary/> (erişim tarihi: 23.05.2020)

Tünde Hando'nun Ulusal Yargı Ofisi'ne atanmasında Orban'a yakın olması kadar önemli bir diğer unsur, hukukun üstünlüğü ilgili görüşleridir. Hando'ya göre yargı erki yürütme ve yasama erklerine karşı hareket etmemelidir. Yargı erkinin siyaset ve devletle zıt düşmesini beklemenin yanlış bir düşünce olduğunu aktaran Hando, "ABD'de olduğu gibi devletin üstünde hukukun üstünlüğü ilkesinin olması izlenmesi gereken iyi bir yol değildir", demiştir.²⁶⁷ Hando, siyasi iktidarın hukuk aracılığıyla sınırlandırılmasını devlete karşı gelmek olarak yorumlayarak, Fidesz'in sınırsız iktidarı için öne sürmüş olduğu gerekçelere katılır. Bu anlamda denge ve fren mekanizmasına dayalı güçler ayrılığına karşı çıkar; yargıyı siyasi iktidarın yardımcısı konumuna indirir. Hando'nun, Fidesz ile olan bu ideolojik yakınlığı, ofise başkanlık yaptığı dönem boyunca sergilediği yönetime nüfuz etmiştir. Bu nedenle, halihazırda görevde olan bir yargıç, Hando'nun, "yargıç cüppesi içindeki siyasetçi" olarak algılandığını söylemiştir.²⁶⁸

Tünde Hando'nun kişisel ilişkileri ve ideolojik tutumu göz önüne alındığında, yargı üstünde yürütmenin tahakkümünü kurma hizmetini yerine getirdiği söylenebilir. Bu savı destekleyecek şekilde, ofis başkanını denetlemekle sorumlu olan Ulusal Yargı Konseyi, 2018 yılında yayınladığı raporda Hando'nun, bağımsız kurullar tarafından seçilerek işe alınacak yargıçların atamalarını açık ve makul olmayan nedenlerle veto ettiğini, bunların yerine kendi atamalarını yaptığını belirtmiş²⁶⁹ ve görevden alınması için parlamentoya tavsiyede bulunmuştur.²⁷⁰ Fidesz için Hando'nun görevde kalma

²⁶⁷ Andras Vas, Handó: The courts do not have to oppose the state, https://nepszava.hu/3029940_hando-nem-kell-a-birosagoknak-szembehelyezkedniuk-az-allammal, (erişim tarihi:23.05.2020).

²⁶⁸ <https://hungarytoday.hu/govt-to-propose-postponing-introduction-of-public-admin-courts/> , (erişim tarihi: 23.05.2020)

²⁶⁹ Hungary's Judges Warn of Threats to Judicial Independence, <https://www.nytimes.com/2018/05/02/world/europe/hungary-judges-independence.html>, (erişim tarihi: 23.05.2020).

²⁷⁰ Yargı Konsülünün parlamentoya sunduğu tavsiye metninde çeşitli zaman aralıklarında Tünde Hando'nun hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığı ile bağdaşmayan davranışları not edilmiştir. Metin için bakılabilir: https://www.dropbox.com/s/9w8gkq8u8zm3ixs/34_2019%20OBT%20decision%2008.05.2019.pdf?dl=0, (erişim tarihi: 23.05.2020).

maliyetinin yükselmesiyle henüz görev süresi tamamlanmadan el çektilmiş²⁷¹ ancak tasfiye edilmemiştir; Anayasa Mahkemesi yargıçlığına atanmıştır.²⁷² Yani cezalandırma mükafata dönüşmüştür. Bu atama da göstermektedir ki, Hando'nun partizanlığa kayan yönetim tarzı, siyasi iktidarın tepesinden gelen talimatları uygulamasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, Tünde Hando'nun yönetiminde Fidesz iktidarı sıradan yargı sistemi üzerinde sıkı bir denetim kurabilmiştir. Siyasi iktidarın kararlarının yargıçların kariyerleri üzerinde belirleyici olması, başta yolsuzluk dosyaları olmak üzere, yargıçların siyasi iktidar aleyhine karar alması imkansız hale gelmiştir. Bu durum, yargıç güvencesi ve yargı bağımsızlığı gibi adil yargılanma hakkının zorunlu ilkelerini ortadan kaldırmıştır.

1.3.4.4. Diğer Yargı Kurumlarının Kontrol Altına Alınması

Siyasi iktidar karşısında bağımsızlığını yitiren bir diğer kurum, en yüksek temyiz mercii olan Yargıtay'dır.²⁷³ Fidesz iktidara geldiğinde 2009 yılında atanarak 6 yıllığına yargıtay başkanı olan András Baka, eski bir AİHM yargıç olmasıyla Fidesz'in rejimi otoriterleştirdiği yasal düzenlemelere karşı açıkça görüşlerini dile getirmiş ve yargı bağımsızlığı ile yargıç güvencesini koruyan demeçler vermiştir.²⁷⁴ Baka'nın bu yargısal aktivizmi sonunu getirmiştir. Fidesz hükümeti Baka'yı görevden

²⁷¹ Ulusal Yargı Ofisi başkanı 9 yıllığına seçilir. Hando 8.yılı içerisinde görevi bırakmak zorunda kalmıştır.

²⁷²Zoltan Kovacs, "Parliament elects Tünde Handó to the Constitutional Court and reelects Prosecutor General Péter Polt", https://index.hu/english/2019/11/04/hungary_parliament_tunde_hando_constitutional_court_peter_poltProsecutor_general/ (erişim tarihi: 23.05.2020)

²⁷³ Yargıtayın iktidar tarafından ele geçirilme süreci için: Vörös, op. cit., s. 43; Priebus, op. cit., s.122; Scheppele, op. cit., 2015, s. 118.

²⁷⁴ Baka 2011 yılında, Fidesz tarafından sol-liberal hükümetleri cezalandırma amacıyla hazırlanan; 2006 yılında yaşanan gösterilerde kullanılan kamu gücünü eleştiren yasayı(Act XVI of 2011) sözcüsü aracılığıyla "Népszabadság" dergisine verdiği demeçte yorumlamış, bu yasanın yargıçların özgürce değerlendirme hakkını ihlal ettiğini bildirmiştir. Yine aynı yıl yargıçların emeklilik yaşının düşürülmesini Başbakan Orban'a yazdığı mektupta yargıç bağımsızlığını zedelediği gerekçesiyle eleştirmiştir. Case Of Baka v. Hungary, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/06/Hungary-CASE-OF-BAKA-v.-HUNGARY.pdf>, madde 16 ve madde 20 (erişim tarihi: 24.05.2020).

alabilmek için önce yargıtayı kaldırmış, onun yerine Kuria adında yeni bir kurum oluşturmuş²⁷⁵ ve böylece yeni kurum için yeni başkan atanması ihtiyacı doğmuştur. (her ne kadar Kuria Yargıtay'ın devamı olarak kabul edilse de)²⁷⁶ Sonrasında, “Mahkemelerin Yönetimi ve Organizasyonu” yasasında değişiklik yapılarak Kuria başkanının seçilme yeterliliği için, ilgili kanuna 5 yıl ülkede yargıçlık yapması şartı ek kriter olarak koyulmuştur.²⁷⁷ Bu değişiklik Baka'nın yeniden seçilmesini önlemek için koyulmuştur çünkü uzun yıllar AİHM yargıcı olarak görev yapması nedeniyle şartın gerektirdiği niteliği taşımamaktadır. Baka'nın tasfiye edilmesi sonucunda Fidesz iktidarına sorun çıkarmayacak Péter Darak yeni Kuria başkanı olmuştur.

Fidesz hükümetinin kendi milletvekilini başkan olarak atadığı kurumlardan biri de Sayıştay'dır (Állami Számvevőszékrol). Üç dönem boyunca Fidesz partisinde milletvekiliği yapan ve partinin grup başkanvekilliğini yapan László Domokos, 2010 Temmuz'unda Fidesz'in parlamentodaki üçte iki çoğunluğunun oylarıyla 12 yıllığına Sayıştay başkanı seçilmiştir. İlk yıllarda tartışmaların odağında yer almasa da, özellikle 2014 seçimleriyle birlikte sağda Fidesz'in tek alternatifi konumundaki Jobbik'in oylarını artırması, Domokos'un kurumun yetkilerinin muhalif partileri cezalandırma amacı için kullanmasıyla sonuçlanmıştır.

2014 seçimleri sonucunda Fidesz oylarını düşürürken, bu oyların büyük çoğunluğu oylarını %4 civarında artıran ve ikinci parti haline gelen Jobbik'e gitmiştir. Bir yıl sonra yapılan ara seçimde de Jobbik'in yükselişini sürdürmesi, partiyi sağ seçmen için alternatif haline getirmiştir.²⁷⁸ Fidesz'in, sol ve liberal partilere karşı

²⁷⁵ Macaristan Anayasası madde 25.

²⁷⁶ Macaristan Anayasası için “Geçici Hükümler” madde 11.

²⁷⁷ Case Of Baka v. Hungary, op. cit., madde 35. (Dipnot 246)

²⁷⁸ 2015 yılında daha önce Fidesz'in kazandığı Tapolca seçim bölgesi için yapılan ara seçim, Fidesz'den Jobbik'e olan oy geçişkenliğini göstermesi açısından önemlidir. Bu seçimde Sol/Liberal ittifak yerinde sayarken, Fidesz oylarını %10 düşürmüş, Jobbik ise %13 artırmış ve milletvekilliğini kazanmıştır. Jobbik'in oy oranlarındaki dalgalanmanın özeti için bakınız: Peter Kreko, Attila Juhasz, “*The Hungarian Far Right: Social Demand, Political Supply And International Context*”, ibidem press, Stuttgart, 2017.

başarılı olan kutuplaştırma siyaseti, iki partinin de liberal olmayan bir milliyetçiliği savunması, AB karşıtlığında buluşması ve ortak kırsal/kasabalı sosyolojik tabana sahip olması nedeniyle Jobbik'e karşı tutmamıştır. Bunun üzerine Fidesz, Jobbik tehlikesini bertaraf edebilmek için iki farklı strateji belirlemiştir. İlk olarak, Jobbik'in aşırı sağcı fikirlerini kendisi benimseyerek partinin oturduğu zemini boşaltmaya çalışmış, ikinci olarak ise kontrolündeki kamu kurumlarıyla partinin meşruiyetini yitirtmeye ve operasyonel kabiliyetini azaltmaya çalışmıştır. Sayıştay da bu noktada devreye sokulmuş, 2018 seçimlerinin hemen öncesinde Jobbik'e "yasa dışı kampanya başışı" aldığı gerekçesiyle 663 milyon Macar Forinti (2.6 milyon ABD doları) ceza vermiştir.²⁷⁹ Jobbik'in cezası bu kadarla da kalmamıştır. 2019 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde de aynı gerekçeyle 272 milyon Macar Forinti (880.000 ABD doları) daha ceza verilmiştir. Jobbik'in seçim kampanyasını baltalayan bu cezalar,²⁸⁰ Fidesz'in Jobbik'i eritme stratejisine Sayıştay'ın yaptığı katkıyı göstermektedir.

Sayıştayın, oylarını artırarak siyasi iktidar karşısında alternatif haline gelen muhalif partileri sindirme aracı olarak kullanılmasına verilebilecek bir diğer örnek, Demokratik Koalisyon Partisi'nin (DK-Demokratikus Koalíció) hazine yardımının

²⁷⁹ Orban'ın eski dostu olan Macar oligark Simicska, Orban ile arası bozulduktan sonra Jobbik'e destek vermiştir. Sayıştay, 2018 seçimleri öncesinde Simicska'nın sahip olduğu bilbordların piyasa fiyatının çok altında Jobbik'e kiralandığı iddiasıyla bu cezayı vermiştir. İlgili haberler için bakınız: State Audit Office Issues Final Report Fining Jobbik HUF 663 million", <https://budapestbeacon.com/state-auditors-office-issued-final-report-fining-jobbik-huf-663-million/>, erişim tarihi: 26.05.2020).

Yasal gerekçeleri için bakınız: "Observer: An Avtion Befitting A dictatorship" <https://hungarianspectrum.org/2018/01/12/observer-an-action-befitting-a-dictatorship/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

Sayıştay, diğer muhalif partileri de cezalandırmış, ancak bunlar Jobbik'in ki ile karşılaştıramayacak kadar düşüktür. (Diğer muhalif partiler olan LMP, DK, EGYÜTT'ün toplam cezası 40 milyon Macar Forintidir.)

²⁸⁰ Jobbik başkan yardımcısı János Völner, 2018 seçimlerinde yarışacak kaynakları kalmadığını belirtmiştir. "The Hungarian State Audit Office's assault on democracy", <http://hungarianfreepress.com/2018/01/09/the-hungarian-state-audit-offices-assault-on-democracy/>. (erişim tarihi: 26.05.2020). Bir diğer başkan yardımcısı Márton Gyöngyösi, 2019 yılındaki cezaya ilişkin, Sayıştay'ın değil Orban'ın bu cezalara karar verdiğini belirtmiş, Jobbik başkanı Tamás Sneider ise yeni cezanın partiyi iflas ettireceğini söylemiştir. Ábrahám Vass, "New State Audit Fine Puts Jobbik's Existence in Jeopardy", <https://hungarytoday.hu/new-state-audit-fine-puts-jobbiks-existence-in-jeopardy/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

kesilmesidir. 2018 seçimlerinden sonra istikrarlı bir şekilde oylarını artıran DK,²⁸¹ 2019 yılında yapılan Avrupa parlamentosu seçimlerinde %16 oyla ikinci parti olmuştur.²⁸² Yine aynı yıl yapılan yerel seçimlerde DK muhalefetin Fidesz karşısında ittifak kurmasına öncülük etmiş ve büyükşehirlerin bağımsız muhalif adaylar tarafından kazanılmasında büyük pay sahibi olmuştur. DK'nın bu yükselişi sonrasında Sayıştay devreye girmiş ve partinin hazineden aldığı yardımı belirli bir süre sınırı koymadan Mayıs 2020'de kesmiştir.²⁸³ Otoriter rejimde muhalefet partilerinin kendilerini finanse etme zorlukları düşünüldüğünde, Sayıştay cezası sonrası Jobbik'in yaşadığı düşüşün bir benzerini DK'nın da yaşayacağı öngörülebilir.

Orban'a şahsi yakınlığı olan kişinin atandığı bir diğer yargı kurumu Başsavcılıktır (Legfőbb Ügyész). 2010 ve 2019 yıllarında iktidar bloğunun oylarıyla 9 yıllığına bu göreve seçilen Péter Polt, Fidesz ile partinin kurulduğu tarihten itibaren ilişkili olmuş, 1993 yılında resmen partiye üye olmuş ve 1994 seçimlerinde partinin milletvekili adayı olarak gösterilmiştir.²⁸⁴ Polt, başsavcılık görevini bu siyasi kimliğini terk etmeden yürütmüş, yetkilerini siyasi iktidarın eylem repertuarının gerçekleşmesi için kullanmıştır. Özellikle Polt'un, "başsavcılığın hukuk ihlali iddialarını yargıya taşıma yetkisini" kullanma biçimi, iki noktada Orban'ın otoriter rejimi için faydalı olmuştur. İlk olarak Polt'un elinde bu yetki, siyasi iktidarın mevcut hukuk kurallarının

²⁸¹ "Hungary: National parliament voting intention", <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/hungary/> (erişim tarihi: 26.05.2020).

²⁸² 2019 European election results, <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/hungary/2019-2024/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

²⁸³ Sayıştay cezaların gerekçesi olarak, 2017-2018 yıllarında partinin finansal durumunu açıklayan güvenilir belgelerin ortaya koyulamamasını göstermiştir. Hungary halts state funds for key Orban rivals, <https://www.dw.com/en/hungary-halts-state-funds-for-key-orban-rivals/a-53526986>, (erişim tarihi:26.05.2020). DK yetkilileri ise, Sayıştay'ın istediği belgelerin parti genel merkezinin bulunduğu binada çıkan yangında yok olduğunu, istenilen belgelerin olmadığını ve bu nedenle cezanın yıllarca sürebileceğini söylemiştir. DK: Audit Office 'Threatens' to Strip Party of Funding, <https://hungarytoday.hu/dk-audit-office-threatens-to-strip-party-of-funding/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

²⁸⁴ Fidesz'in erken dönemlerinden itibaren Péter Polt'un Başbakan Orban ve Cumhurbaşkanı Ader ile kurduğu yakın ilişkiyi anlamak için bakınız: Antonia Rádi, The career arc of Péter Polt, Hungary's chief prosecutor, <https://budapestbeacon.com/the-career-arc-of-peter-polt-hungarys-chief-prosecutor/>, (erişim tarihi: 26.05.2020); Eva S. Balogh, Victor Orban and His Prosecutor Peter Polt: The Prosecutor General, <https://hungarianspectrum.org/2016/05/16/viktor-orban-and-his-protector-peter-polt-the-prosecutor-general/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

dışına çıktığı durumlarda ve Orban ile ilişkili kişilere isnat edilen suçlamalarda yargısal incelemeden kaçınılabilmesini sağlayan bir kalkan vazifesi görmüştür. Örneğin, Orban'ın damadı István Tiborcz'un sahibi olduğu şirketin çok sayıda kamu ihalesini kazanması²⁸⁵, beraberinde usulsüzlük tartışmalarını getirmiş,²⁸⁶ bu durum Avrupa Birliği Yolsuzlukla Mücadele Ofisi (OLAF) raporlarına da yansımıştır.²⁸⁷ Ancak Polt, Tiborcz'a yönelik herhangi bir kovuşturma başlatmadığı gibi, Fidesz'i olumsuz etkileyecek her türlü soruşturmayı saman altı etmiştir.

Başsavcılığın Orban'ın otoriter rejimine sunduğu ikinci hizmet ise, muhalif aktörlerin eylemlerini sıklıkla yargılama konusu yapmasıdır. Polt, Fidesz karşısında ki muhalefeti yıpratmak için, milletvekillerinin yaptığı konuşma ve protestoları cezalandırma amacıyla dokunulmazlıklarının kaldırılması için dosyalar hazırlamıştır.²⁸⁸

Bunun en iyi örneklerinden biri, 2014 yılında, Fidesz'in sağda rakibi olan Jobbik'i

²⁸⁵ Orban'ın damadı Tiborcz'un ortaklarından olduğu "Elios" şirketinin kazandığı kamu ihalelerine ilişkin haberler için bakınız: Zoltán Kovács, "Tenders won by Elios Innovativ Zrt. in 2014", <https://budapestbeacon.com/table/>, (erişim tarihi: 27.05.2020); Zoltán Kovács, "Viktor Orbán's son-in-law awarded billions in state and local contracts", <https://budapestbeacon.com/viktor-orbans-son-in-law-awarded-billions-in-state-and-local-contracts/>, (erişim tarihi: 27.05.2020). Ádám Lestyánszky, "Local governments award Elios Zrt. HUF 1.1 billion worth of contracts in Hungary", <https://budapestbeacon.com/local-governments-award-elios-zrt-huf-1-1-billion-worth-of-contracts-in-hungary/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

²⁸⁶ Kamu ihalelerindeki usulsüzlük iddialarına rağmen başsavcılığın inceleme başlatmaması ile ilgili olarak bakınız: Benjamin Novak, "Szabó to chief prosecutor Péter Polt: Stop protecting Orbán and son-in-law!", <https://budapestbeacon.com/szabo-to-chief-prosecutor-polt-peter-stop-protecting-orban-and-son-in-law/>, (erişim tarihi: 27.05.2020); Ádám Lestyánszky, "Péter Juhász: Hungarian authorities won't investigate corruption", <https://budapestbeacon.com/peter-juhasz-hungarian-authorities-wont-investigate-corruption/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

²⁸⁷ OLAF'ın, 2011 ile 2015 arasında Elios'un kazandığı 35 kamu ihalesini incelediği raporunda tespit ettiği usulsüzlükler için bakınız: Balázs Pivarnyik, "It is up to the Chief Prosecutor to investigate Orbán's son-in-law", <https://budapestbeacon.com/chief-prosecutor-investigate-orbans-son-law/>, (erişim tarihi: 27.05.2020); Balázs Pivarnyik, "EU Anti-Fraud Office finds irregularities in procurements won by Orbán's son-in-law", <https://budapestbeacon.com/eu-anti-fraud-office-finds-irregularities-procurements-won-orbans-son-law/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

²⁸⁸ 2019 yılında LMP milletvekili Marta Demeter'in dokunulmazlığı, sosyal medyada iç işleri ve savunma bakanlarına sorduğu bir soru üzerine gizli askeri belgeleri ifşa etme nedeniyle kaldırılmıştır. <https://hungarytoday.hu/ruling-parties-majority-lifts-opposition-mp-demeters-immunity/>, (erişim tarihi:27.05.2020). Yine aynı yıl DK milletvekili Laszlo Varju'nun dokunulmazlığı basın kuruluşlarının merkezlerinde katıldığı protestolar nedeniyle kaldırılmıştır. "Chief Prosecutor Proposes Stripping DK MP of Immunity in Another Case", <https://hungarytoday.hu/chief-prosecutor-proposes-stripping-dk-mp-of-immunity-in-another-case>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

Bir diğer örnek, devlet televizyonu olan MTVA'nın genel merkezinde muhalefet milletvekillerinin yaptığı protestonun şiddetle bastırılmasına karşı milletvekilleri tarafından yapılan şikayet reddedilmiş ancak MTVA'nın şikayetiyle başsavcılık tarafından milletvekilleri aleyhine soruşturma açılmasıdır. Bu durum, Başsavcılık Ofisi binası önünde gösteriler yapılmasına neden olmuştur. <https://www.intellinews.com/opposition-mp-claims-hungary-is-on-the-path-to-dictatorship>

elimine etme stratejisini izlemeye başladığı sırada, güçlü kanıtlara dayanmaksızın, Avrupa Parlamentosu'ndan Jobbik milletvekili Béla Kovács'ın Rusya'ya casusluk yaptığı gerekçesiyle dokunulmazlığının kaldırılmasını talep etmesidir.²⁸⁹ Bu sürecin Avrupa Parlamentosu seçimlerinden bir hafta önce yapılması ve Fidesz'in kontrolündeki medya tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmesi, Polt'un yargısal yetkileri siyasi iktidarın çıkarları için kullandığını göstermektedir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere Polt'un yönetiminde başsavcılık, kuralları muhalif aktörlerin aleyhine olacak şekilde selektif bir şekilde uygulamış²⁹⁰ ve bu nedenle iktidar partisinin organı gibi hareket eden bir kuruma dönüşmüştür.

Son olarak, Fidesz iktidarında kamu denetçiliğinin geçirdiği dönüşüm, yargı gücünü siyasi destek sağlama amacıyla kullanmanın başka bir örneğini oluşturur.²⁹¹ 1989 anayasal düzeninde dört farklı kamu denetçisi görev yaparken²⁹², yeni anayasada bu değiştirmiştir. Öncelikle denetçiliklerden biri kaldırılarak yerine “Ulusal Bilgi Koruma Ofisi (Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság)” adıyla başka bir kurum kurulmuş, yaşanan bu isim değişikliği görev süresi devam eden denetçinin görevden el çektilmesi için bir fırsat olmuştur. Bununla birlikte, geri kalan üç denetçilik, “Temel Haklar Kamu Denetçiliği (Alapvető Jogok Biztosának Hivatala)” olarak birleştirilmiştir. Bu göreve, şaşırtıcı olmayan bir şekilde, 2013 yılında daha önce Fidesz'de yöneticilik yapmış olan László Szekely atanmıştır.²⁹³ Kamu denetçiliğinin Fidesz yanlısı biriyle doldurulmasının nedeni, kurumun kanunları Anayasa Mahkemesi'ne götürebilme yetkisine sahip olmasıdır. Orban'ın kamu denetçiliğine dahi

²⁸⁹ Kreko, Juhasz, *op. cit.*, s. 71.

²⁹⁰ Polt'un siyasilere karşı hukuku selektif bir şekilde uygulamasının ayrıntıları için bakınız: Magyar, *op. cit.*, 2016, s.50.

²⁹¹ Fidesz'in kamu denetçiliğini dönüştürmesi ile ilgili bakınız: Pal Sonnevend, Andras Jakab, Lorant Csink, *op. cit.*, s.96-98.

²⁹² Temel Haklar Denetçisi, Azınlık Hakları Denetçisi, Gelecek kuşaklar Denetçisi ve Bilgi Alma Hürriyeti ve Bilgi Koruma Denetçiliği.

²⁹³ <https://www.ajbh.hu/web/ajbh-en/laszlo-szekely>, (erişim tarihi: 28.05.2020).

siyasi sadakati olan birini ataması, sınırsız iktidarına yargı erki tarafından meydan okunabilecek en küçük noktayı dahi istemediğini göstermektedir.

1.3.4.5. İstihbarat Kurumlarının Kontrolü, Sivil Toplum Örgütlerinin Baskılanması Temel Hak ve Özgürlüklerde Gerileme

2010 sonrasında oluşan yeni hukuk düzeni, Fidesz'in ideolojik hatları ve siyasi stratejileri esas alınarak hazırlanan yeni anayasa etrafında biçimlendi. Yeni düzende parti, kendisini hukuk kurallarının bağlayıcılığından kurtaran “asli kurucu iktidar” olma iddiasına anayasal koruma kazandırdı. Bu durum, güçler ayrılığı ve hukukun üstünlüğü için yıkım getirdi çünkü anayasal yapıdan sağlanan meşruiyetle iktidarı sınırlandıran kurumların hem yetkileri tırpanlandı hem de bunların yönetici pozisyonları partili aktörlerle dolduruldu. Erklar arasında yürütme lehine kurulan asimetrik ilişki, idari aygıtın yerleşik kadrolarının tasfiyesini kolaylaştırdı, bu da kamunun işlem ve eylemlerinde yasallığın değil, enformel uygulamaların ve duygusal sadakatin belirleyici olmasını sağladı. Böylece yeni hukuk düzeni, yargı kurallarının bağlayıcılığını yitirmesiyle ortaya çıkan keyfi otoritenin kurumsallaşma zemini oldu.

Hukuk düzeninin siyasi iktidarın keyfi yönetimine alan açmasıyla, hukuk önünde eşitlik ilkesi, adil yargılanma hakkı, ifade özgürlüğü, inanç özgürlüğü gibi temel haklar yargı korumasından mahrum kalmıştır. Yargı erkinin siyasileşmesinden kaynaklanan hukuk ihlalleri, benzer bir sürece tabi tutulan ve yetkileri kısıtlanan Anayasa Mahkemesince telafi edilememiştir. Macaristan vatandaşları, ulusal hukuk yollarının temel hak ve hürriyetlerin korunmasında yetersiz kalmasıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) yönelmiştir. Bu konuda yapılan titiz bir çalışma²⁹⁴,

²⁹⁴ Andras Bozoki, Daniel Hegedüs, “An externally constrained hybrid regime: Hungary in the European Union”, *Democratization*, vol., 25, issue., 7, 2018, s. 1179-1180. Avrupa Birliği ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin otoriter rejimi sınırlayıcı rolüne atıfla Macaristan ve Polonya gibi ülkeleri “Dışarıdan Sınırlanan Hibrid Rejimler” olarak değerlendirmektedir. Ancak belirtilmelidir ki, özellikle

2010 ile 2016 arasında, AİHM'e yapılan başvurunun yüzde 1177 arttığını ortaya koymuştur. Macaristan'dan yapılan toplam başvuru sayısının 436'dan 5.569'a çıkmasıyla, mahkemenin toplam işyükünün yüzde 10.41'ine ulaşılmıştır. Bir başka açıdan bu rakamlar, Orban'ın otoriter rejimi altında Macaristan toplam nüfusunun %1.25'inin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yaptığını göstermektedir. Özellikle Fidesz'in sistematik bir şekilde sol/liberal elitleri ve onların uzantısı olarak gördüğü bürokratları cezalandırma amacıyla, adli yargıyı yönlendirerek ceza hukukunu selektif bir şekilde uygulatması AİHM'e yapılan başvuruyu artıran temel etmendir.

Macaristan'da temel hak ve özgürlükler alanında yaşanan gerileme yalnızca yargının siyasileşmesinin bir sonucu değildir. Aynı zamanda Fidesz iktidarının, kamusal alanın her noktasını sıkı bir gözetim ve denetime tabi tutma isteği bu gerilemenin diğer nedenidir. Fidesz, kendi siyasi pozisyonuna karşı durabilecek bütün özerk aktörleri ve kuruluşları, gözetleme mekanizmalarını kendi siyasi amaçları doğrultusunda kullanarak sindirmiş ve bu yolla otoriterleşmeyi sivil toplumun kılcal damarlarına yaymıştır.²⁹⁵

Fidesz'in kamusal alanda yurttaşları sindirme politikası iki farklı koldan ilerlemiştir. İlki, istihbarat kurumlarının kontrol altına alınması ve geniş yetkilerle donatılmasıdır. İstihbarat kurumlarının Orban'a kişisel bağlılık hisseden aktörler tarafından yönetilmesiyle, toplanan bilgilerin niteliği muhalifler üzerinde baskı kurmaya yönelik olarak değişmiştir. İkincisi, sivil toplum kuruluşlarının etkinliğinin ve bağımsızlığının ortadan kaldırılmasıdır. Muhalif partilerin, siyasi rekabetin adil olmaması ve yargının demoklesin kılıcı gibi üzerlerinde sallanması nedeniyle toplumsal talepleri politize etme kapasitesinden yoksun kalması, otoriter ajandaya karşı demokratik muhalefetin örgütlenmesi için sivil toplum kuruluşlarının önemini

Macaristan'da, bu sınırlama oldukça yüzeysel kalmaktadır; çünkü ulusüstü kurumların etkili denetiminden bahsetmek zordur.

²⁹⁵ Macaristan'da gözetim tekniklerinin otoriter rejimin inşasında oynadığı rol için bakınız: Veronika Nagy, *op.cit.*, 2017, s.446.

artırmıştır. Bu nedenle, Fidesz, hem bu örgütlerin araçlarının sınırlandırılması hem de toplumsal meşruiyetlerinin sorgulanır hale gelmesini sağlamak için yasal düzenlemelere başvurmuştur.

Fidesz iktidarının ilk yılında istihbarat kurumlarının örgütlenmesinde iki temel değişiklik yapılmıştır. İlk olarak, “Terörle Mücadele Görev Gücü” (Terrorelhárítási Központ, TEK) adıyla İçişleri Bakanlığına bağlı yeni bir istihbarat kurumu kurulmuştur. Kurumun direktörü olarak ise, Orban’ın eski şahsi koruması olan János Hajdu atanmıştır.²⁹⁶ Kurum, herhangi bir yargı kararı ve ilgili kişinin rızası olmaksızın, gizli ev aramaları yapma, kayıt alarak gözleme, elektronik ortamda yapılan her türlü yazışmayı kontrol etme gibi oldukça geniş yetkilerle donatılmıştır.²⁹⁷ Bu yetkiler, iki hukukçu tarafından AİHM’e taşınmış, mahkeme verdiği kararda, kuruma tanınan geniş yetkilerin AİHS’in özel hayatın gizliliğini içeren 8.maddesine aykırı olduğunu belirtmiştir.²⁹⁸ Ek olarak AİHM, yürütmeye bağlı bir kurumun yargı kararlarına dayanmadan istihbarat toplamasını, bu faaliyetin medyaya veya muhaliflere yönelme ihtimalinin demokrasiyi ortadan kaldıracak bir gelişme olduğuna karar vermiştir.²⁹⁹ Kontrol edilmeyen hiçbir alan bırakmak istemeyen Orban’ın otoriter rejiminde bu yetkilerin örgütlü muhalefet etme noktasında çaba gösteren her aktöre ve kuruma karşı kullanılacağı açıktır.³⁰⁰ Macaristan istihbarat birimlerinin, otoriter rejimlerde muhaliflerin ve STK’ların gözetlenip dinlenmesini sağlamakla ünlü bir casus yazılım

²⁹⁶ Sean Lamber, “The Orange Files: Notes on Illiberal Democracy in Hungary” <https://theorangefiles.hu/counter-terrorism-centre/>, (erişim tarihi: 28.05.2020)

²⁹⁷ Act CXII of 2011. Nagy, op. cit., s.451.

²⁹⁸ Case Of Szabo And Vissy v. Hungary, <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2016/jan/echr-case-SZAB-%20AND-VISSY-v-%20HUNGARY.pdf>, s. 33 ve 45, (erişim tarihi: 28.05.2020).

²⁹⁹ *Ibid*, s.34 ve 40.

³⁰⁰ 2015 yılında yaşanan ilginç bir olay Orban ile Terörle Mücadele Görev Gücü arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Kurumun bir görevi de Cumhurbaşkanı Ader ve Başbakan Orban’ın korumalığını yapmaktır. Ancak Ader, yaptığı görüşmelerin ve konuşmaların doğrudan Orban’a raporlandığını fark ederek, kurumun korumalık yapmasını istememiştir. “The Protection of János Áder Was Officially Taken Away From TEK”, https://hvg.hu/itthon/20150331_A_TEKtol_hivatalosan_is_elvettek_Ader_Ja, (erişim tarihi: 29.05.2020).

programı olan “Finfisher”i kullandığı iddiası da bu savı güçlendirmektedir.³⁰¹ Herhangi bir açık dış tehdite sahip olmayan, kayda değer terör olayı yaşanmayan Macaristan’da kurumun bütçesinin düzenli olarak artırılması, rejim için oynadığı rolün büyüdüğünü göstermektedir.³⁰²

İkinci düzenleme ise yurtdışı istihbarattan sorumlu “Bilgi Bürosu” (Informacios Hivatal) kurumunun Dışişleri Bakanlığı’ndan alınarak Başbakanlık Ofisine bağlanmasıdır. Böylece kurumun doğrudan Başbakan Orban’a bağlı çalışmasının önü açılmıştır. Başbakanlık Ofisinden sorumlu bakan, göçmen karşıtı fikirleriyle tanınan Janos Lazar’ın yönetimindeki ofisin bütçesi, 5 yıllık bir süre içinde, 8.6 milyar forintten 12.6 milyara çıkartılmıştır.³⁰³ Lazar kurumun yalnızca istihbarat görevi görmediğini aynı zamanda ülkenin yurtdışındaki imajını değiştirme işlevi üstlendiğini belirtmiştir.³⁰⁴ Kurumun rejimin propogandası için kullanılması, Orban iktidarının meşruiyetini sağlama adına siyasi rakipleri hakkında istihbarat toplama dahil demokratik olmayan birçok uygulamanın yapıldığı kuşkuvarı doğurmaktadır.

İç ve dış istihbarattan sorumlu kurumlarda yapılan düzenlemelerle sağlanan yetkisel genişleme, 2015 yılında yaşanan göçmen krizinin etkisiyle birlikte daha da yoğunlaşmıştır. Göçmenlerin Avrupa’ya olan akınının, toplumda güvenlik kaygılarını artırması, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına meşruiyet yaratmıştır. Bu fırsatı geri çevirmeyen Fidesz iktidarı, ülke sınırlarını korumak adına olağanüstü hal ilan

³⁰¹ “Hungary exposed as user of FinFisher spy program”, <https://english.atlatszo.hu/2014/08/26/hungary-exposed-as-user-of-finfisher-spy-program/>, (erişim tarihi:29.05.2020). Bu yazılım türü, enfekte olduğu bilgisayarların e-maillerini, dosyalarını indirebilen, oldukça gelişmiş bir bilgi toplama aracı olarak göze çarpmaktadır. Nagy, *op. cit.*, s.451.

³⁰² Vincze Viktor Attila, Extra Money For Counter-Terrorism, <https://www.magyaridok.hu/belfold/pluszpenz-terorelharitasra-637738/>, (erişim tarihi: 29.05.2020).

³⁰³ Benjamin Novak, “Hungary To Upgrade Its Espionage Capabilities”, <https://www.budapestbeacon.com/hungary-to-invest-in-espionage/>, (erişim tarihi: 29.05.2020)

³⁰⁴ Eva S. Balogh, Hungarian Spies Are Everywhere, <https://www.hungarianspectrum.org/2015/07/24/hungarian-spies-are-everywhere/>, (erişim tarihi: 29.05.2020).

etmiş;³⁰⁵ kolluk ve istihbarat kurumlarının arama-tarama yetkisini artırmış; bu yolla ifade hürriyetinden eğitim hakkına, birçok hakkı kısıtlayabilmiştir.³⁰⁶ Fidesz iktidarı, göçmenleri Macaristan vatandaşlarının işlerine göz koyarak ulusal birliğe zarar verecek düşmanlar olarak nitelendirmiş, toplumdaki tehdit algısını sürekli kılmıştır. Bu sayede geçici bir durum için ilan edilen olağanüstü hal günümüze kadar sürekli uzatılabilmektedir.

İstihbarat kurumlarının ve kolluk kuvvetlerinin denetim yetkilerinin artırılmasına yardımcı olan bir diğer durum Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan terör saldırılarıdır. 2016 yılında yapılan anayasa değişikliği ile, “bir terör tehlikesi durumunda” hareket serbestiyeti, mülkiyet hakkı, toplantı ve gösteri hakkı, her türlü iletişim aracı ile haberleşme hakkına kısıtlama getirilmiştir. Ancak “terör tehlikesinin” ne olduğunun açıkça tanımlanmaması, yargı kararıyla belirlenmemesi ve parlamentonun herhangi bir süreye bağlı kalmadan ilan edebilmesi gibi durumlar, yürütmeye temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasında keyfi hareket edebilme olanağı tanımaktadır.³⁰⁷

³⁰⁵ Kim Lane Scheppele, “Orbán’s Police State”, <https://www.politico.eu/article/orbans-police-state-hungary-serbia-border-migration-refugees/>, (erişim tarihi: 30.05.2020). Mültecilerin maruz kaldığı insan hakkı ihlalleri, olağanüstü halin ilan edilmesinden sonra devam etmiştir. Orban’ın, göçmenleri “terörizmin truva atları” olarak nitelendiren söylemleri, göçmenlere karşı uygulanan şiddeti artırmış, sınıra iki farklı dikenli tel örülmüştür. Bu atmosferde 2017 yılında kabul edilen bir yasa ile, herhangi bir iltica fırsatı tanınmadan göçmenlerin tutuklanması ve Sırbistan’a iadesi getirilmiştir. Lili Bayer, “Hungary approves mandatory detention of all asylum seekers”, <https://www.politico.eu/article/hungary-approves-mandatory-detention-of-all-asylum-seekers/>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

³⁰⁶ Göçmenlerin sağ popülist sentimentini yükseltmesini Orban hükümeti iki biçimde kullanmıştır. İlki, yukarıda değinildiği üzere, 2014 seçimlerinde Jobbik’e kaptırdığı oyları geri kazanma bakımından faydalanılmıştır; dört yıl sonra yapılan seçimlerde de üçte ikiyi tekrar yakalamasını sağlamıştır. İkinci olarak, Avrupa’da yaşanan terör olayları ile birlikte Macar halkında bir korku iklimi yaratılmasını sağlamış, güvenlikçi ve baskıcı politikalarla temel hak ve hürriyetleri daha fazla sınırlayabilme meşruiyetini elde etmiştir. O kadar ki, 2015 yılında ölüm cezası dahi kamuoyunda tartışılmıştır. “EU Chief Warns Hungary Over Return Of Death Penalty Comments”, <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/30/eu-jean-claude-junker-viktor-orban-hungary-death-penalty-return>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

³⁰⁷ Altıncı anayasa değişikliği için bakınız: Amnesty International Public Statement, <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2016/05/EUR2733592016ENGLISH.pdf?x99513>, (erişim tarihi: 30.05.2020). Coronavirüs pandemisi de gözetim kapasitesini artırmak için bir araç olmuştur. Mayıs 2020’de geçen bir yasayla (Act No. XXXI of 2020), devlet kurumları ve yerel yönetimlere ait olan elektronik iletişim trafiğinin içeriğine “Ulusal Güvenlik Ajansı’nın” erişimi ve kontrolü açılmıştır. Yetkinin gerekçesi olarak siber saldırılara karşı koyma gösterilse de, yasa kişisel verilerin gizliliğini sağlamayı imkansız hale getirmektedir. Yasayla birlikte istihbarat kurumu kamu personelinin özel hayatını gözleyebilir hale gelmiş; bu da bürokrasi üzerindeki siyasi baskıyı artırmıştır. Adriana Hamacher, “Crypto Experts Fear New Law Makes Hungary a Surveillance State”, <https://decrypt.co/29561/crypto-experts-fear-new-law-makes-hungary-a-surveillance-state>, (erişim tarihi: 30.05.2020); Petra Lancos, “Data protection and freedom of information in Hungary: The latest casualties

Fidesz rejiminin temel hak ve özgürlükleri geriletken sindirme stratejisinin ikinci adımı sivil toplum kuruluşlarının özerkliğinin ortadan kaldırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda atılan ilk adım sivil toplum kuruluşlarının yasal dayanaklarının değiştirilmesidir.³⁰⁸ Yeni düzenlemeyle sivil toplum örgütlerinin çalışmasının koşulu olan “kamu yararına çalışan kuruluş statüsünün” elde edilmesi zorlaştırılmıştır.³⁰⁹ Böylece, merkezi idarenin sivil toplum kuruluşlarının kurulmasındaki takdir yetkisi genişletilmiştir. İkinci adım, sivil toplum kuruluşlarına kaynak tahsis eden hükümet kurumunun yapısının değiştirilmesidir; daha önce “Ulusal Sivil Fonu” (Nemzeti Civil Alap) adıyla görev yapan kurum lağvedilmiş yerine “Ulusal Dayanışma Fonu” (Nemzeti Együttműködési) kurumu kurulmuştur. Bu basit bir isim değişikliği değildir; önceki kurumun yönetim kurulunun üçte ikisi doğrudan sivil toplum kuruluşları tarafından seçilirken, yenisinin ancak üçte birini sivil toplum kuruluşları seçmektedir. Aynı zamanda önceki kurumun başkanı üyelerin oylarıyla seçilirken yeni kurumun başkanı İnsan Kaynakları Bakanlığı tarafından atanmaktadır. Böylece, kamu kaynaklarını sivil toplum kuruluşlarına tahsis etmekle yükümlü kurum tamamen yürütmenin kontrolü altına girmektedir.³¹⁰ Sivil toplum kuruluşlarının özerkliğini azaltan bu iki yapısal değişiklik ile aynı sonucu veren üçüncü yenilik, “Ulusal Dayanışma Fonu” başkanlığına László Csizmadia getirilmesidir. Muhafazakar bir sosyal bilimci olan Csizmadia’ya göre, sivil toplum kuruluşlarının ana görevi Hıristiyan değerlerini canlı tutmak ve ulusal değerleri korumaktır. Csizmadia, mevcut Fidesz hükümetinin halkın iradesini temsil ettiğini, bu nedenle sivil toplumun görevinin bu

of Covid-19?”, <https://blogdroiteuropeen.com/2020/07/09/data-protection-and-freedom-of-information-in-hungary-the-latest-casualties-of-covid-19-by-petra-lancos/>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

³⁰⁸ “2012 Kar Amacı gütmeyen Kuruluşlara İlişkin Yasa” ve “2013 Yeni Medeni Kanunu.”

³⁰⁹ Virag Molnar, *Civil Society in an Illiberal Democracy: Government-Friendly NGO’s, Foreign Agents, and Uncivil Publics*, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*, London, Lexington Books, 2020, s.53.

³¹⁰ Ibid, s.53-54.

partinin manifestosunu hayata geçirmeye yardımcı olması gerektiğini iddia eder.³¹¹ Csizmadia aynı zamanda, en büyük hükümet yanlısı sivil toplum kuruluşu olan “Sivil Birlik Forumu’nun” (Civil Összefogas) başkanıdır. “Sivil Birlik Forumu”, Orban’ın AB ile girdiği güç mücadelesinde ve seçim süreçlerinde Orban lehine kamuoyu yaratma amacıyla toplumsal gösteriler düzenleyen kuruluştur.³¹² Kısacası Fidesz hükümeti, kamu kaynaklarını tahsis etmekle yükümlü kurumun başına en büyük hükümet yanlısı sivil toplum örgütünün başkanını atamıştır. Bu durum, henüz 2012 gibi erken bir tarihte dahi, kamu kaynaklarının Fidesz destekçisi dinci ve milliyetçi sivil toplum kuruluşlarına akmasına sebebiyet vermiştir.³¹³

2010-2014 yılları arasında sivil toplum örgütleri üzerinde idari ve mali kontrolü sağlayan yasal/kurumsal düzenlemelerden sonra, kamusal tartışmayı ideolojik açıdan tekelleştirmek isteyen Fidesz hükümeti, muhalif sivil toplum kuruluşlarının çalışmasının tamamen engellenmesi stratejisine yönelmiştir. Göçmen krizi bu stratejinin hayata geçirilmesine yardımcı olmuştur. Orban’ın göçmenleri Avrupa’nın Hıristiyan uygarlığını yıkmak isteyen istilacılar olarak tanımlaması, Macar halkının ülkenin yüzyıllar boyunca yabancı işgali altında kalmasından kaynaklanan travmasını ve egemenlik konusundaki aşırı hassasiyetini canlandırmış; toplumdaki güvenlik endişelerini yükseltmiştir.³¹⁴ Tarihsel travmadan beslenen suni bir çatışma ortamının

³¹¹ Patrick Kingsley, “How Viktor Orban Bends Hungarian Society to His Will”, <https://www.nytimes.com/2018/03/27/world/europe/viktor-orban-hungary.html>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

³¹² Robert Velkey, Hungarian Demonstration In The “Capital Of Europe” – CÖF Activists Fly To Brussels For Protest, <https://hungarytoday.hu/hungarian-demonstration-capital-europe-cof-activists-fly-brussels-protest-81129/>, (erişim tarihi: 30.05.2020); Virag Molnar, *op. cit.*, s.55-56.

³¹³ Itt a civil támogatások listája: a kormány mellett demonstrálni menő, <https://atlatszo.hu/2012/10/22/itt-a-civil-tamogatások-listaja-a-kormány-mellett-demonstrálni-menő/>, (erişim tarihi: 30.05.2020). Sivil Birlik Forumu’nun Ulusal Dayanışma Fonu’nun sağladığı kamu kaynaklarıyla değil özel bağışlarla ayakta durduğunu gösterme arzusu taşıyan Csizmadia’yı yalanlayan bir araştırmaya göre, Sivil Birlik Forumu’nun sağladığı kaynakların çoğunun bir kamu kuruluşu olan ve elektrik dağıtımından sorumlu Magyar Villamos Művek(MVM) tarafından sağlandığını ortaya çıkarmıştır. Eva S. Balogh, Fidesz Very Own Ngos Stuffed With Public Money, <https://hungarianspectrum.org/tag/laszlo-csizmadia/>, (erişim tarihi: 30.05.2020)

³¹⁴ Macaristan’da otoriterleşmeye ilişkin AB’den gelen eleştirileri ulusal egemenliğe müdahale savıyla bertaraf etmeye çalışma, Orban ve arkadaşlarının alışkanlığıdır. Bunun en açık örneklerinden biri Macaristan’da hukukun üstünlüğünün ortadan kaldırılması ve yargının siyasallaşması konusunda Avrupa

yaratılması, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına meşruiyet zemini kazandırmış, yurttaşların bu haklara erişimini sağlamak için çalışan sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlığını ve etkinliğini azaltma fırsatı sunmuştur.³¹⁵

Fidesz, sivil toplum kuruluşlarına yönelik saldırısında yahudi kökenli Macar işadamı Soros'u adeta istilacı göçmen ordusunun başkomutanı gibi sembolleştirmiştir. Fidesz'e göre Soros, sağladığı fonlarla çalışan kurumlar aracılığıyla, merkezi yönetimlerin ulusal sınırları göçmenlere açması yönünde baskı yapmaktadır. Fidesz'e göre Soros'un desteklediği politikaların hayata geçmesi durumunda, Macaristan'ın varlığı tehdit altında kalacaktır. Bu nedenle Soros ve onunla ilişkili kuruluşlar ulusal güvenlik için sorunlu ilan edilmiş ve bir dizi hukuki düzenlemeyle bunların çalışabilmesi engellenmiştir.³¹⁶

Fidesz hükümetinin Soros'un fonladığı kurumlara yönelik yaptığı ilk düzenleme 2017 yılının Nisan ayında yapılan yeni yüksek öğretim yasasıdır.³¹⁷ Bu yasa ile, yabancı fonlardan yararlanan üniversitelerin ülke içinde faaliyet gösterme koşulları "Orta Avrupa Üniversitesi" tasfiye etme amacına dönük olarak saptanmıştır.³¹⁸ Yasal

siyasi kamuoyunu aydınlatan en önemli raporlardan olan Tavares Raporu'na hükümetin cevabında yer almaktadır. Tavares raporunda yer alan eleştirilere karşı Macaristan Parlamentosu "Biz, Macarlar, özgürlüğün sınırlandırıldığı bir Avrupa istemiyoruz, ulusal egemenliği ihlal eden "ulusun üstünde bir siyasi otorite istemiyoruz. 40 yıllık demir perde diktatörlüğü bize yeter. Yeni bir diktatörlük istemiyoruz" ifadelerini içeren bir manifesto yayınlamıştır. Halmay, *op. cit.*, s. 510.

³¹⁵ Bartosz M. Rydliński, Viktor Orban: First Among Illiberals? Hungarian And Polish Steps Towards Populist Democracy, *On-line Journal Modelling the New Europe*, Issue no. 26, 2018, s. 100.

³¹⁶ Fidesz'in Soros karşıtı kampanyası çok güçlü anti-semitist nitelikler taşımaktadır. Orban Soros'u suçladığı konuşmaları yahudi finans oligarşisinin dünyayı gizlice yönettiği tezi üzerine oturtmuştur. William Echikson, "Viktor Orbán's anti-Semitism Problem", <https://www.politico.eu/article/viktor-orban-anti-semitism-problem-hungary-jews/>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

İki savaş arası dönemde ülkeyi yöneten Nazi yanlısı Horthy rejiminin temel özelliklerinden olan antisemitizm, günümüz Macaristan'ında da önemli bir sosyolojik desteğe sahiptir. 2016 yılında yapılan bir araştırmaya göre, toplumun yüzde 32'si yahudilerle ilgili olumsuz düşüncelere sahiptir. Anna Kende, "Antigypsyism and Antisemitism in Hungary", https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/EVZ_Antigypsyism%20Antisemitism_final%20report_%20summary_180228, (erişim tarihi: 01.06.2020).

³¹⁷ Act XXV of 4 April 2017

³¹⁸ Doğrudan Orta Avrupa Üniversitesi'ni hedefleyen ve giderilmesi mümkün olmayan iki yeni koşul getirilmiştir. İlki, üniversitenin akredite olduğu iki ülkenin ulusal hükümetlerinin karşılıklı anlaşma yapmasıdır. Orta Avrupa Üniversitesi ABD'de ve Macaristan'da akreditedir. Ancak iki ülke arasında ulusal hükümetler düzeyinde anlaşılma ihtimali yoktur çünkü ABD'de yükseköğretim federe devletlerin

zemini ortadan kaldırılan üniversite, eğitim faaliyetlerini sonlandırarak 2019 yılında Avusturya'ya taşınmak zorunda kalmıştır. İlk saldırının Orta Avrupa Üniversitesine karşı yapılması şaşırtıcı değildir çünkü kurum ülkenin otoriterleşmesine entelektüel düzeyde karşı koymuştur. Orban ve arkadaşlarının “illiberal” olarak tanımladığı ülkenin yeni rotasına karşı, kurum akademisyenleri “liberal ve demokratik” kamuoyunun örgütlenmesine ve muhalif partilerin koordinasyonuna yönelik girişimlere destek olmuştur. Üniversitenin bu tutumu, siyasi iktidar tarafından öğrencilerin eğitim hakkının engellenmesi pahasına cezalandırılmıştır. Nitekim Venedik Komisyonu'nun Macaristan yüksek öğretim yasası ile ilgili 11 Ağustos 2017'de hazırladığı rapor da, hukukun üstünlüğü, akademik özgürlük, ifade hürriyeti, eğitim özgürlüğü gibi temel insan haklarının ihlal edildiği vurgulanmıştır.³¹⁹

2017 yılının Haziran ayında kabul edilen “Yurt Dışından Finanse Edilen Kuruluşların Şeffaflığına İlişkin Yasa”³²⁰, Soros'un fonladığı sivil toplum kuruluşlarını etkisizleştirmeye yönelik ikinci düzenlemedir. Yasa ile birlikte, yurtdışından 7.2 milyon Macar Forinti(25.000 euro) üzerinde geliri olan bütün sivil toplum kuruluşlarının “yabancıların finanse ettiği kuruluş” adı ile yeniden kayıt yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Buna göre, sivil toplum kuruluşları bu sıfatı kendi internet sitelerinde ve yayınlarında kullanmak zorundadır.³²¹ Fidesz bu yasayla, uluslararası bağlantıları olan sivil toplum örgütlerini, yabancı çıkarlara hizmet ettikleri imasıyla itibarsızlaştırma ve

yetki alanındadır federal devletin değildir. İkinci yeni koşul ise, üniversitenin her iki ülkede de kampüsünün olmasıdır. Orta Avrupa Üniversitesi'nin konuyla ilgili açıklaması için:

“The Current Threat to CEU in Hungary: A Brief Summary”, https://www.ceu.edu/sites/default/files/attachment/basic_page/17842/ceubrief1.pdf, (erişim tarihi: 01.06.2020).

³¹⁹ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2017\)005-e_s.28-29](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2017)005-e_s.28-29), (erişim tarihi: 01.06.2020). Orta Avrupa Üniversitesi ile Orban hükümetlerinin yaşadığı gerilimin tarihsel ve kapsamlı anlatımı için bakılabilir: Zsolt Enyedi, “The Central European University in The Trenches”, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation”, London, Lexington Books, 2020, s. 243-264.

³²⁰ (Act LXXVI of 2017)

³²¹ Hungarian Helsinki Committee, “What Is The Problem With The Hungarian Law On Foreign Funded NGOs?”, <https://hclu.hu/files/tasz/imce/2015/what-is-the-problem-with-the-law-on-foreign-funded-ngos.pdf>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

bu yolla onların toplumla bağıni kopararak etkisizleştirme amacı gütmüştür. Fidesz'in genel başkan yardımcısı Szilárd Németh, yasayı değerlendirdiği bir konuşmasında, “Macaristan Helsinki Komitesi”, “Macaristan Sivil Özgürlükler Birliği” ve “Uluslararası Şeffaflık Örgütü” gibi insan hakları savunucusu kuruluşları, “sahte sivil organizasyonlar” olarak tanımlamış ve düzenlemenin onları hedeflediğini açıkça belirtmiştir.³²²

2018 genel seçimlerine gidilen süreçte Fidesz, sivil toplum kuruluşlarına yönelik baskısını artırmış, seçim kampanyasını Soros ve göçmen karşıtlığı üzerine kurgulamıştır.³²³ Terörizm ve suç ile ilişkilendirdiği göçmenlerin, Soros'un finanse ettiği sivil toplum kuruluşlarının çabalarıyla ülkeyi istilaya yöneldiği propogandası yürütmüştür. Soros'un yahudi, göçmenlerin ise müslüman olması, Fidesz'in ortaçağ din savaşlarını andıran bir “kutsal” mücadele içerisinde kendisini konumlandırmasını sağlamıştır. Fidesz'in ırkçılığa varan dışlayıcı dilini adil olmayan bir yarışın sonucunda onaylayan seçmenler, parlamentoda üçte iki çoğunluğu yeniden Fidesz'e vermiş ve yeni hükümet ilk iş olarak “Soros'u Durdur” yasa paketini çıkartmıştır.³²⁴ Birbiriyle ilişkili üç yasadan oluşan bu paketle birlikte, sivil toplum kuruluşlarının göçmenlere yardımcı olması suç kapsamına alınmıştır.³²⁵ Bakanlıktan izin alarak göçmenlerle ilgili faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, “göçmen fonlama ücreti” adı altında yurtdışı

³²² Benjamin Novak, “Daggers are out for civil society in Hungary”, <https://budapestbeacon.com/daggers-civil-society-hungary/>, (erişim tarihi:01.06.2020).

³²³ Seçim sathına girilen Aralık 2017 ile Ocak 2018 arasında, Soros karşıtı kampanya için Fidesz hükümeti 8.1 milyon Forint harcama yapmıştır. Toplam reklam harcamalarının 13.5 milyon Forint olduğu göz önüne alındığında harcanan rakamın büyüklüğü daha iyi anlaşılır. Erdelyi Katalin, Hungarian Government Spent €8.1 Million On Its Latest ‘Stop Soros’ campaign, <https://english.atlatszo.hu/2018/03/22/hungarian-government-spent-e8-1-million-on-its-latest-stop-soros-campaign/> (erişim tarihi: 01.06.2020).

³²⁴ “Soros'u Durdur” yasa tasarısının ingilizce çevirisi için bakılabilir: <https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Stop-Soros-package-Bills-T19776-T19774-T19775.pdf>, (erişim tarihi: 01.06.2016). Diğer öne çıkan ve benzer içeriğe sahip yorumlar için bakılabilir: Tamas Boros, “The Hungarian “STOP Soros” Act: Why does the government fight human rights organisations?”, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14205.pdf>, (erişim tarihi:01.06.2020); Patrick Kingsley, “Hungary Criminalizes Aiding Illegal Immigrants”, <https://www.nytimes.com/2018/06/20/world/europe/hungary-stop-soros-law.html>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

³²⁵ Bill T/19776.

gelirlerinin yüzde 25'ini merkezi hükümete devretmeye zorlanmıştır.³²⁶ Son olarak göçmenlere yardım eden kişilerin sınıra 8 km'den daha fazla yaklaşması yasaklanmıştır.³²⁷

“Soros’u Durdur” yasasının sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini engellemesi bir yana, göçmenlere yardımcı olmanın suç olması insan haklarına açıkça aykırılık taşımaktadır. Venedik Komisyonu da yayınladığı raporda bu noktaya dikkat çekmiş, insan hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına keyfi sınırlama ve yasakların konu olabileceği uyarısını yapmıştır.³²⁸ Üstelik bu yeni suçun kapsamının belirsiz olması, geniş bir yorum alanı tanınması, yargının siyasallaştığı bir rejimde iktidarın siyasi rakiplerini hapisle tehdit etme olanağına kavuşturmuştur. Örneğin muhalif aktörlerin Fidesz hükümetinin göçmen karşıtı politikalarına karşı çıkması yasa kapsamında iktidar için cezalandırma fırsatına dönüşebilir. Bunun ifade hürriyetini sınırlandırdığı açıktır.

Sonuç olarak, Fidesz, devlet aygıtını ele geçirdikten ve yasal kurumlar aracılığıyla sınırlanamayan bir iktidar yarattıktan sonra, partinin otoriterleşme ajandasına karşı sivil toplumda oluşabilecek potansiyel muhalefetin kaynaklarını kurutmaya yönelmiştir. Orban’a yakın aktörlerin kontrolü altına giren istihbarat kurumlarının, yasal sınırları belirgin olmayacak şekilde yetkilerinin artırılması, iktidarın karşısında bireyin gücünü azaltmıştır. Gözetim mekanizmalarının yaygınlaştırılması, bireysel özgürlükleri tehdit eder hale gelmiş, kamuoyuna açık alanlarda iktidara muhalefet etmenin maliyetini artırmıştır. 2018’in Aralık ayında kabul edilen bir yasayla, mobese sistemi genişletilmiş, daha önce 5 gün tutulan kayıtların depolanma süresi 30 güne çıkarılmış ve tamamının bir merkezde toplanması kararlaştırılmıştır. Adli

³²⁶ Bill T/19774.

³²⁷ Bill T/19775.

³²⁸ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2018\)013-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2018)013-e), Madde 103, s.25, (erişim tarihi:01.06.2020).

kovuşturma olmaksızın, bütün kişilerin bilgilerinin 30 gün gibi uzun bir süre tutulması, toplanan bilginin kullanımına ilişkin hukuki çerçevenin belli olmaması, kişisel verilerin korunmasına aykırı olduğu gibi, hükümet tarafından yurttaşların gizlice gzetlenmesinin önünü açmıştır.³²⁹ Mobese kamera sistemini bireylerin günlük gözetimi amacıyla kullanan otoriter Çin rejimi göz önüne alındığında, Macaristan’da atılan bu adımın temel hak ve özgürlükler konusunda olumsuz sonuç doğuracağı kesindir.

Fidesz, sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlığına yönelik saldırısında, körüklediği yabancı düşmanlığını kaldıraç olarak kullanmış, bu da tarihsel ayrımlardan beslenen toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Bu siyasal stratejinin farklı sosyolojik gruplar arasında uzlaşmayı zorlaştırması, ırkçı ve anti-semitist radikalleri merkez üzerinde etki kılarken, sivil toplum kuruluşlarının şeytanlaştırılmasını kolaylaştırmıştır. Fidesz’in siyasal kurnazlıkla göçmenleri bahane ederek “olağanüstü koşulların” doğduğunu ilan etmesiyle, temel hak ve hürriyetlerde yaşanan gerilemeyi hızlandırmış ve Macaristan’ın eğitimi genç nüfusunun ülkeyi terk etmesine neden olmuştur.

1.4. SONUÇ

Macaristan’da, Orban hükümetlerinin yönetimi altında, yeni bir hukuk düzeni inşa edilmiştir. Bu düzen, liberal anayasacılığın siyasal iktidarın keyfi hareket etmesini engellemek için tasarladığı hukukun üstünlüğü ilkesine ve güçler ayrılığına dayanmaz. İnsan haklarını korumayı garanti eden yargısal denetimin bağımsızlığını içermez. Bu anayasal düzende, yargı ve yasama erkleri yürütme erkinin enstrümanına dönüşmüş,

³²⁹ Lorant, Gyori, “Small Orwellian World of Hungary: New Mass-Surveillance Powers of Viktor Orbn”, <http://4liberty.eu/small-orwellian-world-of-hungary-new-mass-surveillance-powers-of-viktor-orban/>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

siyasi otoriteyi sınırlandırabilecek bütün mekanizmalar ortadan kaldırılmış ve iktidarın kontrol alanı dışında, ondan bağımsız herhangi bir otorite bırakılmamıştır.³³⁰

Orban ve arkadaşları, siyasi ve kurumsal yapıyı otoriter rejim için inşa ederken, geçmişte sıklıkla yapıldığı gibi şiddeti değil yasal mekanizmaları kullanmıştır. Yetkileri sınırsız olan siyasi iktidar hukuk dışında değil, anayasal sistem içinde, hukuki “usul” şartları yerine getirilerek oluşturulmuştur. Peki içinden çıktığı liberal anayasal düzeni gerileterek ona karşı kurulan bir rejimin yasallık iddiasında bulunabilmesi mümkün müdür? Her biri hukuk eğitimi almış Fidesz parti elitleri, otoriter rejimin yasallık görüntüsünün korunabilmesinin yolunu, Schmitt’in “olağanüstü hal” kavramında bulmuşlardır.³³¹ Schmitt, “mevzu hukukta öngörülemez hal” olarak tasarladığı olağanüstü hal durumunda, egemenin, içinde bulunulan hukuk düzenine bağlı olmadan “kamusal çıkarı neyin oluşturduğuna “karar verme” yetkisine” sahip olduğunu bildirerek hukuk devleti anlayışına meydan okuyan bir yaklaşım geliştirir.³³² Schmitt bu yorumuyla mevcut hukukun askıya alınmasını hukuk dışı bir eylem olmaktan çıkarır. Schmitt’e göre hukuku askıya alan, zaten hukuk düzeninin kaynağı olan devlettir; devlet

³³⁰ Macaristan, Orban yönetimi altında “yasal anayasacılıktan” “siyasi anayasacılığa” geçiş yapmıştır denilebilir. Yasal anayasacılık, insan haklarına dayalı bir toplum ve yargısal denetimin demokratik sonuçlara üstünlüğünü varsayarken, onun karşıtı olarak beliren siyasi anayasacılık ise halk iradesi sonucu iktidara gelen siyasi otoritenin atanmışlardan oluşan yargı erki tarafından sınırlandırılmayacağını öngörmektedir. Macaristan’da da siyasi iktidarın yargısal denetim ve hukuki sınırlardan kaçınabileceği bir anayasal düzen dizayn etmesi, “siyasi anayasacı” anlayışın bir örneğidir. Richard Bellamy, “*A Republican Defence Of The Constitutionality Of Democracy*”, Political Constitutionalism:, New York, Cambridge University Press, 2007, s.1-12.

³³¹ Szazadveg’in yöneticiliğini yapan ve Fidesz’in otoriter/muhafazakar ideolojisini şekillendiren Istvan Stumpf, Andras Lanczi, Gabor G. Fodor gibi yazarlar, Avrupa modernleşmesi ve demokrasisi eleştirisini yaparken Schmitt’in görüşlerinden yola çıkmışlardır. Aron Buzogany, Mihai Varga, *op.cit.*, 2019, s. 75. Macaristan’da otoriter rejim yerleşirken Schmitt’in fikirlerinin artan önemi için bakılabilir: Attila Antal, “*The Rise Of Hungarian Populism: State Autocracy and the Orban Regime*”, Bingley, Emerald Points, 2019, s. 78-81; Attila Antal, “*The Rebirth of the Political: A Schmittian Moment in Hungary*”, Transcript of Lecture, 2017; Kriszta Kovács, “The State Of Exception: A Springtime For Schmittian Thoughts?”, *Diritto e questioni pubbliche*, 2017, s. 173-192. Koronavirüs ile mücadele kapsamında çıkarılan olağanüstü hal yasasının Schmitt’in teorisini somutlaştırdığını ifade eden çalışma için bakılabilir: Gábor Mészáros, “*Carl Schmitt in Hungary: Constitutional Crisis in the Shadow of Covid-19*”, MTA Law Working Papers, 2020.

³³² Carl Schmitt, *Siyasi İlahiyat*, Ankara, Dost yayınları, 2010, s.14-15. Otoriter anayasacılığın Schmitt’in “karar” formunu meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanması ile ilgili bakılabilir: Julian Scholtes, “The Complacency of Legality: Constitutionalist Vulnerabilities To Populist Constituent Power”, *German Law Journal*, Volume 20, Special Issue 3: Populist Constitutionalism, 2019, s. 358-359.

hukuku askıya alırken, olağanüstü hal durumunda kendini koruma hakkına dayanır.³³³ Orban da henüz 2010 seçimlerinin akşamında, zaferinin “devrimci yetkilere” sahip bir hükümeti doğurduğunu iddia ederek, mevcut anayasal sınırlamaları rafa kaldıran fiili bir olağanüstü hal durumu yaratmıştır.

Schmitt’in kurgusunda hukukun askıya alındığı olağanüstü halin yasal olabilmesi, “devletin kendini koruma hakkına dayanmasına” bağlıdır. Macaristan’da bu gerekçenin öne sürülebilmesinin maddi koşullarını, neo-liberal demokrasinin arızaları yaratmıştır. Bir yandan kapitalist ekonomiye geçiş sürecinin kitlelerin dışlandığı tepeden inmece bir şekilde gerçekleşmesi³³⁴; öte yandan bu geçiş sürecini yürüten sosyalist rejimin bürokratik elitlerinin şeffaf olmayan özelleştirmeler sonunda sermayedarlara dönüşmesi³³⁵ kurumsallaşmayı zayıflatmış, enformel ilişki ağlarının beslediği kayırmacı ve yolsuz faaliyetlerin kamuya yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Toplumsal kutuplaşmanın yarattığı konformist alandan yararlanan siyasi partilerin sorumsuz yönetimi kurumsal çürümeyi derinleştirmiş,³³⁶ ekonomik ve idari krizleri kaçınılmaz kılmıştır. Uzmanların yönetimindeki bağımsız düzenleyici kuruluşların ortaya koyduğu teknokratik çözümlerin sermaye çevrelerini koruma amacı için seferber edilmesiyle krizlerin maliyetini üstlenmek halka kalmıştır. Yabancı sermayenin ve uluslararası kurumların baskısı altında kitleleri koruyacak idari etkinlik gösterilememiştir. Macar muhafazakâr ideoloji geleneğinden beslenen Fidesz elitleri, yurttaşların devlet korumasından mahrum kalmasını neoliberal idari aygıtın “ulusal çıkarları koruma ve geliştirme kapasitesine sahip olmaması” olarak politize etmiş,³³⁷ devletin ve ulusun kendini koruma ihtiyacının doğduğuna işaret etmiştir. Böylece

³³³ *Ibid.*, s.19.

³³⁴ Bojan Bugarič, Central Europe’s Descent Into Autocracy: ”A Constitutional Analysis Of Authoritarian Populism”, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 17, Issue 2, 2019, s. 609.

³³⁵ Iván Szelenyi, Weber’s Theory Of Domination And Post-communist Capitalisms, *Theory and Society* vol. 45, 2016, s.15; Erzsébet Szalai, “Refeudalization”, *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, vol. 8, no. 2, 2017, s. 13-14.

³³⁶ Bozoki, *op. cit.*, 2011, s. 4.

³³⁷ Aron Buzogany, Mihai Varga, *op.cit.*, 2019, s. 75.

Schmitt'in olağanüstü hali için uygun ortam hazırlanmış, Fidesz'in kendisini iktidarın ilk gününden itibaren mevcut anayasal sınırlara bağlı olmayan asli kurucu iktidar olarak kurgulayabilmesinin önü açılmıştır.

Macaristan'da yaşananlar, Schmitt'in "olağanüstü hâl" teorisinin otoriterleşme enstrümanlarını yasallaştıran bir hile olduğunu vurgulayan Agamben'i haklı çıkarmıştır. Agamben, Schmitt'in olağanüstü halini "yasal biçimi olmayan şeyin yasal biçimi"³³⁸ olarak tanımlarken hukuk devletinin ortadan kaldırılmasına içkin olan "hukuk dışılığı" göstermiştir. Agamben, otoriter düzenin inşa edildiği sürecin yasallığının olağanüstü halin varlığına içkin olması nedeniyle bunun istisnai bir hamle/dönem olmadığını, kurullaşacağını ve yönetim tekniğine dönüşeceğini belirtmiştir.³³⁹ Bu bağlamda, 2008 ekonomik krizi, 2015 mülteci krizi ve koronavirüsün yarattığı sağlık krizi, Fidesz tarafından hem toplumda anayasal demokrasiye olan bağlılığın azaltılmasına yönelik olarak³⁴⁰ hem de olağanüstü hali sürekli kılma amacıyla kullanılmış, yasama ve yargı erklerini zayıflatan yasal düzenlemelerin maddi nedeni olarak gösterilmiştir.³⁴¹

Orban ve arkadaşlarının otoriter rejimi inşa ederken yasal yollara başvurmasının tek nedeni yeni rejime meşruiyet kazandırmak değildir. Aynı zamanda devlet ve toplum üzerinde tam hakimiyet kuracak idari etkinliğe sahip büyük bir kontrol makinası yaratma arzudur çünkü böylesi bir denetim işlevi görecektir bürokratik örgütlenmenin kurumsallaşabilmesinin yegane koşulu işlem ve eylemlerinin mevzuata dayanmasıdır.

³³⁸ Giorgio Agamben, *İstisna Hali*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2018, s. 10.

³³⁹ *Ibid*, s. 16

³⁴⁰ Scheppele demokratik gerilemeyi ideolojik ve anayasal olmak üzere ikiye ayırır. İdeolojik demokratik gerileme, liberal anayasal demokrasilerde karşılaşılan zorlukların anaakım partiler tarafından çözüm üretilmediği durumlarda ortaya çıkar. Korku, cehalet ve alternatifsizliğin etkisiyle seçmenler, çoğulculuk karşıtı, azınlık karşıtı bir milliyetçiliğe yönelerek demokrasiyi geriletebilir. Anayasal demokratik gerileme ise, iktidarı sınırlandıran mekanizmaların ortadan kaldırılmasıyla ortaya çıkar. Scheppele, yasal mekanizmaları kullanan yeni tipteki otokratların, toplumda yer alan ideolojik gerileme unsurlarını, otokrasiye yol açan anayasal mühendisliğin gizlenmesi için kullanıldığını belirtmiştir. Macaristan'da da Orban, liberal anayasal demokrasiye karşı toplumda yer alan ideolojik tepkileri, anayasal gerilemenin kaynağı olarak kullanmıştır. Bununla birlikte ideolojik gerilemeyi destekleyen seçmenlerin anayasal gerilemeyi arzu edip etmediği kuşkuludur. Kim Lane Scheppele, "The Life And Death Of Constitutions", *Graduate Institute Geneva*, 2019.

³⁴¹ Kovács, *op. cit.*, s. 174-175.

Bu noktada temel zorluk şahsileşmiş rejimin³⁴² kurumsallaşma çabasıdır. Şahsileşmenin bürokratik kurumsallaşma önünde oluşturduğu engel kanunculuk vasıtasıyla aşılmaya çalışılır. Yani, hukuk mekanizmasıyla oluşturulan kurumsal örüntü, hem rejimin yasallık içine gömülerek meşruluğunun sağlanmasına hem de şiddet ağı kurulmaksızın toplumun kılcal damarlarını kontrol edecek derecede idari kapasite artışının başarılmasına hizmet etmektedir.

Orban rejiminin bu karmaşık organizmasını anlamak için Weber'in otorite tiplerinden yararlanmak faydalı olacaktır. Weber, modern devletin idari mekanizmasının ideal tipini yansıttığını düşündüğü yasal-ussal otorite ile herhangi bir ayrıcalık tanınmaksızın bütün kişilerin gayrişahsi hukuk düzenine tabi olduğu, itaat edilen herhangi bir efendinin bulunmadığı, hukuk kurallarının iktidarın keyfine bağlı olarak değiştirilemediği, dolayısıyla öngörülebilir olduğu bir yönetim modelini anlatmaktadır.³⁴³ Yasal-ussal otorite bürokrasisi uzmanlığa dayalı işbölümü içinde çalışan, siyasi iktidarı elinde tutanların tercihlerinden bağımsız bir kurumsal yapıya sahiptir; kamu personeli yönetim araçlarının mülkiyeti ile ilişkisi olmayan, liyakatlarına göre işe alınan ve hukuki mevzuata uyarak belirli bir ücret karşılığı çalışan özgür bireylerdir.³⁴⁴ Yukarıdaki bölümlerde ayrıntılı olarak gösterildiği üzere, Macaristan'ın yeni rejimi yasal-ussal otoritenin bu niteliklerini barındırmaktan uzaktır. Yasalar yönetilenler için öngörülebilir; yönetenler için bağlayıcı değildir çünkü siyasi iktidarın çıkarlarına aykırı düştüğü durumda değiştirilirler. Yurttaşların kanuni eşitliği söz konusu değildir; kurallar siyasi rakipleri bertaraf etmek için selektif biçimde uygulanmaktadır. Bu nedenle, "hukukun üstünlüğü" değil, "üstünlerin hukuku" söz

³⁴² Rejimin şahsileşmesinden hiçbir otorite tarafından sınırlanmayan bir siyasi aktörün yetki tekeli elde ettiği yönetim anlaşılmalıdır. Şahsileşmiş bir rejimde kararlar lider ve onun çevresinde oldukça dar bir grup tarafından alınır. Kritik pozisyonlar lidere sadık kişilerce doldurulur. Aynı zamanda lider ile kan bağı olan bireyler kamusal güce kavuşurlar. Erica Frantz, "*Authoritarianism: What Everyone Needs To Know*", New York, Oxford University Press, 2018, s. 50-53.

³⁴³ Weber, *op. cit.*, 1978, s.217-219.

³⁴⁴ *Ibid.*, s. 220-221.

konusudur. Bu bir kanun devleti değil, “kanunlarla yönetilen” devlettir. Orban rejiminin bürokrasisi de yasal-ussal otorite bürokrasisinin özelliklerini taşımamaktadır. Yönetici pozisyonlara yapılan atamalara bakıldığında liyakatın yerini sadakatin; uzmanlığın yerini ise siyasi ve şahsi yakınlığın aldığı ortadadır. Orban ile kurulan kişisel ilişkilerin bürokrasinin atama kriteri olarak belirlenmesi, kamu hizmetinin amaç unsurunu kamu yararından liderin siyasi hedeflerini gerçekleştirmeye evirir. Bu yönetim modelinde bütün bir devlet aparatı özel çıkarı gerçekleştirmek için mobilize edilmiştir, resmi kurumlar özerkliğini kaybederek mülkleşmiştir, kamu personeli ise liderin şahsi hizmetlilerine dönüşmüştür. İdari yapıda başlayan “tebaalaşma” toplumun bütününde eşit hukuki öznelerle dayanan yurttaşlık anlayışı geriletirken, hiyerarşik bir bağımlılık ilişkisinin yerleşmesini kolaylaştırmıştır. İktidarın şahsileşmesi olarak adlandırabileceğimiz bu süreç ile birlikte Macaristan “yeniden feodalleşmiş”³⁴⁵ ve Weber’in “geleneksel otorite” kategorisine yakınlaşmıştır.

Weber, geleneksel otorite ile itaatın hukuk kurallarına değil şahsa yapıldığı, yöneticinin kişisel efendi olarak kabul edildiği ve yönetimin sadakat ağlarına dayandığı bir model ortaya koymuştur.³⁴⁶ Geleneksel otorite klan, gelenek ve doğrudan liderle olan sadakat ve bağımlılık ilişkisi üzerinden işe alınan memurların oluşturduğu bir bürokratik örgütlenmeye sahiptir. Weber, aynı zamanda “kurumsal yapı”, “iktidarın yetki alanı ve tipi” ve “idarenin maddi araçlarının kamu personeline tahsisinin niteliği” gibi ölçütlerle geleneksel otoriteyi çeşitli alt kategorilere bölmüştür.³⁴⁷ Orban rejiminin koordinatlarının belirlenmesinde bu kategorilerden tımarlı patrimonyalizm ve sultanizm

³⁴⁵ Szalai, *passim*.

³⁴⁶ Weber, *op. cit.*, 1978, s.227.

³⁴⁷ Geleneksel otoritenin dört temel çeşidi vardır: Patriarşi, mirasçı patrimonyalizm, tımarlı patrimonyalizm ve sultanizm. Patriarşi, geleneksel otoritenin en ilkel halidir; bu yönetim tipinde yöneten herhangi bir kurumsal organizasyona veya yönetsel memura sahip değildir. *Ibid*, s.231. Mirasçı patrimonyalizm, yöneticinin takdirinin kamu hizmetinin yürütülmesinde ve kamu personelinin seçilmesinde sınırlandığı, hizmet karşılığı tahsis edilen maddi ayrıcalığın miras bırakılabildiği, yönetici ile personeli arasında bir nevi fief sözleşmesi bulunan yönetim modelini anlatmaktadır. Sultanizm ve tımarlı patrimonyalizm yukarıda açıklanacaktır. *Ibid*, s.232.

öne çıkmaktadır. Tımarlı patrimonyalizm, kamu personelinin efendisine değerli bir hizmet sunabildiği sürece görevde kalabildiği, sadakati karşılığında kamunun maddi araçlarının tahsis edildiği ancak bunlarla mülkiyet ilişkisi kurmadığı bir yönetim tarzını ifade etmektedir³⁴⁸ Sultanizm ise, patrimonyal yönetimin aşırı halidir, salt yöneticinin takdir yetkisine dayanmaktadır. Sultanizmde yönetici ile personeli arasında efendi-köle ilişkisi söz konusudur; kamu personeli yöneticinin şahsi hizmetindedir. Bu nedenle sahip olduğu hiçbir şey üzerinde söz hakkı yoktur, lider tarafından bahşedildiği için her an geri alınabilir.³⁴⁹ Tımarlı patrimonyalizmin sultanizmden ayrıldığı nokta, yöneticinin gelenek tarafından sınırlanması olarak gözüktüğü de her iki yönetim tarzında da otoritenin keyfiliği söz konusudur. Kurumlar ve aktörler, liderin arzu ve takdiriyle çalışmaktadır, hukuk düzeninin kaynağı liderin çıkarıdır. Fidesz rejiminde bütün yetkinin Orban'ın elinde toplanması, kurumsal özerkliğin tamamen kalkması, nepotist ilişkilerle atanan kamu personelinin azlinin kolaylaşması gibi özelliklere ek olarak kamu ihalelerinin ve gelirlerinin lidere sadakat karşılığı olarak dağıtılması, tımarlı patrimonyal/sultancı rejim kategorisine yaklaşıldığının işaretleridir.³⁵⁰

Macaristan'ın hukuk düzeninde yaşanan değişimin neopatrimonyal/sultancı eğilimlere sahip olduğu açık olsa da rejimi salt geleneksel otorite kategorisi içinde değerlendirmek zordur. Çünkü, yasal-ussal otorite deforme edilmiş; ancak bütünüyle terk edilmemiştir; hukuksal ve kurumsal altyapısı şahsileşmiş rejimi konsolide etmek

³⁴⁸ *Ibid*, s.235

³⁴⁹ *Ibid*, s.,231-232

³⁵⁰ Macaristan'ı Weber'in geleneksel otoritesi içinde değerlendiren çalışmalar, sınırsız iktidar olgusunun yanında, makam ve kaynakların siyasi tahsisi üzerinde durarak, yetkinin tek elde toplanmasına servet birikiminin eşlik ettiğini vurgulamışlardır. Diğer bölümde ayrıntılı olarak görüleceği üzere, kamu gücünün piyasaya siyasi saiklerle müdahalesi mülkiyet hakkını ortadan kaldırmıştır. Bu anlamda, Putin Rusya'sını "neo-tımarlı patrimonyalizmin" ideal örneği olarak sunan Csillag ve Szelenyi, Orban rejiminin de bu doğrultuda ilerlediği saptamasını yapmıştır. Ivan Szelenyi, Tamás Csillag, "Drifting from Liberal Democracy: Neo-conservative Ideology Of Managed Illiberal Democratic Capitalism In Post-communist Europe", *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, vol. 1, no. 1, 2015. Orban rejimini Weber'in geleneksel otoritesi etrafında düşünebileceğimiz bir diğer tanım Balint Magyar'ın "mafya devletidir." Magyar Orban rejimini, yalnızca aile ve arkadaşlığa dayanan ilişki ağının lidere sadakat karşılığında siyasi ve maddi çıkar elde ettiği bir yönetim tarzı olarak görmez, aynı zamanda liderin hukuk dışı emirlerini de içeren keyfi otoriteye sahip olduğunu belirtir. Bu açıdan mafya devleti tanımını Weber'in sultancı rejimine yakın bir içeriğe sahiptir. Magyar, *op. cit.* 2016.

için tasarlanarak keyfiliğin ortaya çıkaracağı meşruiyet ve etkinlik sorunları azaltılmıştır. Üstelik bu amacın adil olmayan ancak rekabetçi seçim süreciyle desteklenmesi, Weber'in bir diğer otorite tipi olan "karizmatik otoritenin"³⁵¹ doğmasına da fırsat vermiştir. Weber'in devrimci bir güç olarak tanımladığı karizma³⁵² aracılığıyla Orban, demokrasiyi hukuk devletini devirme silahına çevirmiştir.³⁵³ Bu durum, yani Orban rejiminin Weber'in üç otorite tipinden de öğeler barındırması, yeni bir otoriterleşme formunun ortaya çıktığını göstermektedir.

Orban'ın şahsiyetçi rejiminin koordinatlarını belirlemenin bir diğer yolu, Chehabi ve Linz'in Weber'den esinlenerek literatüre soktuğu (neo)sultanizm tanımı³⁵⁴ ile karşılaştırmaktır. (Neo)sultanizm, rejimle devlet arasındaki çizginin belirsizleştiği, yönetimin şahsileştiği, anayasal tikiyeciliğin söz konusu olduğu, ahbap-çavuş kapitalizminin işlediği ve rejimin sosyal tabanının zayıf olduğu bir yönetim biçimini tarif etmektedir.³⁵⁵ Aynı zamanda yöneticiye olan sadakatin ideolojik veya karizmatik niteliklere bağlı olarak değil, korku ve ödül mekanizması ile şekillendiği bir rejimi anlatmaktadır. Yönetim herhangi bir ideolojiye veya değer sistemine bağlı değildir, sınırsız keyfi yönetimi meşrulaştırmak için ideolojik terimlere ihtiyaç duymamaktadır. Salt kişisel bağlarla göreve getirilen kişilerin rejimi sürdürebilme araçlarından biri de şiddete başvurmadır.³⁵⁶ Baskı ve şiddet, kurumların dışında enformel gruplar tarafından da icra edilebilir.³⁵⁷ Buna karşılık, Orban rejiminin otoriterlik repertuarında şiddet bulunmamakta, yasal mekanizmalar kullanılmakta, kurumlar ortadan kaldırılmamakta,

³⁵¹ Karizma, olağanüstü güç veya niteliğe sahip kişiye atfedilen bir terimdir. Bu kavram sıradan bir kişi değil, insanlar tarafından lider olarak kabul eden bir kişi için kullanılabilir. Weber, *op. cit.* s.241.

³⁵² Weber, *op. cit.*, 1978, s.245.

³⁵³ Szelenyi, Orban'ın demokrasi ile liberal düzeni geriletilmesini, Weber'in 1917 yılında Viyana'da verdiği derslerde bahsettiği ancak daha sonraki çalışmalarında yer almayan dördüncü otorite tipi ile açıklar. Adı "*Wille der Beherrschten*" olan otorite tipiyle Weber, yasal-ussal düzende yönetilenlerin iradesi ile göreve gelmeyen bir yönetimi veya yönetenlerin çoğunluğunun onayına sahip olan ancak hukukun üstünlüğünün ilkelerinin ihlal edildiği bir düzeni anlatır. Çoğunluğun iradesi, yasal-ussal bir otoritede liberal demokrasiye yol açmayabilir. Szelenyi, *op. cit.*, 2016, s.6.

³⁵⁴ H. E. Chehabi, Juan J. Linz, (ed.), "*Sultanistic Regimes*", The Johns Hopkins University Press, 1998.

³⁵⁵ *Ibid.*, s.10-23.

³⁵⁶ *Ibid.*, s.7.

³⁵⁷ *Ibid.*, s. 25.

ele geçirilmektedir. Yönetimin ideolojik görünümü belirgindir; bu yüzden lidere olan sadakatin tek ölçütü ödül ve korku değildir; ideolojik ve karizmatik nedenleri de bulunmaktadır. Hukukun ve ideolojik görüntünün sağladığı siyasi kapasite toplumun geniş kesimlerinin temsilini üstlenmesini sağlamaktadır; bu da Orban rejimini toplumsal tabanı zayıf konvansiyonel sultancı rejimden ayırmaktadır. Bu nedenle, Orban'ın şahsileşmiş rejimi, Cheabi ve Linz'in "sultancı" kavramının ötesinde bir durumu ifade etmektedir.³⁵⁸

³⁵⁸ Weber'in ideal tiplerinin hiçbir somut tarihsel gerçeklikle bire bir uygun olmamasına atıfla Chehabi ve Linz, sultancı rejim tabirinin de bundan muaf olmadığını ifade eder. Yasal-ussal otoritenin bütün elementlerinin veya ideolojinin tamamen ortadan kalktığını iddia etmezler. *Ibid.*, s.8-9. Buna karşılık Orban rejimi ideal tipten oldukça farklı bir görüntüye sahiptir. Chehabi ve Linz'in sultancı rejimi tanımlarken kullandığı şahsileşme, ideolojik-karizmatik duruşun olmaması, şiddet kullanımı ve kurumsal kapasitenin zayıflığı ölçütlerinden yalnızca şahsileşme rejim için uygundur. Bu nedenle yeni bir kavrama ihtiyaç duyulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM EKONOMİK DÜZEN

2.1. KURUMSALLAŞTIRILMIŞ YOLSUZLUK

Macaristan’da önceki bölümde ayrıntılarıyla ortaya konulduğu gibi siyasi iktidarın, anayasal düzenin denge ve denetiminden sorumlu kurumsal ağı ortadan kaldırdığı bir süreç yaşanmıştır. Bu sürecin de işaret ettiği, Orban’ın “hukukun üstünlüğü” ilkesine olan pejoratif yaklaşımını gözler önüne seren en önemli gelişmelerden biri Avrupa Birliği’nin, koronavirüs pandemisinin zirvede olduğu 2020’nin Kasım ayında, hastalığın yol açtığı olumsuzlukların tazmin edilmesi amacıyla 750 milyar Euro’luk toparlanma paketini gündemine alması sonrası yaşanmıştır. Yardım fonunun tahsisi, birlik üyesi ülkeler içinde artan otoriterleşme eğilimlerini ve hak ihlallerini önlemek amacıyla “hukukun üstünlüğünü” yerine getirme şartına bağlanmıştır. Bu teklife karşı çıkan Macaristan ve Polonya ise bütçe tasarısını reddederek sistemi kilitlemiş ve Orban, bahsedilen “hukukun üstünlüğü” ilkesini “göçmenleri reddeden ülkeleri cezalandırma ve onlara şantaj yapma amacıyla yapılan, siyasi ve ideolojik bir silah” olarak değerlendirmiştir.³⁵⁹ Orban rejiminin bu süreç içerisinde takındığı agresif tutumun tek sebebi hukukun üstünlüğü çevresinde yaşanan ideolojik ayrışma değildir. Çünkü AB fonları, rejimin patrimoniyal ekonomi politikalarının en önemli aparatıdır. Kamu çıkarı gözetilmeden dağıtılan bu fonlar, rejimin siyasi elitlerinin hızla zenginleşmesini sağlayan ana kaynaktır.

Orban ve arkadaşları, rejimin hukuk düzenini iki temel esas üzerine inşa etmişti; yetkilerin tek elde toplanması ve siyasi iktidarın hukuki denetimin dışına çıkarılması.

³⁵⁹ Justin Spike, “Hungary sticks to veto of EU budget over rule-of-law issue”, <https://www.seattletimes.com/business/hungary-sticks-to-veto-of-eu-budget-over-rule-of-law-issue/>, (erişim tarihi: 18.11.2021).

Benzer biçimde ülkenin ekonomi düzeni yeniden yapılandırılırken ana ölçüt; servet dağıtımına tek bir noktadan karar verilmesi ve siyasi gücün ekonomik zenginliğe devşirilmesinin önündeki engellerin kaldırılması olmuştur. Hukuk düzeni yaratılırken gerçek amaç karmaşık hukuki prosedürlerle gizlenirken, kamu kaynaklarının sifonlanarak haksız zenginleşmeye imkân tanınması da yasal, kurumsal ve siyasi paravanlar aracılığıyla gerçekleşmiştir.

Yolsuzluğun yasallaştırılması, yandaşlara kaynak aktarma sürecinin gerektirdikleri gözetilerek yasal prosedürlerin esnetilmesiyle ve değiştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde yolsuz işlemler maddi hukuka uygun hale getirilmekte ve suç kapsamından çıkartılmaktadır.³⁶⁰

Yolsuzluğun yasallaştırılmasını tamamlayan ikinci unsur ise kurumsallaştırmaktır. Siyasi otorite karşısında bürokrasinin özerkliğini kaybetmesi, üst-ast hiyerarşisinin efendi-köle ilişkisine dönüştürülmesinin sonucunda, şahsi çıkarı amaçlayan kanunsuz emirlerin uygulanması kolaylaşmaktadır. Böylece, yolsuz faaliyetlerden nemalanan çıkar ağı daraltılabilmekte, riskli bilginin yayılma ihtimali düşmekte ve yolsuzluk merkezileşmektedir. Merkez Bankası ve Devlet Rekabet Kurumu gibi ekonomiyi düzenleyen kurumların sadık aktörler tarafından doldurulması, yolsuzluğu kurumsallaştıran etmenlerdir.

Yolsuzluğun gizlenmesini sağlayan üçüncü unsur, siyasi elitlerin kamu kaynaklarını sifonlama sürecini, ülkenin makroekonomik politikaları aracılığıyla yürütmesidir. Fidesz hükümeti bu amaç doğrultusunda, ilk bakışta birbiriyle çelişiyor gibi gözükken iki farklı yol izledi. İlki, üretim sektöründe bulunan çok uluslu şirketlerin hukuki ve ekonomik ayrıcalıklarla donatılmasıdır. Çok uluslu şirketler için ülkenin ekonomi düzeninin genel atmosferini yansıtmayan, neoliberal ilkelerin yürürlükte

³⁶⁰ Daniel Kaufman, Pedro C. Vicente, “Legal Corruption”, *Economy&Politics*, Wiley Blackwell, vol:23(2), 2011, s.199.

olduğu bir çalışma ortamı yaratılmış, bir nevi keyfi idareden etkilenmemeleri için kapitülasyon alanı yaratılmıştır. Bu yolla, ülke içindeki yolsuz uygulamaların uluslararası kamuoyunda tepki çekmesinin önüne geçmek ve rejimin siyasi meşruiyetini sürdürmek amaçlanmıştır. Macar ekonomisinin büyüebilmek için muhtaç olduğu yabancı doğrudan yatırımların sürekliliği garanti altına alınarak seçmen desteği devşirilmiştir. Öte yandan, oligarşikleşmiş ekonomik düzeni gizleme doğrultusunda izlenen ikinci yol, iç kamuoyuna bağımsız, egemen bir ekonomi politikası takip edildiği mesajını vermektir. “Ulusal burjuvazi” yaratma projesi adı altında, hizmet sektöründe yer alan yabancı şirketler ya kamulaştırılmış ya da çeşitli politik/mafyatik baskılarla Orban’a yakın işadamlarına sattırılmıştır. Ekonominin yerlileştirmesini hedefleyen milliyetçi retorik, muvazaalı kamu ihaleleri ve şüpheli özelleştirmelerin kılıfını örtmek için kullanılmıştır.

Yolsuz ekonomi düzenini gizleyen yasal, kurumsal ve siyasi paravanların çalışmasını sağlayan şey ise medyada tek sesliliğin sağlanmasıdır. Orban rejimi bunun için en kestirme yol olarak medya patronlarını “siyasi aile” üyelerinden oluşturmayı bulmuştur. Kamu kaynaklarından elde edilen zenginliğin bir kısmı medya sektörünü ele geçirmek için kullanılırken, ele geçirilemeyen medya kuruluşları kamu gücünün yaptırımlarıyla karşılaşmış ve sektörden çekilmek zorunda bırakılmıştır. İktidarın medya üzerinde tam kontrol sağlamasıyla, yolsuzluğun “duyulabilmesi” de imkansızlaşmıştır.

Ekonomi düzeninin patrimonial özelliklerinin gizlenmesi, siyasi elitlerin haksız zenginleşme sürecinin toplum nezdinde kabul edilebilirliğini kolaylaştırarak yolsuzluğun siyasi maliyetini düşürmüştür. Yasal yolların kullanılması sürekliliği, ideolojik iktidarın kullanılması ise ulusal ve uluslararası meşruiyeti getirerek yolsuzluğu kurumsallaştırmıştır. Siyasi kadrolar ile bürokrasi arasında kurulan asimetric ilişkinin tahakküm biçimi alması ve bağımsız kurumların siyasi iktidarın icra aygıtı haline

gelmesiyle, yolsuzluk, ekonomik düzenin bir kusuru olmaktan çıkmış ve sistemin organik bir parçası haline gelmiştir.

Özetle, Macaristan’da kurulan otoriter rejimin ekonomi düzeni, Orban ve siyasi ailesinin ülkedeki serveti hortumlama amacıyla, bu amaca hizmet eden, sürekli kılan, meşrulaştıran ve örten mekanizmalardan oluşmaktadır. Bu nedenle, Fidesz rejiminin ekonomi düzeninin tanımlanmasında başvurulan kavramların hangi noktadan yola çıktığı önemlidir çünkü gerçek amacı gizleyen politikalara odaklanmak rejimin doğasını ve işleyişini anlamak için bize uygun bir pencere açmamaktadır.

Zenginleşmeyi aracı kılan ekonomi politikaları üzerinden rejimin doğasını analiz edenleri yanıltıcı sonuçlara ulaşmaktadır. Bunlardan ilki, 2008 ekonomik krizi sonrasında iktidara gelen sağ popülist hükümetlerin ekonomi politikaları için en fazla yakıştırılan kavramlardan biri olan “ekonomik ve finansal milliyetçiliktir”.³⁶¹ Csillag, ekonomik milliyetçiliği “farklı sektörlerde yerli kontrolünün oranını artırmayı hedefleyen politikaların toplamı” olarak tanımlamaktadır.³⁶² Bankacılık sektörünün yerleştirilmesi, yabancı sermayeye özel vergiler getirilmesi ve yabancı para cinsinden alınan kredilerin yerli para birimine dönüştürme zorunluluğu, Csillag için Macaristan’ın ekonomik milliyetçi bir düzende olduğunu gösteren faktörlerdir.³⁶³ Johnson ve Barnes ise finansal milliyetçiliği, siyasi ölçütlerle çerçevelenmiş ulus tanımının içerisinde kalan ekonomik aktörleri, yabancı finans çevrelerinin rekabetinden koruyan, uluslararası kurumların hükümetler üzerinde baskı kurmasını engelleyen politikalar olarak tanımlamaktadır.³⁶⁴ Finansal milliyetçiler, parasal egemenliği ve merkez bankasının

³⁶¹ Juliet Johnson, Andrew Barnes, “Financial Nationalism and Its International Enablers: The Hungarian Experience”, *Review Of International Political Economy*, vol:22, issue: 3, 2015.

³⁶² Tamas Csillag, *Understanding Orbanomics: Economic Nationalism In The Era of Globalization*, Central European University, Department of Political Science, Master tezi, 2015.

³⁶³ *Ibid*, s.4.

³⁶⁴ Johnson, Barnes, *op.cit.*, s. 537

siyasi otoriteye bağlanmasını savunmakta, yabancı bankaların millileştirilmesi taraftarlığı yapmakta ve uluslararası kurumlara karşı kuşkucu politikalar izlemektedir.³⁶⁵

Bu betimlemeden yola çıkan Johnson ve Barnes, Orban'ı finansal milliyetçi olarak değerlendirmelerine beş gerekçe sunmaktadır: sektörel vergilendirme ve siyasi baskılarla yabancı bankaların kârlılığını düşürerek ülkeden çıkmalarının sağlanması, dövizle alınmış mortgage kredilerinin ulusal para birimi Forinte çevrilmesi, merkez bankasının bağımsızlığının kaldırılması, IMF ile uzlaşmanın reddedilmesi ve son olarak ulusun yeni sınırları dışında kalan “muhalifleri” ekonomik olarak cezalandırma usulü.³⁶⁶

Rejimin ekonomik düzenini heterodoks ekonomi politikaları ve işçi/işveren sendikalarının karar alma süreçlerine etkisi bakımından analiz eden Olejnik, 1945 sonrasında Avrupa demokrasilerinin klasik, cılız ve sahte korporatizm aşamalarından geçtiğini, Orban hükümetleri yönetimindeki Macaristan'ın bu kategorilerden hiçbirine uymadığını belirterek “patronaj korporatizm” kavramını ortaya atmaktadır.³⁶⁷ Patronaj korporatizm, siyasi iktidarın kamuoyu desteğini artırmak için, kamu kaynaklarının kullanımında kendisine sadık olan iş çevreleri ve kendi ideolojisine sahip sendikalarla birlikte hareket etmesidir.³⁶⁸

Siyasi iktidarla aralarında asimetric ilişki bulunan bu iki grup, maddi çıkarlarının sağlanması karşılığında iktidarın ihtiyacı olan her türlü desteği vermekle yükümlüdür. Olejnik, patronaj korporatizmin üç boyutu olduğunu söylemektedir; ekonomi politikaları devletin egemenliği ile ilgilidir bu nedenle stratejik sektörlerde yabancı mülkiyeti istenmemektedir, kamu harcamaları ve yeniden dağıtım mekanizmaları

³⁶⁵ *Ibid*, s.539-540

³⁶⁶ *Ibid*, s. 545-551.

³⁶⁷ Klasik korporatizm, işçi sendikalarının güçlü olduğu, üye sayılarının fazla olduğu ve bu nedenle pazarlık sürecinin en etkili aktör olduğu 1945 ile 1970'li yılların ortası kapsar. Cılız korporatizm, sermayenin uluslararasılaşmasıyla işveren sendikaların güçlendiği 1970'ler ile 1990'lar arası dönemi kapsar. Sahte korporatizm ise, neoliberal dönemde, sendikaların zayıfladığı bu nedenle siyasi iktidar ve oligarşik grup arasındaki müzakere ile ekonomi politikalarının belirlendiği 1990'lar sonrasına tekabül eder. Maciej Olejnik, “A New Model of Corporatism in States Governed by Populist Political Parties: The Cases of Poland and Hungary”, *Czech Journal Of Political Science/ Politologicky Casopis*, No: 2, 2020.

³⁶⁸ *Ibid*, s.183

önemli yer tutmaktadır ve son olarak piyasaya devlet müdahaleciliği sık görülen bir olgudur.³⁶⁹

Dünya sistemleri analizinden hareket edenler ise rejimin ekonomi düzenini “kalkıncı devlet” olarak tanımlamaktadır. Orban’ın illiberalizmini, küresel kapitalizmin eşitsizlikçi yapısının yarı-periferik Macaristan’ı soktuğu bağımlı durumdan kurtarma politikası olarak değerlendirmektedirler. Wilkin, uluslararası sermayenin hegemonyasına meydan okumadan ulusal egemenliği sağlama ve ulusal kapitalizmin inşası için güçlü devlete ihtiyaç duyma modeli olarak yeni kalkıncı devlet tabirini kullanmaktadır.³⁷⁰ Bluhm ve Varga ise, “muhafazakar kalkıncı devletçiliği” tercih etmektedir.³⁷¹ Onlara göre, Doğu Asya’nın ve erken dönem Batı Avrupa devletlerinin kalkınma deneyimlerinden etkilenen Fidesz elitleri, ülkenin dünya ekonomisine açılma hızının hata olduğunu, bu nedenle yarı-periferik pozisyonun yeniden üretilmesinin üstesinden ancak devletin ekonomide aktif olduğu ve piyasa anlayışının ulusal çıkarlar karşısında önemsizleştiği bir kalkınma stratejisi ile gelinebileceğini planlamışlardır.³⁷² Kalkıncı devletçiliğe getirilen muhafazakâr sıfatı, ulusal kimliğin tehlikede olduğu düşüncesi ile nativist siyasi söyleme sahip olması ve yeniden dağıtım mekanizmasının muhafazakarlık temelli örgütlenmesinden kaynaklanmaktadır.³⁷³ Hem Wilkin hem de Bluhm ve Varga, Macaristan’da ortaya çıkan kalkıncı devletin otoriter yapısına dikkat çekmekte, rekabetçi seçimlerin ve güçler ayrılığının kalkınma stratejilerini aksatacağı bahanesiyle ortadan kaldırıldığını vurgulamaktadır.³⁷⁴

Orban rejimini Marksizm içerisinden değerlendiren çalışmalar ise “otoriter neoliberalizm” kavramı üzerinde durmaktadır. Bruff ve Tansel’in çalışmalarıyla

³⁶⁹ *Ibid*, s.185

³⁷⁰ Peter Wilkin, *Hungary’s Crises of Democracy*, Pennsylvania, Lexington Books, s. 79-82.

³⁷¹ Katharina Bluhm, Mihai Varga, *Conservative Developmental Statism In East Central Europe And Russia*, *New Political Economy*, Vol 25, Issue 4, 2020.

³⁷² *Ibid*, s. 5-7.

³⁷³ *Ibid*, s.8.

³⁷⁴ *Ibid*, s.7. Wilkin, *op.cit.*, s. 47-49.

olgunlaşan otoriter neoliberalizm, Poulantzas'ın "otoriter devletçilik" analizinden hareket etmektedir. Poulantzas'a göre otoriterlik, yalnızca kaba kuvvetin uygulanması değildir, belirli politikalar ve kurumsal pratikleri, siyasi ve toplumsal mücadeleden koruma amacıyla kurumsal iktidarın ve devletin yeniden yapılandırılmasıdır. Bruff ve Tansel'de, otoriter neoliberalizmi, 2008 ekonomik krizinin sermaye birikim sürecini sekteye uğratmasını aşmak ve neoliberalizmi yeniden üretmek için devletin yeniden yapılandırılması olarak görmektedir.³⁷⁵ Onlara göre, kriz sonrasında, demokratik katılım olanakları sınırlanmış, otoriter devlet idaresi tarafından bir yandan neoliberal politikaların uygulanması ve korunmasına tanık olunurken, öte yandan yine bu idari mekanizma aracılığıyla sivil toplumun kılcal damarlarına nüfuz edilerek neoliberal sermaye birikiminin yaygınlaşması sağlanmıştır.³⁷⁶ Otoriter neoliberalizm kavramı etrafında Fidesz'in ekonomi düzenini analiz eden bir diğer çalışmanın sahibi Fabry ise, neoliberalizme otoriter sıfatının getirilmesinde 2008 krizinin milat alınmasının gereksiz olduğunu iddia etmekte; otoriterliğin neoliberalizme zaten içkin olduğunu, bu nedenle neoliberal düzenlerde demokrasinin krizden çok önce gerilediğini vurgulamaktadır.³⁷⁷ Bu nedenle Fabry, Orban'ın iktidarı aldığı 2010 yılında ülkede halihazırda otoriter bir neoliberalizm uygulandığını ve fakat bunun kökeninin krize değil geçiş dönemi ekonomi politikalarına dayandığını söylemektedir.³⁷⁸ Bununla birlikte, Fabry'ye göre, Orban rejiminin ayrıştırıcı noktalarından biri, neoliberal politikalarla etnik ayrımcılığın eklemlenmesidir. Başta finans, telekomünikasyon ve perakende olmak üzere bazı sektörlerde izlenen yerleştirme stratejisinin, göçmen ve Soros karşıtlığında somutlaşan ırkçı siyasi söylemden ayrı tutulamayacağını, ekonomik olarak güçlenme ile etnik

³⁷⁵ Cemal Burak Tansel, "Authoritarian Neoliberalism: Towards A New Research Agenda", içinde Cemal Burak Tansel, (ed.), *States Of Discipline: Authoritarian Neoliberalism And The Contested Reproduction Of Capitalist Order*, London, Rowman & Littlefield International, 2017, s.2-3. Ian Bruff, "The Rise Of Authoritarian Neoliberalism", *Rethinking Marxism: A Journal Of Economics, Culture&Society*, Vol 26, Issue 1, 2014, s. 115-116. Cemal Burak Tansel ve Ian Bruff, "Authoritarian Neoliberalism: Trajectories Of Knowledge Production And Praxis", *Globalizations*, Vol 16, issue 3, 2019, s.2.

³⁷⁶ *Ibid*, s.7.

³⁷⁷ Adam Fabry, "*The Political Economy Of Hungary: From State Capitalism To Authoritarian Neoliberalism*", Palgrave Pivot, 2019, s. 128-129.

³⁷⁸ *Idem*.

bakımdan homojenleşme arasında paralellik kurulduğunu, bu nedenle en doğru adlandırmanın “etnikçi otoriter liberalizm” olması gerektiğini savunmaktadır.³⁷⁹ Fabry’nin katkısına paralel bir şekilde, Macaristan’da otoriter neoliberalizmin, siyasi otoriterlik ve neoliberal piyasanın kombinasyonundan ibaret olmadığını, muhafazakarlıkla eklemlenerek bir çeşit mutasyona uğradığını düşünen diğer çalışmalar, neoliberal politikaların baskıcı devlet eliyle gerçekleştirilmesine ek olarak, siyasi ve ekonomik araçların etnik ve dini temelli dışlayıcı bir yeniden dağıtım mekanizmasını da ürettiğini belirtmektedir.³⁸⁰ Bu anlamda otoriter neoliberalizmin, “sosyal mahrumiyet devletinin” yükselişine kapı araladığını; yani, siyasi iktidar tarafından sadakat ölçüsü üzerinden “iyi” kabul edilen bireylere ve toplumsal gruplara sosyal hak sağlanırken, bunun dışında kalan azınlığın refah politikalarının dışında bırakıldığını iddia etmektedir.³⁸¹ Kısacası, otoriter neoliberalizm, toplum sözleşmesini refah temelinde yeniden yazarken, sosyal hak talebini kültürel ve kimliksel kategorilere olan aidiyet üzerinden belirlemektedir.³⁸²

Otoriter neoliberalizm ve kalkıncı devlet tartışmalarının bağlamına uygun biçimde, Orban rejimi, burjuvazinin birikim stratejisinin değişmesi nedeniyle devletin kavuştuğu yeni form olarak “birikim devleti” kavramıyla değerlendirilmektedir. Scheiring, rejimin siyasi ve ekonomik doğasını anlamak için kullandığı bu kavramı Wolfe’den ödünç almaktadır.³⁸³ Wolfe, birikim devletini kapitalist devletin ilk tarihsel aşaması olarak görmekte ve birikim devleti kavramıyla Batı Avrupa ve Amerika’nın endüstriyelleşme deneyiminde demokrasi öncesi dönemi tarif etmektedir. Wolfe’a göre

³⁷⁹ *Ibid*, s.137.

³⁸⁰ Paul Stubbs, Noemi Lendvai-Bainton, “Authoritarian Neoliberalism, Radical Conservatism and Social Policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland”, *Development And Change*, Volume 51, Issue 2, 2020, s. 3 ve 9-10.

³⁸¹ *Ibid*, s.2.

³⁸² Noemi Lendvai-Bainton, Dorota Szelewa, “Governing New Authoritarianism: Populism, Nationalism and Radical Welfare Reforms in Hungary and Poland”, *Social Policy Administration*, Volume 55, Issue 4, 2021, s.5 ve s.11.

³⁸³ Gabor Scheiring, “*The Retreat of Liberal Democracy: Authoritarian Capitalism and the Accumulative State in Hungary*”, Palgrave Macmillan, 2020.

bu dönemde burjuvazi, sermaye birikimi için gerekli koşulların sağlanması karşılığında eski yönetici sınıf olan toprak sahibi aristokrasinin siyasi ayrıcalığının korunmasını kabul etmiştir.³⁸⁴ Scheiring, birikim devleti kavramını Macaristan'a uyarlamakta, toprak sahibi aristokrasinin rolünü Macaristan'ın ulusal burjuvazisine vermekte, ülkedeki yabancı sermayeyi ise Wolfe'un birikim devletinin endüstriyel burjuvazisiyle eşleştirmektedir. Bu güncellemeyi "yeni birikim devleti" olarak sunan Scheiring, kavramı "sermayenin kısa dönemli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ulusal burjuvazi, yabancı sermaye ve milliyetçi siyasetçiler arasındaki yeni uzlaşma"³⁸⁵ olarak tanımlamaktadır.³⁸⁶

Scheiring'e göre, Macaristan'da iktidar bloğunun otoriterleşmesinin nedeni, yeni birikim rejiminin refah harcamalarını azaltması ve işgücünü esnekletmesi nedeniyle halktan gelecek "karşı hareketi" baskılamaktır. Bu otoriterleşmenin iki ayağı vardır: kurumsal otoriterlik ve otoriter popülizm.³⁸⁷ Kurumsal otoriterlik, denge-fren mekanizmalarının, medya bağımsızlığının, adil rekabeti sağlayan bütün koşulların ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Böylece, kamusal alan iktidar tarafından feodalleştirilmekte ve yeni ekonomik modelde avantajını kaybeden toplumsal sınıfların tepkisini demokratik yollarla göstermesi engellenmektedir. Kurumsal otoriterlik, ekonomi politikalarının siyasi maliyetini azaltmaktadır.³⁸⁸ Diğer mekanizma olan otoriter popülizm ise, birikim devletinin ikna aygıtı gibi çalışmaktadır. Otoriter popülizm, sınıf temelli dayanışma biçimini yıkarak yerine sınırları etnisite bazlı çizilmiş, siyasetçi ile halk arasında dikey hiyerarşi içeren bir yeni ulusu dayanışmanın

³⁸⁴ Wolfe'un tasnifinde kapitalist devletin birikim devletinden sonraki tarihsel aşamaları ise Uyum, Genişleme, Ayrıcalık, ve Ulusaşırı'dır. Alan Wolfe, "The Limits of Legitimacy: Political Contradictions of Contemporary Capitalism", New York, The Free Press, 1977.

³⁸⁵ Scheiring, Poulantzas'ın devletin görece özerkliği ve Weber'in egemenlik yaklaşımından hareketle, siyasi sınıfın özerk bir iktidar gücü olduğunu, ekonomiye ve servet dağılımına ilişkin sürece kendi özerk sınıfsal çıkarlarıyla dahil olduğunu söylemektedir. Scheiring, *op.cit.*, s. 59. Bu anlamda Scheiring, birikim devletinin sermayenin doğrudan kontrolü altında olmadığını, siyasi iktidarın hukuk ve mali yollarla sermayenin çıkarlarını sınırladığını belirtmiştir. *Ibid.*, s.276.

³⁸⁶ *Ibid.*, s.74-78.

³⁸⁷ *Ibid.*, s.262.

³⁸⁸ *Ibid.*, s. 295-296.

mekânı haline getirmenin kapısını açmaktadır. Bu popülizmin en önemli ayaklarından biri de göçmenlerin ulusal varlığa bir tehdit olarak kodlanması ve bu tehditin ancak iktidar bloğunun milliyetçi ideolojisi ile bertaraf edileceğinin inandırılmasıdır.³⁸⁹

Şu ana kadar ele alınan kavramların ortak noktası, rejimin ekonomi politikalarının ulusal ve uluslararası burjuvazinin çıkarları doğrultusunda şekillendiğini vurgulamasıdır. Bu yaklaşım, rejimin ekonomi düzeni ile ilgili doğru bir perspektif sağlamamaktadır; çünkü karar alma süreçlerini belirleyen temel motivasyonu ideolojikleştirmektedir. Halbuki, aşağıdaki bölümlerde ayrıntılarıyla görüleceği üzere, Orban ve siyasi ailesinin servet biriktirme arzusu, ekonomi politikalarının belirlenmesindeki ana etkidir. Bu bağlamda, rejimi “ekonomik milliyetçi” olarak tanımlamak yanlıştır çünkü ekonomik milliyetçiliğin temelinde, ulusal sınırlar içerisinde yer alan yurttaşların, siyasi iktidar tarafından ayrıcalıklarla donatılarak uluslararası rekabetin zorlayıcı koşullarından korunması vardır. Oysa Fidesz’in ekonomi düzeninde, yalnızca siyasi lidere sadık yurttaşlar korunmakta ve hatta kayırılmaktadır; buradaki koruma ölçütünün yurttaşlık ile ilgisi yoktur. Bir diğer kavram olan “kalkıncı devletçilik” de rejimin resmini doğru çekmekten uzaktır. Kalkıncı devletçilik, yerli aktörlerin uluslararası ekonomik işbölümüne dahil olabilme kabiliyetininin yasal ve özerk bir bürokrasinin piyasaya müdahaleleri ile artırılmasıdır. Orban rejimi ise, önceki bölümde görüldüğü üzere, siyasi iktidara bağlı patrimonyal bir bürokrasiye sahiptir; böyle bir bürokrasinin ekonomiye müdahalesi kamu yararına göre şekillenmemekte; aksine siyasi elitlerin özel çıkarlarına göre belirlenmektedir.³⁹⁰ Otoriter neoliberalizm ile ilişkili kavramlar ise burjuvazinin rejimdeki rolünü abartma eğilimindedir. Neoliberalizme getirilen otoriter sıfatının hukukun üstünlüğünün ve sınırlanmış iktidar anlayışının ortadan kaldırılmasına işaret etmesi, bu ilkelerin yokluğunda “mülkiyet hakkının” zayıfladığı anlamına gelmektedir. Bu nedenle otoriter neoliberalizm kavramı,

³⁸⁹ *Ibid*, s.297.

³⁹⁰ *Ibid*, s.24 ve s.336. Fabry, 2019, *op.cit.*, s.11

burjuvazi için çok önemli olan mülkiyet hakkının zayıflatılmasına neden rıza gösterildiğini açıklamamaktadır. Zira Orban rejiminde, bir kişinin hukuken belirli mülke sahip olması, fiilen de o mülkü istediği gibi kullanabileceği anlamını taşımamaktadır çünkü mülkiyet, siyasi lidere olan sadakatin derecesine göre bahşetme veya cezalandırma amacıyla dağıtılabilmektedir.³⁹¹

Fidesz rejiminin ekonomi düzenini, Orban ve siyasi ailesinin zenginleşme amacı üzerinden açıklamaya çalışanlar ikinci kavram setini oluşturmaktadır. Bunlardan ilki, piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan yolsuzluğun aldığı yeni boyutu vurgulamak için yaratılan “devletin ele geçirilmesi” tezidir.³⁹² Devletin ele geçirilmesi, güçlü oligarkların, kendi çıkarlarını korumak amacıyla siyasetçileri manipüle ettiği, kurumları şekillendirdiği ve medyayı kontrol ettiği durumu betimlemek için kullanılmaktadır.³⁹³ Bununla birlikte ilerleyen dönemde devletin ele geçirilmesinin farklı formlarının da belirmesi, kavramın öznesini oligarşi ile sınırlamanın yetersizliğini ortaya çıkarmış ve bu nedenle devleti ele geçirenin kimliğine ve ele geçirme oranına göre sınıflandırma yapılmıştır.³⁹⁴ Bu çeşitliliği kapsamaması nedeniyle devletin ele geçirilmesi “belirli bir network yapısının kamu kurumları içine kümelenerek kendi menfaatleri için kamu yararını yaralaması”³⁹⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Fidesz rejimini devletin ele geçirilmesi tezi üzerinden ele alan çalışmalar, konu aldıkları zaman dilimine uygun olan farklı tipleri ülkeye yakıştırmaktadır. Daha çok anayasal mühendislikle uğraşılan 2010-2014 arasını değerlendiren çalışmalar devletin

³⁹¹ Balint Magyar, Balint Madlovics, “*The Anatomy of Post-Communist Regimes. A Conceptual Framework*”, Budapest, Central European University Press, 2020, s. 448 ve s. 477.

³⁹² Kavramı ilk kullanan çalışma için bakınız: Joel S. Hellman, Geraint Jones, Daniel Kaufmann, ‘Seize The State, Seize The Day: An Empirical Analyses Of State Capture And Corruption In Transition’, *Policy Research Working Paper 2444*, World Bank, 2020.

³⁹³ *Ibid*, s.2.

³⁹⁴ Peter Mihalyi, Ivan Szelenyi, “The Role of Rents In The Transition From Socialist Redistributive Economies to Market Capitalism”, *Comparative Sociology*, Volume 16, 2017, s. 17-20.

³⁹⁵ Mihaly Fazekas, Istvan Janos Toth, “From Corruption to State Capture: A New Analytical Framework With Empirical Applications From Hungary,” *Political Research Quarterly*, Volume 69, No 2, 2016 s. 320.

parti kadrolarınca tamamen³⁹⁶ veya kısmen ele geçirildiğini iddia ederken³⁹⁷, ileriki dönemleri konu alan makaleler otokrat bir lider³⁹⁸ ve ona bağlı dar bir grup tarafından devletin zaptedildiği³⁹⁹ tespitinde bulunmaktadır. Bu değişimin esas nedeni, Fidesz'in 2014 seçimlerini kazanmasından sonra Orban'ın hem sistemde hem de partide tek adamlığını pekiştirmesi ve ekonomik aktörlere artan müdahalesidir.

Şahsi zenginleşmeyi ekonomi düzeninin merkezine yerleştiren bir diğer kavram, kalkınmacı literatürden alınan “yağmacı devlettir”. Yağmacı devlet, devletin ekonomiye müdahale ettiği durumlarda, siyasi iktidarı tekeline alan küçük bir grubun kamu gücünü kendi çıkarları için kullanmasıyla belirmektedir. Bu yapıda, yırtıcı kurbanının refahını ne kadar düşünüyorsa, yağmacı devletin yöneticileri de yurttaşın refahını ancak o kadar düşünmektedir.⁴⁰⁰ Macaristan'ı otoriter kapitalizmin bir türeği olarak gördükleri yağmacı devlet olarak ele alan Sallai ve Schneyder, kalkınmacı devlet ile yağmacı devletin ekonomiye müdahale şekilleri arasındaki ayrımı hukukun üstünlüğü ilkesi üzerinden kurmaktadır.⁴⁰¹ Buna göre, hukukun üstünlüğü, kamu ile özel alan ve devlet aygıtı ile yönetici elitin çıkarları arasında ikili bariyer kurarak, kamu yararını garanti altına almaktadır. Yağmacı devlette hukukun üstünlüğü ortadan kaldırıldığı için, devlet özel alanın içinde yer alan ekonomi sektörünün yegâne hâkimi haline gelmekte ve devletin çıkarlarıyla yönetici elitlerin çıkarları özdeşleştirilmektedir.⁴⁰² Sallai ve Schneyder, bu ikili bariyerin ortadan kaldırılmasının ekonomik düzende dört mekanizma ile kendisini gösterdiğini vurgulamaktadır; ekonomik aktörler devlete

³⁹⁶ Abby Innes, “The Political Economy Of State Capture In Central Europe”, *Journal of Common Market Studies*, Volume 52, Issue 1, 88–104.

³⁹⁷ Fazekas, Toth, *op.cit.*, 2016, s.330.

³⁹⁸ Mihalyi, Szelenyi, *op.cit.*, 2017, s. 20-21.

³⁹⁹ Miklos Szanyi, “The Emergence of Patronage State In Central Europe. The Case of FDI-Related Policies In Hungary”, *IWE Working Papers* 222, Institute For World Economies, Centre For Academic and Regional Studies of the Hungarian Academy Of Sciences, 2016. Dorottya Sallai & Gerhard Schnyder, “Strong State, Weak Managers: How Firms Cope with Autocracy in Hungary,” *Working Papers* 474, *Centre for Business Research*, University of Cambridge, 2015.

⁴⁰⁰ Peter B. Evans, “Predatory, Developmental, and Other Apparatuses: A Comparative Political Economy Perspective on the Third World State”, *Sociological Forum*, volume. 4, No. 4, 1989, s.562

⁴⁰¹ *Idem.*

⁴⁰² *Ibid*, s.5.

muhtaç hale getirilmektedir, ekonomik aktörlerin çıkarları yönetici elite uyumlaştırılarak ekonomik çoğulculuk azaltılmaktadır, devlet aygıtı yönetici elitin çıkarlarını gözetir hale getirilmektedir ve son olarak kamunun ekonomideki payı “zorla satın alma” gibi otoriter yollar kullanılarak artırılmaktadır.⁴⁰³ Orban rejiminin bu dört mekanizmaya da başvurması, yağmacı devlete dönüştüğünün göstergesidir.

Macaristan ekonomik düzeni incelenirken sık başvurulan kavramlardan biri de, “ahbap-çavuş kapitalizmidir”. Ahabap çavuş kapitalizmi, serbest piyasanın olduğu ancak bu piyasada siyasi iktidara yakın bir takım kişilere yönelik ayrıcalıklı düzenlemeler ve iltimas yapıldığı, devletin yönetici elitlerle şahsi yakınlığı bulunanların rantlarını kollamak için piyasaya müdahale ettiği bir rejimi ifade etmektedir.⁴⁰⁴ Bir başka ifadeyle, siyasi elitlerin ve bir kısım iş çevrelerinin yasal gözetim olmadan çıkarlarının özdeşleştirildiği, adil rekabet ve serbest girişim ilkelerinin ortadan kaldırıldığı sisteme verilen isimdir.⁴⁰⁵ Ahabap çavuş kapitalizminde, kamu ihaleleri ve vergi indirimi gibi maddi transferler kayırmacılık esasına göre yapılmakta, kamulaştırmalarda ve özelleştirmelerde servet transferi hedeflenmekte, medya aracılığıyla piyasa manipüle edilmektedir. Temel amaç, kamu kaynaklarının yönetici elite yakın kişilere tahsis edilmesidir.⁴⁰⁶ Bu sistemde ekonomik aktörler, adil bir oyun sahası olmadığı için rekabet güçlerini artırmak yerine siyasi yöneticilerin lütfuna mazhar olmaya çalışmaktadırlar.⁴⁰⁷

⁴⁰³ *Ibid*, s.19-28.

⁴⁰⁴ Jozsef Peter Martin, Continuity or Disruption? Changing Elites And the Emergence Of Cronyism After the Great Recession-The Case Of Hungary, *Corvinus Journal Of Sociology And Social Policy*, Volume 8, No 3, 2017, s. 275.

⁴⁰⁵ Szanyi, *op.cit.*, 2016, s.166. Daha basit bir tanım olarak, eş-dost çevrelerin özel çıkarlarına uyacak şekilde politikalar takip etmek ve yatırımlarda bulunmak kabul edilebilir. Malcolm Salter, “Crony Capitalism, American Style: What Are We Talking About Here?”, *Harvard Business School Working Papers*, 2014, s.8.

⁴⁰⁶ Jozsef Peter Martin, “Resource Reallocation And Ambiguous Economic Performance In a Captured State-the Case of Hungary”, (içinde) Dora Piroška, Miklos Rosta, *Systems, Institutions, and Values In East and West*, Budapeşte, CEU yayınları, 2020, s.193.

⁴⁰⁷ Jozsef Peter Martin, *op.cit.* 2017, s.276.

Kornai, “U dönüşü”⁴⁰⁸ ve sistem paradigması⁴⁰⁹ yaklaşımlarıyla, Macaristan’da yaşanan otoriterleşmenin ahbap-çavuş kapitalizmi ile el ele gittiğini iddia etmektedir.⁴¹⁰ Ahbap-çavuş kapitalizmini otoriter kapitalizmin bir türevi olarak gören Kornai, Macaristan’da güçler ayrılığının ortadan kaldırılmasıyla klientalizmin kurumsallaşmasının birbirine eklemleendiğini ve böylece patron-müşteri arasındaki ilişkinin efendi-köle şekline dönüştüğünü belirtmektedir. Orban’ın kapitalist mantık dışına çıkmadan, kimin neyi elde edeceğine karar verebildiği bir rejim yarattığını vurgulamaktadır.⁴¹¹

Szanyi, Orban rejimini ahbap çavuş kapitalizmi içerisinde değerlendirirken, Schoenman’dan esinlendiği “patronaj devleti” kavramına başvurmuştur. Szanyi, Orban rejimini ahbap çavuş kapitalizmi içerisinde değerlendirirken, Schoenman’dan esinlendiği “patronaj devleti” kavramına başvurmuştur. Schoenman’a göre patronaj devleti, siyasi elitlerin iş çevrelerinin organizasyonel eksikliği nedeniyle aralarındaki ilişkiye müdahale edebildiği, ekonomik kaderleri üzerinde söz sahibi olabildiği, yani kâr ve zararı siyasetin belirlediği bir yönetim modelidir.⁴¹² Szanyi, Fidesz’in söylemini üzerine kurduğu ekonomik milliyetçilik ile patronaj devleti arasında oluşan zıtlıktan yararlanarak, devletin ekonomiye müdahale amacının yerleşme veya ulusal burjuvazi yaratma olmadığını aksine siyasi iktidara sadık bir yeni zengin ağı yaratma isteği olduğunu vurgulamaktadır. İş çevrelerinin zayıflığından yararlanan Orban, ekonomik

⁴⁰⁸ Kornai’inin U dönüşü olarak tarif ettiği durum, Macaristan’ın otoriter sosyalist rejimden başarılı bir şekilde liberal demokrasiye geçiş yapmasına rağmen, Orban hükümetleri ile beraber “U “dönüşü yaparak yeniden otoriterleşme patikasına girdiğidir. Janos Kornai, “Hungary’s U-Turn: Retreat From Liberal Democracy”, *Journal Of Democracy*, Volume 26, Issue 3, 2015.

⁴⁰⁹ Kornai ilk olarak 2000 yılında geliştirdiği sistem paradigması yaklaşımıyla sosyalist ve kapitalist sistemleri karşılaştırmıştır. Sistem paradigması, siyasi, ideolojik ve kültürel alanları ekonomik alana eklemleme çabasıdır. 2016 yılında ise analiz Weberyen yaklaşımla geliştirilmiş, bu noktada demokrasi, diktatörlük ve otokrasi arasında kategorik bir ayrım yapılmıştır. Kornai, Orban rejimi altında Macaristan’ı otokratik rejimler kategorisinde değerlendirmiştir. Janos Kornai, “System Paradigm Revisited: Clarification And Additions In The Light of Experiences In The Post-Socialist Region”, *Acta Oeconomica*, Volume 66, no 4, 2016, pp. 547–596.

⁴¹⁰ Kornai, ahbap çavuş kapitalizmini, kapitalist sistemin siyaset tarafından yönlendirilen yolsuz bir varyantı olarak tarif etmektedir.

⁴¹¹ Kornai, *op.cit.*, 2016, s. 34-38.

⁴¹² Roger Schoenman, “Networks And Institutions in Europe’s Emerging Markets”, Cambridge University Press, 2014, s.25.

alanın özerkliğini keyfi müdahalelerle yok ederek, piyasa koşullarında serbest girişim ve adil rekabeti ortadan kaldırmış ve ekonomik aktörleri siyasi iktidara bağımlı kılmıştır.⁴¹³

Sallai ve Schneyder ise, Macaristan’da yaşanan ahbap-çavuş kapitalizmini “klan devletinin” ortaya çıkmasının bir sonucu olarak görmüştür. Wedel’in Rusya ve Polonya’da devlet-ekonomi ilişkisini tarif etmek için yarattığı kavram olan klan devleti, yürütme erki ve bürokrasi içinde gömülü belirli bir klanın kamu gücünü kendi çıkarları için kullanmasına işaret etmektedir.⁴¹⁴ Sallai ve Schneyder, Orban rejiminin üç uygulaması üzerinden klan devletinin ortaya çıktığını belirtmektedir: kamu bürokrasisinin özerkliğini yitirerek hükümetin kolonisi haline gelmesi, kamulaştırma ve yeniden özelleştirme pratikleriyle mülkiyet tahsislerinin kişilerin siyasi angajmanlarına göre değiştirilmesi ve idari/mali kolluk kullanılarak bağımsız ekonomik aktörlerin işletmelerini zorla satın alması.⁴¹⁵ Bu politikalar sonucunda, klanın ve onun lideri olan Orban’ın siyasi ve maddi çıkarları ile devletin çıkarları arasındaki fark belirsizleşmiştir.⁴¹⁶

Macaristan’ı ahbap-çavuş kapitalizminin aşırı formu olarak değerlendiren çalışmalar “kleptokratik devlet” ve “mafya devleti” kavramlarını kullanmıştır. Kleptokratik devlet, kamu kaynaklarının “kronilere” dağıtılmadığı, bunun yerine siyasi lider ve ailesinin bu kaynakları ele geçirdiği, özel şirketlerin hisselerinin baskı mekanizmalarıyla el değiştirdiği bir rejimi anlatmaktadır. Bu rejimde yasal düzenlemeler lider ve ailesinin zenginleşmesi amacıyla yapılmaktadır. Toth ve Hajdu, 2010-2016 yılları arasında Macaristan’da yapılan bütün kamu ihalelerini incelemekte,

⁴¹³ Miklos Szanyi, “The Emergence of Patronage and Changing Forms Of Rent-Seeking In East Central Europe”, *Post-Communist Economies*, Volume 34, Issue 1, 2022. Szanyi, *op.cit.*, 2016.

⁴¹⁴ Janine R. Wedel, “Clans, Elites and Captured States: Rethinking Transition In Central And Eastern Europe And The Former Soviet Union”, *Journal of international Development*, volume 15, No 4, 2003, s.437-438.

⁴¹⁵ Sallai, Schneyder, *op.cit.*, 2016, s. 11-18.

⁴¹⁶ *Ibid*, S.15-16.

Orban ve siyasi ailesinin bu ihaleler sonucunda zenginleştğini belirtmekte ve bu durumu kleptokratik devletin ortaya çıkışı olarak yorumlamaktadır.⁴¹⁷ Mafya devleti ise, liderin ve ona bağlı olan siyasi ailesinin idari aygıtı tamamen ele geçirerek, sürekli olarak yolsuz işlem yapabildiği bir rejimi anlatmaktadır. Mafya devletinde yalnızca resmî kurumlar ve yasal düzenlemeler siyasi liderin enformel networkün çıkarlarına hizmet etmez, aynı zamanda baskı ve şiddete de başvurulur. Bu nedenle mafya devleti adeta bir suç devleti olarak çalışır; ekonomik düzende bireylerin özel mülkiyete dayalı özgürlükleri çok sınırlıdır.⁴¹⁸

Orban ve siyasi ailesinin servet elde etme arzusunu ekonomi düzeninin asli unsuru olarak değerlendiren bir diğer kavram “prebendalizmdir”. Weber’in patrimonyalizmin alt türü olarak sınıflandırdığı prebendalizm, feodalizmde olduğu gibi aristokrasinin elinde tuttuğu varlığın mülkiyetine sahip olmadığı, ancak kullanım hakkını elinde bulundurduğu, bu hakkın ise efendiye hizmet ettiği ve sadık kaldığı sürece tanındığı bir otorite tipini anlatmaktadır.⁴¹⁹ Bu tanımdan yola çıkan Szelenyi, Mihalyi ve Csillag, 2014 sonrasında siyasi iktidardan görece bağımsız ekonomik aktörlerin, Orban’a herhangi bir muhalif tutum takınmasalar dahi kamu gücü kullanılarak tasfiye edilmesini ve onların yerine Orban ile kişisel bağı olan, sadakati mutlak gözüken yeni bir oligarşi yaratılmasını prebendalizmin özelliği olarak değerlendirmektedir.⁴²⁰ Mülkiyet ilişkisinin Orban’a sunulan hizmetle bağlanması, prebendalist sistemde, ahbap çavuş kapitalizminde “yandaşların” sahip oldukları sınırlı özerkliğin dahi ortadan kaldırıldığı anlamına gelmektedir. Bu nedenle prebendalizm, ahbap-çavuş kapitalizminden daha şahsileşmiş bir yönetim modeline işaret etmektedir.

⁴¹⁷ Istvan Janos Toth, Miklos Hajdu, “How Does the Kleptocratic State Work In Hungary: A Research Note Based On Hungarian Public Procurement Data, *Corruption Research Center Budapest*, 2018.

⁴¹⁸ Magyar, Madlovics, *op.cit.*, s. 380-380.

⁴¹⁹ Weber, *op.cit.*, 1978, s. 235.

⁴²⁰ Ivan Szelenyi, Peter Mihalyi, *Varieties of Post-Communist Capitalism: A Comparative Analysis Of Russia, Eastern Europe and China*, Leiden, 2020, s.194-197.

Orban ve arkadaşlarının siyasi gücü ele geçirerek bunu şahsi zenginleşme aracına dönüştürmesi yukarıda sayılan kavramların ortak noktasıdır. Özel çıkarın gerçekleştirilmesinde kamunun etkin bir şekilde kullanılması yolsuzluğun yasallaştırılmasını ve kurumsallaştırılmasını kolaylaştırmıştır. Yalnızca siyasi rekabet değil, piyasa rekabeti de adil olmaktan çıkmıştır. Bu ekonomik düzende iktidar elitleri ile ekonomik çıkarları çatışan her aktör, kamusal yaptırımlarla piyasa dışına itilme ihtimalini taşımaktadır. Bu bölümde yer alan kavramların her biri doğru noktalara temas etse de rejimin patrimonyal yapısını en iyi yansıtan kavram “prebendalizmdir”. Bu kavramın diğerlerine göre tercih edilmesinin temel nedeni içinde barındırdığı “meşruluk” anlayışıdır. Ahbap-çavuş kapitalizmi ve devletin ele geçirilmesi tezleri, kapitalist mantık içerisinde toplumsal artıya çöreklenmiş bir elit networküne vurgu yaparken, prebendalizm geleneksel otoritenin meşruiyetine sahiptir. Orban’ın toplumsal hiyerarşiyi organikleştiren ideolojik kurgusu ve yasal-kurumsal kapasitesi, kamu kaynaklarının sifonlanması sürecinde toplumsal rızayı yeniden üretmesini sağlamaktadır.

2.2. MACARİSTAN’DA REKABETÇİ PİYASA EKONOMİSİNİN TARİHSEL ZAYIFLIĞI

Macaristan’da Orban hükümetlerinin büyük bir dirençle karşılaşmadan patrimonyal bir ekonomi düzeni inşa edebilmesi esas olarak, ülkenin küresel kapitalizme eklemlenme sürecinin yapısı ve bu sürecin yarattığı ekonomik ve toplumsal sonuçlarla ilişkilidir. Patrimonyal yapının meşruluğunu güçlendirmek için rejimin başvurduğu yasal, kurumsal ve siyasi mekanizmaların kaynağı bu tarihsel geçmiştir. Bu nedenle, Fidesz’in ekonomi düzeninde yaptığı değişiklikleri ve yarattığı çatışma eksenlerini anlamak için, komünist dönemin ekonomi-politik mirası ile kapitalist ekonomiye geçiş sürecinin temel dinamiklerini ortaya koymak gerekmektedir.

2.2.1. Gulaş Komünizminin Rekabetçi Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecini Belirleyen Üç Özelliği

Yarım asıra yakın bir zaman dilimi Macaristan'ı yöneten "Janos Kadar" rejimi, diğer demir blok ülkelerinde uygulanan Stalinist ilkelerden saptığı ve görece daha liberal bir yönetim sergilediği için, literatürde "Gulaş Komünizmi" kavramıyla tanımlanmaktadır. Macarların geleneksel yemeği olan gulaşın, birbirine benzemeyen çeşitli malzemeler içermesine benzer biçimde, Kadar rejiminin de, konvansiyonel Marksist rejimlerde yer almayan farklı politikaları birbirine eklememesi böyle bir tanıma başvurulmasının nedenidir. Özellikle rejimin üç farklı ekonomi politikasını birleştirmesi, bu "istinai" durumu yaratmıştır.

1960'lardan itibaren Macaristan'da izlenen ekonomi politikalarının temel amacı "tüketimi teşvik etmektir".⁴²¹ Rejim, makroekonomik koşullara bakılmaksızın kişi başı maddi tüketimi maksimize etmeyi kendisi için hayati bulmuş; ancak bu yolla siyasi memnuniyetsizliklerin giderileceği ve meşruiyetin sağlanacağı düşünölmüştür. Sürekli büyümeyi ve yatırımı, endüstriyel kalkınmayı, silahlanmayı temel ekonomik ilke olarak belirleyen Stalinizmden keskin bir ayırım anlamına gelen bu tüketimci politikayı sürdürmek isteyen Kadar rejimi, askeri harcamaların bütçede payının artmasını isteyen Moskova'nın taleplerine direnmiştir.⁴²² Bu eğilimin sonucunda, tüketim-odaklılık, kitlelerin siyasetle kurduğu ilişkinin temeli olmuş, politik-kültürün bir parçası haline almıştır.

Rejimi diğer Doğu Bloğu ülkelerinden ayırıştıran bir başka unsur "paternalist refah devleti" anlayışdır. 60'lı ve 70'li yıllar boyunca, toplumu baştan ayağa saran sosyal

⁴²¹ Janos Kornai, Paying the Bill For The Goulash Communism: Hungarian Development and macro Stabilization in a Political Economy Perspective, *Journal of Social Research*, volume 63, no 4, 1996, s.1-2.

⁴²² Michael Getler, "Goulash Communism Savored", Washington Post, 1977. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1977/09/14/goulash-communism-savored/1ef90e72-7e76-417b-82a1-884a8a2b18ec/>, (erişim tarihi: 22.03.2022).

refah harcamalarının, ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasına oranı İskandivav ülkelerine yakın seyretmiştir. Bu oran, diğer Doğu Avrupa komünist rejimleri ile karşılaştırıldığında olağanüstü yüksektir.⁴²³ Bazı yazarlarca “refah diktatörlüğü”⁴²⁴ olarak adlandırılan bu kapsamlı yeniden dağıtım ekonomisi ile emekçi sınıfların geliri ve yaşam koşulları görece iyi durumda olurken, toplumsal eşitsizlik ise oldukça düşük kalmıştır. Tarım arazilerinin kamu mülkiyetindeki kolektif çiftliklere dönüştürülmesi, diğer ülkelere nazaran çok daha esnek ve insani ölçütlere göre yapılmış; kırsalda üretim yapan toplumsal gruplar çeşitli maddi ve sosyal destekler elde etmiştir. Devletin korumacı politikalarıyla köylünün en yoksul kesimleri dahi sosyal güvenlik, sağlık sigortası ve emekliliğe kavuşmuş;⁴²⁵ birikime izin veren bir piyasalaşmayla bütünleşen bu refah artışı adeta bir “sosyalist burjuvalaşma”⁴²⁶ yaratmıştır.

Kadar rejimini diğer sosyalist rejimlerden ayıran bir diğer özellik, “neoliberal reform” düşüncesinin çok erken bir tarihte vücut bulmuş olmasıdır. 1960’lı yılların sonuna gelindiğinde, Sovyet modeli ilkel birikim stratejisinin kısıtlılığını görünür hale geldiğinde Macaristan’da “Yeni Ekonomi Mekanizması” adıyla bir neoliberal reform paketi gündeme alınmıştır. Ekonomide merkezi planlamanın rolünün azaltılmasını ve Macar ekonomisinin özellikle dış ticaret alanında kapitalist dünyaya eklemlenmesini öneren bu paket kabul görmüş; reformların uygulanması için “Finansal Araştırma Enstitüsü” adıyla yeni bir bürokratik birim kurulmuştur.⁴²⁷ Batı piyasasına eklemlenmenin gerektirdiği teknoloji ithalatı ile 1973 krizinin petrol fiyatlarını yükseltmesi, dış ticaret açığını büyütmüş, bu açığı finanse etmek için uluslararası

⁴²³ Kornai, *op.cit.* 1996, s.1-2.

⁴²⁴ Eszter Bartha, “Welfare Dictatorship, the Working Class and the Change of Regimes in East Germany and Hungary”, *Europe-Asia Studies*, volume 69, no 9, 2011.

⁴²⁵ Chris Hann, “Marketization and Development On a European Periphery: From Peasant Oikos to Socialism and Neoliberal Capitalism on the Danube-Tisza Interflueve”, *Environment and Planning*, volume 52, issue 1, 2020, s.206-208.

⁴²⁶ Ivan Szelenyi, *Socialist Entrepreneurs: Embourgeoisement in Rural Hungary*, University Of Wisconsin Press, 2006.

⁴²⁷ Fabry, *op.cit.*, 2019, s. 41-45.

kuruluşlara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu nedenle Macaristan, Sovyet Bloğu ülkeleri içinde Merkez Bankası'nın bir şubesini New York'ta açan ilk ülke olmuştur.⁴²⁸

Gulaş komünizminin tüketimci, korumacı ve piyasacı özellikleri birlikte barındırması Doğu Bloku ülkeleri içindeki özgünlüğünü göstermektedir. Böyle bir ekonomik yapının iki temel çıktısı bulunmaktadır. İlki, geniş bir köylü nüfusu barındırmasına ve görece yoksul bir ülke olmasına rağmen alt sınıfların büyük bir maddi refah içerisinde yaşamasıdır. Ekonomik koşulların bozulmasına aldırmaksızın tüketimin büyümesinin hedeflenmesi, geniş kesimlerin ev, araba sahibi olmasına; tatil yapmasına ve seyahate çıkmasına olanak tanımıştır. Devletin ekonomideki aktif rolünü emekçi sınıfların korunması için kullanması, dayanışmacı toplulukların ulusal çapta örgütlenmesinin desteklenmesi, gelir adaletsizliğini azaltmış; farklı sınıflar arasında doğabilecek çıkar çatışması ihtimalini en aza indirmiştir. Bununla birlikte, bu tüketim odaklı ekonomi politikası, dış borcun artması pahasına gerçekleşmiştir. Batı ile yapılan ticaret dengesinin sürekli kötüleşmesi ve ekonomik büyümenin durağanlaşmasına rağmen sosyal refah harcamalarına hız kesmeden devam edilmesi, dış borçların katlanmasına neden olmuştur. Ekonomik reformlar, korumacı politikaları sürdürecektir. kaynak bulunamadığında gündeme gelmiş bu nedenle dış ticaret dengesini sağlayacak kalkınma yatırımları yerine iflasın eşiğindeki bir ekonominin yaşam standartları üzerindeki etkisini sınırlandırmayı hedeflemiştir.

2.2.2. Rekabetçi Piyasa Ekonomisine Geçiş: Neoliberal Hegemonya Dönemi

Gulaş komünizminin tüketimci, paternalist ve liberal eğilimli politikalarının iki sonucu yani ekonominin düşen verimine rağmen halkın tüketim gücünün korunması ve ülkenin dış borcunun ciddi oranda büyümesi, Macaristan'ın rekabetçi piyasa ekonomisine geçiş sürecinin yapısını şekillendirmiştir. Dış borcun büyüklüğü,

⁴²⁸ Getler, *op.cit.*, 1977.

neoliberal reformların radikalliğini getirirken; toplumun siyasi dönüşümden temel beklentisi olan alım gücünün korunması arzusu bu radikalliğin sınırlarını belirlemiştir.

Gulaş komünizminin bu kurumsal ve kültürel mirasını patoloji olarak gören liberal reformcular, tedavi için “şok terapisine” başvurulmasını zorunlu görmüşlerdir. En kısa zamanda en çok reformu yaparak, hızlı, kapsamlı ve radikal kurumsal değişimi hedefleyen şok terapisi ile makroekonomik istikrarın, ticaret ve fiyat serbestliğinin, serbest piyasaya uygun bir hukuk sisteminin kurulmasını amaçlamışlardır.

Reformcuların planlı ve aşamalı bir geçiş yerine toplumu alt-üst edebilecek seviyede riskli bir programı tercih etmesinin üç temel nedeni vardır. İlki, uluslararası kuruluşlar aracılığıyla Soğuk Savaş sonrası dönemde neoliberalizmin kurduğu ideolojik hegemonyadır. Piyasalaşma sürecindeki bütün ülkeler, farklı tarihsel geçmişe, toplumsal kültüre ve kurumsal yapıya sahip olsalar dahi, “Washington Uzlaşısı” olarak adlandırılan neoliberal politika önerilerini kabul etmeye zorlanmışlardır. Sıkı bütçe disiplinini, fiyatların serbestleşmesini, ekonomide kamu payının azaltılmasını, yabancı yatırımın teşvik edilmesini ve özelleştirmeleri içeren bu politika önerileri ile dışa kapalı ekonomilerin küresel ticarete açılması hedeflenmiştir.⁴²⁹ Uluslararası kuruluşların reçete olarak sunduğu bu reform seti, Macaristan’da, ideolojik yelpazenin farklı uçlarındaki partiler tarafından sorgulanmamış, harfiyen uygulanmıştır. Siyasi sınıfın gösterdiği bir rızanın temelinde, burjuva sınıfından yoksun olan Macaristan’ın kapitalist ekonomiye geçiş sürecinin ekonomik-teknokratik elitler tarafından yönetilmesi yatmaktadır.⁴³⁰ Gulaş komünizmindeki neoliberal eğilimlerin taşıyıcısı olan⁴³¹ bu elit ağının, siyasi partilerin liderliğini de ele geçirmesi,⁴³² neoliberal ideolojinin hegemonikleşmesini kolaylaştırmıştır. Bu durum da siyaseti teknokratlaştırmış, kapitalist ekonomiye geçiş

⁴²⁹ Hilary Appel, Mitchell A. Orenstein, *From Triumph To Crises: Neoliberal Economic Reform in Post-Communist Countries*, Cambridge University Press, 2018, s.33-34.

⁴³⁰ Gil Eyal, Ivan Szelenyi, Eleanor R. Tawnsley, *Making Capitalism Without Capitalists: The New Ruling Elites In Eastern Europe*, Verso Books, 1998.

⁴³¹ Fabry, op.cit., s.60-61.

⁴³² Scheiring, op.cit., 2020, s.97.

sürecinde seçmenlerin istedikleri partiyi seçseler de izlenen politikayı etkileyememesini beraberinde getirmiştir.

Macaristan’da kapitalist ekonomiye geçiş sürecinin şok terapisi ile gerçekleştirilmesinin bir diğer nedeni, “yabancı yatırım çekme” konusunda Doğu Bloku ülkeleri ile girilen rekabettir. Reformistler, Kadar rejiminden gelen büyük dış borcun ödenebilmesi, bütçe ve dış ticaret açıklarının finanse edilebilmesi için yabancı sermaye girişini zorunlu görmüştür. Bu nedenle doğrudan yabancı yatırımcı öncülüğünde bir birikim stratejisi belirlemiştir.⁴³³ Ancak, benzer ekonomik kısıtlılıklara sahip olan 27 ülkenin aynı anda kapitalistleşmeye başlaması, bunların kendi aralarında yabancı yatırımcı çekme konusunda rekabete girmesine neden olmuştur. Piyasalaşma yolunda komşularından daha fazla ilerlediğini kanıtlamak isteyen ülkeler, IMF, EBRD ve Dünya Bankası gibi kredilere aracılık eden uluslararası kuruluşların göstergelerinde yüksek puan almak için neoliberal reformları mümkün olan en hızlı biçimde benimseme yarışına girmiştir. Macaristan, “rekabetçi sinyal verme” dönemi olarak adlandırılan⁴³⁴ bu yarışın en önde giden ülkesi olmuştur.⁴³⁵

Uluslararası finans kuruluşlarının neoliberal reformların hızına göre yatırımcıyı yönlendirmesi, yönetici elitlerin yabancı sermayeye kurtarıcı gözle baktığı ülkelerde bu kuruluşları, iç siyasetin bir aktörü haline getirmiştir. Macaristan’da da kapitalist ekonomiye geçiş süreci, yapısal bir güce kavuşan uluslararası kuruluşların ve yabancı sermayenin, siyasi partilerin liderlik pozisyonlarını elinde tutan teknokratik siyasetçilerle uzlaşısına ortam hazırlamıştır. Scheiring, yabancı sermaye çekmek için

⁴³³ Dorothee Bohle, Bela Greskovits, *Capitalist Diversity On Europe’s Periphery*, Cornell University Press, 2012.

⁴³⁴ Appel, Orenstein, *op.cit.*, 2018.

⁴³⁵ Andras Körösenyi, “The Theory And Practice Of Plebiscitary Leadership”, *East Europe politics And Societies: and Cultures*, Volume 33, Issue 2, s. 280-282.

devletin kurumsal ve siyasal açıdan yeniden organize edildiği bu dönemi “rekabetçi devletin belirmesi” olarak adlandırmaktadır.⁴³⁶

Geçiş sürecinin şafağında reformcular, piyasalaşma ile demokratikleşme arasında bir gerilim doğacağı endişesine sahip olmuştur.⁴³⁷ Piyasalaşmanın olumsuz sonuçlarının, siyasal hakların genişlemesiyle birlikte reformlara karşı “popülist” bir hareketi doğurmasından korkulmaktaydı. Neoliberalleşme sürecinin 1970’lerde başladığı Latin Amerika’da güçlü bir toplumsal direnişle karşılaşması bu korkunun kaynağıydı.⁴³⁸ Henüz daha 1990 yılında, reel gelirlerde düşüş yaşanması ve işsizliğin artmaya başlaması karşısında, iktidardaki koalisyonun ortağı “Bağımsız Küçük Köylü Partisi’nin (*Független Kisgazdapárt*), reformların geri alınmasını istemesi,⁴³⁹ reformcular tarafından bir işaret olarak algılanmıştır. Bu durum, “en kısa zamanda en fazla reformu yapalım” düşüncesi ile şok doktrinin kabul edilmesini kolaylaştırmıştır.

Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde izlenen şok terapisinin ana politikası özelleştirmelerdir. Hızlı ve kapsamlı bir özelleştirme programı oluşturulmasının temel nedeni, “dış borç” ve “tüketimcilik” gibi Kadar rejiminin iki yapısal özelliğini ortadan kaldırmaktır. Ülkenin kapitalistleşmesinin önünde engel olarak görülen ekonomi-politik yapının ve kültürün yıkılmak istenmesinin bir diğer amacı, özelleştirmeler yoluyla yerli burjuvazi yaratmaktır. Bu üç unsur, özelleştirme politikasının seyrini belirlemiştir.

Washington Uzlaşısı’nın sadık takipçisi olan reformcular için, ülkenin içinde bulunduğu mali kriz ile halkın “hak etmediği seviyede” bir tüketim refahı içinde yaşaması, devletin piyasa üzerindeki kontrolünü sağlayan kamu işletmelerinin

⁴³⁶ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.97.

⁴³⁷ Appel, Orenstein, *op.cit.*, s.1.

⁴³⁸ Adam Przeworski, *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms In Eastern Europe And Latin America*, Cambridge University Press, 1991, s.46.

⁴³⁹ Alan Toplisek, *The Political Economy of Populist Rule In Post-Crises Europe: Hungary and Poland*, *New Political Economy*, volume 25, no 3, 2019, s.3-4.

verimsizliği ile ilişkilidir. Onlara göre, çalıştırılmasında toplumsal faydanın bulunmadığı, ancak alt sınıfların hayat kalitesini ve istihdamını artırmak için vazgeçilmeyen kamu işletmelerinin finansmanı, dış borcun başlıca kaynağıdır. Bu nedenle, verimsiz olarak gördükleri kamu işletmelerinin özel sektöre devredilmesi, hem ülkenin nakit ihtiyacını karşılayarak borçların ödenmesini sağlayacak, hem paternalist politikaların beslediği tüketimci kültürü yeniden üreten kurumları tasfiye edecek hem de kapitalistleşmenin sosyolojik tabanı olan yerli burjuvaziye doğuracaktır. Özelleştirme programıyla, vatandaşların vergi yükünün düşeceği, emek ucuzlayacağı için yabancı sermaye yatırımlarının geleceği ve bunun ekonomik büyümeyi hızlandıracağı varsayılmıştır.

Özelleştirme politikası, ülkenin bütün sorunlarını çözmesi beklenen adeta bir kutsal iksir gibi görülmüş; fakat uygulandıkça yeni ekonomik ve toplumsal krizlere yol açmıştır. Özelleştirmelerin devletin mali krizine hızlı bir çözüm olarak tasarlanması, ilk etapta yatırımcının ilgisini çekeceği gerekçesiyle verimsiz olanların değil yüksek karlılığa sahip kamu işletmelerinin satışını getirmiştir. Ulaşım, telekomünikasyon, turizm gibi hizmet sektörünün çeşitli alanlarında faaliyet gösteren ulusal mücevherler, “düşük” fiyatlarla elden çıkarılmıştır. Geçiş sürecine liderlik eden kökten piyasacı teknokrat kadroların, özelleştirmelerden en fazla yararlanan grup olan “çok ülkeli şirketler”(ÇÜŞ) ile kurdukları ilişki, satış süreçlerinin şeffaflığına ilişkin kuşku ortaya çıkarmıştır.

Özelleştirmelerin acil nakit ihtiyacını karşılamak için yapılması, satışların elinde nakit tutan “gerçek” sermayedarlara yapılmasını teşvik etmiştir. Bu durum, diğer birçok post-Sovyet ülkede görülene benzer bir “kupon özelleştirme” sürecinin yaşanmasını veya komünist rejim elitlerinin yolsuzlukla “yeni burjuvazi” sınıfını oluşturmasını önlemiştir. Fakat ülkede yeterli birikime sahip yerli bir sermaye sınıfı olmaması nedeniyle ekonominin yabancılaşmasına neden olmuştur. Hizmet, finans ve gıda

sektörleri ile, katma değeri yüksek sanayi kuruluşlarının tamamına yakını ÇÜŞ'ler tarafından satın alınmıştır.

Hızlı ve radikal özelleştirme programıyla devletin paternalist politikalarına aracılık eden kurumlar yabancıların eline geçmiştir. Özellikle çok ucuza gerçekleşen ağır sanayi fabrikalarının satışı, işçi sınıfı için tam bir yıkım anlamına gelmiştir. Verimlilik ve rasyonellik bahanesiyle küçültülen fabrikalardan çok sayıda işçi kovulmuş veya reel ücretleri gerilemiştir. Sendikasılaşma başlamış, güvencesiz çalışma kural haline gelmiş, maddi yoksunluk artmıştır. Özellikle büyük sanayi şirketlerinin bünyesinde bulunan, lojman, tatil konutu gibi sosyal hakların lağvedilmesi, yaşam standartlarını düşürmüştür. Uluslararası kuruluşların telkinleriyle izlenen sıkı bütçe disiplini nedeniyle refah harcamaları da kesilmiş, 1991-1996 arasında sosyal harcamaların payı, toplam pay içinde %39'dan %29'a inmiştir. Kapitalizme eklemleme sürecine dezavantajlı giren vasıfsız işgücü devlet korumasından mahrum kalmış, ÇÜŞ'ler ile cepheden mücadele etmek zorunda bırakılmıştır.

Şok terapi ve hızlı özelleştirme ile rekabetçi piyasa ekonomisine geçiş yaşayan Macaristan'da, yalnızca 1990-1992 arasında ekonominin %17.6 küçülmesi, tarım, imalat ve madenciliğin çökmesi nedeniyle 1990-1995 arasında 1.3 milyon işin kaybolması ve işsizliğin %0.5'ten %12'ye fırlaması, ülkeyi yöneten sağ-muhafazakar Antall hükümeti içinde reformların yavaşlatılması tartışmasını başlatmıştır.⁴⁴⁰ Özellikle ekonomiye yabancı şirketlerin hâkim olmasından duyulan endişe, yerli sermayenin özelleştirme sürecinde etkinliğini artırmak için çeşitli mali teşvikler çıkartılmasını sağlamıştır. Ancak izlenen neoliberal politikaların acı reçetesine karşı halkın tepkisi sert

⁴⁴⁰ İktidar partisi MDF içinde neoliberal politikalara karşı liderliği "Istvan Csurka" üstlenmiştir. Anti-semitist siyasi demeçleri ve aşırı milliyetçi çizgide yaptığı çıkışlar nedeniyle MDF'den ayrılan Csurka, ilerleyen yıllarda Fidesz'e yaklaşmış ve MDF ile Fidesz'in 2002 sonrasında yakınlaşmasında rol oynamıştır. Csurka'nın fikirleri, Orban'ın danışmanı Andras Lanczi ve Fidesz'e yakın düşünce kuruluşu Szazadveg çevresinde etkili olmuş; bu durum Csurka'yı 2010 sonrasında girilen otoriter patikanın düşünsel mimarlarından biri yapmıştır. Zsuzsanna Szelenyi, *Tainted Democracy: Viktor Orban and the Subversion Of Hungary*, London, Hurst&Company, 2022, s.65 ve 80.

olmuş, karşı-reformist dalga büyüyemeden sağ muhafazakar koalisyon sandığa gömülmüştür. Yerini “Gyula Horn” liderliğindeki sol liberal MSZP-SZDSZ ittifakı almıştır.

1994 seçimlerini kazanan sol-liberal koalisyon, kendilerini iktidara getiren toplumsal dalganın politik beklentilerini karşılamak yerine, uluslararası finans kuruluşlarından gelen tavsiyelere göre politikalarını oluşturmuştur. Bu doğrultuda, yabancı sermaye önderliğindeki özelleştirme stratejisine geri dönmüştür. Özellikle sosyalist partiye giderek hâkim olmaya başlayan neoliberal ekonomi teknokratlarının ÇÜŞ’lerle yaptığı ittifak bu yönelimde belirleyici olmuştur. ÇÜŞ’lerin desteğini arayan Başbakan Horn, neoliberal eğilimleriyle bilinen Bokros’u⁴⁴¹ finans bakanı yapmış; Bokros bu atamanın karşılığını 1995 yılında literatüre “Bokros Programı” olarak geçen kemer sıkma paketini hazırlayarak vermiştir. Paketin temel hedefi kamu harcamalarının azaltılması ve özelleştirmelerin hızlandırılmasıdır. Bu doğrultuda, bir taraftan sosyal yardımların daha da azaltılmasını, üniversite harç ücretinin getirilmesini ve memur maaşlarının düşürülmesini içerirken, öbür taraftan temel kamu hizmeti sunan firmaların özelleştirilmesinde kâr garantisi vermek gibi yabancı sermayeyi cesaretlendirici imtiyazları barındırmaktadır.⁴⁴² Bokros paketi ile birlikte kurumlar vergisinin %36’dan %18’e düşürülmesi, serbest ticaret bölgelerinde çalışan firmaların gümrük vergilerinden muaf tutulması ve vergi indirimlerinin çoğunlukla ÇÜŞ’ler için uygulanması, Macaristan’ı yabancı sermaye için cennet haline getirmiştir.

Sosyalist partinin iktidarın büyük ortağı olduğu bir dönemde, neoliberal reformların dikkat çekici biçimde radikalleşmesi, MSZP içindeki elit dönüşümünü de göstermektedir. İşçi sınıfı ve sendikalara dayanarak konvansiyonel sosyalist çizgide yer

⁴⁴¹ Bokros’un siyasi ve eğitim hayatı ve komünist rejim içinde gelişen neoliberal eğilimlerden etkilenme süreci için bakılabilir: Scheiring, *op.cit.*, 2020, s. 112.

⁴⁴² Scheiring, *op.cit.*, s.113-114. Fabry, *op.cit.*, 2019, s.78. Appel, Orenstein, *op.cit.*, 2018, s.38-40.

alan aktörler parti üst yönetiminde kendisine daha az yer bulmaya başlamış⁴⁴³, ÇÜŞ'lerin yöneticileri MSZP'yi ele geçirmiştir. Bir araştırmaya göre, sosyalist parti hükümetlerinde görev yapan bakanların %33'ü daha önce ÇÜŞ'lerde çalışmış iken, sağ partilerde bu oran dörtte bir oranına düşmektedir. Benzer biçimde sosyalist parti mensubu bakanların %42'si finans/bankacılık kökenliken, sağ partilerde bu oran %14'te kalmaktadır.⁴⁴⁴ Bu rakamlar, sosyalist partinin sağa göre neden daha aşırı uça neoliberal program takip ettiğini gösterir niteliktedir.⁴⁴⁵ ÇÜŞ çevreleri ile sosyalist parti elitlerinin benzer geçmiş, sosyal ortam ve ideolojik görüşe sahip olmalarının yanında Macaristan'da geçiş sürecinin reformcu teknokrat ekonomistler tarafından yönetilmesi, iki grubun siyasi çıkarlarını ortaklaştırmıştır. Teknokratik elitlerin modernleşmeyi piyasa serbestliğine eşitlemesi, piyasa ekonomisinin garantörlüğünü ise güçlü bir girişimci sınıfın oluşmasında görmesi, kendilerini burjuvazinin yaratıcısı misyonu ile donatmalarına neden olmuştur.⁴⁴⁶ Drahoş, geçiş sürecinin kazananı olarak gördüğü, yabancı sermayeli şirketler çevresinde ortaya çıkan bu yeni elit takımını "yabancı yatırımcıların komprador entellektüel müttefikleri" olarak tanımlamaktadır.⁴⁴⁷

Horn hükümetinin ihracat yönelimli büyüme stratejisini gerçekleştirmek ve yabancı yatırıma dayalı neoliberalizmi yerleştirmek için, kendisinden önceki dönemin reformlarını daha ileriye taşınması, hem özelleştirme oranında hem de yabancı sermaye yatırımlarında Macaristan'ı Doğu Bloku ülkeleri içinde birinci haline getirmiştir. 1999 yılı itibarıyla ülkenin toplam GSYİH'sının %80'ini özel sektör üretir hale gelmiştir. 1990-2004 arası süreçte bölgeye gelen toplam yabancı sermaye yatırımının %31'ini tek

⁴⁴³ İşçi sınıfına dayalı konvansiyonel sosyal-demokrat politikaları savunan hükümetin 4 bakanı istifa etmiş; bunlardan biri de partinin lider kadrosundan olan Sandor Nagy'dir. Macaristan Sendika Federasyonu Başkanlığı yapan Nagy, ilerleyen süreçte partiden ayrılma aşamasına gelse dahi, rakiplerinin elenmesi sonucunda 2000-2002 arasında Sosyalist parti'nin parlamento grubunu üstlenmiştir.

⁴⁴⁴ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.96-97.

⁴⁴⁵ Margit Tavits, Natalia Letki, "When Left Is Right: Party Ideology and Policy in Post-Communist Europe," *The American Political Science Review*, volume 103, no 4, 2009.

⁴⁴⁶ Agnes Gagyi, "Why don't East European movements Address Inequalities the way Western European movements do?" *Interface: A journal for and about social movements*, Volume 7, no 2, 2015, s. 17-21.

⁴⁴⁷ Jan Drahoş, *Globalization and the State in Central and Eastern Europe: The Politics of Foreign Direct Investment*, Routledge, 2010.

başına almıştır.⁴⁴⁸ Bu rakamlar, ihracat, hizmet ve finans sektörlerinde özelleştirmelerden en fazla yararlananın ÇÜŞ'ler olduğunu göstermektedir. Ancak, Macaristan'ın, post-sovyet ülkeleri içinde neoliberalizmin "öncü" ülke olmasının maliyetini, orta ve alt sınıflar üstlenmiştir. Washington Uzlaşısı'nın ve IMF/EBRD gibi uluslararası finans kuruluşlarının tavsiyelerinin "şok terapisi" ile hızlıca yerine getirilmesi, neoliberal ekonomistlerin beklediği büyümeyi ve refahı getirmemiş, aksine liberal demokrasinin sağlıklı çalışmasını engelleyici nitelikte toplumsal ve siyasal krizlere yol açmıştır.

Antall ve Horn hükümetleri döneminde uygulanan reformların toplum için iki büyük sonucu olmuştur. İlki, yaşam standartlarında yaşanan büyük gerilemedir. Enflasyon, işsizlik ve eşitsizlik artarken sosyal yardımlar azalmıştır. 1989-1998 arasında ülkenin toplam nüfusunda 120.000 gibi önemsiz bir düşüş varken, aynı dönem içerisinde ekonomik olarak aktif nüfus 1.2 milyon azalmıştır.⁴⁴⁹ Gini katsayısı 1989'da 0.27 iken, 1998'de 0.38'e yükselmiştir. 1992-1997 arasında herhangi bir sosyal yardım almayan işsizlerin oranı %38'den %52'ye çıkmıştır.⁴⁵⁰ 1989-1991 yılları arasında özelleştirme sonucu işini kaybedenlerin son ücretlerinin %70'inin işsizlik tazminatı olarak ödenmesini öngören yasa, 1992'de birbuçuk yıla indirilmiş, 1993'te ise bir yıla düşürülmüştür.⁴⁵¹ Güvencesiz çalışmanın kurallaşmasıyla işçilerin Kadar rejiminden kalma korumacı politikalara dayalı düzenli ve istikrarlı hayatları bozulmuş, fiziki/mental sağlık sorunları artmış, yaşam süreleri kısalmıştır.⁴⁵² İkinci olarak, küresel ekonomiye eklemlenme sürecinde toplum ve ülke ikiye bölünmüştür. Ticaret yapma fırsatı bulanlar ve genç, eğitilmiş, vasıflı nüfus teknoloji yoğun üretim yapan şirketlerde

⁴⁴⁸ Fabry, *op.cit.*, 2019, s. 80.

⁴⁴⁹ Zoltan Adam, "What Happened Hungary? Political Institutions And Political Economy Dynamics Before and After The 2010 Authoritarian Populist Turn, *Center for European Studies Harvard Open Forum Series*, 2020, s.12.

⁴⁵⁰ Fabry, *op.cit.*, 2019, s.88-89.

⁴⁵¹ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.153.

⁴⁵² Janos Kornai, "The Great Transformation of Central Eastern Europe", *Economics of Transition and Institutional Change*, volume 14, issue 2, 2006, s.238-240.

iş bulup kapitalistleşmeden faydalanırken; yaşlı, eğitimsiz işçilerin kabiliyetleri yaşanan büyük yapısal değişim nedeniyle atıl kalmış; bu kitleye beşeri yatırım yapılarak vasıf ve yetenekleri güncellenmemiş, bu kişiler erken emeklilik ve iş göremez ödeneği ile çalışan nüfusun dışına çıkartılmıştır.⁴⁵³ Bunun yanında, Sovyet döneminde ağır sanayiye ev sahipliği yapan ülkenin kuzeydoğu bölgesi endüstrisizleşmiş, mevcut ekonomik yapısı çökmüştür. İhracat yapan firmaların odağının Doğu Bloğu'ndan Batı Avrupa'ya kayması, yabancı sermayenin coğrafi olarak yakın olan kuzey batıda yoğunlaşmasına neden olmuştur.⁴⁵⁴

Toplum, refah kaybının etkisiyle derin bir kriz içerisindeyken devletin reformlar sonucunda piyasaya müdahale edebileceği kurumsal ve finansal araçları kaybetmesi, küresel kapitalizme eklemlenme sürecinde yurttışı devletin koruma kalkanından yoksun bırakmıştır. Uluslararası kuruluşların ve ÇÜŞ'lerin siyaset üstü pozisyonu yurttışlık statüsünü değersizleştirmiş, seçmenlerde ülkenin gidişatıyla ilgili kontrolü kayb ettikleri hissinin yayılmasına neden olmuştur. Bu durum, geçiş sürecinin adaletsiz olduğuna ilişkin duyguların artmasına neden olmuş; özelleştirmeler yolsuzlukla özdeşleşmiş; piyasa ekonomisine ve liberal demokrasiye yönelik toplumsal desteği düşürmüştür.⁴⁵⁵ Seçmenler, önce MDF'yi sonra da MSZP'yi yaşanan refah kaybının sorumlusu olarak görmüş, seçimleri iktidar partisini cezalandırma aracı olarak kullanmıştır. 1998 yılında yapılan seçimler, 35 yaşındaki Viktor Orban'ı Başbakanlığa taşımıştır.

Orban hükümeti, kendisini iktidara getiren toplumsal beklentiyi karşılamak için, özelleştirme karşıtı popülist bir söylem kullanmış, ancak bu karşıtlığı retorikte bırakmış,

⁴⁵³ Appel, Orenstein, *op.cit.*, 2018, s. 2-3.

⁴⁵⁴ Tamas Dusek, Irma Pothaczky Racz, "Development Differences Among the Regions Of Hungary", *Procedia Economics And Finance*, volume 9, 2014.

⁴⁵⁵ Neoliberalizmin toplumsal sonuçlarını Orban'ın uzun dönemli siyasi yükselişinin temeli olarak gören analiz için bakılabilir: Miklos Sebök, Jasper Simons, "How Orban Won? Neoliberal Disenchantment and The Grand Strategy of Financial Nationalism To Reconstruct Capitalism and Regain Autonomy", *Socio-Economic Review*, Volume 20, Issue 4, 2022.

neoliberal ajanda takip edilmeye devam etmiştir.⁴⁵⁶ İktidarın söylemleri ile icraatları arasındaki uyumsuzluğun nedeni, özelleştirme karşıtlığı söyleminin yürürlükte olan ekonomi politikalarını değiştirme amacıyla üretilmemesidir. İktidar partisi bunu, siyasi alanını ve toplumsal tabanını genişletmek için kullanmıştır. Kendisi gibi ideolojik yelpazenin sağ kanadında yer alan ve özelleştirmeleri başlatan MDF'nin, 90'ların ortalarından itibaren liberalleşmesi, Fidesz tarafından 1989-1998 arasındaki reformların MDF-MSZP ortaklığı olarak lanse edilmesini kolaylaştırmıştır. Fidesz MDF'yi sol-liberal kampa iterek, geleneksel muhafazakâr-milliyetçi ideolojinin temsilini üstlenme konusunda yalnız kalma fırsatı yakalamış, sağın büyük partisi haline gelmiştir. Özelleştirme karşıtı söylemin bir diğer amacı, geleneksel olarak sağ partilere oy veren, küçük-orta işletme sahibi sınıfı parti tabanına eklemektir. Hızlı özelleştirme ve dış piyasalara açılma karşısında yabancı sermaye ile rekabet etme gücüne sahip olmayan bu sınıf, sistem içerisinde marjinalleşmesiyle birlikte küreselleşme karşıtı milliyetçiliğin doğal tabanı haline gelmiştir. Sağda tekelleşmek isteyen Fidesz, bu sınıfı partiye dahil etmek için özelleştirme karşıtı söylemi kullanmıştır.⁴⁵⁷

Orban hükümetinin neoliberal programa alternatif ekonomi politikası geliştirememesini cezalandıran seçmenler, 2002 seçimlerinde bir kez daha sol-liberal partilere yönelmiş ve MSZP-SZDSZ ittifakını iktidara getirmiştir. Seçmenlerin geçiş sürecinden duyduğu hayalkırıklığını 1991-2002 arasında yapılan dört genel seçimde dört farklı koalisyonu iktidara getirerek göstermesi, radikal neoliberal reform programı takip etmenin siyasi başarı getirmediğini kanıtlamıştır. Bu tarihten itibaren Macaristan'da rekabetçi piyasa ekonomisine geçiş süreci yeni bir faza girmiş; siyasi partiler sıkı bütçe disiplinini bırakarak genişlemeci maliye politikasıyla seçmenin alım gücünü artırmaya çalışan programlar izlemiştir.

⁴⁵⁶ Fabry, *op.cit.*, 2019, s. 90-91.

⁴⁵⁷ Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s.41.

2.2.3. Rekabetçi Piyasa Ekonomisine Geçiş: Neoliberalizmin Krizi

2002 yılında iktidara gelen sosyalist-liberal MSZP-SZDSZ koalisyonu, birbiriyle çelişen iki farklı siyasi talep ile karşı karşıya kalmış, ekonomi politikalarını bu taleplerin yarattığı baskının etkisiyle belirlemiştir. Siyasi taleplerden ilki, halkın alım gücünü artıran korumacı ve tüketim odaklı politikalara geri dönülmesidir. Neoliberal politikaların kesintisiz uygulandığı 1989-2002 arasında seçmenlerin hiçbir iktidarı üst üste iki dönem göreve getirmemesi, piyasa ekonomisine geçiş sürecinde izlenen radikal reform hareketinin toplum tarafından kabul edilemediğini kanıtlamaktadır. Macarların ekonomi/politik kültürü reformlara sınır çizerken, restorasyon dalgasının da temeli olmuştur. Yeni iktidarın önündeki ikinci siyasi talep, Macaristan'ın Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinin bir an önce tamamlanmasıdır. AB üyeliği, tarihten gelen bir alışkanlıkla kendilerini Avusturyalılar ile karşılaştırmayı önemseyen Macar halkı için, onlarla eşit refah seviyesine ulaşmanın en kısa yolu olarak görülmüştür.⁴⁵⁸ Bununla birlikte, AB'ye tam üye olmanın yolu, neoliberal reformların tamamlanmasından geçmektedir. Her yıl üyeliğe aday ülkeler için hazırlanan ve Kopenhag kriterlerine göre şekillendirilen ilerleme raporları, sermaye hareketlerinin ve tarımda emlak piyasasının serbestleşmesini, işgücü piyasasının esnekleşmesini, devlet yardımlarının azaltılmasını ve özelleştirmelerin genişletilmesini üyelik için yerine getirilmesi gereken zorunlu kriterler olarak kabul etmektedir. Bu kriterlerden anlaşılacağı üzere, AB üyeliği yolunda ilerleme, neoliberal reformların genişletilmesi ile mümkün olmaktadır.⁴⁵⁹

2002-2006 yılları arasında iktidarda bulunan sol-liberal iktidarın ekonomi politikalarının özünde, yukarıda bahsedilen iki siyasi talebin uzlaştırılması ve yerine getirilmesi vardır. AB üyeliği için neoliberal reform programı takip etmenin mutlak seçim yenilgisi anlamına geldiğini bilen hükümet, yeniden seçilmek için genişletici

⁴⁵⁸ Appel, Orenstein, *op.cit.*, 2018, s.70-88.

⁴⁵⁹ *Ibid*, s.83.

maliye politikası ile halkın maddi beklentilerini karşılayan politikalar üretmiştir. Ek olarak hükümetin, ülkenin ihtiyacı olan doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekme konusunda AB üyeliğini avantaj olarak görmesi ve dış politikada bunu kaldıraç olarak kullanmak istemesi nedeniyle, neoliberal reformlar hızla devam ettirilmiştir.

Geçiş sürecinin ilk on yılının 2000'lerin başındaki toplumsal sonuçları şu şekilde özetlenebilir; alt/orta sınıflarda hayat standartlarının gerilemesi, ticaretin serbestleşmesi nedeniyle eşitsizliğin görünürlüğünün artması, işsizlik oranlarının yükselmesi ve sabit ücretlilerin ve emeklilerin yoksullaşması. Kapitalist ekonomiye eklenmenin kaybettirdiği toplumsal gruplar, bu dönemde kamu harcamalarıyla desteklenmeye çalışılmıştır.⁴⁶⁰ Kamu çalışanlarının maaşları artırılmış, işsizlere, emeklilere ve yoksullara yönelik sosyal politikaların kapsamı genişletilmiştir. Mali transferler, bütçeye yıllık 190 milyar Forint ek yük getirirken; yabancı sermayenin telkiniyle KDV'nin (%25'ten %20'ye) ve kurumlar vergisinin düşürülmesi bütçe gelirlerini azaltmıştır.⁴⁶¹ Bu durumun sonucunda bütçe açıkları 2002-2006 arasında seyrettiği ortalama %4'ten, %9'ları aşarak, Macaristan'ı OECD ülkeleri içinde birinciliğe getirmiştir.⁴⁶²

Macar halkının alım gücünü artıran bir diğer unsur, bankaların kredi musluklarını açmasıdır. Tüketici ve mortgage kredilerinin alt-orta gelirli olanların kolaylıkla elde edebilmesine yönelik genişletilmesiyle büyük bir talep patlaması yaşatılmıştır. Hanehalkı harcamalarının artıran ve bu nedenle toplumu kredi borçlusuna yapan bu süreç, Crouch tarafından “özelleştirilmiş keynezyenizm” olarak adlandırılmıştır. “Özelleştirilmiş keynezyenizm”, ulus-devletin, küresel şirketler karşısında bütçe kontrolünü ve piyasaya toplum yararına müdahale etme kapasitesini yitirdiği durumda, refah kaybı yaşayan kesimlerin alım gücünü artırmak için borç kredilerinin

⁴⁶⁰ Adam, *op.cit.*, 2020, s.12-13.

⁴⁶¹ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s. 120-122.

⁴⁶² Martin, *op.cit.*, 2017, s. 261.

artırılmasıyla ortaya çıkmaktadır.⁴⁶³ Keynezyen modelde sermayenin vergilendirilmesiyle bütçeden alt gelirliyle yapılan transfer harcamaları, “özelleştirilmiş keynezyenizmde” finans kuruluşları tarafından bu kesimlere borç kredisi olarak aktarılmaktadır. 2002-2006 yılları arasında Macaristan’ın ekonomi politikasını yansıtan bu kredilerin bir başka unsuru, yerel para birimi Forint’le değil, başta İsviçre Frangı olmak üzere döviz cinsi ile borçlanılmış olmasıdır.⁴⁶⁴ Uluslararası sermayenin sahip olduğu bankalar risklerini azaltmak için yabancı para cinsinden borçlanılmasını tercih etmiş; buna yardımcı olmak isteyen sol-liberal hükümet, Fidesz hükümetinin 2000 yılında yerli para cinsinden olan kredilere getirdiği faiz teşviğini 2004 yılında kaldırmıştır.⁴⁶⁵ Bunun sonucunda, yabancı para cinsinden yapılan krediler hızla büyümüş, 2003’ten 2008’e kadar döviz cinsi kredi borçlusu %5’ten %70’e çıkmıştır.⁴⁶⁶

2002-2006 arasında izlenen politikalarla ekonomik büyüme sağlanmış, alım gücü artmış; ancak bu olumlu gelişmeler borçlanma pahasına başarılmıştır.⁴⁶⁷ Vergi indirimleri ve mali transferler yüksek bütçe açığı getirmiş, “özelleştirilmiş keynezyenizm” ile hane halkı borcu artmıştır. Borçla sağlanan bu refah sonucunda 2000’de 1.9 milyar Euro seviyelerinde olan cari açık, 2006’da 5.8 milyar Euro’ya yükselmiştir.⁴⁶⁸

Borç oranlarda yaşanan bu tehlikeli tırmanışa rağmen, hükümetin neoliberal reformlara devam etmesi, bir yandan kamunun mali krizini derinleştirirken, öte yandan

⁴⁶³ Colin Crouch, “Privatised Keynesianism: An Acknowledged Policy Regime”, *The British Journal of Politics and International Regimes*, volume 11, issue 3, s.388-397.

⁴⁶⁴ Gyözö Gyöngyösi, Emil Verner, “Financial Crises, Creditor-Debtor Conflict, and Populism”, *The Journal of Finance*, volume 77, issue 4, 2022.

⁴⁶⁵ *Ibid*, s. 2477.

⁴⁶⁶ Johnson, Barnes, *op.cit.*, 2015, s. 544. Bir başka veriye göre, 2007’nin sonuna gelindiğinde, mortgage kredilerinin ve bireysel kredilerin yaklaşık %50’si, yeni ev kredilerinin %80’i ve küçük işletmelere verilen kredilerin %50’si döviz cinsinden yapılmıştır. Fabry, *op.cit.*, 2019, s.91.

⁴⁶⁷ 2000-2013 arasında AB’ye yeni üye olmuş ülkelerin ekonomik performansını inceleyen bir çalışmaya göre, bölge ülkeleri içinde yalnızca Macaristan’da ekonomik büyüme ile bütçe açığı pozitif ilişki içindedir. Gabor Oblath, “Economic Policy and Macroeconomic Developments In Hungary”, 2010-2015, *mBank Case Seminar Proceedings*, no 143, 2016.

⁴⁶⁸ Mitchell A. Orenstein, Bojan Bugarcic, “Work, Family, Fatherland: The political Economy Of populism In Central And Eastern Europe”, *Journal Of European Public Policy*, volume 29, issue 2, 2022, s. 181-182.

ekonomideki yabancı payınının fırlamasına yol açmıştır. Başta hizmet, enerji, perakende ve finans olmak üzere birçok sektörde özelleştirmelere devam edilmesiyle ÇÜŞ'ler ekonomi alanında tam hakimiyet kurmuş; bu da siyasal çatışmaya ve sosyal huzursuzluğa evrilmiştir. Özellikle Fidesz, ekonomide artan yabancı hakimiyetini karşı-reformcu ve milliyetçi bir çizgiye geçişini meşrulaştırmak için kullanmıştır. Fidesz'in yabancı sermaye karşıtı popülist bir strateji takip etmesi, neoliberal programın uygulanması ile ilgili elit konsensusunu bozmuş ve iktidar ile muhalefet arasında kutuplaşma derecesini artırarak tüketim-odaklı politikalarından dönülmesini imkansızlaştırmıştır.⁴⁶⁹ Orta ve uzun vadede kalkınma amaçlı yatırımları engelleyen ve birbirini yeniden üreten “tüketim odaklılık-dış borcun artması- ekonominin yabancılaşması- kutuplaşmanın artması” sarmalı, ülkenin kriz patikasına erken girmesine neden olmuştur.

2006 seçimleri, tüketimin patladığı neoliberal altın çağın sonunda gerçekleşmiştir. İktidar ve muhalefet arasında seçim sürecinin mücadele eksenini, refah harcamalarının akıbeti üzerinden şekillenmiştir. Fidesz'in başını çektiği muhalefet, yaşanan refahın getirdiği büyük borç yükü nedeniyle iktidarın seçim sonrasında kemer sıkma programı uygulayacağı propogandasını yapmış; Başbakan Gyurcsany ise refah harcamalarına devam edileceğini; borçların azaltılması ile ilgili acı reçeteye başvurulmasının söz konusu olmadığını belirtmiştir. Tüketim-odaklı politikalar sadık bir seçmen kitlesi yaratmış, MSZP-SZDSZ'nin gelecek için çizdiği olumlu tabloyu seçmenler ödüllendirmiş⁴⁷⁰, ilk defa bir iktidar üst üste iki dönem ülkeyi yönetme şansını elde etmiştir.

Sol-liberal ittifakın seçim sonrası yaşadığı balayı kısa sürmüştür. Yüksek bütçe açığı ve artan kamu borçları nedeniyle politik-ekonomik dengenin mevcut haliyle 2006

⁴⁶⁹ Martin, *op.cit.*, 2017, s.263.

⁴⁷⁰ Dorothee Bohle, Bela Greskovits, “Politicising Embedded Neoliberalism: Continuity and Change In Hungary's Development Model”, *West European Politics*, Volume 42, Issue 5, s. 1080.

sonrasında sürdürülmesi imkânsız hale gelmiş; henüz iktidarın ilk aylarında kapsamlı bir kemer sıkma programı ilan edilmiştir.⁴⁷¹ Neoliberal ajanda takip edilerek yapılan bu kemer sıkma paketi ile sağlık ve eğitimde kamunun payı azaltılmış, kamu personel sayısı sınırlandırılmış ve emekli hakları azaltılmıştır.⁴⁷² Özellikle sağlık sektöründe sigortaların özelleştirilmesi, birçok kamu hastanesinin kapatılması ve hastaların maliyete katlanmasını isteyen “birlikte ödeme” sisteminin getirilmesi tepki doğurmuştur.⁴⁷³ Bu esnada Başbakan Gyurcsany’nin seçim süresince ülkenin ekonomik durumu ile ilgili olarak yalan söylediğini itiraf ettiği meşhur ses kaydının ortaya çıkmasıyla, bu tepki siyasileşmeye başlamıştır.⁴⁷⁴ Kemer sıkma paketi ile birlikte bütçe açığı 2006’daki %9.4 seviyesinden 2007’de %5.1’e gerilemiştir ancak bu durum ekonomik büyümeyi % 1’lere düşürmüştür, 2007-2008’de ise %0.65 seviyesine indirmiştir.⁴⁷⁵ Bir yandan kemer sıkma önlemleriyle halkın maddi refahında yaşanan azalma, öte yandan ekonomik büyümenin durma seviyesine gelmesiyle yeni iş imkanlarının yaratılamaması, Macaristan’ın 2008 krizine oldukça kırılğan bir noktada yakalanmasına neden olmuş ve ekonomik kriz, toplumsal ve siyasal krize evrilmiştir.

2008 krizi, halihazırda krizde olan Macaristan’ın ekonomik sorunlarını derinleştirmiştir. Sermayenin dolaşımını sınırlandıran kriz koşullarında, yüksek borçluluk ve ihracat temelli büyüme stratejisi nedeniyle ülkenin ihtiyaç duyduğu yabancı sermayeye erişimi zorlaştırmıştır.⁴⁷⁶ Bu durum, Macaristan’ın resesyona girmesine neden olurken, Visegrad ülkeleri içindeki en büyük daralmaya işaret eden %6.6’lık GSYİH kaybı yaşanmış, aynı yıl borç oranı GSYİH’in %79’una ulaşmıştır.

⁴⁷¹ Adam, *op.cit.*, 2020, s.13.

⁴⁷² Bohle, Greskovits, *op.cit.*, 2012, s.179 ve 243. Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.187. Fabry, *op.cit.*, 2019, s.91. Martin, *op.cit.*, 2017, s.261.

⁴⁷³ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.169.

⁴⁷⁴ Bakınız 71 nolu dipnot.

⁴⁷⁵ Bakınız 438.dipnot.

⁴⁷⁶ Orta ve Doğu Avrupa’ya gelen doğrudan yabancı yatırım oranı 2009 yılında %45 oranında düşmüştür. Appel, Orenstein, *op.cit.*,2018, s.144.

Macaristan aynı zamanda IMF'e kurtarma paketi için başvuran ilk ülke olmuştur.⁴⁷⁷ Resesyon ve borçluluk nedeniyle, 2009 yılında göreve gelen liberal/teknokratik hükümet, krizin çözümü için yeni kemer sıkma paketini yürürlüğe sokmuştur. Bu paket, kamu personelinin maaş artışının 2 yıl boyunca dondurulması, KDV'nin %20'den %25'e yükseltilmesi, emeklilerin sosyal haklarında kesintiler, doğum izin sürelerinin kısaltılması ve ev ısınmasında devlet katkısının azaltılması gibi değişiklikler içermektedir.⁴⁷⁸ Bu önlemler bütçe açığını düşürebilmiş ancak krizin bütün sorumluluğunu alt-orta sınıflara yüklemiştir.

Macaristan için 2008 krizinin toplumsal krize dönüşmesinin en temel nedeni halkın döviz cinsi ile borçlanma düzeyinin yüksek olmasıdır. Kadar rejiminin paternalist ekonomi yaklaşımının bir sonucu olarak, çok kapsamlı sosyal konut projelerinin gerçekleştirilmesine alışkın olan Macar halkı, bu politikanın neoliberal dönemde terk edilmesiyle ev sahibi olabilmek için banka kredilerine muhtaç hale gelmiştir. Özelleştirmeler sonucu bankaların yabancı sermayenin eline geçmesi ve bu bankaların ulusal ekonominin kırılganlığından kaynaklanan risklerini azaltmak için kredilerini döviz cinsinden vermesi krizi ağırlaştırmıştır.⁴⁷⁹ Konut kredilerinde döviz-özellikle İsviçre Frangı- oranının %70'leri bulması ve 2008-2010 arasında Forint'in Frank karşısında %23 değer kaybetmesiyle, kriz döneminde gelir kaybı yaşayan hanehalkının bu borçları geri ödeme imkânı zorlaşmıştır. 2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre, ortalama gelirin altında yaşayan nüfusun %55'i borcunu ödeyemez hale gelmiş, hanehalkı borcu harcanabilir gelirin %85'ine ulaşmıştır.⁴⁸⁰ Bir başka çarpıcı istatistiğe göre, toplam kredilerin %70'i Forint- İsviçre Frankı oranının 145-165 arasında

⁴⁷⁷ Orenstein, Bugaric, *op.cit.*, s.188. Dorothee Bohle, "Post-Socialist Housing Meets Transnational Finance: Foreign Banks, Mortgage Lending, and the Privatization of Welfare In Hungary and Estonia, *Review of International Political Economy*, Volume 21, issue 4, 2014, s. 941.

⁴⁷⁸ Fabry, *op.cit.*, 2019, s.114.

⁴⁷⁹ Rachel A. Epstein, *Banking on Markets: The Transformation of Bank-State Ties in Europe and Beyond*, Oxford University Press, 2017, s.15-46.

⁴⁸⁰ Scheiring, *op.cit.* 2020, s.158.

seyrettiği dönemde alınmış, krizle birlikte bu oran 240'a çıkmıştır. Bu nedenle de kredilerin geri ödenmesinde kur farkından kaynaklı %60'lık bir artış yaşanmıştır.⁴⁸¹ Macar halkı borcunu ödeyebilmek için evlerini ve arabalarını satmak zorunda kalırken, varlıkları yaşanan devalüasyon nedeniyle oldukça düşük rakamlara ellerinden çıkmıştır.⁴⁸² Travmatik bir topyekun yoksullaşma sonucu, 2010 yılında Macar halkının %40'ı maddi yoksunluk çekerken, %46'sı yoksulluk sınırının altında yaşamak zorunda kalmıştır.⁴⁸³ Krizin maliyetinin borçlu alt/orta sınıflara yüklenmesi nedeniyle, gelir adaletsizliğinin büyümesi, küreselleşmeden yararlanan kesimlerle varolan çelişkiyi büyütmüş, bu süreç toplumsal çözülme ile sonuçlanmıştır.⁴⁸⁴

2008 ekonomik krizi, sol ve sağ arasında dengeli bir oy dağılımına sahip Macaristan siyasetinin çift kutuplu dünyasını ortadan kaldırmış; sol ve liberal partilerin toplumsal meşruiyetini kalıcı olarak sarsmıştır. Bu yönüyle krizin kendisi, siyasi mücadele ekseninin konusu haline gelmiş, etkileri bugüne kadar devam eden bir toplumsal yarığa dönüşmüştür. Sol ve liberal partilerin siyasi sahneden silinmesinin ideolojik ve kadrosal boyutları bulunmaktadır. İdeolojik boyut, neoliberalizme yönelik toplumsal desteğin zayıflamasına rağmen⁴⁸⁵ sol/liberal partilerin alternatif bir program ve strateji ortaya koyamaması ile ilişkilidir. Batı piyasalarıyla finansal entegrasyonun ekonomik büyümeyi sağlayacağı ve deregüle edilen piyasanın toplumsal refahı artıracığı varsayımları çökerken, sol/liberal partilerin bu neoliberal tezi sürdüren politikalar izlemesi, yaşanan sorunların mimarı olarak görülmelerine neden olmuştur. Deregüle

⁴⁸¹ Bohle, *op.cit.*, 2014, s. 941.

⁴⁸² Gyöngyösi, Verner, *op.cit.*, 2022, s. 2479-2481.

⁴⁸³ Eurostat, "17% of EU27 population at risk of poverty Higher risk of poverty among children and elderly", <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5049294/3-18012010-AP-EN.PDF/bb59a7d6-f374-44d1-8a20-23877fd35202>, (erişim tarihi: 18.01.2022).

⁴⁸⁴ Laszlo Andor, "Hungary In The Financial Crisis: A (Basket) Case Study, *Debatte Journal of Contemporary and Eastern Europe*, volume 17, no 3, s. 286-287. Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.65

⁴⁸⁵ Pew Research Center, "End of Communism Cheered but Now with More Reservations" 2009, <https://www.pewresearch.org/global/2009/11/02/end-of-communism-cheered-but-now-with-more-reservations/>, (erişim tarihi: 21.11.2021). Bir başka istatistiğe göre, hem neoliberalizme hem de ona eşlik eden liberal demokrasiye yönelik kamuoyu desteği çok düşmüş, Macarlar 1989 sonrasında dönüşüm yaşayan ülkeler içinde Boşnaklar ve Sırlar'dan sonra değişimi en olumsuz gören üçüncü millet olmuştur. EBRD, Transition Report 2007, s. 50.

edilen piyasalar sonucunda devletin müdahale araçlarını yitirmesi ve ÇÜŞ'ler karşısında vatandaşın koruma kalkanından yoksun kalması, Kadar rejiminin paternalist/korumacı politikalarına alışmış halk için geçiş sürecinin “adaletsizlik” ile özdeşleştirilmesine yol açmıştır. Bu durum, ulusa ve ulusun bireyleri arasında dayanışmayı canlı tutan topluluğun sol/liberal partiler tarafından dağıtılmak istendiği algısını yerleştirerek bu partilerin toplumsal tabanını daraltmıştır.

Sol/liberal partilerin zemin kaybetmesinin bir diğer boyutu, parti elitleri ile ÇÜŞ yöneticilerinin çoğu zaman iç içe geçen aynı sosyal çevrenin parçası olmaları ile ilişkilidir. Daha önce bahsedildiği üzere, Kadar rejiminin son döneminde ekonomi bürokrasisi içinde liberal eğilime sahip teknokratların önemli bir ağırlığa sahip olması, bu ekibin piyasa ekonomisine geçiş sürecine liderlik etmesini beraberinde getirmiştir. Bu teknokrasinin bir taraftan MSZP ve SZDSZ bünyesinde siyasi sınıfa dönüşmesi, diğer taraftan özelleştirilerek ÇÜŞ'lerin mülkiyetine geçen şirketlerin yöneticiliğine getirilmesi, sol/liberal partiyi ÇÜŞ'lerin doğal müttefiki haline getirmiştir. Bu ittifak, daha önce kamu sektöründe çalışmamış, kariyerini ÇÜŞ'lerde yapmış beyaz yakalıların siyasete ve bürokrasiye bu partiler aracılığıyla eklememesini kolaylaştırdığı için kendisini sürekli yeniden üretmiştir.⁴⁸⁶ Geçiş dönemi boyunca izlenen sert ekonomik reformlar ve hızlı özelleştirmeler sonucunda kritik sektörlerin yabancı şirketlerin hakimiyetine geçmesi, 2010 yılı itibariyle sınai üretimde %68, IT sektöründe %67, bilgisayar endüstrisi, elektronik eşya, araba sanayi gibi mekanik sektörlerde %80, bankacılık ve finans sektöründe %68 oranına ulaşması,⁴⁸⁷ kapitalist ekonomiye açılma sürecinin mağdurlarında yabancı düşmanlığını artırmıştır. Yabancı sermaye yatırımının ülkenin orta ve batı bölgelerinde yoğunlaşması ve komünist dönemin sanayi merkezi olan doğu bölgelerinde yatırım eksikliğinden dolayı fabrikaların kapanması büyük bir ekonomik yıkım getirmiş, geleneksel işçi sınıfına mensup seçmenler liberalizm karşıtı

⁴⁸⁶ Szanyi, *op.cit.* 2016, s.134.

⁴⁸⁷ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.139.

sağ-popülist partilerin tabanına dönüşmüştür.⁴⁸⁸ Özellikle halkın tepkisini çeken kemer sıkma paketlerini MSZP'nin yürürlüğe koyması, bu seçmenlerin nezdinde parti elitlerini, küresel kapitalizmin yerel ajanları konumuna getirmiştir. 2008 krizinin baskısıyla istifa eden Gyurcsany'nin yerine gelen Bajnai'nin ÇÜŞ'lerde çalışmış bakanlardan oluşan teknokratik hükümetinin⁴⁸⁹, seçmenlerin forintın çökmesiyle artan borç yükü altında ezildiği bir ortamda bu yükü hafifletmek yerine IMF ile yapılan stand-by antlaşması gereğince kamu harcamalarını azaltmaya yönelmesi, işçi sınıfının sol/liberal partilerle olan bağını tamamen koparmıştır.⁴⁹⁰ Bajnai hükümetinin uluslararası sermayenin politika tercihlerini sürdürmesiyle seçmenler, MSZP-SZDSZ bloğunun elitleri, entelektüelleri, azınlıkları ve yabancı girişimcileri temsil ettiğine, maaşlı çalışanlar, emekliler ve yoksullara karşı siyaset yaptığına ikna olmuştur. Buna karşılık Fidesz ve Jobbik'ten oluşan muhafazakâr-milliyetçi blok, kriz dönemi boyunca muhalefette olmanın verdiği avantajla liberal elitler ile uluslararası sermayeye karşı bir dil kullanmış, köktenpiyasacılığa karşı devlet müdahalesinin gerekliliğini vurgulayan illiberal politikaları önermiş ve sol/liberal partilerin boşluğunu doldurmuştur.

2.3. OTORİTER REJİMİN EKONOMİ DÜZENİ

Macaristan'da 2010 seçimlerine gidilirken tüm anketlere göre kazanacağı kesin görünen Orban'ın temel hedefi, seçim sonrasında uzun süre iktidarda kalmasını sağlayacak kurumsal bir yapı inşa etmektir. İktidardaki partinin seçim kaybetmesini zorlaştıran böyle bir yapının en temel unsurlarından biri ekonomi üzerinde hakimiyet kurmaktır zira siyasi iktidarın ülkedeki serveti dağıtma gücünü elinde bulundurması,

⁴⁸⁸ 2008 krizinden sonra, Fidesz ve Jobbik'e olan destek, özellikle yabancı para cinsinden kredi borcu olanlarda arttı. Zsolt Enyedi, "Paternalist Populism and Illiberal Elitism in Central Europe", *Journal of Political Ideologies*, Volume 21, no 1, 2016.

⁴⁸⁹ Sol siyasi elitler ile sol Uluslararası sermaye arasındaki bağlar bu dönemde en yoğun seviyeye gelmiştir. Miklos Szanyi, "Impacts of the Crisis on the FDI-Led Development Model in Hungary: Emergence of Economic Patriotism or Shift from the Competition State to Patronage?", içinde Ichiro Iwasaki, Peter Havlik, *Economics Of European Crises and Emerging Markets*, Palgrave Macmillian, 2017, s.154-156. Scheiring, *op.cit.* 2020, s.118.

⁴⁹⁰ Bohle, *op.cit.*, 2014, s.29. Fabry, *op.cit.*, 2019, s. 114.

muhalif siyasi girişimlerin maliyetini artırırken rekabeti zorlaştırmaktadır. Orban için bu unsur özellikle önemlidir çünkü Orban, siyasi hayatı boyunca aldığı seçim yenilgilerini partisinin sermaye ile ilişki ağının zayıf olmasına bağlamaktadır.⁴⁹¹ Bu nedenle de yalnızca iktidarı değiştirmeyi değil, aynı zamanda mevcut ekonomik düzenin üzerinde yükseldiği ideolojik meşruluğu da yıkmayı hedefleyen bir seçim stratejisi izlemeye karar vermiştir. Bu strateji doğrultusunda ilk olarak, rekabetçi piyasa ekonomisinin geçerliliğini sorgulayan bir dil kullanmış, kemer sıkma programlarına karşı artan toplumsal tepkiyi doğrudan kapitalist sisteme yönlendirmiştir. Orban, yaşanan krizin kapitalist sistemin temeli olan rekabetçi piyasa ekonomisine içkin bir durum olduğunu göstererek piyasanın toplumsal refahı sağlayamaya muktedir bir kurum olduğuna dair neoliberal anlatıyı boşa çıkarmaya uğraşmıştır. Orban seçim stratejisi doğrultusunda ikinci adres olarak toplumsal itiraz dalgasını yabancı sermaye ve ÇÜŞ'lere yönlendirmiştir. Fidesz'in söylemine göre, neoliberal politikalar sonucu artan ekonomik yabancılaşma “ulusal egemenliği tehlikeye düşürmüştür” çünkü ÇÜŞ'ler bütün kritik sektörleri domine etmiş, siyasi elitler üzerinde etkinliğini artırmış ve karar alma süreçlerini kendi çıkarları doğrultusunda etkileyebilmiştir. Yabancı sermayenin demokrasi aleyhine güçlenmesi, ulusal çıkarlar doğrultusunda gerekli olan yerli sermayenin serpilmesini engellemiş ve alt-sınıfları koruyucu politikalardan yoksun bırakmıştır. Orban, yaptığı konuşmalarda sık sık sol/liberal partileri ülkeyi yabancı sermayenin çıkarları uğruna satmakla eleştirmiş, bu partilerin elitlerinin “ulusa karşı siyasi suç” işlediğini iddia etmiş ve neoliberal geçiş dönemini egemenlik hakkının yurttaşlardan yabancı sermayeye devredildiği bir sömürü düzeni olarak tarif etmiştir.⁴⁹²

⁴⁹¹ Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s.195.

⁴⁹² Zoltan Adam, “Explaining Orbán: A Political Transaction Cost Theory of Authoritarian Populism”, *Problems of Post-Communism*, Volume 66, Issue 6, 2019, s. 395-398. Eva Voska, “Nationalization In Hungary In the Post-Crisis Years: A specific Twist on a European Trend?”, *Europe-Asia Studies*, Volume 70, issue 8, 2018, s. 1292-1293.

Orban'ın seçim süresi boyunca piyasa karşıtlığı ile yabancı sermaye düşmanlığını eklemleyen bir söyleme başvurusu, yeni dönemde geçiş sürecinin neoliberal politikalarından keskin bir kopuş yaşanacağını seçmene gösterme amacı taşımaktadır. Bu kopuşu sağlayacak temel mekanizma ise piyasaya devlet müdahalesidir. Fidesz'in söylemine göre, salt bireysel çıkarın önemine dayanan kökten piyasacı anlayış ile küresel ekonomiye eklenme sonucunda dezavantajlı toplumsal grupların düştüğü olumsuz durum, ekonomik süreçlere kamu çıkarı ile müdahale eden bir devletin gerekliliğini göstermiştir. Orban yaptığı bir konuşmada, “devletin ekonomi alanından uzak durmasıyla refahın sağlanacağını iddia eden düşüncenin kapitalizmin iflasını getirdiğini” ifade etmiş ve “ahlaki değerler üzerine inşa edilmiş devletin ekonomik ilişkilere geri dönmesini” salık vererek yeni bir toplum sözleşmesi imzalanması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁹³ Orban'ın “ulusal dayanışmayı” yeniden tesis edeceği iddiasını taşıyan bu hayali sözleşmesinde, sol/liberal elitlerin ulusun dışına atılması karşılığında elde edilecek mükafat ve teşvikleri içeren popülist ekonomi politikaları ön plana çıkarken, milliyetçi retorik ekonomiye devlet müdahalesi üzerinden somutlaştırılmıştır.

Seçmenler, Orban'ın maddi/manevi ödüller sunan yeni toplum sözleşmesine ve anti-liberal söylemine verdiği desteği, seçimde %50'inin üzerinde verdiği oy oranıyla göstermiştir. Orban, bu tarihi fırsatı kullanarak kendi iktidarını kalıcılaştıracak patrimoniyal bir ekonomi düzenini yasal, kurumsal ve siyasal mekanizmalar aracılığıyla inşa etmiştir.

2.3.1. Kamulaştırma ve Yeniden Özelleştirme Yoluyla Patrimoniyal Rejimin İnşası

Orban hükümeti, yeni bir ekonomi düzeni inşa etmek için piyasa müdahalesine hizmet ve finans sektöründen başlamıştır. Bu sektörlerde faaliyet gösteren yabancı

⁴⁹³ Fabry, *op.cit.*, 2019, s.117.

sermayenin toplum nezdinde krizin sorumlusu olarak görülmesi nedeniyle hükümet ilk neşteri buraya vurmuştur. Krizin forintın değerini düşürmesi döviz cinsinden mortgage kredisi borçlusu olan kitleleri yabancı bankalarla karşı karşıya getirmiş ve enflasyonun artması hizmet sektörünün sağladığı temel yaşama maliyetlerini yükselterek hayat kalitesini olumsuz etkilemiştir. Derin bir toplumsal yoksullaşmanın yaşandığı bu süreçte, teknokratlardan oluşan neoliberal hükümetin hiçbir koruyucu politikaya başvurmaması, krizin yükünü yurttaşların sırtına yüklemiştir. Yabancı sermaye ile halkın herhangi bir aracı kurum olmaksızın rekabet ettiği bu durumun sonucunda toplumun “ahlaki ekonomisi” uyarılmıştır. Yabancı sermayenin cezalandırılması ve yaşanan soygun düzeninin yıkılmasını içeren ahlaki ekonomi, 2010 seçimlerinin kaderini belirlemiştir. Özelleştirme karşıtlığının yabancı düşmanlığı ile özdeşleştiği bu dalgayı, kendi ajandasını gerçekleştirme fırsatı olarak gören Orban, seçim boyunca “stratejik sektörlerin yerli sermayenin veya devletin mülkiyetinde olması gerektiği” yönündeki beyanlarını tekrarlayarak seçmeni ikna etmiştir.⁴⁹⁴

Seçimlerin Fidesz tarafından kazanılmasından kısa bir süre sonra meydana gelen bir iş kazası, siyasi iktidarın yabancı sermaye karşısında güç gösterisi yapmasına ortam hazırlamıştır. Özelleştirme ile Almanlara satılan Macar Alüminyum Şirketi'nin (Magyar Aluminium Zrt, MAL) atık havuzunda yaşanan patlama ile 8 kişi hayatını kaybetmiş, havuzdan boşalan zehirli çamur bölgeye sızarak büyük bir çevre felaketi meydana getirmiştir. Bu kazayı, söz verdiği gibi yabancı sermayeyi cezalandırmak için bahane olarak kullanan Orban hükümeti, kazadan birkaç gün sonra herhangi bir bedel ödemeksizin şirketi kamulaştırmıştır.⁴⁹⁵ MAL'ın adeta yağmalanarak kamulaştırılması, yabancı sermayeyi cezalandırmanın meşruluğundan yararlanarak bütün kaynakların

⁴⁹⁴ Voszka, *op.cit.*, 2018, s.1293.

⁴⁹⁵ Voszka, *op.cit.*, 2018, s.1294, Sallai, Schneyder, *op.cit.*, 2015, s.13, Dorottya Sallai, Gerhard Schneyder, “What is Authoritarian About Authoritarian Capitalism? The Dual Erosion of the Private-Public Divide in State-Dominated Business Systems, *International Association for Business and Society*, Volume 60, issue 6, 2021, s. 1338.

siyasi iktidarın kontrolünde toplandığı yeni ekonomik düzenin yaratılmasında ilk adımı oluşturmuştur. Bu noktadan itibaren, Orban hükümeti öncelikle finans ve hizmet sektörlerinde olmak üzere ekonominin her noktasında kamulaştırma ve yerlileştirme faaliyetlerine girişmiştir.

2.3.1.1. Bankacılık ve Finans Sektörünün Yeniden Yapılandırılması

Kamuoyunda finans sektörüne yönelik tepkinin yüksekliği, Orban'ı hükümet kurulumu kurulmaz bankalara yönelik yasal düzenleme yapma konusunda cesaretlendirmiştir. İlk hamle, krizin maliyetini üstlenmeleri için “banka vergisi” adı altında özel bir yasa çıkartılmasıdır. Buna göre, bankaların gelirleri üzerinden değil, toplam varlıkları üzerinden vergi alınması kuralı getirilmiş, böylece geçmişe dönük vergilendirmenin önü açılmıştır. Bankaların vergi yükünü üç kat artıran bu düzenleme ile Macaristan, bankacılık sektöründe Avrupa ülkeleri içinde en yüksek vergi oranına sahip ülke haline gelmiştir. Düzenlemenin piyasalarda yaratabileceği olumsuz havayı kırmak için hükümet, yasanın olağanüstü bir dönem olan ekonomik kriz dönemine ilişkin geçici bir niteliğe sahip olduğunu açıklamış; ancak bir süre sonra kalıcılaştırılmıştır.⁴⁹⁶

Bankacılık sektöründe kârlılığı düşüren bu yasa, ülkede faaliyet gösteren bütün bankaları aynı oranda olumsuz etkilememiştir. Genellikle yerli sermayenin elindeki küçük bankalar ve tasarruf kooperatifleri vergi artışından muaf tutulmuştur. Ülkenin en büyük yerli sermayeli bankası olduğu için küçük şirketler gibi özel bir korunmaya ihtiyacı olmayan OTP de, kanundan çok daha az zarar görmüştür. Bu kayırılmanın nedeni, bankanın çoğunluk hissesini elinde tutan, o dönem ülkenin en zengin kişisi olan Sandor Csanyi'nin Orban'a seçim döneminde verdiği destektir. Orban ile geçmişten gelen organik bir bağı olmayan Csanyi, ülkedeki havanın Fidesz lehine değişmeye

⁴⁹⁶ Eva Varhegyi, “The Banks of the Mafia State”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, s. 298.

başladığı 2006'dan sonra partiye yaklaşmış, teknokratik Bajnai hükümetinin yabancı sermayeyi koruyan uygulamalarına tepki göstererek 2010 seçimleri öncesinde Orban'a desteğini ilan etmiştir.⁴⁹⁷ İktidara geldikten sonra Orban ile yakın ilişki kurmaya ek gayret gösteren Csanyi, Orban'ın tuttuğu takımın maçlarını onunla aynı locada izlemeye özen göstermiş; OTP'nin Hırvatistan şubesinin sahip olduğu Smokvica Vela adasında Orban'ı yaz tatili yapması için ağırladığı iddia edilmiş,⁴⁹⁸ futbol gibi Orban'ın hobisi olan alanlara finansal destek vermeye özen göstermiş ve bu doğrultuda futbol federasyonu başkanlığı yapmıştır.⁴⁹⁹ Ek olarak, Csanyi, OTP'nin finansal gücüyle rejimin yerleşmesine de yardımcı olmuştur. Orban'ın yarattığı yeni oligarşinin sembol ismi olan ve aşağıda adından sıklıkla bahsedilecek olan Lorinc Meszaros'un büyümesine katkı sağlamış, OTP'nin Meszaros'un şirketlerine kredi sağlaması için aracılık etmiştir. Sırbistan ve Slovenya gibi Orban ile yakın ilişkiye sahip sağ-popülist ülkelerde şubeler açmış, Macar hükümetinin özellikle AB'den gelen olumsuz mesajları dengelemek için önemseydiği dış politika hamlelerinde elini kolaylaştırmıştır.⁵⁰⁰

Viktor Orbán, 2012 yılında Macaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nda yaptığı konuşmada hükümetinin bankacılık sektöründeki mülkiyet yapısını kökten değiştirme hedefini açıklamış ve finans sektörüne dönük yeniden yapılandırma sürecinin ikinci

⁴⁹⁷ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.245

⁴⁹⁸ Eszter Katus, "OTP Bank Denies Orban's Holiday Visit on Private Island in the Adriatic Sea", <https://english.atlatszo.hu/2019/09/12/otp-bank-denies-orbans-holiday-visit-on-private-island-in-the-adriatic-sea/>, 2019, (erişim tarihi: 17.01.2022).

⁴⁹⁹ Gelgely Brückner, "Sándor Csányi on Banks, Planes, and Football Fields." https://index.hu/english/2019/05/03/sandor_csanyi_interview_otp_hungarian_football_federation_viktor_orban_private_plane/?token=da9a0c8866bdcf9829898bd06ef6c1ff, 2019, (erişim tarihi: 17.01.2022).

⁵⁰⁰ Sırbistan'da Vucic yönetimi ile yakın ilişki geliştiren Orban hükümeti, özellikle Çin'in altyapı projelerini çekmek için birlikte hareket etmiş, dış politikada Rus yanlısı bir tutum izlemiştir. "OTP opens regional headquarters in Southern Serbia", <https://miniszterelnok.hu/otp-opens-regional-headquarters-in-southern-serbia/>, (erişim tarihi: 17.01.2022). Slovenya'yı 2012-2013 ve 2020-2022 arasında yöneten, savunduğu fikirler nedeniyle "küçük Orban olarak değerlendirilen Jansa ile AB'ne karşı ortak hareket eden Orban hükümetinin dış politikası için Slovenya önemli olmuştur.

Gelgely Brückner, "Sándor Csányi on Banks, Planes, and Football Fields." https://index.hu/english/2019/05/03/sandor_csanyi_interview_otp_hungarian_football_federation_viktor_orban_private_plane/?token=da9a0c8866bdcf9829898bd06ef6c1ff, 2019, (erişim tarihi: 17.01.2022).

etabını başlatmıştır.⁵⁰¹ Takip eden yılda hükümet, yeni bir yasal düzenleme yaparak döviz cinsinden alınan ev kredilerinin “forintle ve zamanından erken” ödenebilmesinin önünü açmıştır. Üstelik piyasanın çok altında bir sabit faiz oranı belirlemiş, bu durum bankalara 370 milyar HUF’luk bir ek yük getirmiştir. Buna ek olarak banka ATM’lerinden çekilen paralar ve işlemsel hareketler (transactions) vergiye tabi tutulmuştur.⁵⁰²

Yeni vergi düzenlemesinin bankacılık sektöründe kârlılığı olağanüstü seviyede azaltması, banka varlıklarının piyasa değerine darbe vurmuş, borsada banka hisseleri çökmüştür. Öngörülemeyen hukuk düzeni ve vergi yükünün artırılması nedeniyle yabancı sermaye ülkeden çıkmaya zorlanmış, tek müşteri konumundaki hükümet oldukça düşük fiyatlara bankaları kamulaştırma şansını elde etmiştir. O dönem itibariyle ülkenin en büyük ikinci bankası olan Bayerische Landesbank’ın 1994 yılında özelleştirmeler sonucu bünyesine kattığı MKB (Magyar Külkereskedelmi Bank) ve GE Capital’in 1995 yılında satın aldığı Budapest Bank gibi pazar payı büyük bankalar yeni vergi yasası yürürlüğe girdikten sonra kamulaştırılmış; Granit Bank ve Erste Bank’ın⁵⁰³ bir kısım hissesi devlet tarafından satın alınmış ve başta İtalyan ve Avusturya sermayeli bankalar olmak üzere diğerleri de faaliyetlerini daraltmıştır.⁵⁰⁴ Finans sektöründeki yerli sermaye ve kamu oranının hızla arttığı bu sürecin sonunda yabancı sermayenin sektördeki ağırlığı %80’lerden %40’lara gerilemiştir.⁵⁰⁵

Orban hükümetinin yabancı sermayeyi adeta cezalandırarak kamulaştırmaya gitmesi, seçmenin beklentisine cevap verme amacı taşımaktadır. Özellikle toplumsal

⁵⁰¹ Dora Piroška, “Financial nationalism and Democracy: Evaluating Financial Nationalism in light of Post-Crisis Theories of Financial Power In Hungary”, içinde Andreas Pickel, *Handbook Of Economic Nationalism*, Edward-Elgar publishing, 2022, s. 262.

⁵⁰² Szanyi, *op.cit.*, 2016, s.11.

⁵⁰³ Tamas Szekely, “Hungary To Acquire Stake In ERSTE Bank As PM Announces Reduction Of Bank Levy”, <https://hungarytoday.hu/hungary-acquire-stake-erste-bank-pm-announces-reduction-bank-levy-97954/>, 2015, (erişim tarihi: 22.02.2022).

⁵⁰⁴ Varhegyi, *op.cit.*, 2017, 298-299. Szanyi, *op.cit.*, 2017, s.11.

⁵⁰⁵ Toplisek, *op.cit.*, 2019.

travmaya yol açmış olan döviz borçlularının sorunlarını bitirmeye dönük alınan karar, Fidesz'in 2014 seçimlerini kazanmasında çok etkili olmuştur. Bununla birlikte, “finans sektöründe mülkiyet yapısını kökten değiştirme amacının” tek hedefi yabancı sermaye değildir. Aynı zamanda yerli sermayenin terbiye edilmeside planlanmıştır. Kriz vergisinde olduğu gibi OTP başta olmak üzere yerli bankalara sağlanan ayrıcalık bu sefer tanınmamıştır. Bu durum, yerli sermayenin de kârlarını düşürerek servet kaybı yaşamalarına neden olmuştur. Üstelik 2013 yılında hükümet, doğrudan yerli sermayenin sahip olduğu bankaları zora sokan yeni bir düzenleme yapmıştır. Buna göre, “bankaların zorunlu sermaye yeterlilik oranı” artırılmış, çoğunlukla yerlilerin elindeki küçük bankalar bu yeterliliği karşılayamadığı için sermaye açığının kapatılması karşılığında devlet bu bankaların bir kısım hissesini satın almıştır.⁵⁰⁶ Böylece, yasal düzenleme zorunlu olarak banka mülkiyetlerinde el değiştirmeyi beraberinde getirmiş, bankaların yönetiminde hükümetin söz sahibi olabilmesinin önü açılmıştır.

Bankacılık sektöründe yerli sermayenin terbiye edilmesi sürecine Sandor Csanyi'nin deneyimleri üzerinden bakmak, aradan geçen 3 yılda siyasi iktidar ile iş çevreleri arasında değişen güç dengesini görmek için iyi bir örnektir. Csanyi, hükümetin yeni banka yasasını ilan etmesinden kısa bir süre önce, Orban'a şahsi yakınlığı olan, Başbakanlık ofisinden sorumlu Janos Lazar tarafından hedef alınmıştır. Lazar, Csanyi'nin maddi gücünün demokrasinin sağlıklı işlemesi için tehlikeli büyüklükte olduğunu belirtmiş, Csanyi'yi hayatın her alanını kendi çıkarları için kontrol eden kollara sahip bir ahtapota benzetmiştir.⁵⁰⁷ Yasa tasarısından sonra ise, Csanyi, 21 yıldır yönettiği OTP'nin elinde tuttuğu hisselerinin büyük bir kısmını satmıştır. Satıştan sonra

⁵⁰⁶ Szanyi, *op.cit.*, 2018, s.11. Örneğin Széchenyi Bank'ta devlet, hisselerin %49'unu sermaye enjeksiyonu karşılığında satın almıştır. Richard Field, “ÁKK CEO resigns after MNB closes Széchenyi Bank”, <https://budapestbeacon.com/akk-ceo-resigns-mnb-closes-szechenyi-bank/>, 2014, (erişim tarihi: 22.01.2022).

⁵⁰⁷ Marton Dunai, “The Banker Who Knows What's on Hungarian PM's Mind”, <https://www.reuters.com/article/uk-hungary-banker-profile-idUKBRE96L0PR20130723>, 2013, (erişim tarihi: 22.01.2022).

Csanyi üzerindeki baskıyı devam ettiren hükümet, Fidesz'in gayriresmi yayın organı olan Magyar Nemzet gazetesinde Csanyi'nin sağlık sorunları nedeniyle istifa etmeyi düşündüğünü yazmış; ancak bu haber OTP'nin basın sözcüsü tarafından yalanlanmıştır.⁵⁰⁸

Hükümete destek vermesine rağmen Csanyi'nin üzerinde kurulan baskının da gösterdiği gibi, bankacılık sektöründeki yasal düzenlemelerin temel nedeni yerli sermayenin ve devletin payını artırmak değildir. Asıl amaç ülkenin finans kaynakları üzerinde tam bir kontrol sağlamaktır. Bunun önemli bir aşaması da yerli sermayeyi siyasi iktidara bağımlı kılmaktır. Öngörülemeyen bir hukuk düzeninin yaratılmasıyla varlıklarını kaybetme korkusu yaşayan finans burjuvazisinin, iktidarın siyasi projeleri için gerekli olan kaynağı tesis etmesi istenmektedir.

Finans sektörünün yeniden yapılandırılmasında bir diğer önemli aşama “tasarruf bankalarının” kamulaştırılmasıdır. İlk etapta, 2013 yılında en büyük biriktirme kooperatiflerinden biri olan Takarékbank'ın % 38,5 hissesi, Macaristan Kalkınma Bankası tarafından Almanya kökenli DZ Bankası'ndan satın alınmıştır. Bankanın çoğunluk hissesini satın almak isteyen hükümetin talebi, hisse sahipleri tarafından reddedilince yeni bir yasa düzenlenmiş ve bu yasaya göre sermaye artırım karşılığında bankanın %20 hissesinin Macaristan Posta Şirketi'ne geçirilmesi zorunluluğu getirilmiştir.⁵⁰⁹ Çoğunluk hissesinin devletin eline geçmesinden günler sonra parlamento, bölgesel tasarruf kooperatiflerinin yönetim ve pazarlama haklarınının Takarékbank tarafından denetlenen bir kuruluşa- Kooperatif Kredi Kurumlarının Entegrasyon Organizasyonu (SZHISZ)- zorunlu olarak entegrasyonunu içeren bir yasa çıkarmıştır. Bu esnada hükümet, haklarını devretmeye istekli olmayan yerel tasarruf

⁵⁰⁸ *Idem.*

⁵⁰⁹ The Budapest Beacon, “Hungarian Banker and Media Mogul Zoltán Spéder in Government's Sights, <https://budapestbeacon.com/hungarian-banker-and-media-mogul-zoltan-speder-in-governments-sights/>, (erişim tarihi:22.01.2022).

kooperatiflerini lisanslarını askıya almakla tehdit etmiştir. Tasarruf Kooperatifleri Ulusal İttifakı (OTSZ) Başkanı olan Sandor Demjan, hükümetin baskısı karşısında üyelerine mevcut yasaya direnmelerinin anlamsız olduğu çağrısı yapmıştır.⁵¹⁰ Aynı yılın sonunda kabul edilen bir başka düzenleme ile tasarruf bankası sahiplerinin SZHISZ’ın ilgili kuruluşlar için alacağı kararlar hakkında bir yıla kadar söz hakkından men edilebilmesinin önü açılmıştır. Böylece, tasarruf bankalarının mal varlıkları ile ilgili bütün kararlar Takarékbank’a bırakılırken, kısa bir süre içinde bu bankalar tüzel kişilikleri tamamen ortadan kaldırılarak Takarekbank’a aktarılmıştır.⁵¹¹

Tasarruf bankalarının adeta yağmalanarak kamulaştırılmasında izlenen “zorunlu entegrasyon” sürecinin bir istisnası bulunmaktadır. Yasaya göre, kalkınma bankası normal bir banka olma yolunda başvuru yaptıysa ancak henüz konu sonuçlanmadıysa, zorunlu entegrasyonun dışında kalacaktır.⁵¹² İlk bakışta önemsiz görünen bu ayrıntı, Orban’ın yakın arkadaşı Istvan Garancsi’nin şirketi Duna Takarek’in bu istisnai duruma dayanılarak kamulaştırmadan muaf tutulmasıyla anlaşılır olmuştur. Aşağıdaki bölümde ayrıntısıyla görüleceği üzere, Garancsi’nin şirketleri, Fidesz iktidarında en fazla inşaat ihalesi alan şirketlerden biri olmuştur.⁵¹³ Siyasi iktidarın desteğiyle kumarhanelerde tekelleşmiş,⁵¹⁴ Orban tarafından kendi köyü olan Felcsut’ta genç sporcuların yetiştirilmesi için kurulan vakfın (FUNA) sponsorluğunu üstlenmiş, Orban’ın tuttuğu takım olan ve oğlu Gaspar’ın da kısa bir süre oynadığı Videoton’un başkanlığını

⁵¹⁰ Zoltan Lakner, “Links In the Chain”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017 s.169-170. Varhegyi, *op.cit.*, 2017, s.300-301. Scheiring, *op.cit.*, 2020, s. 264.

⁵¹¹ Lakner, *op.cit.*, 2017, s. 171. Varhegyi, *op.cit.*, s.302.

⁵¹² Lakner, *op.cit.*, 2017, s.169.

⁵¹³ Budapest Sentinel, “István Garancsi, Viktor Orbán's Close Friend, is Smiling All the Way to the Bank”, <https://budapestbeacon.com/istvan-garancsi-viktor-orbans-close-friend-is-smiling-all-the-way-to-the-bank/>, (erişim tarihi: 22.01.2022).

⁵¹⁴ “Businessmen with Close Ties to Ruling Fidesz Acquire Concession Rights to Hungary’s Most Profitable Casinos for 35 Years”, <https://hungarytoday.hu/businessmen-fidesz-concession-rights-tender-hungary-casinos/>, (erişim tarihi: 22.01.2022).

yürütmüş, Budapeşte'nin lüks bir bölgesindeki evini Gaspar'a vermiş ve aynı zamanda Başbakanlığa bağlı Turizm Ofisi başkanvekilliği görevini de bir dönem yürütmüştür.⁵¹⁵

Tasarruf bankaları Takarekbank bünyesinde toplanıp kamulaştırıldıktan sonra hükümet, 2014 yılı başında bankadaki hisselerini satmak için ihaleye çıkmıştır. Bankanın satış ihale şartnamesine eklenen bir hükümlerle tasarruf bankası sektöründe olmayan üçüncü tarafların, sözkonusu satış bedelinin 50 katı düzeyinde depozito yatırması şartı getirilmiş ve hisseleri Takarekbank'a devredilen "OTSZ"ye mensup üyeler üçüncü taraf sayılmıştır.⁵¹⁶ Böyle ağır bir şartın konulmasıyla, ihaleye yalnızca 1 firma teklif vermiş ve 14 farklı şirketten oluşan Magyar Takarek tasarruf bankası ve FHB Bankası ortaklığı, Takarekbank'ın hisselerini devralmıştır.⁵¹⁷ Satın alma işleminden sonra hükümet tarafından bu konsorsiyumun Takarekbank'ı satın alarak birleşmesinin ulusal güvenlik kapsamında sayılmasına ilişkin bir kararname çıkartılmış böylece "Macaristan Rekabet Kurulu"nun anlaşmayı soruşturması engellenmiştir.⁵¹⁸ 2016 yılında da Takarekgrup adını almış olan birleşik yapı, Speder'in sahibi olduğu FHB Bankası ile birleşmiştir.

Takarekbank'ın kamulaştırılması ve yeniden özelleştirilmesi süreci, 2000'li yıllar boyunca ülkenin Sandor Csanyi ile birlikte en önemli iki zengininden biri olan Sandor Demjan'a büyük bir darbe vurmuş, servetinin en önemli kaynağı olan tasarruf bankacılığı sektöründen tamamen çıkartılmıştır. İlerleyen yıllarda finans ve gayrimenkul sektöründeki diğer işletmelerini de elinden çıkartmaya zorlanan Demjan'ın

⁵¹⁵ Andras Becker, "The Circulation of Oligarchs", içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, s.125-126.

⁵¹⁶ Varhegyi, *op.cit.*, 2017, s.303-304.

⁵¹⁷ Lakner, *op.cit.*, 2017, s.170.

⁵¹⁸ Idem. Varhegyi, *op.cit.*, s.304.

ekonomik düzen içindeki ağırlığı azalmış, sıralamada da geriye gitmiştir. 2008 yılında 800 milyon dolar olan serveti, 2018’de öldüğünde 560 milyon dolara gerilemiştir.⁵¹⁹

Buna karşılık, bu sürecin kazananı Zoltan Speder olmuştur. 1990’lardan itibaren Fidesz’in kurucu kadrolarına ve Orban’a yakın olan Speder, Fidesz iktidarını kendi ticari çıkarları için fırsat olarak görmüş ve ilk iş olarak uzun zamandır AB nezdinde soruşturma geçiren bankası FHB’yi kurtarması için hükümetten yardım almıştır. Hükümet, Csanyi ile Speder arasındaki eski bir anlaşmazlıktan doğan sorunu fırsat bilerek Csanyi’nin OTP üzerinden elde ettiği ekonomik gücü kırmak için FHB’yi ona rakip olarak kullanmıştır. Başbakanlık Ofisi’nden sorumlu bakan Janos Lazar’ın yönlendirmesiyle posta hizmeti, kamu hizmetleri ve inşaat kooperatiflerini içeren iş kolları OTP’den alınarak FHB’ye bırakılmıştır. Adeta Csanyi’yi cezalandırmanın bir aracı olarak kullanılan Speder, bu defa da Demjan’ın tasarruf bankaları üzerindeki hegemonyasını dağıtmak için devreye sokulmuş ve hükümetin desteğiyle Speder, finans sektöründeki en etkili kişilerden biri haline gelmiştir.⁵²⁰ Bununla birlikte, Speder’in iktidar desteği ile ışık hızında büyümesi, bir süre sonra iktidarı rahatsız etmiş ve 2016 yazında iktidar medyası, Speder’e karşı büyük bir karalama kampanyası başlatmıştır. Medyadaki saldırıdan sonra Merkez Bankası, 2012’de gerçekleştirilen Euro-bonoları ile ilgili bir piyasa manipülasyonunu bahane ederek FHB’ye 338.000 Euro ceza vermiş, iki gün sonrasında da FHB’nin genel merkezine yolsuzluk ve kara para aklama şüphesiyle polis baskını yapılmıştır. Bu sırada “Macaristan Vergi Otoritesi” de, Speder’in medya şirketlerine yönelik büyük bir vergi denetim girişiminde bulunmuştur.⁵²¹ İktidardan Speder’e yönelen bu saldırı furyasının nedenleri bilinemese de Orban’ın

⁵¹⁹ Forbes, “They are the richest Hungarians in 2018!”, <https://dailynewshungary.com/they-are-the-richest-hungarians-in-2018-forbes/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵²⁰ Budapest Sentinel, “The Rise And Fall of Zoltan Speder”, <https://budapestbeacon.com/rise-fall-zoltan-speder/>, (erişim tarihi: 25.01.2022)

⁵²¹ Blanka Zoldi, “Hungarian Banking Oligarch Under Heavy Fire”, <https://www.intellinews.com/hungarian-banking-oligarch-under-heavy-fire-99827/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

Takarekbank'ın kontrolünü kendisine yakın birisine vermek istediği ile ilgili haberler yapılmıştır.⁵²² Bu olaydan 3 ay sonra Speder, FHB'deki bütün hisselerini oldukça ucuz bir rakama satmış⁵²³ ve bankanın başkanlığından da ayrılmıştır. Speder'in hissesini satın alan Fókusz Takaréék and B3 Takaréék tasarruf bankalarının sahipleri incelendiğinde ise Zoltan Csik ismi ile karşılaşılmaktadır. Csik, Orban'ın çocukluk arkadaşı Meszaros'a yakınlığı ile bilinen bir iş adamıdır.⁵²⁴ Üstelik B3 Takarek firması, satın alma işleminden kısa bir zaman önce Meszaros'a 4,6 milyon dolar kredi vermiştir.⁵²⁵ Sonuç olarak, Zoltan Speder'in başına gelenler, hükümetin desteğiyle iş yapan herkese bir mesaj olmuş, siyasi iktidar ile iş dünyası arasındaki hiyerarşik sınırı belirginleştirmiştir; hükümetin verdiği destekle zenginleşen hiç kimse, mülkiyet ve kişilik haklarının da bu zenginleşmeye bağlı olarak güçlendiğini hayal etmemelidir.

Takarekbank'ın mülkiyetinin el değiştirmesi sürecinde yaşananlar, Orban'ın 2014 yılında seçimleri bir kez daha kazanmasından sonra diğer bankalar üzerindeki uygulamalar için de bir model oluşturmuştur. Bu noktada kamulaştırma politikası tamamen terk edilmiş aksine kamulaştırılan bankalar yeniden özelleştirilmiştir. Ancak, özelleştirme süreci şeffaf gerçekleşmemiş, Orban ile şahsi yakınlığı olan küçük bir oligark ağı bankaları satın almıştır. Kamulaştırılan bankaların yeniden özelleştirilmesi sürecinde en dikkat çekici örneklerin başında MKB'nin el değiştirme süreci gelmektedir. 2013 yılında kamulaştırıldıktan sonra 213 milyar Forint değerindeki batık banka kredisi devlet yardımıyla kapatılmış böylece banka "satılabilir" duruma

⁵²² Budapest Sentinel, "The Rise And Fall Of Zoltan Speder", <https://budapestbeacon.com/rise-fall-zoltan-speder/>, (erişim tarihi:25.01.2022).

⁵²³ Gergely Szakacs, "Hungary FHB Chairman Speder Resigns, Sells Stake in Bank", <https://www.reuters.com/article/hungary-fhb-idUSL8N1CK4RY>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵²⁴ Zsolt Sarkadi, "Mészáros Lörinc Cégügyi Előköstölője Megjelent az FHB és a Takarékok Informatikai Cégeben", <https://444.hu/2016/09/23/meszaros-lorinc-cegugyi-elokostoloja-megjelent-az-fhb-es-a-takarekok-informatikai-cegeben>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵²⁵ Benjamin Novak, "Embattled Banker and Media Mogul Zoltán Spéder Leaves FHB, Liquidates Shares in Bank", <https://budapestbeacon.com/embattled-banker-and-media-mogul-zoltan-speder-leaves-fhb-liquidates-shares-in-bank/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

getirilmiştir.⁵²⁶ 2015 yılında MKB'nin satılacağı ve ihale şartları duyurulmuş⁵²⁷ ve ertesi yıl gerçekleşen özelleştirmede Blue Robin Yatırımları S.C.A., METIS Özel Hisse Fonu ve Pannónia Nyugdíjpenztár şirketlerinden oluşan konsorsiyum, piyasa fiyatının oldukça altında kabul edilen 37 milyar Forint karşılığında bankayı satın almıştır. Özelleştirilen bankanın CEO'luğuna ise Orban'ın merkez bankası başkanlığına atadığı Fidesz'li siyasetçi Matolcsy'nin sağ kolu ve yardımcısı Adam Balog getirilmiştir. Takip eden aylarda METIS Özel Hisse Fonu'nu Orban'ın en yakın çocukluk arkadaşı olan Lorinc Meszaros'un şirketi Konzum satın almış, böylece MKB'nin %49 hissesini elde etmiştir. Üstelik bu satın alma işlemi gizlice gerçekleştirilmiş, ödenen miktar kamuoyu tarafından öğrenilememiştir. 2017 yılına gelindiğinde, Orban'ın aile dostu ve müttefiki, Merkez Bankası başkanı Matolcsy'nin kuzeni Tamas Szemerey, MKB'nin %20.2'sini satın almıştır. Matolcsy'nin Merkez Bankası'ndaki yardımcısı ve MKB'nin yeni CEO'su Adam Balog, hislerin %9,8'ini almış ve son olarak 1998-2002 yılları arasındaki ilk Orban hükümetinde Finans Bakanı olarak görev yapan Zsigmond Jari bir kısım hisseye sahip olmuştur.⁵²⁸ 2019 yılında, Blue Robin Yatırımları S.C.A., Orban'ın bir diğer yakını olan, damadı ile ortak iş yapan ve inşaat alanında en fazla kamu ihalesi alan işadamı László Szíjj'e hisselerini satmış ve Szíjj'in sahip olduğu Duna Aszfalt şirketinin MKB'nin % 32.9'unu elde etmesiyle bankanın Orban'ın şahsi çevresine devredilmesi işlemi tamamlanmıştır.⁵²⁹ MKB'nin yeni sahipleri devlet desteğiyle sektör içinde genişlemeye devam etmiş, 2015 yılında 700 milyon dolar bedel ile kamulaştırılan Budapest Bank'ın 4 yıl sonra aynı fiyattan satışa çıkarılmasıyla⁵³⁰ MKB bu bankayı da

⁵²⁶ Piroska, *op.cit.*, 2022, s.263.

⁵²⁷ "Hungary Central Bank Aims to Sell all of MKB Bank", <https://www.reuters.com/article/hungary-privatisation-mkb-idUSL8N13J21920151124>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵²⁸ Szakacs Gergely, Orban ally takes major stake in Hungary's MKB Bank, <https://www.reuters.com/article/hungary-konzum-mkb-bank-idUSL8N1IY2ER>. (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵²⁹ "László Szíjj Secures 32.9% Stake in MKB Bank", <https://bbj.hu/business/industry/deals/laszlo-sziji-secures-32-9-stake-in-mkb-bank>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵³⁰ Hungary to sell Budapest Bank, again, <https://kafkadesk.org/2019/01/25/hungary-to-sell-budapest-bank-again/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

kendi bünyesine eklemiştir.⁵³¹ Son olarak, 2020 yılında MKB ile Takarekbank'ın birleşeceği anons edilmiş ve birleşme 2022 baharında gerçekleşmiştir.⁵³² Bu işlem, 4 yıl önce Takarekbank'ın el değiştirmesi sürecinin Meszaros'un vesayeti altında gerçekleştiği iddiasını kanıtlarken⁵³³ MKB, Csanyi'nin OTP'si ile rekabet edebilecek bir finans devine dönüşmüştür.⁵³⁴

MKB'nin ele geçirilmesinde en büyük hisseyi kapam Lorinc Meszaros, Macaristan'ın yeni oligarşisinin parlayan yıldızıdır. Orban ile aynı köyde doğan (Felcsut) ve aynı ilkokulda okuyan Meszaros, gaz tesisatçısı olarak hayatını sürdürürken 2010 ve 2015 yılında gerçekleşen iki olayla Meszaros'un hayatı tamamen değişmiştir. İlki, Fidesz'in iktidara geldiği yıl kendisinin de Felcsut belediye başkanlığına seçilmesidir. Bu tarihten itibaren Meszaros, şirketlerinin devletten aldığı ihalelerle 2013 yılında ülkenin en zengin seksen sekizinci kişisi olmuş ve Orban'a olan yakınlığının görünürleşmesi onun en etkili on kişiden biri olarak seçilmesini sağlamıştır.⁵³⁵ Meszaros'un hayatındaki ikinci atılım, 2015'te o dönem itibariyle ülkenin en zengini olmasına Orban'ın yardımcı olduğu iş adamı Simicska ile Orban'ın arasının bozulmasıyla gerçekleşmiştir. İkisinin rekabetinde kazanan Orban olmuş ve siyasi iktidarın baskı gücüyle serveti adeta yağmalanan Simicska'nın sistem içinde boşalttığı alanı, Meszaros doldurmuş ve 3 yıl içinde bu sefer Meszaros ülkenin en zengini haline gelmiştir. Aşağıda detaylıca anlatılacağı üzere, Orban'ın damadı ile ortak olan⁵³⁶ ve

⁵³¹ Budapest Bank, MKB Bank merger complete, <https://bbj.hu/economy/finance/banking/budapest-bank-%C2%A0mkb-bank-merger-complete>. (erişim tarihi: 25.01.2022).

⁵³² MKB Bank, Takarékbank Merger to be Dubbed MBH Bank, <https://bbj.hu/economy/finance/banking/mkb%C2%A0bank-takarekbank-merger-to-be-dubbed-mbh-bank>, (erişim tarihi: 27.01.2023).

⁵³³ Bakınız dipnot 494 ve 495.

⁵³⁴ "Orban's Allies to Create New Universal Bank to Challenge Top Lender OTP Bank", <https://www.intellinews.com/orban-s-allies-to-create-new-universal-bank-to-challenge-top-lender-otp-bank-152970/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).

⁵³⁵ Lendvai, *op.cit.*, 2018, s.167.

⁵³⁶ Orban'ın damadı Istvan Tiborc'ın şirketi BDPST Zrt.'nin, 20.59% hissesine sahip olduğu "Appennin Nyrt." adlı gayrimenkul şirketinin çoğunluk hissesi Lörinc Mészáros'a aittir. Stubnya Becne, Zoltan Kovacs, <https://index.hu/english/2019/05/09/viktor-orban-s-son-in-law-amongst-the-top-100-wealthiest-of-hungary/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).

babası ve eşinin ailesi ile de ticari ilişkilere giren Meszaros, Orban'ın tutkusu olan futbola da büyük yatırım yapmaktan geri durmamış, Felcsut'ta Ferenc Puskas Futbol Akademisi'ni kurmuş ve Orban'ın oğlu Gaspar da bu takımda forma giymiştir. Meszaros, 2014 yılında verdiği bir röportajda iş hayatındaki başarılarını “tanrı’ya, şansa ve Viktor Orban’a” borçlu olduğunu itiraf etmiştir.⁵³⁷

Kamulaştırılan bankaların yeniden özelleştirilmesi sürecinde bankaların Orban'a yakın isimlerin eline geçtiğini gösteren bir diğer örnek, Granit Bankası'nın Orban'ın damadı Istvan Tiborcz tarafından satın alınmasıdır. Granit Bankası, Sandor Demjan tarafından kurulmuştur. Tasarruf bankalarının kamulaştırılması süresince Demjan'ın, iktidar baskısı altında kaldığı ve işletmelerini elden çıkartmak zorunda kaldığına değinilmişti. Bunlardan biri de Granit Bankası'dır. Bankaların zorunlu sermaye yeterliliğini artıran yasadan sonra devlet, sermaye enjeksiyonu karşılığında bankanın çoğunluk hissesine sahip olmuş sonrasında Demjan kalan hisselerini de bankanın CEO'su Eva Hegedüs'e satmıştır. 2017 yılında devlet, banka hisselerinin %36,7'sini satılığa çıkarmış ve tek “geçerli” teklifi Hegedüs'ün şirketi E.P.M vermiştir.⁵³⁸ Birkaç yıl sonra ise Hegedüs, bankanın %57'sini Orban'ın damadı Istvan Tiborcz'un gayrimenkul şirketi BDPST'ye satmış, çoğunluk hissesi Tiborcz'un eline geçmiştir.⁵³⁹ Bu anlaşmada BDPST'nin hisseler için ne kadar ödeme yaptığı ise kamuoyuna açıklanmamıştır.⁵⁴⁰

Geçtiğimiz on yılda adı sürekli ihaleler ve yolsuzluklarla anılan Istvan Tiborcz, 2013 yılında Orban'ın büyük kızı Rachel ile evlendikten sonra iş dünyasının

⁵³⁷ Neil Buckley and Andrew Byrne, “Viktor Orban's Oligarchs: A New Elite Emerges in Hungary”, Financial Times, 2017.

⁵³⁸ Hungarian gov't sells stake in Gránit Bank, <https://bbj.hu/business/industry/deals/hungarian-gov-t-sells-stake-in-granit-bank->, (erişim tarihi: 30.01.2023.)

⁵³⁹ Company of PM Orban's son-in-law buys 57% stake in Hungary's Granit Bank, <https://www.reuters.com/markets/europe/company-pm-orbans-son-in-law-buys-57-stake-hungarys-granit-bank-2021-12-30/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).

⁵⁴⁰ Zoltan Molnar, István Tiborcz Entered the Hungarian Banking Market, <https://24.hu/belfold/2021/12/30/tiborcz-istvan-bdpst-group-granit-bank-hegedus-eva/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).

basamaklarını hızla tırmanmaya başlamıştır. Aşağıda da görüleceği üzere, AB fonlarının harcanmasındaki usülsüzlükler, kamu ihalelerindeki yolsuzluklar, gayrimenkul rantları ve off-shore hesaplarla gündeme gelen Tiborcz'un serveti hızla artmış ve henüz Granit Bank'ı satın almadığı 2019 yılında ülkenin en zengin 100 kişisinden otuz ikinci olarak listede kendisine yer bulmuş aynı zamanda bu listedeki en genç milyoner olmuştur.⁵⁴¹

2013 yılında %20'ler seviyesinde olan bankacılık sektöründeki yerli sermaye oranı, 2018 yılına gelindiğinde %50'yi yakalamıştır. Yerli sermaye oranı içinde ise kamunun oranı, 2013-2015 arasında %80'leri bulmuş, 2016 yılından itibaren düşüş yaşayarak %55'lere gerilemiştir.⁵⁴² Kamulaştırılan bankaların önemli oranda yeniden özelleştirildiğini gösteren bu rakamlar, mülkiyet yapısındaki değişimi göstermesi açısından da önemlidir.

Orban'a yakın işadamları, ele geçirildikleri bankaları Fidesz'in siyasi hakimiyetini pekiştirmeye hizmet eden projeleri finanse etmek için kullanmıştır. Bu bankalar, medya sektörünün yeniden dizayn edilmesinden iktidara yakın sivil toplum örgütlerinin kurulmasına kadar geniş bir alanda Orban'ın siyasi amaçlarını ve ittifaklarını destekleyen ekonomik/politik yatırımlar için temel kredi kaynağı olarak çalışmıştır. Başta Meszaros, Szijj ve Tiborcz olmak üzere, servetini siyasi iktidara borçlu olan yeni oligarşi, ekonominin farklı alanlarında rakiplerini sindirmek için bu mali gücü kullanmıştır. Hem siyasi hem de ekonomik rekabeti adaletsiz kılan bu mali güç, siyasi iktidarın küresel müttefiklerinin hizmetine de sunulmuştur. Örneğin MKB, Orban'ın en

⁵⁴¹ Stubnya Bence, Zoltan Kovacs, "Viktor Orbán's Son-in-law Amongst The Top 100 Wealthiest of Hungary, https://index.hu/english/2019/05/09/viktor_orban_s_son-in-law_amongst_the_top_100_wealthiest_of_hungary/, (erişim tarihi: 30.01.2023).

⁵⁴² Piroška, op.cit., 2022, s.261.

yakın müttefiki olan, aşırı sağın bayraktarlarından Le Pen'in 2022 seçim kampanyası için 10.6 milyon Euro kredi vermiştir.⁵⁴³

2.3.1.1.1. Merkez Bankası'nın Ele Geçirilmesi

Orban hükümeti, finans sektörünü yasal düzenlemeler, kamulaştırmalar ve özelleştirmeler ile kontrolü altına alırken sektörü düzenleyen ve yöneten Merkez Bankası'nın da bağımsızlığını ortadan kaldırmış ve bankayı siyasi iktidara bağımlı bir hale getirmiştir. Özellikle, 2008 ekonomik krizinden sonra merkez bankalarının işlevinin artması ve finans sektörünü yönetmek için de kilit kurumlar haline gelmesi nedeniyle Fidesz hükümeti, siyasi hedeflerine ulaşmak için merkez bankasının kontrolünü zorunlu görmüştür.

Fidesz iktidara geldiğinde önceki hükümet tarafından atanmış Merkez Bankası başkanı Andras Simor'un görev süresinin tamamlanmasına üç sene daha vardır. Simor görevde kaldığı sürece Merkez Bankası'nın kararlarına müdahale edemeyeceğinin farkında olan hükümet, iki ayaklı bir saldırı başlatarak hem bankanın hem de yöneticilerin toplumsal meşruiyetini zayıflatmayı hedeflemiştir. İlk olarak, “merkez bankası bağımsızlığı” fikri küresel sermayenin politikalarının yerel ölçekte uygulanmasını sağlayan bir ideoloji olarak kodlanmıştır. Bu nedenle, ulusal egemenliğin temsilcisi olan siyasi iktidarın ekonomi politikalarının belirlenmesinde herhangi yabancı veya yerli vesayetın kabul edilmeyeceği vurgulanmış, bankanın bağımsız olması değil tam tersine iktidarın izlediği ekonomi politikalarını kolaylaştırıcı bir işlev üstlenmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu doğrultuda, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizin baş sorumlularından biri olarak neoliberal dönemin merkez bankası görülmüş ve özellikle yabancı sermayenin çıkarına olduğu için döviz cinsinden

⁵⁴³ György Lazar, “Putin, Orbán, Le Pen and Mészáros – Hungary’s Pipe-fitter Turned Oligarch”, <https://hungarianfreepress.com/2022/03/13/putin-orban-le-pen-and-meszaros-hungarys-pipe-fitter-turned-oligarch/>, (erişim tarihi:30.01.2023).

mortgage kredileri verilmesinin merkez bankası tarafından bilinçli olarak engellenmediği hükümet üyeleri tarafından ileri sürülmüştür.⁵⁴⁴ İkinci saldırı, doğrudan merkez bankası başkanı Simor'un şahsına yönelmiş; Simor toplum nezdinde şeytanlaştırılmaya çalışılmış ve istifası istenmiştir. İktidardan gelen faizleri düşürme talebini yerine getirmeyen Simor, Orban tarafından ekonomik büyümenin önündeki en büyük engellerden biri olarak değerlendirilmiş, ceza olarak maaşı %75 oranında azaltılmıştır. Simor'un merkez bankası başkanlığını yürütürken Kıbrıs Cumhuriyeti'nde şirketi olduğunun ortaya çıkması, Fidesz tarafından ülkeye sadakati olmadığına kanıtı olarak yorumlanmış ve hakkında cezai soruşturmalar açılmıştır.⁵⁴⁵ Bütün baskılara rağmen Simor'un görevden ayrılmayı reddetmesi üzerine 2011 yılında MB Para Politikası Kurulu'nun dışarıdan atanan 4 üyesinin görev süresinin dolmasına kısa bir zaman kala bir yasal değişiklik yapılarak bütün kurul üyelerinin parlamento tarafından atanması kuralı getirilmiştir. Önceki kurala göre parlamento 2 kişiyi atarken, 2 kişi de MB tarafından seçilmektedir. Böylece başkan dahil 7 üyeli kurulda çoğunluk Fidesz'e yakın kişilere geçmiş, onlar da ilk toplantıdan itibaren faizleri düşürmeye başlamıştır.⁵⁴⁶

2013 yılında Simor'un görev süresinin dolmasıyla yerine 2003'ten beri Fidesz'de siyaset yapan, devletin ekonomi üzerindeki rolünün artırılmasını savunan fikirleriyle⁵⁴⁷ Orban'a en yakın isimlerden biri olan ve o sırada ekonomi bakanı olarak görev yapan György Matolcsy atanmıştır. Göreve gelir gelmez maaşı 2.5 kat artırılan Matolcsy, ilk açıklamasında "muhafazakar bir merkez bankası" kuracaklarını ve bu bankanın "ulus-devletin" parçası olarak çalışacağını vaat etmiş, hükümetin ekonomi politikalarını destekleyen bir para politikası oluşturmayı bankanın temel amacı olarak gördüğünü

⁵⁴⁴ Chris Bryant, "Orban Consolidates Power", Financial Times, <https://www.ft.com/content/c210f8dc-fe68-11df-845b-00144feab49a>, (erişim tarihi: 30.01.2023). Johnson, Barnes, *op.cit.*, 2015, s.547. Pirotska, *op.cit.*, s.265-267. Landon Thomas Jr., "Hungary Lays Blame for a Fiscal Crisis on Its Central Bank", <https://www.nytimes.com/2010/08/03/business/global/03forint.html>, (erişim tarihi: 30.01.2023).

⁵⁴⁵ *Idem.*

⁵⁴⁶ Johnson, Barnes, *op.cit.*, 2015, s.547-548.

⁵⁴⁷ ABD'nin kurduğu küresel liberal düzene ve bu düzenin toplumsal sonuçlarını telafi etmenin yolunun heteredoks ekonomi politikaları izlemekten geçeceğini söylemektedir. György Matolcsy, *Amerikai Birodalom - A Jövő Forgatókönyvei*, Budapest, Válasz Könyvkiadó, 2004.

belirtmiştir.⁵⁴⁸ Birkaç hafta içinde banka personeline değişiklikler yapmış ve daha önceki dönemden miras kalan iki başkan yardımcısını pasif görevlere atayarak bankanın kontrolünü tamamen ele geçirmiştir.⁵⁴⁹

Matolcsy göreve geldikten sonra merkez bankasının görev alanları ve yetkilerinde büyük bir genişleme yaşanmıştır. Finansal İstikrar Konseyi'nin yetkilerinin bir kısmı bankaya devredilirken Bankacılık Denetim Kurumu da merkez bankası ile birleştirilmiştir.⁵⁵⁰ Banka, Nisan 2013'te Büyüme Programı Fonu" ilan etmiş, tercihen yerli bankaların kullanması için 0 faizli kredi verileceğini, o bankaların da küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yatırımlarını artırması için yıllık %2.5 faizli krediler sağlayacağını, gayrimenkul portföyü kurulacağını ve yüksek öğretim için araştırma fonu sağlanacağını açıklamıştır.⁵⁵¹ Bankanın ortodoks olmayan bu programı yürürlüğe sokması, bankanın hem hükümetin düşük faizli kredi ile büyüme projesine hem de ekonomide yeni yerli bir burjuvazinin oluşturulmasına dönük hükümet politikasına verdiği desteği göstermektedir.

Matolcsy yönetiminde merkez bankasına alışılmışın dışında çok geniş bir görev alanı belirlenmesine rağmen bankanın kamuoyu tarafından denetlenmesi zorlaştırılmıştır. Bunun için ticari bir işletme gibi merkez bankasının da işleyişinin ve operasyonunun birincil amacı olarak kâr etme amacı gösterilmiş ve faaliyetleri bu bağlamda değerlendirilmiştir. Bu durum, bankanın işlemlerinin "ticari sır" kapsamında değerlendirilmesine imkân vermiş ve faaliyetlerinin şeffaflığını azaltmıştır. Denetimi azaltan bir diğer durum, merkez bankasının bağımsızlığıdır. Matolcsy başkan olarak atanmadan önce sürekli olarak siyasi iktidardan bağımsız bir kurumun karar mercii olamayacağını iddia eden Fidesz elitleri, banka kendi kontrolleri altına geçtikten sonra

⁵⁴⁸ Bluhm, Varga, *op.cit.*, 2020, s.652.

⁵⁴⁹ Sebök, "Institutional Entrepreneurship and the Mission Creep of the National Bank of Hungary", içinde, Caner Bakir, Darryl S. L. (ed), *Institutional Entrepreneurship and Policy Change: Theoretical and Empirical Explorations*, London, Palgrave Macmillian, 2018, s. 250.

⁵⁵⁰ *Ibid*, s.251.

⁵⁵¹ *Idem*. Johnson, Barnes, *op.cit.*, s.549-550.

eleştirdikleri bağımsızlık söylemine bu sefer denetimden kaçmak için kendileri başvurmuştur. Merkez bankasının bağımsız olduğu gerekçesiyle kamu fonlarının harcanmasıyla ilgili yürütülen faaliyetler yargı ve parlamento denetimi dışında kalırken sivil toplum da bu faaliyetlerden haber alamamıştır.⁵⁵²

Matolcsy yönetiminde merkez bankasının ticari bir banka gibi faaliyet göstermesi nedeniyle Büyüme Programı Fonu'nda açıklanan programı takip etmek için banka bünyesinde 6 farklı şirket (Pallas Athéné olarak adlandırılmaktadır) kurulmuştur. 974 milyon Euro gibi Macaristan için devasa bir bütçeye sahip bu şirketlerin (ülkenin savunma bütçesi kabaca 1 milyar Euro'dur) faaliyetlerinin ticari sır olarak saklanması büyük bir tartışmaya ve Fidesz üzerinde baskıya yol açmıştır.⁵⁵³ Bu baskıya karşılık hükümet, merkez bankasına bağlı kuruluşların operasyonlarının ve maliyetlerinin geçmişe dönük bir biçimde gizlenmesini sağlayan bir yasayı parlamentodan geçirtmiştir.⁵⁵⁴ Ancak, tepkinin büyüklüğü Fidesz elitleri arasında kırım oluşturmuş ve Cumhurbaşkanı Janos Ader yasayı imzalamayarak mahkemeye göndermiştir. Anayasa mahkemesi de verdiği kararla merkez bankasına bağlı şirketlerin işlemlerini kamuoyu denetimine açmıştır. Kuruluşların yapmış olduğu harcamaların kamu ihale şartlarına uymadığının görülmesiyle birlikte de yolsuzluk tartışmaları başlamıştır.⁵⁵⁵ Sağlanan fonların bir kısmının, hazine bonolarının ikincil piyasada yeniden satın alınması için kullanıldığı ve bu alım-satımdan en fazla yararlanan şirketin Matolcsy'nin kuzeni Tamas Szemerey'e ait olduğu ortaya çıkmıştır. 2013 öncesinde sıradan bir iş adamı olan Szemerey, servet basamaklarını hızla tırmanmış ve ülkenin en zenginleri listesinde 50.sıradan kendisine yer bulmuştur. Bir süre sonra da yukarıda açıklandığı gibi özelleştirilen MKB'nin bir kısım hissesini satın almıştır. Aynı zamanda merkez

⁵⁵² Piroška, *op.cit.*, 2022, s.265-267.

⁵⁵³ Hungary Central Bank Chief Says Will Not Resign Over Graft scandal, <https://www.reuters.com/article/hungary-cenbank-matolcsy-idUKL5N1826KT>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁵⁴ Martin, *op.cit.*, 2017, s. 273.

⁵⁵⁵ *Idem.*

bankasına bağılı kuruluşlardan birinin CEO'luğuna da Szemerey'in eşi getirilmiş ve oğlu da yine merkez bankasının sahip olduğu ticari bir bankada işe başlamıştır.⁵⁵⁶

Merkez bankasının gayrimenkul şirketi de yolsuzluk suçlamalarının merkezinde yer almıştır. Budapeşte'nin merkezi bir konumunda olan ve Eiffel Sarayı olarak bilinen binayı MB satın almış ve piyasa fiyatı 43 milyon Dolar olarak kabul edilen bina için 65 milyon Dolar ödemiştir. Binanın kime ait olduğu açıklanmamış, işlem off-shore bir şirket ile yapılmıştır.⁵⁵⁷ MB'nın satın aldığı diğer lüks otellerin ve binaların restorasyon ve yenileme çalışmalarını üstlenen taşeron firmaların ise Orban'ın damadı Tiborcz'un aydınlatma şirketi Elios kft., Szemerey'in T.2-Invest Kft. şirketi ve en çok kamu ihalesi alan, MKB'nin de ortağı olan Szíjj'in şirketi Duna Aszfalt Kft. ile iş yapan firmalar oldukları ortaya çıkmıştır. Üstelik bu ihalelerden dokuzunu inceleyen Kamu İhalesi Arbitrasyon Komitesi, yedisinde hukuka aykırılık saptamıştır.⁵⁵⁸

Kamu fonlarıyla yapılan gayrimenkul yatırımlarının siyasi iktidara yakın işadamlarına kaynak aktarım aracı olarak kullanılmasının yanı sıra yüksek öğretim için oluşturulan fonun harcanması da Fidesz'in ideolojik çizgisini güçlendirmenin bir yoluna dönüştürülmüştür. Fidesz'in izlediği "ortodoks olmayan ekonomi düşüncesinin" geliştirilmesi için burslar, eğitim programları ve Kecskemet'te yeni bir ekonomi üniversitesi kurulmuştur.⁵⁵⁹ Orban'ı ve hükümetin politikalarını destekleyen akademik yayınlar ve kitaplar ödüllendirilmiş, partiye yakın internet siteleri fonlanmış ve partinin resmi çalışanlarına burs bağlanmıştır.⁵⁶⁰ İktidarın "düşünce bakanlığı" olarak çalışan

⁵⁵⁶ Lendvai, *op.cit.*, 2018, s. 152-153.

⁵⁵⁷ Sebök, *op.cit.*, 2018, s.262.

⁵⁵⁸ The Budapest Beacon, "HVG: Every Tenth Contract Awarded by Pallas Athéné Foundations Unlawful", https://budapestbeacon.com/hvg-every-tenth-contract-awarded-by-pallas-athene-foundations-unlawful/?_sf_s=matolcsy&sf_paged=2, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁵⁹ Piroška, *op.cit.*, 2022, 268-272.

⁵⁶⁰ Balázs Pivarnyik, "Fidesz Communications Director Receives Generous Scholarship from Pallas Athéné Foundation", https://budapestbeacon.com/fidesz-communications-director-receives-generous-scholarship-pallasz-athene-foundation/?_sf_s=matolcsy&sf_paged=2, (erişim tarihi: 10.02.2023).

Szazadveg adlı düşünce kuruluşunun ve ona bağlı çalışan enstitülerin yalnızca merkez bankasından 6 milyon Euro'yu aşan bir yardım aldığı ortaya çıkmıştır.⁵⁶¹

Matolcsy, kamu fonlarını şeffaf olmayan bir biçimde kamu ihalesi açmadan, patronaj ilişkilerine bağlı olarak harcamış ve fonları iktidara yakın iş adamlarına kaynak aktarma aracı olarak ve kendi ailesini zenginleştirmek için kullanmıştır. Matolcsy'nin oğlu Ádám, kamu ihaleleri ve AB fonlarından yararlanmanın yanı sıra merkez bankası fonlarıyla zenginleşen akrabası Szemerey ile de ortaklık yapmış, iş dünyasında hızla yükselmiştir. Örneğin, Ádám Matolcsy'nin inşaatlarını üstlenen Raw Development Kft., Szemerey'in işlerinin de taşeronluğunu yapmanın yanı sıra merkez bankasının gayrimenkul yatırımlarının ihalelerini de sıklıkla kazanmıştır. Ayrıca, Szemerey'in Adam Matolcsy için satın aldığı lüks dairenin yenileme çalışmalarını da yapmıştır.⁵⁶² Başka bir örnek olarak, Adam Matolcsy'nin 2015 yılında satın aldığı mobilya fabrikası Balaton Butor Kft. verilebilir. Matolcsy bu fabrikayı Szemerey'in sahip olduğu NHB bankasından 400 milyon forint kredi alarak gerçekleştirmiş, NHB ise merkez bankasının 0 faizli kredi programının temel yararlanıcılarından biri olmuştur. Bir yıl sonra Balaton Butor şirketi, 3.6 milyon dolar değerinde 4 kamu ihalesi kazanmıştır.⁵⁶³

Matolcsy yolsuzlukla anılmasına rağmen Orban sürekli olarak merkez bankası başkanına olan desteğini kamuoyu ile paylaşmış⁵⁶⁴ ve görevini sürdürmesini sağlamıştır. Başsavcı Polt'un karısının merkez bankasının insan kaynakları müdürü olması ve bankaya bağlı iki kuruluşun da yönetim kadrosunda yer alması nedeniyle yargı da harekete geçmemiştir.⁵⁶⁵ Sonuç olarak, merkez bankasının kontrolüyle kamu kaynaklarının denetimsiz kullanımına uygun bir kurumsal sistem yaratılmıştır.

⁵⁶¹ Lendvai, *op.cit.*, 2018, s.155.

⁵⁶² Budapest Beacon, "Billions Channeled to Banks, Companies Owned by Relatives, Friends of György Matolcsy", https://budapestbeacon.com/billions-channeled-to-banks-companies-owned-by-relatives-friends-of-gyorgy-matolcsy/?_sf_s=matolcsy, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁶³ *Idem.*

⁵⁶⁴ Lendvai, *op.cit.*, 2018, s.154.

⁵⁶⁵ Martin, *op.cit.*, 2018, s.273.

Hükümetin ekonomi politikalarına hiçbir liberal teknokratın onaylayamayacağı seviyede destek alınmış ve yeni ekonomik düzeninin yerleşmesi için manevra alanı artırılmıştır. Bankanın kontrolü, siyasi iktidarın belirleyici olduğu bir mülkiyet yapısının oluşturulması için gerekli olan mali kaynakları sağlamıştır.

2.3.1.2. Hizmet Sektörünün Yeniden Yapılandırılması

2008 ekonomik krizinde bankalardan sonra toplumun en fazla tepkisini çekenler, hizmet sektöründeki şirketler olmuştur. Orta ve alt sınıflar, temel yaşam maliyetlerindeki artış nedeniyle zor duruma düşerken, yabancı sermayeli şirketlerin hâkim olduğu enerji, perakende ve iletişim gibi alanlarda kâr marjlarının büyümesi, toplumdaki adalet duygusunu zedelenmesine neden olmuştur. Bu sınıfsal çelişki içeren ekonomik durum, devletin hizmet sektörüne müdahale etmesine dönük bir meşruiyet ortamı hazırlamış; Fidesz elitleri de, 2010 kampanyası boyunca hizmet sektöründe kamunun payını artırarak enflasyonu düşürme sözü vermiş, bu talebi kendi desteğini artırmak için fırsata dönüştürmüştür.

Fidesz iktidara geldikten sonra hizmet sektörüne yönelik müdahalenin önemli bir ayağını, enerji piyasalarının yeniden düzenlemesi oluşturmuştur. Bu noktada çeşitli yasal ve kurumsal değişikliklere başvurulmuş, sektör üzerinde siyasi hakimiyet sağlanmıştır. Yapılan ilk yasal düzenleme, henüz hükümetin kurulduğu ay olan 2010 Mayıs'ında gerçekleşmiştir. Buna göre, enerji, su, doğalgaz gibi hanehalklarının zorunlu harcamalarını içeren alanlarda fiyat artışları yasaklanmıştır.⁵⁶⁶ İkinci olarak, enerji sektöründeki fiyatların ve fiyat değişikliklerinin piyasa tarafından değil “Ulusal Kalkınma Bakanlığı” tarafından belirlenmesine yönelik düzenleme yapılmış, hükümet fiyatlama gücünü elde etmiştir.⁵⁶⁷ 2010’un sonbaharına gelindiğinde ise hükümet,

⁵⁶⁶ “Hungary Talks Underway on Control of Energy Prices”, <https://www.reuters.com/article/hungary-energy/hungary-talks-underway-on-control-of-energy-prices-idUKLDE6590T120100610>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁶⁷ *Idem.*

sektöre yönelik özel vergileri içeren yasayı yürürlüğe sokmuştur. Bu düzenleme ile enerji, telekomünikasyon ve perakende sektöründeki şirketlerin vergi yükü üç kata kadar artış göstermiştir.⁵⁶⁸ 2012 yılı Ocak ayından itibaren ise, elektrik, su, gaz ve ısınma bedellerinde %3 indirim yapılmıştır. Ocak' ta %10, 2013 Kasım'da buna ek %10 ve son olarak 2014 başında %3.3 ve %6.5 arasında değişen oranlarda indirime gidilmiştir.⁵⁶⁹ İndirimlerin kaynağında, yasal açıdan enerji sektöründeki tedarikçilerin elde edebileceği maksimum kâr marjının %10.05'ten önce %4.5 sonra da %2.28'e düşürülmesi yatmaktadır.⁵⁷⁰

Enerji sektöründe kârlılığı azaltan yasal düzenlemelere kamulaştırma fırtınası eşlik etmiştir. 2011 yılında Macaristan Petrol ve Doğalgaz Şirketi'nin %21.2'si Rus şirketi Surgutneftegaz'dan satın alınmış ve böylece MOL'ün hissedar olduğu ve ülkedeki tek doğalgaz transmisyon ve sistem operasyonu lisansına sahip olan Doğalgaz Transmisyon Şirketi FGSZ'nin çoğunluk hissesi ele geçirilmiştir. 2012 ve 2013'te ise, İngiliz E.On Şirketi'nin doğalgaz depoları, Budapeşte'nin gaz dağıtımından sorumlu olan Alman RWE Gaz ile Fransız GDF ve EDF doğalgaz dağıtım şirketlerinin Macaristan şubeleri kamulaştırılmıştır.⁵⁷¹ Enerji sektöründeki kamulaştırmaların sonucunda %99 hissesi devlete ait olan Macaristan Elektrik İşletmeleri(MVM) piyasada tekel oluşturacak güce kavuşmuştur. Macaristan'ın nükleer santrali olan Paks'ın sahibi olan ve elektrik satışının %82'sini yöneten MVM ve doğalgaz ve elektrik dağıtım şirketlerinin

⁵⁶⁸ Sallai, Schnyder, *op.cit.*, 2021, s.1338.

⁵⁶⁹ András Herczeg, Gyula Vastag, "New Directions In tHe Hungarian Energy Market: Transformation of The National Public Utility", *Magyar Közigazgatás*, no: 2, 2019, s.111.

MARKET: TRANSFORMATION OF THE NATIONAL PUBLIC UTILITY, PRO PUBLICO BONO – *Magyar Közigazgatás*, 2019/2, s.111.

⁵⁷⁰ Rico Isaacs, Adam Molnar, "Island in the Neoliberal Stream: Energy Security and Soft Re-nationalisation in Hungary", *Journal of Contemporary European Studies*, Volume 25, Issue 1, 2017, s.118.

⁵⁷¹ *Ibid*, s.119-121. Paulina Lenik, "Market Transformation Under Fidesz Energy and Banking Policy Review Since 2010", içinde, Haris Dajc, Isidora Jaric, Ljiljana Dobrovsak (eds.) *Contemporary Populism And Its Political Consequences: Discourses and Practices In Central and South Eastern Europe*, Zagreb, Institute of Social Science Ivo Piar, 2022, s. 39-40.

kamulaştırma yoluyla bünyesine katılması ile hükümetin piyasayı bu şirket üzerinden yönetebilmesi amacıyla dev bir şirkete dönüştürülmüştür.⁵⁷²

Fidesz hükümetinin enerji sektöründeki kârlılığı azaltmaya dönük yasal düzenlemeleri ve sonrasında bu alandaki şirketlerin hızla kamulaştırılmasının ikisi görünen, biri gizli üç nedeni bulunmaktadır. İlki, kamuoyunda krizin sorumlusu olarak görülen yabancı sermayeli şirketleri cezalandırarak ve halkın günlük maliyetlerini düşürerek genel seçimlerde seçmen desteğini garantilemektir. Bu konuda başarılı olan Fidesz hükümetleri, Macaristan'ı 2019 yılı itibariyle Avrupa'daki en ucuz enerjiyi tüketen ülke haline getirirken, 2014, 2018 ve 2022 seçimlerinde bunun faydasını görmüştür.⁵⁷³ İkincisi, milli bir ekonomi politikası takip edildiğini göstermek için uygulanacak kamulaştırmaların maliyetini azaltmaktır. Siyasi iktidar tarafından piyasaya keyfi bir biçimde müdahale etme olanağının elde edilmesi ve aşırı vergiler yalnızca kârlılığı azaltmamış aynı zamanda bu şirketlerin satışında tek müşteri olarak devletin kalmasına neden olmuştur.⁵⁷⁴ Sonuncu ama en önemli neden ise, enerji sektörünü Fidesz siyasi elitlerinin kontrolü altına almak ve ortaya çıkan rantın Orban'a bağlı kişiler tarafından sifonlanmasını sağlamaktır. Kamulaştırmalar yoluyla milli bir enerji politikası takip edildiği izlenimi vererek kamuoyu desteğinin sağlanması bu temel amacı makyajlamayı hedeflemektedir. Bu durumu gösteren en iyi örnek, enerji politikalarını yürüten kamu kuruluşu MVM ile MET adlı özel şirket arasında 2011 yılında yapılan antlaşmadır. 2011 yılında hükümet, enerji politikalarını MVM üzerinde merkezileştirme hedefi doğrultusunda, Avusturya ve Macaristan'nın temel gaz dağıtım borusu olan HAG boru hattının kapasitesinin 40%'ünün kontrolünü MVM'ye bırakmış, böylece şirket spot piyasalara erişim ayrıcalığına da sahip olmuştur.⁵⁷⁵ Aracıları ortadan kaldırarak abonelere ucuz enerji sağlamak için sağlanan ayrıcalığa karşılık, MVM

⁵⁷² Isaacs, Molnar, *op.cit.*, 2017, 118-120.

⁵⁷³ Lenik, *op.cit.*, 2022, s.39.

⁵⁷⁴ Szanyi, *op.cit.*, 2017, s.11.

⁵⁷⁵ Who Captured the Hungarian Energy Policy, And How? <https://energiaklub.hu/en/news/who-captured-the-hungarian-energy-policy-and-how-4035>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

doğrudan bunu kullanmamış, Macar-Rus ortaklı, İsviçre merkezli MET şirketi aracılığıyla 2011-2015 yılları arasında gaz ithalatında bulunmuştur. Yapılan bir araştırmanın ortaya koyduğu üzere, bu süreçte herhangi bir kamu ihalesi açılmamış, bakanlığın yetkilendirmesiyle MET ihaleyi kapmıştır.⁵⁷⁶ Olay ortaya çıktıktan sonra MVM'nin bu iş için yeterli ekipman ve donanımına sahip olmadığı açıklanmıştır. Orban hükümeti, piyasayı düzenleme yetkisini kötüye kullanmış, MET'in enerji piyasasında tekelleşmesini amaçlamıştır. Kamuoyuna yansıyan rakamlara göre, MVM çok küçük bir kâr sağlarken, MET 4 yıllık süre sonunda 1.5 milyar Dolar gibi Macaristan ölçeğinde devasa bir kâr elde etmiştir.⁵⁷⁷ MET şirketinin sahiplerine bakıldığında, %40'ın kamunun çoğunluk hissesine sahip olduğu MOL şirketinin, %50'sinin Kıbrıs merkezli RP Explorer Liquid Fund adlı bir off-shore şirkete ait olduğu görülmektedir. RP Explorer Liquid Fund'ın %30'u, yine Kıbrıs merkezli Westbay Holding Ltd. adlı şirkete aittir, bu şirket ise György Nagy'nin sahip olduğu Macar Ho-Me 2000 Kft adlı şirketin mülküdür. Nagy, aynı zamanda Rus vatandaşı Ilya Trubnikov'un %12.6 hissesini de almıştır.⁵⁷⁸ Bir başka Kıbrıs merkezli Inather Trading şirketi ise, RP Explorer Liquid Fund'ın %20'sine sahiptir. Inather Trading şirketi ise Macar Football Invest 2007 Sportszolgálató Zrt adlı şirkete aittir ki onun da tek sahibi Orban'ın yakın dostu István Garancsi'dir.⁵⁷⁹ Garancsi'nin adı yukarıda sıklıkla dile getirilmiştir; futboldan finans sektörüne Fidesz hükümetlerinin ekonomi düzeninde yürüttüğü faaliyetlerin birçoğunda boy göstermiştir. Moskova Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nden mezun olan Nagy ise, Macaristan'da oldukça etkili olan Rus sermayesinin her zaman güvendiği bir isim olmuş, Fidesz'li belediyelerle adı rüşvet ve yolsuzluk skandallarına

⁵⁷⁶ Hungary No More Sanctions on Russia as Top Leaders Defend Their Own Corrupt Interests, <https://lansinginstitute.org/2022/05/09/hungary-no-more-sanctions-on-russia-as-top-leaders-defend-their-own-corrupt-interests/>, (erişim tarihi: 10.02.2023.)

⁵⁷⁷ Eva Balogh, Another Corruption Case And The News Of The Day, <https://hungarianspectrum.org/2014/02/05/another-corruption-case-and-the-news-of-the-day/>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁷⁸ MET, <https://hugas.met.com/en/about-met-hungary>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁷⁹ Hungarian Oligarchs Found Behind Profitable Offshore Gas Agreement, <https://english.atlatszo.hu/2014/02/11/hungarian-oligarchs-found-behind-profitable-offshore-gas-agreement/>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

karışmış ve kendisine ait bir başka off-shore şirketi olan Jet-Sol Kft.’nin, kamu işletmesi Magyar Posta’dan tek teklifli rekabetsiz bir ihale sonucunda 1.8 milyar Forint’lik ihale almasıyla gündeme gelmiştir.⁵⁸⁰

Kamunun finansman desteğine sahip olan MET şirketi, MVM ile yaptığı antlaşma sonrasında hızla büyürken, birçok yabancı şirketin Macaristan şubesini satın almış, yalnızca 2018 yılında 10.7 milyar Euro gelir elde etmiştir. Satın alınan şirketlerden biri de, İtalyan şirketi ENI’nin 2018’e kadar işlettiği TIGAZ’dır. Macaristan’ın en büyük doğalgaz dağıtım ağına sahip olan TIGAZ, MET tarafından satın alındıktan kısa bir süre sonra sermaye artırımını karşılığında Orban’ın en yakını oligark Meszaros’un şirketine devredilmiştir.⁵⁸¹ Son olarak, 2022’nin Kasım ayında kabine yapısı değişmiş, Enerji Bakanlığı kurulmuş, bakan olarak da MET şirketinin yönetim kurulu başkanı “Csaba Lantos” getirilmiştir.⁵⁸²

Orban hükümeti, 2010 yılının Ekim ayında finans ve enerji sektöründe olduğu gibi telekomünikasyon şirketlerine de özel kriz vergileri koymuştur. Yabancı sermayenin ağırlıklı olduğu bu sektörde, yüksek vergilerle kâr marjı azaltılmak istenmiş, bu yolla düşük maliyetle yerlileştirmenin ve kamulaştırmanın yolları aranmıştır. 2012 yılında üç kamu şirketinden oluşan bir konsorsiyum (Magyar Posta, Magyar Villamosmuvek ve MFB), Alman Dutsche Telekom’un şubesi Magyar Telekom, Norveçli Telenor Hungary ve İngiliz Vodafone Hungary’nin sektördeki

⁵⁸⁰ Márton Sarkadi Nagy, “Es Garancsi Istvan is Reszesulnek a Gazbizniszbol” <https://atlatzo.hu/kozpenz/2014/01/28/nagy-gyorgy-es-garancsi-istvan-is-reszesulnek-a-gazbizniszbol/>, (erişim tarihi: 10.02.2023)

⁵⁸¹ “Meszaros group acquires minority stake in TIGAZ from MET Group”, <https://www.intellinews.com/meszaros-group-acquires-minority-stake-in-tigaz-from-met-group-164502>, (erişim tarihi: 10.02.2023). Meszaros’un satın aldığı enerji alanındaki diğer kuruluşlar için bakınız: Budapest Beacon, Lorinc Meszaros Joins Pantheon of Fidesz Linked Energy Magnates, <https://budapestbeacon.com/lorinc-meszaros-joins-pantheon-of-fidesz-linked-energy-magnates/>, (erişim tarihi:10.02.2023).

⁵⁸² “Hungary Government Reshuffled Over Energy Policy”, <https://www.barrons.com/news/hungary-government-reshuffled-over-energy-policy-01668442507>, (erişim tarihi:10.02.2023).

hakimiyetini kırmak için operatör şirketi kurmuştur.⁵⁸³ Bununla beraber, her yıl kamu bütçesinden milyarlarca forint destek almasına ve kamu kurumları tarafından reklamı yapılmasına rağmen bu şirket bir türlü sektörde tutunamamıştır.⁵⁸⁴ Piyasaya yeni bir kamu şirketi sokmak yerine, mevcut yabancı sermayeli şirketleri cezalandırma yoluna giren Fidesz hükümetleri, kontrol ettikleri Macaristan Ulusal Medya ve Telekomünikasyon Kurumu aracılığıyla yukarıda sayılan üç şirketi maddi açıdan cezalandırmaya başlamıştır. 2015 yılında önce Magyar Telecom’a 160 milyon Forint,⁵⁸⁵ Telenor Hungary 1 milyon Euro⁵⁸⁶, iki yıl sonra da Vodafone Hungary 200 milyon Forint’lik cezaya çarptırılmıştır.⁵⁸⁷ Kriz vergisine eşlik eden öngörülemeyen hukuk düzeni, Orban’ın sürekli olarak telekomünikasyon alanında yerleşmenin ulusal egemenlik meselesi olduğuna dair söylemlere başvurması, üç firmayı da Macaristan piyasasını terk etmeye itmiştir. Bu ortamda, Macaristan’daki faaliyetlerini sonlandırma kararı alan Telenor Hungary,⁵⁸⁸ 2019 yılında bir kısım hissesini kamu şirketi Antenna Hungária tarafından satın alınarak kamulaştırılmıştır.⁵⁸⁹ Magyar Telecom’da,

⁵⁸³ Kevin J. O’Brien, “Hungary Moving Back Into Telecommunications Sector”, <https://www.nytimes.com/2012/01/23/technology/hungary-moving-back-into-telecommunications-sector.html>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁸⁴ Benjamin Novak, “Mészáros’ Company Expresses Intent to Purchase Telenor’s Operations in Hungary” https://budapestbeacon.com/meszaros-company-expresses-intent-purchase-telenors-operations-hungary/?_sf_s=Gell%C3%A9rt+J%C3%A1szai, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁸⁵ Christian Keszthelyi, “Magyar Telekom Fined HUF 160 million for Violation”, <https://bbj.hu/business/startups/competition/magyar-telekom-fined-huf-160-mln-for-violation>, erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁸⁶ Michael Carroll, “Telenor Hungary Punished for Illegal Contract Term Changes”, <https://www.fiercewireless.com/europe/telenor-hungary-punished-for-illegal-contract-term-changes>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁸⁷ “Vodafone Hungary Slapped with HUF 200 mln Fine for Unfair Practices”, <https://www.portfolio.hu/en/business/20171222/vodafone-hungary-slapped-with-huf-200-mln-fine-for-unfair-practices-385063>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁵⁸⁸ Benjamin Novak, “Mészáros’ Company Expresses Intent to Purchase Telenor’s Operations in Hungary”, https://budapestbeacon.com/meszaros-company-expresses-intent-purchase-telenors-operations-hungary/?_sf_s=Gell%C3%A9rt+J%C3%A1szai, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁸⁹ Marton Eder, “Orban Eyes Telecoms as Next Target for Hungarian Ownership Drive”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-04/orban-eyes-telecoms-as-next-target-for-hungarian-ownership-drive#xj4y7vzkg>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

faaliyetlerini küçültmüş ve bazı iş bölümlerini elden çıkartmıştır. Ancak bu sefer alıcı devlet olmamış, 4iG adında bir özel şirket bu alımı gerçekleştirmiştir.⁵⁹⁰

4iG, Orban'ın bir numaralı oligarkı Meszaros'un şirketinin uzun yıllar yöneticiliğini yapan Gellert Jaszai'nin %40 ile en fazla hisseye sahip olduğu, Meszaros'un da %20'sini elinde tuttuğu, iktidara yakın bir şirkettir. 2019 yılından itibaren hızlı bir büyümeye gören 4iG, iletişim ve yazılım sektöründeki en büyük müşteri olan devletten defalarca ihale almış,⁵⁹¹ sağlanan karlar ile iletişim sektöründeki birçok başka firmayı da satın alarak tekelleşmiştir.⁵⁹² 2022 yılında, kamulaştırmaları yürüten Antenna Hungary şirketi de özelleştirilerek %76 hissesi 4iG tarafından satın alınmıştır.⁵⁹³ 2023 yılında son bağımsız özel telekomünikasyon şirketi Vodafone'da Macaristan'dan çekileceğini duyurarak satışa çıkmış; ancak rakamın 1.8 milyar Dolar olması nedeniyle 4iG'nin yardımına kamu şirketi Corvinus koşmuş ve satın alma işlemine yardımcı olmuştur. Vodafone Hungary'nin çoğunluk hissesi 4iG'ye geçerken, antlaşma hükümet tarafından "ulusal açıdan stratejik önemli" statüsüne sokulmuş ve bu yolla Macaristan Rekabet Otoritesi'nin denetiminden kaçırılmıştır.⁵⁹⁴ Böylece, telekomünikasyon sektörünün tamamı, Orban'a en yakın ve sadık iş adamlarının sahip olduğu bir dev şirketin eline geçmiştir.

Tütün sektörünün yeniden yapılandırılması da, kamulaştırma ve yeniden özelleştirme yoluyla ülkedeki servetin siyasi elitlerle çıkar birliği yapan iş adamlarına

⁵⁹⁰ Brückner Gergely, Kovacs Zoltan, "Circles Close to Fidesz to Acquire Deutsche Telekom subsidiary T-Systems", https://index.hu/english/2019/07/12/deutsche_telekom_hungary_acquisition_t-systems_4ig_gellert_jaszai_lorinc_meszaros_it_solutions/?token=2ec286aaa96c5f6dbc564a2bfc2cc358, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁹¹ "4iG Wins Another Big Public Procurement Contract", <https://bbj.hu/budapest/festivals/in-hungary/4ig-wins-another-big-public-procurement-contract>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁹² "4iG agrees to acquire 70% of Spacenet", <https://bbj.hu/business/industry/deals/4ig-agrees-to-acquire-70-%C2%A0of-spacenet> (erişim tarihi: 15.02.2023) ve "4iG signs agreement to buy INNObyte majority stake", <https://bbj.hu/business/industry/deals/4ig-signs-agreement-to-buy-innobyte-majority-stake>. (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁹³ "4iG acquisition of Antenna Hungária Stake Registered", <https://bbj.hu/business/industry/deals/4ig-acquisition-of-antenna-hungaria-stake-registered>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁹⁴ "Orban Tightens hold Over Telco Sector as Vodafone sells Hungarian Unit", <https://www.reuters.com/markets/deals/orban-tightens-hold-over-telco-sector-vodafone-sells-hungarian-unit-2022-08-22/>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

nasıl dağıtıldığıının ve sektördeki mülkiyet yapısının yasal yollarla nasıl değiştirildiğinin en iyi örneklerinden biridir. Orban hükümeti 2012 yılında bir yasa çıkararak, tütün ürünlerinin satışı ile ilgili piyasadaki kuralları tamamen değiştirmiştir. Bu yasa ile birlikte, marketlerin sahip olduğu tütün ürünleri satma ruhsatları 1 Temmuz 2013 tarihi itibariyle geçersiz sayılmış; bunun yerine ruhsatları bakanlık tarafından verilecek tütün marketleri kurulması öngörülmüştür.⁵⁹⁵ 2013 yılında yapılan ihalelerle yasa hayata geçirilmiş, ancak mevcut tütün satışı yapılan market sayısı olan 42.000'inin çok altında bir olan 5.415 adet tütün marketi ruhsatı dağıtılmıştır.⁵⁹⁶ Bu durum sigara satışını oldukça ayrıcalıklı ve kârlı bir işe çevirirken, ruhsat alamayan marketler zor durumda kalmıştır. Üstelik bunlardan yalnızca 800'ü eskiden de sigara satma ruhsatına sahip işletmelerken, 4600 civarında ruhsat alan market ilk defa bu işe giren işletmelerdir. Böylece sektördeki mülkiyet yapısı baştan sona değiştirilmiştir.⁵⁹⁷

Tütün ürünleri satışının tekelleşmesi ve yüksek kâr getirisinin cazibesi nedeniyle yeni yasa ile bir kişinin en fazla beş büfeye sahip olabileceği yönünde bir sınırlama getirilmiştir. Bununla beraber, hükümete yakın işadamları çok sayıda büfeye “ortaklık” üzerinden sahip olmuş, yasa onlara karşı çalışmamıştır. Uzun zamandır tütün ürünleri satan marketleri işletenler, ihaleleri kazanamazken küçük bir elit grubu yasa aracılığıyla kendi tekellerini kurmuştur. Hükümete yakın perakende zinciri CBA'nın ortakları, tütün ihalelerinde de aslan payını almış, László Baldauf, József Krupp, László Breier ve Zsolt Gyelán toplamda 57 tütün büfesinin sahibi olmuştur.⁵⁹⁸ Bu isimler ve Fideszli siyasi elitlerle ilişkili olan diğer iş adamları,⁵⁹⁹ yasanın sınırlamasından kaçınmak için gerçek

⁵⁹⁵ George Wolf, “The Trafficking Act was Adopted”, <https://24.hu/belfold/2012/09/11/elfogadtak-a-trafiktörvenyt/>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁹⁶ Orenstein, Bugaric, *op.cit.*, 2022, s.189.

⁵⁹⁷ Mihály Laki, Restructuring and Re-regulation of the Hungarian Tobacco Market, *Corvinus Journal Of Sociology And Social Policy*, Vol.6, no 2, 2015, s.55.

⁵⁹⁸ Babet Oroszi, “Tobacco Barons in Hungary: Loophole Allows Businessmen to Reap The Profits of Close to a Hundred Tobacco Shops”, <https://english.atlatszo.hu/2018/04/05/tobacco-barons-in-hungary-loophole-allows-businessmen-to-reap-the-profits-of-close-to-a-hundred-tobacco-shops/>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁵⁹⁹ Yasanın çıktığı dönemde Fidesz'in parlamentodaki etkili milletvekillerinden olan Zoltan Bohacs ile şahsi yakınlığı bulunan Vietnam asıllı iş adamı Zoli Vu, toplamda 88 tütün büfesinin sahibidir. *Idem.*

kişi olarak ruhsat almamış, ortaklıkları olan şirketler üzerinden ihaleleri kazanmış ve işbu rakama ulaşmışlardır. Fidesz'e yakın kişilerin sahip oldukları tütün büfelerinin, kritik bölgelerde, yoğun kavşaklarda yer aldıkları ve bu nedenle ciddi bir gelir sağladıkları da unutulmamalıdır. Ek olarak, ruhsat ihalelerini kazananlar çoğunlukla Fidesz'in yerel birimlerinin başındaki yöneticileriyle yakından ilişkilidir. Belediye başkanlarının çocukları, il-ilçe başkanlarının yakınları çok sayıda ihale kazanmıştır. Victor Orban'ın eşi Aniko Levai'nin arazilerinin kiracısı ve iş ortağı János Flier'in damadı Károly Junek de bunlardan biridir.⁶⁰⁰

Tütün piyasasının yeniden yapılandırılmasında bir başka kritik aşama, tütün ürünlerinin toptan satışının serbest piyasa kuralları dışında sınırlandırılmasıdır. 2014 yılında çıkarılan yasa, yeni ruhsat alan tütün büfelerinin yalnızca kamu iktisadi teşebbüslerinden veya kamunun sözleşme yaptığı işletmelerden mal alabilmesine imkân vermektedir.⁶⁰¹ Böylece, devlet sektör üzerinde tam bir tekel kurarken, siyasi iktidar ile işbirliği yapmayan herhangi bir şirketin piyasada bulunması imkânsızlaşmıştır. Yasanın mimarı olan Başbakanlık Ofisi'nin başındaki Janos Lazar, temel amacın tütün sektörünü elinde tutan yabancı sermayenin gücünü kırmak olduğunu söylese de, bir yıl sonra muhalif bir vekilin çabasıyla gerçek amacın yakınlara kaynak aktarma olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁰² Buna göre yasa, Orban'ın yakın arkadaşı olan ve tütün şirketi Continental Zrt'nin sahibi János Sánta'nın bilgisayarındaki Word programı kullanılarak yazılmıştır.⁶⁰³ Bu yasa ile, Sánta'nın tütün piyasasında tekel oluşturmasının hukuki altyapısı oluşturulmuştur. Yasa tasarısı ile Santa arasındaki ilişkinin ayyuka çıkması sonrasında ruhsat alan kişiler üzerinde araştırmalar yoğunlaşmış ve 1000'den fazla ruhsatın Continental şirketi ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.⁶⁰⁴ Santa, yasa tasarısının

⁶⁰⁰ Mihály Laki, *op.cit.*, 2015, s.56.

⁶⁰¹ Balasz Aron Kovacs, "Country Report Hungary", içinde, "*Nations in Transit*", Freedom House, 2015, s.32.

⁶⁰² Laki, *op.cit.*, 2015, s.45.

⁶⁰³ Idem.

⁶⁰⁴ Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.265.

hemen sonrasında Fidesz yanlısı yayın yapan ve zarar eden Napi Gazdaság gazetesinin %47'sini almış, Orban'a olan sadakatini göstermiştir.⁶⁰⁵

Orban yönetiminde, devlet müdahalesinin mülkiyetin ve servetin yandaş aktörlere aktarılması için kullanıldığı bir diğer örnek kumarhane sektöründe yaşanan gelişmelerdir. Macaristan'ın eğlence sektöründe milyon dolarlık hacmi ile önemli bir yere sahip olan kumarhaneler, önce kamulaştırma sonra özelleştirme politikasıyla 3 yıl içinde yeniden yapılandırılmıştır. Sektöre yönelik ilk yasal düzenleme, 2011 yılında gerçekleştirilmiştir. Ülkede oldukça yaygın bir biçimde kullanılan kumar makinelerinden alınan vergi beş kat artırılmıştır. Aynı zamanda mevcut makinelerin internet tabanlı yeni makinelerle değiştirilmesi zorunlu tutulmuştur. Bu iki değişikliğin sonucunda, kumar makinesi sayısı 22.000 düzeyinden 2000'lere inmiştir.⁶⁰⁶

2012 yılında yapılan ikinci bir düzenleme ile, kumar makineleri ve oyun salonları “kumarhane” ruhsatına sahip olmayan bütün mekânlarda yasaklanmış; bir yıl önceki yasa gereğince internet temelli yeni makine yatırımı yapan binlerce işletme bunları kullanma hakkından yoksun kalmıştır. Hükümet, bu düzenlemeyi oyun endüstrisinde faaliyet gösteren aktörlerin çıkarlarının ulusal güvenlik riski oluşturduğunu belirterek savunmuştur.

2013 yılında yapılan üçüncü düzenleme ile, mevcut lisanslar 2014 yılı itibariyle iptal edilmiş ve ülke genelinde faaliyet gösterebilecek kumarhane sayısı 11 ile sınırlı tutulmuştur. Aynı yıl yasada yapılan bir değişiklikle, Ekonomi Bakanlığı'na 5 kumarhane ruhsatını kamu ihalesi olmadan dağıtma yetkisi verilmiştir. Bununla beraber, ihalesiz ruhsat alacak aktörlerin lisans ücret bedelinin daha yüksek olacağı belirtilmiştir.

⁶⁰⁵ Eva Balogh, The Hungarian Media Scene Is Still In Flux, <https://hungarianspectrum.org/2015/08/03/the-hungarian-media-scene-is-still-in-flux/>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

⁶⁰⁶ Balint Magyar, “The Post-Communist Mafia State as a Form of Criminal State,” içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, s.95-97. Daniel Nolan, “Hollywood producer Vajna Wins Big in Casinos”, https://budapestbeacon.com/hollywood-producer-vajna-wins-big-casinos/?_sf_s=andy+vajna&sf_paged=10, (erişim tarihi: 15.02.2023).

2014 Mayıs ayında 11 kumarhane ruhsatından 5'i, Ekonomi Bakanlığı tarafından kamu ihalesi açılmadan Andy Vajna'nın Las Vegas Casino Kft. adlı şirketine verilmiştir. Orban'ın 1990'lı yıllarda genç bir milletvekili iken yaptığı ABD ziyaretlerinde evinde kaldığı Vajna⁶⁰⁷, 2011 yılında Macar sinema sektörüne hükümet tarafından yapılacak destekleri sağlayan Ulusal Film Fonu'nun başına atanmıştır. Diğer iki kumarhane ise, Gabor Szima tarafından alınmıştır. Szima, Fidesz Partisi'nin başkanvekili Lajos Kosa'nın hemşehrisi ve Kosa, Debrecen belediye başkanı iken onu desteklemiş bir iş adamıdır. Aynı zamanda Debrecen Futbol Takımı'nın da sahibi olan Szima, Orban'ın yakın çevresi ile futbol bağı üzerinden ilişki kurmaktadır.⁶⁰⁸ Devletin piyango şirketi olan Szerencsejatek'in ruhsat dağıtılma sürecinden dışlanması, temel amacın kamulaştırma olmadığını gösterir niteliktedir.

Ruhsatların ihalesiz biçimde Orban'a yakın kişilere verilmesi kamuoyunda tepki ile karşılanmış, Macaristan Kumar Birliği başkanı Istvan Schreiber, 300 üyesinin geçim kapısının kapandığını söyleyerek istifa etmiştir. Herhangi bir geri adım atmayan hükümet, daha önce artırılan vergileri düşürmüştür. Katma değer vergisi ise kaldırılmıştır. Bu indirimler, daha önce yüksek olacağı belirtilen kumarhane ruhsatına eş değer nitelikte olmuş, Vajna ve Szima teknik olarak ruhsatları bedelsiz almıştır. Üstelik vergi ödeme miktarı, kumarhanelerin kendi belirttiği gelir miktarı üzerinden hesaplanmıştır. Yaratılan tekelleşme ve vergi indirimleri sonucunda Vajna'nın gelirleri katlanmış, 2014 yılında 9.3 milyon Euro iken 2015'te 18.6 milyon Euro'ya yükselmiştir. Sağladığı kârı

⁶⁰⁷ Neil Buckley and Andrew Byrne, "Viktor Orban's Oligarchs: A New Elite Emerges in Hungary", Financial Times, 2017.

⁶⁰⁸ Richard Field, "Hungary Casino Concessions Awarded to Film Producer, Former Football Club Owner", https://budapestbeacon.com/hungary-casino-concessions-awarded-to-film-producer-former-football-club-owner/?_sf_s=andy+vajna&sf_paged=10, (erişim tarihi: 15.02.2023).

farklı sektörlere aktararak büyüten Vajna'nın⁶⁰⁹, off-shore şirketlerde dahil olmak üzere 39 şirkette hissesi olduğu ortaya çıkmıştır.⁶¹⁰

Vajna, rejim sayesinde kazandığı servetin bir kısmını yine rejimin bekası için harcamış, Orban'a sadakatle hizmet ederek mülkiyetin gerçek sahibinin kim olduğunu anladığını göstermiştir. 2015 sonunda ülkenin en büyük ikinci kanalı olan TV 2'yi yaklaşık 68 milyon Dolar bedelle satın alan Vajna,⁶¹¹ bu parayı devlet bankası olan Exim Bank⁶¹² ve yukarıda ele geçirilme süreci anlatılan MKB Bankası'ndan kredi çekerek temin etmiştir.⁶¹³ Daha sonra Radio 1'i de satın alan Vajna, 2015 yılında Orban'ın arasının bozulduğu Simicska'nın medyadaki gücünü kırmak için hükümetle birlikte hareket etmiş, Orban'ın hükümetteki yakın çalışma arkadaşları ve danışmanları olan Antal Rogán ve Árpád Habony ile birlikte rejim yanlısı medyanın kurulması için mücadele etmiştir. Başında bulunduğu Macaristan Ulusal Film Fonu'nu film sektöründe sansür ağı kurmak için kullanmış, kültürel alanda Fidesz ideolojisinin hegemonyasını tahkim etmek için uğraşmıştır.

Vajna'nın 2019 yılındaki ölümünü takip eden yılda hükümet, kumarhane sektörünü "kritik ulusal ekonomik çıkar" kapsamına almış, bu sayede süresi yarıyı geçen ruhsatların bakanlık tarafından ihalesiz biçimde yeniden dağıtılablmesinin önü açılmıştır.⁶¹⁴ Yasal düzenlemeden sonra Vajna'nın elindeki 5 kumarhane ruhsatı, Orban'ın bir diğer yakın arkadaşı, tuttuğu takımın sahibi István Garancsi'ye ve eski

⁶⁰⁹ Budapest Beacon, "Meet Andy Vajna, Film Industry Commissioner and Casino Mogul", https://budapestbeacon.com/meet-andy-vajna-film-industry-commissioner-and-casino-mogul/?_sf_s=andy+vajna&sf_paged=9, (erişim tarihi: 15.02.2023).

⁶¹⁰ "Three Businessmen Close to PM Orban Control Nearly 400 Companies", <https://english.atlatszo.hu/2018/10/28/hungary-by-atlatszo-three-businessmen-close-to-pm-orban-control-nearly-400-companies/>, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶¹¹ Richard Field, "Andy Vajna to Buy Hungary's Second-Largest Commercial Television Channel", https://budapestbeacon.com/andy-vajna-to-buy-hungarys-second-largest-commercial-television-channel/?_sf_s=andy+vajna&sf_paged=9, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶¹² Buckley, Bryne, *op.cit.*, 2017.

⁶¹³ Richard Field, Reorganized State-owned MKB Bank to Also Fund Andy Vajna's Purchase of TV2, <https://budapestbeacon.com/andy-vajna-to-expand-media-holdings-in-hungary/>, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶¹⁴ "Gambling laws And Regulations", <https://iclg.com/practice-areas/gambling-laws-and-regulations/hungary>, (erişim tarihi:20.02.2023).

Londra büyükelçisi ve hükümet sözcüsünün kocası Kristóf Szalay-Bobrovniczky’ye verilmiştir. Üstelik 2024’te sona erecek olan lisans süresi, ihalesiz biçimde 2056’ya kadar uzatılmıştır.⁶¹⁵

2.3.1.2.1. Macaristan Rekabet Kurulu’nun Ele Geçirilmesi ve Etkisizleştirilmesi

Kamulaştırmaların yoğun bir şekilde yapılmaya başlandığı 2013 yılında, Rekabet Yasası’nda değişikliğe gidilmiştir. Buna göre, hükümetin kamu yararı gördüğü ticari işlemleri “ulusal strateji açısından önemli” olarak tanımlayabilmesinin ve bu tanıma giren işlemlerin Macaristan Rekabet Kurulu’nun inceleme yetkisi kapsamının dışında sayılmasının önü açılmıştır. Hükümetin bu yola başvurması usulen sınırlandırılmamış; dolayısıyla takdir yetkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Üstelik bu karara itiraz için üst hukuk yolu tanınmamıştır.⁶¹⁶

Fidesz hükümetleri, bu olağanüstü aracı özellikle hizmet sektöründeki çeşitli firmalar ile ilgili işlemlerde kullanmıştır.⁶¹⁷ Yukarıda görüldüğü üzere, hizmet sektöründe Fidesz’e yakın işadamlarının şirketlerine tekelleşme fırsatı vererek sektör bazında “ulusal şampiyonlar” yaratılması, rekabeti zedeleyici bir unsur olduğundan, Rekabet Kurulu’nun inceleme kapsamı dışına çıkarılması gerekli görülmüştür.

Fidesz hükümetleri yalnızca Rekabet Kurulu’nun yetkilerini tırpanlamamış, aynı zamanda yöneticilerini de değiştirmiştir. Göreve gelinen 2010 yılının henüz Temmuz ayında yapılan değişikliklerle, kurumun yönetiminde başbakanın etkinliği artırılmıştır. Öyle ki, kurumun başkan yardımcılarının atanma usulü, doğrudan cumhurbaşkanına

⁶¹⁵ “Businessmen with Close Ties to Ruling Fidesz Acquire Concession Rights to Hungary’s Most Profitable Casinos for 35 Years”, <https://hungarytoday.hu/businessmen-fidesz-concession-rights-tender-hungary-casinos/>, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶¹⁶ Orsolyo Eotvos, Christoph Haid, “No Merger Control For Concentrations of National Strategic Importance”, <https://www.lexology.com/commentary/competition-antitrust/hungary/schoenherr-attorneys-at-law/no-merger-control-for-concentrations-of-national-strategic-importance>, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶¹⁷ Kamulaştırma sürecinde “Macar Rekabet Otoritesi’nin” yetkileri kırılmıştır. Tasarruf Bankaları’nın, Budapeşte’nin doğalgaz dağıtım firmasının (Capital City Gasworks) ve Dunakeszi Araç Tamir şirketinin kamulaştırılmasında bu işlem yapılmıştır. Bunlara ek olarak, Antenna Hungaria’nın Vodafone Hungary’nin hisseleri kamu tarafından satın alınırken de “ulusal strateji için önemli” kararı verilmiş, ihale süreci şekillendirilmiştir. Voszka, *op.cit.*, 2018, s. 1295.

bağlanmak yerine “başbakanın onayı ile cumhurbaşkanı” atar olarak değiştirilmiştir. Üstelik görev süreleri de uzatılmıştır. Yasanın yeni bir başka unsuru, hem kurul başkanı hem de iki başkan yardımcısının, “başbakanın teklifi” üzerine cumhurbaşkanı tarafından görevden alınması ibaresinin eklenmesidir. Böylece başbakan yönetim kurulunun atanmasında ve görevde kalmasında belirleyici bir role kavuşmaktadır.⁶¹⁸ 2010 yılında atanan ve Orban’ın ekonomi düzenine müdahaleleriyle paralel çalışan Miklós Juhász, faaliyetleri nedeniyle “hükümetin emrinde” çalıştığı suçlamalarına maruz kalmış, hükümet ile karşı karşıya gelmemeye özen göstermiştir.⁶¹⁹ Orban, görev süresi 2020 yılında sona eren Juhász’ı, Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstererek, sadakatini ödüllendirmiştir. Onun yerine atanan Balázs Csaba Rigo ise, 2002-2010 arasında küçük bir ilçenin yerel meclisinde Fidesz’in meclis üyeliğini ve grup başkanlığını yapmıştır.

2.3.2. Kamu İhaleleri ve AB Fonları Aracılığıyla Patrimonyal Rejimin İnşası

2.3.2.1. Kamu İhaleleri

Fidesz’in yeni ekonomi düzenini inşa ederken öne sürdüğü temel amaç, egemen bir ekonomi politikası takip etmek için gerekli olan yasal ve kurumsal ortamın yaratılmasıdır. Onlara göre, egemenlik temelli bu yeniden yapılanmanın olmazsa olmazı, “yerli bir burjuva sınıfı oluşturulmasıdır.” Parti elitleri, ülkenin kapitalistleşme sürecine kapitalistler olmadan girdiği,⁶²⁰ bu durumun yabancı sermayeyi ve onunla işbirliği yapan çıkar ağlarını karar alıcılara dönüştürdüğü, bu nedenle ekonomi politikalarında ulusal çıkarların takip edilmesinin zorlaştığı analizinde birleşmiştir. Siyasi iktidarla ittifak yapacak bir kapitalist sınıfın oluşturulması da bu gerekçelerle meşrulaştırılmıştır.

⁶¹⁸ “Orbán nominated Miklós Juhász as the President of the Competition Office”, https://hvg.hu/itthon/20100805_gvh_vezetoje_juhasz_miklos, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶¹⁹ “The GVH President Denies that They Worked on a Government Order”, https://hvg.hu/gazdasag/20120917_A_GVHelnok_interju, (erişim tarihi: 20.02.2023).

⁶²⁰ Eyal, Ivan Szelenyi, Tawnsley, *op.cit.*, 2018.

Fidesz elitlerinin ekonomi-politik analizinin kökeninde, 1994 seçim sonuçlarının parti üzerinde bıraktığı etki bulunmaktadır. Bu seçimlerde iktidar partisi muhafazakar MDF koltuğunu kaybetmiş, Fidesz ise, %8'e yakın bir oyla büyük bir hayalkırıklığı yaşamıştır. Orban ve arkadaşları bu sonuçlardan birbiri ile ilişkili iki ders çıkarmıştır. İlki, iktidar partisinin ancak yerli bir yandaş iş adamı ağının desteği ile iktidarda kalabileceği düşüncesidir. Onlara göre, MDF hızlı özelleştirmelerin yol açtığı toplumsal yıkımı durdurmak ve bu yolla seçmen desteğini korumak adına reformları yavaşlatmaya çalışmış; ancak yabancı sermayenin ve uluslararası finans kuruluşlarının baskısıyla etkili olamamış ve bu durum da seçim sonuçlarını belirlemiştir.⁶²¹ Bu yaklaşım, seçim kazanmak için uygulanmak zorunda olan popülist politikalar ile ÇÜŞ'lerin çıkarlarının çeliştiği durumlarda, ilki lehine karar alamayan bir hükümetin iktidarda kalma şansının oldukça düşük olduğu varsayımına dayanmaktadır. Orban, aynı yıl yaptığı bir konuşmada “Macaristan’ın büyük sermayedarlarının kimler olacağına karar verilmesi gerektiğini, bunların başbakan ve hükümetle kişisel ve siyasal yakınlık kurarak piyasa rekabetinden korunmasının sağlanmasının lazım geldiğini ve ancak bu yolla ülkenin servetinin güvenilir/yerli çevrelerde kalabileceğini” vurgulamış, iktidarın aparatı olarak çalışabilecek bir yerli sermayenin yaratılmasını faydalı gördüğünü belirtmiştir.⁶²²

Seçim sonuçlarından çıkarılan ikinci ders ise, Fidesz’in başarısızlığının nedenleri üzerinedir. Bu mağlubiyet, en temel düzeyde “partinin ekonomik hinterlandının olmamasına” ve bu kaynak tarafından desteklenen “yandaş bir medyanın kurulamamasına”⁶²³ bağlanmıştır. Orban, yapmış olduğu çeşitli açıklamalarda siyasi rakiplerinin büyük finansal kaynaklara erişebildiğini, Fidesz’in bunlardan mahrum olduğunu, ekonomik olarak bunlarla yarışamadıkları sürece seçimlerde de fikir ve

⁶²¹ Istvan Csillag, “Beyond The First Glimpse (Analysis of the Economic policy In Hungary From 1998)”, *Acta Oeconomica*, volume 70, issue 3, 2020.

⁶²² Fabry, *op.cit.*, s.135.

⁶²³ Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s.39.

projelerinin rekabet edemeyeceğini” vurgulamış, öz kaynakları büyütmenin partinin bağımsızlığı ve başarısı için önemli olduğunu belirtmiştir.⁶²⁴

Fidesz, seçim sonrasında daha muhafazakâr-milliyetçi bir ideolojik çizgiye doğru yönelirken 1994 seçimlerinden çıkarılan iki dersin ışığında yerli sermaye ile yakınlaşma sürecine girmiştir. Özellikle, küreselleşmeden darbe yiyen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin oluşturduğu birlik olan Macaristan Ticaret ve Sanayi Odası (MKIK), parti ile yerli sermayenin ittifak mekânı halini almıştır. Bu birliktelik, Fidesz’in söylem düzeyinde ekonomik milliyetçi bir retoriğe kaymasını kolaylaştırırken, uluslararası rekabet yerine ulusal korumayı önemseyen politika önerilerinin üretilmesini sağlamıştır. Planlandığı üzere, buradan yayılan ticari ilişki ağı, Fidesz’in arzu ettiği finansal kaynağın tedarikçisi olmuş; partinin medya ve sivil toplumda etkinleşmesini sağlamıştır.⁶²⁵

Orban’ın bir diğer arzusu olan “partinin organik zenginlerinin yaratılması” stratejisi de seçimlerden sonra uygulamaya konmuştur. Buradaki organik ifadesi ile, seçim kampanyalarının ve yandaş medyanın finansmanında kişisel servetten adeta partinin mülkü gibi yararlanılabildiği, dolayısıyla partiye karşı özel mülkiyet üzerinden bir karşı çıkış yapmayacak bir sermaye sınıfı anlatılmaktadır. Bu işleyişe uygun olarak çalışacak ilk parti organik zengini, Lajos Simicska olmuştur.

Simicska’nın seçilmesinin nedeni, Orban ile kurduğu özel ilişkidir. Lise yıllarından arkadaş olan bu ikili, aynı üniversitede eğitim görmüş (Bibó István Koleji, ELTE Hukuk Fakültesi) ve askerliği de beraber yapmıştır. Normal hayattaki arkadaşlıklarını Fidesz’e taşıyan Orban ve Simicska, Orban’ın liderliğe soyunduğu partinin finansal

⁶²⁴ Scheiring, op.cit., 2020, 228-229.

⁶²⁵ *Idem.* Özellikle Fidesz’in 2002 seçimlerini kaybettikten sonra ekonomik milliyetçi çizgiye daha da yakınlaşmasında, MKIK’ın başkanı Laszlo Parragh başrolü üstlenmiştir. Parragh’ın oluşturduğu ekip, partinin ekonomi politikalarını biçimlendirmiş, yerli sermayeye kurumsal koruma ve finansal teşvik konusunda politikaların oluşturulmasında kritik bir rol oynamıştır. Yerli sermaye ve Fidesz arasındaki ittifak için bakılabilir: Laszlo György, Jozsef Veress, “The Hungarian Economic Policy Model After 2010”, *Public Finance Quarterly*, 2016, vol. 61, issue 3, 360-381; Laszlo György, Daniel Olah, “The Model of Hungary’s Dependent Economy As Compared To Other Visegrad Countries”, *Public Finance Quarterly*, vol. 64, issue 1, 2019, s.7-29.

direktörlüğünü üstlenmiştir. Simicska, Orban'ın siyasi görüşlerinin mimarlarından biridir. Özellikle, ailesi Komünist Parti üyesi olan Orban'ın komünizm karşıtı ideolojik pozisyonunu şekillendirmiştir.⁶²⁶ Bu etkinin sonucunda, partinin erken yıllarında izlediği stratejiler, kararlar ve atamalar, Fidesz'in kurumsal yapısında değil, ikili arasındaki görüşmeler neticesinde belirlenmiştir.

Simicska'nın Fidesz eliyle servet sahibi olma hikayesi, 1991 yılında geçen bir yasayla başlamıştır. O yıl MDF hükümeti, komünist rejimin partisi olan MSZP'nin tarihsel geçmişinden dolayı elinde bulundurduğu geniş kaynaklara karşı diğer partilerin adil bir rekabet yürütebilmesi için yeni kurulan partilere genel merkez olarak kullanmaları karşılığında bina tahsis edilmesini öngören bir yasa tasarısı hazırlamış ve bu mülklerin istenildiği zaman parti tarafından satılabilmesini de yasaya eklemiştir.⁶²⁷ Simicska'nın finansal direktör sıfatıyla partiden gizli yürüttüğü görüşmelerin neticesinde yasadan en fazla MDF ve Fidesz yararlanmıştır. 1994 seçimlerine giderken Fidesz'in elde ettiği bu mülkler yine parti yönetiminin haberi dahi olmadan satılmıştır.⁶²⁸ Ülkede sermaye noksanlığı çekilen bir dönemde elde edilen milyonlarca Euro değerindeki para ise, Simicska'nın şahsi sermayesi gibi çeşitli yatırımlar yapmasında kullanılmış, Simicska'nın yeni şirketlerinin özsermayesine dönüşmüştür. Bu skandalın ortaya çıkmasından sonra Orban, “parti genel merkezinin satışı ile ilgili benim görüşüm açıktır. Parti finansal açıdan bağımsız olmalıdır, sadece kendimize ait olan servete güvenebiliriz, bu yüzden yasal olarak elde edilmiş mülkümüz Fidesz'e en

⁶²⁶ Orduda buldukları yıllarda Orban 1982 Dünya Kupası'nı izlemekten, Simicska ise komünist rejim karşıtı konuşma yapmaktan ceza almıştır. Gençlik yıllarında ailesi Komünist Parti üyesi olması nedeniyle apolitik bir çizgide duran Orban'ın, rejim karşıtı olmasında Simicska'nın görüşleri önemli yer tutmuştur. Renyi Pal Daniel, “The Rise and Fall of the Man Who Created Viktor Orbán's System”, <https://444.hu/tldr/2019/04/22/the-rise-and-fall-of-the-man-who-created-viktor-orbans-system>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶²⁷ Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s. 194.

⁶²⁸ *Ibid*, s.194-196.

fazla finansal avantaj sağlayan biçimde kullanılmalıdır”⁶²⁹ değerlendirmesinde bulunmuştur.

Organik parti zengini olarak Simicska, elde ettiği serveti Fidesz yanlısı medya oluşturmak için kullanmıştır. 1994 yılında pazar payı oldukça büyük olan reklam şirketi Mahir’i satın almış, gazeteleri basan Hírlapkiadó yayınevinin çoğunluk hissesini elde etmiştir.⁶³⁰ 1995 ve 1997 arasında Simicska ve yakınları, 16 şirketi gerçek olmayan kişilere satmış, bu muvazaalı işlemlerden elde ettikleri kârın bir kısmını Fidesz’in ilk günlük gazetesi Magyarország’ı fonlamak için kullanmışlardır.⁶³¹

Orban ile Simicska’nın işbirliği sonucunda partinin finansal yönetimi giderek opaklaşmış, bu ikilinin şahsi hesapları ile partinin gelirleri arasındaki sınır belirsizleşmiş fakat partinin medya görünürlüğü artmıştır. Bu sayede, 1994 sonrasında parti daha muhafazakâr-milliyetçi bir çizgiye doğru yol alırken, yerli burjuvaziyi partiye ekleme stratejisi yürütülebilmüş ve geçiş sürecinden memnuniyetsiz kitlelere ulaşılabilmiştir.⁶³² 1998 seçimlerinde Fidesz’in birinci parti olmasına giden yolun taşlarını döşeyen bu strateji, seçim kazanıldıktan sonra da sürmüş ve Simicska kamudan aldığı reklam ve ihalelerle medya devi haline gelmiştir. Partideki konumunu güçlendirerek tek adam haline gelen Orban ise, Simicska dışında organik parti zengini yaratma girişimini başlatmış, partinin yönetici eliti ve onunla uzantılı iş dünyasından kişiler gözle görülür bir zenginleşme içine girmiştir.⁶³³ 2002 yılında iktidar kaybedilse de, (Fidesz %41 oy oranıyla o güne kadar aldığı en yüksek desteğe ulaşmıştır) Fidesz medya ve iş dünyasında kalıcı bir güç odağı yaratmış ve Simicska’nın baş mimarı olduğu bu ilişki ağı, medya gücüyle kamuoyunu etkilemede ağırlık kazanmıştır. Bu destek sayesinde Fidesz, ana muhalefet olduğu 2002-2010 arasında seçmen

⁶²⁹ *Idem.*

⁶³⁰ Renyi Pal Daniel, “The Rise and Fall of the Man Who Created Viktor Orbán's System”, <https://444.hu/tldr/2019/04/22/the-rise-and-fall-of-the-man-who-created-viktor-orbans-system>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶³¹ *Idem.*

⁶³² Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s. 196-197.

⁶³³ *Ibid*, s. 199.

konsolidasyonunda zorluk yaşamamış, sağın en büyük partisi olma halini sürdürebilmiştir.

Orban, 2010 yılında yeni bir ekonomi düzeni inşa ederken geçmiş yıllardan gelen bu tecrübeler doğrultusunda sadık bir yerli burjuvazi yaratılmasını ve partinin organik zenginlerinin genişletilmesini iktidarının yeniden üretimi için zorunlu görmüştür. Yeni düzenin ideolojik manifestosu niteliğindeki “Ulusal Dayanışma Manifestosu”nda Macar milli sermayesinin güçlendirilmesinin zorunlu olduğunu belirtmiştir.⁶³⁴ Bu amacı gerçekleştirmenin en kolay ve hızlı yolu ise, kaynakların serbest piyasa rekabet koşullarında değil, siyasi iktidara yakınlık ilkesine göre dağıtılmasıdır. Bu nedenle, kamu ihaleleri üzerinde sıkı siyasi kontrol, yeni ekonomi düzeninin temel amaçlarından biri haline gelmiştir. Bunun için de ilk iş olarak kamu ihale kanunu değiştirilmiştir.

Orban hükümetinin ilk 4 yılında, kamu ihale kanunu 2010⁶³⁵, 2011⁶³⁶ ve 2013⁶³⁷ yıllarında 3 defa değiştirilmiştir. Her bir değişikliğin amacı olarak, hızlı ve kolay iş yapabilme öne sürülmüş, iş dünyasının çalışmasını kolaylaştırmak için mevzuat sadeleştirilmiş, kısaltılmış ve kanunda yalnızca genel ilkeler sayılmıştır. Bununla beraber yapılan değişikliklerin sonucunda yayınlanmasına ve ihale açılmasına gerek duyulmayan işlerin, maddi alt limitleri yükseltilmiş böylece yayınlanması zorunlu kamu ihale yapma limiti büyük projeler seviyesine yükseltilmiştir.⁶³⁸ Bu durum, ihale ilan sayılarını ciddi oranda düşürmüş, şeffaflık azalmış, yolsuzluk riski artmıştır.⁶³⁹ Bir

⁶³⁴ Marton Dunai, “How Viktor Orban Will Tap Europe’s Taxpayers And Bankroll His Friends And Family,” <https://www.reuters.com/investigates/special-report/hungary-orban-balaton/>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶³⁵ Dóra Petrányi, “Hungary: Recent Changes in Hungarian Public Procurement Law”, <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2010/08/hungary-recent-changes-in-the-hungarian-public-procurement-act>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶³⁶ Veronika Kovacs, “Hungary: Important Changes in Hungarian Public Procurement Law”, <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2012/01/hungary-important-changes-in-the-public-procurement-laws>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶³⁷ Zoltan Kovacs, “Changes in Hungarian Public Procurement Law”, <https://www.mondaq.com/government-contracts-procurement-ppp/256810/changes-in-hungarian-public-procurement-law>, erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶³⁸ István János Tóth, Miklós Hajdu, “Competitive Intensity and Corruption Risks in the Hungarian Public Procurement 2009-2015”, *Corruption Research Center Budapest*, 2016, s.6.

⁶³⁹ *Idem*.

diğer yenilik, projeler büyük maddi tutarlara konu dahi olsa, eğer ulusal güvenliği ve çıkarı ilgilendiriyorsa, o ihalelerin muaf tutulabilmesinin sağlanmasıdır.⁶⁴⁰ Özellikle AB fonu ile yapılan altyapı projelerinde uygulanan bu muafiyet, yolsuzluğun yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir.⁶⁴¹ Son olarak, kamu ihale kanununun kapsamlı bir sadeleştirmeye tabi tutulması yasal belirsizlik ortamı yaratmış, bu boşluk Kamu İhale Kurumu'nun “emsal oluşturucu” rolü oynamasına neden olmuştur.⁶⁴²

Orban iktidara geldikten sonra, 2010 yılında yasal değişiklikler sonucunda önemi artan “Kamu İhale Kurumu'nun” başkanını ve başkan yardımcılarının atama usulünü değiştirmiştir. Buna göre, Simicska'nın ortağının şirketinde çalışan Robert Gajdos yeni kurum başkanı olarak atanmış, başkan yardımcılarının başkan tarafından değil cumhurbaşkanı tarafından atanması kuralı getirilmiştir. Gajdos'un yanında 3 yeni başkan yardımcısı da atanmıştır. Böylece kurumun karar alma mercii tamamen Fidesz'in tasarrufuyla oluşmuştur.⁶⁴³

Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Kurumu'nda yapılan değişiklikler ile siyasi iktidar, organik zenginlerini yaratmak için ihtiyaç duyduğu yasal ve kurumsal perdelemeye kavuşmuştur. Çeşitli çalışmalar, 2010 yılından sonra yapılan ihalelerde siyasi iktidarın kazananları belirlediğini, rekabetin düştüğünü, şeffaflığın kaybolduğunu göstermiştir. Örneğin, 2010-2016 yılları arasında 126.300 kamu ihalesini inceleyen bir

⁶⁴⁰ Fazekas, Toth, *op.cit.* 2016. 2015 ve 2016 yıllarında kamu ihale kanunu yeniden düzenlenmiş ancak hükümetin “belirli durumlarda” ihalenin gizli yürütebilmesine ilişkin muafiyeti değiştirilmemiştir. Üstelik bu muafiyetin sınırları açık bir biçimde belirtilmemiş, hangi olaylar ve duruma uygulanabileceği hükümetin takdirine bırakılmıştır. Benjamin Novak, “Over 40% of public procurements in Hungary may involve single bidder, says TI's Gabriella Nagy”, <https://budapestbeacon.com/over-40-of-public-procurements-in-hungary-may-involve-single-bidder-says-tis-gabriella-nagy/>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶⁴¹ Adam, *op.cit.* 2019, s.395-397; Jozsef Peter Martin, Miklos Ligeti, “Hungary” içinde, Alberto Bitonti, Phil Harris, *Lobbying in Europe: Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries*, London, Palgrave Macmillian, 2017.

⁶⁴² Veronika Kovacs, Hungary: Important Changes in Hungarian Public Procurement law, <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2012/01/hungary-important-changes-in-the-public-procurement-laws>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶⁴³ Atilla Batorfy, “How did the Victor Orban-Lajos Simicska Media Empire Function?” <https://mediaobservatory.net/investigative-journalism/how-did-viktor-orban-lajos-simicska-media-empire-function>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

araştırma,⁶⁴⁴ artan yolsuzluk riskini rakamlarla gösterebilmek için işin tahmini maliyeti ile ihale sonucu çıkan maliyet farkını anlatan “görelî fiyat düşüşü” endeksini kullanmıştır. Buna göre, görelî fiyat düşüşü endeksi düştükçe rekabet azalmakta, usulsüzlük ihtimali artmaktadır. Araştırma, iktidara yakın 4 iş adamının (Simicska, Meszaros, Garancsi, Tiborcz) kazandığı ihaleler ile diğêr firmaların kazandığı ihaleler arasındaki fiyat rekabetini karşılaştırmış, görelî fiyat düşüşü, Fidesz’e yakın iş adamlarının kazandığı ihalelerde yalnızca %0.5 olurken, diğêrlerinde %27.4 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuca göre, dört iş adamına bağılı şirketlerin kazandığı 533 ihalede tahmini maliyet ile teklif maliyeti aynılaşmış, rekabet oluşmamış, maliyetler piyasa fiyatının üstüne çıkmış dolayısıyla, kamunun kaybı artmıştır.⁶⁴⁵ Bu dört oligarkın içinde Meszaros’un yeri ise ayrıdır; görelî fiyat düşüşü endeksi yalnızca %0.1 olmuştur. (Garancsi %5.9, Simicska %1.4, Tiborcz %0.7)⁶⁴⁶ Bir başka örnek, 2010 yılından sonra yapılan kamu ihalelerinde önceden kamuoyu bildiriminde bulunma oranının düşmesi ve “tek teklifli” oranının artmasıdır. Bunun temel nedeni, kamu ihale otoritesinin, açık bir ihale çağırısı yapmak yerine kendi seçtiğı şirketleri tekliflerini iletmek üzere ihaleye çağırmasıdır. Böyle bir usülle de sözleşme makamı, hangi şirketin ihaleyi alacağını önceden belirleyebilmekte, diğêr şirketleri teknik olarak ihalenin yasallığını sağlamak için kullanmaktadır.⁶⁴⁷ Yapılan bir çalışma, ihalelerin %13’ünde herhangi bir ilana çıkılmadığını, %36’sında ise yalnızca tek bir şirketin teklifte bulunduğunu ortaya koymuştur.⁶⁴⁸ AB ortalamasının iki katı dolayındaki bu rakamlar, ihale sürecinde şeffaflığın sağlanmadığını, rekabet koşullarının oluşmadığını, ihale şartlarının belirli

⁶⁴⁴ Toth, Hajdu, *op.cit.*, 2018.

⁶⁴⁵ *Ibid*, s.8-9.

⁶⁴⁶ *Idem*.

⁶⁴⁷ Benjamin Novak, “Over 40% of public procurements in Hungary may involve single bidder, says TI’s Gabriella Nagy”, <https://budapestbeacon.com/over-40-of-public-procurements-in-hungary-may-involve-single-bidder-says-tis-gabriella-nagy/>. (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶⁴⁸ Martin, *op.cit.*, 2017, s.274.

şirketlerin kazanması için tasarlandığını kanıtlamakta, yolsuzluk olasılığını artırmaktadır.⁶⁴⁹

2.3.2.2. AB Fonları

Orban hükümetlerinin rejimin organik zenginlerini yaratma projesinde kullandığı önemli kaynaklardan biri de AB fonlarıdır. AB üyesi ülkeler içinde GSYİH'sine oranla en büyük fonu alan ülke durumunda olan Macaristan, 2010-2022 arasında GSYİH oranının ortalama %4'ü oranında fon almıştır.⁶⁵⁰ Karşılıksız sağlanan bu dış kaynak, ülkedeki ekonomik büyümenin itici gücü olmuştur. Öyle ki, AB fonları olmasaydı 2007-2015 yılları arasında ekonominin %2'ler düzeyinde küçülmesi beklenirken, istikrarlı bir büyüme sağlanmıştır.⁶⁵¹ Orban hükümetleri döneminde kamu ihalelerinin %50'si AB fonları tarafından finanse edilirken bu fonlar yolsuzluğun yaygınlaşmasına ve kurumsallaşmasına da neden olmuştur. 2009-2012 yılları arasında Çekya ve Macaristan'da AB fonlarının dağıtılma süreçlerini inceleyen bir araştırma, bu fonların dağıtılmasında yolsuzluk riskinin %34 arttığını ortaya koymuştur.⁶⁵² Özellikle, kamu bürokrasisinin temel çalışma ilkesi olan vergi ve hizmet ilişkisinin AB fonlarının dağıtılmasında kurulmaması, bu fonların dağıtımında ulusal mevzuatın öngördüğü şeffaflık ve hesapverilebilirlik kriterlerinin dışına çıkılabilmesine daha fazla imkân vermiştir.⁶⁵³ Bu durum, rejim tarafından fonların yeni bir oligarşinin yaratılmasının temel ekonomik kaynağı olarak görülmesine neden olmuştur.

Orban hükümeti, AB fonlarının dağıtılma sürecini kontrolü altına almak için 2014 yılında bu işten sorumlu olan "Ulusal Kalkınma Ajansı'nı", bağımsız bir üst-kuruluş

⁶⁴⁹ Mihaly Fazekas, Lawrence Peter King, "Perils of Development Funding? The Tale of EU Funds and Grand Corruption In Central And Eastern Europe", *Regulation&Governance*, volume 13, issue 3, 2018, s.413; Fazekas, Toth, *op.cit.*, 2016, s.326.

⁶⁵⁰ Csillag, *op.cit.*, 2020, s.345-346.

⁶⁵¹ Bohle, Greskovits, *op.cit.*, 2019, s. 1079.

⁶⁵² Fazekas, King, *op.cit.*, 2018, s.1.

⁶⁵³ *Ibid*, s. 14.

olmaktan çıkarmış, doğrudan Başbakanlık Ofisi'ne bağlamış ve eski bir Fidesz milletvekilini ajansın başına atamıştır.⁶⁵⁴

AB fonlarının büyük oranda inşaat, altyapı, turizm ve tarım sektörünü geliştirmek için tahsis edilmesi ve bu sektörlerde yerli sermayenin payının büyük olması, Fidesz'in serveti siyasi esaslara göre dağıtabilme kabiliyetini artırmıştır. Fonların rant kaynağı olarak kullanılması, ödüllendirme ve cezalandırma aracına dönüşmesi, iktidar ile oligarklar arasındaki ilişkiyi birinci lehine değiştirmiştir. Bu durumun en somut örneğini, Orban ile Simicska arasında yaşanan siyasi ve ekonomik savaş oluşturmuştur.

Yukarıdaki satırlarda Simicska'nın, Orban ile birlikte partinin en önemli iki kişisinden biri olduğuna değinilmiş, Fidesz'in siyasi ve mali desteği ile Simicska'nın kurduğu ticari imparatorluğun partinin propoganda faaliyetlerine finansal temel oluşturduğu vurgulanmıştır. Özellikle, Fidesz'in ülkenin en önemli siyasi partilerinden birine dönüşmesinde büyük pay sahibi olan medya desteği, büyük oranda Simicska'nın başarısıdır.⁶⁵⁵ Orban'ın Simicska'sız başbakan, Simicska'nın Orban'sız milyarder olamayacağı şeklinde yapılan yorumların⁶⁵⁶ kabul gördüğü bu sürecin sonunda Fidesz'in tek başına iktidara gelmesi, Simicska'nın etkinliğinin artacağı beklentisini yaratmıştır. İktidarın ilk yıllarında bu beklentiyi haklı çıkararak, kamu ihaleleri kazanan⁶⁵⁷ ve kendisine yakın kişileri kamu kurumlarına atayan⁶⁵⁸ Simicska'nın altın dönemi kısa sürmüş, 2014'ten itibaren Orban hükümeti ile karşı karşıya gelmiştir. İkili arasındaki kavganın çıkış nedeni tam olarak bilinmese de Simicska'nın şirketlerinin Orban

⁶⁵⁴ Marton Dunai, "How Viktor Orban Will Tap Europe's Taxpayers And Bankroll His Friends And Family," <https://www.reuters.com/investigates/special-report/hungary-orban-balaton/>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

⁶⁵⁵ Simicska, Fidesz'in anamuhalefet olduğu 2002-2010 arasında partinin çıkar ağını ve yönettiği belediyeleri şirketlerini büyütmek için kullanmış, bunun sonucunda da kişisel serveti 2002 yılında 1,8 milyar Forint dolaylarından, 2009'da 40 milyar Forint seviyesine çıkmıştır. Szelenyi, Mihalyi, *op.cit.*, 2020, s.196.

⁶⁵⁶ Lendvai, *op.cit.*, 2018, s.145.

⁶⁵⁷ Zoltan Kovacs, "Lajos Simicska and Kozgep are Doing Better", https://budapestbeacon.com/lajos-simicska-and-kozgep-are-doing-better/?sf_s=simicska&sf_paged=21, (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁵⁸ Macar basınındaki iddialara göre, Simicska özellikle AB fonlarının dağıtılmasından sorumlu Kalkınma Bakanlığı ve ilgili kuruluşlara 200 civarında adamını yerleştirmiştir. Kalkınma ajansı başkanı Simicska'nın şirketi Kozgep'in eski müdürü olması, iddiaları güçlendirmektedir. Lendvai, *op.cit.*, 2018, s.146.

ailesinin şirketlerine yeteri kadar iş vermediği bu nedenle aralarının bozulduğu iddia edilmiş,⁶⁵⁹ Simicska ise Orban'ın Rusya ile yakınlaşan politikalarının aralarındaki fikir ayrılığını derinleştirdiğini söylemiştir.⁶⁶⁰ Bununla beraber, hükümete yakın kaynakların “Orban siyasi başbakan, Simicska ise icracı başbakanmış gibi gözüküyor” değerlendirmelerinde bulunması, iki başlılığın giderilmesinin Orban'a önemli bir motivasyon sağladığını göstermektedir.⁶⁶¹ 2014 seçimlerinden Fidesz'in yeniden zaferle çıkması ile hükümetin tek hakimi olma fırsatını yakalayan Orban, Simicska ile olan çatışmayı kamuoyuna görünür bir biçimde yürütmeye başlamış, Simicska'ya yakın kişileri kabineye almamış, üst düzey bürokratları yeniden atamamıştır.⁶⁶² İşlerin kötüye gideceğini gören Simicska, bütün şirketlerini ve medya kuruluşlarını piyasa fiyatında bir bedelle Orban'ın işaret edeceği kişilere devretmeyi teklif etmiş; ancak Orban bunu reddetmiştir. Bu reddiyenin arkasında yatan temel mantık, Simicska'nın servetinin Orban ve Fidesz sayesinde elde edildiği, bu nedenle yalnızca resmen ona ait olduğu, fiili olarak Fidesz'in mülkü olduğudur.⁶⁶³ Mülkiyet hakkı konusunda yaşanan uyuşmazlığın neticesinde Simicska'nın şirketleri ve medya kuruluşları kamu kaynaklarından tamamen dışlanmış, 2015 yılında 77 milyar Macar Forint'i olan şirketlerin değeri 2019 yılında 27 milyar Forint' gerilemiştir. (Aynı tarihte rejimin yeni gözdesi Meszaros'un şirketleri 8.4

⁶⁵⁹ Pethö Andras, “How An Oligarch's Fall Made Way For The Orban Family's Businesses”, <https://www.direkt36.hu/en/felszabadi-totta-az-orban-csalad-cegeit-a-simicskaval-vivott-haboru/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶⁰ Csaba Toth, Simicska: Viktor Orban May Have Been A Communist Informer”, <https://budapestbeacon.com/simicska-viktor-orban-may-have-been-a-communist-informer/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶¹ Simicska, Macaristan ölçeği için dev serveti, medya gücü ve siyasetin üst düzeyindeki adamları ile hükümetin politikalarına doğrudan etki etme gücüne sahip olmuştur. Pethö Andras, Szabo Andras, “Inside The Fall Of The Oligarch Who Turned Against Viktor Orban”, <https://www.direkt36.hu/en/feltarul-simicska-bukasanak-titkos-tortenete/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶² Kalkınma Bakanı Laszlo Nemeth, Kamunun enerji şirketi olan MVM'nin CEO'su Csaba Baji, Kamu Varlık Fonu (MNV) CEO'su Peter Marton, Kamu Altyapı Yatırımları şirketi sorumlusu Attila Mazsi, Paks 2 Nükleer Santral Geliştirme projesi CEO'su Sandor Nagy gibi birçoğu daha önce Simicska ile çalışmış kişiler görevlerinden alınmıştır. Benjamin novak, Lajos Simicska's people Pay Heavy Price For Dispute With Orban, <https://budapestbeacon.com/lajos-simicskas-people-pay-heavy-price-for-dispute-with-orban/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶³ Pethö Andras, Szabo Andras, “Inside The Fall Of The Oligarch Who Turned Against Viktor Orban”, <https://www.direkt36.hu/en/feltarul-simicska-bukasanak-titkos-tortenete/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).

milyardan 296 milyar Forint'e yükselmiştir.)⁶⁶⁴ Simicska ise, hükümetin uyguladığı ekonomik ambargoya karşı Orban'ın sağ siyasetteki bir numaralı rakibi Jobbik'e destek vermiştir. 2018 seçimlerinde Fidesz'in yeniden seçim zaferini ilan etmesiyle savaşı kaybeden Simicska, medya kuruluşlarını ivedilikle kapatmış, şirketlerini ise Fidesz ile iş birliği yapan oligarklara satmak zorunda kalmıştır.⁶⁶⁵

Simicska'nın düşüşü ile Orban'ın AB fonlarını aile üyelerine ve yeni oligarşisine aktarmasında herhangi bir iç engel kalmamış, partide özgül ağırlığı olan son isim de tasfiye edilmiştir. AB fonlarının dağılımda ağırlıklı sektörler tek tek incelendiğinde, mülkiyet yapısının değişimi bu eğilimi bize göstermektedir. İlk olarak, turizm sektörünün gelişiminde Orban'ın ailesi ve siyasi çevresinin AB fonlarından büyük bir kazanç sağladığı görülmektedir. 2014 yılında hükümet, ülkenin en büyük turizm potansiyeline sahip bölgesi olan Balaton Gölü etrafında turizmi canlandırmak için büyük bir teşvik programı açıklamış, 2016 sonuna kadar 1.5 milyar Dolar'lık yatırım yapılmış, 2019 sonrasında ise 1.2 milyar Dolar'lık yatırım yapılacağı açıklanmıştır.⁶⁶⁶ Teşvik programının duyurulmasından önce Balaton Gölü kenarındaki sahil kasabası Kesthely'deki 7 önemli işletmenin el değiştirdiği ortaya çıkmıştır. Bu işletmelerin tamamı Orban'a yakın oligarklar tarafından satın alınmıştır.⁶⁶⁷ 2016 yılında turizm alanındaki AB fonlarının dağıtılması ve denetlenmesinden sorumlu kurum olan Macaristan Turizm Ajansı da (Magyar Turisztikai Ügynökség) Başbakanlık'a bağlanmış, CEO'luğuna da Zoltan Guller getirilmiştir. Guller, Orban'ın kızı ve

⁶⁶⁴ Szelenyi, Mihalyi, *op.cit.*, 2020, s.196.

⁶⁶⁵ Pethö Andras, Szabo Andras, "Inside The Fall Of The Oligarch Who Turned Against Viktor Orban", <https://www.direkt36.hu/en/feltarul-simicska-bukasanak-titkos-tortenete/>. (erişim tarihi: 10.03.2023). Simicska'nın şirketlerinin devredilmesinde Meszaros'un payı olduğuna dair iddialar da yer almıştır: "Concerns Grow As Orban's Friend Acquires Simicska's Business Interests, Including Govt-Critic Media", <https://hungarytoday.hu/concerns-grow-as-orban's-friend-acquires-simicska's-business-interests-including-govt-critic-media2/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶⁶ Benjamin Novak, "Mészáros and Tiborcz become Barons of Balaton as Government Pumps Money Into Region", https://budapestbeacon.com/meszaros-and-tiborcz-become-barons-of-balaton-as-government-pumps-money-into-region/?_sf_s=balaton. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶⁷ Orban'ın bir numaralı oligarkı, Lorinc Meszaros, Meszaros'un ortakları Jaszai ve Istvan Szeivolt, Orban'ın damadı Istvan Tiborcz, Tiborcz'un ortağı Paar ve Orban'ın yarattığı inşaat devi Laszlo Szijj ve onun ortağı ve çocukluk arkadaşı Karoly varga. Dunai, *op.cit.*, 2018.

Tiborcz'un eşi olan, üniversitede turizm bölümü okumuş Rahel Orban'ın yakınıdır.⁶⁶⁸ Bu yıldan itibaren özellikle, Meszaros ve Tiborcz'un turizm yatırımları hızla artmış, Meszaros, 2016 yılında Hunguest Hotels'i, 2017'de Balatontourist'i satın alırken; Tiborcz, Kesthely Yat Kulübü'ne ek olarak, Keszthely Kamp Alanı'nı, Badacsony'de Ranolder Villası'nı ve çevresindeki arazisini satın almıştır. Bu ikili Balaton'da tarihi bir otel olan Hullám Szálló'yu da ortaklar olarak satın almışlardır.⁶⁶⁹ Pandemi döneminde en büyük zararı turizm sektörü görmüştür ve AB fonlarından tahsis edilen 230 milyon Euro destek dağıtılmıştır. Ancak Macaristan Turizm Ajansı'nın şeffaf yürütmediği bu sürecin sonunda aslan payının Meszaros'a ait olan Hunguest Hotels'e verildiği ortaya çıkmıştır.⁶⁷⁰

Rejimin organik zengin sınıfını yaratma projesinin bir diğer uygulama alanı inşaat ve altyapı sektörüdür. Bu sektörler ile ilgili açılan kamu ihaleleri, büyük oranda AB fonları ile finanse edilirken Orban'ın aile üyeleri ile ilgili yolsuzluk iddialarının da en yaygın biçimde dile getirildiği noktalar olmuştur. Bu sektörlerin kamu ihaleleri genel olarak şöyle ilerlemiştir: Orban'a yakın oligarkların şirketleri bir konsorsiyumla ana yüklenici olarak ihaleyi kazanmış, bu şirket çeşitli işleri yine kendilerine yakın taşeronlara ihale etmiş, taşeronlar da mal tedarikini Orban'ın aile üyelerinin şirketlerinden satın almıştır. Kabaca bu şekilde basitleştirilebilecek ihale süreci, birçok farklı olayda tekrar etmiştir.

⁶⁶⁸ Macar basınında Rahel Orban'ın, Ajans görevlileriyle ticari işleri için görüştüğüne dair çeşitli haberler bulunmaktadır. Benjamin Novak, "Juhász Claims to have video of Ráhel Orbán's Conducting Business With State-owned Tourism Agency". <https://budapestbeacon.com/juhasz-claims-to-have-video-of-rahel-orbans-conducting-business-with-state-owned-tourism-agency/? sf s=tourism>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁶⁹ Benjamin Novak, "Mészáros and Tiborcz Become barons of Balaton as Government Pumps Money into Region," <https://budapestbeacon.com/meszaros-and-tiborcz-become-barons-of-balaton-as-government-pumps-money-into-region/? sf s=balaton>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁷⁰ Turizm sektörüne verilen yardımlardan yararlanan diğer bir iş adamı da, Orban'a yakın olan Istvan Garancsi'dir. Jozsef Peter Martin, "Amid The Pandemic, It's Now Corruption That Perform'S Better In Hungary", <https://balkaninsight.com/2021/02/24/amid-the-pandemic-its-now-corruption-that-performs-better-in-hungary/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

Simicska'nın Orban ile arasının bozulduğu tarih olan 2015'e kadar inşaat sektörü ihalelerinin aslan payını ana yüklenici olarak Simicska'nın şirketi Közgep almış, bu tarihten sonra Meszaros'un ve Szijj'in şirketleri ön plana çıkmıştır. 2015'in başında Simicska'nın Közgep adlı şirketinin ana yüklenici olduğu Budapeşte'den Romanya sınırına kadar uzanan M4 Otoyolu Projesi'ne Orban'ın babası Gyözö Orban'ın şirketi Dolomit Kft.⁶⁷¹ tarafından mal tedarik edilmiş, yolun fahiş maliyeti kamu kurumlarınca dahi kabul edilmiştir.⁶⁷² Buna benzer biçimde, M3 Otoyolu projesi⁶⁷³, Budapeşte-Szekesfehervar Demiryolu Yenileme Çalışması⁶⁷⁴ gibi mega projeler mal tedarikini Dolomit Kft şirketinden yapmıştır. 2015 yılından sonra rejimin “gözde oligark” ünvanının Simicska'dan Meszaros'a geçmesi, Orban'ın aile üyelerine ait şirketlerin kamu ihalelerinden daha fazla pay almasını sağlamıştır. Kulc Şehri Kanalizasyon Projesi, Budapeşte Kanalizasyon Projesi,⁶⁷⁵ Balaton Gölü Demiryolu Projesi⁶⁷⁶ ihalelerini kazanan Meszaros'un şirketleri, mal tedarikini yine Dolomit Kft'den sağlamıştır. Orban'ın kardeşi olan Aron Orban'a ait lojistik şirketi Nehez Kö ise, yukarıdaki projelerde taşeron olarak çalıştığı gibi⁶⁷⁷ başta enerji santral projesi olmak üzere diğer altyapı-otayol projelerinde de lojistik taşeronu olarak iş üstlenmiştir.⁶⁷⁸ Bu

⁶⁷¹ Simicska, Fidesz'in sermayesi ile zenginleşmeye devam ederken, 90'lı yıllarda maden işletmesi özelleştirmelerinden Dolomit Kft'yi satın almış; Orban'ın 1998'de iktidara geldiği ilk dönemden sonra bu madeni piyasa fiyatının çok altında bir rakama Gyözö Orban'a devretmiştir. Andras Pethö, “How an Oligarch Fall Made Way For The Orban's Family Business”, <https://www.direkt36.hu/en/felszabaditotta-az-orban-csalad-cegeit-a-simicskaval-vivott-haboru/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁷² Zöldi Blanka, Pethö Andras, Orban's Father Was Involved in controversial Road Construction, <https://www.direkt36.hu/en/meg-a-kormany-is-draganak-talalta-az-m4-es-epiteset-dokumentumok-bizonyitjak-hogy-orban-apjanak-cegetol-vettek-hozza-a-koveket/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁷³ Zöldi Blanka, <https://www.direkt36.hu/en/draga-ne-probalkozzon-mert-fogy-a-turelmem-orban-apjat-kerdeztuk-az-allami-megbizasairol/> (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁷⁴ Idem.

⁶⁷⁵ Zöldi Blanka, Pethö Andras, How Public Money Keeps Flowing To Orban's family through Hungary's new Tycoon. <https://www.direkt36.hu/en/igy-folyik-tovabb-a-kozpenz-meszaros-lorinctol-az-orban-csaladhoz/>.

⁶⁷⁶ Zöldi Blanka, “They Try To Hide It, But The Involvement Of Orban's Father In Huge Railway Construction Project Is Revealed”, <https://www.direkt36.hu/en/probaljak-titkolni-de-a-balatonig-gaberuhazasnal-is-feltunik-orban-apjanak-cege/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

⁶⁷⁷ Idem.

⁶⁷⁸ Pethö Andras, Zöldi Blanka, How EU-funded Projects Secretly Contributed To the orban family's Enrichment, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

projelerde piyasa fiyatının yer yer %60 üstünde bir fiyata mal satan Dolomit kft,⁶⁷⁹ 2010-2015 arasında gelirlerini 6 kat artırmış,⁶⁸⁰ 2019 yılına gelindiğinde sektör ortalamasının (18.8) üç katı bir kârlılık oranı ile net gelirinin %42'sine yakını kâr olan sektör öncüsü bir şirkete dönüşmüştür.⁶⁸¹ Orban'ın kardeşine ait Nehez Kö ise, 2008 yılında 100.000 Euro olan gelirini 2015 yılında 5 milyon Euro seviyesine kadar çıkartmıştır.⁶⁸² Orban'ın bir diğer kardeşi Gyözö Orban (jr).ise, 2015 yılında Gamma Anakont Kft. adlı endüstriyel araçlar tedarik eden şirketin hissesini satın almıştır. Bu tarihten itibaren şirket, başta kamu kurumlarının ve rejimin oligarklarının ihalelerinde taşeron işleri üstlenmiştir. 2010-2015 arasında ortalama 200 milyon Forint yıllık gelire sahip olan şirket, yalnızca 2016'da 1 milyar Forint gelire ulaşmıştır.⁶⁸³ Bu yıldan sonra büyümeye devam eden şirket, kamu projelerine yalnızca taşeron olarak iş yapmamış, aynı zamanda ana yüklenici olarak ihaleleri de kazanmıştır.⁶⁸⁴ Üstelik Gamma Analcont, yenilenebilir enerjiye dönük arge çalışmaları nedeniyle dağıtımını Başbakanlık Ofisi tarafından yapılan AB fonlarından 2016 yılı Ocak ayında 184.000 Euro, Eylül ayında 940.000 Euro'luk bir hibe elde etmiş⁶⁸⁵, 2018'in Şubat ayında ise 416.000 Euro daha kazanmıştır.⁶⁸⁶ Ek olarak, Gyözö Orban'ın damadının ortakları da, adrese teslim

⁶⁷⁹ Zöldi Blanka, Pethö Andras, This is how The Mining Company of Victor orban's Father Became More Profitable Than Its Major Competitors, <https://www.direkt36.hu/en/igy-lett-nyeresegesebb-az-orban-banya-mint-barmelyik-komoly-versenytarsa/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸⁰ Pethö Andras, Zöldi Blanka, How EU-funded Projects Secretly Contributed To the orban family's Enrichment, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸¹ Matyasovski Fanni, The Mine Of The Orban Family Pays The Highest Dividend Among Its Competitors, <https://www.direkt36.hu/en/az-orban-banyabol-viszik-haza-a-legtobb-penz-a-piacon/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸² Pethö Andras, Zöldi Blanka, How EU-funded Projects Secretly Contributed To the orban family's Enrichment, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/> (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸³ Szöke Daniel, "until Now, Orban's Family has Stayed Away From Public Procurements. Now the Company of His Brother Won a Lucrative One. <https://www.direkt36.hu/en/eddig-tavol-maradt-az-orban-csalad-a-kozbeszerzesektol-most-ifj-orban-gyozo-cege-elnyert-egyvet/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸⁴ *Idem.*

⁶⁸⁵ Andars Pethö, While Hungary's PM Attacks Brussels, his brother's Company Gets Money from The EU. <https://www.direkt36.hu/en/orban-egyre-kemenyebben-tamadja-az-eu-t-a-testvere-cege-kozben-most-kapott-toluk-kozel-300-milliot/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸⁶ Pethö, Andras, Company of hungarian Prime Minister's Brother Received EU Subsidy yet Again, <https://www.direkt36.hu/en/megint-nagyerteku-eu-tamogatast-kapott-orban-testverenek-cege/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

bir biçimde düzenlenmiş⁶⁸⁷ kamu ihalelerinden yararlanarak büyük bir ticari atılımda bulunmuş; 2012’de 137.000 Euro olan şirketin gelirleri 2018’de 18.4 milyon Euro seviyesine yükselmiştir.⁶⁸⁸

AB tarafından fonlanan kamu ihaleleri aracılığıyla büyük bir servet edinen bir diğer aile üyesi, Orban’ın en büyük kızının eşi Istvan Tiborcz’dur. Damat Tiborcz, 2013 yılında Rahel Orban ile evlendikten sonra lise arkadaşı Endre Hamar’ın yönetiminde küçük bir şirket olan Elios Zrt.’nin hisselerini satın almış ve bu tarihten itibaren Elios hızlı bir büyüme süreci içine girmiştir. Yükseliş trendi, 2013 yılında AB’nin iki destek fonu açıklayarak Macaristan’da şehirlerin sokak aydınlatmasının LED ampüller ile modernize edilmesine dönük girişimiyle başlamıştır. İlk aşamada, 33 belediyeye 27.8 milyon Euro para dağıtılan projede Elios, en büyük 12 ihaleyi kazanmış ve proje finansmanı için hibe edilen miktarın %72’sini tek başına almıştır.⁶⁸⁹ Bir yıl öncesine kadar küçük bir şirket olan Elios’un başbakanın damadının şirketi devralmasıyla dev bir kamu ihalesini kazanması, kamuoyu baskısını beraberinde getirmiş ve Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi (OLAF) soruşturma başlatmıştır. Ofis, 2018 yılında 2.5 yıllık soruşturmasını bitirmiş, toplam 35 ihalede usulsüzlük saptamış ve 40 milyon Euro değerindeki bu ihalelerin tamamının Elios tarafından kazanıldığını ortaya çıkarmıştır. Ofisin saptadığı temel sıkıntı, ihalelerin rekabetçi bir ortamda yapılmaması, Elios’un kazanmasını sağlamak adına ihale koşullarının belirlenmesi ve özellikle, Fidesz’li

⁶⁸⁷ Macaristan “Ulusal Vergi Kurumu”, 2016 yılında kurumun “kamu ihale sürecinden” sorumlu bir birim oluşturmuş, başına da Tamas Balogh getirilmiştir. Balogh, gençlik yıllarında Orban’ın kardeşi Gyözö Orban ile birlikte profesyonel güreş yapmıştır. Aynı zamanda Gyözö Orban’ın damadının iş ortağı olan Gabor Szentgyörgi’de güreşçidir ve Balogh’un da arkadaşıdır. Hem balogh hem de Szentgyörgi Macaristan’ın Marcali kasabasından olduğu gibi, kasabanın tek spor organizasyonu NIKE Sport’un da onursal başkanı Gyözö Orban’dır. Balogh’un göreve geldiği 2017’den sonra Gyözö Orban’ın damadı ile iş yapan Szentgyörgi’nin şirketleri, en yüksek fiyatı vermesine rağmen, koyulan özel şartlar sayesinde Macaristan Ulusal Vergi Kurumu’ndan milyonlarca dolar değerinde ihale kazanmıştır. Pethö Andras, Zoldi Blanka, “How People Close To Viktor Orban’s Brother Became Key Player sın Major Procurements of hungary’s Tax Authority,” <https://www.direkt36.hu/en/orban-testverenek-ket-birkozo-ismerose-is-feltunt-a-nav-nal-fontos-szerepben/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸⁸ Pethö Andras, Zoldi Blanka, “Links Tighten Between Orban’s Brother And a Businessman Who Keeps Winning Public Tenders”, <https://www.direkt36.hu/en/egyre-szorosabb-a-kapocs-orban-testveres-az-allami-palyazatokon-tarolo-vallalkozo-kozott/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁸⁹ Kathalin Erdelyi, “The EU Funded 84 percent of the Public Procurement Tenders Won By Elios”, <https://english8.atlatszo.hu/2018/02/23/the-eu-funded-84-percent-of-the-public-procurement-tenders-won-by-elios/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

belediye başkanlarının yönettiği bölgelerde Elios'un tek teklif veren şirket olmasıdır.⁶⁹⁰ Adrese teslim ihalelerin sonucunda rekabetin ortadan kalkması, Elios'un piyasa fiyatının %56 üstünde fiyatlara malzeme satabilmesinin önündeki engeli kaldırmıştır.⁶⁹¹ Bu sıkıntının kaynağında her belediyenin, AB fonundan yararlanmak için mali ayrıntıları ve enerji ihtiyacını gösteren detaylı bir proje hazırlamak zorunda olması yatmaktadır. Belediyelerin personel altyapısının böyle bir projeyi hazırlamak için yetersiz olması, alanında uzman bir şirketten danışmanlık alma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Elios'un kazandığı ihalelerde bu projeler, Tiborcz'un şirketinin hisselerini satın aldığı lise arkadaşı Endre Hamar'ın şirketi Sistrade Ltd tarafından hazırlanmıştır.⁶⁹² Bu sayede Tiborcz, henüz proje aşamasında iken ihaleleri Elios'un çıkarlarına en uygun biçime sokabilme gücüne kavuşmuştur.

Tiborcz, Orban ailesine damat olduğu 2013 yılından sonra gelirlerini onlarca kat artırdığı Elios'tan⁶⁹³ yolsuzluk iddiaları sonucu artan politik baskı nedeniyle ayrılmış, inşaat sektöründeki faaliyetlerine ise BDPST Zrt. adlı başka bir şirket ile devam etmiştir.⁶⁹⁴ BDPST Zrt. çeşitli nedenlerden dolayı atıl kalmış bölgelerdeki arsa, fabrika, ev ve tesisleri satın alıp, hükümetin yardımıyla onları geliştirip satmış ve Tiborcz'a büyük bir servet kazandırmıştır. Örneğin, BDPST Zrt.'nin çoğunluk hissesine sahip olduğu Longoria holding Zrt adlı şirket, 2017 yılında yarım kalmış bir otel projesini 2019'da rejimin oligarkı olan Szijj'in şirketine satmış ve bu kısa süre içerisinde 3.5

⁶⁹⁰ Vorak Anita, "Six Things Direkt36 Revealed about The Company of Orban's son-in-law, and later Were Also Found Suspicious By The EU's Anti-Fraud Office", <https://www.direkt36.hu/en/hat-dolog-amit-a-direkt36-tart-fel-tiborcz-cegerol-es-ami-az-eu-csalas-elleni-hivatalanak-is-gyanus-lett/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹¹ Sebastian Shehadi, "How Hungary's Elite Made Fortune From The EU", <https://www.newstatesman.com/world/2021/03/how-hungarys-elite-made-fortune-eu>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹² Balazs Pivarnyk, "OLAF: Elios Zrt. may have engaged in organized crime under István Tiborcz", <https://budapestbeacon.com/olaf-elios-zrt-may-have-engaged-in-organized-crime-under-istvan-tiborcz/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹³ Zoltan Kovacs, "Viktor Orban's Son-In-Law Awarded Billions In State And Local Contracts", <https://budapestbeacon.com/viktor-orbans-son-in-law-awarded-billions-in-state-and-local-contracts/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹⁴ Richard field, "Viktor Orbán's son-in-law sells shares in Elios Zrt. to West Hungária Bau", <https://budapestbeacon.com/viktor-orbans-son-in-law-sells-shares-in-elios-zrt-to-west-hungaria-bau/>. Erişim tarihi: 15.03.2023).

milyon Euro kâr elde etmiştir. Bu inşaatın değer kazanması için süreç içinde hükümet, bölgeyi kalkınma projesi alanı ilan etmiş, yatırımlar için çeşitli teşvikler verileceğini bildirmiş ve arazinin niteliğini yeniden tasnif ederek korunması gereken yeşil alan oranını düşürmüştür, ek inşaat izin ruhsatı vermiştir.⁶⁹⁵ Üstelik Elios skandalına rağmen, BDPST de arazi geliştirme işleri için AB fonlarından yararlanmaya devam etmiştir.⁶⁹⁶ Siyasi destek ile hızla büyüyen şirket, 2022 yılında 7000 çalışan ve 116 milyon Euro'luk kâr marjına ulaşırken (40 milyar Forint)⁶⁹⁷ Tiborcz'u ülkenin sayılı zenginlerinden biri haline getirmiştir. Tiborcz, 2019 yılında 108 milyon Euro ile ülkenin en genç milyoneri olmuş, listeye otuz beşinci sıradan girmiştir.⁶⁹⁸

İnşaat sektörüne tahsis edilen AB fonları, rejimin organik zenginlerinin sermaye birikiminin temel kaynağı olmuştur. Bunların başında Meszaros da gelmektedir. Daha önceki bölümlerde adı sıklıkla geçen Meszaros, küçük bir kasabanın tüp tesisatçısı iken Orban iktidarında 2023 yılında 1.78 milyar Euro servetiyle ülkenin açık bir farkla en zengin kişisi haline gelmiştir.⁶⁹⁹ Çok sayıda sektörde yüzden fazla şirkette hissesi olan Mészáros, bu hızlı yükselişini 2014 yılında Orban ile Simicska'nın arasının bozulmasına borçludur. 2014'te 4, 2015'te 8, 2017'de 17, 2018'de 24 kamu ihalesi alan Meszaros, 2014-2023 arasında en fazla kamu ihalesi alan iş adamı olmuş ve bu ihalelerin büyük çoğunluğu AB tarafından fonlanmıştır.⁷⁰⁰ 2017'ye kadar ana şirketi

⁶⁹⁵ Gabriella Horn, "Company owned by Orban's Son-In-Law Made A Billion Forint On Taking Care of Permits For Stalling Hotel Construction Project", <https://english.atlatszo.hu/2020/08/04/company-owned-by-orbans-son-in-law-made-a-billion-forint-on-taking-care-of-permits-for-stalling-hotel-construction-project/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹⁶ 3 farklı iş için Tiborcz ve babası 3,2 milyon Euro'luk AB fonundan yararlanmıştır. Csaba Laszlo Horvath, "Ismét brüsszeli pénzt osztanak az uniós forrásokért harcoló Orbán Viktor vejének", <https://24.hu/belfold/2022/12/07/tiborcz-istvan-orban-viktor-europai-unio-brusszel-tamogatas-erdosites/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹⁷ "Balint Szönyi, Creating Value by Finding Synergies between Growth And Heritage", <https://bbj.hu/budapest/travel/hotels/creating-value-by-finding-synergies-between-growth-and-heritage>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹⁸ "PM Viktor Orban'S family and friends feature heavily On Hungarian Rich list", <https://intellinews.com/pm-viktor-orban-s-family-and-friends-feature-heavily-on-hungarian-rich-list-160956/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁶⁹⁹ Top 10 richest Hungarian people in 2023, <https://dailynewshungary.com/top-10-richest-hungarian-people-in-2023/>.

⁷⁰⁰ Sebastian Shehadi, "How hungary's Elite Made A Fortune From The EU", <https://www.newstatesman.com/world/2021/03/how-hungarys-elite-made-fortune-eu>. (erişim tarihi:

olan Meszaros&Meszaros ile faaliyetlerini sürdüren Meszaros, AB destekli kanalizasyon,⁷⁰¹ ulaşım ve otoyol⁷⁰² ve stadyum projelerinde⁷⁰³ boy göstermiş, o yıl satın aldığı “Konzum” şirketi ise dünyanın en iyi performans gösteren hissesi olmuştur.⁷⁰⁴ Meszaros bu başarısını “tanrı, şans ve Viktor Orban”⁷⁰⁵ a bağlarken, kamu ihalelerini toplamaya devam etmiştir. 2018 yılında başta Konzum olmak üzere Meszaros’a bağlı şirketler, 826 milyon Euro değerinde kamu ihalesi kazanmış, bu ihalelerin %93’ü AB fonlarından finanse edilmiştir.⁷⁰⁶ Ek olarak, Meszaros’un çocukları,⁷⁰⁷ damadı,⁷⁰⁸ kardeşi⁷⁰⁹ ve arkadaşları⁷¹⁰ da AB fonlarının kullanıldığı kamu ihaleleriyle servet sahibi olmuştur.

15.03.2023). Bir başka araştırma, 2019 yılında ülkedeki bütün kamu ihalelerinin değerinin %3’ünün Meszaros’un şirketleri tarafından kazanıldığını, bunun da tamamına yakının AB fonlarıyla finanse edildiğini ortaya koymuştur. “The EU Funds, Viktor Orban, And Lorinc Meszaros, The Hungarian Gas Fitter: Four Graphs”, <https://www.crcb.eu/?p=1791>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰¹ Pethö Andras, Zöldi Blanka, “How EU-Funded projects Secretly Contributed To the Orban Family’s Enrichment”, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰² Bu projelerden en ünlüsü, Orban’ın köyü olan ve Meszaros’un belediye başkanlığını yaptığı 1600 nüfuslu Felcsut’a yapılan turistik amaçlı demiryoludur. Çok az kişinin kullandığı ve sürekli zarar eden bu projenin finansmanı için AB fonlarından 2 milyon Euro kullanılmıştır. Kathalin Erdelyi, “The Eu-Funded Mini Train Of Felcsut Generated A Loss Of HUF 17 Million in 3 Years”, <https://english.atlatszo.hu/2019/08/27/the-eu-funded-mini-train-of-felcsut-generated-a-loss-of-huf-17-million-in-3-years/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰³ Orban’ın köyü olan ve Meszaros’un belediye başkanlığını yaptığı 1600 nüfuslu Felcsut’a 4000 seyirci kapasiteli stadyum yapılmıştır. David goldblatt, Daniel Nolan, “Viktor Orban’s Reckless football Obsession”, <https://www.theguardian.com/news/2018/jan/11/viktor-orban-hungary-prime-minister-reckless-football-obsession>. (erişim tarihi: 15.03.2023). Meszaros’a bağlı şirketlerin yaptığı bir diğer stad ise Szilvasvarad Lipizzan Equestrian Centre’dir. Bu inşaatın 5 milyon Euro dolayında maliyeti olması beklenirken, 20 Milyon Euro maliyete tamamlanmıştır. Szilvia Zsilak, “Yet Another Expensive Stadium: Szilvasvarad Lipizzan Equestrian Centre Cost A Fortune To the Tax Payers”, <https://english.atlatszo.hu/2020/03/18/yet-another-expensive-stadium-the-szilvasvarad-equestrian-centre-cost-a-fortune-to-the-taxpayers/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰⁴ Meszaros 2017’nin şubat ayında şirketi satın aldığı hisse değerleri 60 Forint dolayında olan konzoum’un, aynı yılın sonunda hisse değeri 3500 Forint’lere kadar çıkmıştır. Sebastian Shehadi, How hungary’s Elite Made A Fortune From The EU, <https://www.newstatesman.com/world/2021/03/how-hungarys-elite-made-fortune-eu>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰⁵ David Goldblatt, Daniel Nolan, “Viktor Orban’s Reckless football Obsession”, <https://www.theguardian.com/news/2018/jan/11/viktor-orban-hungary-prime-minister-reckless-football-obsession>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰⁶ Kathalin Erdelyi, “The Meszaros empire Won Public Tenders Worth 826 million Euro last Year, 93 percent of which Came From European Public Funds”, <https://english.atlatszo.hu/2019/01/17/the-meszaros-empire-won-public-tenders-worth-e826-million-last-year-93-percent-of-which-came-from-european-union-funds/>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷⁰⁷ Meszaros’un çocuklarının sahip olduğu şirket olan Fejer-B.A.L, Erd şehrinde 58.6 milyon Euro bedelli iki okul projesi ve inşaat ihalesini kazanmıştır. Bir konsorsiyumla ihaleyi kazanan Fejer-B.A.L’in diğer ortağı, Istvan Tiborcz ile birlikte çalışan Atilla Paar’ın şirketi West hungaria BAU kft’dir. Meszaros’s kid’s company Awarded About hUF 16 billion Over Weekend, <https://budapestbeacon.com/meszaros-kids-company-awarded-huf-16-billion-weekend/>, (erişim tarihi: 20.03.2023). Bir başka kamu ihalesinde de üniversite binası inşaat projesini 4.6 milyon Dolar ile Fejer-B.A.L Zrt kazanmıştır. A.g.e

Meszaros'dan sonra inşaat sektörüne ayrılan AB fonlarından en fazla yararlanan oligark, Laszlo Szijj olmuştur. Özel yatında hükümet üyelerini ve bürokratları ağırlamasıyla sık sık gündeme gelen Szijj'in⁷¹¹ "Duna Aszfalt" inşaat şirketi, 2010-2023 arasında kamu ihaleleri aracılığıyla sürekli büyümüş ve sahibine dev bir servet kazandırmıştır. Aynı Meszaros'ta olduğu gibi Szijj'in yükselişi de Simicska'nın gözden düştüğü 2014-2015 yıllarına rastlamıştır.⁷¹² Bu tarihten itibaren Macaristan'ın en zengin ilk 10 kişisi listesinde kendisine sürekli yer bulan Szijj, 2017 yılında "en fazla kamu ihalesi alan iş adamı" olmuş,⁷¹³ 2018'den sonra da Meszaros'un şirketlerinin hemen arkasında 2. sırada yer almıştır. Yalnızca 2018 yılında %40'ı AB fonlarından sağlanan

⁷⁰⁸ Szeged ve Hódmezővásárhely şehirlerini birbirine bağlayan tren yolu projesinin ihalesinin bir parçasını 100 milyon Euro civarında bir bedelle Meszaros'un damadı Zsolt Homlok'un şirketi Homlok Epitö Zrt. almıştır. Brigitta Csikaz, Eszter Katus, "Not Only Meszaros But Also His Family members Are Enriching Themselves From Public Tenders", <https://english.atlatszo.hu/2019/06/28/not-only-meszaros-but-also-his-family-members-are-enriching-themselves-from-public-tenders/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁰⁹ Meszaros'un kardeşi Janos'un sahip olduğu şirket olan Pegazus trade kft., karayolları ihalelerini en fazla kazanan şirketlerden biridir. Yalnızca 2019 yılında 4 karayolu ihalesi kazanan bu şirket, 2011 yılında Janos Meszaros tarafından satın alınmış ve 2013 yılından itibaren cirosu sürekli artmıştır. 2013 yılında 40 milyon, 2014'te 69 milyon, 2015'te 188 milyon ciro yapan şirket, 2016 yılında mucizevi bir artış yaşayarak 2.3 milyar ciroya ulaşmıştır. Bu artışın kaynağında, şirketin Karayolları'ndan aldığı (Magyar Közut Nonprofit Zrt) ihaleler bulunmaktadır. *Idem*.

⁷¹⁰ Endre Apathy'nin sahip olduğu A-Hid Zrt., Meszaros'un şirketlerinin inşaatlarında taşeron olarak çalışmış, birçok ihalede konsorsiyumun bir parçası olmuş, AB fonları ve devlet sübvansiyonlarından sıklıkla yararlanmış. Katus Estzer, "Az Apathy Csaladhoz Köthető Ceg Epit Egy Apathy Csaladhoz Köthető Szallodat Milliardos Allami Tamogatással," <https://atlatszo.hu/2021/08/18/az-apathy-csaladhoz-kotheto-ceg-epit-egy-apathy-csaladhoz-kotheto-szallodat-milliardos-allami-tamogatassal/>, (erişim tarihi: 15.03.2023) Gabor Vegh, kamu ihaleleri ve devlet sübvansiyonlarından yararlanan Meszaros'un bir diğer arkadaşıdır. Budapeşte'deki Bozsik Stadyumu'nun ihalesini, tek teklif veren şirkete olarak kazanan ve planlanan rakam olan 14.1 milyon Euro yerine 33 milyon Euro'ya alan bu şirket, aynı zamanda sıklıkla devlet teşviğinden yararlanmaktadır. Bozzay Balasz, "Orban Paholytarsa es Meszaros Lörinc Veje is Szazmillios Vissza Nem Teritendö Tamogatást Kapott", https://index.hu/gazdasag/2020/01/03/epitoipar_vissza_nem_teritendo_tamogatas_orban_meszaros_lorinc_homlok_zsolt_vegh_gabor/, (erişim tarihi: 15.03.2023). İhale için: Szilvia, Zsilak, Yet Another Expensive Stadium To be Finished For more Than Twice The Estimated Price In Budapest, <https://english.atlatszo.hu/2020/04/22/yet-another-expensive-stadium-to-be-finished-for-more-than-twice-the-estimated-price-in-budapest/>, (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷¹¹ 6 yıl Dışişleri Bakanlığı görevini yürüten Peter Szijjarto, Macaristan Devlet Demiryolları şirketi Genel müdürü Robert Homolya'nın yatta görüntüleri çıkmıştır. İlgili haberler için: Marton Dunai, Hungary Foreign Minister: Vacation on Tycoon's Yacht Is My Private life, <https://www.reuters.com/article/uk-hungary-government-minister-yacht-idUKKBN25L270>, (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷¹² 2006-2009 arasında en yüksek 17 milyar Forint ciroya ulaşan şirket, 2010-2013 arasında 53.8 milyar ciroyu görmüş, 2014-2015 te ise sırasıyla 86.5 ve 124.5 milyar Forint ciroya ulaşmıştır. Kathalin Erdelyi, "From Tiszakecske to Dubai: Laszlo Szijj's Rise To The Top Business Circles Of The Regime", <https://english.atlatszo.hu/2019/03/10/from-tiszakecske-to-dubai-laszlo-szijjs-rise-to-the-top-business-circles-of-the-regime/>, (15.03.2023)

⁷¹³ Kathalin Erdelyi, "The Meszaros empire Won Public Tenders Worth 826 million Euro last Year, 93 percent of which Came From European Public Funds", <https://english.atlatszo.hu/2019/01/17/the-meszaros-empire-won-public-tenders-worth-e826-million-last-year-93-percent-of-which-came-from-european-union-funds/>, (15.03.2023)

808 milyon Euro değerinde ihale kazanmıştır.⁷¹⁴ Szijj'in çocukluk arkadaşı ve 1992-2012 arasında ortağı olan Károly Varga ise, aynı yıl 363 milyon Euro'luk ihale kazanmış, bu ihalelerin %90.35'i AB fonlarıyla finanse edilmiştir.⁷¹⁵

Szijj'in ve Meszaros'un şirketleri, birçok ihalede ortak olmuş, konsorsiyum kurmuştur. 2015 yılında ikili, hükümetin sektörle ilgili düzenleme yapmasından hemen önce soğutma endüstrisi alanının önde gelen şirketlerini satın almış,⁷¹⁶ büyük yatırım ve kâr sağladıkları şirketleri daha sonra Orban'ın damadı Tiborcz'un ortağı Atilla Paar'a satmıştır. Yine 2015 yılında ikisi Visonta Project Ltd. adında ortak bir şirket kurmuş, bu yeni kurulan şirket buğday nişastası fabrikası kurması için hükümetten 20 milyon Euro hibe almıştır.⁷¹⁷ 2017 ve 2018'de çeşitli gayrimenkul, enerji, altyapı ortaklıklarında bulunan Meszaros ve Szijj⁷¹⁸, 2021 yılında Budapeşte Güney Demiryolu Projesini birlikte üstlenmiştir.⁷¹⁹ Bu proje için harcanan bedel tartışma konusu olmuş, bir araştırmaya göre inşaat maliyetinin 10 katı bir fiyatla Meszaros&Szijj ortaklığı ihaleyi kazanmıştır.⁷²⁰ 2022 yılında da Szijj ve Meszaros, Macaristan'daki bütün otoyolların işletilmesinin ve yenilerinin yapılmasının haklarını 35 yıllığına devralmıştır.⁷²¹ Son olarak, hem Meszaros hem de Szijj, Orban'ın "doğuya açılma" politikası kapsamında illiberal demokrasilerle olan ekonomik yakınlaşma projelerinde yer almış, rekabetçi olmayan bir süreç sonunda seçilen bu şirketler sayesinde büyük kârlar sağlamıştır. Bu

⁷¹⁴ *Idem.*

⁷¹⁵ *Idem..*

⁷¹⁶ Torontali Zoltan, "Meszaros Lorinc is Beszall a Legkondibizniszbe", https://hvg.hu/kkv/20150715_Meszaros_Lorincek_beszallnak_a_legkondibi. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷¹⁷ Herczeg mark, Meszaros Lorinc 6.2 milliárdos kormanyzati tamogatassal Epiti meg magyarorszag egyetlen buzakemenyito gyarat, <https://444.hu/2017/04/24/62-milliardos-kormanyzati-tamogatassal-epiti-meg-meszaros-lorinc-magyarorszag-egyetlen-buzakemenyito-gyarat>. (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷¹⁸ Kathalin Erdelyi, From Tiszakecske to Dubai: Laszlo Szijj's Rise To The Top Business Circles Of The Regime, <https://english.atlatszo.hu/2019/03/10/from-tiszakecske-to-dubai-laszlo-szijjs-rise-to-the-top-business-circles-of-the-regime/>. (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷¹⁹ Meszaros'un şirketi V-híd ZRT, işin 945 milyon Euro'luk kısmını doğrudan üstlenirken, birçok iş Meszaros'un şirketi V-híd ZRT, işin 945 milyon Euro'luk kısmını doğrudan üstlenirken, birçok iş kolunda da taşeron olarak yer almıştır. Budapest's New South Circle Railway Highly Overpriced, Experts Say, <https://hungarytoday.hu/budapest-new-south-circle-railway-overpriced-orban-meszaros-govt/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷²⁰ *Idem.*

⁷²¹ "Winners of Controversial Motorway Concession Announced," <https://hungarytoday.hu/motorway-highway-concession-hungary-fidesz-government-state-asset-sell-off/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

doğrultuda Sziij, Türkiye ile başlatılan savunma sanayi ürünleri ticaretinde aracılık yaparken⁷²² Meszaros Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" stratejisi kapsamında gündemine aldığı 2 milyar Dolar dolayında bir yatırım olan Belgrad-Budapeşte Hızlı Tren Projesinin ana yüklenicisi olmuştur.⁷²³

Meszaros, Sziij ve onlarla ilişkili kişilerin yanı sıra Orban ile kişisel yakınlığı olan başka iş adamları da özellikle inşaat sektöründeki kamu ihaleleri ve AB fonları aracılığıyla servet sahibi olmuştur. Hemen her sektördeki faaliyetleri ile yukarıda adı geçen⁷²⁴ Orban'ın yakın dostu Istvan Garancsi, "Market Epitö Zrt" adlı inşaat şirketi ile rekabetsizliğe işaret eden "açılış bedelinden" onlarca kamu ihalesi almış,⁷²⁵ şirketleri 2021 yılında 180 milyar Forint'lik (500 milyon Euro civarı) bir gelire yaklaşmıştır.⁷²⁶ Beyaz yakalı bir yönetici olarak Orban iktidarına başlayan Garancsi, hükümetin tekel oluşturmak için yaptığı piyasa düzenlemelerinden⁷²⁷ ve AB hibelerinden yararlanarak

⁷²² Kathalin Erdelyi, Friends of Orban and Erdoğan Behind The Turkish Purchases of The Hungarian Army, <https://english.atlatszo.hu/2022/10/14/friends-of-orban-and-erdogan-behind-the-turkish-purchases-of-the-hungarian-army/>. (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷²³ Brigitta Csikaz, Meszaros&Family, Huawei and ZTE To Profit From Budapest-Belgrade Railway Reconstruction, <https://english.atlatszo.hu/2019/06/12/meszaros-family-huawei-and-zte-to-profit-from-budapest-belgrade-railway-reconstruction/>. (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷²⁴ Babet Oroszi, The Do-All, The Real Estate Agent and the Casino man: three Businessmen Close to prime minister Orban Control Nearly 400 Companies, <https://english.atlatszo.hu/2018/10/23/the-do-all-the-real-estate-agent-and-the-casino-man-three-businessmen-close-to-prime-minister-orban-control-nearly-400-companies/>. (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷²⁵ Duna Arena Olimpik Yüzme Havuzu Stadyumu, Pannon Botanik Parkı Projesi, Szeged Gençlik Merkezi, Budapeşte Hayvanat Bahçesi Genişletilme Projesi, 20.000 Kişilik Hentbol Stadyum İnşaatı, Etnografya Müzesi inşaatı gibi onlarca proje sayılabilir. Projeler için bakınız: Szilvia Zsilak, "Yet Another Very Important Stadium is Being Built In Budapest For A Bargain Price Of 225 Million Euro", <https://english.atlatszo.hu/2020/05/27/yet-another-very-important-stadium-is-being-built-in-budapest-for-a-bargain-price-of-225-million-eur/>. (erişim tarihi: 15.03.2023) Kovacs-Angel Marianna, The company group of Orbán's close friend could generate an income of 180 billion, <https://24.hu/fn/gazdasag/2021/01/27/market-bevetel-2020/>. Brigitta Csikaz, City Park Construction Project Cost 367 milyon Euro Already, Final Price Tag May Reach 774 Milyon Euro, <https://english.atlatszo.hu/2019/05/05/city-park-construction-project-cost-e367-million-already-final-price-tag-may-reach-e774-million/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷²⁶ Kovacs-Angel Marianna, The company group of Orbán's close friend could generate an income of 180 billion, <https://24.hu/fn/gazdasag/2021/01/27/market-bevetel-2020/>. (erişim tarihi: 15.03.2023)

⁷²⁷ Garancsi'nin şirketi Garangold, 2013 yılında AB'nin start-upları desteklemek için verdiği hibelerden 9.7 milyon dolayında yararlanmış. Fabok Balint, "Businessman Close To Hungarian PM Funded Partner's Fledging Business With EU Money", <https://www.direkt36.hu/en/garancsi-tobb-szazmillionyi-kozpenzt-adott-uzlettarsa-cegenek-egy-bukdacsolo-projektre/>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

servet sahibi olmuş⁷²⁸, kamu ihaleleri ile birlikte ülkenin en zengin 20 kişisi listesine girmiştir. Fidesz sayesinde zenginleşen bir diğer iş adamı, Istvan Tiborcz'un ortağı Atilla Paar'dır. Tiborcz'un Elios Zrt.'deki yükselişinde önemli bir payı olan Paar, inşaat sektöründe faaliyet gösterdiği "West Hungária Bau" şirketiyle, başta Meszaros⁷²⁹ ve Garancsi'nin⁷³⁰ şirketleri ile "konsorsiyum" oluşturmuş ve bu sayede AB fonlarıyla desteklenen kamu ihalelerinden pay sahibi olmuştur. Bu projelerin beklenen maliyeti ile

⁷²⁸ Maliyeti AB fonlarıyla karşılanan, 7 milyon dolar civarında bir bedele sahip otopark ve bisiklet yolu projesini, Paar'ın West Hungaria Bau'su ile Meszaros'un Euro General Zrt'sinden oluşan konsorsiyum kazanmıştır. "Friends and Relatives of Viktor orban Still Have the Midas Touch When it Comes to EU Funds," <https://budapestbeacon.com/friends-and-relatives-of-viktor-orban-still-have-the-midas-touch-when-it-comes-to-eu-funds/>, (erişim tarihi: 20.03.2023). Izsak şehrinde yine Meszaros'un çocuklarının şirketi olan Fejer-B.A.L ile 10 milyon dolarlık okul projesinin konsorsiyumunu, yine bu konsorsiyum 58 milyon dolarlık başka bir inşaat ihalesini birlikte kazanmıştır. Her iki ihale de AB fonlarıyla finanse edilmiştir. Projeler için: Victoria Serdült, "Meszaros's Company Certified To Work On Paks Nuclear Power Plant", https://budapestbeacon.com/lorinc-meszaross-company-certified-to-work-on-paks-nuclear-power-plant/?sf_s=West+Hungária+Bau+Kft. (erişim tarihi: 20.03.2023). Benjamin Novak, "Meszaros' kid's Company Awarded About HUF 16 Billion Over The Weekend", https://budapestbeacon.com/meszaros-kids-company-awarded-huf-16-billion-weekend/?sf_s=West+Hungária+Bau+Kft, (erişim tarihi erişim tarihi: 20.03.2023). 23 milyon dolarlık Stadyum projesinde, WHB ile Meszaros'un ZAEV'i kazanmıştır. Richard Field, Hungarian Consortium Wins 23 milyon Dolar Tender To Build Football Stadium In Budapest, https://budapestbeacon.com/hungarian-consortium-wins-23-million-tender-to-build-football-stadium-in-budapest/?sf_data=all&sf_s=West+Hungária+Bau+Kft, (erişim tarihi: 20.03.2023). Yine 80 milyon Euro değerindeki "Yeni Budapeşte Müzesi ihalesini, West Hungaria Bau'nun alt şirketi olan Magyar Epitö ile Meszaros'un ZAEV'i kazanmıştır. Brigitta Csikaz, "New Budapest Museum Means 80 million Euro Business For Hungarian Government's Friends", <https://english.atlatszo.hu/2019/02/15/new-budapest-museum-means-e80-million-business-for-hungarian-governments-friends/>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷²⁹ Maliyeti AB fonlarıyla karşılanan, 7 milyon dolar civarında bir bedele sahip otopark ve bisiklet yolu projesini, Paar'ın West Hungaria Bau'su ile Meszaros'un Euro General Zrt'sinden oluşan konsorsiyum kazanmıştır. "Friends and Relatives of Viktor orban Still Have the Midas Touch When it Comes to EU Funds," <https://budapestbeacon.com/friends-and-relatives-of-viktor-orban-still-have-the-midas-touch-when-it-comes-to-eu-funds/>, (erişim tarihi: 20.03.2023). Izsak şehrinde yine Meszaros'un çocuklarının şirketi olan Fejer-B.A.L ile 10 milyon dolarlık okul projesinin konsorsiyumunu, yine bu konsorsiyum 58 milyon dolarlık başka bir inşaat ihalesini birlikte kazanmıştır. Her iki ihale de AB fonlarıyla finanse edilmiştir. Projeler için: Victoria Serdült, "Meszaros's Company Certified To Work On Paks Nuclear Power Plant", https://budapestbeacon.com/lorinc-meszaross-company-certified-to-work-on-paks-nuclear-power-plant/?sf_s=West+Hungária+Bau+Kft. (erişim tarihi: 20.03.2023). Benjamin Novak, "Meszaros' kid's Company Awarded About HUF 16 Billion Over The Weekend", https://budapestbeacon.com/meszaros-kids-company-awarded-huf-16-billion-weekend/?sf_s=West+Hungária+Bau+Kft, (erişim tarihi erişim tarihi: 20.03.2023). 23 milyon dolarlık Stadyum projesinde, WHB ile Meszaros'un ZAEV'i kazanmıştır. Richard Field, Hungarian Consortium Wins 23 milyon Dolar Tender To Build Football Stadium In Budapest, https://budapestbeacon.com/hungarian-consortium-wins-23-million-tender-to-build-football-stadium-in-budapest/?sf_data=all&sf_s=West+Hungária+Bau+Kft, (erişim tarihi: 20.03.2023). Yine 80 milyon Euro değerindeki "Yeni Budapeşte Müzesi ihalesini, West Hungaria Bau'nun alt şirketi olan Magyar Epitö ile Meszaros'un ZAEV'i kazanmıştır. Brigitta Csikaz, "New Budapest Museum Means 80 million Euro Business For Hungarian Government's Friends", <https://english.atlatszo.hu/2019/02/15/new-budapest-museum-means-e80-million-business-for-hungarian-governments-friends/>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷³⁰ Brigitta Csikaz, "City Park Construction Project Cost 367 milyon Euro Already, Final Price Tag May Reach 774 Milyon Euro", <https://english.atlatszo.hu/2019/05/05/city-park-construction-project-cost-e367-million-already-final-price-tag-may-reach-e774-million/>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

Paar'ın şirketine ödenen yüksek bedeller arasındaki fark kamuoyunun dikkatini çekmiştir.⁷³¹ Yalnızca 2018 yılında, 260 milyon Euro değerinde kamu ihalesi kazanan West Hungária Bau,⁷³² 2023 yılında Paar'ı ülkenin en zengin on beşinci kişisi haline getirmiştir.⁷³³ Orban'a en yakın isimlerden olan, siyasi stratejisinin belirlenmesinde söz hakkı bulunan ve aynı zamanda başbakanlıktan sorumlu kabine üyesi olarak hükümette görev yapan Antal Rogan'ın eşinin reklam şirketi, Rogan'ın yönettiği kamu kurumlarından ihaleler alırken⁷³⁴ kayınpederinin danışmanlık şirketi AB fonlarından yararlanmıştır.⁷³⁵ Rogan da devletin çıkardığı ikamet bonolarının off-shore şirketlere satılmasında gösterdiği ısrar⁷³⁶ ve kamu görevi ile bağdaşmayan lüks hayatı ile gündeme gelmiştir.⁷³⁷ Orban'ın eşinin ailesi,⁷³⁸ Fidesz'in belediye başkan⁷³⁹ ve adayları da AB destekli kamu ihalelerinden yararlanmıştır.⁷⁴⁰

⁷³¹ 2016 yılında tahmini bedeli 12,6 milyon Euro olarak hesaplanan Szeged kenti Yüzme Havuzu Kompleksi, 2019 yılında WHB tarafından 50 milyon Euro bedele yapılmıştır. Price Of Swimming Pool Built By A Friend Of The Government Quadruples Within two Years, <https://english.atlatszo.hu/2019/02/25/price-of-swimming-pool-built-by-a-friend-of-the-government-quadruples-within-two-years/>.

⁷³² Kathalin Erdelyi, "The Meszaros Empire Won Public tenders Worth 826 million Euro Last Year, 93 Percent of Which Came From EU Funds", <https://english.atlatszo.hu/2019/01/17/the-meszaros-empire-won-public-tenders-worth-e826-million-last-year-93-percent-of-which-came-from-european-union-funds/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³³ "Százmillió vesztéséggel zárta az évet a Fidesz, voltak, akik tízmilliót adományoztak a pártnak", <https://24.hu/belfold/2023/05/20/szazmillios-veszteseggel-zarta-az-evet-a-fidesz/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³⁴ Antal Rogan'ın eşi Rogan-Gaal'in Top News Hungary Kft. Adli sosyal medya reklamcılığı şirketi, kamu kurumlarından çok sayıda reklam almış; bunlardan biri de Rogan'ın sorumlu olduğu Macaristan Turizm Ajansı'ndan gelmiştir. Bu ihalelerle bir yılda 3,77 milyon Euro gelir elde eden şirket, bunun 3,27 milyon Euro'sunu kar olarak açıklamış, karlılık oranı 85%'i bulmuştur. Szöke Daniel, "How State Funds help The Miracle business of A Top Minister's Former Wife", <https://www.direkt36.hu/en/rogan-ivatala-is-feltunik-korabbi-felesegenek-kiugroan-sikeres-uzlete-korul/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³⁵ Marton Sarkadi Nagy, Company of Minister Antal Rogan's father-in-law Received 2.2 billion HUF in EU-financed Subsidies, <https://english.atlatszo.hu/2021/02/17/company-of-minister-antal-rogans-father-in-law-received-2-2-billion-huf-in-eu-financed-subsidies/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³⁶ Csonka Anna, The Hungarian State Gave Them A good Business. Now they luxury apartments in budapest, <https://www.direkt36.hu/en/az-allamtol-kaptak-egy-jo-uzleti-lehetoseget-most-luxuslakasai-kivannak-az-andrassy-uton/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³⁷ Szabo Andras, How Orban's Chief of Staff And People Close To Him Have Used luxury Car sin Secret, <https://www.direkt36.hu/en/meregdragan-berelheto-luxusautokat-hasznantak-roganek-es-mas-kormanykozeli-emberek/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³⁸ Macaristan'ın tek nükleer santraline sahip olan ve Fidesz'li belediyenin yönettiği Paks şehrindeki kamu ihalelerinde Orban'ın eşi Aniko Levai'nin ortağı Roland Serbesyen'in şirketleri en büyük payı almıştır. Szabo Andras, "Businessman Linked To The Orban Family Has Expanded His Footprint In City Of Hungary's Nuclear Plant", <https://www.direkt36.hu/en/foldeket-vett-utat-epitett-nagyon-nyomul-pakson-az-orban-rokonok-uzlettarsa/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷³⁹ Fidesz'in eski belediye başkan vekili Istvan Bacs'ın şirketi General-Invest Bau kft. Şirketi, aldığı ihalelerde %42'lik bir kar elde etmiş, bu yönüyle rejimin gözde inşaat şirketi Duna Aszfalt'ı üçe

Orban ve çevresinin ele geçirdiği bir diğer ekonomik sektör tarımdır. Tarımsal faaliyetler aynı zamanda AB tarafından verilen maddi desteklerin en yoğun olduğu alanlardan birisidir. 2015 yılında Orban hükümeti, sektör üzerinde kontrol sağlayabilmek için kamunun elindeki 400.000 hektar araziye özelleştirmiştir.⁷⁴¹ Kamunun elindeki arazilerin %50'sine tekabül eden bu satış ile ülkenin arazi mülkiyet yapısının değiştirilmesinin amacı, Fidesz'e yakın aktörlerin sektör üzerindeki ağırlığını artırmak ve yeni bir toprak sahipleri sınıfı yaratmaktır. Satışların sonucunda Orban'ın eşinin ortağı Janos Flier'in, Meszaros'un, Tiborcz'un ve Lazar'ın ailelerinin ekonomik değeri en yüksek, en büyük ölçekli arazileri satın aldığı ve Fidesz'in taşradan merkeze parti örgütlerinde çalışanların özelleştirmelerden aslan payını aldığı ortaya çıkmıştır.⁷⁴² 2010-2014 yılları arasında Orban hükümetinde Tarımdan Sorumlu Kamu Sekreteri olan Jozsef Angyan, Fejer, Győr-Moson-Sopron, Somogy, Jasz-Nagykun-Szolnok⁷⁴³ ve Borsod-Abaúj Zemplén bölgelerindeki özelleştirmeleri tek tek incelemiş; küçük ve yerel çiftçilerin bu ihalelerde yer alamadığını, rekabetin zayıf olduğunu ve Fidesz partisi

katlamıştır. "Construction Company Linked To the Former Fidesz Deputy mayor in Erd Reached 42% profit rate", <https://english.atlatszo.hu/2021/01/29/construction-company-linked-to-the-former-fidesz-deputy-mayor-in-erd-reached-42-profit-rate/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁴⁰ Brigitta Csikaz, "A Company Close to Fidesz Signs 20 million Euro Contract For Operating The Smart Border Fence", https://budapestbeacon.com/search/?_sf_s=A%20company%20close%20to%20Fidesz. (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁴¹ Tamas Baros, "Hungarian Land As Political Instrument, Freidrich Ebert Stiftung, Budapest, 2015.

⁷⁴² Bir araştırmaya göre, yalnızca 2016 yılında satışa çıkarılan 130.000 Hektar arazinin 60%'ı başta Tiborcz, Meszaros, Kekessy ve Rogan olmak üzere Fideszli siyasiler tarafından alındığını ortaya çıkarmıştır. Üstelik bu arazilerin çoğunluğunu büyük ölçekliler oluşturmaktadır. "Fidesz Politicians, Agribusiness buy 60% Of State lands Sold At Public Auction Says LMP", <https://budapestbeacon.com/fidesz-politicians-agribusiness-buy-60-of-state-lands-sold-at-public-auction-says-lmp/>, (erişim tarihi: 20.03.2023). Yalnızca Fejer Bölgesinde Istvan Tiborcz, kız kardeşi ve babası ile birlikte 492 hektar arazi alırken, Meszaros, eşi, iki kızı ve oğlu toplam 1257 hektar arazi ele geçirmiştir. Benjamin Novak, "Tiborcz and Meszaros Families Big Winners In Fejer County Land Privatization", <https://budapestbeacon.com/tiborcz-meszaros-families-big-winners-fejer-county-land-privatization/>, (erişim tarihi: 20.03.2023). Janos Lazar'ın babası, amcası, kuzeni ve kuzeninin kocası Csongrad bölgesinde 514 hektar yer satın almış, toplam özelleştirilen arazinin 4.3%'ü Lazar ailesine geçmiştir. Antonia Radi, "Fidesz Strongman's Family Buys huge Plots Of State land For a Bargain Price", <https://english.atlatszo.hu/2018/07/01/fidesz-strongmans-family-buys-huge-plots-of-state-land-for-a-bargain-price/>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷⁴³ Bu bölgede, Orban hükümetlerinde görev yapmış kişiler ve yakınları arazilerin çoğunu satın almıştır. Selam Gebrekidan, Matt Apuzzo and Benjamin Novak, "The Money Farmers: How Oligarchs and Populists Milk the EU for Millions", <https://www.nytimes.com/2019/11/03/world/europe/eu-farm-subsidy-hungary.html>, <https://www.nytimes.com/2019/11/03/world/europe/eu-farm-subsidy-hungary.html>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

üyelerinin en kârlı arazileri satın aldığı sonucuna varmıştır.⁷⁴⁴ Orban'ın yarattığı bu yeni “Boyar” sınıfı, AB'nin tarım sektörü için ayırdığı fonların da sifonlayıcısı olmuştur. AB, her yıl birlikteki ülkeler için birliğin merkez bütçesinin %40'ına tekabül eden 65 milyar Dolar dolayında fon ayırmış, bunun ortalama 8-9 milyar Dolar'ı ise Macaristan'a gitmiştir.⁷⁴⁵ Bir araştırma, tarımsal fonların %80'inin %20'lik en büyük toprak sahibi kesime gittiğini ortaya koymuş, ülkenin toprak sahipleri sınıfına dönüşen iktidar partisinin ilişki ağı, bu büyük kaynağın temel alıcısı haline gelmiştir.

AB fonlarının rejimin organik zenginlerinin yaratılmasında temel kaynak olarak kullanılması nedeniyle Avrupa Komisyonu, 2022'nin sonbaharında Macaristan'a tahsis edilecek olan 13 milyar Euro'luk kaynağı “fonların usulsüz kullanıldığı ve yolsuzluk riskinin arttığı” gerekçesiyle dondurmak istemiştir.⁷⁴⁶ Orban hükümeti, bu ihtimali önlemek için yolsuzluk karşıtı 17 önlem içeren bir kanun teklifi getirmiş ancak yeterli görülmemiştir.⁷⁴⁷ “Hukukun üstünlüğü” kriterine bağlanan uyum fonlarının 6.3 milyar Euro'luk kısmı dondurulmuştur.⁷⁴⁸ Ülke ekonomisini olumsuz etkileyen bu durum sonucunda Orban hükümeti, özellikle yargı bağımsızlığı alanında reformlarda bulunsa da sonuç alamamıştır.⁷⁴⁹

2.4. SONUÇ

Macaristan'da Orban hükümetlerinin yönetimi altında inşa edilen yeni ekonomi düzeninde Orban ve siyasi ailesi, ülkedeki sermaye birikim sürecinin belirleyicisi haline

⁷⁴⁴ Jozsef Angyan, “Friends Of Fidesz Among The Winners of The State Land Auctions”, <https://dailynewshungary.com/friends-fidesz-among-winners-state-land-auctions/>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷⁴⁵ Gebrekidan, Apuzzo, Novak, *op.cit.*, 2019.

⁷⁴⁶ Jennifer Rankin, “EU Seeks to Freeze 13bn Euro In Funding to Hungary Over Corruption Fears”, <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/30/brussels-seeking-to-freeze-13bn-of-eu-funds-to-hungary-over-corruption-fears>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷⁴⁷ Marton Dunai, Sam Fleming, “Hungary Faces Freeze in EU Funding”, <https://www.ft.com/content/5ece6ecc-5973-40ac-9ba2-4193f042dacd>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁷⁴⁸ Kate Abnett and Jan Strupczewski, “EU Holds Back All Of Hungary's Cohesion Funds Over Rights Concerns”, <https://www.reuters.com/world/europe/eu-holds-back-all-hungarys-cohesion-funds-over-rights-concerns-2022-12-22/>. (20.03.2023).

⁷⁴⁹ Marton Dunai, “Hungary Accelerates Talks With EU to Unlock Billions in Funding”, <https://www.ft.com/content/b15cc542-807b-4dd8-abae-a72ed2ef3fbf>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

gelmiştir. Bu düzen, siyasi elitlerin piyasayı yönetmesine hizmet eden, müdahaleyi sürekli kılan ve bunu örterek meşrulaştıran mekanizmalardan oluşmaktadır. Kamu gücünü oluşturan kurumların ve yasaların bu elitlerin şahsi çıkarlarının aparatına dönüştürülmesi, siyasi iktidar ile toplumun diğer kesimleri arasında dikey bir hiyerarşinin oluşmasına neden olmuştur. Bireylerin konumunun siyasi elitlerle enformel bağları üzerinden şekillendiği bu piramitsel yapıda sivil toplum, yasa karşısında eşit yurttaşlardan meydana gelmemektedir. Bu nedenle, yeni ekonomik düzende bireyler arasındaki yasal, siyasal ve ekonomik ilişkilerin adil bir ortamda gerçekleşme şansı yoktur; siyasi iktidarın cezalandırma ve ödüllendirme pratikleri toplumsal rekabetin belirleyicisi olmaktadır.

Bireylerin farklı kompartımanlara ayrıldığı ve sınırlanmayan siyasi elitlerin keyfi bir otorite dayatabildiği bu düzen, toplumun “feodalleşme” eğilimi taşıdığını göstermektedir. Ekonomi düzeninde bu feodalleşmenin en açık göstergesi, yurttaşların siyasi iktidara karşı koyabileceği bir hak olarak “özel mülkiyetin” bu özelliğinin ortadan kaldırılmasıdır. Özel mülkiyetin siyasi elitler tarafından “bahşedilebilmesi”, kapitalist sınıf ile siyasi elitler arasında bir tür efendi-köle ilişkisinin doğmasına neden olmuştur. İktidar elitleri ile ekonomik çıkarları çatışan her aktör, kamusal yaptırımlarla piyasa dışına itilebilmiş, Speder ve Simicska örneklerinin gösterdiği üzere dışlama düzeyi şahsi servetin tamamen yağmalanmasına kadar yükselebilmiştir. Üstelik özel mülkiyet hakkının zayıflatılması, yalnızca çatışan aktörler nezdinde ortaya çıkan bir durum değildir; aynı zamanda siyasi iktidar tarafından ödüllendirilerek zenginleşen oligarşi için de söz konusudur. Bu sınıfın siyasi iktidarın desteğiyle hukuken bir mülke sahip olması, fiilen de o mülkü istediği gibi kullanabileceği anlamına gelmemektedir. Bu kişilerin elde edilen servet üzerinden yaptıkları yatırımlar, kâr-zarar beklentisine göre değil, Orban’ın stratejik siyasi tercihlerine ve sosyal önceliklerine göre belirlenmektedir. Bir sonraki bölümde görüleceği üzere, Fidesz’in propoganda tekeli

olmasını sağlayan medya yatırımları bu zorunlu harcama listesinin başında gelmektedir. Merkez bankası başkanı Matolcsy'nin kuzeni ve oğlu⁷⁵⁰, eğlence sektörünün hâkim oligarkı Andrew Vajna⁷⁵¹, Meszaros⁷⁵², Gabor Szeles⁷⁵³ ve diğer Fidesz'e yakın isimler medya patronları⁷⁵⁴ haline gelmiştir. Medyanın tek sesli hale gelmesiyle Orban iktidarı, ekonomik düzeni yeniden yapılandırırken başvurduğu milliyetçilik söylemi ile kurumsallaşmış yolsuzluğu örtebilmiş, meşruluk sağlayabilmiştir. 1989-1992 arasında Fidesz'in ilk gazetesi Magyar Narancs'ın genel yayın yönetmeni Andras Bozoki'nin anlatımıyla Orban'ın ilgi duyduğu 3 yegâne şey; iktidar, para ve futboldur.⁷⁵⁵ Bu nedenle, rejimin oligarkları başta Orban'ın köyünün takımı olmak üzere futbol kulüplerine devasa büyüklükte kaynak aktarmıştır. Csanyi, Macaristan Futbol Federasyonu Başkanlığı'nı üstlendiği gibi, şirketleri ile Orban'ın tuttuğu takım olan Videoton'u fonlamış, bu kulübün başkanlığını da Garancsi yapmıştır. Meszaros, Orban ile köyleri olan Felcsüt Puskas Futbol Kulübü'nün başkanlığını yaparken, bir diğer oligark Tamas Deutsch, Budapeşte'nin MTK adlı kulübünün sahibidir.⁷⁵⁶ Oligarklar, mali açıdan bu yatırımlardan büyük zararlar görmelerine rağmen futbola olan ilgilerinin ve medya sahipliğinin Orban'a yakın kalmak için zaruri olduğunun farkındadırlar.⁷⁵⁷ Aynı şekilde, Fidesz'in seçim kampanyalarında ve parti yanlısı muhafazakâr sivil toplum kuruluşlarının fonlanmasında bu oligarkların rolü büyüktür.

⁷⁵⁰ Ülkenin o dönemdeki tek online haber bülteni olan Origo, Başbakanlık Müsteşarı Janos Lazar'ın yolsuzluğu ile ilgili 2012 yılında yapılan haberden sonra baskı altında kalmış, 2015'te ise Matolcsy ailesinin eline geçmiştir. Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s.246.

⁷⁵¹ TV2 kanalı Vajna tarafından satın alınmıştır. Vajna, 21 milyon Euro'luk satın alımda hem devlet kontrolündeki Eximbank'tan kredi kullanmıştır. *Ibid.*, s.248. Radio 1Vajna'nın 2019'daki ölümünden sonra ise kanal Meszaros'a geçmiştir. Simicska'nın düşüşünden sonra ona ait olan medya kuruluşları da meszaros tarafından satın alınmıştır. *Ibid.*, s. 254-258.

⁷⁵² Macaristan'nın en büyük günlük haber yayını Nepszabadsag 2016'da Meszaros tarafından satın alınmıştır. Aynı zamanda Meszaros'un şirketi Talentis Group, çok sayıda medya şirketini bünyesinde toplamıştır. *Idem.*

⁷⁵³ Magyar Hırlap gazetesi ve Echo TV'nin sahibidir. Scheiring, *op.cit.*, 2020, s.233.

⁷⁵⁴ 2018 seçimlerinden sonra son kalan bağımsız şirketlerden biri olan ve Orban'ın eski müttefiki Speder'e ait olan Index, Fidesz'li Zoltan Ziegler ve Jozsef Oltyan tarafından satın alınmıştır. *Ibid.*, s.259 Bir diğer oligark Gabor Szeles'in de Fidesz medyasını fonladığı ortaya çıkmıştır.

⁷⁵⁵ Lendvai, *op.cit.*, 2018, s. 180.

⁷⁵⁶ Nolan, Goldblatt, *op.cit.*, 2018.

⁷⁵⁷ Andras Becker, *op.cit.*, 2017, s.126.

Buraya kadar anlatılanlar göz önüne alındığında piyasa rekabet koşullarını hukuk sınırları içinde bir grup veya kurum lehine değiştiren “finansal milliyetçilik” veya “devletçi kalkınmacılık” üzerinden değerlendirmek, rejimin nasıl çalıştığını anlamak için yanlış bir başlangıç olmaktadır.⁷⁵⁸ Varlıkların mülkiyeti bir gruptan diğerine geçerken belirleyici olan, yurttaşlık statüsü değil, siyasi liderle olan sadakat ilişkisidir. Bununla beraber, Macaristan’ın ekonomi düzenini “ahbap-çavuş kapitalizminin” bir versiyonu olarak sınıflandırmak da aynı şekilde hatalı olmaktadır. Bu modelde patron ile ahabapın kurduğu ilişki doğası gereği gönüllüdür; bir nevi eşitler arasında bir menfaat paylaşımıdır, bir tarafın diğerine yönelik zorlayıcı bir yaptırımında bulunması zordur.⁷⁵⁹ Halbuki, Macaristan örneğinde görüldüğü üzere siyasi iktidar ile oligarklar arasındaki hiyerarşik ilişki çok belirgindir. Bu ilişkide oligarklar için “serbest çıkış” kapısı bulunmamaktadır. “Devletin ele geçirilmesi” tezi üzerinden Macaristan’ın ekonomi düzenini tanımlayanlar ise yanlış değil fakat eksik bir açıklamada bulunmaktadır. Devletin ele geçirilmesi olgusu, iktidarın bir ağ ile paylaşıldığı dolayısıyla tekelleşmenin olmadığı bu nedenle, siyasi iktidarın kararlarının o grubun özel çıkarına göre yönlendirildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Macaristan, bu tanımın kapsamına girse dahi rejimin işleyişine bakıldığında ne siyasi ne ekonomik elitlerin Orban ile çıkarlarını ortaklaştırabilme veya onunla rekabet edebilme ihtimali gözükmemektedir.⁷⁶⁰ Bu tezin aşırı bir formu olarak görülebilecek “suç/mafya devleti”, sisteme içkin olan bu şahsiyetçiliği aşmaya çalışıyor gözükmemektedir. Suç devleti, siyasi elitlerin ekonomik elitlerle iş birliği yaparak, kamu yönetimini ele geçirdiklerinde sürekli ve zorlayıcı yolsuz işlem yaptıklarında ortaya çıkmaktadır.⁷⁶¹ Bu modelde, tekil

⁷⁵⁸ Szanyi, *op.cit.*, 2017.

⁷⁵⁹ Naresh Khatri, Eric Tsang ve Thomas Bekley, “Cronyism: A Cross Cultural Analysis”, *Journal of International Business Studies*, vol. 37, issue 1, 2006.

⁷⁶⁰ Magyar, *op.cit.*, 2020, s.380.

⁷⁶¹ *Ibid*, s. 384.

usulsüzlükler yerini daha sistemik yolsuzluğa, siyasi liderle olan ilişkinin ise patronal bağımlılığa gittiği anlatılmaktadır.⁷⁶²

Suç/mafya devleti gibi devletin ele geçirilmesi tezi üzerinden Orban rejimini ele alan yaklaşımların en temel sorunu, rejimi “gayrimeşru” görmeleridir. Bu yaklaşım, rekabetçi piyasa ekonomisinin ve liberal demokrasinin içsel bir denge barındıran uyumlu bir sistem olduğu varsayımı üzerinden hareket ederek, her türlü kusurlu patolojik durumun meşruluğunu tartışmaya açmaktadır. Halbuki, Macaristan’ın liberalleşme döneminin yol açtığı toplumsal yarılmalar düşünüldüğünde bu kusurların bizzat piyasa ekonomisi tarafından üretildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Üstelik, demokratik ve yasal meşruiyet sorunu olan bir yapının sürdürülebilir bir iktidar olmaması gerekmektedir. Bu durumun farkında olan Orban hükümetleri, art arda dört seçim kazanırken rejimin doğasına içkin olan yolsuzluğa rağmen ulusal ve uluslararası meşruiyete sahip olmayı önemsemiştir. Bunun için iç kamuoyuna yönelik kendilerinden önceki liberal demokratik dönemin meşruluğunu egemenlik krizi üzerinden tartışmaya açan bir milliyetçiliğe başvurmuş, ekonominin yerlileştirilmesi söylemini kurumsallaşmış yolsuzluğu örtmek için başarı ile kullanmıştır.⁷⁶³ Yine aynı şekilde, rejim, sanayi sektöründeki yabancı sermayenin yüksek kârlılıkla çalışabilmesini sağlamak adına “neoliberal bir fanus” yaratmış ve uluslararası alanda yaşayabileceği meşruiyet krizini engellemiştir. Özellikle, Almanya’nın AB içerisinde Orban’ın rejimi otoriterleştiren hamlelerine karşı edilgen bir tutum takınması bu politikanın da hedefine ulaştığını göstermektedir. Bu nedenle, Weber’i takip ederek siyasal/toplumsal düzenin gayrimeşru olup olmadığını sorgulamak yerine bu düzeni ayakta tutan ve konsolide

⁷⁶² *Ibid*, s.426. Magyar, ahabap-çavuş kapitalizmi, oligarşik kapitalizm, patroncu kapitalizm ve mafya kapitalizmi olmak üzere yolsuzluğun sistemikleşmesi ve rejimin otoriterleşmesi üzerinden 4 dereceli sınıflandırma yapmış, Orban rejimini mafya kapitalizmi kategorisine sokmuştur. *Ibid*, s.448.

⁷⁶³ Ülkenin dış mihrak olarak görülen yabancı bankalardan, çok uluslu şirketlerden, AB bürokratlarından, mültecilerden, Soros’tan ve sol-liberal elitlerden korunması için kayırmacılığa dayanan bir ekonomik düzenin gerekli olduğu söylemini kullanmıştır. Pierre-Yves Henin, Ahmet İnsel, “Hungary’s U-turn in Kornai’s System Paradigm Perspective: a Case for National Authoritarian Capitalism”, *Public Choice*, volume 187, no 1, 2021, s. 237-239. Bu politikanın savunusu için bakılabilir: Laszlo György, “*Creating Balance- The Mission of Economic Policy: Why Unorthodox Economy Policy Works?*”, Budapest, Századvég Foundation Press, 2019.

olmasını sağlayan meşruiyetin hangi gerekçelere dayandığını göstermek, Orban rejiminin nasıl çalıştığını anlamak için zorunluluktur.

Orban rejimi, sermaye birikim sürecini tamamen kontrol altına alırken, mülkiyet hakkını zayıflatırken ve kişisel sadakate dayanan hiyerarşik toplumsal düzeni inşa ederken muhafazakâr “aile değerleri”, gelenek, Hıristiyanlık ve yeğencilik gibi unsurları neoliberalizmin eşit haklar, sekülerizm, özerk birey gibi özelliklerinin karşısına dikmiş,⁷⁶⁴ neoliberalizmin ekonomik eşitsizlik ve seçkin demokrasi ile sonuçlanan tarihsel denemesine “koruyucu babanın” mutlak otoritesi ile cevap vermiştir. Sonraki bölümde ayrıntılarıyla görülecek olan “illiberalizm” olarak yaygınlaşan bu yeni milliyetçi-muhafazakâr ideoloji, siyasi liderin icra aygıtına dönüşen bürokrasi ile mülkiyetin o lider tarafından “bahşedilip geri alınabilen bir berat statüsüne” indirilmesinde⁷⁶⁵ ihtiyaç duyulan geleneksel meşruiyeti sağlamış, toplumsal rızayı üretebilmiştir. Ivan Szelenyi’nin ustalıkla vurguladığı üzere sadık oligarkların “lidere hizmet ettikleri sürece servetlerini kullanabildikleri” bu sistem, Weber’in patrimonyalizmin aşırı formu olarak sınıflandırdığı “prebendal sistemi” çağrıştırmaktadır. Prebendal sistemin ihtiyacı olan toplumsal rıza üretilebilmiştir.⁷⁶⁶

⁷⁶⁴ Wendy Brown, Peter E. Gordon, Max Pensky, *Authoritarianism: Three Inquiries In Critical Theory*, Trios, 2018, s.19.

⁷⁶⁵ Szelenyi, Mihalyi, *op.cit.*, s.193.

⁷⁶⁶ *Ibid*, s.192-194.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASAL DÜZEN

3.1. İDEOLOJİK YAKLAŞIM SORUNU

Macaristan'da 2022 yılının Nisan ayında yapılan genel seçimlerde Fidesz, anayasayı değiştirme sayısı olan üçte iki çoğunluğu üst üste 4.defa elde etmiştir. Yalnızca Macaristan ölçeğinde değil, dünya genelinde de tekrarlanması oldukça zor olan bu başarının nedenleri ile ilgili sosyal bilimciler çok sayıda analiz yayınlamıştır, tartışma yürütmüştür. Bu çalışmalarda çıkan sonuçlara bakıldığında, seçim başarısının temeli olarak seçim rekabetinin adil olmadığı otoriter koşullar gösterilmiştir. Scheppele, seçimlerden üç gün sonra kaleme aldığı yazıda muhalefetin yenilgisinin temeline seçim sisteminin adaletsizliğini ve kampanya koşullarının eşitsizliğini koyarken⁷⁶⁷, Bozoki, otoriter rejimin kurumsal altyapısı nedeniyle iktidar değişiminin zorlaşmasını asıl neden olarak görmüştür.⁷⁶⁸ Szikra ve Orenstein, seçmeni Fidesz'e oy vermeye yönlendiren temel motivasyonun, seçim ekonomisi kapsamında dağıtılan maddi ödüller ve vaatler olduğunu belirtirken⁷⁶⁹; Andras Biro Nagy, savaş dönemlerinde artan güvenlik ve istikrar arayışı ile seçmenlerin Ukrayna savaşı sonrasında Fidesz'de karar kıldığı analizinde bulunmuştur.⁷⁷⁰ Mueller ise, seçimlerin “göstermelik” yapıldığı “seçimli otoriterlik” kavramını Macaristan için kullanarak, sonuçların önceden belirlendiğini

⁷⁶⁷ Kim Lane Scheppele, “In Hungary Orban Wins Again-Because He Has Rigged The System”, <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/04/06/orban-fidesz-autocratic-hungary-illiberal-democracy/>, (erişim tarihi: 01.06.2023) Birkaç ay geçtikten sonra Scheppele'in fikirleri yğne değişmemiştir: Kim Lane Scheppele, “How Victor Orban Wins?”, *Journal Of Democracy*, Volume 33, issue 3, 2022.

⁷⁶⁸ Judith Windisch, “András Bozóki: It's fun to go Against Fidesz With 6-7 Small Parties”, https://hvg.hu/360/20220521_Bozoki_Andras_ner_orban_ellenzek, (erişim tarihi: 01.06.2023).

⁷⁶⁹ Dorottya Szikra, Mitchell A. Orenstein, “Why Orban Won Again”, <https://www.project-syndicate.org/commentary/orban-victory-in-hungary-reflects-popular-economic-policies-by-dorottya-szikra-and-mitchell-a-orenstein-2022-04?barrier=accesspaylog>, (erişim tarihi: 01.06.2023).

⁷⁷⁰ Andras Biro Nagy, “Why Orban Won Again?”, <https://progressivepost.eu/hungary-why-orban-won-again/>, (erişim tarihi: 01.06.2023).

ifade etmiştir.⁷⁷¹ Muhalefetin Orban'ın karşısına çıkardığı ortak Başbakan adayı Peter Marki Zay'in hatalarının seçim sonuçlarını belirlediği üzerinde duranlar ise daha çok Macaristan içinden analiz yapanlar olmuştur.⁷⁷² Sosyal bilimcilerin sıraladığı bu gerekçelerin tamamının, Fidesz'in seçim zaferinde önemli bir paya sahip olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. İlk iki bölümde ayrıntılı bir biçimde ortaya konulduğu üzere, devlet aygıtı bütünüyle Orban'ın siyasi stratejisine uygun biçimde hareket etmekte; icraatı denetleyecek olan yargı ise bu görevini yapmak yerine muhalefetin mücadelesinin önüne yasal engeller çıkarmaktadır. Aynı zamanda, ülkedeki servetin dağılımını belirleyen Orban, böylece sermaye gruplarını, sivil toplum kuruluşlarını ve medyayı siyasi projesinin aparatlarına dönüştürmüştür. Fidesz'in kontrolünde, bütünleşik dev bir aygıt vazifesi üstlenen bu yapı sayesinde, çok büyük maddi kaynaklar partinin bir seçim makinesi gibi işlemlerini sağlamakta ve dolayısıyla seçmen mobilizasyonunu da sürekli ve verimli bir şekilde gerçekleştirmektedir. Rejimin bütün yasal, kurumsal ve ekonomik yapısı, Fidesz'in oylarını maksimize etmek için tasarlanmış; seçim kaybını zorlaştırmak için inşa edilmiştir. Siyasal mücadelenin seyrine dair hızla sonuca ulaşmamızı kolaylaştıran bu bakış açısı, seçmenlerin art arda her seçimde Fidesz'e yeniden oy verme motivasyonunu nasıl kazandığını anlama konusunda ise sınırlı kalmaktadır. Çünkü bu analizlerin ortak noktası, Fidesz'in seçmen ile kurduğu ilişki zemininin gayrimeşru olduğuna dair bir varsayıma dayanmasıdır. Ancak siyaset biliminin veya karşılaştırmalı siyasetin asıl incelenmesi gereken yer olan

⁷⁷¹ Jan Werner-Mueller, "The Treason of the Conservatives, *Project Syndicate*, <https://www.project-syndicate.org/commentary/treason-of-western-conservatives-illiberalism-at-any-price-by-jan-werner-mueller-2022-04>, (erişim tarihi: 01.06.2013).

⁷⁷² Szabo Andras, Panyi Szabolcs, Matyasovski Fanni, Szöke Daniel, Pethö Andras, <https://progressivepost.eu/hungary-why-orban-won-again/>, (erişim tarihi:01.06.2023).

Fidesz'in kitle mobilizasyonunu liberal demokrasiye meydan okuyan tutarlı bir ideoloji ile başarmış olabileceği hipotezi, şimdiye kadar araştırmaların konusu olmamıştır.⁷⁷³

Uzmanların Orban rejiminin tutarlı bir ideolojiye sahip olup olmadığı sorusunu incelemedeki gönülsüzlüklerinin kaynağında siyaset sosyolojisinde gelişen demokratikleşme ve otoriterleşme literatürünün (neo)-liberal ideolojinin hegemonik pozisyonu ışığında gelişmesi bulunmaktadır. Neoliberalizme atfedilen açık ya da örtülü üstünlüğün kaynağında çok farklı coğrafyalarda Latin Amerika'daki otoriter rejimleri de Doğru Avrupa'daki komünist rejimleri de mağlup edebilmesi dolayısıyla, demokratikleşme patikasına giren ülkelerde bu ideolojinin sorgulanamaz modernleştirici bir iksir olarak görülmesi yatmaktadır. Dahası, liberal politikalara karşı alınacak her türden pozisyon da toplumsal ilerlemenin ve özgürlük arayışlarının karşıtı olmakla suçlanmış, böylelikle tarih dışı kalmakla itham edilmiştir. Bu nedenle, başta Macaristan olmak üzere demokratikleşme patikasına giren bütün post-komünist ülkelerde, 2000'li yıllarda neoliberal politikalara karşı başlayan huzursuzluk⁷⁷⁴, geçiş sürecinin arızalarına karşı verilen anlık tepkiler olarak görülmüştür. Bu hareketlerin, liberalizmin hegemonik üstünlüğüne karşı tutarlı bir ideolojik tehdit yönelttiği düşünülmemiş, küresel liberal düzene ve onun kurumlarına karşı kriz anlarında ortaya çıkan geçici sorunları bahane ederek savaş açtığı tespitinde bulunulmuştur.⁷⁷⁵ Bu doğrultuda, Fidesz ve Orban rejimi gibi sağ muhafazakâr-milliyetçi yelpazede bulunan siyasi akımlara dönük yapılan çalışmalar, bu akımların ideolojisine ve içsel felsefi tartışmalara odaklanmaktan çok, bunları yükselten yapısal faktörleri, kişisel rolleri araştırmış, söylem analizine tabi

⁷⁷³ Katerina Kolozova, Niccolo Milanese, (ed.), *Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism*, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023, s.1.

⁷⁷⁴ Krastev, 2008 krizi öncesi özellikle Macaristan'da sol-liberal iktidar ile popülist muhalafet arasında yaşanan gerilimin popülistleri iktidara getirebileceğini görmüş; ancak onların belirli bir ideolojik programa dayanan bir siyaset izlemek yerine elitlere ve kurumlara karşı yolsuz bir siyaset izleyeceğini vurgulamıştır. Ivan Krastev, "Is East-Central Europe Backsliding? The Strange Death of the Liberal Consensus", *Journal of Democracy*, volume 18, issue 4, 2007.

⁷⁷⁵ Ivan Krastev, "Paradoxes of the New Authoritarianism", *Journal of Democracy*, Volume 22, no: 2, 2011.

tutmuş ve Rusya ile Çin gibi otoriter rejimlerin bu hareketlerin büyümesindeki rolünü konu edinmiştir.⁷⁷⁶

Karşılaştırmalı anayasa, politik ekonomi ve siyaset sosyolojisi perspektifinden Orban rejiminini inceleyen çalışmalar, “demokratik gerileme”, “otoriterlik”, “popülizm” ve “merkezileşmiş yolsuzluk” gibi başlıkların uygunluğu konusunda bir görüş birliğine sahiptir. Bu araştırmalar, rejimin kurumsal yapısının Orban’ın iktidar alanını artırmayı amaçladığını ve kleptokratik bir servet dağıtım mekanizmasının işlemesine dönük tasarlandığını belirtmiş, ancak Fidesz’in seçmen mobilizasyonunu sağlarken tutarlı bir ideolojik arka plandan beslendiği fikrine uzak durmuştur. Bozoki, Orban rejiminin post-ideolojik bir yapıda olduğunu, konvansiyonel anlamda ideolojik bir görüntüye sahip olmadığını, onun için aslolanın siyasi idealler değil iktidar maksimizasyonu olduğunu belirtmiştir.⁷⁷⁷ Bozoki, Orban’ın kendi hayatı ile tutarlı olmayan ideolojik söyleme sahip olduğunu⁷⁷⁸, kendi iktidarını genişletmek için fırsatçılık yaparak birbiri ile çelişen ideolojik manevraları yapabildiğini vurgulamıştır.⁷⁷⁹ Magyar, mafya devleti kavramı ile tanımladığı Orban rejiminin ideolojiye yerinin olmadığını⁷⁸⁰, farklı sağ-otoriter rejimlerin özelliklerinin toplanması ile bir söylem geliştirdiğini ve Orban’ın gerçek

⁷⁷⁶ Literatürde popülist rejimler, ideolojik renkleri soluk ve fikri olarak eklektik karakterde olarak tanımlanmaktadır. Cas Mudde, “The Populist Zeitgeist”, *Government and Opposition*, volume 39, issue 4, 2004.

⁷⁷⁷ András Bozóki, “Nationalism and Hegemony: Symbolic Politics and Colonization of Culture”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, s.465.

⁷⁷⁸ Ádám, Zoltán, András Bozóki, "State and faith: Right-wing populism and nationalized religion in Hungary." *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, vol 2, no1, 2016, s.98.

⁷⁷⁹ András Bozóki, “Broken Democracy, Predatory State, and Nationalist Populism,” içinde, *The Hungarian Patient: Social Opposition to an Illiberal Democracy*, (ed.) Péter Krasztev and Jon Van Til, Budapest, Central European University Press, 2015, s. 15-17. Bozoki, Orban’ın her toplumsal sınıfa farklı bir ideolojik programla yaklaştığını belirtmiştir. Orta-üst sınıflara neoliberalizmden devşirilen politikalar uygulanırken, alt sınıflar etnik bir milliyetçilik ve anti-kapitalist bir söylem ile parti bünyesinde tutulmaya çalışılmıştır. Andras Bozoki, “The Politics of Worst practices: Hungary in the 2010s”, *Dossier*, no 2, 2015.

⁷⁸⁰ Balint Magyar, *The Post-Communist Mafia State As a Criminal State*, içinde, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*, London, Lexington Books, 2020, s.273.

hırsları olan iktidar ve para arzusunu örtmeyi amaçladığını belirtmiştir.⁷⁸¹ Magyar'a göre Orban'ın bayraktarlığını yaptığı liberalizm karşıtlığı dahi sahtedir; çok uluslu şirketlerin ülke içinde yüksek kar elde etmesini sağlayan mali politikaları imza atma sebebi de budur.⁷⁸² Mueller, Orban'ın AB parlamentosunda kendisini “Hıristiyan Demokrat” olarak göstermesini, içerideki otoriter politikalarına gelecek itirazları azaltmaya dönük müttefik arama çabası olarak görmüş ve Orban'ın AB'de aldığı eleştirel pozisyonun ideolojik ilkeler ile ilgisinin olmadığını, tamamen çıkar ve iktidar odaklı olduğunu belirtmiştir.⁷⁸³ Kreko ise, Orban'ın belirli bir ideolojiyi takip etmediğini, kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek için farklı ideolojileri araç olarak kullandığını belirtmiştir.⁷⁸⁴ Kreko ve Enyedi, birlikte kaleme aldıkları ve Orban rejimini “illiberalizmin laboratuvarı” olarak adlandırdıkları bir başka yazıda ise Fidesz'in seçim başarılarını adaletsiz seçim sistemine, muhalefetin zayıflığına ve Orban'ın karizmatik kişiliğine bağlamışlar, ideolojiye bir rol atfetmemişlerdir.⁷⁸⁵ Zsuzsanna Szelenyi, Orban'ın tutarlı ve organik bir ideolojiye sahip olmadığını, uluslararası trendleri kopyaladığını düşünmüştür.⁷⁸⁶ Scheppele, Fidesz hükümetinin belirgin bir ideolojisinin olmadığını, Orban'ın Trump'a benzer şekilde ilkelerle hareket etmeyen bir lider olduğunu, ideolojik söylemlerin Orban ve siyasi arkadaşları inandığı için değil, kamuoyunun tüketmesi için yapıldığını, kısaca siyasi çevresini zenginleştirmek dışında bir ideale sahip olmadığını belirtmiştir.⁷⁸⁷ Orban

⁷⁸¹ Balint Magyar, Balint Madlovics, “*The Anatomy of Post-Communist Regimes. A Conceptual Framework*”, Budapest-New York, Central European University Press, 2020, s.577-578.

⁷⁸² *Ibid.*, s. 590.

⁷⁸³ Jean-Werner Mueller, “Christian Democracy or Illiberal Democracy”, Project Syndicate, 2020, <https://www.project-syndicate.org/commentary/christian-democracy-or-viktor-orban-illiberalism-by-jean-werner-mueller-2020-01>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁷⁸⁴ Peter Kreko, “The End Of the Russian-Hungarian Bromance?”, <https://www.themoscowtimes.com/2014/12/08/the-end-of-the-russian-hungarian-bromance-a42090>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁷⁸⁵ Peter Kreko, Zsolt Enyedi, “Explaining Eastern Europe: Orbán's Laboratory of Illiberalism”, *Journal of Democracy*, Volume 29, Number 3, 2018.

⁷⁸⁶ Zsuzsanna Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s.95-96.

⁷⁸⁷ Daniel Hegedüs, Kim Lane Scheppele, Krisztian Simon, “How Orban Manipulates Markets to Suppress Hungary's Opposition”, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/how-orban-manipulates-markets-to-suppress-hungarys-opposition/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

hükümetlerinin sosyal politikalarını inceleyen Bartha, Boda ve Szikra ise, hükümetin izlediği sosyal politikaların birbiri ile çelişen ideolojik karakterlere sahip olduğunu belirtmiştir.⁷⁸⁸ Orban'ın toplumsal cinsiyet karşıtı siyasi söylemini inceleyen Benedek⁷⁸⁹, bu politikaların ideolojik bir eksende değil, oy artışını hedefleyerek dizayn edildiğini belirtmiştir. İdeoloji meselesinde bir diğer yaklaşım, Orban'ın rejiminin bir ideolojiye dayandığını kabul etmekle birlikte bunun özgün, ayırt edilebilir olmadığını iddia etmektir. Bu iddiayı savunanlar, Orban'ı Putin rejiminin bir uzantısı hatta ideolojik mandası olarak görmektedir. Robert Kagan'ın deyimiyle, Rusya tarihin sona erdiği ve tekrar dirildiği ülke, yani hem küresel demokratikleşmenin hem de yeniden otoriterleşmenin öncü ülkesidir.⁷⁹⁰ Bu durum da Putin rejiminin diğer otoriter rejimlerin model aldığı ülke konumuna gelmesine yol açmıştır. Kimi araştırmacılar için, siyasi rekabetin hiç olmadığı Rusya'daki gibi Orban rejiminde de ideolojinin siyasal iktidarın kendisini sürdürmesinde oynadığı rol önemsizdir. Kurumsal otoriterleşme siyasetin belirleyenicidir. Bunlardan biri olan Ivan Szelenyi, Putin'in oligarklar ile kurduğu hiyerarşik ilişkinin patrimonyalizmden tımarlı sisteme geçtiğini ve Orban'ın Putin'i model olarak benzer bir yapı kurduğunu belirtmiştir.⁷⁹¹ Ambrosio ise, Orban'ın yargı, sivil toplum, seçim sistemi ve medya alanlarında Putin'in izinden gittiği analizini

⁷⁸⁸ Bartha, A. , Boda, Z. S. , & Szikra, D. (2020). When populist leaders govern: Conceptualizing populism in policy-making. *Politics and Governance*, volume 8, no 3. .

⁷⁸⁹ Orban, toplumsal cinsiyete dönük yaklaşımında oldukça geniş bir karşıtlık repertuarı geliştirmiştir: LGBTQ bireyler pedofili ile eşitlenmiş, eşcinsel evlilik anayasal düzlemde yasaklanmış, akademiye toplumsal cinsiyet çalışmaları yasaklanmış ve İstanbul Sözleşmesi'nden çıkmıştır. Kata Benedek, "Opportunism Not Ideology: Fidesz' Campaign Against Sexual Minorities". *Green European Journal*, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/opportunism-not-ideology-fideszscampaign-against-sexual-minorities/>, (erişim tarihi:1503.2023).

⁷⁹⁰ Robert Kagan, "*The Return of History and the End of Dreams*", New York, Vintage, 2009.

⁷⁹¹ Ivan Szelenyi, "Capitalism After Communism", içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, s. 645.

yapmaktadır.⁷⁹² Birçok araştırmacı Orban rejiminin Rusya'nın AB'deki ve NATO'daki "Truva Atı" olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.⁷⁹³

Orban rejiminin belirgin, tutarlı bir ideolojiden yoksun olarak değerlendirenler, Fidesz'in kitleler ile kurduğu siyasi ilişkinin duygusal bir bağ taşımadığını ve partinin geniş bir toplumsal zemine dayanmadığını kabul etmektedir. Bu görüşü savunan araştırmacılar, otoriter sağ popülizmin yükselişinin iki koşulda engellenebileceğini düşünmüştür.⁷⁹⁴ İlki, 2008 krizine benzer bir küresel kriz karşısında bu hareketlerin toplumsal desteklerini koruyamayacaklarını düşünmektedir. Çünkü otoriter sağ-popülist partiler, kurum karşıtı anti-elitist siyasi söylemler ve icraatlarla, iktidar oldukları ölkelerde devlet kapasitesinde düşüşe neden olmuş, gerçek bir krizle karşılaşıldığında da sorunları bertaraf etme kabiliyetleri zayıflamıştır.⁷⁹⁵ Özellikle, Covid-19 salgını başladığında pandemi koşullarının küresel çapta var olan gerilimleri, sosyal eşitsizlikleri ve yoğun kutuplaşma gibi otoriterleşme dalgasının da katalizörü sayılabilecek nedenleri toplumlarca sorgulatarak pekala zayıflatabileceğini ve bu durumun yeni bir demokratikleşme hamlesi için fırsat olabileceğini düşünmüşlerdir.⁷⁹⁶

Pratikte de Brezilya, Macaristan gibi popülist rejimlerin pandemi performanslarının

⁷⁹² Thomas Ambrosio, "Russia's Effects on a Consolidated Democracy: The Erosion of Democracy in Hungary and the Putin model", içinde, Demmelhuber T, Kneuer M (eds) *Authoritarian Gravity Centers*. London, Routledge, 2020.

⁷⁹³ Konu ile ilgili çok sayıda analiz vardır. Başlıcaları şunlardır: Victoria Serdült, "Russia's Trojan Horse Moves Closer to Russia, *Index on censorship*, volume 52, no 2, s. 56. Taylin Aroche, Victor Orban: Putin's Trojan Horse In Europe, <https://worldcrunch.com/ukraine-putin-hungary>, (erişim tarihi: 15.4.2023).

⁷⁹⁴ İleriş Ergun, "Paternalist Milliyetçilik: Avrupa Sağında Yeniden Yapılanma", *Vaziyet*, <https://www.vaziyet.com.tr/analiz/paternatlist-milliyetcilik-avrupa-saginda-yeniden-yapilanma-30907.html>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁷⁹⁵ Hadas Aron, Emily Holland, "The Covid-19 Crisis Shows The Failure of Populist Leadership In The Face of Real Threats", <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2020/03/24/the-covid-19-crisis-shows-the-failure-of-populist-leadership-in-the-face-of-real-threats/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁹⁶ Pandemi öncesinde liberal-demokratlar popülizm ile mücadele konusunda oldukça karamsar bir noktadadır. Örneğin, Krastev ve Holmes, liberal demokrasideki gerilemenin derin yapısal faktörlerden kaynaklandığını, başta Macaristan olmak üzere otoriter popülist sağ siyasetin temel toplumsal ihtiyaçlardan türediğini ve bu nedenle liberalizmin dayanıklılığına duyulan inancın sarsıldığını belirtmiştir. Ivan Krastev, Stephen Holmes, "*The Light that Failed*", Milton Keynes, Penguin, 2019. Hariri, pandeminin, küresel kurumlara ve küresel ölçekte iş birliklerine olan ihtiyaçı gözler önüne erdiğini; ulusal sınırlar içinde alınan önlemlerin sorunu aşmak için yeterli olmadığını belirtmiştir. Yuval Noah Hariri, "The World After Coronavirus", *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

kötü olması⁷⁹⁷ ayrıca ABD’de Trump’ın 2020 seçimlerinde aldığı yenilginin nedeni olarak pandeminin görülmesi, bu ampirik yaklaşımı güçlendiren örnekler olmuştur.⁷⁹⁸ Orban’ın, yasamanın yetki alanını gasp eden, süresi sınırsız bir şekilde ülkeyi KHK’larla yönetebilmesini sağlayan hukuki düzenlemelerine rağmen⁷⁹⁹ hükümetin sağlık politikalarındaki aksaklıkların ortaya çıkması⁸⁰⁰, Macar muhalefetinin de demokratların da seçim kazanma umudunu artırmıştır.

Otoriter popülist iktidarların geriletilebileceğine dair ikinci görüş ise, tüm muhalefet partileri aleyhine eşitsiz biçimde dizayn edilen siyasal alanın seçim ittifakı yoluyla üstesinden gelinebileceği ve dolayısıyla monolitik bir biz karşısında parçalı bir onlar ayrımının da demokrasi lehine aşılabileceği varsayımına dayanmaktadır. Sosyal bilimciler, devlet aygıtının, sermayenin ve medyanın desteğiyle bir seçim makinesine dönüşen iktidar partisinin ancak geniş bir iş birliği ile mağlup edilebileceği konusunda uzlaşmıştır. Otoriter rejimlerin toplumu kutuplaştıran, siyasi merkezi boşaltan stratejisine karşı geniş tabanlı bir ittifakın çözüm olabileceğini düşünmüşlerdir. Bu bağlamda, Orban’ın zaferle çıktığı 2018 yılındaki genel seçimlere dair yapılan analizler, galibiyetin temel nedeni olarak muhalefetin parçalı yapısını gösterirken,⁸⁰¹ 2019 yılında

⁷⁹⁷ Macaristan, nüfusuna oranla en fazla Covid kaynaklı ölümün yaşandığı AB üyesi ülke olmuştur. Zoltan Adam, Ivan Csaba, “Populism unrestrained: Policy responses of the Orbán regime to the pandemic in 2020–2021”, *European Policy Analysis*, Volume 8, issue 3, 2022, s. 282.

⁷⁹⁸ Aron, Holland, *op.cit.*, 2020. “Opposition Slams Government for Failed Epidemic Management as Hungary’s Covid-19 Death Toll Exceed 40.000”, <https://hungarytoday.hu/opposition-slams-govt-hungarys-covid-19-death-toll-exceeds-40000/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁷⁹⁹ Elisabeth Zerfosky, “How Viktor Orbán Used the Coronavirus to Seize More Power”, <https://www.newyorker.com/news/letter-from-europe/how-viktor-orban-used-the-coronavirus-to-seize-more-power>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁸⁰⁰ Kovács, E., Mihályi, P., “The predictability of COVID-19 mortality rates based on ex-ante economic, health and social indicators”, *Acta Oeconomica*, volume 71, issue 1, 2021.

⁸⁰¹ Çok sayıda analiz muhalefetin ittifak yapmamasını yenilginin ana nedeni olarak görmüştür. İçlerinden birkaçına bakılabilir: Peter Foster, Balazs Csekö, “Viktor Orbán’s Fragmented Opposition In Frantic Last-Minute Dash To Halt His Victory”, <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/04/07/viktor-orban-fragmented-opposition-frantic-last-minute-dash/>, (erişim tarihi: 01.03.2023); Andras Biro-Nagy, “Why Orbán Won? Explaining Fidesz’s Dominance In Hungary”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2018-04-10/why-orban-won>, (erişim tarihi: 15.03.2023). Zsuzsanna Zselenyi, “Viktor Orbán, Fidesz, Me”, *The American Interest*, <https://www.the-american-interest.com/2019/09/30/viktor-orban-fidesz-and-me/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

yapılan yerel seçimlerdeki muhalefetin başarısını da yapılan ittifaka bağlamıştır.⁸⁰² Dahası, Türkiye, İsrail ve Çekya gibi farklı örneklerdeki seçimlerinde de muhalefet partilerinin ittifak yaparak otoriter-popülist iktidarları yenebilmesi, fikri anlamda “ittifak siyasetini” genel kabul gören bir statüye taşımıştır.⁸⁰³

Ancak 2019’daki pandemi krizine ve muhalefet partilerinin geniş zeminli ittifakına rağmen sosyal bilimcilerin beklediği gerçekleşmemiş; Fidesz, 2022 seçimlerini üstelik oy oranını ve milletvekili sayısını da artırarak kazanmıştır. Teorik varsayımların aktüel siyaset ile çeliştiği bu durumun neticesinde literatürde Orban rejiminin gösterdiği siyasal başarıyı salt otoriter rejim koşullarına bağlamayan, rejimin nasıl çalıştığını, ideolojik bir zemini olup olmadığını ve şayet bu varsa rejimin krizlere karşı rejimin dayanıklılığını artırmada nasıl bir rol oynadığı üzerine analizler yapılmıştır. Küresel sağ siyasetin liberalizm karşıtlığı konusundaki başarısında ideolojinin işlevini irdeleyen Varga ve Buzogany⁸⁰⁴, liberalizme karşı saldırının iki farklı entelektüel kaynaktan beslendiğini göstermeye çalışmıştır. Bunları, “devrimci muhafazakarlık ve milliyetçi muhafazakarlık” olarak ikiye ayıran yazarlar, ilkinin içine Le Pen, Salvini gibi liderleri almakta, ikincisinin öncüsü olarak ise Orban rejimini

⁸⁰² Christopher Maroshegyi, Molly Montgomery, “Is The Tide Turning Against Right-Wing Populism and Nationalism In Central Europe?”, <https://www.brookings.edu/articles/is-the-tide-turning-against-right-wing-populism-and-nationalism-in-central-europe/>, (erişim tarihi: 20.03.2023). Loveday Morris, “Europe’s populists shaken after elections in Hungary and Poland”, https://www.washingtonpost.com/world/europe/hungarys-populist-leader-orban-handed-election-setback-after-opposition-unites/2019/10/14/b853afe0-ee57-11e9-89eb-ec56cd414732_story.html.

Jon Henley, “Election Results Give Hope To Opposition in Hungary and Poland”, <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/14/election-results-opposition-poland-hungary>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

⁸⁰³ Balazs Böcksei, Nora Hajdu, “Defeating Orban’s Hybrid Regime”, *Green European Journal*, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/defeating-orbans-hybrid-regime/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁸⁰⁴ Orban rejiminin ideolojik kökenlerine ilişkin ilk derinlemesine analizi Buzogany ve Varga yapmıştır. Aron Buzogany, Mihai Varga, “Against Post-Communism: The Conservative Dawn in Hungary”, Katharina Bluhm, Mihai Varga, (ed.), “*New Conservatives in Russia and East Central Europe*”, Routledge, 2020. Aron Buzogany, Mihai Varga, “The ideational foundations of the illiberal backlash in Central and Eastern Europe: the case of Hungary”, *Review of International Political Economy*, 2019. Katharina Bluhm, Mihai Varga, “Conservative Developmental Statism In East Central Europe And Russia”, *New Political Economy*, Vol 25, Issue 4, 2020

göstermektedir.⁸⁰⁵ Onlara göre, her iki muhafazakâr ideoloji de liberalizmin bireysel çıkara dayalı “ekonomizm” anlayışına karşı çıkmakta ve “toplumsal dayanışmayı” birey-piyasa düzleminde bir cemiyet meselesi olarak kavramamakta, siyaseti cemaat aracılığıyla kurumsallaştırmak istemektedirler. Bu dayanışma ağı, toplumun tamamını kapsayan bir özellik taşımamaktadır; ulusun hayatta kalması için zaruri olan, yardım edilmeyi “hak eden” sınıflara sosyal harcamaların artırılmasını içermektedir.⁸⁰⁶ Buna karşılık, iki ideoloji arasında üç temel fark saptanmıştır. İlki, devrimci muhafazakarların liberalizme ve sosyalizme daha temelden bir karşı çıkışı savunmaları ve tarih öncesi mitleri ulusun yeniden inşasının temeli olarak görmeleridir. Milliyetçi muhafazakârlar için ise, ulusal köken arayışı Avrupa’nın Hıristiyan dönemi ile başlamaktadır. İkinci fark, devrimci muhafazakarların faşizme olan görece olumlu yaklaşımıdır. Buna karşın, milliyetçi muhafazakârlar ise Strauss ve Voegelin’i takip ederek bütün modern ideolojilerden uzak durulmasını salık vermekte ve bu anlamda faşizmi de zaten sorunlu kabul ettikleri modernizmin bir sonucu olarak ele almaktadırlar. Son olarak, devrimci muhafazakârlar görece dar bir sınır çizerek, ABD karşıtı bir dış politika anlayışındayken, milliyetçi muhafazârlar bütün kıtaları kapsayan bir batı medeniyeti savunusu ve tasavvuruna sahiptir.⁸⁰⁷

Milliyetçi muhafazakârlar, modernizmin ve onun uzantıları olan tüm yaklaşımlar gibi sosyalizm veya liberalizmin toplumu ahlaki bir temelden yoksun bıraktığı inancındadır. Bu nedenle, siyasetin dini değerleri ulusal bağlılık mekanizmalarıyla yeniden harmanlayarak toplumsal bir gerçekliğe dönüştürmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Topluma yeniden tarihten gelen uhrevi bir kök bulma arzusu taşımaktadırlar.⁸⁰⁸ Varga ve Buzogany, Orban’ın politika setlerini hazırlayan

⁸⁰⁵ Mihai Varga, Aron Buzogany, The Two Faces of the ‘Global Right’: Revolutionary Conservatives and National-Conservatives, *Critical Sociology*, volume 48, issue 6, 2022, s. 1096.

⁸⁰⁶ *Ibid.*, s. 1093.

⁸⁰⁷ *Ibid.*, s. 1099-1100.

⁸⁰⁸ *Idem.*

kadronun da böyle bir strateji çizdiğini belirtmiş, bu nedenle Fidesz’i model parti olarak kabul etmiştir.⁸⁰⁹ Bununla beraber, Orban rejiminin liberalizme devrimci bir karşı çıkışa sahip olduğu⁸¹⁰ ve jeopolitik anlamda Rusya ve Avrasya rejimleri ile yakın ilişki kurduğu düşünüldüğünde Buzogany ve Varga’nın iki muhafazakar tip arasında yaptığı analitik ayırım anlamını yitirmekte⁸¹¹, Orban rejimi her iki tipinde örneği olabilmektedir. Bu nedenle, aşağıda gösterileceği üzere, Orban rejimi milliyetçi muhafazakâr düşüncenin etkisinde görünmekle birlikte, bu görünümün gerçek derinliğini anlamak adına, fikrin teorisini kabul edilen Hazony’ye başvurmak gerekmektedir.

Milliyetçi muhafazakarlığın teorisini yazan Yoram Hazony’e göre, liberalizm ve sosyalizm enternasyonal amaçlarla bütün uluslara kendi ideolojileri doğrultusunda aynı kurumsal yapıyı dayatırken, milliyetçi muhafazakarlık, her ulusun kendi geleneklerine uygun bir kamusal yönetim anlayışının geliştirilmesi gerektiğini iddia atmaktadır. Hazony, milliyetçi muhafazakâr kavramını ilk kullanan siyasetçi olan Daniel Webster’in, Anglo-Amerikan muhafazakarlığının merkezinde ulusal bağımsızlığın ve dayanışmanın olduğunu anlatmak için bu ifadeyi tercih ettiğini, dolayısıyla bugünün milliyetçi muhafazakarlarının ana hedefinin kamusal/özel hayatın her alanının temel ilkesi olan bireysel özgürlüğün işgalini sona erdirmek ve yerine ulusal çıkarı siyasal alanın merkezine taşımak olduğunu belirtmiştir.⁸¹² Orban’ın hukuk ve ekonomi düzeninde yaptığı değişiklikleri bu ideolojinin pratik örneği olarak değerlendiren Hazony, sık sık Budapeşte’yi ziyaret ederek Orban ile görüşmektedir.⁸¹³

⁸⁰⁹ Fidesz dışında milliyetçi muhafazakâr olarak kabul ettikleri bir diğer parti Polonya’nın Hukuk ve Adalet Partisi’dir. *İbid.*, s.1096-1097.

⁸¹⁰ Bakınız: Fidesz’in ideoloji evreni bölümü.

⁸¹¹ Mihai Varga, başka bir çalışmasında, Hazony’nin milliyetçilerin egemenlik kaygısı arttığında ve devletin gücü tehdit altına girdiğinde liberalizme direnme eğilimlerinin arttığına işaret etmiş; ekonomiye devlet müdahalesini egemenlik ile ilişkilendirerek açıklamıştır. Mihai Varga, “The return of economic nationalism to East Central Europe: right-wing intellectual milieu and anti-liberal resentment”. *Nations and Nationalism*, Volume 27, no: 1, 2021, s. 209.

⁸¹² Yoram Hazony, *Conservatism: A Rediscovery*, Washington DC, Wegnery Publishing, 2022, s.xxi-xxii.

⁸¹³ “Orban Meets Israeli Philosopher Yoram Hazony”, <https://hungarytoday.hu/orban-meets-israeli-philosopher-yoram-hazony/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

Orban rejiminin etkili ve belirgin bir ideolojisi olduğuna dair bir diğer tespit, Cooper'dan gelmiştir. Cooper, rejimi post-ideolojik olarak tanımlayan yazarlara karşı çıkarken Orban'ın yalnızca iç siyasete değil, liberalizmin ideolojik kurallarınca biçimlenmiş dış siyaset ve diplomatik ilişkiler anlayışına da meydan okuduğunu iddia etmektedir.⁸¹⁴ Bu nedenle, Orban'ın Cooper tarafından “otokratik milliyetçilik” olarak tanımlanan ideolojisi, Gramscici anlamda “karşı hegemonik” bir güç içermektedir. Ona göre, Orban, bir taraftan Macar toplumuna yeni bir ideolojik çerçeve kazandırırken öbür tarafta ise savaş sonrası Avrupa yönetimlerinin var ettiği uluslararası kurumlara dayanan küresel yapıya karşı hegemonya savaşı vermektedir.⁸¹⁵ Cooper, otokratik milliyetçiliğin hegemonya savaşındaki en büyük aracının ise etnik milliyetçilik olduğunu, Orban'ın göçmen karşıtlığı, Soros düşmanlığı gibi konuları uluslararası arenada meşruiyet sağlamak için kullandığını ve tüm bu bileşkenin, onun hegemonik bir aktöre dönüşmesine yardımcı olduğunu belirtmiştir.⁸¹⁶

Orban rejiminin tutarlı bir ideolojiye sahip olduğunu ve bunun rejimin çalışmasında hayati bir rol üstlendiğini iddia eden Enyedi, üç farklı yapının eklenmesi ile rejimin ideolojik haritasının ortaya çıktığını belirtmektedir.⁸¹⁷ Bunlardan ilki, “illiberal muhafazakarlıktır”. Enyedi, illiberal muhafazakarlığı tarif ederken, kurumsal anlamda, denge-fren mekanizmalarına karşı çıkan, özgür medya ile bağımsız yargıya adeta düşman olan bir betimleme yapmaktadır. Sosyal anlamda ise bireysel haklar yerine kolektif hakları tahkim eden, erkek egemen aile yapısından neşet eden bir toplumsal hiyerarşi yaratan bir ideolojiyi tarif etmektedir. İlliberal muhafazakarlıkta belirli, makbul bir zümrenin kültürel değerleri, kamusal alanın

⁸¹⁴ Luke Cooper, “Autocratic Nationalism in Hungary: Viktor Orbán as a Hegemonic Actor”, Katerina Kolozova, Niccolo Milanese (ed.), “*Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism*”, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023, s.21-22.

⁸¹⁵ *Ibid.*, s.19.

⁸¹⁶ *Ibid.*, s.23.

⁸¹⁷ Zsolt Enyedi, “Illiberal Conservatism, Civilizationalist Ethnocentrism, And Paternalist Populism In Orban's Hungary”, *CEU Democracy Institute: DI Working Papers*, 2023, S.6.

düzenleyici kaynağı olarak kabul edilmekte ve yasal güvenceye kavuşturulmaktadır. Bu anlayışa göre, toplum kamu hizmetini hak eden ahlaken üstün gruplar ve bu hizmeti hak etmeyen üretimde yer almayan düşük ve asalak gruplar olarak ikiye bölünmektedir. Dolayısıyla dağıtım ve bölüşüm ilişkileri, ikinci gruptan birinciye doğru yapılan kaynak transferlerini önceleyen şekilde organize edilirken, bu husus siyasetin ana hedeflerinden birisi olmaktadır.⁸¹⁸ İlliberal muhafazakarlığa eklemlenen ikinci ideolojik yapı “medeniyetçi etnosentrizmdir”. Bu ifade, ulusu yurttaş temelli bir siyasal örgütlenme yerine homojen etno-kültürel bir birlik olarak tanımlamakta ve bu etnik temeli de medeniyetçilik olarak meşrulaştırmaktadır. Medeniyetçi etnosentrizmde, meşruluğun temelinde Hıristiyan kültürünün savunusu bulunmakta, göçmenler ve kozmopolist fikirler medeniyete tehdit kabul edilerek düşmanlaştırılmaktadır. Medeniyetçi etnosentrizm, küresel ulus ötesi kurumların iktidarına karşı ulus devletin egemenliğini savunmakta, tüm dünyanın da homojen ulus devletler olarak örgütlenmesini arzulamaktadır.⁸¹⁹ Son olarak, Orban rejiminde bu iki parçayı tamamlayan yapı “paternalist popülizmdir.” Paternalist popülizmle yurttaşların haklarına değil devlete karşı vazifelerine odaklanmış bir hukuk rejimi ile orta sınıfa mensup, evli, çocuklu, geniş bir nüfus tabanını devlet eliyle destekleyen bir sosyal sistemin hedeflenmesi kastedilmektedir. Bu anlayışa göre, sivil toplum kendi haline bırakıldığında yozlaşır bu nedenle, kendi çıkarlarından arınmış, ulusa siyasi ve ruhani önderlik edebilecek bir elit ağı, koruyucu-kollayıcı politikalara başvurarak toplumu ahlaki bir zeminde yeniden örgütlemelidir. Bunun da en kestirme yolu, sivil toplumun içinde ona model olabilecek grupların sosyal politikalarla desteklenmesi ve siyasi otoriteye karşı görevlerini bilen sadık bir kitle halinde konsolide edilmesidir.⁸²⁰ Enyedi, Orban rejiminin politikalarını şekillendirirken, oy alma kaygısı ile değil, bu üç yapıdan mülhem bir ideolojiyle yol

⁸¹⁸ *Ibid.*, s.12.

⁸¹⁹ *Ibid.*, s.27.

⁸²⁰ *Ibid.*, s.29-30. “Zsolt Enyedi on Ideologies of Autocratization, Illiberalism and Victor Orban’s Hungary, <https://www.illiberalism.org/zsolt-enyedi-on-ideologies-of-autocratization-illiberalism-and-viktor-orbans-hungary/>, (erişim tarihi: 01.07.2023).

aldığını belirtmiş, spora ve dini vakıflara yapılan aşırı harcamaları, yerel yönetimlerin yetkilerinin kısılmasını, okulların özerkliğinin kaldırılmasını, çevre ülkelerde yaşayan Macarların oy haklarının genişletilmesini ve dış politikada doğuya açılma hamlesini bu bağlamda değerlendirmiştir.⁸²¹ Enyedi, bu politikaların tüm kamuoyu tarafından desteklenmemesine rağmen hükümet tarafından kararlı bir şekilde uygulanmasını rejimin ideolojik karakterini net şekilde vuran nokta olarak görmektedir.

Körösényi, Illés ve Gyulai ise, Orban rejiminin politika setlerinin yalnızca faydacı ve fırsatçı bir yaklaşımla belirlendiğine karşı çıkmakla beraber muhafazakarlık ve milliyetçiliğin önüne çeşitli sıfatlar eklenerek rejimin tanımlanmasının da yeterince açıklayıcı olmadığını altını çizmektedir. Rejimi anlamak adına, yarı ideolojik olarak tanımladıkları “realizm” unsurundan yola çıkmışlardır.⁸²² Onlara göre, bir yarı-ideoloji olarak gerçekçilik, Weber’in karizmatik otorite tipinin kurumsallaşmış versiyonu olan “plebisiter lider demokrasisi” biçimdeki Orban rejiminin nasıl çalıştığını doğru bir şekilde anlatmaktadır.⁸²³ Çünkü plebisiter lider demokrasileri, bir ülke demokrasisinin ihtiyaçları ve özellikleri ile otoriter yönetimin olası handikapları arasındaki çelişkiyi siyasal krizlere yol açmadan dengeleyebilme becerisine sahiptir. Macaristan açısından bu durumun yansıması, Orban’ın karizması aracılığıyla çatışan toplumsal sınıfları uzlaştırabilmesidir.⁸²⁴ Ancak, sürdürülebilir bir uzlaşma için de zamanın ruhuna uygun bir ideolojinin belirlenerek karizmanın tahkim edilmesi şarttır.⁸²⁵ Körösényi, Illés ve Gyulai, Orban rejiminin 2000 sonrası küresel eğilimler olarak kabul edilen siyasetin şahsileşmesi, karizmanın öneminin artması, seçmen davranışlarının eski toplumsal yarıklara göre hareket etmemesi, siyasal eylemin bireyselleşmesi, partilerin/kurumların önemini kaybetmesi gibi faktörlere uygun politikalar izlediğini söylemektedir. Tüm bu

⁸²¹ Enyedi, *op.cit.*, 2023, s. 24-25.

⁸²² András Körösényi, Gábor Illés, Attila Gyulai, *The Orbán Regime Plebiscitary Leader Democracy in the Making*, Routledge, 2023, s. 345.

⁸²³ *Ibid.*, s.37-39.

⁸²⁴ Körösényi, *op.cit.*, 2018.

⁸²⁵ *Idem.*

veçheleri, “gerçekçiliğin” bir ideoloji olarak özümlediğinin kanıtı olarak görmüşlerdir.⁸²⁶ Bu bağlamda, gerçekçilik ideolojisinin merkezinde güvenlik, istikrar, egemenlik ve ulusal çıkar yer almakta ve bu amaçları gerçekleştiren araçsal uygulamalar, gerçekçilik ideolojisine bir tezat teşkil etmemektedir.⁸²⁷ Özetle, Orban rejiminin liberalizm karşıtlığı da gerçekçiliğin etkisi altındadır; siyasetin liberal ütopyanın parçasıymış gibi de-politik, teknokratik ve deterministik ele alınmasına karşıdır.⁸²⁸

Orban rejiminin ideolojik tanımı için başvurulan bir diğer kavram ise, “illiberalizmdir”. İlk olarak, Zakaria’nın 1997’de post-komünist ülkelerin geçiş sürecinde demokrasinin çoğulcu ilkelerini benimsemesindeki zorluğu anlattığı bu kavram, Orban’ın 2014’de verdiği siyasi bir demecinde yer aldıktan sonra oldukça popülerleşmiştir. Kavramın Orbanca ifade edilme hikayesi ise, Fidesz’in hem Romanya Macarları ile ilişkilerini geliştirmek hem de partinin siyasi stratejisine dönük ideolojik tartışmaları yapabilmek adına etnik Macarların nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu Romanya’nın 1990’dan beri Băile Tuşnad şehrinde organize ettiği Tusvanyos isimindeki yaz kampına dayanmaktadır. Bu kamp, aynı zamanda Orban’ın siyasi manevralarının felsefi temellerinin ipuçlarını verdiği hatta bunu dünyaya ilan ettiği, iddialı söylevlerinin de çıkış noktasıdır.⁸²⁹ Orban’ın Tusvanyos söylevlerinin en ünlüsü de, yukarıda bahsi geçen 2014 yılında yaptığı ve Macaristan’ın liberal demokratik ilkeleri terk ettiğini bildirdiği konuşmadır. Orban, bu ünlü söylevinde salt ekonomik çığara dayanan ve toplumun diğer üyeleriyle sadece rekabet etmeyi düşünen, bireyciliğin ve ahlaki nihilizmin pençesindeki liberalizmi reddetmiş bunun yerine dayanışma yoluyla toplumun bütününe önemseyen, liberal olmayan ve hatta demokrat dahi olmayan

⁸²⁶ *Ibid.*, s.42.

⁸²⁷ Körösenyi, Illés, Gyulai, *op.cit.*, 2023, s.346.

⁸²⁸ Atilla Gyulai, "Reality Free of Ideology: Viktor Orban's Realism and Illiberalism", ECPR General Conference, Hamburg, 2018.

⁸²⁹ Balázs Pivarnyik, “Tusványos: Where Orbán always Saves the World”, <https://budapestbeacon.com/tusvanyos-orban-always-saves-world/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

Singapur'un, Çin'in, Hindistan'ın, Türkiye'nin ve Rusya'nın uluslararası arenada yıldızlar gibi parladıklarını belirterek Macaristan'ın da liberal olmayan illiberal bir demokrasiye ihtiyaç duyduğunu söylemiştir. Ulus devlet, liberal devlet ve refah devleti ile değil, "çalışma refahına" dayanan bir devlet ile toplumun korunabileceğini vurgulamıştır".⁸³⁰ Zakaria'nın olumsuz değerler yüklediği anti-liberalizm, Orban tarafından siyasi programının ideolojik temelini gösterdiği başat bir kavram ve uzun vadeli bir çözüm setinin üst başlığı olarak adeta yeniden yorumlanmıştır. Buna karşılık akademik literatürde illiberalizm, Orban rejimine özgü tutarlı bir ideoloji olarak değerlendirilmemiştir.

Orban rejimi ve illiberalizm ilişkisi üç farklı biçimde araştırma nesnesi haline gelmiştir. İlk biçim, Zakaria'nın kullandığı anlamıyla rejimin liberal demokrasiden uzaklaşma derecesini betimlemek için başvurulan bir kavram şeklindedir.⁸³¹ İkincisi, liberal demokrasinin yine demokratik yollarla geriletmesini anlatmak için kategorize edilen "yeni bir otoriter rejim tipinin" doğduğunu belirtmek için kullanılmasıdır.⁸³² Üçüncüsü ise, popülizmin bir alt başlığı olarak, rejimin liberal kurumlara/yasalara/değerlere dönük saldırısını anlatmak maksadıyla değerlendirilmesidir.⁸³³ Üç yaklaşımın da ortak noktası, illiberalizmin ayırt edilebilir bir

⁸³⁰ Csaba Toth, "Full text of Viktor Orbán's speech at Băile Tuşnad (Tusnádfürdő) of 26 July 2014," <https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

⁸³¹ Andras Bozoki, "Illiberal Democracy Belongs to the Hybrid Regimes." Public Seminar. <https://publicseminar.org/2017/08/illiberal-democracy-belongs-to-the-hybrid-regimes/>, 2017. Jan-Werner Müller, "The Problem With Illiberal Democracy", <https://www.socialeurope.eu/the-problem-with-illiberal-democracy>, (erişim tarihi: 20.03.2023); Jacques Rupnik, "Illiberal Democracy and Hybrid Regimes in East-Central Europe", Katerina Kolozova, Niccolo Milanese (ed.), "Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism", Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023; Heino Nyssönen, Jussi Metsala, "Liberal Democracy and its Current Illiberal Critique: The Emperor's New Clothes?", *EUROPE-ASIA STUDIES*, Vol. 73, No. 2, 2021, s. 287-288; Renata Uitz, "Can you tell when an illiberal democracy is in the making? An appeal to Comparative Constitutional scholarship from Hungary", *International Journal of Constitutional Law*, Volume 13, Issue 1, 2015, s.279-300.

⁸³² Peter Kreko, "The Birth of an Illiberal Informational Autocracy in Europe: A Case Study on Hungary", *Journal of Illiberalism Studies*, Spring, 2022; Heinrich, *op.cit.*, 2019, s.105.

⁸³³ Orban'ın azınlıklara, göçmenlere, LGBTQ bireylere karşı dışlayıcı milliyetçiliğe dayanan popülist bir dil kullandığını belirten çalışmalar, illiberal uygulamalar olarak adlandırılmaktadır. James Dawson and Seán Hanley, "The Fading Mirage of the "Liberal Consensus", *Journal of Democracy*, volume 27, no1,

ideoloji olarak kabul edilmemesidir. Buna karşılık, özellikle Nisan 2022'deki Macaristan seçimlerinden sonra rejimin ideolojik temellerini araştırmaya dönük ilginin artmasıyla illiberalizmin yeni bir ideolojik evren olduğuna ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Laruelle, illiberalizmin yalnızca çeşitli siyasal kavramların başına getirilen alelade bir sıfat olarak kullanılmasının kavramı anlamayı zorlaştırdığını⁸³⁴, yalnızca anti-liberal olarak tanımlanmasının ise fazla basitleştirici olduğunu belirterek⁸³⁵ kendi içinde tutarlılığı olan yeni bir ideoloji olarak anlaşılması gerektiğini iddia etmiştir. İlliberalizmin, siyasi, ekonomik, kültürel, jeopolitik boyutları olduğu ve liberal düzenin krizine dair çoğunlukçu, ulusal egemenlikçi, geleneksel hiyerarşileri ve kültürel homojeniteyi savunan çözümlere sahip olduğunu göstermeye çalışmış, Polonya, İsrail ve Macaristan rejimlerini de bu ideolojinin uzantısı olarak değerlendirmiştir.⁸³⁶ Smilova, farklı kaynaklardan ve coğrafyalardan beslense de illiberalizmin ayrı bir ideoloji olarak değerlendirilmesi gerektiğini, tutarlı bir ideolojik çekirdeğe sahip olduğunu belirtmiştir.⁸³⁷ Ona göre, bir ideoloji olarak illiberalizmin üç ağırlık noktası vardır. İlki, uluslararası kurumların temel hak ve özgürlükleri bahane ederek halk egemenliğini sınırlandıramayacağıdır. İkincisi, “ortak iyinin” bireycilik ve çoğulculuk karşıtı, etnik milliyetçi sınırlara sahip bir yorumuna dayanan hukuk anlayışıdır. Üçüncüsü ise, ulus-devletin refahını amaçlayan küreselleşme karşıtılığıdır.⁸³⁸ Smilova'ya göre Orban rejimi bu ilkelerin yasal ve siyasal süreçleri şekillendirdiğini açık bir şekilde ilan eden tek ülkedir.⁸³⁹ Drinoczi, Orban rejiminin hukuk düzeninde yaptığı değişikliklerin illiberal anayasacılık olarak tanımlandığını; ancak rejime adını

2016. Andrea Petö, “The Illiberal Memory Politics In Hungary, *Journal of Genocide Research*, volume 24, no 2, 2022; Takis Pappas, “The Specter Haunting Europe: Distinguishing Liberal Democracy’s Challengers.” *Journal of Democracy*, volume 27, no 4, 2016, 22–36.

⁸³⁴ Marlene Laruelle, “Illiberalism: a Conceptual Introduction”, *East European Politics*, Volume 38, no 2, s. 308.

⁸³⁵ *Ibid.*, s.311.

⁸³⁶ *Ibid.*, s.312.

⁸³⁷ Ruzha Smilova, “Ideational Core of Democratic Illiberalism”, içinde, Andras Sajo, Renato Uitz, Stephen Holmes (ed.) *Routledge Handbook Of Illiberalism*, New York, Routledge, 2022, s.194.

⁸³⁸ *Ibid.*, s.193.

⁸³⁹ *Ibid.*, s. 195-197.

veren bu ideolojinin içeriğinin tanımlanmadığını belirtmiş; etnik milliyetçilik, egemenlik, gelenekselcilik ve heteronormatif bileşenlerinden oluşan yoğun bir ideolojik içeriğin rejimin anayasal düzenini şekillendirdiğini iddia etmiştir.⁸⁴⁰

Orban'ın Tusvanyos konuşmasında rejimi illiberalizm olarak tarif etmesindeki amaç, siyasi programlarının sağlam ideolojik temellere sahip olduğunu dünyaya göstermektir. Ancak, illiberalizm, rejimin işleyiş mantığını göstermek için kullanılan bir araçtır dolayısıyla, bir kavram olarak savunulacak değerden yoksundur. Bu nedenle, illiberalizm “liberal olmayan her şeyi” barındıran şemsiye bir kavram olarak algılanmakta ve Orban rejiminin idealist değil pragmatist bir strateji ile hareket ettiğini düşündürmektedir. Bu hususlar, Orban'ı rejimi tanımlamak için yeni bir kavram arayışına sokmuştur. 2018 yılındaki Tusvanyos kampında ise rejimin ideolojisini bu sefer “Hıristiyan demokrasisi” olarak tanımlamış ve bu tanımı da göçmen karşıtlığıyla, çok kültürlülüğü ve küreselleşmeyi reddeden vurgularla özellikle de Hıristiyan aile modeline dayanan özellikleriyle tahkim etmeye çalışmıştır.⁸⁴¹ Gelinek noktada altının dikkatlice çizilmesi gereken şey şudur: Orban'ın rejimi hangi kavramla tarif ettiğinden daha da önemlisi, bu kavramların işaret ettiği ideolojik içeriklerin aslında Fidesz iktidarından önce pek bilinmeyen ancak Macaristan'ın çok önemli entelektüellerinin yıllar süren siyasi-akademik çalışmalarının sonucunda oluşmasıdır.

1990'ların başından itibaren Fidesz, hem Macaristan'ın muhafazakâr-milliyetçi aydın çevresi ile hem de küresel ölçekte Thatcher-Reagan etkisiyle muhafazakarlığın liberalizme eklemlenmesine karşı çıkan entelektüeller ile yakın bir ilişki geliştirmiştir. Fidesz'in seçim zaferi elde ettiği 2010 öncesinde parti, siyasal, felsefi, kültürel ve edebi

⁸⁴⁰ Timea Drinoczi, “The Unfolding Illiberalism In Hungary”, *Review of Central and East European Law* 47, no 3–4, ss. 352–380.

⁸⁴¹ Viktor Orban, “Speech at the 29th Bálványos Summer Open University and Student Camp”, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-29th-balvanyos-summer-open-university-and-student-camp/>, (erişim tarihi: 01.04.2023).

alanları kapsayan uzun bir ideolojik hazırlık evresi geçirmiştir. Sivil toplum ve düşünce kuruluşları, dini vakıflar ile üniversiteler partinin mutfağının inşa edilmesinde aktif bir rol oynamıştır. Özellikle 2002-2010 yılları arasında Fidesz, anamuhalefet partisi olmasına rağmen “yurttaş çevreleri birliği” adı altında toplanan dernek/vakıf ağı ile kamusal alanı fetetmiş, 1989 sonrasındaki sol/liberal hegemonyayı sona erdirebilmiştir.⁸⁴² Bu sayede, Enyedi’nin saptadığı üzere Orban rejimi, “erdemli bir hayat nasıl olmalıdır?”, “temsil edilen bir topluluğun doğası nedir?”, “yurttaşlar ve devlet arasındaki ilişki nedir?” gibi bir ideolojik hareketin ihtiyaç duyduğu sorulara cevap bulmuş, böylelikle evrensel ölçekte bir iddia ortaya koyabilmiştir.⁸⁴³ Orban, 2018 yılında Tusvanyos’ta yaptığı konuşmada “30 yıl önce Avrupa’nın geleceğimiz olduğunu düşünmüştük. Bugün Avrupa’nın geleceği olduğumuza inanıyoruz” diyerek evrensellik iddiasını açıkça ifade etmiştir.⁸⁴⁴

Fidesz’in entelektüel düzlemde gösterdiği olağanüstü çaba, partinin geniş bir toplumsal tabana oturmasını sağlamış böylece her sosyal krizde kendi çekirdek seçmenini yeniden konsolide edebilmesinin önünü açmıştır. İktidara geldikten sonra otoriter politikalara gösterilen uluslararası tepkiye rağmen Fidesz’in seçmenleri sürekli mobilize edebilmesini kolaylaştıran neden burada aranmalıdır. Bu nedenle, Orban’ın ve partisinin seçim başarılarının temel nedeni olarak otoriter rejimi ve uygulamalarını göstermek, rejimin kamuoyu desteğini anlama konusunda bakışımızı körleştirmektedir. Fidesz’in uzun süreli başarısının sırrını çözümlmek için toplumsal rızayı üreten kurumsal ve düşünsel yapıya odaklanılması gerekmektedir.

⁸⁴² Bela Greskovits, “Rebuilding the Hungarian Right through Conquering Civil Society: The Civic Circles Movement”, *EAST EUROPEAN POLITICS*, Vol. 36, NO. 2, 2020, s. 249-250.

⁸⁴³ Enyedi, *op.cit.*, 2023, s. 12.

⁸⁴⁴ Katerina Kolozova, Niccolo Milanese (ed.), “*Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism*”, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023, s.2.

3.2. FIDESZ'İN PARTİLEŞME SÜRECİ

3.2.1. Liberal Fidesz

Genç Demokratlar Federasyonu, kısaca Fidesz, 37 genç tarafından 30 Mart 1988'de kurulmuştur. Partinin bu adı seçmesinin nedeni, Komünist Parti'nin gençlik organizasyonu "Genç Komünist Ligi'ni" kendisine rakip seçmesidir. Fidesz'i oluşturan üniversite öğrencileri ve genç entelektüeller, düşünsel düzeyde komünizmin gençler üzerindeki etkisini kırmayı amaçlamış bu nedenle çoğunluğu ülkenin en prestijli hukuk fakültesi öğrencilerinden oluşan bir ekiple partiyi kurmuştur.⁸⁴⁵ Partinin programı Fidesz'in iktidar yıllarında meclis başkanlığı görevini üstlenecek olan Laszlo Köver'in koordinasyonunda yazılmıştır. Program, radikal liberal bir alternatif sunmakta; özel mülkiyet, piyasa ekonomisi ve minimal devlet, güçler ayrılığı, insan hakları gibi liberal ilkeleri partinin temeli saymaktadır.⁸⁴⁶ Diğer yeni kurulan partilerden farklı olarak kuruluş programında partiye üyelik için 35 yaş üst sınır olarak belirlenmiştir. Fidesz'in kurucuları, üyelik yaş sınırı koyarak iki şeyi amaçlamışlardır. İlki, bir şekilde komünist dönemin parçası olmuş bütün aktörleri dışlayarak eski rejime temelden karşı çıkmaktır. İkincisi ise, eski rejimin siyasal gerilimlerinin uzağında durmak istemişler ve reformcu liberal ekonomistler ile sendikacı sol siyasetçiler arasındaki geleneksel gerilimin bir parçası olmak istememişlerdir.⁸⁴⁷ Bir siyasal partinin maksimum üye ve oy sayısını hedeflemesinin doğallığı düşünüldüğünde, Fidesz'in yaş sınırı koyması, ülkenin liberal demokrasiye geçiş sürecinde partinin "radikal" bir değişikliği savunduğunu göstermektedir.

⁸⁴⁵ Csilla Kiss, From Liberalism to Conservatism: The Federation of Young Democrats in Post-Communist Hungary, *East European Politics and Societies: And Cultures*, volume 16, issue 3, 2002, 739-759. Andras Bozoki, Rolling Transition and the Role of Intellectuals: *The Case of Hungary*, CEU press, 2022. Andras Körösenyi, *Government and Politics in Hungary*, CEU Press, 1999.

⁸⁴⁶ Kiss, *op.cit.*, 2002, s. 741.

⁸⁴⁷ Szelenyi, *op.cit.*, 28-32.

Macaristan’da liberal demokrasiye geçiş süreci, siyasi elitler ve entelektüeller tarafından yönetilmiş, müzakereci bir devrim yaşanmıştır. Bozoki’nin ‘‘yuvarlanarak geçiş’’ olarak adlandırdığı dönüşümün tamamen elitlerin kontrolünde gerçekleşmesi, Macaristan’ı diğer post-komünist ülkelerden ayırıştırmaktadır. Örneğin, Polonya’da toplumun geniş katmanları yeni rejimin inşasında aktif bir rol oynamış, işçi sınıfının, köylülerin, sendikaların ve orta alt sınıfların geleneksel dünya görüşünü yansıtan Hıristiyan demokrat bir ideoloji ile geçiş süreci yapılırken Macaristan, Budapeşte entelijansiyasının liderliğinde insan ve azınlık hakları temelli bir ideolojinin etkisiyle yapılanmıştır.⁸⁴⁸ Geçiş sürecinin bu elitist karakteri, yuvarlak masa görüşmeleri olarak adlandırılan Macar Komünist Partisi(MSZMP) ile muhalefet arasındaki müzakerelere katılan siyasi partilerin lider kadrosunun önemini artırmıştır. Bu partilerden biri olan Fidesz, müzakere sürecinde komünist döneme karşı şahin bir tutum takınmış, Kadar döneminin kurumsal yapısının tamamen kaldırılması gerektiğini, serbest ve adil seçimler ve demokratik anayasal bir rejim için uygun kamusal düzenin inşa edilmesini savunmuş ve komünist partinin geçiş sürecine liderlik etmesi yerine birleşik bir muhalif cephenin bu süreci yönetmesi için çabalamıştır.

Yuvarlak masa müzakereleri devam ederken Sovyet tankları ile bastırılan 1956 Devrimi’nin lideri Macar ulusal kahramanı Imre Nagy’nin mezarının onure edilerek yeniden gömülmesi kararlaştırılmış, Fidesz’in doğal lideri olarak öne çıkan Viktor Orban, Macar gençliği adına söz alarak bir konuşma yapmıştır. Orban konuşmasında ülkede kalan son Sovyet askerlerinin Macaristan’ı terk etmesi gerektiğini söylemiş, radikal komünistler-reformcu komünistler ayrımı yapmamış, bütün olarak Macar Komünist Partisi’ni 1956’nın sorumlusu olarak suçlamış ve Macar gençliğinin Imre Nagy’e halkı için komünist ideolojiden vazgeçmesi nedeniyle saygı duyduğunu

⁸⁴⁸ Bozoki, *op.cit.*, 2022, s. 214.

vurgulamıştır. Orban'ın bu politik yaklaşımı, Fidesz'in komünist dönemin topyekûn gayrimeşrulaştırılmasına karşı çıkan diğer muhalif partilerden ayrıştığını göstermiştir.⁸⁴⁹

Orban'ın genç yaşına rağmen “konuşulmayı konuşarak” gösterdiği cesaret ve elitler arasında jenerasyonel bir dönüşümü hedefleyen devrimci radikalliği,⁸⁵⁰ Fidesz'in popülerliğini artırmış ve parti 1990 yılında yapılan ilk genel seçimlerde %9 oy alarak 22 milletvekilliği kazanmıştır. Orban da partinin meclis grubu başkanlığına seçilmiştir. Muhafazakâr milliyetçi Macar Demokratik Forum (MDF) 'nin iktidar olduğu 1990-1993 arasında Fidesz, liberal çizgide muhalefet etmeye devam etmiş ve Orban partisinin 1992 yılındaki kongresinde MDF'yi topluma dine dayalı çürümüş bir ideoloji dayatmakla suçlamıştır.⁸⁵¹ Aynı yıl Liberal Enternasyonal'e katılan parti, Alman liberalleri ile yakın ilişki kurmuştur.⁸⁵² Bu başarılı başlangıca rağmen, partinin liberal çizgide sürdürdüğü siyasi hayatı yalnızca 4 yıl sürmüştür.

3.2.2. Muhafazakâr Fidesz

Fidesz, 1993 yılı kongresinde merkez/liberal görüntüsünden uzaklaşmaya başlamış, muhafazakâr sağ bir çizgiye doğru evrilmiştir. Orban, kongrede partiyi “ulusal liberal” olarak adlandırmış, söylevinde liberal demokrasinin erdemlerine dönük övgüler son bulmuş, sert bir komünizm karşıtlığı tercih etmiştir.⁸⁵³ Kongrede partinin kolektif liderliğe dayanan ademi-merkeziyetçi yönetim anlayışı terk edilmiş, Orban parti başkanı seçilmiş ve karar alma süreçleri ve partinin finansal kaynaklarının yönetimi⁸⁵⁴ Orban'ın tasarrufuna bırakılmıştır. Üyelik için 35 yaş sınırı da kaldırılmış böylece Fidesz bir gençlik hareketinden partiye dönüşmüştür.⁸⁵⁵ Orban'ın otoriter bir yönetim tesis etmesi

⁸⁴⁹ Szelenyi, op.cit., 2022, s.31.

⁸⁵⁰ Bozoki, op.cit., s.362.

⁸⁵¹ Kiss, op.cit., 2002, s. 741.

⁸⁵² Szelenyi, op.cit., 2022, s.34.

⁸⁵³ Umut Korkut, “*Liberalization Challenges in Hungary: Elitism, Progressivism, and Populism*”, Palgrave Macmillan, 2012.

⁸⁵⁴ Simicska'nın hikayesi için bakınız: s. 182-190.

⁸⁵⁵ Kiss, op.cit., 2002, s. 743.

ve muhafazakâr kırılma işareti vermesi, parti içinde ilk defa hizipleşme çıkarmış ve Gabor Fodor liderliğinde liberal kanat⁸⁵⁶ Orban'a karşı parti içi muhalefete başlamıştır. İnsan ve azınlık haklarının önemi gibi liberal özgürlükçü ilkelerin savunulmasının gerekliliğini savunan bu kanat⁸⁵⁷ kültürel muhafazakâr, Roman azınlık karşıtı Laslzo Köver'in başını çektiği milliyetçilerle rekabet etmiştir.⁸⁵⁸ 1994 seçimlerine giderken partinin liberal ve muhafazakâr kanadı arasındaki çekişmenin derecesi, siyaseten tam bir ayrışma yaşanması sonucunda şiddetlenmiştir. Liberaller, bir diğer merkez-liberal "Özgür Demokratlar İttifakı (SZDSZ)" ile ittifak yapılmasını savunmuş, muhafazakârlar ise iktidardaki MDF'ye karşı yumuşak bir tutum takınılmasını buna karşılık SZDSZ ve Komünist Parti'nin mirasçısı "Macar Sosyalist Partisi (MSZP)'ye" karşı pozisyon alınmasını desteklemiştir.⁸⁵⁹ Orban'ın muhafazakar kanada verdiği güçlü destekle birlikte seçim süresi boyunca Fidesz, MSZP-SZDSZ hattına karşı anti-komünist bir dille kültür savaşı başlatmış, MDF tabanına ise yumuşak mesajlar vermiştir.⁸⁶⁰ Ancak, bu yarım U-dönüşünü anlatmaya fırsatı olmayan Fidesz seçmenler tarafından cezalandırılmış, partinin oyları %7'ye düşmüştür. MSZP-SZDSZ koalisyonunun kurulmasıyla alınan mağlubiyeti partinin muhafazakâr kanadının sorumluluğunda gören liberaller, Fidesz'ten istifa ederek SDZSZ'ye katılmıştır. Bu noktadan itibaren partinin çekirdek elitlerinde büyük bir değişiklik olmamış, 28 yıl boyunca aynı kadro liderlik etmeye devam etmiştir.⁸⁶¹

Seçim mağlubiyetine rağmen Orban ve ekibi, muhafazakarlaşma patikasından çıkmamış, yenilginin nedenini sol-liberal elitlerin uluslararası kurumlar ve sermaye ile

⁸⁵⁶ Bu kanatın başlıca isimleri Gabor Fodor, Istvan Hegedüs, Lajos kosa, Zsuzsanna Szelenyi, Peter Molnar olarak sayılabilir. Körösenyi, *op.cit.*, 1999.

⁸⁵⁷ Kiss, *op.cit.*, 2002, s.743.

⁸⁵⁸ Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s. 35.

⁸⁵⁹ Kiss, *op.cit.*, 2002, s.743.

⁸⁶⁰ Janos Matyas Kovacs, Balasz Trencsenyi, Conclusion: Hungary-Brave and New? Dissecting a Realistic Dystopia, içinde, Janos Matyas Kovacs, Balasz Trencsenyi (ed.), Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation", London, Lexington Books, 2020, s.404.

⁸⁶¹ Bozoki, *op.cit.*, 2022, s.365.

kurduğu ilişkiye bağlamıştır.⁸⁶² Üstelik, Fidesz'in 1995 kongresinde partinin ideolojik çerçevesi belirginleştirilmiş, MSZP-SZDSZ çizgisindeki sol-liberal ittifak ile arasına ayırım koyulmuş, Hıristiyan-milliyetçi sağın öncü partisi olma hedefi zikredilmiştir.⁸⁶³ Fidesz'in sağ-muhafazakarlığa yönelmesinin yalnızca seçim taktiği olarak planlanmadığını gösteren bu konuşma, partinin yeni ideolojik koordinatlarının anlaşılması için muhafazakar patikayı yaratan nedenlerin açıklanmasını gerektirmektedir. Bunlardan ilki, 1990 seçimlerinde MDF'nin seçimleri kazanması fakat sonrasında hızla düşen popülaritesinin nedenlerinden Fidesz'in çıkardığı derstir. İki savaş arası dönemde Macaristan'ı yöneten Horthy Rejimi'nin aristokratik toprak sahipleri ve küçük esnaf sınıfına dayanan romantik politikasını ve Triannon Antlaşması sonrası ülke dışında yaşayan Macarların ulusal bağlam içerisine tekrar sokulmasını amaçlayan bir grup sosyal bilimci entelektüelin kurduğu MDF⁸⁶⁴, 1990 seçim kampanyasında kültürel olarak milliyetçi bir söylemde bulunurken ekonomik geçişin acı reçetesiz ve yavaş olacağını vaad etmiş ve sakin güç sloganı ile ilk demokratik seçimleri kazanmayı bilmiştir.⁸⁶⁵ Buna karşılık, demokratikleşmenin piyasalaşma ile el ele gitmesi ve olağanüstü bir hızla yapılan özelleştirmeler sonucunda MDF, alt sınıflara verdiği sözleri yerine getirememiştir. MDF'nin neoliberal politikalar uygulamasına partinin en önemli isimlerinden biri olan Istvan Csurka itiraz etmiş, yabancı sermayenin ülkedeki açılmadan faydalanarak kamu varlıklarını yağmaladığını vurgulamış ve partiden kopmuştur. Geçiş süreci nedeniyle yoksullaşan kitleler, aldatılmışlık duygusuyla desteklerini MDF'den çekmiş, Csurka gibi aktörlerin kopması da milliyetçi-muhafazakâr popülizmin kitlesel desteği sürdürme kabiliyetini sakatlamıştır. Fidesz elitleri, MDF'nin 4 yıllık iktidar döneminden iki sonuç çıkarmıştır. İlki, MDF'nin iktidara gelmesiyle Horthy Dönemi'nin gelenekselci görüşlerinin halkta karşılığının

⁸⁶² Szelenyi, op.cit., 2022, s.39.

⁸⁶³ Kiss, op.cit., 2002, s.744.

⁸⁶⁴ Bozoki, op.cit., 2022, s.328-330.

⁸⁶⁵ *Ibid.*, s.338.

yüksek olduğu görülmüştür dolayısıyla temel hak ve özgürlükler üzerine temellenen liberal değerlerin tesis edilmesi ile ilgili bir toplumsal talep algılanmamıştır. İkincisi, Kadar Rejimi'nin tüketim odaklı paternalist-refahçı ekonomi politikasının geçerliliği ortaya çıkmış⁸⁶⁶, piyasaya olan desteğin ise beklenen düzeyin altında kaldığı anlaşılmıştır. 1993'te MDF'nin lideri Jozsef Antall'ın ölmesi ile partinin daha fazla zayıflaması, Fidesz'in muhafazakâr kırılmasında zamanı hızlandıran bir etki yaratmıştır.

Fidesz'i muhafazakâr patikaya iten ikinci neden, bir diğer liberal parti olan SZDSZ ile olan rekabetinin sınıfsal bir eksene sahip olmasıdır. Fidesz'in kurucu kadroları taşradan ve köylerden Budapeşte'ye üniversite okumaya gelen gençlerden oluşurken SZDSZ üyelerini Budapeşteli entelektüeller domine etmektedir. Çoğunluğu holokost mağduru ailelerden geldiği için komünist döneme ilişkin temelden bir düşmanlık taşımayan bu kadrolar, kırsal ve ulusal özellikler barındıran Fidesz'e göre MSZP'nin ılımlı kanadına kendilerini daha yakın hissetmektedir.⁸⁶⁷ Macaristan'da tarihi temelleri olan⁸⁶⁸ toplumsal bir çatışma ekseni olarak kır-kent mücadelesi⁸⁶⁹, demokratikleşmeyle tekrar açığa çıkmış ve kırın tarımcı popülist, milliyetçi radikal ve anti-komünist eğilimlerine karşı kozmopolit liberal değerleri savunmada uzlaşan MSZP ve SZDSZ'nin ittifak yapmasına neden olmuştur.⁸⁷⁰ Kendisi de kırsalda büyüyen bir siyasetçi olarak Orban, Horthy Dönemi'nin milliyetçiliğinin ve Kadar Dönemi'nin paternalizminin Macar steplerinin derinlerinde yaşadığını sezinlemiş ve liberal cepheye karşı bir karşı dalganın gelişeceğini öngörmüştür. Geçiş sürecini yöneten sol/liberal ittifakın insanların kalbine ve ruhuna dokunmayan, uluslararası kurumların

⁸⁶⁶ Bakınız ekonomi düzeni.

⁸⁶⁷ Kovacs, Trencsenyi, *op.cit.*, 2020, s.403.

⁸⁶⁸ Korkut, iki savaş arası dönemde Macaristan'daki ana siyasi mücadele ekseninin ulusal-popülist kır ile kozmopolit kent elitleri arasında olduğunu belirtmektedir. Korkut, *op.cit.*, 2012, s. 27 ve 92.

⁸⁶⁹ Körösenyi, *op.cit.*, 1999, s. 66.

⁸⁷⁰ *Idem.* Korkut, *op.cit.*, s. 92-93.

telkinlerinden beslenen kural temelli yönetim anlayışının⁸⁷¹ enformel bağların önemine inanan kırdı tutmayacağını anlamıştır.⁸⁷² Bu nedenle Macar halkındaki anti-elitist popülist geleneğin yeniden doğacağını tahmin etmiş ve kendisini bu tepkinin üstünde sörf yapmak için hızla liberal cepheden uzaklaştırmıştır.

Fidesz'in dramatik bir ideolojik dönüşüm yaşamasının üçüncü nedeni, siyasal ve kültürel düzlemde Macar muhafazakarlığının entelektüel temellerini atan düşünce kuruluşlarının Fidesz ile organik bir bağ kurmasıdır. Özellikle 1991 yılında kurulan "Szazadveg" ve "Batthyány Lajos Alapítvány" gibi düşünce kuruluşları, liberalizmin hegemonik olduğu geçiş sürecine karşı muhafazakâr ideoloji içerisinden düşünsel bir cevap üretmeye çalışmış, bunun için de muhafazakarlığın liberalizm karşısı kökenlerini canlandırmaya çalışmıştır. Bu kuruluşlar, düşünsel uğraşlarını pratik siyaset ile birleştirmiş, muhafazakâr/milliyetçi partilerin sol-liberal rakipleri karşısında tutarlı bir ideolojik rehber eşliğinde başarılı olabilmeleri için politika önerileri geliştirmiştir. Özellikle, MDF'nin lideri Antall'ın öldüğü 1993 yılından itibaren Fidesz'e tamamen eklemlenen bu kuruluşlar, Fidesz'in çoğunluğu hukukçudan oluşan kadroları ile yakın çalışma imkânı elde etmiştir. Örneğin, Szazadveg'in en önemli ismi olan Andras Lanczi'nin moderniteye muhafazakâr bir eleştiri getirmeye çalışan Leo Strauss'un siyasi görüşleri üzerine yazdığı "Modernite ve Krizleri" başlıklı doktora tezini 1993 yılında savunması ile Fidesz'in ideolojik dönüşümünün aynı yıl olması tesadüf değildir. Bu sayede, Fidesz geçiş sürecini eleştirerek muhafazakarlığa yönelme kararını verdiğinde bu kararı destekleyecek düşünsel çerçeveyi hazır bulmuştur.

Macaristan'da muhafazakarlığın liberal kampa muhalefetin bayraktarlığını yapmasında,1990'lardan itibaren ülkedeki siyasi-felsefi tartışmaları etkilemiş Macar

⁸⁷¹ Elit liderliğindeki liberalleşmenin demokratikleşmeye verdiği zarar ile ilgili bakılabilir: Korkut, op.cit., s.57-81.

⁸⁷² Chris Hann, In Search Of Civil Society, Social Science Information, volume 59, issue 3, 407-536, Kovacs, Trencsenyi, op.cit, 2020, S.385.

asıllı filozof Thomas Molnar etkili olmuştur. Molnar, ABD muhafazakarlığının kurucu babası olarak kabul edilen Russel Kirk çevresinde bulunmuş, Eric Voegelin ile yakın arkadaş olmuştur. Molnar, muhafazakarlığın liberal yorumlarından kendisini ayırmış, liberalizmi ve komünizmi eşitleyerek ütopyacılıkla suçlamış ve her iki ideolojiyi pagancılık olarak tanımladığı modernizmin ikiz kardeşleri olarak görmüştür. Ayrıca, bu iki ideolojinin de inşa ettiği modern seküler toplumun insanın erdemli yaşaması için bir rehber olamayacağını belirtmiştir.⁸⁷³ Bu nedenle, mutlak bir ilerlemeye duyulan ütopyanın yerine ilahi hakikat ve insan doğası ile uyumlu “realizmin” esaslarına göre kamusal alanın dizayn edilmesi gerektiğini söylemiştir.⁸⁷⁴

Molnar’ın felsefi-ahlaki bir perspektif sunarak liberalizmi ve komünizmi eşitlemesi, geçiş sürecinden hayalkırıklığı yaşayan muhafazakâr-milliyetçiler için küresel düzlemde anti-liberal eğilimleri kavramak için bir araç olmuştur. 1990’dan sonra Macaristan’ın çeşitli üniversitelerinde dersler veren Molnar, sağ-popülist düşüncenin evriminde Schmitt, Strauss ve Voegelin’e özel önem verilmesine ve yukarıdaki iki kuruluşun entelektüel temelini bu isimlerin görüşleri doğrultusunda şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle, Orban’ın ilk dönemi olan 2000 yılında Thomas Molnar’a devlet ödülü verilmiş, 2013 yılında ise Szazadveg’in yayın direktörü ve Orban’ın eski danışmanı Attila Karoly Molnar⁸⁷⁵ yönetiminde “Thomas Molnar Enstitüsü” kurulmuştur. Molnar’ın düşüncelerinin omurgasını oluşturduğu muhafazakâr düşüncenin evrimi ile Fidesz’in solu ve liberalleri aynı kampa ittiği siyasi stratejisinin örtüşmesi, her iki kuruluşun çalışma alanları ile Fidesz’in amaçlarını örtüştürmüştür.

⁸⁷³ Balázs M. Mezei, “Thomas Molnar’s Place In American Conservatism”, <https://isi.org/modern-age/thomas-molnars-place-in-american-conservatism/>, (erişim tarihi: 01.04.2023).

⁸⁷⁴ *Ibid.*

⁸⁷⁵ Attila Karoly Molnarın, The Impossibility of Utopia, https://www.hungarianconservative.com/articles/reviews/mpossibility_of_utopia_attila_karoly_molnar_id_ealists_and_realists/, (erişim tarihi: 01.03.2023).

1994 seçimleri Fidesz ve Orban için bir mağlubiyet olsa da sonuçlar Fidesz'in sosyolojik tespitlerinin, stratejik manevralarının ve entelektüel hazırlığının doğru yönde olduğunu kanıtlamıştır. Liberalizm karşıtı muhafazakâr cepheyi oluşturan partiler, MDF (%11,7), Bağımsız Küçük Esnaf Partisi (FKGP) (%8.8), Hıristiyan Demokrat Halk Partisi (KDNP)(%7) ve Fidesz (%7) yüzde 34'e yakın oy almıştır. Özellikle, küçük köylü ve esnafın desteklediği FKGP'nin ve kilisenin desteklediği KDNP'nin oy oranları, Fidesz'in kırsal ile bütünleşen bir ideolojiye yönelme kararını desteklemiştir. Bu nedenle, Fidesz'in 1998 seçimlerine giderken temel amacı, bu partilerin seçmenlerini devşirmek ve anti-liberal sağın büyük partisi haline gelmektir. Orban liderliğinde Fidesz, 4 yıl içinde bu amacı gerçekleştirmek için 3 temel strateji izlemiştir. İlk olarak, oyları yarı yarıya düşen MDF'nin Antall'ın ölümüyle doldurulamayan liderlik krizini derinleştirmiş, parti elitleri arasındaki ayrılığı körüklemiş ve MDF'nin tutarlı bir siyasi çizgi takip etmesini zorlaştırmıştır. Fidesz elitleri bu yolla MDF seçmenlerinin, diğer sağ partilere göre daha disiplinli ve net mesajlar veren Fidesz'e yöneleceğini tahmin etmiştir. İkinci olarak, FKGP'nin ve KDNP'nin yaslandığı toplumsal tabanları Fidesz'e kanalize etmeye dönük bir söylem geliştirmiştir. Horthy Rejimi'nin önemli partilerinden biri olan FKGP, 1989 sonrasında yeniden canlandırılmış ve köylülerden ciddi bir destek görmüştür. Bu sınıf, Komünist Rejim'in çiftlikleri kolektifleştirmesi nedeniyle en yoğun anti-komünist duygulara sahip olan toplumsal gruptur.⁸⁷⁶ Fidesz, Horthy Dönemi'nin milliyetçiliğini ve komünizm karşıtlığını kullanarak entelektüel kadroları olmayan FKGP'yi yutmayı amaçlamıştır. KDNP ise, siyaseti Hıristiyan ahlakı temelinde algılayan, Macar Katolik Kilisesi'nin ve cemaatinin politik uzantısı olarak görülmektedir.⁸⁷⁷ Bu nedenle, oldukça dar fakat sadık (hem 1990'da hem de 1994'te %7 oy almıştır) bir tabana sahiptir. Fidesz, dini bir cemaat gibi hareket eden bu seçmenin partilerinden kopmayacağını bildiği için

⁸⁷⁶ Körösenyi, *op.cit.*, 1999, s. 44-45. Bozoki, *op.cit.*, 2022, s.371-375.

⁸⁷⁷ Körösenyi, *op.cit.*, 1999, 45-47. Bozoki *op.cit.*, s.375-378.

KDNP'ye birleşmeyi teklif etmiş ve 1997'de 11 kişilik KDNP meclis grubu Fidesz'e geçmiştir.⁸⁷⁸ Fidesz'in Katolik Kilisesi ve cemaati ile olan bu koalisyonu, partinin taşradaki ağırlığını artırmış, söylemlerinde dini-ulusal öğelerin daha fazla kullanılmasına dikkat edilmiştir. Üçüncü olarak Fidesz, liberal SZDSZ'nin MSZP ile ittifak yapmasına kızan ve Kadar Rejimi'nin baskılarından dolayı anti-komünist duygusu yüksek seçmeni partiye dahil etmeye çalışmıştır.⁸⁷⁹ SZDSZ'nin sağ blok ile arasına mesafe koyması ve 1995'te koalisyonun ülkenin en büyük kemer sıkma paketine imza atması,⁸⁸⁰ SZDSZ seçmeninin partisine verdiği desteği azaltmış, Fidesz'in işini kolaylaştırmıştır.

Ekonomik krizlerle boğuşan SZDSZ-MSZP koalisyonu, neoliberal politikaların toplumsal desteğinin düşmesine neden olurken siyasal özgürleşmenin refah getireceği beklentisini azaltmıştır. Horthyici şovenist milliyetçilik ile Kadarıcı Gulaş Komünizmi'nin eklemlediği kırsal popülizm yükselmiş⁸⁸¹ ve bu grupların yaşadıkları refah kaybı, eski rejimlere duyulan nostaljik özlemi artırmıştır. Sağı birleştirerek 1998 seçimlerine giden Fidesz, bu sistemik krizi bir kültür savaşına çevirmiştir. Liberal siyasetçilerin ülkeyi yabancı sermayeye sattığını, yargı bağımsızlığının siyasal karar alma sürecini yavaşlatarak egemenlik sorunu yarattığını vurgularken yeni dönemin "Kutsal Taç" mitolojisi etrafında şekillenen tarihi anavatanı ve bekası olan komşu ülkelerdeki Macarları temel alarak yasa yapması gerektiğini belirtmiştir.⁸⁸² Fidesz'in demokratik sistemin ve sol-liberal partilerin siyasi meşruiyetini sorgulaması, Macar siyasetinin kutuplaşma eksenini derinleştirmiş, kır/kent, sol/sağ gibi tarihi bölünmeleri gün yüzüne çıkarmıştır.⁸⁸³

⁸⁷⁸ Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s. 41.

⁸⁷⁹ Kovacs, Trencsenyi, *op.cit.*, 2020, s. 404.

⁸⁸⁰ Bakınız s.128.

⁸⁸¹ Kovacs, Trencsenyi, *op.cit.*, 2020, s.400.

⁸⁸² Szelenyi, *op.cit.*, 2022, s.67.

⁸⁸³ *Ibid.*, s.43.

1998 seçimlerinde en fazla milletvekilliği kazanan parti Fidesz olurken SZDSZ %20'lerden %7'ye düşmüş, MDF ise %2.5'lük oy oranı ile marjinalleşmiştir. Buna karşılık, kırsal popülizmin gücü ile FKGP oylarını yükseltmiş, %13 oy ile parlamentoya girmiştir. Orban, Fidesz-FKGP-MDF'den oluşan bir milliyetçi cephe hükümeti kurmuştur. Bu hükümet, geçiş sürecinin radikalleştirdiği kitlelerin beklentilerini karşılayacak radikal bir sistem değişikliği yapmamış ve neoliberal politikaları takip etmiştir. Orban, iktidarı boyunca siyasi popülizmden yararlanmış⁸⁸⁴ böylece koalisyon ortaklarının seçmenlerini tamamen ele geçirmiştir.⁸⁸⁵ Buna karşılık, artan kültürel kutuplaşma, MSZP-SZDSZ'nin de canlı kalmasını sağlamıştır. Fidesz, hukuk, dış politika ve ekonomi alanında liberal demokrasiye alternatif geliştirebilecek bir model koyamamış, sol/liberal kampı yarmayı başaramamıştır. 2000 yılında AB'ye tam üyelik tarihinin 2004 olarak belirlenmesi ile birlikte halkta yeniden refah beklentisi canlanmıştır. Ancak, AB ile uyumlu partilerin bu süreci tamamlayabileceği söylemi, MSZP-SZDSZ partilerinin en önemli seçim kozu olmuştur.

2002 seçimlerinde Fidesz, FKGP'yi (% 0.75) tamamen yutarak oylarını (%41) rekor bir rakama çıkarmasına rağmen, MSZP'nin (%42) gerisinde kalmıştır. SZDSZ'nin desteğini alan MSZP (%5.5) ile koalisyon hükümeti kurmuştur. Orban, seçim mağlubiyetini ileride kendisine motto olarak seçeceği⁸⁸⁶ “[h]içbir yere gitmiyoruz. Ulus yabancı güçlerin nüfuzu altına girdiğinde yerinde kaldı. Tatarlar veya Türkler tarafından ezildiğinde yerinde kaldı. (...) Partimiz ve milletvekillerimiz parlamentoda muhalefet sıralarında olabilir ancak biz hiçbir zaman olamayız, çünkü

⁸⁸⁴ “Kutsal Taç müzeden alınarak parlamentoya taşınmıştır. Brave new hungary, s.405. köylerde geleneksel programlara ve bayramlara sıklıkla katıldı. Hükümette, macar devletinin kuruluşunun 1000.yılı etkinliği düzenledi ilk defa 2000'de bu ideolojiye destek vermek için. Tainted democracy, s.46.

⁸⁸⁵ Görünürlüğü tamamen düşen MDF, 2002 seçimlerinde Fidesz'in listesinden girmek zorunda kalmıştır.

⁸⁸⁶ PM Orbán: “Homeland cannot be in opposition”, <https://abouthungary.hu/blog/pm-orban-homeland-cannot-be-in-opposition>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

ulus muhalefette olamaz”⁸⁸⁷ cümleleriyle karşılaşmış, seçim mağlubiyetini tanımamış ve kendisini ulus ile özdeşleştirerek yeni iktidarın meşruiyetini kabul etmemiştir. Bu mağlubiyet, Orban’a salt düşünsel hazırlık ile liberal hegemonyanın geriletilemeyeceğini düşündürmüştü ve “sol/liberalleri ulus düşmanı olarak tanımlama ve şeytanileştirme” söyleminin yeterli olmadığını göstermiştir.⁸⁸⁸ Bu nedenle, sivil toplumu domine etmek için, “Sivil Daireler Hareketi” adı verilen, sosyal, siyasal, kültürel alanda siyasal iktidarın politikalarına karşı direnç oluşturmayı hedefleyen bir dernekler ağı yaratılmıştır. Kısa sürede hızla büyüyen ve geniş bir üye tabanı oluşturan sivil daireler, Fidesz’in kültür savaşında karşı kutupta yer alan kentli, iyi eğitilmiş orta sınıfları ikna etmek için tasarlanmıştır.⁸⁸⁹ Orban’ın 1987’de savunduğu yüksek lisans tezinde Gramsci’nin sivil toplum nosyonu üzerine çalışması, Sivil Daireler Hareketi’ni yaratmasında etkili olmuştur.⁸⁹⁰ Gramsci’nin sivil toplumu ideolojik-kültürel etkinliklerin belirleyici olduğu bir hegemonik üstünlük alanı olarak tanımlamasından⁸⁹¹ yola çıkan Orban, “Polonya Dayanışması” hareketini incelemiş ve Batı Avrupa’nın tersine Polonya’da toplumsal hareketlerin sivil toplumu dönüştürdüğü tespitinde bulunmuştur.⁸⁹² Benzer bir şekilde, Orban da sivil toplumu partinin ideolojik esaslarından yola çıkan sivil daireler hareketi ile dönüştürmeyi amaçlamıştır. MSZP ile Fidesz arasındaki toplumsal kutuplaşma eksenini din, milliyetçilik ve piyasa karşıtlığı üzerinden kurmak isteyen Orban, kendi kampını genişletmek ve kimliğini

⁸⁸⁷ András Bozóki, “Mainstreaming the Far Right: Cultural politics In Hungary”, *Revue d’études comparatives Est-Ouest*, Volume 47, issue 4, 2016, ss.87-116.

⁸⁸⁸ Bela Greskovits, Rebuilding the Hungarian right through conquering civil society: the Civic Circles Movement, *East European Politics*, Volume 36, issue 2, 2020, s. 250.

⁸⁸⁹ *Ibid.*, s.250-251.

⁸⁹⁰ *Idem.*

⁸⁹¹ Melek Halifeoğlu, Mehmet Yetiş, Gramsci, Sivil Toplum-Devlet İkililiği ve Kuramsal Kökenler, *Mülkiye Dergisi*, cilt 37, sayı 1, 2013, s.177.

⁸⁹² Greskovits, *op.cit.*, 2020, s.251-252.

belirginleştirmek için bu organizasyonel yapıya başvurmuştur.⁸⁹³ Böylece, MSZP'nin eski rejim partisi olmasından ileri gelen sendikalar ve STK'lar ile örülü geniş toplumsal ağına rakip olmuş ve partinin kurumsal kapasitesini büyütmüştür.⁸⁹⁴

2002-2010 yılları arasındaki ana muhalefet döneminde Fidesz, adeta yeniden kurulmuştur. 1990'lı yıllarda partinin ağır topları arasında eşitler arasında birinci konumunda olan Orban, sivil daireler hareketi ile Fidesz'i yeniden yapılandırırken kendisini de geniş yetkilerle donatmıştır. Örneğin, daha önce parti başkan yardımcılığı kongre tarafından seçilirken 2002'ten itibaren atama kararı Orban'a bırakılmıştır. Bu disiplinli parti yapısı ve takipçileri tarafından kabul edilen karizmatik lideriyle Fidesz, MSZP-SZDSZ koalisyonunun siyasi, ahlaki ve ekonomik hatalarını değerlendirmiş ve kendi kampını tahkim edecek milliyetçi politikalara başvurmuştur.⁸⁹⁵ 1848 Devrimi'nin anma töreninde, 15 Mart 2009'da yaptığı konuşmada Orban, sol/liberal hükümeti vatana ihanetle suçlamış ve bir yıl sonra yapılacak seçimlerde iktidara geleceğinden emin bir şekilde “geleceğin özgür insanları olarak bizim, Macaristan'ı farklı bir yöne çevireceğimiz günler yaklaşıyor”⁸⁹⁶ diyerek 2010'da yeni bir rejim kurulacağını müjdelemiştir.

3.3. FIDESZ'İN İDEOLOJİ EVRENİ

2010 yılından sonra kurulan yeni rejim, iktidar gücünü merkezileştirmiş, güçler ayrılığını silikleştirmiş ve ülkedeki elitleri ekonomik ve politik uygulamalarla değiştirmiştir. Eski rejimden otoriterliğe doğru oluşan bu dönüşümün meşruiyeti siyasal

⁸⁹³ Zsolt Enyedi, The Role of Agency In Cleavage Formation, European Journal of Political Research, volume 44, issue 5, 2005, s.697

⁸⁹⁴ 2002-2010 arasında Fidesz'in, muhalefette olmasına rağmen Gramsci'nin tarihsel blokunu başardığını ve hegemonya kurduğunu söylemiştir. Antall, *op.cit.*, 2020.

⁸⁹⁵ Toplumunu etnik milliyetçi bir ideolojide rekonfigüre etmek yurtdışında yaşayan Macarlar sıklıkla konu edilmiş, 2004 yılında çifte vatandaşlığa izin veren bir referandum yapılmış ve burada Fidesz, MSZP'nin hayır blokta olmasını içeride ve dışarıda destek sağlamak için kullanmıştır. Brave new hungary s.406.

⁸⁹⁶ Eva balogh, “Viktor Orban's Speech On March 15”, <https://hungarianspectrum.org/2009/03/15/viktor-orbans-speech-on-march-15/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

bir zeminde sağlanmaktadır.⁸⁹⁷ Parçalanma riski ile karşı karşıya kalan Macar Ulusu'nu tekrar birleştirecek devrimci bir iktidar, ulusal ruhtan esinlenilmiş yeni bir ideoloji ile “olağanüstü koşullara” uygun “gerçekçi” bir siyaset meydana getirmiştir. Fidesz rejiminin ideologları, gerçekçiliği hayatta kalmanın, istikrarın ve egemenliğin tesis edilmesine dönük politikaları muhafazakâr ideoloji içerisinden meşrulaştırmak için kullanmıştır.⁸⁹⁸ Ailenin kutsallığı, toplumsal hiyerarşinin doğallığı ve siyasal iktidara sadakat topluluğun yaşamasının zorunlu unsurları olarak görülmüştür. Bu nedenle, rejimin istikrarlı biçimde toplumsal rıza üretebilmesinin mantığını anlayabilmek ancak Fidesz'in ideolojik derinliğine yakından bakmakla mümkündür.

3.3.1. Fidesz İdeolojisini Biçimlendiren Kurumsal Yapı

Macaristan'da liberal demokrasiye geçiş döneminde muhafazakâr-milliyetçi ideoloji, entelektüel düzlemde siyasal ve kültürel olmak üzere iki temel hat üzerinden serpilmiştir. Siyasal açıdan 1989 sonrasında kurulan muhafazakâr/milliyetçi partilere edimsel politika setlerinin üretilmesi ve bu işin sistematik bir ideolojiye eklemlenmesi temel uğraş olurken kültürel açıdan muhafazakâr düşünce ulusal tarih, etno-kültür ve sanat çalışmaları üzerinden Macar “özgünlüğünün ve biricikliğinin” vurgulandığı bir “kültürel uygarlık tasavvuru” üzerinden gelişim göstermiştir. Böylece etnik-milliyetçilik ile anti-liberal muhafazakarlık eklemlenmiştir.

3.3.1.1. Szazadveg Enstitüsü

Macaristan'ın demokrasiye geçiş dönemi boyunca siyasal/ekonomik/hukuki alandaki değişime önderlik eden ve neoliberalizmin hegemonik pozisyonuna karşı çıkan muhafazakarlık, Szazadveg çevresindeki entelektüel tartışmalarla inşa edilmiştir.

⁸⁹⁷ Bozoki, *op.cit.*, 2015, s. 13.

⁸⁹⁸ Körösenyi, *op.cit.*, 1999, s.131.

Szazadveg, Fidesz'in kuruluşundan itibaren partinin fikirlerinin şekillenmesinde ve projelerinin oluşturulmasında mutfak işlevi görmüş, Fidesz'in iktidar yıllarında hükümetin düşünsel düzeyde bir parçası haline gelmiş ve adeta kabine içinde "düşünce bakanlığı" görevini yürütmüştür.⁸⁹⁹ Kurumun kurucu başkanı olan Istvan Stumpf, Orban'ın ilk iktidar dönemi olan 1998-2002 arasında Başbakanlık Ofisi'nden Sorumlu Bakanlık görevini üstlendiği 4 yıl haricinde 1990-2010 arasında enstitünün başkanlığını yürütmüştür. Stumpf, aynı zamanda Fidesz'in Anayasa Mahkemesi'ni yeniden yapılandığı 2010'da üçte iki çoğunluğuyla atadığı ilk hâkim olmuştur. Kurucusu Stumpf olmasına rağmen, enstitünün Fidesz'in politikaları üzerinde en etkili isimleri siyaset bilimciler Andras Lanczi ve Gabor Fodor olmuştur. Balazs Orban, Tibor Navracsics gibi Lanczi'nin yetiştirdiği birçok isim Fidesz'de siyaset yapmış, Orban'ın en yakın çalışma ekibini oluşturmuştur. Hem Lanczi (2010-2018) hem de Fodor (2018-2022) Stumpf'tan sonra sırasıyla enstitünün başkanlığını üstlenmiş, kurumu ulusal bir düşünce kuruluşu olmaktan çıkarıp küresel sağ siyaseti yönlendirme amacıyla yeniden yapılandırmıştır. Bu dönemde Szazadveg çevresinde yetişen kadrolar, 2012'de Kamu Hizmeti Üniversitesi'ni (PSS) ve yukarıda bahsedildiği gibi Thomas Molnar Enstitüsü'nü kurmuş ve özel üniversite olan Mathias Corvinus Koleji'ni (MCC) ele geçirmiştir. Dolayısıyla, Szazadveg yüksek öğretimi şekillendiren enstitü haline gelmiştir. Yalnızca 2020 yılında hükümetten 1.3 milyar Sterlin destek alan MCC⁹⁰⁰ (2022 yılında bu rakam 1 milyar sterlin dolayındadır)⁹⁰¹ yarı-kamu bir statü verilerek güvenceye kavuşturulmuştur. Orban rejimi tarafından sağlanan bu geniş finansal kaynaklarla MCC, Brüksel'de, Viyana'da şubelerini açmış, 2023 yılında da Londra'da

⁸⁹⁹ Szazadveg'in kurulmasında Fidesz'in kurucusu Laszlo Köver etkili olmuştur, enstitünün çıkardığı derginin şekillenmesinde inisiyatif almıştır. Andras Lanczi, "The Opposition is at the Level of Joke Parties", <https://www.magyaridok.hu/belfold/lanczi-andras-vicepartok-szinvonalan-all-az-ellenzek-243952/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁰⁰ Bence X Szechenyi, "Viktor Orban's pet University Is all About Propaganda-I Know, I was There", <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/sep/11/viktor-orban-university-propaganda-london>, (erişim tarihi: 11.09.2023).

⁹⁰¹ Zalan Zubor, "A treasure Trove of public Money Secretly Given To Fidesz-Controlled Trusts Ahead Of Elections", <https://english.atlatszo.hu/2022/03/18/a-treasure-trove-of-public-money-secretly-given-to-fidesz-controlled-trusts-ahead-of-elections/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

Orban'ın fikirlerinin akademik düzlemde ele alınacağı bir şube açmayı planladığı iddia edilmiştir.⁹⁰² Szazadveg ve onunla ilişkili kuruluşlar, Orban rejiminin otoriterleşmesi nedeniyle AB'den gelen baskıyı göğüsleyebilmesi için diğer sağ-popülist liderlerle ittifak yapmasını kolaylaştıracak entelektüel bir ortak zemin inşa etmeye çalışmıştır.

Enstitünün temel çalışma alanı, liberalizme karşı yürütülecek bir siyasete felsefi, ahlaki ve siyasi temel kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda hareket eden enstitü, Schmitt'in hukuk, Strauss ve Voegelin'in ise siyaset felsefesinde ortaya koyduğu görüşlerden yararlanmış. Özellikle, 20. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Cumhuriyetçi Parti'de olgunlaşan ABD neo-muhafazakarlığının küresel politikaya dair geliştirdiği ahlaki söylemin fikri kaynağı olarak Leo Strauss ve Eric Voegelin'in görülmesi nedeniyle anti-neoliberal bir ideoloji yaratılmasında bu düşünürlerin felsefi yaklaşımları kullanışlı görülmüştür. Bu nedenle, Strauss üzerine odaklanan Andras Lanczi, 1999 ve 2015 yıllarında yayınladığı kitaplarla Fidesz'in her iki iktidar döneminde izlediği politikalara Strausçu bir yorum getirmeye çalışmıştır.⁹⁰³ G. Fodor Gabor ise, Voegelin'in siyasi düşüncelerini çalışan Istvan Schlett'in danışmanlığında "liberalizmin krizi" üzerine doktora tezi yazmış ve akademik çalışmalarını Voegelin üzerine odaklamıştır.⁹⁰⁴ 2009 yılında Voegelin'in liberalizme dair düşünceleri üzerinden Macaristan'ın geçiş sürecini ele aldığı "Soruların Yasaklanması: Voegelin'in Siyaset Felsefesi" adlı kitabını yayınlamış ve burada ele aldığı görüşlerini Orban Rejimi'nin siyasal meşruiyetini sağlamak adına 2021 yılında kaleme aldığı "Orban Kuralı" (Az Orbán-Szabály) kitabında kullanmıştır.

⁹⁰²"Viktor Orbán-influenced university plans outpost in London", <https://www.theguardian.com/politics/2023/aug/28/viktor-orban-influenced-university-plans-outpost-in-london>, (erişim tarihi: 01.09.2023).

⁹⁰³ Aron Buzogany and Mihai Varga, "Against post-Communism: the Conservative Dawn In Hungary, *New Conservatives in Russia And East Central Europe*, Katharina Bluhm and Mihai Varga, Routledge, 2020, s. 76-77.

⁹⁰⁴ *Idem.*

3.3.1.2. Batthyány Lajos Alapítvány Enstitüsü

Tarihin seçici bir okumasına dayanan, milliyetçi-muhafazakâr ideolojinin yükselişinin organik bir tepki olarak görülmesine yönelik yayınlar yapan Batthyány Lajos Alapítvány Enstitüsü, (Enstitünün adı ilk Macar Başbakan ve 1848 Devrimi sonrasında kurşuna dizilen Batthyány Lajos'den gelmektedir) sosyo-kültürel açıdan Macar muhafazakâr kimliğinin oluşmasında etkili olmuş bir diğer kuruluştur. Enstitüyü kendisi de tarihçi olan Jozsef Antall, 1991'de kurmuş bu nedenle başlangıçta MDF ile yakın çalışmıştır. Ancak, MDF'nin liberal politikalara savrulması ve düşen toplumsal desteği ile Antall'ın 1993'te erken ölümü, enstitünün Fidesz ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Özellikle, Fidesz'in giderek artan oranda iki savaş arası dönemin milliyetçiliğini kullanmasında, 1956 Devrimi'nde yaşananlardan MSZP'yi sorumlu tutmasında, Triannon travmasını politize etmesinde⁹⁰⁵ ve ülke dışında yaşayan etnik Macarları siyasi gündeminin merkeze almasında enstitünün rolü vardır. Bu yönüyle enstitünün Fidesz'e en önemli ideolojik katkısı, muhafazakarlığa etnik milliyetçiliği eklelemektir. 2010 yılından sonra MCC gibi Fidesz rejiminin yarı kamu statüsü verdiği ve bu sayede kamu kaynaklarını tahsis ettiği kuruluşlardan biri olan Batthyány Lajos Alapítvány Enstitüsü, sağladığı kaynaklarla 2013 yılında Temel Haklar Merkezi'ni ve Danube Enstitüsü'nü kurmuştur. Amerikan sağının öncü derneği Muhafazakar Siyasi Eylem Konferansı'nın Avrupa şubesini açan Temel Haklar Merkezi,⁹⁰⁶ ideolojik çalışmalar yapan aktörlere kaynak aktarılan bir kurum olarak görev yaparken⁹⁰⁷ Danube Enstitüsü, küresel sağ siyasetin dış politika yaklaşımlarını ele

⁹⁰⁵ Enstitünün uzantısı Hungarian Review'de Triannon'un 100.yılı dolayısıyla çıkan ulusal travma odaklı kitaplar için bakınız: Donald E. Morse, *A Nation Dismembered: the 1920 Treaty Of Triannon In Hungarian Poetry*, Budapeşte, Hungarian Review, 2020; Michael O'Sullivan, *Triannon Tragedy Of A Nation: The Memoirs of Tibor Scitovszky*, Budapeşte, Hungarian Review, 2020.

⁹⁰⁶ CPAC Hungary, Fidesz'in siyasal strateji ve düşüncelerinin uluslararası arenada destek bulması amacıyla düzenlenmektedir. Bu yönüyle, Tusvanyos'un dış politika versiyonunun kurulduğu söylenebilir. Organizasyon ilk defa 2022'de konferans düzenlemiştir.

⁹⁰⁷ Marton Sarkady Nagy, "Up to a million euros was spent on Budapest CPAC, financed by the Hungarian taxpayer", <https://english.atlatszo.hu/2022/08/09/up-to-a-million-euros-was-spent-on-budapest-cpac-financed-by-the-hungarian-taxpayer/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

alan bir jeopolitik merkez haline gelmiş ve uluslararasılığa karşı ulus devletin erdemlerini savunan bir yayın çizgisi belirlemiştir.⁹⁰⁸ Aynı şekilde, enstitü Thatcher’ın danışmanı ve metin yazarı John O’Sullivan yönetiminde “Hungarian Conservative” adıyla bir dergi yayınlamaya başlamış, Anglo-Sakson milliyetçi/muhafazakarlığı ile Macaristan arasında bağ kurmaya çalışmıştır.⁹⁰⁹

Batthyány Lajos Alapítvány Enstitüsü ve onunla uzantılı kuruluşlar, Suriyeli mülteci krizinin patladığı 2015 yılından sonra “woke” ideolojiye karşı kültür savaşı başlatmıştır. Enstitünün akademik çalışmaları desteklemek için kurduğu “Hungarian Review” tarafından muhafazakâr düşünürlerin woke olarak kategorize ettiği toplumsal cinsiyet çalışmalarına, göç kaynaklı ortaya çıkan medeniyetler çatışmasına, çevreci hareketlere karşı eleştiriler yayımlanmıştır.⁹¹⁰ Enstitü aracılığıyla Orban’ın kendisinin temsil ettiği bütün değerlerin anti-tezi olarak gördüğü ve bu nedenle toplumsal itibarını zedelemek için düşmanlaştırdığı Soros’a ve vakıflarına karşı verilen savaşa kültürel bir altyapı hazırlanmıştır.

3.3.2. Fidesz İdeolojisinin Düşünsel Dayanakları

Schmitt, Strauss ve Voegelin’in Macar muhafazakarlığının ideolojik açıdan kurucu babaları olarak seçilmesinin gerisinde yatan temel neden, bu isimlerin liberalizme olan eleştirel yaklaşımlarını “modernizmin krizi” ile ilişkilendirmesidir. Aydınlanma sonrası ortaya çıkan modernitenin insan, bilgi ve toplum kuramını tartışmaya açması, liberalizmi ve sosyalizmi felsefi düzlemde eşitlerken iki ideolojinin de ontolojik ve epistemolojik dayanaklarını çürütmüştür. Bu nedenle, Komünist Rejim’e

⁹⁰⁸ <https://danubeinstitute.hu/en/content/mission-statement>

⁹⁰⁹ <https://www.hungarianconservative.com/>.

⁹¹⁰ Çok sayıda çalışmadan başlıcaları şunlardır: John O’Sullivan, “The Woke Versus the West”, Eva Eszter Szabo, “Challenges To the International Refugee Regime”, *Hungarian Review*, volume XIII, no 1, 2022, Laszlo Lovaszy, What Few In The West Talk About, *Hungarian Review*, volume XI, No 1, 2020, David Martin Jones, The Russia-Ukraine War, Woke Capitalism and the Net Zero Delusion, *Hungarian Review*, volume XIII, No 1, 2022.

olan karşıtlıklarının geçiş sürecinin neoliberal politikalarına taşımak isteyen Macar muhafazakarlığı yukarıdaki üç isme kendi ideolojilerini oluştururken başrolü vermiştir.

Voegelin ve Strauss, Batı Medeniyeti'nin krize girdiğini ilan etmektedir. Bu krizin kaynağında modern siyaset felsefesinin Klasik Antik Yunan siyasal düşüncesinden ayrılması yatmaktadır. Bu ayrım, insanın ve siyasetin doğasına ilişkin kavrayış biçimindeki dönüşüme işaret etmektedir. Strauss ve Voegelin, bu dönüşümün insan doğasına rağmen yaşandığını iddia etmiş ve modernizmin siyaset ile ahlak arasındaki ilişkiyi koparmak zorunda kalarak ontolojik/epistemolojik krize girdiğini vurgulamıştır.⁹¹¹

Voegelin'e göre, insan doğası değişmez bir niteliğe sahiptir. Bu nitelik, dünyevi olan ile ruhani olan arasında süren bir varoluş gerilimidir. İnsanın kutsal ile tecrübesini ifade eden "aşkın" kavramıyla bu tecrübenin farklı formlarda kendini gösterme tarihi olan "içkin" arasında insan sürekli bir kaygı durumunda bulunmaktadır.⁹¹² Voegelin, insan doğasının değişmezliğini ortaya koymak için ilk çağlardan bugüne insanın aşkın ile olan deneyiminin arkeolojisini yapmaktadır. İnsanın bu deneyimini sembolleştirme biçimlerini farklılaştırması, Voegelin'in politika teorisinin dayandığı tarih anlayışının özüdür.⁹¹³ Her farklı siyasal-toplumsal konfigürasyonda aşkın ile içkin arasındaki varoluş gerilimi farklı kutsallık formlarında yeniden kurulmaktadır. Voegelin, modern dönemin bu süregiden gerilimi "aşkın ile olan deneyimi" reddederek aşmaya çalıştığını iddia etmektedir. Voegelin'e göre, modernizmin krizi de bu noktada başlamaktadır çünkü insanın değişmeyen doğasının temel niteliği olan "aşkın tecrübesini" reddetmek

⁹¹¹ Ted V. McAllister, *Revolt Against Modernity: Leo Strauss, Eric Voegelin, and the Search for a Postliberal Order*, University Press of Kansas, 1995.

⁹¹² Bengül Güngörmez, "Eric Voegelin: Politik Düzenin Restorasyonu, *Sosyoloji Dergisi*", volume 23-24, 2011, ss. 155-168.

⁹¹³ *Ibid.*, 160.

mümkün değildir; ancak yeniden üretilebilir. Bu nedenle; Voegelin, modernizmi dünyevi olanın kutsallaştırılması anlamında “ego merkezli bir devrim” olarak görmektedir. Her modern ideoloji, yeni bir kutsal sembol üretim endüstrisini ifade etmektedir. Bu nedenle; Voegelin’e göre, dinin reddedilmesine dayanan modern politik dünya görüşü dini bir karaktere sahiptir ve Batı Medeniyeti’nin içinde bulunduğu felsefi krizin özü buradadır.⁹¹⁴

Strauss, metodolojik anlamda Voegelin’in bıraktığı yerden devam etmektedir. Strauss, modernizmin dünyayı tanrıdan ayırarak dünyevi olanı kutsallaştırmasının doğal sonucunun “kesin bilginin” hükümlerini ilan etmesi olduğunu belirtmiştir. Strauss’un aydınlanmacılara ilişkin yorumuna göre, “kesin bilgi” insanı yaratma gücüyle donatarak Voegelin’in işaret ettiği aşkın ile içkin arasındaki gerilimden türeyen yabancılaşma kaygısını sonsuza kadar bitirecektir. İşte bu nokta, ampirik bilimlerin insanı yeni bir çağa soktuğunun müjdelendiği andır. Tanrı, kutsal, örf-adet ve gelenek insanlığın akıl keşfi öncesi karanlık geçmişinin özellikleri olarak kalmış ve kesin bilgi bunları insan doğasından söküp atmıştır. Buna karşılık; Strauss’a göre, her türlü konunun kesin bilgisinin edinilebileceğine duyulan inanç, Hume’un “neden-sonuç ilişkisinin bilinemezliğini” gösterdiği akıl yürütme ve Kant’ın kategorik olarak “akıl sınırlarını göstermesi” ile çökmüştür.⁹¹⁵ Bu aşamada modernler iki farklı tutum almıştır: İlki, Comte, Mill ve Marx gibi düşünürlerin nesnel ve şüphe götürmez bilgi arayışına ahlaki bir yükümlülük, varoluşsal bir zorunluluk olarak yaklaşmalarıdır. Bu yaklaşımın çelişkisi ise, Voegelin’in insan doğasının değişmeyen gerilimi olarak tarif ettiği aşkın ile deneyime bizi geri götürmesidir.⁹¹⁶ Köktencilik karşısında salt akıllı savunan modernler, yeni bir köktencilığe kapı aralamakta; inanç temelli bir ideoloji üzerinden insan ve topluma dair bir “ütopya” çizmektedir. Strauss ve Voegelin geleneğinden

⁹¹⁴ McAllister, *op.cit.*, 1995.

⁹¹⁵ *Idem.*

⁹¹⁶ Güngörmez, *op.cit.*, 2011, s. 160-165.

beslenen muhafazakâr düşünceye göre, modern ideolojilerin siyasal tasarımı birer ütopyadır çünkü insan doğasından ve bunun gerektirdiği toplumsal gerçeklikten beslenmemektedir.

İkinci tutum ise tarihselciliktir. Strauss, tarihselciliği modern dönemin hakikat arama yöntemi olarak görmektedir. Ona göre, tarihselciler tüm fikirleri ortaya çıktıkları tarihsel bağlam üzerinden değerlendirerek antik dönemde insan doğasının temel düzenleyicisi olarak kabul edilen “ebedilik” anlayışını dışlamaktadır. Ebediliğin yerini ise “sonsuz bir ilerleme” inancı almış, bu durum, hakikati tarihsel koşullar içinde belirlendiği için göreceli olduğu veya bilinemediği bir kategoriye düşürmüştür. Strauss ise, siyasetin şeylerin doğasını açıklamayı hedefleyen tarih ötesi bir perspektife sahip olması gerektiğini ve düşüncelerin “doğaya uygunluğuna/ geçerliliklerine” göre ele alındığı bir alan olmasını savunmaktadır. Strauss, göreliliği liberalizmin kaynağı olan özgürlük anlayışında görürken bütün soyut nosyonların liberaller tarafından tek ahlaki alan olarak görülen ve fakat özünde kararların “sübjektif” olduğu sivil topluma sıkıştırıldığını⁹¹⁷ belirtmektedir. Liberal tarihselcilik, insan doğasını sivil-toplum alanındaki mübadele sürecinin edilgen bir parçası haline getirerek insanın tarih-ötesinde tecrübe ettiği değerleri göreceleştirmiştir. Böylece, modern liberalizm iyiyi ve kötüyü ayırt etme kabiliyetini yitirmiş, siyasi olan ile ahlakın bütün bağına koparmış ve insanı da çıkar peşinde koştuktan ibaret canlılar olarak kabul etmiştir.⁹¹⁸ Batı Medeniyeti’nin krizinin nedeni budur; insan varoluşuna dair temel unsurları yeniden üretebilmesini sağlayan ahlaki temeli yitirmiş ve hayatın nasıl yaşanması gerektiğine dair hiçbir yargıda bulunamaz hale gelmiştir. O halde; Strauss ve Voegelin’e göre, yapılması gereken siyaset felsefesinin medeniyet krizine çözüm aramak için yeniden

⁹¹⁷ Leo Strauss, “Relativism”, <http://dhspriority.org/kenny/PhilTexts/Strauss/Relativism.pdf>, (erişim tarihi:01.03.2023).

⁹¹⁸ Andras Lanczi, *Political Realism and Wisdom*, New York, NY: Palgrave Macmillan, 2015. s.83

yapılandırılmasıdır. Voegelin eserine “Siyasetin Yeni Bilimi” adını pozitivist olmayan klasik anlamda siyaset bilimini yeniden tasarlamak için vermiştir.⁹¹⁹ Bu nedenle; Strauss ve Voegelin, modernleşme ile insanın kaybettiği bütün değerleri içine alan bir “*episteme politike*”⁹²⁰ inşa edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Siyaset biliminin restorasyonu için Platon ve Aristoteles’in bilgisine müracaat edilerek değerlerin göreceleştirilmesine karşı ahlaki bir anlam koymaya çalışmıştır.⁹²¹

Schmitt ise, aydınlanma sonrası klasik liberal geleneğin temeli olan bireyciliğe ve onun yasal-siyasal-kurumsal yapılarına karşı çıkmaktadır.⁹²² Bireyselliğe içsel bir değer atfetmezken yasal ve siyasi bağlamda devletin çıkarlarına öncelik tanımaktadır.⁹²³ Bu nedenle; rasyonel bireyden meşruiyet alan temel hak ve özgürlükler anlayışı, parlamenter demokrasi ve güçler ayrılığı gibi mekanizmaların devletin çıkarları ile ilgili karar alabilmesi imkansızdır. Karar verebilmesi için devletin liberal ilkelere teslim olmaması gerekmektedir. Schmitt, bunun için liberalizmin ve pozitivistin yarattığı yasal/siyasal sorunları aşabilecek bir yönetim modeli olarak diktatörlük kurumunu tesis etmiştir.⁹²⁴ Schmitt, diktatörlükle pozitif hukukun düzeni sağlayamadığı olağanüstü bir durumda düzeni sağlamak için ortaya çıkan, pozitif hukuk dışında çalışan ancak yasal meşruiyeti olan bir kurumu anlatmaktadır.⁹²⁵ Schmitt, liberal hukuksal tasarımın gerçekte var olmayan soyut bireye dayanmasından dolayı düzenin temel amacı olan halkın özünü ve kendine özgü bir yaşam biçimine sahip olma hakkını koruyamayacağını düşünmektedir.⁹²⁶ Bu nedenle; diktatörlük, hukukun korumakla yükümlü olduğu düzenin çökmesini önlemek için temel hak ve özgürlükleri, güçler

⁹¹⁹ Eric Voegelin, *Siyasetin Yeni Bilimi*, İstanbul, Küre Yayınları, 2022.

⁹²⁰ *Ibid.*, s. 16

⁹²¹ Güngörmez, *op.cit.*, s.165-166.

⁹²² Michael Hoelzl, Graham Ward, “Introduction”, içinde, Carl Schmitt, *Dictatorship*, Cambridge, Polity Press, 2014, s.xiv.

⁹²³ Pedro T. Magalhães, “Promise and failure: Nationalism in the interwar thought of Carl Schmitt and Eric Voegelin”, *Journal of Political Ideologies*, volume 27, no 1, 2022, s. 16. Ss.11-30

⁹²⁴ Carl Schmitt, *Dictatorship*, Cambridge, Polity Press, 2014.

⁹²⁵ Benjamin A. Schupmann, *Carl Schmitt's State and Constitutional Theory: A Critical Analysis*, Oxford, Oxford University Press, 2017, s.156-157.

⁹²⁶ *Ibid.*, s.161.

ayrılığını ve parlamenter demokrasiyi askıya alabilir.⁹²⁷ Schmitt, diktatörlüğü de “komiseryel” ve “egemen” olarak ikiye ayırmıştır.⁹²⁸ İlki, diktatörlüğe anayasa tarafından vekalet verildiğinde ve düzenin restorasyonu amaçlandığında ortaya çıkmaktadır. İkincisi ise, bütün olarak yasal düzen askıya alındığında ve tamamen yeni bir düzenin yaratılması zorunlu olduğunda ortaya çıkmaktadır.⁹²⁹ Schmitt’in yasal düzeni ortadan kaldıran olağanüstü hale karar vereni yine egemene bıraktığı düşünüldüğünde⁹³⁰ “anayasallaştırılmış diktatörlük” doğmaktadır.⁹³¹ Böylece; Schmitt, olağanüstü dönemlerde yasallıkla meşruiyeti birbirinden uzaklaştırmakta⁹³² ve hatta yasallığın egemen diktatörlüğün meşruluğu için bir engel olduğu tespitini yapmaktadır.⁹³³

Schmitt’in diktatörlüğü olağanüstü duruma verilen bir karşı tepki olarak formülize etmesi, ona göre, modernizmin liberal ajandasına karşı mücadele eden muhafazakâr düşünceye en önemli katkılardan biridir. Diktatörlüğün sağladığı koruma ile muhafazakar ideoloji, gerici olmayan hanedancılık gibi bir siyasi ufukla yeniden organize edilebilir.⁹³⁴ Katolik bir aileden gelmesinin de etkisiyle Aydınlanma rasyonalizminin maddeci bireyinden meşruiyetini alan ideolojilere karşı çıkmakta ve toplumsal tecrübeden ruhani otoritenin çıkarılmasını reddetmektedir.⁹³⁵ Bunun için; Schmitt, düzeni sağlayacak diktatörlüğün özüne manevi bir bütünlüğe sahip homojen bir ulusu koymaktadır.⁹³⁶ Liberal demokrasinin bireysel özgürlüğün korunması adına siyaseti önemsizleştirilmesi, topluluğun siyasal varlığını da zayıflatırken ulusal varlığın

⁹²⁷ *Ibid.*, s.159.

⁹²⁸ Schmitt, *op.cit.*, 2014, s. 127-128.

⁹²⁹ Attila Antall, “Carl Schmitt’s Constitutional Dictatorship as the Foundation of (Post-)Fascism”, *COMFAS Online Convention*, 2021.

⁹³⁰ Schmitt, *op.cit.*, 2010.

⁹³¹ *Idem.*

⁹³² Carl Schmitt, *Yasallık ve Meşruiyet*, çev. Mehmet Cemil Ozansü, İstanbul, İthaki yayınları, 2018. Schmitt, *op.cit.*, 2015, s.66.

⁹³³ Eric C. Posner, Adrian Vermeule, “Demystifying Schmitt”, *University of Chicago Public Law & Legal Theory Working Paper*, No. 333, 2011, s. 2.

⁹³⁴ Pedro T. Magalhães, *op.cit.*, 2022. S.16.

⁹³⁵ Hoelzl, Ward., *op.cit.*, 2014, xvii.

⁹³⁶ Magalhães, *op.cit.*, 2022, s.18.

devamını amaçlayan diktatörlük, etnik ve dilsel ortaklığa dayanan derin ulusal bağlarla yönetmeyi amaçlamaktadır. Ulusal hafızadan türeyen bu bağların yarattığı politik organizasyon hem temelinde sınıf savaşı bulunan diktatörlüğün komünist varyasyonundan hem de eşitlik inancından türeyen liberal demokrasiden üstündür.⁹³⁷ Çünkü, Schmitt'e göre, demokrasinin temelinde eşit siyasi haklara sahip bir evrensel insanlık fikri değil, siyasi varlığını kanıtlamayı arzu eden belirli bir homojen insan grubuna ait olma hissiyatı vardır.⁹³⁸

Strauss'un, Voegelin'in ve Schmitt'in modernite eleştirisi üzerine temellendirdiği liberalizm ve sosyalizm karşıtlığından ilham alan Macar muhafazakâr entellektüeller, liberal demokrasiye geçiş sürecine iki ideolojik noktadan itiraz etmiştir. İlki, siyasetin etik-ahlaki olan ile bağının koparılmasıdır. Bu bağın Macaristan'ın sosyo-kültürel koşulları dikkate alınarak tesis edilmesi, Macar muhafazakarlığına rengini veren önemli öğelerden biri olmuştur. İkincisi ise, neoliberal hegemonya döneminde siyasetin ve ona içkin olan siyasal kararın ikincilleştirmeye çalışılmasıdır. Siyasetin yozlaşma alanı, yargı ve ekonominin ise rasyonalite alanı olarak kodlanması, demokrasinin meşruiyet kaynağı olan katılımın niteliğini zayıflatmış ve neoliberal kurumlar ile toplum arasında gerilim doğurmuştur. Macar muhafazakâr düşünürlere göre, toplum, siyasal bir birlik olarak kalabilmek ve devleti kurtarmak için liberallerin "otoriterlik" olarak gördüğü dışarıdan bir müdahaleye başvurabilir. Bu nedenle, toplumun kendi sosyo-kültürel yapısına ve tarihsel geçmişine uygun bir yasal/siyasal içeriğin siyasete hâkim kılınması gerekmektedir.

⁹³⁷ *Idem.*

⁹³⁸ *Idem.*

3.3.2.1. Siyasetin “ahlaki” temelde kurulması

Andras Lanczi, bir kavram olarak “siyasi gerçekliğin” arkeolojisini yaptığı çalışmasında⁹³⁹ Strauss’un izinden giderek siyasi eylemin metafizik bir katmana sahip olduğunu iddia etmektedir. Bu metafizik katman, siyaset biliminin temel sorunlarının “nasıl yaşamalıyız” sorusu ile birlikte ele alınmasının zorunlu olmasından ileri gelmektedir. “Nasıl yaşamalıyız” sorusu ancak felsefi-ahlaki bir düzlemde cevaplanabilir.⁹⁴⁰ İlişkinin zorunlu olmasının nedeni ise, insan doğasının ancak toplumsal bir bütünün parçası olarak kendisini gösterebileceğine dayanan Aristoteles’in “insan toplumsal bir hayvandır” önermesinin kabulüdür. Strauss, modernlerin haz, çıkar ve birey hakları üzerinden kurguladığı “doğal hak” tezini eleştirirken politik bilgiyi ahlak ile buluşturmak için uğradığı antik felsefede insan doğasının kamusal erdem ve inanç ile olan varoluşsal özdeşliğini bulmuştur. Lanczi, Strauss’un antik bilgeliğe yönelme çabasını anlamdirmek için Skinner’ın iki dönemin özgürlük anlayışlarını karşılaştırmasını örnek vermektedir.⁹⁴¹ Skinner’a göre, antik dönemde aslolan topluluğun esenliğidir. Birey kolektif çıkar karşısında yalnızca kendisini feda edebileceği bir statüye sahiptir. Yani bireysel özgürlük, topluma dayatabileceği haklar üzerinden koruma alanına sahip değildir; ancak içinde bulunduğu toplumun kendisini sürdürebilmesi için üstlenmesi gereken görevleri vardır. Strauss ve Voegelin’e göre, modernlerin özgürlük anlayışı ile çeliştiği açık olan bu anlayış modernizmin krizinin temelinde olan ahlak ile bilginin kopuşunun bir sembolüdür. Strauss’a göre, bütün politik eylemler “daha iyi” ve “daha kötü” duyguları rehberliğinde yapılmaktadır ve bu

⁹³⁹ Lanczi, *op.cit.*, 2015, s.35.

⁹⁴⁰ *Ibid.*, s.39.

⁹⁴¹ Quentin Skinner, *Liberty Before Liberalism*, Cambridge University Press, 2014.s.19.

duygular bireysel inancın rehberliğinde toplumsal bir duruma işaret etmektedir.⁹⁴² Lanczi, “nasıl yaşamalıyız?” sorusuna içkin olan toplumsallığın reddedilmesini siyasi ütopyacılık olarak görmektedir.⁹⁴³ Siyasi gerçekliği “sağduyuyu inşa etme çabası” olarak tanımlarken bu sağduyunun temelini “hakiki insan doğasını” ve ortak iyi anlayışını koymaktadır. Bu nedenle; Lanczi, Aristoteles’in “Politika” kitabının 7. Bölümünün girişinde yer alan “bir araştırmacı en iyi anayasanın ne olduğunu belirlemek istiyorsa öncelikle en arzulanabilir hayatın ne olduğuna emin olmalı” önermesini sağduyuyu inşa etmenin merkezine almıştır.⁹⁴⁴

Lanczi, Straussçu anlamda ahlak ile siyasetin ilişkisinin modernler tarafından koparılmasının Macaristan’daki örneğini ülkenin liberal demokrasiye geçiş dönemindeki “neoliberal özelleştirme politikasında” ve “hukukun üstünlüğü anlayışının yapısında” bulmuştur. Lanczi’ye göre, geçiş sürecini yöneten liberaller “rasyonel olana doğru mutlak bir ilerleme” inancına sahip oldukları için başta özelleştirme olmak üzere neoliberal politikaları desteklemeyen bütün itirazları irrasyonelleştirmiştir.⁹⁴⁵ Çünkü, liberallere göre, modernizmin yücelttiği temel hak ve özgürlükler anlayışının en kutsal noktası olan “mülkiyet hakkının” özelleştirmeler ile sağlanması sonucunda refah ve huzur seviyesinin yükseleceğine dair hiçbir kuşku yoktur. Lanczi, geçiş sürecine önderlik eden bu liberal dönem ruhunun kamuoyunun meseleyi özgürce tartışabilmesini engelleyen otoriter bir yapısı olduğunu görmüş ve hızla yapılan özelleştirmelerin toplumu yıkımla karşı karşıya bıraktığı tespitinde bulunmuştur. Özel mülkiyete atfedilen kutsallık sosyal dayanışma ağlarını zayıflatmış, emekçi olarak gelirleri düşen,

⁹⁴² Lanczi, *op.cit.*, s.173-174. Leo Strauss “what is political philosophy”, *The journal of politics*, Vol:19, no:3, 1957, s. 343.

⁹⁴³ Örneğin liberallerin, bilimsel olduğunu iddia ettikleri bir akıl yürütme sonucunda, birey haklarının ve çoğulcu demokrasinin siyasi eylemin normatifliğini belirleyen sorgulanamaz mutlaklar olduğunu iddia etmeleri, benzer bir felsefi yaklaşımın sonucudur. Buna karşılık liberalizmin temel felsefi önermeleri, insan doğasına ilişkin yanlış bir varsayıma dayandığını düşünen Lanczi tarafından ütöpik bulunmaktadır. Lanczi, *op.cit.*, önsöz.

⁹⁴⁴ *Ibid.*, s.39.

⁹⁴⁵ Andras Lanczi, What is Post-Communism?, *Society And Economy*, no 29, 2007, s.74-75.

yurttaş olarak statülerini kaybeden kitleler liberal toplumun dışına itilerek sorun haline getirilmiştir. Lanczi, geçiş döneminde özelleştirme örneğindeki gibi salt rasyonel ekonomik hesaplara dayanarak ulusal siyasete yön verilmesini ahlaki bir krizin kaynağı olarak görmüştür.⁹⁴⁶ Lanczi'nin liberal demokrasiye geçiş sürecinde ahlak ile siyasetin bağının koparılması konusunda verdiği diğer örnek, hukukun üstünlüğüne yapılan vurgunun toplumsal adalet anlayışını zedeyelen bir duruma yol açmasıdır. Bunun temel sebebi, başta yeni kurulan Anayasa Mahkemesi gibi bağımsız yargı mahkemelerinin komünist dönemde işlenen suçları yargılama konusunda gösterdikleri isteksizliktir. Yargı mensuplarının eski rejimle bağının olması ve yine Komünist Rejim'in siyasi elitlerinin geçiş sürecine liderlik etmesi nedeniyle "hukukun üstünlüğü devrimi" eski siyasi suçların sorgulanmasına karşı yasal bir kalkan oluşturan silaha dönüşmüş ve ahlakilik ile yasallık arasındaki bağ kopmuştur.⁹⁴⁷ Bu boşluk, siyasal otoritenin toplum karşısındaki sorumluluk kaybı ile, toplumun da otoriteye karşı güvensizliğinin artması ile dolmuştur.

Liberal demokrasiye geçiş sürecini siyasal toplumun varlığının tehlikeye girmesi olarak gören Lanczi, Orban'ın seçim zaferini devrim olarak ilan etmesini "ahlaki temelleri olan yeni bir düzenin" başlangıcı olarak görmüştür.⁹⁴⁸ Lanczi, 2002 yılında kaleme aldığı "Muhafazakâr Manifesto'da" komünist dönemden gerçek bir kopuşun yaşanmadığını çünkü komünist dönemin düşünce biçimi ile liberal dönemin birbirinin kopyası olduğunu belirtmiş ve siyasetsizliğin toplumsal barışı getireceğine dair inancın aynen korunduğunu vurgulamıştır.⁹⁴⁹ Ona göre, muhafazakarlar eski rejimi sürdüren ilerlemeye dayalı entelektüel temelin yerine ahlakı koyacak bir felsefeyi topluma ve

⁹⁴⁶ *Idem.*

⁹⁴⁷ *Ibid.*, s.76.

⁹⁴⁸ Eva Balogh, "Andras Lanczi: What others Call Corruption Is The Raison D'etre of Fidesz", Hungarian Spectrum, <https://hungarianspectrum.org/2016/05/18/andras-lanczi-what-others-call-corruption-is-the-raison-detre-of-fidesz/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁴⁹ Andras Lanczi, "Konzervatív Kiáltvány", http://www.szepirodalmifigyelo.hu/pdf/2003/03-4-031-Lanczi_Sturm.pdf, (erişim tarihi:01.03.2023).

siyasete kabul ettirmelidir. Muhazakar siyasetin ahlakiliği ise gerçek insani değerlerin gelişimine izin vermesiyle gerçekleşmektedir.⁹⁵⁰ Hangi değerlerin gerçek olduğunu saptamanın yolu ise aile, cemaat ve ulus gibi “doğal toplulukların” düzeninin, otoritesinin ve geleneğinin desteklenmesidir. Lanczi, sol ve liberal siyasetin rasyonaliteye, ilerlemeye ve halk egemenliğine atfettiği önemin karşısına muhafazakâr siyaset için hiyerarşi, düzen ve istikrarı dikmektedir.⁹⁵¹

Orban iktidarının yayınladığı ilk politik belgelerden biri olan “ulusal dayanışma programı”⁹⁵² Lanczi’nin fikirlerinden izler taşımaktadır. Program, yeni anayasal düzenin temeline ideolojik değerlerle çevrelenmiş ahlaki bir temel koymuş bu nedenle Fidesz öncesi rejimlerin meşruiyetini kabul etmemiştir. Seçimlerden bir yıl sonra kaleme aldığı yazıda Lanczi, sol-liberallerin küresel sermaye ve yabancıların çıkarına dayalı siyasetinin geride kaldığını, Orban hükümetinin ulusal çıkarlara göre siyasi strateji geliştirdiğini belirtmiş ve anayasal gelişmelerden ve komşu ülkelerde yaşayan etnik Macarların ifte vatandaş olmasını sağlayan yasa tasarısından övgüyle bahsetmiştir.⁹⁵³ Lanczi, Orban rejiminin yasal temellerinin atıldığı 2010-2014 döneminin sonunda ahlaki temellere göre çalışan bir iktidar kurulduğu ve eylemlerin, kararların ve amaçların bu ölçüte göre belirlendiği analizinde bulunmuştur. Ayrıca otoriter anayasal düzeni ve göçmen politikasını övmüştür.⁹⁵⁴ 2022 seçimlerinden sonra ise Lanczi, Orban’ın zaferini sol-liberal entelektüellerin düşüncelerini dayandırdıkları birey hakları ve ilerlemecilik nosyonlarının ulusal birlik, istikrar ve otorite isteyen “insanın

⁹⁵⁰ *Idem.*

⁹⁵¹ *Idem.*

⁹⁵² Lanczi, *op.cit.*, s.32-33.

⁹⁵³ Andras Lanczi, “What is going on in Hungary?” https://www.omp.org.pl/artykul_en.php?artykul=13, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁵⁴ Lanczi bu analizi, 2015 yılında orban’ın “30 yıl daha buradayız” vurgusuyla gündeme gelen konuşmasına binaen yapmıştır. Andras Lanczi, “The Opposition is at the Level of Joke Parties”, <https://www.magyaridok.hu/belfold/lanczi-andras-viccpartok-szinvonalan-all-az-ellenzek-243952/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

değişmeyen doğası” karşısında yenildiğinin tescili olarak okumuş, muhafazakâr ahlaki pozisyonun Macaristan’da hegemonikleştiği tespitinde bulunmuştur.⁹⁵⁵

3.3.2.2. Siyasetin Öncelleştirilmesi

G. Fodor Gabor, “Soruların Yasaklanması: Eric Voegelin’in Siyaset Felsefesi” adlı eserinde⁹⁵⁶ Macaristan’da sol/liberal hegemonya döneminde bir yönetim krizi yaşandığını belirtmiş ve düzen, güvenlik ve dürüstlük ilkelerinin yerini kaosu, öngörülemezliğin ve yalanın aldığı iddia etmiştir. Gabor’a göre, bu kötü yönetimin nedenleri ise siyasetçilerin ahlaki bir kaygı taşımadan ülkeyi yönetmesi ve siyasetin ülkedeki olumsuzlukları örtmeye yarayan iletişim stratejisine indirgenmesidir.⁹⁵⁷ Demokratik meşruiyeti olmayan teknokratların, bağımsız kurumların ve yüksek yargının parlamentonun üzerinde bir güç olarak belirmesi, siyaseti kastrasyona uğratmış ve anti-siyasal liberal yönetim anlayışının kamu yönetimine hâkim olmasını beraberinde getirmiştir. Siyasete dönük bu pozitivist yaklaşım, tarihsel geçmişe sahip bir topluluğun ruhsal, dinsel, ahlaki gelişiminin ve özelliklerinin korunması için zorunlu olan düzenin bozulmasına yol açmıştır.

Gabor, kamusal iyiye ulaşılabilmesi için siyasetin apolitik olmaktan çıkarılmasının ve düzen ile realitenin yeniden tesis edilmesinin gerekli olduğunu düşünmektedir.⁹⁵⁸ Bunun için, en hakiki yolun Voegelin tarafından oluşturulduğuna inanmaktadır. Voegelin, New Deal döneminden itibaren pozitivistin ve davranışçılığın esiri olan siyaset biliminin ekonomik, sosyolojik ve psikolojik perspektifin uzantısına

⁹⁵⁵ Andras Lanzci, “Leftist-Liberal Intellectuals In Shock After Hungary Election Hungary”, <https://europeanconservative.com/articles/interviews/leftist-liberal-intellectuals-in-shock-after-hungary-election/>, (erişim tarihi: 10.03.2023)

⁹⁵⁶ G. Fodor Gabor, “*Kérdéstilalom – Eric Voegelin politikai füzófiája*”, Budapeşte, L’Harmattan, 2004.

⁹⁵⁷ Bekes Marton, A Visszaállító. A Modernitás Meghaladásának Voegelinét útjáról. (G. Fodor Gábor: Kérdéstilalom), https://konzervatorium.blog.hu/2009/04/28/a_visszaallito_a_modernitas_meghaladasanak_voegelinet_utjarol_g_fodor_gabor_kerdestilalom?token=c18c81d74b9a5de6395c4b667af89da2, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁵⁸ Gabor, *op.cit.*, 2004, Introduction.

dönüştüğü tespitinde bulunmuş, siyasetin bu eğilimlerden kurtarılması gerektiğini savunmuştur. Felsefe, teoloji ve siyasal düşünce arasındaki ortaklaşmaya dikkati çeken Voegelin, Antik Yunan Felsefesi'ne geri dönerek siyasal olana ilişkin özü açığa çıkaran “iyi düzen nedir?” sorusunu yeni siyaset biliminin temeline koymaktadır.⁹⁵⁹ Gabor, Voegelin'in modernite eleştirisinin bir uzantısı olarak görülmesi gereken modern siyaset biliminin rasyonelleştirilmesine ve bilimselleştirilmesine dönük itirazını siyasetin kökenindeki felsefi temelden kopararak “apolitikleştirilmesi” olarak değerlendirmektedir.⁹⁶⁰ Gabor'a göre, siyaset bireyin özel çıkarlarının faaliyet alanı içinde görülemez, “temsil edilen toplumun varlığının ve kurallarının güçlendirilmesi için ona liderlik etme sanatı” olarak ele alınmalıdır.⁹⁶¹ Bu nedenle, siyaset toplumsal düzenin tesisi için sürekli felsefi bir arayıştır. Toplumsal düzenin esasları ise, Voegelin'in işaret ettiği üzere topluluğun kutsal ile olan deneyiminin yeniden keşfiyle mümkün olmaktadır. Gabor, bu yeni siyasetin nihai hedefinin “bir zamanlar bilinenin hatırlatılması” olduğunu iddia etmektedir.⁹⁶² Gabor'a göre siyaset “Er-neuerung” olarak adlandırdığı bir “yeniden doğuş” ile bireyin topluluk içindeki konumunun yeni bir anlamla restorasyonunu amaçlamaktadır.⁹⁶³

Fodor, Szazadveg'in kurucusu Stumpf ile yazdıkları bir başka çalışmada devletin yönetim alanının neoliberal ideoloji tarafından sınırlandırılmasına karşı çıkmak için “siyasal yönetim” kavramını ortaya atmıştır.⁹⁶⁴ Bu kavram ile Fodor, yönetimin temelini siyaseti yerleştirmekte ve başta bürokrasi olmak üzere idari mekanizmaların siyasal iktidarın hizmetine verilmesini savunmaktadır.⁹⁶⁵ Hukuki ve ekonomik

⁹⁵⁹ Voegelin, *op.cit.*, 2022.

⁹⁶⁰ Marton, *op.cit.*, 2009.

⁹⁶¹ *Ibid.*

⁹⁶² Gabor, *op.cit.*, 2004, s.127.

⁹⁶³ *Idem.*

⁹⁶⁴ G. Fodor Gábor – Stumpf István: “Neoweberi allam és jó kormányzás”, *Nemzeti Érték*, volume 3, 2008.

⁹⁶⁵ Tibor Mandi, “Politikai gondolkodás”, içinde, Andras Körösenyi, *A Magyar Politikai Rendszer – Negyedszázad Után*, Budapeşte, Osiris, 2015, s. 28.

sorunların entelektüeller veya ekonomistler tarafından değil ancak siyasetçiler tarafından çözülebileceği anlayışına sahiptir. Çünkü, siyasetçiler teknokratlardan farklı olarak siyasal sorumluluğa sahiptir. Bu nedenle; Gabor'a göre, devletin varlığı, ulusun çıkarı ve toplumsal uyum, vatansever bir devlet adamı tarafından korunabilir.⁹⁶⁶

Fidesz rejiminin bağımsız yargıyı, teknokratik kurumları ve bürokratik/idari yapıyı siyasal iktidarının kontrolüne alarak yeniden yapılandırması, Orban'a her zaman yakın çalışmış olan Gabor'un düşüncelerinden izler taşımaktadır. Özellikle 2012 Anayasası'nın Giriş Bölümü'nde yeni siyasal toplumun dini kökenlere ve mitolojik kutsallıklara atıfla kurulması⁹⁶⁷, Gabor'un kitabının uygulamaya dökülmüş hali gibidir. Macaristan'ın anayasal kimliğinin Fidesz'in sol/liberal rakiplerini düşmanlaştıran⁹⁶⁸ ideolojik bir metin olarak kurgulanması ve bu siyasal metnin Szazadveg akademisyenleri olan Hörcher ve Lorman tarafından ülkenin tarihsel anayasacılığının modern bir versiyonu olarak sunulması⁹⁶⁹, Gabor'un siyasetin diğer güçler karşısında restore edilmesi gerektiği düşüncesini destekler niteliktedir.

“Ortak iyi anayasacılık” kavramı ile hem Orban rejiminden etkilenen⁹⁷⁰ hem de rejime entelektüel düzlemde katkı sunan Adrian Vermeule,⁹⁷¹ liberal olmayan Hıristiyan demokratik anayasal düzenin model ülkesi olarak Macaristan'ı göstermiştir.⁹⁷²

⁹⁶⁶ Ibid., s.29.

⁹⁶⁷ Başlangıç bölümünün ayrıntılı özellikleri için, hukuk bölümü sayfa 38 ve 39'a bakılabilir.

⁹⁶⁸ Attila Antal, The Constitutionalised Image of Enemy in the Hungarian Fundamental Law, University OF Copenhagen, Faculty Of Law, *iCourts Working Paper Series*, no. 311, 2022.

⁹⁶⁹ Ferenc Hörcher, Thomas Lorman, *A History of Hungarian Constitution*, Bloomsbury, 2018.

⁹⁷⁰ Vermeule ile Orban ilişkisi için bakılabilir: Andrew Gawthorpe, Conservatives Want to make the US more like Hungary. A Terrifying Thought”, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/may/20/conservatives-republicans-cpac-hungary-orban>, (erişim tarihi: 15.01.2023). Elisabeth Zerofsky, “How The American Right Fell In love With Hungary?”, <https://www.nytimes.com/2021/10/19/magazine/viktor-orban-rod-dreher.html>, (erişim tarihi: 15.01.2023).

⁹⁷¹ Vermeule'nin, Orban rejimine yakın “Hungarian Conservative” dergisine verdiği röportaj için bakınız: Hungary Resists the Disruptive Tendencies of Liberalism-An Interview with Harvard Professor Adrian Vermeule, https://www.hungarianconservative.com/articles/interview/adrian_vermeule_liberalism_conservatism_rule_of_law_neutrality_state_church_eu_von_der_leyen_morality_common_good/, (erişim tarihi: 01.07.2023).

⁹⁷² Ibid.

Vermeule, rejime yakıştırdığı “ortak iyi anayasacılık” ile yasal pozitivizmin dışında ulusal geleneğin ve doğal ahlakın da anayasal kaynak olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir.⁹⁷³ Aynı zamanda liberal anayasacılığa karşı olarak ortak iyi anayasacılık, temel hak ve özgürlükleri maksimize etmeye odaklanmamakta bilakis iktidarın yönetebilmesi için ihtiyaç duyduğu yetkiyi sağlamaya çalışmaktadır.⁹⁷⁴ Son olarak, ortak iyi anayasacılık “hikmeti-hükümet” anlayışından ilham almaktadır. Bu nedenle, anayasa soyut bireylerin hakkına odaklanan değil devletin ve ulusun bekasına hizmet etmeye çalışan, ahlaki ve dini esasları olması gereken bir metindir.⁹⁷⁵ Vermeule, Gabor’un da tavsiye ettiği üzere hukuku siyasal iktidar karşısında tamamen ikincilleştirmekte ve liberalizmin modern bireyine ve seküler devlete karşı anti-liberal Hıristiyan Devleti model olarak sunmaktadır.

Hukukun, bürokrasinin ve sivil toplumun yani kamusal ve özel hayatın kılcal damarlarına kadar siyasileştirilmesi, Gabor tarafından “Orban’ın Yönetimi” adlı eserinde⁹⁷⁶ Orban’ın liberal demokratik siyaseti devrimci bir şekilde yıkması ve bunu küresel güçlere karşı verdiği entelektüel savaş⁹⁷⁷ ve karizmatik kişisel özellikleri⁹⁷⁸ ile başarması olarak yorumlanmaktadır.⁹⁷⁹

⁹⁷³ Adrian Vermeule, “Beyond Originalism”, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/common-good-constitutionalism/609037/>, (erişim tarihi: 01.07.2023).

⁹⁷⁴ *Idem.*

⁹⁷⁵ *Idem.*

⁹⁷⁶ G. Fodor Gabor, *Az Orban Szabaly*, KKETTK Alapitvany, 2021.

⁹⁷⁷ Gabor, Orban’ın yeni bir linguistik dünya yarattığını ve bu dünyada kelimelerin yeni anlamlar kazandığını belirtmiştir. Orban rejimi bu yeni dil ile, yeni bir tarih ve dolayısıyla yeni bir hakikat inşa edebilmektedir. Bu yolla, siyasal mücadele eksenini kendi lehine olacak şekilde yapılandırabilmektedir. Marton Bekes, “Rules of New Times”, <https://latoszogblog.hu/aktualis/uj-idok-szabalyai/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁷⁸ Gabor Orban’ı, Macar ruhundan anlayan, ülkeyi ve toplumu yönetme ile ilgili sezgisel yeteneklere ve vizyoner bir formasyona sahip, cesur ve risk-sever bir lider olarak tanımlamakta, bu kişisel özelliklerin Orban’ın zorlu jeopolitik/ekonomik koşullarda başarısının önemli bir nedeni olarak görülmektedir. *Idem.*

⁹⁷⁹ G. Fodor Gabor, siyasette liderlerin kişisel özelliklerinin, siyasal süreçlerin sonucunu belirleyen en önemli etmenlerden biri olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle, Voegelin’in öğrencisi olan ve “kişisel yaratıcılığı” iktidarın merkezinde bir unsur olarak ele alan Tilo Schabert’in “Boston Politics: The Art of Creative Power” eserini, Szazadveg projesi olarak Macarcaya çevirtmiştir. Mandi, *op.cit.*, 2015, s.27.

3.4. SONUÇ

Dünya genelinde muhafazakâr ve milliyetçi siyasetin Orban rejimini model aldığına dair çok sayıda çalışma yayınlanmıştır. Orban'ın İtalya'dan⁹⁸⁰ Fransa'ya⁹⁸¹, ABD'den⁹⁸² Kanada'ya⁹⁸³, İsrail'den⁹⁸⁴ İngiltere'ye⁹⁸⁵, birbirlerinden oldukça farklı sosyo-ekonomik, jeopolitik ve siyasal koşullara sahip ülkelerde sağ siyasetin stratejilerini ve felsefesini etkilediği görülmüştür. Orban'ın neden muhafazakâr/milliyetçi kampa ilham veren bir lider olduğunu anlamanın en kısa yolu, son dönemde uluslararası arenalarda yaptığı iki konuşmaya bakmaktır.

2023 Ağustos'unda ABD'li muhafazakâr gazeteci Tucker Carlson, Orban ile yaptığı röportajda- Carlson son 3 yılda 2. kez bunu yapmaktadır- dünya genelinde liberal siyasetçi ve entelektüellerin Orban karşıtlıklarının kaynağında neler olduğunu sormuş, Orban verdiği yanıtla rejimin ideolojik/felsefi kaynaklarını politik söylemlerinde nasıl kullandığını göstermiştir.⁹⁸⁶ Orban'a göre, liberaller ve kendileri arasındaki ayırım yalnızca ideolojik değildir; çok daha derin kökleri vardır ve hatta antropolojiktir. Liberaller ile arasında insan varoluşuna ve bunun doğasına ilişkin temelden farklılık olduğunu vurgulamıştır. Orban'a göre, liberaller dünyadaki en önemli şey olarak kendi egolarını görmektedir ve yaşadıkları doğayı antroposantrik bir bakış ile

⁹⁸⁰ Meloni, Orban'ı model aldığını söylemiştir. Leaders of Brothers of Italy: Our Role Model is Orban, <https://hungarytoday.hu/leader-of-brothers-of-italy-orban-our-role-model/>, (erişim tarihi:01.03.2023).

⁹⁸¹ Jean-Baptiste Chastand, Helene Bienvenu, "Marine Le Pen Finds Inspiration In Her Close Relationship with Viktor Orban, https://www.lemonde.fr/en/politics/article/2022/04/18/marine-le-pen-finds-inspiration-in-her-close-relationship-with-viktor-orban_5980835_5.html, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁸² Henry Olsen, U.S. conservatives have found an alarming model for their move, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/15/viktor-orban-republican-party-conservatism/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁸³ Dylan Robertson, Stephen Harper seeks closer conservative ties with controversial Hungarian government, <https://www.cbc.ca/news/politics/harper-orban-ties-1.6898904>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁸⁴ Susan Hattis Rolef, "Hungary Should not be Israel's Role Model", <https://www.jpost.com/opinion/article-749407>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁸⁵ Alex Faludy, "Why Are Tory MPs Trying to Bring The Orban playbook to British Politics?" <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/jun/20/tory-mps-viktor-orban-playbook-british-politics-hungary-edward-leigh>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁹⁸⁶ "Interview with Viktor Orbán by Tucker Carlson", <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/interview-with-viktor-orban-by-tucker-carlson>, (01.09.2023)."

yorumlamaktadır. Halbuki, Orban'a göre, insan doğası kendi egosundan daha ulvi şeylerin olduğu bilincine sahiptir. Bunlar ise tanrı, ulus ve ailedir. Macaristan'daki iktidarın ülkeyi liberal nosyonlara göre değil, insan doğasının kutsalları olarak kabul ettikleri bunları ilke kabul ederek yönettiğini söylemektedir.⁹⁸⁷ Bu ilke ile yönetildiği için Macaristan'ın "Hıristiyan Avrupa Uygarlığı'nın" koruyucusu olduğunu belirtmektedir. Orban'a göre, liberallerin tepkisinin kaynağında insani varoluşa ve topluma dair yapılan geleneksel yorum bulunmaktadır. Çünkü, liberaller düşünce alanında kurdukları hegemonyaya meydan okunmasına tolerans göstermemekte insanın özüne ve değerlerine dair özgürce düşünmeyi kötülükle yaftalamaktadır.⁹⁸⁸

Orban, ABD'de her yıl düzenlenen Muhafazakâr Siyasi Eylem Konferansı'nın (CPAC) 2022 yılı açılışında konuşmuş, kendi deneyiminden liberal hegemonyaya karşı mücadele yöntemini anlatmıştır. Orban'a göre, liberallere karşı muhafazakârlar "ne için savaştığını" açıkça topluma ilan etmelidir. Bunlar aile, Hıristiyanlık ve ulustur. Orban, liberal yasal/kurumsal altyapının muhafazakarları bu konuları konuşmaktan alıkoyduğunu söylemiş, woke ideolojinin bir parçası olarak saydığı toplumsal cinsiyet ve göç gibi konularda toplumun korunması için ailevi, ulusal ve dini değerlere başvurulmasının zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Ancak hedeflerin cesurca deklare edilmesi, liberallere karşı zafer için yeterli değildir. Bunun için liberal yöntemler de terk edilmelidir. Çünkü; liberal kurumlar, dil ve konseptler de sol/liberal hegemonyayı pekiştirmek için çabalamaktadır.⁹⁸⁹

Her iki konuşmasından görüldüğü üzere Orban, rejim ideologlarının yaslandığı felsefi temelleri siyasi bir stratejiye dönüştürmüştür. Klasik sağ-popülist rejimler gibi güncel sorunları liberal demokrasi içerisinde politize etmek yerine modernizme ve

⁹⁸⁷ *Idem.*

⁹⁸⁸ *Idem.*

⁹⁸⁹ Speech by Prime Minister at the Opening of CPAC Texas, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/speech-by-prime-minister-viktor-orban-at-the-opening-of-cpac-texas/>, (erişim tarihi: 01.09.2023).

onun birey ile toplum anlayışına karşı çıkmaktadır. Orban'ın Voegelin, Strauss ve Schmitt'e yaslanan anti-liberal metodolojisi, küresel düzlemde muhafazakâr-milliyetçi siyasete strateji tayin etmesi bakımından öne çıkmaktadır.

Orban, siyasal mücadelede tutarlı bir ideolojiye sahip olmanın önemini çok erken dönemde fark etmiş ve partinin siyaset mutfağını yalnızca güncel meselelerin ele alındığı bir yer olarak kurmamış, aynı zamanda muhafazakâr ideolojiye felsefi-tarihsel bir zemin yaratmak için çalışmıştır. Özellikle, rejimin ideolojisinin 2008 krizinden sonra neoliberalizmin girdiği krize siyasi bir alternatif yaratması için tasarlanması, ulusal egemenlik için entelektüel egemenliğin sağlanmasını zorunlu tutmuştur. Ulusüstü kurumların zayıflamasına karşı ulus devletinin yükselişi ana tema olarak kabul edilmiş, küreselleşme ve göç karşıtı bir çizgi seçilmiştir. Aynı şekilde, Macaristan'ın neoliberal geçiş döneminde ekonomik anlamda toplumun yaşadığı alt-üst oluşlar ve 2008 sonrasında liberal ekonomik düzenin krize girmesi, “cemaatçi” ve “paternalist” bir siyaseti doğurmuştur. “Ulusal egemenliği” ve “paternalist cemaatçiliği” birbirine ekleyen bu ideoloji, Roger Scruton'un “oikophilia” kavramı ile kastettiği bir mekân yaratmayı amaçlamaktadır.⁹⁹⁰ Scruton'un Antik Yunanca'da hem ev hem aile anlamına geldiği için tercih ettiği “oikos” kelimesinden türetilen bir kavram olarak oikophilia, basitçe kişiselleşmiş bir alanı anlatmaktadır. Bu alan, içinde sevdiğin ve ihtiyaç duyduğun insanların olduğu, insani tecrübenin geçtiği mekanların bulunduğu ve yönetmek için savaşabileceğin ve ölebileceğin bir yerdir. Scruton, bu yeri senin veya benim olan değil, bizim olan olarak tanımlamaktadır. Scruton'a göre, modern dönemde oikophilianın izdüşümü ise ulus devlete tekabül etmektedir.⁹⁹¹ Çünkü, ulus-devlet insani erdemlerin kaynağıdır. Scruton'a göre, bunun nedeni ise insan doğasına en uygun

⁹⁹⁰ Ferenc Hörcher, *Art and Politics In Roger Scruton's Conservative Philosophy*, Cham, Palgrave Macmillan, 2023, S.110.

⁹⁹¹ Roger Scruton, *A Political Philosophy: Arguments For Conservatism*, London, Bloomsbury, 2019, s. 1-32.

siyasal form olmasıdır.⁹⁹² Scruton'a kişisel hayranlığı bulunan Orban,⁹⁹³ 2019 yılında ziyaret ettiği Scruton'u "muhafazakarlığın bir ideoloji olduğunu ondan öğrendik" diyerek takdim etmiş ve Scruton'un ulus-devlete olan yaklaşımını övmüştür.⁹⁹⁴

⁹⁹² Scruton'a göre insan topluluk içinde yaşamaya programlanmıştır. Tehdit karşısında dayanışma, kendisine ait güvenli bir mekana sahip olma, aile sevgisi ve korumasına ihtiyaç duyma gibi özellikler, insan doğasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, toplumsal bir parçaya ait hissetme ve tanıdığı yüzlere bireysel olarak bağlanma en temel insani özelliklerdir. Bu özelliklerin en önemli siyasi sonucu ise, aşinalık ağını korumayı amaçlayan, uzun ömürlü geleneklere sahip topluluğun oluşturduğu ulus devletler. Roger Scruton, *Conservatism*, London, Profile Books, 2017, s. 4-7.

⁹⁹³ Why right-wing Europeans are flocking to an English thinker, <https://www.economist.com/britain/2023/07/02/why-right-wing-europeans-are-flocking-to-an-english-thinker>, (erişim tarihi: 01.09.2023).

⁹⁹⁴ Orbán Lauds Sir Roger Scruton, 'Loyal Friend of Freedom-loving Hungarians', <https://hungarytoday.hu/orban-lauds-sir-roger-scruton-loyal-friend-of-freedom-loving-hungarians/>, (erişim tarihi: 01.09.2023).

SONUÇ

Macaristan’da, Orban hükümetlerinin yönetimi altında, yeni bir hukuk ve ekonomi düzeni inşa edilmiştir. Yeni hukuk düzeni, liberal anayasacılığın siyasi iktidarın keyfi hareket etmesini engellemek için tasarladığı hukukun üstünlüğü ilkesine ve güçler ayrılığına dayanmazken insan haklarını korumayı garanti eden yargısal denetimin bağımsızlığını da içermektedir. Bu anayasal düzende, yargı ve yasama erkleri yürütme erkinin enstrümanına dönüşmüş, siyasi otoriteyi sınırlandırabilecek bütün mekanizmalar ortadan kaldırılmış ve iktidarın kontrol alanı dışında, ondan bağımsız herhangi bir otorite bırakılmamıştır. Yeni ekonomi düzeninde ise, Orban ve siyasi ailesi ülkedeki sermaye birikim sürecinin belirleyicisi haline getirilirken siyasi elitlerin piyasayı yönetmesine hizmet eden, müdahaleyi sürekli kılan ve bunu örterek meşrulaştıran mekanizmalar oluşturulmuştur. Başka bir ifade ile; siyasi, ekonomik ve kurumsal yapı otoriter rejim için inşa edilirken, geçmişte sıklıkla yapıldığı gibi şiddet değil yasal mekanizmalar kullanılmıştır.

Fidesz parti elitleri, otoriter rejimin yasallık görüntüsünün korunabilmesinin yolunu, Schmitt’in “olağanüstü hâl” kavramında bulmuşlardır. Schmitt’e göre, olağanüstü hâl durumunda devletin “kendini koruma hakkına” dayanarak hukuku askıya alması hukuk dışı bir eylem değildir. Orban da, 2010 yılındaki seçimlerin akabinde zaferinin “devrimci yetkilere” sahip bir hükümeti doğurduğunu iddia etmiş ve mevcut anayasal sınırlamaları rafa kaldıran fiili bir olağanüstü hal durumu yaratmıştır. Macaristan’da bu gerekçenin öne sürülebilmesinin maddi koşullarını, neo-liberal demokrasinin arızaları yaratmıştır. Bir yandan kapitalist ekonomiye geçiş sürecinin kitlelerin dışlandığı tepeden inmece bir şekilde gerçekleşmesi diğer yandan bu geçiş sürecini yürüten sosyalist rejimin bürokratik elitlerinin şeffaf olmayan özelleştirmeler

sonunda sermayedarlara dönüşmesi kurumsallaşmayı zayıflatmış, enformel ilişki ağlarının beslediği kayırmacı ve yolsuz faaliyetlerin kamuya yerleşmesini kolaylaştırmıştır. Toplumsal kutuplaşmanın yarattığı konformist alandan yararlanan siyasi partilerin sorumsuz yönetimi kurumsal çürümeyi derinleştirmiş, ekonomik ve idari krizleri kaçınılmaz kılmıştır. Uzmanların yönetimindeki bağımsız düzenleyici kuruluşların ortaya koyduğu teknokratik çözümlerin sermaye çevrelerini koruma amacı için seferber edilmesiyle krizlerin maliyetini üstlenmek halka kalmıştır. Yabancı sermayenin ve uluslararası kurumların baskısı altında kitleleri koruyacak idari etkinlik gösterilememiştir. Macar muhafazakâr ideoloji geleneğinden beslenen Fidesz elitleri, yurttaşların devlet korumasından mahrum kalmasını neoliberal idari aygıtın “ulusal çıkarları koruma ve geliştirme kapasitesine sahip olmaması” olarak politize etmiş, devletin ve ulusun kendini koruma ihtiyacının doğduğuna işaret etmiştir. Böylece, Schmitt’in olağanüstü hali için uygun ortam hazırlanmış, Fidesz’in kendisini iktidarın ilk gününden itibaren mevcut anayasal sınırlara bağlı olmayan asli kurucu iktidar olarak kurgulayabilmesinin önü açılmıştır.

Orban’ın otoriter rejimi inşa ederken yasal yollara başvurmasının tek nedeni yeni rejime meşruiyet kazandırmak değildir. Aynı zamanda devlet ve toplum üzerinde tam hakimiyet kuracak idari etkinliğe sahip büyük bir kontrol makinası yaratma arzusundadır çünkü böylesi bir denetim işlevi görecektir bürokratik örgütlenmenin kurumsallaşabilmesinin yegâne koşulu işlem ve eylemlerinin mevzuata dayanmasıdır. Bu noktada temel zorluk şahsileşmiş rejimin kurumsallaşma çabasıdır. Şahsileşmenin bürokratik kurumsallaşma önünde oluşturduğu engel kanunculuk vasıtasıyla aşılmaya çalışılır. Yani, hukuk mekanizmasıyla oluşturulan kurumsal örüntü, hem rejimin yasallık içine gömülerek meşruluğunun sağlanmasına hem de şiddet ağı kurulmaksızın toplumun kılcal damarlarını kontrol edecek derecede idari kapasite artışının

başarılmasına hizmet etmektedir. Orban rejiminin bu karmaşık organizmasını anlama noktasında Weber'in otorite tiplerine başvurulabilir.

Macaristan'ın yeni rejimi, yasal-ussal otoritenin temel niteliklerini taşımaktan uzaktır. Yasalar yönetilenler için öngörülebilir; yönetenler için bağlayıcı değildir çünkü siyasi iktidarın çıkarlarına aykırı düştüğü durumda değiştirilirler. Yurttaşların kanuni eşitliği söz konusu değildir; kurallar siyasi rakipleri bertaraf etmek için selektif biçimde uygulanmaktadır. Bu nedenle, “hukukun üstünlüğü” değil, “üstünlerin hukuku” söz konusudur. Bu bir kanun devleti değil, “kanunlarla yönetilen” devlettir. Orban rejiminin bürokrasisi de yasal-ussal otorite bürokrasisinin özelliklerini taşımamaktadır. Yönetici pozisyonlara yapılan atamalara bakıldığında liyakatin yerini sadakatin; uzmanlığın yerini ise siyasi ve şahsi yakınlığın aldığı ortadadır. Orban ile kurulan kişisel ilişkilerin bürokrasinin atama kriteri olarak belirlenmesi, kamu hizmetinin amaç unsurunu kamu yararından liderin siyasi hedeflerini gerçekleştirmeye evirir. Bu yönetim modelinde bütün bir devlet aparatı özel çıkarı gerçekleştirmek için mobilize edilmiştir, resmi kurumlar özerkliğini kaybederek mülkleşmiştir, kamu personeli ise liderin şahsi hizmetlilerine dönüşmüştür. İdari yapıda başlayan “tebaalaşma” toplumun bütününde eşit hukuki özneler dayanan yurttaşlık anlayışı geriletirken, hiyerarşik bir bağımlılık ilişkisinin yerleşmesini kolaylaştırmıştır. İktidarın şahsileşmesi olarak adlandırabilecek bu süreç ile birlikte Macaristan “yeniden feodalleşmiş” ve Weber'in “geleneksel otorite” kategorisine yakınlaşmıştır.

Orban rejiminin koordinatlarının belirlenmesinde Weber'in geleneksel otorite tipinin alt kategorilerinden olan tımarlı patrimonyalizm ve sultanizm öne çıkmaktadır. Tımarlı patrimonyalizmde kamu personeli efendisine değerli bir hizmet sunabildiği sürece görevde kalabilirken sadakati karşılığında kamunun maddi araçları kendisine tahsis edilmekte ancak bunlarla mülkiyet ilişkisi kuramamaktadır. Patrimonyal

yönetimin aşırı hali olan sultanizm ise, salt yöneticinin takdir yetkisine dayanmaktadır. Sultanizmde yönetici ile personeli arasında efendi-köle ilişkisi söz konusudur; kamu personeli yöneticinin şahsi hizmetindedir. Bu nedenle, sahip olduğu hiçbir şey üzerinde söz hakkı yoktur, lider tarafından bahşedildiği için her an geri alınabilir. Tımarlı patrimonyalizmin sultanizmden ayrıldığı nokta, yöneticinin gelenek tarafından sınırlanması olarak gözüke de her iki yönetim tarzında da otoritenin keyfiliği söz konusudur. Kurumlar ve aktörler, liderin arzu ve takdiriyle çalışmaktadır, hukuk düzeninin kaynağı liderin çıkarıdır. Fidesz rejiminde bütün yetkinin Orban'ın elinde toplanması, kurumsal özerkliğin tamamen kalkması, nepotist ilişkilerle atanan kamu personelinin azlinin kolaylaşması gibi özelliklere ek olarak kamu ihalelerinin ve gelirlerinin lidere sadakat karşılığı olarak dağıtılması, tımarlı patrimonyal/sultancı rejim kategorisine yaklaşıldığının işaretleridir.

Macaristan'ın hukuk düzeninde yaşanan değişimin neopatrimonyal/sultancı eğilimlere sahip olduğu açık olsa da rejimi salt geleneksel otorite kategorisi içinde değerlendirmek zordur. Çünkü, yasal-ussal otorite deforme edilmiş; ancak bütünüyle terk edilmemiştir; hukuksal ve kurumsal altyapısı şahsileşmiş rejimi konsolide etmek için tasarlanarak keyfiliğin ortaya çıkaracağı meşruiyet ve etkinlik sorunları azaltılmıştır. Üstelik bu amacın adil olmayan ancak rekabetçi seçim süreciyle desteklenmesi, Weber'in bir diğer otorite tipi olan "karizmatik otoritenin doğmasına da fırsat vermiştir. Weber'in devrimci bir güç olarak tanımladığı karizma aracılığıyla Orban, demokrasiyi hukuk devletini devirme silahına çevirmiştir. Bu durum, yani Orban rejiminin Weber'in üç otorite tipinden de öğeler barındırması, yeni bir otoriterleşme formunun ortaya çıktığını göstermektedir.

Orban'ın şahsiyetçi rejiminin koordinatlarını belirlemenin bir diğer yolu, Chehabi ve Linz'in Weber'den esinlenerek literatüre soktuğu (neo)sultanizm tanımı ile

karşılaştırmaktır. Rejimle devlet arasındaki çizginin belirsizleştiği, yönetimin şahsileştiği, anayasal takiyeciliğin söz konusu olduğu, ahbap-çavuş kapitalizminin işlediği ve rejimin sosyal tabanının zayıf olduğu bir yönetim biçimi olan (neo)sultanizmde yöneticiye olan sadakat ideolojik veya karizmatik niteliklere bağlı olarak değil, korku ve ödül mekanizması ile şekillenmektedir. Yönetim herhangi bir ideolojiye veya değer sistemine bağlı değildir, sınırsız keyfi yönetimi meşrulaştırmak için ideolojik terimlere ihtiyaç duymamaktadır. Salt kişisel bağlarla göreve getirilen kişilerin rejimi sürdürebilme araçlarından biri de şiddete başvurmaktır. Baskı ve şiddet, kurumların dışında enformel gruplar tarafından da icra edilebilir. Buna karşılık, Orban rejiminin otoriterlik repertuarında şiddet bulunmamakta, yasal mekanizmalar kullanılmakta, kurumlar ortadan kaldırılmamakta, ele geçirilmektedir. Yönetimin ideolojik görünümü belirgindir; bu yüzden lidere olan sadakatin tek ölçütü ödül ve korku değildir; ideolojik ve karizmatik nedenleri de bulunmaktadır. Hukukun ve ideolojik görüntünün sağladığı siyasi kapasite toplumun geniş kesimlerinin temsilini üstlenmesini sağlamaktadır; bu da Orban rejimini toplumsal tabanı zayıf konvansiyonel sultancı rejimden ayırmaktadır. Bu nedenle, Orban'ın şahsileşmiş rejimi, Cheabi ve Linz'in "sultancı" kavramının ötesinde bir durumu ifade etmektedir.

Macaristan'da ortaya çıkan yeni ekonomi düzeni ise, Weber'in patrimonyalizmin aşırı formu olarak sınıflandırdığı "prebendal sistemi" çağrıştırmaktadır. Orban rejimi, sermaye birikim sürecini tamamen kontrol altına alırken, mülkiyet hakkını zayıflatırken ve kişisel sadakate dayanan hiyerarşik toplumsal düzeni inşa ederken muhafazakâr "aile değerleri", gelenek, Hıristiyanlık ve yeğencilik gibi unsurları neoliberalizmin eşit haklar, sekülerizm, özerk birey gibi özelliklerinin karşısına dikmiş, neoliberalizmin ekonomik eşitsizlik ve seçkin demokrasi ile sonuçlanan tarihsel denemesine "koruyucu babanın" mutlak otoritesi ile cevap vermiştir. "İlliberalizm" olarak yaygınlaşan bu yeni milliyetçi-muhafazakâr ideoloji,

siyasi liderin icra aygıtına dönüşen bürokrasi ile mülkiyetin o lider tarafından “bahşedilip geri alınabilen bir berat statüsüne” indirilmesinde ihtiyaç duyulan geleneksel meşruiyeti sağlamış, toplumsal rızayı üretebilmiştir. Dolayısıyla, Orban rejimini piyasa rekabet koşullarını hukuk sınırları içinde bir grup veya kurum lehine değiştiren “finansal milliyetçilik” veya “devletçi kalkınmacılık” üzerinden değerlendirmek, rejimin nasıl çalıştığını anlamak için yanlış bir başlangıç olmaktadır. Macaristan’da varlıkların mülkiyeti bir gruptan diğerine geçerken belirleyici olan, yurttaşlık statüsü değil, siyasi liderle olan sadakat ilişkisidir. Bununla beraber, Macaristan’ın ekonomi düzenini “ahbap-çavuş kapitalizminin” bir versiyonu olarak sınıflandırmak da aynı şekilde hatalı olmaktadır. Bu modelde patron ile ahabapın kurduğu ilişki doğası gereği gönüllüdür; bir nevi eşitler arasında bir menfaat paylaşımıdır, bir tarafın diğerine yönelik zorlayıcı bir yaptırımında bulunması zordur. Halbuki, Macaristan örneğinde görüldüğü üzere siyasi iktidar ile oligarklar arasındaki hiyerarşik ilişki çok belirgindir. Bu ilişkide oligarklar için “serbest çıkış” kapısı bulunmamaktadır. “Devletin ele geçirilmesi” tezi üzerinden Macaristan’ın ekonomi düzenini tanımlayanlar ise yanlış değil fakat eksik bir açıklamada bulunmaktadır. Devletin ele geçirilmesi olgusu, iktidarın bir ağ ile paylaşıldığı dolayısıyla tekelleşmenin olmadığı bu nedenle, siyasi iktidarın kararlarının o grubun özel çıkarına göre yönlendirildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Macaristan, bu tanımın kapsamına girse dahi rejimin işleyişine bakıldığında ne siyasi ne ekonomik elitlerin Orban ile çıkarlarını ortaklaştırabilme veya onunla rekabet edebilme ihtimali gözükmemektedir. Bu tezin aşırı bir formu olarak görülebilecek “suç/mafya devleti”, sisteme içkin olan bu şahsiyetçiliği aşmaya çalışıyor gözükmemektedir. Suç devleti, siyasi elitlerin ekonomik elitlerle iş birliği yaparak, kamu yönetimini ele geçirdiklerinde sürekli ve zorlayıcı yolsuz işlem yaptıklarında ortaya çıkmaktadır. Bu modelde, tekil usulsüzlükler yerini

daha sistemik yolsuzluğa, siyasi liderle olan ilişkinin ise patronal bağımlılığa gittiği anlatılmaktadır.

Suç/mafya devleti gibi devletin ele geçirilmesi tezi üzerinden Orban rejimini ele alan yaklaşımların en temel sorunu, rejimi “gayrimeşru” görmeleridir. Bu yaklaşım, rekabetçi piyasa ekonomisinin ve liberal demokrasinin içsel bir denge barındıran uyumlu bir sistem olduğu varsayımı üzerinden hareket ederek, her türlü kusurlu patolojik durumun meşruluğunu tartışmaya açmaktadır. Halbuki, Macaristan’ın liberalleşme döneminin yol açtığı toplumsal yarılmalar düşünüldüğünde bu kusurların bizzat piyasa ekonomisi tarafından üretildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Üstelik, demokratik ve yasal meşruiyet sorunu olan bir yapının sürdürülebilir bir iktidar olmaması gerekmektedir. Bu durumun farkında olan Orban hükümetleri, art arda dört seçim kazanırken rejimin doğasına içkin olan yolsuzluğa rağmen ulusal ve uluslararası meşruiyete sahip olmayı önemsemiştir. Bunun için iç kamuoyuna yönelik kendilerinden önceki liberal demokratik dönemin meşruluğunu egemenlik krizi üzerinden tartışmaya açan bir milliyetçiliğe başvurmuş, ekonominin yerlileştirilmesi söylemini kurumsallaşmış yolsuzluğu örtmek için başarı ile kullanmıştır. Yine aynı şekilde, rejim, sanayi sektöründeki yabancı sermayenin yüksek kârlılıkla çalışabilmesini sağlamak adına “neoliberal bir fanus” yaratmış ve uluslararası alanda yaşayabileceği meşruiyet krizini engellemiştir. Özellikle, Almanya’nın AB içerisinde Orban’ın rejimi otoriterleştiren hamlelerine karşı edilgen bir tutum takınması bu politikanın da hedefine ulaştığını göstermektedir. Dolayısıyla, sadık oligarkların “lidere hizmet ettikleri sürece servetlerini kullanabildikleri” bu sistem “prebendal sistemi” çağrıştırmaktadır.

Orban, yeni bir hukuki ve ekonomik düzen kurma noktasında tutarlı bir ideolojiye sahip olmanın önemini çok erken dönemde fark etmiş bu nedenle partinin siyaset mutfağını yalnızca güncel meselelerin ele alındığı bir yer olarak kurmamış, aynı zamanda muhafazakâr ideolojiye felsefi-tarihsel bir zemin yaratmak için çalıştırmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Kitap İçi Bölümler, Makaleler

BERMEO, Nancy, “On Democratic Backsliding, *Journal of Democracy*, vol 27, no 1, 2016, ss.5-19.

SAJO, Andras, UITZ, Renato, HOLMES, Stephen (ed.) *Routledge Handbook Of Illiberalism*, New York, Routledge, 2022.

LEVITSKY, Steven, ZIBLATT, Daniel, *How Democracies Die: What History Reveals About our Future?* London, Viking, 2018.

GERSCHEWSKI, Johannes, “The Three Pillars of Stability: Legitimation, Repression, and Co-optation in Autocratic Regimes”, *Democratization*, volume 20, no 1, 2013, ss.13-38.

SCRUTON, Roger, “In Defence of Nation”, içinde, Jonathan Charles Douglas (ed.) *Ideas and Politics in Modern Britain*, London, Macmillian, 1990.

DENEEN, Patrick, “Why Liberalism Failed”, New Haven, Yale University Press, 2018.

LEVITSKY, Steven, WAY, Lucan A., “The New Competitive Authoritarianism”, *Journal of Democracy*, volume 31, no 1, 2020.

LEVITSKY, Steven, WAY, Lucan A., *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*, New York, Cambridge University Press, 2010

O’DONNELL, Guillermo, SCHMITTER, Phillippe C., “Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions About Uncertain Democracies”, içinde, O’DONNELL, Guillermo, SCHMITTER, Phillippe C., (ed), *Transition from Authoritarian Rule: Southern Europe*, The John Hopkins University Press.

DIAMOND, Larry J., “*Developing Democracy: Toward Consolidation*”. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 1999.

SCHEDLER, Andreas, “Elections Without Democracy: The Menu of Manipulation”, *Journal of Democracy*, volume 13, issue 2, ss.36-50.

SCHEDLER, Andreas, “Electoral Authoritarianism”, Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher, 2006.

ESEN, Berk, GÜMÜŞÇÜ, Şebnem, YAVUZYILMAZ, Hakan, *Türkiye’nin Yeni Rejimi: Rekabetçi Otoriterlik*, İstanbul, İletişim yayınları, 2023

ESEN, Berk, GÜMÜŞÇÜ, Şebnem, “Rising Competitive Authoritarianism in Turkey”, *Third World Quarterly*, Vol. 37, No. 9, 2016, ss.1581–1606.

ADAM, Zoltan, “Explaining Orbán: A Political Transaction Cost Theory of Authoritarian Populism”, *Problems of Post-Communism*, Volume 66, Issue 6, 2019, ss. 385-401.

- ADAM, Zoltan, "What Happened Hungary? Political Institutions And Political Economy Dynamics Before and After The 2010 Authoritarian Populist Turn, *Center for European Studies Harvard Open Forum Series*, 2020, ss.1-30.
- ADAM, Zoltán, BOZOKI, András, "State and faith: Right-wing populism and nationalized religion in Hungary." *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, vol 2, no 1, 2016, ss. 98-122.
- ADAM, Zoltan, CSABA, Ivan, "Populism unrestrained: Policy responses of the Orbán regime to the pandemic in 2020–2021", *European Policy Analysis*, Volume 8, issue 3, 2022.
- AGH, Attila, "Bumpy Road of the Hungarian Administrative Reforms: From Political Over-centralization To Public Policy Failures", *Croatian And Comparative Public Administration*, 2013, ss. 1115-1136.
- AGH, Attila, "The Decline of Democracy in East-Central Europe: Hungary as the Worst-Case Scenario", *Problems of Post-Communism*, Vol. 63, Iss. 5-6, 2016, ss.277-287.
- AMBROSIO, Thomas, "Russia's Effects on a Consolidated Democracy: The Erosion of Democracy in Hungary and the Putin model", içinde, Demmelhuber T, Kneuer M (eds) *Authoritarian Gravity Centers*. London, Routledge, 2020.
- ANDOR, Laszlo, "Hungary In The Financial Crisis: A (Basket) Case Study, *Debatte: Journal of Contemporary and Eastern Europe*, volume 17, no 3, ss. 285-296
- ANDRÁS Körösenyi, Gábor Illés, Attila Gyulai, *The Orbán Regime Plebiscitary Leader Democracy in the Making*, Routledge, 2023,
- ANDREA Petö, "The Illiberal Memory Politics In Hungary, *Journal of Genocide Research*, volume 24, no 2, 2022.
- ANTAL, Attila, "*The Rebirth of the Political: A Schmittian Moment in Hungary*", Transcript of Lecture, 2017; Kriszta Kovács, "The State Of Exception: A Springtime For Schmittian Thoughts?", *Diritto e questioni pubbliche*, 2017.
- ANTAL, Attila, "*The Rise of Hungarian Populism: State Autocracy and the Orbán Regime*", Emerald Politics publishing, 2019.
- ANTAL, Attila, The Constitutionalised Image of Enemy in the Hungarian Fundamental Law, University OF Copenhagen, Faculty Of Law, *iCourts Working Paper Series*, no. 311, 2022.
- ANTAL, Attila, "Carl Schmitt's Constitutional Dictatorship as the Foundation of (Post)Fascism", *COMFAS Online Convention*, 2021.

- APPEL, Hilary, ORENSTEIN, Mitchell A., *From Triumph To Crises: Neoliberal Economic Reform in Post-Communist Countries*, Cambridge University Press, 2018.
- ARATO, Andrew, “Regime Change, Revolution and Legitimacy”, Gábor Attila Tóth (Ed.), “Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law”, Budapeşte, Central European University Press, 2012, ss. 35-59.
- ATILLA Gyulai, "Reality Free of Ideology: Viktor Orbán's Realism and Illiberalism", ECPR General Conference, Hamburg, 2018.
- BALASZ ARON KOVACS, “Country Report Hungary”, içinde, “Nations in Transit”, Freedom House, 2015.
- BANKUTI, Miklós, HALMAI, Gábor, SCHEPPELE, Kim Lane, “Hungary’s Illiberal Turn: Disabling the Constitution”, *Journal Of Democracy*, 2012: vol:23, Issue 3, 2012, ss.238-146.
- BARBONES, Salvatore, “*The New Authoritarianism: Trump, Populism and Tyranny of Experts*”, Cambridge, Polity Press, 2018.
- BAROS, Tamas, “Hungarian Land As Political Instrument, Freidrich Ebert Stiftung, Budapest, 2015.
- BARTHA, A., BODA, Z. S., SZIKRA, D., “When populist leaders govern: Conceptualizing populism in policy- making. *Politics and Governance*, volume 8, no 3, 2020.
- BARTHA, Eszter, “Welfare Dictatorship, the Working Class and the Change of Regimes in East Germany and Hungary”, *Europe-Asia Studies*, volume 69, no 9, 2011, ss. 1591-1610.
- BECKER, Andras, “The Circulation of Oligarchs”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, s.111-128.
- BELA Greskovits, “Rebuilding the Hungarian right through conquering civilsociety: the Civic Circles Movement”, *EAST EUROPEAN POLITICS*, Vol. 36, NO. 2, 2020, ss.247–266
- BELLAMY, Richard, “*A Republican Defence Of The Constitutionality Of Democracy*”, Political Constitutionalism:, New York, Cambridge University Press, 2007.
- BERG, Daniel, “*Illiberal Propaganda, Political Discourse, Monopolies of Knowledge, and Governmentality of Orbán's Hungary*”, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

- BLUHM, Katharina, VARGA, Mihai, Conservative Developmental Statism In East Central Europe And Russia, *New Political Economy*, Vol 25, Issue 4, 2020.ss642-659.
- BOHLE, Dorothee, “Post-Socialist Housing Meets Transnational Finance: Foreign Banks, Mortgage Lending, and the Privatization of Welfare In Hungary and Estonia, *Review of International Political Economy*, Volume 21, no 4, 2014, ss. 913-948.
- BOHLE, Dorothee, GRESKOVITS, Bela, Capitalist Diversity On Europe’s Periphery, Cornell University Press, 2012.
- BOHLE, Dorothee, GRESKOVITS, Bela, Politicising Embedded Neoliberalism: Continuity and Change In Hungary’s Development Model, *West European Politics*, Volume 42, Issue 5, 2019, ss. 1069-1093.
- BOZOKI, András, “Broken Democracy, Predatory State, and Nationalist Populism,” içinde, *The Hungarian Patient: Social Opposition to an Illiberal Democracy*, (ed.) Péter Krasztev and Jon Van Til, Budapest, Central European University Press, 2015. ss. 1-36.
- BOZOKI, Andras, “Hungary’s U-Turn”, interview by John Feffer, Budapeşte, 2015.
- BOZOKI, András, “Nationalism and Hegemony: Symbolic Politics and Colonization of Culture”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, ss. 459-491
- BOZOKI, Andras, “Occupy the State: The Orbán Regime in Hungary”, *Journal of Contemporary Central And Eastern Europe*, Vol 19, Issue 3, 2011, ss. 649-663.
- BOZOKI, Andras, “The Politics of Worst practices: Hungary in the 2010s”, *Dossier*, no 2, 2015, ss.1-13.
- BOZOKI, Andras, HEGEDÜS, Daniel, “An externally constrained hybrid regime: Hungary in the European Union”, *Democratization*, vol., 25, issue., 7, 2018, ss.1173-1189.
- BOZOKI, András, SIMON, Eszter, “Hungary since 1989”, Sabrina P. Ramet (Ed.), “*Central and Southeast European Politics since 1989*”, Cambridge University Press, 2012, s. 221-248.
- BOZOKI, Andras, “Mainstreaming the Far Right: Cultural politics In Hungary, *Revue d’études comparatives Est-Ouest*, Volume 47, issue 4, 2016, ss.87-116.
- BOZOKI, Andras, Rolling Transition and the Role of Intellectuals: *The Case of Hungary*, CEU press, 2022.

- BÖCSKEI, Balazs, “From Liberal Democracy To Illiberalism New Authoritarian Regimes, Hungarian illiberalism And The Crisis of “Real Existing Liberalism“, *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 2016, s.409-429.
- BROWN, Wendy, GORDON, Peter E., PENSKY, Max, “Authoritarianism: Three Inquiries In Critical Theory, Trios, 2018
- BRUFF, Ian, “The Rise Of Authoritarian Neoliberalism”, *Rethinking Marxism: A Journal Of Economics, Culture & Society*, Vol 26, Issue 1, 2014, ss. 113-129.
- BUGARIC, Bojan, Central Europe’s Descent Into Autocracy: ”A Constitutional Analysis Of Authoritarian Populism”, *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 17, Issue 2, 2019,s.597-616.
- BUZOGANY, Aron ve VARGA, Mihai, “Against Post-communism:The Conservative Dawn in Hungary”, Katharina Bluhm, Mihai Varga, (ed.), “*New Conservatives in Russia and East Central Europe*”, Routledge, 2020, ss. 269-
- BUZOGANY, Aron, and VARGA, Mihai, “The ideational foundations of the illiberal backlash in Central and Eastern Europe: the case of Hungary”, *Review of International Political Economy*, 2019, ss.811-828.
- CAROTHERS, Thomas, “The End Of Transition Paradigm”, *Journal Of Democracy*, Volume 13, Issue 1, 2002, ss. 5-21.
- CROUCH, Colin, “Privitsied Keynesyenizm: An Acknowledged Policy Regime”, *The British journal of politics and International Regimes*, volume 11, issue 3, s.382-398.
- CSEPELI, György, The ideological patchwork of the Mafia State, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Central European University Press, 2017, ss. 27-41.
- CSILLAG, Istvan, “Beyond The First Glimpse (Analysis of the Economic policy In Hungary From 1998”, *Acta Oeconomica*, volume 70, issue 3, 2020, s.333-360.
- CSILLAG, Tamas, *Understanding Orbanomics: Economic Nationalism In The Era of Globalization*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Central European University, Department of Political Science, 2015.
- “*Developments and Reforms in V4 region*”, Brno: Masaryk University, 2017,ss.48-84.
- DRAHOKOUPIL, Jan, *Globalization and the State in Central and Eastern Europe: The Politics of Foreign Direct Investment*, Routledge, 2010.
- DRINOCZ, Tímea, BIEN-KACALA, Agnieszka, “Illiberal Constitutionalism: The Case of Hungary and Poland”, *German Law Journal*, vol 20, Issue 8, 2019, ss. 1140-1166.

- DUSEK, Tamas, RACZ, Irma Pothaczky, “Development Differences Among the Regions Of Hungary”, *Procedia Economics And Finance*, volume 9, 2014, s. 264-277.
- DWORKIN, Ronald, “What Is Democracy?”, Gábor Attila Tóth(ed.), “*Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*”, Budapest, Central European University Press, 2012,s. 25-35.
- EBRD, Transition Report 2007, s.1-228
- ENYEDI, Zsolt, “Iliberal Conservatism, Civilizationalist Ethnocentrism, And Paternalist Populism In Orban’s Hungary”, *CEU Democracy Institute: DI Working Papers*, 2023
- ENYEDI, Zsolt, “Paternalist Populism and Illiberal Elitism in Central Europe”, *Journal of Political Ideologies*, Volume 21, no 1, 2016, ss. 9-25.
- ENYEDI, Zsolt, “The Central European University in The Trenches”, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*, London, Lexington Books, 2020, s. 243-267.
- EPSTEIN, Rachel A., *Banking on Markets: The Transformation of Bank-State Ties in Europe and Beyond*, Oxford University Press, 2017.
- Eric C. Posner, Adrian Vermeule, “Demystifying Schmitt”, *University of Chicago Public Law & Legal Theory Working Paper*, No. 333, 2011
- EUROPE-ASIA STUDIES, 2021 Vol. 73, No. 2, March 2021, 273–290.
- EVANS, Peter B., “Predatory, Developmental, and Other Apparatuses: A Comparative Political Economy Perspective on the Third World State”, *Sociological Forum*, volume. 4, No. 4, 1989, s.561-587.
- EYAL, Gil, SZELENYI, Ivan, TAWNSLEY, Eleanor R., *Making Capitalism Without Capitalists: The New Ruling Elites In Eastern Europe*, Verso Books, 1998.
- FABRY, Adam, “*The Political Economy Of Hungary: From State Capitalism To Authoritarian Neoliberalism*”, Palgrave Pivot, 2019.
- FAZEKAS, Mihaly, KING, Lawrence Peter, “Perils of Development Funding? The Tale of EU Funds and Grand Corruption In Central And Eastern Europe”, *Regulation&Governance*, volume 13, issue 3, 2018, s. 405-430
- FAZEKAS, Mihaly, TOTH, Istvan Janos, “From Corruption to State Capture: A New Analytical Framework With Empirical Applications From Hungary,” *Political Research Quarterly*, Volume 69, No 2, 2016,s s. 320-334.

- FERENC, Hörcher, *Art and Politics In Roger Scruton's Conservative Philosophy*, Cham, Palgrave Macmillan, 2023
- FRANTZ, Erica, *“Authoritarianism: What Everyone Needs To Know”*, New York, Oxford University Press, 2018.
- FRÖCHLICH, Johanna, “Constitutional Review And The Parliamentary Supermajority: The Hungarian Example, Miodrag Jovanović, (ed.), *“Constitutional Review and Democracy”*, Eleven International Publishing, 2015
- GABOR, Fodor – Stumpf István: “Neoweberi állam és jó kormányzás”, *Nemzeti Érték*, volume 3, 2008
- GABOR, Fodor G., *Az Orbán-Szabály*, Budapest, KKETTK Közalapítvány, 2021.
- GAGYI, Agnes, “Why don't East European movements Address Inequalities the way Western European movements do?” *Interface: A journal for and about social movements*, Volume 7, no 2, 2015, ss. 15-26.
- GIORGIO Agamben, *İstisna Hali*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2018
- GRESKOVITS, Bela, Rebuilding the Hungarian right through conquering civil society: the Civic Circles Movement, *East European Politics*, Volume 36, issue 2, ss.247-266.
- GÜNGÖRMEZ, Bengül, “Eric Voegelin: Politik Düzenin Restorasyonu, *Sosyoloji Dergisi*”, volume 23-24, 2011, ss. 155-168.
- GYÖNGYÖSI, Gyözö, VERNER, Emil, “Financial Crises, Creditor-Debtor Conflict, and Populism”, *The Journal of Finance*, volume 77, issue 4, ss. 2471-2523.
- GYÖRGY, Laszlo, *“Creating Balance- The Mission of Economic Policy: Why Unorthodox Economy Policy Works?”*, Budapest, Századvég Foundation Press, 2019.
- GYÖRGY, Laszlo, OLAH, Daniel, “ The Model of Hungary's Dependent Economy As Compared To Other Visegrad Countries, *Public Finance Quarterly*, vol. 64, issue 1, 2019, s.7-29.
- GYÖRGY, Laszlo, VERESS, Jozsef, “The Hungarian Economic Policy Model After 2010”, *Public Finance Quarterly*, 2016, vol. 61, issue 3, 360-381
- HAJNAL, György, KADAR, Krisztián, KOVACS, Éva, *“Public Administration Characteristics And Performance in EU28:Hungary”* Avrupa Komisyonu raporu, 2018, ss.429-459.
- HALİFEOĞLU, Melek, YETİŞ, Mehmet, Gramsci, *Sivil Toplum-Devlet İkililiği ve Kuramsal Kökenler, Mülkiye Dergisi*, cilt 37, sayı 1, 2013, s.177.

- HALMAI, Gabor, “From the 'Rule of Law Revolution' to the Constitutional Counter-Revolution in Hungary”, *European Yearbook of Human Rights*, 2012, ss.367-384.
- HALMAI, Gábor, “Second-Grade Constitutionalism? The Cases of Hungary and Poland”, *Eleven International Publishing, CSF - SSSUP Working Paper Series*, 2017, s.1-20.
- HALMAI, Gabor, “The Role OF Religion In The Illiberal Hungarian Constitutional System”, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi, (ed.), “*Brave New Hungary: Mapping the System of National Cooperation*”, London, Lexington Books, 2020, ss. 95-111.
- HALMAI, Gábor, “Unconstitutional Constitutional Amendments: Constitutional Courts as Guardians of the Constitution?”, *Constellations*, vol., 19, issue., 2, 2012, ss. 182-203.
- HALMAI, Gabor, An Illiberal Constitutional System in the Middle of Europe, *Journal of Human Rights*, 2014, s.491-503
- HANN, Chris, In search of civil society: From peasant populism to postpeasant illiberalism in provincial Hungary, *Social Science Information*, volume 59, issue 3, 407-536.
- HANN, Chris, Marketization and Development On a European Periphery: From Peasant Oikos to Socialism and Neoliberal Capitalism on the Danube-Tisza Interflueve, *Environment and Planning*, volume 52, issue 1, 2020,ss. 200-215.
- HAZONY, Yoram, *Conservatism: A Rediscovery*, Washington DC, Wegnery Publishing, 2022.
- HEINRICH, Hans Georg, From Horthy to Orbán: “Neo-Authoritarianism in Hungary”, der. Jerzy J. Wiatr, “*New Authoritarianism: Challenges to Democracy in the 21st century*”, Verlag Barbara Budrich, 2019, s: 100-128;
- HEINO Nyysönen, Jussi Metsala, Liberal Democracy and its Current Illiberal Critique: The Emperor’s New Clothes?, *EUROPE-ASIA STUDIES*, Vol. 73, No. 2, 2021, ss.
- HELLMAN, Joel S., JONES, Geraint, KAUFMANN, Daniel, ‘Seize The State, Seize The Day: An Empirical Analyses Of State Capture And Corruption In Transition’, Policy Research Working Paper 2444, World Bank, 2020. Ss. 1-44.

- HENIN, Pierre-Yves, Ahmet İnsel, “Hungary's U-turn in Kornai's System Paradigm Perspective: a Case for National Authoritarian Capitalism”, *Public Choice*, volume 187, no 1, 2021, s. 235-245.
- HERCZEG, András, VASTAG, Gyula, “New Directions In tHe Hungarian Energy Market: Transformation of The National Public Utility”, *Magyar Közigazgatás*, no: 2, 2019, ss.110-121.
- HIRSCHL, Ran, *Towards Juristocracy: The Origins And Consequences Of The New Constitutonalism*, Harvard University Press, 2004.
- HÖRCHER, Ferenc, “Conservative or Revolutionary? Three Aspects of the Second Orbán-government (2010-2014)”, Danube Institut, 2014, ss.1-21.
- HUNTINGTON, Samuel, “3. Dalga: Geç Yirminci Yüzyılda Demokratikleşme”, İstanbul, Kilit Yayınları, 2011.
- INNES, Abby, “The Political Economy Of State Capture In Central Europe”, *Journal of Common Market Studies*, Volume 52, Issue 1, 88–104.
- ISAACS, Rico, MOLNAR, Adam, , “Island in the Neoliberal Stream: Energy Security and Soft Re-nationalisation in Hungary”, *Journal of Contemporary European Studies*, Volume 25, Issue 1, 2017, ss. 107-126.
- JACQUES Rupnik, Illiberal Democracy and Hybrid Regimes in East-Central Europe, Katerina Kolozova, Niccolo Milanese (ed.), “*Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism*”, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023,
- JAMES Dawson and SEÁN Hanley, “The Fading Mirage of the “Liberal Consensus” , *Journal of Democracy*, volüme 27, no1, 2016.
- JOHNSON, Juliet, BARNES, Andrew, Financial Nationalism and Its International Enablers: The Hungarian Experience, *Review Of International Political Economy*, vol:22, issue: 3, 2015. S.535-569.
- JON Elster, “*Constitutionalism and Democracy*”, Cambridge, Cambridge University Press, 1988.
- JOZSEF Peter Martin, “Continuity or Disruption? Changing Elites And the Emergence Of Cronyism After the Great Recession-The Case Of Hungary”, *Corvinus Journal Of Sociology And Social Policy*, Volume 8, No 3, 2017, ss. 255-281.
- JUAN J. LINZ, *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, Ankara, Liberte yayınları, 2008, s. 17-19
- JUAN LINZ, H. E. CHEABI, (ed.), *Sultanistic Regimes*, John Hopkins University Press, 1975.

- KAGAN, Robert, *“The Return of History and the End of Dreams”*, New York, Vintage, 2009.
- KATERĪNA Kolozova, Niccolo Milanese (ed.), *“Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism”*, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023.
- KAUFMAN, Daniel, VICENTE, Pedro C., “Legal Corruption”, *Economy&Politics*, Wiley Blackwell, vol:23(2), 2011, s.195-219
- KHATRI, Naresh, TSANG, Eric ve BEKLEY, Thomas, “Cronyism: A Cross Cultural Analysis”, *Journal of International Business Studies*, vol. 37, issue 1, 2006, ss. 61-75.
- KIS, János, “Introduction: From the 1989 Constitution to the 2011 Fundamental Law”, Gábor Attila Tóth (Ed.), *“Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law”*, Budapešte, Central European University Press, 2012, s. 1-24.
- KISS, Csilla, *From Liberalism to Conservatism: The Federation of Young Democrats in Post-Communist Hungary*, *East European Politics and Societies: And Cultures*, volume 16, issue 3, 2002, 739-759.
- KOLOZOVA, Katerina, MILANESE, Niccolo, (ed.), *“Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism”*, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023
- KORKUT, Umut, *Liberalization Challenges in Hungary: Elitism, Progressivism, and Populism*, Palgrave Macmillan, 2012.
- KORNAI, János, “Hungary’s U-Turn: Retreating from Democracy”, *Journal Of Democracy*: vol 26, issue 3, 2015, ss. 34-48.
- KORNAI, Janos, “System Paradigm Revisited: Clarification And Additions In The Light of Experiences In The Post-Socialist Region”, *Acta Oeconomica*, Volume 66, no 4, 2016, pp. 547–596.
- KORNAI, Janos, *Paying the Bill For The Goulash Communism: Hungarian Development and macro Stabilization in a Political Economy Perspective*, *Journal of Social Research*, volume 63, no 4, 1996, ss.943-1040.
- KORNAI, Janos, *The Great Transformation of Central Eastern Europe, Economics of Transition and Institutional Change*, Volume 14, issue 2, 2006, s.238-240, ss. 207-244.

- KOVÁCS, E., Mihályi, P., “The predictability of COVID- 19 mortality rates based on ex- ante economic, health and social indicators”, *Acta Oeconomica*, volume 71, issue 1, 53–71, 2021.
- KOVACS, Éva and HAJNAL, György, “Hungary’s central state administration 1990-2014“, Juraj Nemec, David Špaček (Ed.), “*25 Years of Public Administration*”
- KOVACS, Janos Matyas, TRENCSENYI Balazs, Conclusion: Hungary-Brave and New? Dissecting a Realistic Dystopia, içinde, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*”, London, Lexington Books, 2020, s. 243-267.
- KOVACS, Kriszta, “The Rise of an Ethnocultural Constitutional Identity in the Jurisprudence of the East Central European Courts”, *German Law Journal*, vol., no., 7, 2017
- KOVACS, Kriszta, Gábor Attila Tóth, “Hungary's Constitutional Transformation”, *European Constitutional Law Review*, Volume 7 , Issue 2, s. 188-195.
- KÖRÖSENYI, Andras, “The Theory And Practice Of Plebiscitary Leadership”, *East Europe politics And Societies: and Cultures*, Volume 33, Issue 2, ss. 280-301.
- KÖRÖSENYI, Andras, *Government and Politics in Hungary*, CEU Press, 1999.
- KÖRTVELYESI, Zsolt, “From “We the People” to “We the Nation”, Gábor Attila Tóth (ed.), *Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*, CEU press, 2012, s. 113-117
- KÖRTVELYESI, Zsolt, MAJTENYI, Balázs, “Game of Values: The Threat of Exclusive Constitutional Identity, the EU and Hungary”, *German Law Journal*, vol 18, issue 7, 2017, 1721-1744.
- KRASTEV, Ivan, “Is East-Central Europe Backsliding? The Strange Death of the Liberal Consensus”, *Journal of Democracy*, volume 18, issue 4, 2007.
- KRASTEV, Ivan, *Eastern Europe’s Illiberal Revolution: The Long Road to Democratic Decline*, *Foreign Affairs: May/June*, 2018.
- KRASTEV, Ivan, Stephen Holmes, “Explaining Eastern Europe: Imitation and Its Discontents”, *Journal Of Democracy*, vol 29, Issue 3, 2018, ss.117-128.
- KRASTEV, Ivan, Stephen Holmes, “*The Light that Failed*”, Milton Keynes, Penguin, 2019.
- KREKO, Peter, ENYEDI, Zsolt, “Explaining Eastern Europe: Orbán's Laboratory of Illiberalism”, *Journal of Democracy*, Volume 29, Number 3, 2018, ss. 39-51.

- KREKO, Peter, JUHASZ, Attila, “*The Hungarian Far Right: Social Demand, Political Supply And International Context*”, ibidem press, Stuttgart, 2017.
- LAKI, Mihály, Restructuring and Re-regulation of the Hungarian Tobacco Market, *Corvinus Journal Of Sociology And Social Policy*, Vol.6, no 2, 2015, 39–71
- LAKNER, Zoltan, “Links In the Chain”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017.
- LANCZI, Andras, “What is Post-Communism?”, *Society And Economy*, volume 29, 2007, ss.65-85.
- LANCZI, Andras, *Political Realism and Wisdom*, New York, NY: Palgrave Macmillan, 2015.
- LANDAU, David, “Abusive Constitutionalism”, *Davis Law Review*, vol: 189, 2013
- LENDVAI-BAINTON, Noemi, SZELEWA, Dorota, “Governing New Authoritarianism: Populism, Nationalism and Radical Welfare Reforms in Hungary and Poland, Social Policy Administration, Volume 55, Issue 4, 2021, ss. 559-572.
- LENDVAI, Paul, “*Orban: Europe’s New Strongman*”, New York, Oxford University Press, 2017.
- LENIK, Paulina, “Market Transformation Under Fidesz Energy and Banking Policy Review Since 2010”, içinde, Haris Dajc, Isidora Jaric, Ljiljana Dobrovsak (eds.) *Contemporary Populism And Its Political Consequences: Discourses and Practices In Central and South Eastern Europe*, Zagreb, Institute of Social Science Ivo Piar, 2022.
- LEVITSKY, Steven, WAY, Lucan A., *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regime After The Cold War*, Cambridge University Press, 2010
- LUKE Cooper, “Autocratic Nationalism in Hungary: Viktor Orbán as a Hegemonic Actor”, Katerina Kolozova, Niccolo Milanese (ed.), “*Illiberal Democracies In Europe: An Authoritarian Response to The Crisis of Liberalism*”, Illiberalism Studies Program The Institute for European, Russian, and Eurasian Studies The George Washington University, 2023, ss.17-26.
- MAGALHAES, Pedro T., “Promise and failure: Nationalism in the interwar thought of Carl Schmitt and Eric Voegelin”, *Journal of Political Ideologies*, volume 27, no 1, 2022.
- MAGYAR, Bálint, “*Post-Communist Mafia State: The Case Of Hungary*”, Budapest, CEU press, 2016.

- MAGYAR, Balint, “The Post-Communist Mafia State As a Criminal State”, içinde, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*”, London, Lexington Books, 2020, ss. 269-291.
- MAGYAR, Balint, “The Post-Communist Mafia State as a Form of Criminal State,” içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, ss. 85-111
- MAGYAR, Balint, MADLOVICS, Balint, “*The Anatomy of Post-Communist Regimes. A Conceptual Framework*”, Budapest-New York, Central European University Press, 2020
- MANDÍ, Tibor, “Politikai gondolkodás”, içinde, Andras Körösenyi, *A Magyar Politikai Rendszer – Negyedszázad Után*, Budapest, Osiris, 2015
- Marlene Laruelle, “Illiberalism: a Conceptual Introduction”, *East European Politics*, Volume 38, no 2, ss.303-327.
- MARTIN, Jozsef Peter, LIGETI, Miklos, “Hungary” içinde, Alberto Bitonti, Phil Harris, *Lobbying in Europe: Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries*, London, Palgrave Macmillian, 2017.
- MARTIN, Jozsef Peter, “Resource Reallocation And Ambiguous Economic Performance In a Captured State-the Case of Hungary”, (içinde) Dora Piroska, Miklos Rosta, *Systems, Institutions, and Values In East and West*, Budapest, CEU yayınları, 2020, ss.173-195.
- MATOLCSY, György, *Amerikai Birodalom - A Jövő Forгатókönyvei*, Budapest, Válasz Könyvkiadó, 2004.
- MESZAROS, Gábor, “*Carl Schmitt in Hungary: Constitutional Crisis in the Shadow of Covid-19*”, MTA Law Working Papers, 2020.
- MIHALYI, Peter, SZELENYI, Ivan “The Role of Rents In The Transition From Socialist Redistributive Economies to Market Capitalism”, *Comparative Sociology*, Volume 16, 2017,1-26.
- MIKLOSSY, Katalin, “Lacking Rule Of Law In The Lawyers’ Regime: Hungary”, *Journal of Contemporary European Studies*, vol 26, issue 3, 2018, ss. 270-284.
- MÍHAÍ Varga, Aron Buzogany, The Two Faces of the ‘Global Right’: Revolutionary Conservatives and National-Conservatives, *Critical Sociology*, volume 48, issue 6, ss. 1089–1107.
- MOLNAR, Kristian, “*Illiberalism V. The EctHR and EU: Are Fundamental Rights Safe In An Illiberal State? The case Of Hungary and Poland*” yayımlanmamış yüksek lisans tezi, CEU, 2017.

- MOLNAR, Miklós, *A Concise History Of Hungary*, 11th printing, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
- MOLNAR, Virag, *Civil Society in an Illiberal Democracy: Government-Friendly NGO's, Foreign Agents, and Uncivil Publics*, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*, London, Lexington Books, 2020, ss.51-73.
- MUDDE, Cas, "Populism: A Very Short Introduction", Oxford, 2017
- MUDDE, Cas, "The Populist Zeitgeist", *Government and Opposition*, volume 39, issue 4, 2004, ss. 541-563.
- NAGY, Veronica, "How to silence the lambs? Constructing Authoritarian Governance In Post transitional Hungary", *Surveillance & Society*, vol. 15, iss. 3/4, 2017, ss.447-455.
- OBLATH, Gabor, *Economic policy and Macroeconomic Developments In Hungary, 2010-2015*, mBank Case Seminar Proceedings, no: 143, 2016. Ss.6-33.
- OLEJNIK, Maciej, "A New Model of Corporatism in States Governed by Populist Political Parties: The Cases of Poland and Hungary", *Czech Journal Of Political Science/ Politologicky Casopis*, No: 2, 2020. S.178-195.
- ORENSTEIN, Mitchell A., BUGARIC, Bojan, "Work, Family, Fatherland: The political Economy Of populism In Central And Eastern Europe", *Journal Of European Public Policy*, volume 29, issue 2, 2022, ss. 176-195.
- OROSZ, Fruzsina Gárdos, "The Hungarian Constitutional Court In Transition: From Actio Popularis To Constitutional Complaint", *Acta Juridica Hungarica: vol 53, No 4*, 2012, ss.302-315.
- PAP, András L., *Democratic Decline in Hungary: Law and Society in an Illiberal Democracy*, Routledge, 2019.
- PAPPAS, Takis S. 2016. "The Specter Haunting Europe: Distinguishing Liberal Democracy's Challengers." *Journal of Democracy*, volume 27, no 4, 2016, ss. 22–36.
- PEREIRA, Artur Torres, ÇUKUR, Devrim, "Local and regional democracy in Hungary", "The Congress of Local And Regional Authorities, 2013.
- Peter Kreko, "The Birth of an Illiberal Informational Autocracy in Europe: A Case Study on Hungary", *Journal of Illiberalism Studies*, Spring, 2022.
- PIROSKA, Dora, "Financial nationalism and Democracy: Evaluating Financial Nationalism in light of Post-Crisis Theories of Financial Power In Hungary",

- içinde Andreas Pickel, *Handbook Of Economic Nationalism*, Edward-Elgar publishing, 2022, ss.255-273.
- POKOL, Béla, “The Juristocratic Form of Government and its Structural Issues”, *Pázmány Law Working Papers*, 2016, ss.1-13.
- PRIEBUS, Sonja, “Hungary”, Anna, Fruhstorfer, Michael Hein (Ed.), “*Constitutional Politics in Central and Eastern Europe: From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems*”, SpringerVS, 2016, ss.101-143.
- PRSEWORSKI, Adam, *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms In Eastern Europe And Latin America*, Cambridge University Press, 1991
- SKINNER, Quentin, *Liberty Before Liberalism*, Cambridge University Press, 2014.
- RADNOTI, Sándor, “A Sacred Symbol in a Secular Country: The Holy Crown”, Gábor Attila Tóth (ed.), *Constitution for a Disunited Nation: On Hungary's 2011 Fundamental Law*, CEU press, 2012, s.87-102
- RENATA Uitz, “Can you tell when an illiberal democracy is in the making? An appeal to comparative constitutional scholarship from Hungary”, *International Journal of Constitutional Law*, Volume 13, Issue 1, 2015, s.279–300.
- RUZHA Smilova, “Ideational Core of Democratic Illiberalism”, içinde, Andras Sajó, Renato Uitz, Stephen Holmes (ed.) *Routledge Handbook Of Illiberalism*, New York, Routledge, 2022, ss. 177-203.
- RYDLINSKI, Bartosz M., “Viktor Orban: First Among Illiberals? Hungarian And Polish Steps Towards Populist Democracy”, *On-line Journal Modelling the New Europe*, Issue no. 26, 2018, ss. 95-108.
- SADECKI, Andrzej, “In a state of necessity: How has Orban changed Hungary”, *Centre for Eastern Studies*: no 41, 2014, ss.1-43.
- SALLAI, Dorottya, SCHNEYDER, Gerhard, "Strong State, Weak Managers: How Firms Cope with Autocracy in Hungary," *Working Papers 474, Centre for Business Research*, University of Cambridge, 2015. ss. 1-34.
- SALLAI, Dorottya, SCHNEYDER, Gerhard, “What is Authoritarian About Authoritarian Capitalism? The Dual Erosion of the Private-Public Divide in State-Dominated Business Systems, *International Association for Business and Society*, Volume 60, issue 6, 2021, s. 1312-1348
- SCHEIRING, Gabor, “*The Retreat of Liberal Democracy: Authoritarian Capitalism and the Accumulative State in Hungary*”, Palgrave Macmillian, 2020.

- SCHEPPELE, Kim Lane, “Constitutional Coups in EU Law”, Maurice Adams, Anne Meuwese, (ed.), “*Constitutionalism and the Rule of Law: Bridging Idealism and Realism*”, Cambridge University Press, 2017, s.446-478.
- SCHEPPELE, Kim Lane, “How Victor Orban Wins?”, *Journal Of Democracy*, Volume 33, issue 3, 2022, ss. 45-61.
- SCHEPPELE, Kim Lane, “The Life And Death Of Constitutions”, *Graduate Institute Geneva Conference*, 2019.
- SCHEPPELE, Kim Lane, “The Opportunism of Populists and the Defense of Constitutional Liberalism”, *German Law Journal*, Vol. 20, Special Issue 3:Populist Constitutionalism, 2019, s. 314-331.
- SCHEPPELE, Kim Lane, “The Rule of Law and the Frankenstate: Why Governance Checklists Do Not Work”, *Governance*: vol. 26, Iss. 4, 2013.
- SCHEPPELE, Kim Lane, “Understanding Hungary’s Constitutional Revolution”, Armin von Bogdandy and Pál Sonnevend (ed.), “*Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania*”, Hart/Beck, 2015, ss. 111-124.
- SCHMITT, Carl, “*Siyasi İlahiyat: Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*”, 3. Baskı, Ankara, Dost Yayınları, 2010.
- SCHMITT, Carl, *Yasallık ve Meşruiyet*, çev. Mehmet Cemil Ozansü, İstanbul, İthaki yayınları, 2018. Schmitt, op.cit., 2015
- SCHOENMAN, Roger, “Networks And Institutions in Europe’s Emerging Markets”, Cambridge Universtiy Press, 2014.
- SCHOLTES, Julian, The Complacency of Legality: Constitutionalist Vulnerabilities To Populist Constituent Power”, *German Law Journal*, Volume 20, Special Issue 3: Populist Constitutionalism, 2019, ss.351-361.
- SCHUPMANN, Benjamin, *Carl Schmitt's State and Constitutional Theory: A Critical Analysis*, Oxford, Oxford University Press, 2017,
- SCRUTON, Roger, *A Political Philosophy: Arguments For Conservatism*, London, Bloomsbury, 2019
- SCRUTON, Roger, *Conservatism*, London, Profile Books, 2017
- SEBÖK, M. “Institutional Entrepreneurship and the Mission Creep of the National Bank of Hungary”, içinde, Caner Bakir, Darryl S. L. (ed), *Institutional Entrepreneurship and Policy Change: Theoretical and Empirical Explorations*, London, Palgrave Macmillian, 2018.

- SEBÖK, Miklos, Jasper Simons, How Orban Won? Neoliberal Disenchantment and The Grand Strategy of Financial Nationalism To Reconstruct Capitalism and Regain Autonomy, *Socio-Economic Review*, Volume 20, Issue 4, 2022, ss.1625-1651.
- SERDÜLT, Victoria, “Russia’s Trojan Horse Moves Closer to Russia, *Index on censorship*, volume 52, no 2, ss.56-58.
- SINA Stieding, “To What Extent are Central and European Countries Backsliding Towards More Authoritarian”, *LSE Europp Blogs*, 2012.
- SKINNER, Quentin, *Liberty Before Liberalism*, Cambridge University Press, 2014.s.19.
- SOLYOM, László, “The Rise And Decline Of Constitutional Culture in Hungary”, Armin von Bogdandy, Pál Sonnevend (ed.), “*Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania*”, Oxford and Portland-Oregon, Hart Publishing, 2015, s.14-45.
- SONNEVEND, Pál, JACAB, András, CSINK, Lóránt, “The Constitution as an Instrument of Everyday Party Politics: The Basic Law of Hungary”, Armin von Bogdandy, Pál Sonnevend (ed.), “*Constitutional Crisis in the European Constitutional Area: Theory, Law and Politics in Hungary and Romania*”, Oxford and Portland-Oregon, Hart Publishing, 2015, 40-123.
- STONE, Norman, *A Short History of Hungary*, London, Profile Books, 2019.
- STRAUSS, Leo, “Relativism”, içinde, Helmut Schoeck, James W. Wiggins, (ed.), *Relativism and the Studt of Man*, Princeton: D. Van Nostrand Company, Inc., 1961, ss.135-157.
- STUBBSÍ Paul, LENDVAI-BAINTON Noemi, “Authoritarian Neoliberalism, Radical Conservatism and Social Policy within the European Union: Croatia, Hungary and Poland”, *Development And Change*, Volume 51, Issue 2, 2020, ss. 540-560.
- SZALAI, Erzsébet, “Refeudalization”, *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, vol. 8, no. 2, 2017, ss.3-24.
- SZANYI, Miklos, “Impacts of the Crisis on the FDI-Led Development Model in Hungary: Emergence of Economic Patriotism or Shift from the Competition State to Patronage?”, içinde Ichiro Iwasaki, Peter Havlik, *Economics Of European Crises and Emerging Markets*, Palgrave Macmillian, 2017
- SZANYI, Miklos, “The Emergence of Patronage and Changing Forms Of Rent-Seeking In East Central Europe”, *Post-Communist Economies*, Volume 34, Issue 1, 2022. Ss.122-141
- SZANYI, Miklos, *The Emergence of Patronage State In Central Europe. The Case of FDI-Related Policies In Hungary*, *IWE Working Papers* 222, Institut For World

Economies, Centre For Academic and Regional Studies of the Hungarian Academy Of Sciences, 2016.ss. 1-30.

SZELENYI, Ivan, “Capitalism After Communism”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapest, Central European University Press, 2017, ss. 637-651.

SZELENYI, Iván, “Weber’s Theory Of Domination And Post-communist Capitalisms”, *Theory and Society* vol. 45, 2016, ss.1-24.

SZELENYI, Ivan, Csillag, Tamás, “Drifting from Liberal Democracy: Neo-conservative Ideology Of Managed Illiberal Democratic Capitalism In Post-communist Europe”, *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, vol. 1, no. 1, 2015, ss.1-28.

SZELENYI, Ivan, MIHALYI, Peter, *Varieties of Post-Communist Capitalism: A Comparative Analysis Of Russia, Eastern Europe and China*, Leiden, 2020

SZELENYI, Ivan, *Socialist Entrepreneurs: Embourgeoisement in Rural Hungary*, University Of Wisconsin Press, 2006.

SZELENYI, Zsuzsanna, *Tainted Democracy: Viktor Orban and the Subversion Of Hungary*, London, Hurst&Company, 2022

SZENTE, Zoltán, “Breaking and making constitutional rules: The constitutional effects of the financial crisis in Hungary, Xenophon Contiades, (ed.), *Constitutions in the Global Financial Crisis: A Comparative Analysis*, Routledge, 2013, ss.245-261.

SZENTE, Zoltán, “Challenging the Basic Values—Problems in the Rule of Law in Hungary and the Failure of the EU to Tackle Them , András Jakab and Dimitry Kochenov, “*The Enforcement of EU Law and Values: Ensuring Member States’ Compliance*”, Oxford University Press, 2017, ss.456-475.

SZENTE, Zoltan, “The Political Orientation of the Members of the Hungarian Constitutional Court Between 2010 and 2014”, *Constitutional Studies*, Vol 1, No:1, 2016, s.123-149.

TANÖR, Bülent, YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, “*1982 Anayasasına göre Türk Anayasa Hukuku*”, 5. Baskı, İstanbul, YKY, 2004.

TANSEL, Cemal Burak, “Authoritarian Neoliberalism: Towards A New Research Agenda”, içinde Cemal Burak Tansel, (ed.), *States Of Discipline: Authoritarian Neoliberalism And The Contested Reproduction Of Capitalist Order*, London, Rowman & Littlefield International, 2017

- TANSEL, Cemal Burak, BRUFF, Ian, “Authoritarian Neoliberalism: Trajectories Of Knowledge Production And Praxis”, *Globalizations, Vol 16, issue 3*, ss. 233-244.
- TAVITS, Margit, LETKI, Natalia, “When Left Is Right: Party Ideology and Policy in Post-Communist Europe,” *The American Political Science Review, volume 103, no 4*, 2009. Ss.555-569.
- Ted V. McAllister, “Revolt Against Modernity: Leo Strauss, Eric Voegelin, and the Search for a Postliberal Order, University Press of Kansas, 1995.
- Timea Drinoczi, “The Unfolding Illiberalism In Hungary”, *Review of Central and East European Law 47*, no 3–4, ss. 352–380.
- TOPLISEK, Alan, The Political Economy of Populist Rule In Post-Crises Europe: Hungary and Poland, *New Political Economy*, volume 25, no 3, 2019, s.388-403.
- TOTH, Gábor Attila, “Constitutional Markers of Authoritarianism”, *Hague Journal on the Rule of Law*, vol 11, no 2, 2018.
- TOTH, Gábor Attila, “Illiberal Rule of Law? Changing Features of Hungarian Constitutionalism”, Maurice Adams & Anne Meuwese & Ernst Hirsch Ballin (ed.), “*Constitutionalism and the Rule of Law: Bridging Idealism and Realism*”, Cambridge University Press, 2017, 386-417.
- TOTH, Gabriel Attila, “Lost in Transition: Invisible Constitutionalism In Hungary”, DIXON, Rosalind, STONE, Adrienne (ed.), *The Invisible Constitution in Comparative Perspective*, Cambridge University Press, 2018, s.541-563.
- TOTH, István János, HAJDU, Miklós, “Competitive Intensity and Corruption Risks in the Hungarian Public Procurement 2009-2015”, *Corruption Research Center Budapest*, 2016, 1-7.
- TOTH, Istvan Janos, HAJDU, Miklos, “How Does the Kleptocratic State Work In Hungary: A Research Note Based On Hungarian Public Procurement Data, *Corruption Research Center Budapest*, 2018. Ss. 1-13.
- TUSHNET, Mark, “The Possibility of illiberal Constitutionalism?”, *Florida Law Review*, vol 69, Issue:6, 2019, ss.1367-1384.
- TUSHNET, Mark, Bojan Bugaric, “Populism and Constitutionalism: An Essay on Definitions and Their Implications”, *Harvard Public Law Working Paper*, No. 20-17, 2020, ss.1-90.
- UITZ, Renata, “Reinventing Hungary with Revolutionary Fervor: The Declaration of National Cooperation as a Reader’s Guide to the Fundamental Law of 2011, Janos Matyas Kovacs, Balazs Trencsenyi (ed.), *Brave New Hungary: Mapping The System of National Cooperation*”, London, Lexington Books, 2020, ss.9-29.

- VARGA M (2021) The return of economic nationalism to East Central Europe: right-wing intellectual milieus and anti-liberal resentment. *Nations and Nationalism* 27(1): 206–222.
- VARGA, Mihai, BUZOGANY, Aron, “The Two Faces of Global Right: The Revolutionary Conservatives and National Conservatives”, *Critical Sociology*, Volume 48, issue 6, s. 1096
- VARHEGYI, Eva, “The Banks of the Mafia State”, içinde, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi, *Twenty-five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Central European University Press, 2017, ss. 295-310.
- VAROL, Ozan O., “Stealth Authoritarianism”, *Iowa Law. Review: vol. 100*, 2015.
- VERTESY, László, “The Public Participation in the Drafting of Legislation in Hungary”, *International Public Administration Review*, vol 14, no 4, 2016, ss.115-135.
- VOEGELIN, Eric, *Siyasetin Yeni Bilimi*, İstanbul, Küre yayınları, 2022
- VOSZKA, Eva, “Nationalization In Hungary In the Post-Crisis Years: A specific Twist on a European Trend?”, *Europe-Asia Studies*, Volume 70, issue 8, 2018, s. 1281-1302.
- VÖRÖS, Imre, “A “Constitutional” Coup in Hungary between 2010–2014”, Balint Magyar, Julia Vasarhelyi (ed.), *Twenty-Five Sides of a Post-Communist Mafia State*, Budapeşte, CEU press, 2017, ss. 41-69.
- WEBER, Max, “*Economy and Society, An Outline Of Interpretive Sociology*”, Guenther Roth, Claus Wittich, (ed.), University California Press, 1978,
- WEDEL, Janine R., “Clans, Elites and Captured States: Rethinking Transition In Central And Eastern Europe And The Former Soviet Union”, *Journal of international Development*, volume 15, No 4, 2003, ss.427-440.
- WIATR, Jerzy J., “New and Old Authoritarianism in a Comparative Perspective”, *Studia Socjologiczno-Polityczne*, 2017.
- WILKIN, Peter, *Hungary’s Crises of Democracy*, Pennsylvania, Lexington Books, 2016.
- WOLFE, Alan, “*The Limits of Legitimacy: Political Contradictions of Contemporary Capitalism*”, New York, The Free Press, 1977.
- ZAKARIA, Fareed, “The Rise of Illiberal Democracy”, *Foreign Affairs*, Vol 76, No:6, 1997

Çevrimiçi Kaynaklar

“150 injured as Hungarians riot over PM's lies,” <https://www.theguardian.com/world/2006/sep/19/1>, (erişim tarihi: 28.04.2020).

“2019 European election results”, <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/national-results/hungary/2019-2024/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

“4iG acquisition of Antenna Hungária Stake Registered”, <https://bbj.hu/business/industry/deals/4ig-acquisition-of-antenna-hungaria-stake-registered>, (erişim tarihi:15.02.2023).

“4iG agrees to acquire 70% of Spacenet”, <https://bbj.hu/business/industry/deals/4ig-agrees-to-acquire-70-%C2%A0of-spacenet> (erişim tarihi: 15.02.2023)

“4iG signs agreement to buy INNObyte majority stake”, <https://bbj.hu/business/industry/deals/4ig-signs-agreement-to-buy-innobyte-majority-stake>. (erişim tarihi: 15.02.2023).

“4iG Wins Another Big Public Procurement Contract,” <https://bbj.hu/budapest/festivals/in-hungary/4ig-wins-another-big-public-procurement-contract>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

“Act ... of 2018 on the Licensing of Organisations Supporting Migration”, <https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Stop-Soros-package-Bills-T19776-T19774-T19775.pdf>, (erişim tarihi: 01.06.2016).

“Billions Channeled to Banks, Companies Owned by Relatives, Friends of György Matolcsy”, https://budapestbeacon.com/billions-channeled-to-banks-companies-owned-by-relatives-friends-of-gyorgy-matolcsy/?_sf_s=matolcsy, (erişim tarihi: 10.02.2023).

“Budapest Bank, MKB Bank merger complete”, <https://bbj.hu/economy/finance/banking/budapest-bank-%C2%A0mkb-bank-merger-complete>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

“Budapest’s New South Circle Railway Highly Overpriced, Experts Say”, <https://hungarytoday.hu/budapest-new-south-circle-railway-overpriced-orban-meszaros-govt/>. (15.03.2023)

“Chief Prosecutor Proposes Stripping DK MP of Immunity in Another Case,” <https://hungarytoday.hu/chief-prosecutor-proposes-stripping-dk-mp-of-immunity-in-another-case>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

“Close Orban Ally Is Hungary's New President,” <https://www.dw.com/en/close-orban-ally-is-hungarys-new-president/a-15921491> (erişim tarihi: 09.03.2019)

- “Concerns Grow As Orban’s Friend Acquires Simicska’s Business Interests, Including Govt-Critic Media”, <https://hungarytoday.hu/concerns-grow-as-orbans-friend-acquires-simicskas-business-interests-including-govt-critic-media2/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- “Construction Company Linked To the Former Fidesz Deputy mayor in Erd Reached 42% profit rate”, <https://english.atlatszo.hu/2021/01/29/construction-company-linked-to-the-former-fidesz-deputy-mayor-in-erd-reached-42-profit-rate/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).
- “Data protection and freedom of information in Hungary: The latest casualties of Covid-19?”, <https://blogdroiteuropeen.com/2020/07/09/data-protection-and-freedom-of-information-in-hungary-the-latest-casualties-of-covid-19-by-petra-lancos/>, (erişim tarihi: 30.05.2020).
- “End of Communism Cheered but Now with More Reservations”, <https://www.pewresearch.org/global/2009/11/02/end-of-communism-cheered-but-now-with-more-reservations/>, (erişim tarihi 22.05.2019).
- “End of Communism Cheered but Now with More Reservations”, <https://www.pewresearch.org/global/2009/11/02/end-of-communism-cheered-but-now-with-more-reservations/>, (erişim tarihi 22.05.2018).
- “End of Communism Cheered but Now with More Reservations”, <https://www.pewresearch.org/global/2009/11/02/end-of-communism-cheered-but-now-with-more-reservations/>, (erişim tarihi: 15.03.2023)
- “EU Chief Warns Hungary Over Return Of Death Penalty Comments”, <https://www.theguardian.com/world/2015/apr/30/eu-jean-claude-junker-viktor-orban-hungary-death-penalty-return>, (erişim tarihi: 30.05.2020).
- “Fidesz Politicians, Agribusiness buy 60% Of State lands Sold At Public Auction Says LMP”, <https://budapestbeacon.com/fidesz-politicians-agribusiness-buy-60-of-state-lands-sold-at-public-auction-says-lmp/>. (20.03.2023).
- “Forbes, “They are the richest Hungarians in 2018!””, <https://dailynewshungary.com/they-are-the-richest-hungarians-in-2018-forbes/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- “Friends and Relatives of Viktor orban Still Have the Midas Touch When it Comes to EU Funds”, <https://budapestbeacon.com/friends-and-relatives-of-viktor-orban-still-have-the-midas-touch-when-it-comes-to-eu-funds/>, (20.03.2023).
- “Fundamental Law Of Hungary”, https://www.kormany.hu/download/f/3e/61000/TheFundamentalLawofHungary_20180629_FIN.pdf, (erişim tarihi: 23.12.2018).

- “Gambling laws And Regulations”, <https://iclg.com/practice-areas/gambling-laws-and-regulations/hungary>, (erişim tarihi:20.02.2023).
- “Govt to Propose Postponing Introduction of Public Admin Courts”, <https://hungarytoday.hu/govt-to-propose-postponing-introduction-of-public-admin-courts/>, (erişim tarihi: 23.05.2020)
- “House Speaker Kövér: “This Opposition is not part of the Hungarian Nation but a Servant to that World Elite”, <https://hungarytoday.hu/kover-interview-opposition-eu-third-reich/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).
- “House Speaker Kövér: Trust in Democratic Institutions Eroding”, <https://hungarytoday.hu/house-speaker-kover-trust-in-democratic-institutions-eroding/>, (erişim tarihi: 16.05.2020)
- “Hungarian gov’t sells stake in Gránit Bank”, <https://bbj.hu/business/industry/deals/hungarian-gov-t-sells-stake-in-granit-bank->, (erişim tarihi: 30.01.2023.)
- “Hungarian Helsinki Committee, “What Is The Problem With The Hungarian Law On Foreign Funded NGOs?”, <https://hclu.hu/files/tasz/imce/2015/what-is-the-problem-with-the-law-on-foreign-funded-ngos.pdf>, (erişim tarihi: 01.06.2020).
- “Hungarian Oligarchs Found Behind Profitable Offshore Gas Agreement”, <https://english.atlatszo.hu/2014/02/11/hungarian-oligarchs-found-behind-profitable-offshore-gas-agreement/>, (erişim tarihi: 10.02.2023)
- “Hungary Central Bank Aims to Sell all of MKB Bank”, <https://www.reuters.com/article/hungary-privatisation-mkb-idUSL8N13J21920151124>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- “Hungary Central Bank Chief Says Will Not Resign Over Graft scandal”, <https://www.reuters.com/article/hungary-cenbank-matolcsy-idUKL5N1826KT>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- “Hungary exposed as user of FinFisher Spy Program”, <https://english.atlatszo.hu/2014/08/26/hungary-exposed-as-user-of-finfisher-spy-program/>, (erişim tarihi:29.05.2020).
- “Hungary Government Reshuffled Over Energy Policy”, <https://www.barrons.com/news/hungary-government-reshuffled-over-energy-policy-01668442507>, (erişim tarihi:10.02.2023).
- “Hungary halts state funds for key Orban Rivals”, <https://www.dw.com/en/hungary-halts-state-funds-for-key-orban-rivals/a-53526986>, (erişim tarihi:26.05.2020).

- “Hungary is no longer a Contestable Democracy”, <https://www.ft.com/content/0029e6e2-7344-11ea-95fe-fcd274e920ca>, (erişim tarihi: 12.04.2021)
- “Hungary No More Sanctions on Russia as Top Leaders Defend Their Own Corrupt Interests”, <https://lansinginstitute.org/2022/05/09/hungary-no-more-sanctions-on-russia-as-top-leaders-defend-their-own-corrupt-interests/>, (erişim tarihi: 10.02.2023.)
- “Hungary Talks Underway on Control of Energy Prices”, <https://www.reuters.com/article/hungary-energy/hungary-talks-underway-on-control-of-energy-prices-idUKLDE6590T120100610>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- “Hungary to sell Budapest Bank, again”, <https://kafkadesk.org/2019/01/25/hungary-to-sell-budapest-bank-again/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- “Hungary: National Parliament Voting Intention”, <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/hungary/> (erişim tarihi: 26.05.2020).
- “Interview with Viktor Orbán by Tucker Carlson”, <https://abouthungary.hu/speeches-and-remarks/interview-with-viktor-orban-by-tucker-carlson>, (01.09.2023).”
- “István Garancsi, Viktor Orbán's Close Friend, is Smiling All the Way to the Bank”, <https://budapestbeacon.com/istvan-garancsi-viktor-orbans-close-friend-is-smiling-all-the-way-to-the-bank/>, (erişim tarihi: 22.01.2022).
- “Judit Varga: Facts You Always Wanted to Know about Rule of Law but Never Dared to Ask”, <https://www.euronews.com/2019/11/19/judit-varga-facts-you-always-wanted-to-know-about-rule-of-law-hungary-view>, (erişim tarihi: 15.05.2020).
- “László Szíjj Secures 32.9% Stake in MKB Bank”, <https://bbj.hu/business/industry/deals/laszlo-szije-secures-32-9-stake-in-mkb-bank>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- “Leaders of Brothers of Italy: Our Role Model is Orban”, <https://hungarytoday.hu/leader-of-brothers-of-italy-orban-our-role-model/>, (erişim tarihi:01.03.2023).
- “Lorinc Meszaros Joins Pantheon of Fidesz Linked Energy Magnates”, <https://budapestbeacon.com/lorinc-meszaros-joins-pantheon-of-fidesz-linked-energy-magnates/>, (erişim tarihi:10.02.2023).
- “Meet Andy Vajna, Film Industry Commissioner and Casino Mogul”, https://budapestbeacon.com/meet-andy-vajna-film-industry-commissioner-and-casino-mogul/?sf_s=andy+vajna&sf_paged=9, (erişim tarihi: 15.02.2023).

- “Meszaros group acquires minority stake in TIGAZ from MET Group”, <https://www.intellinews.com/meszaros-group-acquires-minority-stake-in-tigaz-from-met-group-164502>, (erişim tarihi: 10.02.2023)
- “Observer: An Avtion Befitting A dictatorship” <https://hungarianspectrum.org/2018/01/12/observer-an-action-befitting-a-dictatorship/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).
- “Opposition MP Claims Hungary Is On The Path to Dictatorship”, <https://www.intellinews.com/opposition-mp-claims-hungary-is-on-the-path-to-dictatorship>, (erişim tarihi: 27.05.2020).
- “Opposition Slams Government for Failed Epidemic Management as Hungary’S Covid-19 Death Toll Exceed 40.000”, <https://hungarytoday.hu/opposition-slams-govt-hungarys-covid-19-death-toll-exceeds-40000/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).
- “Orbán deploys Christianity with a twist to tighten grip in Hungary: Hungary’s far-right leader using Christian message to justify his immigration policy”, <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/14/viktor-orban-budapest-hungary-christianity-with-a-twist>, (erişim tarihi: 01.04.2023).
- “Orbán nominated Miklós Juhász as the President of the Competition Office”, https://hvg.hu/itthon/20100805_gvh_vezetoje_juhasz_miklos.
- “Orban Tightens hold Over Telco Sector as Vodafone sells Hungarian Unit”, <https://www.reuters.com/markets/deals/orban-tightens-hold-over-telco-sector-vodafone-sells-hungarian-unit-2022-08-22/>, (erişim tarihi: 15.02.2023).
- “Orban’s Allies to Create New Universal Bank to Challenge Top Lender OTP Bank”, <https://www.intellinews.com/orban-s-allies-to-create-new-universal-bank-to-challenge-top-lender-otp-bank-152970/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).
- “OTP opens regional headquarters in Southern Serbia”, <https://miniszterelnok.hu/otp-opens-regional-headquarters-in-southern-serbia/>, (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Ruling Parties Majority Lifts Opposition MP”, <https://hungarytoday.hu/ruling-parties-majority-lifts-opposition-mp-demeters-immunity/>, (erişim tarihi:27.05.2020).
- “Speech by Prime Minister at the Opening of CPAC Texas”, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/speech-by-prime-minister-viktor-orban-at-the-opening-of-cpac-texas/>, (erişim tarihi: 01.09.2023).
- “State Audit Office Issues Final Report Fining Jobbik HUF 663 million”,
- “State Audit Office issues final report fining Jobbik HUF 663 million”, <https://budapestbeacon.com/state-auditors-office-issued-final-report-fining-jobbik-huf-663-million/>, erişim tarihi: 26.05.2020).

- “STOP Soros” Act: Why does the government fight human rights organisations?”, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/14205.pdf>, (erişim tarihi:01.06.2020);
- “Stricter Fines against MPs Violating House Rules”, <https://hungarytoday.hu/stricter-fines-against-mps-violating-house-rules/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).
- “The career arc of Péter Polt, Hungary's chief Prosecutor”, <https://budapestbeacon.com/the-career-arc-of-peter-polt-hungarys-chief-prosecutor/>, (erişim tarihi: 20.09.2019).
- “The Current Threat to CEU in Hungary: A Brief Summary”, https://www.ceu.edu/sites/default/files/attachment/basic_page/17842/ceubrief1.pdf, (erişim tarihi: 01.06.2020).
- “The Declaration of National Cooperation”, https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047_e.pdf, (erişim tarihi 14.03.2020)
- “The EU Funds, Viktor Orban, And Lorinc Meszaros, The Hungarian Gas Fitter: Four Graphs”, <https://www.crcb.eu/?p=1791>. (15.03.2023).
- “The Guardian view on Hungary's coronavirus law: Orbán's Power Grab”, https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/29/the-guardian-view-on-hungarys-coronavirus-law-orbans-power-grab?CMP=share_btn_tw. (12.05.2020).
- “The GVH President Denies that They Worked on a Government Order”, https://hvg.hu/gazdasag/20120917_A_GVHelnok_interju.
- “The Hungarian State Audit Office’s assault on Democracy”, <http://hungarianfreepress.com/2018/01/09/the-hungarian-state-audit-offices-assault-on-democracy/> . (erişim tarihi: 26.05.2020).
- “The Programme of National Cooperation” https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047_e.pdf, (erişim tarihi 14.03.2020)
- “The Protection of János Áder Was Officially Taken Away From TEK”, https://hvg.hu/itthon/20150331_A_TEKtol_hivatalosan_is_elvettek_Ader_Ja, (erişim tarihi: 29.05.2020).
- “The Rise And Fall of Zoltan Speder”, <https://budapestbeacon.com/rise-fall-zoltan-speder/>, (erişim tarihi: 25.01.2022)
- “Three Businessmen Close to PM Orban Control Nearly 400 Companies”, <https://english.atlatszo.hu/2018/10/28/hungary-by-atlatszo-three-businessmen-close-to-pm-orban-control-nearly-400-companies/>, (erişim tarihi: 20.02.2023).

“Translation of Draft Law On Protecting Against The Coronavirus”, <https://hungarianspectrum.org/2020/03/21/translation-of-draft-law-on-protecting-against-the-coronavirus/>, (erişim tarihi: 12.04.2020).

“Vodafone Hungary Slapped with HUF 200 mln Fine for Unfair Practices”, <https://www.portfolio.hu/en/business/20171222/vodafone-hungary-slapped-with-huf-200-mln-fine-for-unfair-practices-385063>, (erişim tarihi: 10.02.2023)

“Why right-wing Europeans are flocking to an English thinker,” <https://www.economist.com/britain/2023/07/02/why-right-wing-europeans-are-flocking-to-an-english-thinker>, (erişim tarihi: 01.09.2023).

“Winners of Controversial Motorway Concession Announced,” <https://hungarytoday.hu/motorway-highway-concession-hungary-fidesz-government-state-asset-sell-off/>. (15.03.2023)

ABNETT, Kate, STRUPCZEWSKI, Jan, “EU Holds Back All Of Hungary’s Cohesion Funds Over Rights Concerns”, <https://www.reuters.com/world/europe/eu-holds-back-all-hungarys-cohesion-funds-over-rights-concerns-2022-12-22/>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

Act XX of 1949: The Constitution of the Republic of Hungary, <https://www2.ohchr.org/english/bodies/cescr/docs/E.C.12.HUN.3-Annex2.pdf>, (erişim tarihi 01.04.2020).

Alex Faludy, “Why Are Tory MPs Trying to Bring The Orban playbook to British Politics?” <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/jun/20/tory-mps-viktor-orban-playbook-british-politics-hungary-edward-leigh>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

Amnesty International Public Statement, <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2016/05/EUR2733592016ENGLISH.pdf?x99513>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

Andras Bozoki, “Illiberal Democracy Belongs to the Hybrid Regimes.” Public Seminar. <https://publicseminar.org/2017/08/illiberal-democracy-belongs-to-the-hybrid-regimes/>, 2017.

ANGYAN, Jozsef, “Friends Of Fidesz Among The Winners of The State Land Auctions”, <https://dailynewshungary.com/friends-fidesz-among-winners-state-land-auctions/>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

ARON, Hadas, HOLLAND, Emily, “The Covid-19 Crisis Shows The Failure of Populist Leadership In The Face of Real Threats”, <https://blogs.lse.ac.uk/usappblog/2020/03/24/the-covid-19-crisis-shows-the-failure-of-populist-leadership-in-the-face-of-real-threats/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

Balázs Pivarnyik, “Tusványos: Where Orbán always Saves the World”, <https://budapestbeacon.com/tusvanyos-orban-always-saves-world/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

BALINT, Fabok, “Businessman Close To Hungarian PM Funded Partner’s Fledging Business With EU Money”, <https://www.direkt36.hu/en/garanci-tobb-szazmillionyi-kozpenzt-adott-uzlettarsa-cegenek-egy-bukdacsolo-projektre/>. (20.03.2023).

BALOGH, Eva S., “How Qualified Will The New Judges In The Hungarian Constitutional Court Be? The Case Of Bela Pokol”, <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2011/06/20/how-qualified-will-be-the-new-judges-in-the-hungarian-constitutional-court-the-case-of-bela-pokol/> (erişim tarihi: 20.09.2019).

BALOGH, Eva S., “The Newest Judge Of The Hungarian Constitutional Court: A Man Jointly Supported By Fidesz And Jobbik”, <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2013/03/26/the-newest-judge-of-the-hungarian-constitutional-court-a-man-jointly-supported-by-fidesz-and-jobbik/>, (erişim tarihi: 20.09.2019)

BALOGH, Eva S., Fidesz Very Own Ngos Stuffed With Public Money, <https://hungarianspectrum.org/tag/laszlo-csizmadia/>, (erişim tarihi: 30.05.2020)

BALOGH, Eva S., How Qualified Will The New Judges In The Hungarian Constitutional Court Be? The Case Of Istvan Balsai, <https://hungarianspectrum.wordpress.com/2011/07/11/how-qualified-will-the-new-judges-in-the-hungarian-constitutional-court-be-the-case-of-istvan-balsai/>, (erişim tarihi: 20.09.2019) .

BALOGH, Eva S., Hungarian Spies Are Everywhere, <https://www.hungarianspectrum.org/2015/07/24/hungarian-spies-are-everywhere/>, (erişim tarihi: 29.05.2020).

BALOGH, Eva S., Viktor Orban and His Prosecutor Peter Polt: The Prosecutor General, <https://hungarianspectrum.org/2016/05/16/viktor-orban-and-his-protector-peter-polt-the-prosecutor-general/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

BALOGH, Eva, “The End Of Independent Judiciary”, <https://hungarianspectrum.org/2011/12/13/the-end-of-the-independent-judiciary/> (erişim tarihi: 23.05.2020)

BALOGH, Eva, “Remembering The Viktor Orban and Laszlo Köver of 30 Years Ago”, <https://hungarianspectrum.org/2020/05/02/remembering-the-viktor-orban-and-laszlo-kover-of-30-years-ago/>. (erişim tarihi: 16.05.2020)

BALOGH, Eva, Another Corruption Case And The News Of The Day, <https://hungarianspectrum.org/2014/02/05/another-corruption-case-and-the-news-of-the-day/>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

- BALOGH, Eva, <https://hungarianspectrum.org/tag/kotcse/>, (erişim tarihi: 05.09.2020).
- BALOGH, Eva, The Hungarian Media Scene Is Still In Flux, <https://hungarianspectrum.org/2015/08/03/the-hungarian-media-scene-is-still-in-flux/>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- BARRY, Orla, “Emergency authoritarianism? Hungary’s Orbán uses coronavirus to seize more power”, <https://www.pri.org/stories/2020-04-06/emergency-authoritarianism-hungary-s-orb-n-uses-coronavirus-seize-more-power>, (erişim tarihi: 12.04.2020).
- BATORFY, Atilla, “How did the Victor Orban-Lajos Simicska Media Empire Function?” <https://mediaobservatory.net/investigative-journalism/how-did-viktor-orban-lajos-simicska-media-empire-function>, (erişim tarihi: 25.02.2023).
- BAYER, Lili, “Hungary approves mandatory detention of all asylum seekers”, <https://www.politico.eu/article/hungary-approves-mandatory-detention-of-all-asylum-seekers/>, (erişim tarihi: 30.05.2020).
- BEKES, Marton, “Rules of New Times”, <https://latoszogblog.hu/aktualis/uj-idok-szabalyai/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- BLANKA, Zoldi, “Hungarian Banking Oligarch Under Heavy Fire”, <https://www.intellinews.com/hungarian-banking-oligarch-under-heavy-fire-99827/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- BOZZAY, Balasz, “Orban Paholytarsa es Meszaros Lörinc Veje 1s Szazmillios Vissza Nem Teritendö Tamogatast Kapott”, https://index.hu/gazdasag/2020/01/03/epitoipar_vissza_nem_teritendo_tamogatas_orban_meszaros_lorinc_homlok_zsolt_vegh_gabor/. (15.03.2023).
- BRÜCKNER, Gergely, “Sándor Csányi on Banks, Planes, and Football Fields.” https://index.hu/english/2019/05/03/sandor_csanyi_interview_otp_hungarian_football_federation_viktor_orban_private_plane/?token=da9a0c8866bdcf9829898bd06ef6c1ff, 2019, (erişim tarihi: 17.01.2022).
- BRÜCKNER, Gergely, KOVACS, Zoltan, “Circles Close to Fidesz to Acquire Deutsche Telekom Subsidiary”, https://index.hu/english/2019/07/12/deutsche_telekom_hungary_acquisition_t-systems_4ig_gellert_jaszai_lorinc_meszaros_it_solutions/, (erişim tarihi: 20.03.2023).
- BRYANT, Chris, “Orban Consolidates Power, Financial Times”, <https://www.ft.com/content/c210f8dc-fe68-11df-845b-00144feab49a>, (erişim tarihi: 30.01.2023).
- BUCKLEY, Neil and BYRNE, Andrew, “Viktor Orban’s Oligarchs: A New Elite Emerges in Hungary”, Financial Times, 2017.

- Businessmen with Close Ties to Ruling Fidesz Acquire Concession Rights to Hungary's "Most Profitable Casinos for 35 Years", <https://hungarytoday.hu/businessmen-fidesz-concession-rights-tender-hungary-casinos/>, (erişim tarihi: 20.02.2023).
- CARROLL, Michael, "Telenor Hungary Punished for Illegal Contract Term Changes", <https://www.fiercewireless.com/europe/telenor-hungary-punished-for-illegal-contract-term-changes>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- Case Of Baka v. Hungary, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/06/Hungary-CASE-OF-BAKA-v.-HUNGARY.pdf>, madde 16 ve madde 20 (erişim tarihi: 24.05.2020).
- Case Of Szabo And Vissy v. Hungary, <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2016/jan/echr-case-SZAB-%20AND-VISSY-v-%20HUNGARY.pdf>, s. 33 ve 45, (erişim tarihi: 28.05.2020).
- CHASTAND, Jean-Baptiste, BIENVENU, Helene, "Marine Le Pen Finds Inspiration In Her Close Relationship with Viktor Orban", https://www.lemonde.fr/en/politics/article/2022/04/18/marine-le-pen-finds-inspiration-in-her-close-relationship-with-viktor-orban_5980835_5.html, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- Christopher Maroshegyi, Molly Montgomery, "Is The Tide Turning Against Right-Wing Populism and Nationalism In Central Europe?", <https://www.brookings.edu/articles/is-the-tide-turning-against-right-wing-populism-and-nationalism-in-central-europe/>, (erişim tarihi: 20.03.2023).
- Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, Rui Tavares, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/LIBE-PR-508211_EN.pdf?redirect. (erişim tarihi 10.10.2020)
- Company of PM Orban's son-in-law buys 57% stake in Hungary's Granit Bank, <https://www.reuters.com/markets/europe/company-pm-orbans-son-in-law-buys-57-stake-hungarys-granit-bank-2021-12-30/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).
- Csaba Toth, "Full text of Viktor Orbán's speech at Băile Tuşnad (Tusnádfürdő) of 26 July 2014," <https://budapestbeacon.com/full-text-of-viktor-orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).
- CSABA, Toth, Simicska: Viktor Orban May Have Been A Communist Informer", <https://budapestbeacon.com/simicska-viktor-orban-may-have-been-a-communist-informer/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- CSERESNYES, Péter, Governing Parties Propose Stricter Disciplinary Rules for Renitent MPs, <https://hungarytoday.hu/governing-parties-propose-stricter-disciplinary-rules-for-renitent-mps/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).

- CSÍKAZ, Brigitta, “City Park Construction Project Cost 367 million Euro Already, Final Price Tag May Reach 774 Million Euro”, <https://english.atlatszo.hu/2019/05/05/city-park-construction-project-cost-e367-million-already-final-price-tag-may-reach-e774-million/>, (20.03.2023).
- CSÍKAZ, Brigitta, “Meszaros&Family, Huawei and ZTE To Profit From Budapest-Belgrade Railway Reconstruction”, <https://english.atlatszo.hu/2019/06/12/meszaros-family-huawei-and-zte-to-profit-from-budapest-belgrade-railway-reconstruction/>. (15.03.2023)
- CSÍKAZ, Brigitta, “New Budapest Museum Means 80 million Euro Business For Hungarian Government’s Friends”, <https://english.atlatszo.hu/2019/02/15/new-budapest-museum-means-e80-million-business-for-hungarian-governments-friends/>, (20.03.2023).
- CSÍKAZ, Brigitta, KATUS, Eszter, “Not Only Meszaros But Also His Family members Are Enriching Themselves From Public Tenders”, <https://english.atlatszo.hu/2019/06/28/not-only-meszaros-but-also-his-family-members-are-enriching-themselves-from-public-tenders/>. (15.03.2023).
- CSÍKAZ, Brigitta, “A Company Close to Fidesz Signs 20 million Euro Contract For Operating The Smart Border Fence”, https://budapestbeacon.com/search/?_sf_s=A%20company%20close%20to%20Fidesz., (15.03.2023).
- CSONKA, Anna, The Hungarian State Gave Them A good Business. Now they luxury apartments in budapest, <https://www.direkt36.hu/en/az-allamtol-kaptak-egy-jo-uzleti-lehetoseget-most-luxuslakasai-k-vannak-az-andrassy-uton/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).
- DK: Audit Office ‘Threatens’ to Strip Party of Funding, <https://hungarytoday.hu/dk-audit-office-threatens-to-strip-party-of-funding/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).
- DUNAI, Marton Dunai, Hungary Accelerates Talks With EU to Unlock Billions in Funding, <https://www.ft.com/content/b15cc542-807b-4dd8-abae-a72ed2ef3fbf>. (20.03.2023).
- DUNAI, Marton Hungary Foreign Minister: Vacation on Tycoon’s Yacht Is My Private life, <https://www.reuters.com/article/uk-hungary-government-minister-yacht-idUKKBN25L270>. (15.03.2023)
- DUNAI, Marton, “How Viktor Orban Will Tap Europe’s Taxpayers And Bankroll His Friends And Family,” <https://www.reuters.com/investigates/special-report/hungary-orban-balaton/>, (erişim tarihi: 25.02.2023).
- DUNAI, Marton, “The Banker Who Knows What's on Hungarian PM's Mind”, <https://www.reuters.com/article/uk-hungary-banker-profile-idUKBRE96L0PR20130723>, 2013, (erişim tarihi: 22.01.2022).

- DUNAI, Marton, Sam Fleming, “Hungary Faces Freeze in EU Funding”, <https://www.ft.com/content/5ece6ecc-5973-40ac-9ba2-4193f042dacd>. (erişim tarihi: 20.03.2023).
- ECHIKSON, William, “Viktor Orbán’s anti-Semitism Problem”, <https://www.politico.eu/article/viktor-orban-anti-semitism-problem-hungary-jews/>, (erişim tarihi: 01.06.2020).
- EDER, Marton, “Orban Eyes Telecoms as Next Target for Hungarian Ownership Drive”, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-04/orban-eyes-telecoms-as-next-target-for-hungarian-ownership-drive#xj4y7vzkg>, (erişim tarihi: 15.02.2023).
- EDIT, Inotai, “How Hungary’s Trianon Trauma Inflames Identity Politics”, <https://balkaninsight.com/2019/11/25/how-hungarys-trianon-trauma-inflames-identity-politics/>, (erişim tarihi 26.08.2020)
- EDWARD, Lucas, “Welcome to Orbanistan”, <https://www.cepa.org/welcome-to-orbanistan>, (erişim tarihi: 12.05.2020).
- Elisabeth Zerfosky, “How Viktor Orbán Used the Coronavirus to Seize More Power”, <https://www.newyorker.com/news/letter-from-europe/how-viktor-orban-used-the-coronavirus-to-seize-more-power>, (erişim tarihi: 20.03.2023).
- EOTVOS, Orsolyo, HAID, Christoph, “No Merger Control For Concentrations of National Strategic Importance”, <https://www.lexology.com/commentary/competition-antitrust/hungary/schoenherr-attorneys-at-law/no-merger-control-for-concentrations-of-national-strategic-importance>, (erişim tarihi: 20.02.2023).
- ERDELYİ, Katalin, Hungarian Government Spent €8.1 Million On Its Latest ‘Stop Soros’ campaign, <https://english.atlatszo.hu/2018/03/22/hungarian-government-spent-e8-1-million-on-its-latest-stop-soros-campaign/> (erişim tarihi: 01.06.2020).
- ERDELYİ, Kathalin, “From Tiszakecske to Dubai: Laszlo Szijj’s Rise To The Top Business Circles Of The Regime”, <https://english.atlatszo.hu/2019/03/10/from-tiszakecske-to-dubai-laszlo-szijjs-rise-to-the-top-business-circles-of-the-regime/>, (erişim tarihi:15.03.2023)
- ERDELYİ, Kathalin, “The EU Funded 84 percent of the Public Procurement Tenders Won By Elios”, <https://english8.atlatszo.hu/2018/02/23/the-eu-funded-84-percent-of-the-public-procurement-tenders-won-by-elios/>, (erişim tarihi:15.03.2023).
- ERDELYİ, Kathalin, “The Eu-Funded Mini Train Of Felcsut Generated A Loss Of HUF 17 Million in 3 Years”, <https://english.atlatszo.hu/2019/08/27/the-eu-funded-mini-train-of-felcsut-generated-a-loss-of-huf-17-million-in-3-years/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

- ERDELYI, Kathalin, “The Meszaros empire Won Public Tenders Worth 826 million Euro last Year, 93 percent of which Came From European Public Funds”, <https://english.atlatszo.hu/2019/01/17/the-meszaros-empire-won-public-tenders-worth-e826-million-last-year-93-percent-of-which-came-from-european-union-funds/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).
- ERDELYI, Kathalin, Friends of Orban and Erdoğan Behind The Turkish Purchases of The Hungarian Army, <https://english.atlatszo.hu/2022/10/14/friends-of-orban-and-erdogan-behind-the-turkish-purchases-of-the-hungarian-army/>, (erişim tarihi: 15.03.2023)
- ERDELYI, Kathalin, From Tiszakecske to Dubai: Laszlo Szijj’s Rise To The Top Business Circles Of The Regime, <https://english.atlatszo.hu/2019/03/10/from-tiszakecske-to-dubai-laszlo-szijjs-rise-to-the-top-business-circles-of-the-regime/>, (erişim tarihi: 15.03.2023)
- ERDELYI, Kathalin, The Meszaros Empire Won Public tenders Worth 826 million Euro Last Year, 93 Percent of Which Came From EU Funds, <https://english.atlatszo.hu/2019/01/17/the-meszaros-empire-won-public-tenders-worth-e826-million-last-year-93-percent-of-which-came-from-european-union-funds/>, (erişim tarihi:15.03.2023).
- ERGUN, İlterif, “Paternalist Milliyetçilik: Avrupa Sağında Yeniden Yapılanma”, *Vaziyet*, <https://www.vaziyet.com.tr/analiz/paternalist-milliyetcilik-avrupa-saginda-yeniden-yapilanma-30907.html>, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- ESTZER, Katus, “Az Apathy Csaladhoz Kothetö Ceg Egit Egy Apathy Csaladhoz Kothetö Szalldat Milliardos Allami Tamogatassal,” <https://atlatszo.hu/2021/08/18/az-apathy-csaladhoz-kotheto-ceg-epit-egy-apathy-csaladhoz-kotheto-szalldat-milliardos-allami-tamogatassal/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).
- ESZTER, Katus, “OTP Bank Denies Orban’s Holiday Visit on Private Island in the Adriatic Sea”, <https://english.atlatszo.hu/2019/09/12/otp-bank-denies-orbans-holiday-visit-on-private-island-in-the-adriatic-sea/>, 2019, (erişim tarihi: 17.01.2022).
- Eurostat, “17% of EU27 population at risk of poverty Higher risk of poverty among children and elderly”, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/5049294/3-18012010-AP-EN.PDF/bb59a7d6-f374-44d1-8a20-23877fd35202>, (erişim tarihi: 18.01.2022).
- FIELD, Richard Field, Reorganized State-owned MKB Bank to Also Fund Andy Vajna’s Purchase of TV2, <https://budapestbeacon.com/andy-vajna-to-expand-media-holdings-in-hungary/>, (erişim tarihi: 20.02.2023).
- FIELD, Richard Hungarian Consortium Wins 23 milyon Dolar Tender To Build Football Stadium In Budapest, <https://budapestbeacon.com/hungarian->

[consortium-wins-23-million-tender-to-build-football-stadium-in-budapest/?sf_data=all&sf_s=West+Hungaria+Bau+Kft](https://budapestbeacon.com/akk-ceo-resigns-mnb-closes-szechenyi-bank/), (20.03.2023).

FIELD, Richard, “ÁKK CEO resigns after MNB closes Széchenyi Bank”, <https://budapestbeacon.com/akk-ceo-resigns-mnb-closes-szechenyi-bank/>, 2014, (erişim tarihi: 22.01.2022).

FIELD, Richard, “Andy Vajna to Buy Hungary’s Second-Largest Commercial Television Channel”, https://budapestbeacon.com/andy-vajna-to-buy-hungarys-second-largest-commercial-television-channel/?sf_s=andy+vajna&sf_paged=9, (erişim tarihi: 20.02.2023).

FIELD, Richard, “Hungary Casino Concessions Awarded to Film Producer, Former Football Club Owner”, https://budapestbeacon.com/hungary-casino-concessions-awarded-to-film-producer-former-football-club-owner/?sf_s=andy+vajna&sf_paged=10, (erişim tarihi: 15.02.2023).

FIELD, Richard, “Viktor Orbán’s son-in-law sells shares in Elios Zrt. to West Hungária Bau”, <https://budapestbeacon.com/viktor-orbans-son-in-law-sells-shares-in-elios-zrt-to-west-hungaria-bau/>. 15.03.2023).

FOSTER, Peter, CSEKÖ Balazs, “Viktor Orban’s Fragmented Opposition In Frantic Last-Minute Dash To Halt His Victory”, <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/04/07/viktor-orbans-fragmented-opposition-frantic-last-minute-dash/>

GAWTHORPE, Andrew, Conservatives Want to make the Us more like Hungary. A Terrifying Thought”, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/may/20/conservatives-republicans-cpac-hungary-orban>, (erişim tarihi: 15.01.2023).

GEBREKIDAN, Selam, Matt Apuzzo and Benjamin Novak, The Money Farmers: How Oligarchs and Populists Milk the EU for Millions, <https://www.nytimes.com/2019/11/03/world/europe/eu-farm-subsidy-hungary.html>, <https://www.nytimes.com/2019/11/03/world/europe/eu-farm-subsidy-hungary.html>.

GERGELY, Szakacs, “Hungary FHB Chairman Speder Resigns, Sells Stake in Bank”, <https://www.reuters.com/article/hungary-fhb-idUSL8N1CK4RY>, (erişim tarihi: 25.01.2022).

GETLER, Michael “Goulash Communism Savored”, Washington Post, 1977. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1977/09/14/goulash-communism-savored/1ef90e72-7e76-417b-82a1-884a8a2b18ec/>. (erişim tarihi: 22.03.2022)

GOLDBLATT, David, NOLAN, Daniel, “Viktor Orban’s Reckless football Obsession”, <https://www.theguardian.com/news/2018/jan/11/viktor-orban-hungary-prime-minister-reckless-football-obsession>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

GYÖRGY, Péteri, “Should We Really Be Surprised by Where Viktor Orbán’s Hungary is Heading”, <https://www.iwm.at/transit-online/really-surprised-viktor-orbans-hungary-heading/>, (erişim tarihi: 18.10.2020).

HALMAI, Gábor, SCHEPPELE, Kim Lane, Don’t Be Fooled by Autocrats!

HALMAI, Gabor, SCHEPPELE, Kim, Lane, “Why Hungary’s Emergency Violates Rule of Law “<https://verfassungsblog.de/dont-be-fooled-by-autocrats/>, (erişim tarihi: 12.05.2020).

HAMACHER, Adriana, “Crypto Experts Fear New Law Makes Hungary a Surveillance State”, <https://decrypt.co/29561/crypto-experts-fear-new-law-makes-hungary-a-surveillance-state>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

HARİRİ, Yuval Noah, “The World After Coronavirus”, Financial Times, <https://www.ft.com/content/19d90308-6858-11ea-a3c9-1fe6fedcca75>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

HEGEDÜS, Daniel, SCHEPPELE, Kim Lane, SIMON, Krisztian, “ How Orban Manipulates Markets to Suppress Hungary’s Opposition, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/how-orban-manipulates-markets-to-suppress-hungarys-opposition/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

HERCZEG, Mark, Meszaros lorinc 6.2 milliárdos kormányzati támogatással Epite meg magyarország egyetlen buzakemenyítő gyarat, <https://444.hu/2017/04/24/62-milliardos-kormanyzati-tamogatassal-epiti-meg-meszaros-lorinc-magyarorszag-egyetlen-buzakemenyito-gyarat>. (15.03.2023)

HODSON, Dermot, “Why Europe has to stand up to Viktor Orbán”, <https://www.politico.eu/article/europe-stand-up-to-viktor-orban-hungary-legislation-ceu/>. (erişim tarihi: 23.12.2019)

HORLEY, Tim, MENG, Anne, VERSTEEG, Mila, “The World Is Experiencing a New Form of Autocracy”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/new-authoritarianism/607045/>, (erişim tarihi: 15 Eylül 2020).

HORN, Gabriella, “Company owned by Orban’s Son-In-Law Made A Billion Forint On “Taking Care of Permits For Stalling Hotel Construction Project”, <https://english.atlatszo.hu/2020/08/04/company-owned-by-orbans-son-in-law-made-a-billion-forint-on-taking-care-of-permits-for-stalling-hotel-construction-project/>. (15.03.2023).

HORVATH, Csaba Laszlo, Ismét brüsszeli pénzt osztanak az uniós forrásokért harcoló Orbán Vejenek, Viktor, <https://24.hu/belfold/2022/12/07/tiborc-istvan-orban-viktor-europai-unio-brusszel-tamogatas-erdosites/>. (15.03.2023).

<http://szpma.hu/english/>, (erişim tarihi 05.09.2020)

<https://hunconcourt.hu/current-members/dr-laszlo-salamon>, (erişim tarihi: 20.09.2019)

<https://peoplepill.com/people/laszlo-koever/>, (erişim tarihi: 16.05.2020).

<https://www.ajbh.hu/web/ajbh-en/laszlo-szekely>, (erişim tarihi: 28.05.2020).

https://www.dropbox.com/s/9w8gkq8u8zm3ixs/34_2019%20OBT%20decision%2008.05.2019.pdf?dl=0, (erişim tarihi: 23.05.2020).

https://www.kormany.hu/download/f/3e/61000/TheFundamentalLawofHungary_20180629_FIN.pdf, (erişim tarihi: 05.12.2020),

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2012\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2012)018-e), s.2 (erişim tarihi: 21.11.2020).

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2017\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2017)005-e), s.28-29, (erişim tarihi: 01.06.2020).

Itt a civil támogatások listája: a kormány mellett demonstrálni menő, <https://atlatszo.hu/2012/10/22/itt-a-civil-tamogatasok-listaja-a-kormany-mellett-demonstralni-meno/>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

Jan-Werner Müller, “The Problem With Illiberal Democracy”, <https://www.socialeurope.eu/the-problem-with-illiberal-democracy>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

Jon Henley, “Election Results Give Hope To Opposition in Hungary and Poland”, <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/14/election-results-opposition-poland-hungary>, (erişim tarihi: 20.03.2023).

Kata Benedek, “Opportunism Not Ideology: Fidesz’ Campaign Against Sexual Minorities”. Green European Journal, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/opportunism-not-ideology-fideszscampaign-against-sexual-minorities/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

KELEMEN, R. Daniel, “Hungary just Became a Coronavirus Autocracy”. <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/04/02/hungary-just-became-coronavirus-autocracy/>. (erişim tarihi: 12.04.1991)

KENDE, Anna, “Antigypsyism and Antisemitism in Hungary”, https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/EVZ_Antigypsyism%20Antisemitism_final%20report%20summary_180228, (erişim tarihi: 01.06.2020)

KESZTHELYI, Christian, “Magyar Telekom Fined HUF 160 million for Violation”, <https://bbj.hu/business/startups/competition/magyar-telekom-fined-huf-160-mln-for-violation>, (erişim tarihi: 10.02.2023).

- KINGSLEY, Patrick, “How Viktor Orbán Bends Hungarian Society to His Will”, <https://www.nytimes.com/2018/03/27/world/europe/viktor-orban-hungary.html>, (erişim tarihi: 30.05.2020).
- KINGSLEY, Patrick, “Hungary Criminalizes Aiding Illegal Immigrants”, <https://www.nytimes.com/2018/06/20/world/europe/hungary-stop-soros-law.html>, (erişim tarihi: 01.06.2020).
- KOVACS Zoltan, “Tenders won by Elios Innovativ Zrt. in 2014”, <https://budapestbeacon.com/table/>, (erişim tarihi: 27.05.2020);
- KOVACS, Angel Marianna, The company group of Orbán's close friend could generate an income of 180 billion, <https://24.hu/fn/gazdasag/2021/01/27/market-bevetel-2020/>. (15.03.2023)
- KOVACS, Kriszta, “Hungary’s Orbánistan: A Complete Arsenal of Emergency Powers”, <https://verfassungsblog.de/hungarys-orbanistan-a-complete-arsenal-of-emergency-powers/>, (erişim tarihi: 12.05.2020).
- KOVACS, Veronika, “Hungary: Important Changes in Hungarian Public Procurement Law”, <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2012/01/hungary-important-changes-in-the-public-procurement-laws>, (erişim tarihi: 25.02.2023).
- KOVACS, Zoltan, “Changes in Hungarian Public Procurement Law”, <https://www.mondaq.com/government-contracts-procurement-ppp/256810/changes-in-hungarian-public-procurement-law>, erişim tarihi: 25.02.2023).
- KOVACS, Zoltan, “Lajos Simicska and Közgep are Doing Better”, https://budapestbeacon.com/lajos-simicska-and-kozgep-are-doing-better/?_sf_s=simicska&sf_paged=21, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- KOVACS, Zoltan, “Parliament elects Tünde Handó to the Constitutional Court and reelects Prosecutor General Péter Polt”, https://index.hu/english/2019/11/04/hungary_parliament_tunde_hando_constitutional_court_peter_polt_prosecutor_general/ (erişim tarihi: 23.05.2020).
- KOVACS, Zoltan, “Viktor Orbán’s son-in-law awarded billions in state and local contracts”, <https://budapestbeacon.com/viktor-orbans-son-in-law-awarded-billions-in-state-and-local-contracts/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).
- KOVACS, Zoltan, ”Hungary parliament fines opposition MPs HUF 19 million in 2013”, https://budapestbeacon.com/hungary-parliament-fines-opposition-mps-huf-19-million-in-2013/?_sf_s=house+rules&sf_paged=9, (erişim tarihi: 16.05.2020)
- KÖVER, Laszlo, Calls Members Of the Opposition Compradors In the Pay Of The Jewish World Elite, <https://hungarianspectrum.org/2020/04/29/laszlo-kover->

[calls-members-of-the-opposition-compradors-in-the-pay-of-the-jewish-world-elite/](#), (erişim tarihi: 16.05.2020).

KREKO, Peter, “The End Of the Russian-Hungarian Bromance?”, <https://www.themoscowtimes.com/2014/12/08/the-end-of-the-russian-hungarian-bromance-a42090>, (erişim tarihi: 01.03.2023).

KRUGMAN, Paul, “The Conscience of Liberal”, <https://krugman.blogs.nytimes.com/2012/01/21/hungary-misunderstood/>, (erişim tarihi: 11.02.2020)

LAMBER, Sean, “The Orange Files: Notes on Illiberal Democracy in Hungary” <https://theorangefiles.hu/counter-terrorism-centre/>, (erişim tarihi: 28.05.2020)

LANCOS, Petra

LANCZİ, Andras “Leftist-Liberal Intellectuals In Shock After Hungary Election Hungary”, <https://europeanconservative.com/articles/interviews/leftist-liberal-intellectuals-in-shock-after-hungary-election/>, (erişim tarihi: 10.03.2023)

LANDON, Thomas Jr., “Hungary Lays Blame for a Fiscal Crisis on Its Central Bank”, <https://www.nytimes.com/2010/08/03/business/global/03forint.html>, (erişim tarihi: 30.01.2023).

LESTYANSZKY, Ádám, “Local governments award Elios Zrt. HUF 1.1 billion worth of contracts in Hungary”, <https://budapestbeacon.com/local-governments-award-elios-zrt-huf-1-1-billion-worth-of-contracts-in-hungary/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

LESTYANSZKY, Ádám, “Péter Juhász: Hungarian authorities won’t investigate corruption”, <https://budapestbeacon.com/peter-juhasz-hungarian-authorities-wont-investigate-corruption/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

LORANT, Gyori, “Small Orwellian World of Hungary: New Mass-Surveillance Powers of Viktor Orbán”, <http://4liberty.eu/small-orwellian-world-of-hungary-new-mass-surveillance-powers-of-viktor-orban/>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

Loveday Morris, “Europe’s populists shaken after elections in Hungary and Poland”, https://www.washingtonpost.com/world/europe/hungarys-populist-leader-orban-handed-election-setback-after-opposition-unites/2019/10/14/b853afe0-ee57-11e9-89eb-ec56cd414732_story.html

Macaristan Yerel Özerklik Gözlemevi Raporu”, http://real.mtak.hu/31805/1/mono_hungary_en_2014.pdf%20, s., (erişim tarihi: 12.04.2020)

- MAGYAR, Bálint, “Autocracy in Action: Hungary Under Orban”, <https://www.boell.de/en/navigation/europe-north-america-autocracy-in-action-hungary-under-orban-14625.html>, (erişim tarihi: 20.01.2020).
- MARTIN, Jozsef Peter, “Amid The Pandemic, It’s Now Corruption That Perform’S Better In Hungary”, <https://balkaninsight.com/2021/02/24/amid-the-pandemic-its-now-corruption-that-performs-better-in-hungary/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).
- MATYASOVSKÍ, Fanni, The Mine Of The Orban Family Pays The Highest Dividend Among Its Competitors, <https://www.direkt36.hu/en/az-orban-banyabol-viszik-haza-a-legtobb-penzet-a-piacon/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).
- MOLNAR, Zoltan, István Tiborc entered the Hungarian Banking Market, <https://24.hu/belfold/2021/12/30/tiborc-istvan-bdpst-group-granit-bank-hegedus-eva/>, (erişim tarihi: 30.01.2023).
- MUELLER, Jan Werner, “The Treason of the Conservatives, *Project Syndicate*, <https://www.project-syndicate.org/commentary/treason-of-western-conservatives-illiberalism-at-any-price-by-jan-werner-mueller-2022-04>, (erişim tarihi: 01.06.2013).
- MUELLER, Jean-Werner, “Christian Democracy or Illiberal Democracy”, *Project Syndicate*, 2020, <https://www.project-syndicate.org/commentary/christian-democracy-or-viktor-orban-illiberalism-by-jan-werner-mueller-2020-01>, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- MÜLLER, Jan-Werner, “The Problem With Illiberal Democracy”, *Social Europe*, <https://www.socialeurope.eu/the-problem-with-illiberal-democracy>, (erişim tarihi: 12.04.2019).
- NAGY, Andras Biro, “Why Orban Won? Explaining Fidesz’s Dominance In Hungary”, *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/hungary/2018-04-10/why-orban-won>, (erişim tarihi: 15.03.2023).
- NEMET, Tamas, “Speaker of the Parliament: Forget checks and balances, they are dumb”, https://index.hu/english/2019/10/25/laszlo_kover_checks_balances_dumb_forget_it_rule_of_law_hungary_fidesz/?fbclid=IwAR1oox8NydNm5YSEYdTIUOEmoXzDxIOpbT7W89FqmriwX6YIIqXuYDPznE (erişim tarihi: 16.05.2020).
- NOLAN, Daniel, “Hollywood producer Vajna Wins Big in Casinos”, https://budapestbeacon.com/hollywood-producer-vajna-wins-big-casinos/?_sf_s=andy+vajna&sf_paged=10, (erişim tarihi: 15.02.2023).
- NOVAK, Benjamin, “Daggers are out for civil society in Hungary”, <https://budapestbeacon.com/daggers-civil-society-hungary/>, (erişim tarihi: 01.06.2020).

- NOVAK, Benjamin, “Embattled Banker and Media Mogul Zoltán Spéder Leaves FHB, Liquidates Shares in Bank, <https://budapestbeacon.com/embattled-banker-and-media-mogul-zoltan-speder-leaves-fhb-liquidates-shares-in-bank/>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- NOVAK, Benjamin, “Hungarian parliament debates changes to house rules” <https://budapestbeacon.com/hungarian-parliament-debates-changes-to-house-rules/>
- NOVAK, Benjamin, “Hungary To Upgrade Its Espionage Capabilities, <https://www.budapestbeacon.com/hungary-to-invest-in-espionage/>, (erişim tarihi: 29.05.2020)
- NOVAK, Benjamin, “Juhász Claims to have video of Ráhel Orbán’s Conducting Business With State-owned Tourism Agency”. https://budapestbeacon.com/juhasz-claims-to-have-video-of-rahel-orbans-conducting-business-with-state-owned-tourism-agency/?_sf_s=tourism, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- NOVAK, Benjamin, “Lajos Simicska’s people Pay Heavy Price For Dispute With Orban”, <https://budapestbeacon.com/lajos-simicskas-people-pay-heavy-price-for-dispute-with-orban/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- NOVAK, Benjamin, “Laszlo Kover: Fidesz work complete once Hungary undergoes biological Renewal”, <https://budapestbeacon.com/laszlo-kover-fidesz-work-complete-once-hungary-undergoes-biological-renewal/>. (erişim tarihi: 16.05.2020)
- NOVAK, Benjamin, “Mészáros and Tiborc become barons of Balaton as Government Pumps Money into Region,” https://budapestbeacon.com/meszaros-and-tiborc-become-barons-of-balaton-as-government-pumps-money-into-region/?_sf_s=balaton. (erişim tarihi: 10.03.2023).
- NOVAK, Benjamin, “Mészáros and Tiborc become Barons of Balaton as Government Pumps Money Into Region”, https://budapestbeacon.com/meszaros-and-tiborc-become-barons-of-balaton-as-government-pumps-money-into-region/?_sf_s=balaton. (erişim tarihi: 10.03.2023).
- NOVAK, Benjamin, “Mészáros’ Company Expresses Intent to Purchase Telenor’s Operations in Hungary”, https://budapestbeacon.com/meszaros-company-expresses-intent-purchase-telenors-operations-hungary/?_sf_s=Gell%C3%A9rt+J%C3%A1szai, (erişim tarihi: 15.02.2023).
- NOVAK, Benjamin, “Meszaros’ kid’s Company Awarded About HUF 16 Billion Over The Weekend”, https://budapestbeacon.com/meszaros-kids-company-awarded-huf-16-billion-weekend/?_sf_s=West+Hungária+Bau+Kft, (20.03.2023).

- NOVAK, Benjamin, “New House Rules to govern Hungary’s New Parliament”, <https://budapestbeacon.com/new-house-rules-to-govern-hungarys-new-parliament/>.
- NOVAK, Benjamin, “Over 40% of public procurements in Hungary may involve single bidder, says TI’s Gabriella Nagy”, <https://budapestbeacon.com/over-40-of-public-procurements-in-hungary-may-involve-single-bidder-says-tis-gabriella-nagy/>, (erişim tarihi 25.02. 2023).
- NOVAK, Benjamin, “Szabó to chief prosecutor Péter Polt: Stop protecting Orbán and son-in-law!”, <https://budapestbeacon.com/szabo-to-chief-prosecutor-polt-peter-stop-protecting-orban-and-son-in-law/>, (erişim tarihi: 27.05.2020);
- NOVAK, Benjamin, “Tiborcş and Meszaros Families Big Winners In Fejer County Land Privatization”, <https://budapestbeacon.com/tiborcş-meszaros-families-big-winners-fejer-county-land-privatization/>, (erişim tarihi: 20.03.2023
- NOVAK, Benjamin, https://budapestbeacon.com/meszaros-company-expresses-intent-purchase-telenors-operations-hungary/?_sf_s=Gell%C3%A9rt+J%C3%A1szai, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- NOVAK, Benjamin, KINGSLEY, Patrick, “Hungary’s Judges Warn of Threats to Judicial Independence”, <https://www.nytimes.com/2018/05/02/world/europe/hungary-judges-independence.html>, (erişim tarihi: 23.05.2020).
- O’BRIEN, Kevin J., “Hungary Moving Back Into Telecommunications Sector”, <https://www.nytimes.com/2012/01/23/technology/hungary-moving-back-into-telecommunications-sector.html>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- OLSEN, Henry, U.S. conservatives have found an alarming model for their move, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2023/05/15/viktor-orban-republican-party-conservatism/>, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- Orbán Lauds Sir Roger Scruton, ‘Loyal Friend of Freedom-loving Hungarians’, <https://hungarytoday.hu/orban-lauds-sir-roger-scruton-loyal-friend-of-freedom-loving-hungarians/>, (erişim tarihi: 01.09.2023).
- Orban’s Allies to Create New Universal Bank to Challenge Top Lender OTP Bank, <https://www.intellinews.com/orban-s-allies-to-create-new-universal-bank-to-challenge-top-lender-otp-bank-152970/>
- OROSZI, Babett, “The Do-All, The Real Estate Agent and the Casino Man: Three Businessmen Close to prime minister Orban Control Nearly 400 Companies”, <https://english.atlatszo.hu/2018/10/23/the-do-all-the-real-estate-agent-and-the-casino-man-three-businessmen-close-to-prime-minister-orban-control-nearly-400-companies/>. (erişim tarihi: 20.03.2023).

- OROSZI, Babett, “Tobacco Barons in Hungary: Loophole Allows Businessmen to Reap The Profits of Close to a Hundred Tobacco Shops”, <https://english.atlatszo.hu/2018/04/05/tobacco-barons-in-hungary-loophole-allows-businessmen-to-reap-the-profits-of-close-to-a-hundred-tobacco-shops/>, (erişim tarihi: 15.02.2023).
- PETHÖ Andras, “How An Oligarch’s Fall Made Way For The Orban Family’s Businesses”, <https://www.direkt36.hu/en/felszabaditotta-az-orban-csalad-cegeit-a-simicskaval-vivott-haboru/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- PETHÖ Andras, BLANKA, Zoldi, “Links Tighten Between Orban’s Brother And a Businessman Who Keeps Winning Public Tenders”, <https://www.direkt36.hu/en/egyre-szorosabb-a-kapocs-orban-testvere-es-az-allami-palyazatokon-tarolo-vallalkozo-kozott/>. (15.03.2023).
- PETHÖ Andras, BLANKA, Zöldi, How EU-funded Projects Secretly Contributed To the orban family’s Enrichment, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).
- PETHÖ Andras, SZABO Andras, “Inside The Fall Of The Oligarch Who Turned Against Viktor Orban”, <https://www.direkt36.hu/en/feltarul-simicska-bukasanak-titkos-tortenete/>, (erişim tarihi: 10.03.2023).
- PETHÖ Andras, SZABO Andras, “Inside The Fall Of The Oligarch Who Turned Against Viktor Orban”, <https://www.direkt36.hu/en/feltarul-simicska-bukasanak-titkos-tortenete/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).
- PETHÖ, Andras, While Hungary’s PM Attacks Brussels, his brother’s Company Gets Money from The EU. <https://www.direkt36.hu/en/orban-egyre-kemenyebben-tamadja-az-eu-t-a-testvere-cege-kozben-most-kapott-toluk-kozel-300-milliot/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).
- PETHÖ, Andras, “Company of hungarian Prime Minister’s Brother Received EU Subsidy yet Again”, <https://www.direkt36.hu/en/megint-nagyerteku-eu-tamogatast-kapott-orban-testverenek-cege/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).
- PETHÖ, Andras, ” How an Oligarch Fall Made Way For The Orban’s Family Business”, <https://www.direkt36.hu/en/felszabaditotta-az-orban-csalad-cegeit-a-simicskaval-vivott-haboru/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).
- PETHÖ, Andras, BLANKA, Zöldi, “How EU-Funded projects Secretly Contributed To the Orban Family’s Enrichment”, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/>. (15.03.2023).
- PETHÖ, Andras, BLANKA, Zöldi, “How People Close To Viktor Orban’s Brother Became Key Player sin Major Procurements of hungary’s Tax Authority,”

<https://www.direkt36.hu/en/orban-testverenek-ket-birkozo-ismerose-is-feltunt-a-nav-nal-fontos-szerepben/>. (15.03.2023).

PETHÖ, Andras, BLANKA, Zöldi, How EU-funded Projects Secretly Contributed To the orban family's Enrichment, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

PETHÖ, Andras, BLANKA, Zöldi, How EU-funded Projects Secretly Contributed To the orban family's Enrichment, <https://www.direkt36.hu/en/rejtett-allami-munkakbol-is-jott-penz-az-orban-csalad-gyorsan-szerzett-milliardjaihoz/> (erişim tarihi: 15.03.2023).

PETRANYI, Dóra, "Hungary: Recent Changes in Hungarian Public Procurement Law", <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2010/08/hungary-recent-changes-in-the-hungarian-public-procurement-act>, (erişim tarihi: 25.02.2023).

Pew Research Center, "End of Communism Cheered but Now with More Reservations"

PIVARNYIK, Balázs, "EU Anti-Fraud Office finds irregularities in procurements won by Orbán's son-in-law", <https://budapestbeacon.com/eu-anti-fraud-office-finds-irregularities-procurements-won-orbans-son-law/>, (erişim tarihi: 27.05.2020).

PIVARNYIK, Balázs, "Fidesz Communications Director Receives Generous Scholarship from Pallasz Athéné Foundation", https://budapestbeacon.com/fidesz-communications-director-receives-generous-scholarship-pallasz-athene-foundation/?_sf_s=matolcsy&sf_paged=2, (erişim tarihi: 10.02.2023).

PIVARNYIK, Balázs, "It is up to the Chief Prosecutor to investigate Orbán's son-in-law", <https://budapestbeacon.com/chief-prosecutor-investigate-orbans-son-law/>, (erişim tarihi: 27.05.2020);

PIVARNYIK, Balázs, "OLAF: Elios Zrt. may have engaged in organized crime under István Tiborcz", <https://budapestbeacon.com/olaf-elios-zrt-may-have-engaged-in-organized-crime-under-istvan-tiborcz/>. (15.03.2023).

PM Viktor Orban'S family and friends feature heavily On Hungarian Rich list, <https://intellinews.com/pm-viktor-orban-s-family-and-friends-feature-heavily-on-hungarian-rich-list-160956/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

Price Of Swimming Pool Built By A Friend Of The Government Quadruples Within two Years", <https://english.atlatszo.hu/2019/02/25/price-of-swimming-pool-built-by-a-friend-of-the-government-quadruples-within-two-years/>, (20.03.2023).

Putin's Trojan Horse In Europe, <https://worldcrunch.com/ukraine-putin-hungary>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

- RADI, Antonia, “Fidesz Strongman’s Family Buys huge Plots Of State land For a Bargain Price”, <https://english.atlatszo.hu/2018/07/01/fidesz-strongmans-family-buys-huge-plots-of-state-land-for-a-bargain-price/>. (20.03.2023).
- RADI, Antonia, The career arc of Péter Polt, Hungary's chief prosecutor, <https://budapestbeacon.com/the-career-arc-of-peter-polt-hungarys-chief-prosecutor/>, (erişim tarihi: 26.05.2020);
- RANKIN, Jennifer, “EU Seeks to Freeze 13bn Euro In Funding to Hungary Over Corruption Fears”, <https://www.theguardian.com/world/2022/nov/30/brussels-seeking-to-freeze-13bn-of-eu-funds-to-hungary-over-corruption-fears>. (erişim tarihi: 20.03.2023).
- RENYI Pal, Daniel, “The Rise and Fall of the Man Who Created Viktor Orbán's System”, <https://444.hu/tldr/2019/04/22/the-rise-and-fall-of-the-man-who-created-viktor-orbans-system>, (erişim tarihi: 25.02.2023).
- ROBERTSON, Dylan, Stephen Harper seeks closer conservative ties with controversial Hungarian government, <https://www.cbc.ca/news/politics/harper-orban-ties-1.6898904>, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- ROLEF, Susan Hattis, “Hungary Should not be Israel’s Role Model”, <https://www.jpost.com/opinion/article-749407>, (erişim tarihi: 01.03.2023).
- SARKADÍ, Márton Nagy, “Es Garancsi Istvan is Reszesulnek a Gazbizniszbol” <https://atlatszo.hu/kozpenz/2014/01/28/nagy-gyorgy-es-garancsi-istvan-is-reszesulnek-a-gazbizniszbol/>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- SARKADÍ, Marton Nagy, Company of Minister Antal Rogan’s father-in-law Received 2.2 billion HUF in EU-financed Subsidies, <https://english.atlatszo.hu/2021/02/17/company-of-minister-antal-rogans-father-in-law-received-2-2-billion-huf-in-eu-financed-subsidies/>. (15.03.2023).
- SARKADÍ, Z., “Mészáros Lörinc Cégügyi Előköstolója Megjelent az FHB és a Takarékok Informatikai Cégében, <https://444.hu/2016/09/23/meszaros-lorinc-cegugyi-elokostoloja-megjelent-az-fhb-es-a-takarekok-informatikai-cegeben>, (erişim tarihi: 25.01.2022).
- SCHEPPELE, Kim Lane, “In Hungary Orban Wins Again-Because He Has Rigged The System”, <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/04/06/orban-fidesz-autocratic-hungary-illiberal-democracy/>, (erişim tarihi: 01.06.2023)
- SCHEPPELE, Kim Lane, “Orbán’s emergency gives him everything he ever dreamed of: The absolute freedom to do what he wants: Orban’s Emergency”, <https://verfassungsblog.de/orbans-emergency/>. (erişim tarihi: 12.05.2020)
- SCHEPPELE, Kim Lane, “Orbán’s Police State”, <https://www.politico.eu/article/orbans-police-state-hungary-serbia-border-migration-refugees/>, (erişim tarihi: 30.05.2020).

SCHEPPELE, Kim Lane, 1984, “*Hungarian Edition*”, <https://krugman.blogs.nytimes.com/2013/06/17/1984-hungarian-edition/>, (erişim tarihi: 18.01.2019).

Scope of authority of the President of NOJ and The Central Administrative Supervision of the National Judicial Council, <https://birosag.hu/en/national-office-judiciary/>, (erişim tarihi: 23.09.2020).

SERDÜLT, Victoria, Meszaros’s Company Certified To Work On Paks Nuclear Power Plant, https://budapestbeacon.com/lorinc-meszaross-company-certified-to-work-on-paks-nuclear-power-plant/?_sf_s=West+Hungária+Bau+Kft. (20.03.2023)

SHEHADİ, Sebastian, “How Hungary’s Elite Made Fortune From The EU”, <https://www.newstatesman.com/world/2021/03/how-hungarys-elite-made-fortune-eu>. (15.03.2023).

SHEHADİ, Sebastian, How hungary’s Elite Made A Fortune From The EU, <https://www.newstatesman.com/world/2021/03/how-hungarys-elite-made-fortune-eu>. (15.03.2023).

SPIKE, Justin, “Hungary sticks to veto of EU budget over rule-of-law issue”, <https://www.seattletimes.com/business/hungary-sticks-to-veto-of-eu-budget-over-rule-of-law-issue/>, (erişim tarihi:18.11.2021).

STUBNYA Becne, KOVACS, Zoltan, https://index.hu/english/2019/05/09/viktor_orban_s_son-in-law_amongst_the_top_100_wealthiest_of_hungary/, (erişim tarihi: 30.01.2023).

SZABO, Andras, “Businessman Linked To The Orban Family Has Expanded His Footprint In City Of Hungary’s Nuclear Plant”, <https://www.direkt36.hu/en/foldeket-vett-utat-epitett-nagyon-nyomul-pakson-az-orban-rokonok-uzlettarsa/>. (15.03.2023).

SZABO, Andras, How Orban’s Chief of Staff And People Close To Him Have Used luxury Car sin Secret, <https://www.direkt36.hu/en/meregdragan-berelheto-luxusautokat-hasznaltak-roganek-es-mas-kormanykozeli-emberek/>. (15.03.2023).

SZAKACS, Gergely, Orban ally takes major stake in Hungary's MKB Bank, <https://www.reuters.com/article/hungary-konzum-mkb-bank-idUSL8N1IY2ER>. (erişim tarihi: 25.01.2022).

Százmilliós veszteséggel zárta az évet a Fidesz, voltak, akik tízmilliót adományoztak a pártnak, <https://24.hu/belfold/2023/05/20/szazmillios-veszteseggel-zarta-az-evet-a-fidesz/>. (15.03.2023).

SZEKELY, Tamás, “Hungarian Parliament Elects New Head And Four New Members Of Constitutional Court”, <https://hungarytoday.hu/hungarian-parliament-elects->

[new-head-four-new-members-constitutional-court-19231/](#), (erişim tarihi: 20.09.2019).

SZEKELY, Tamas, “Hungary To Acquire Stake In ERSTE Bank As PM Announces Reduction Of Bank Levy”, <https://hungarytoday.hu/hungary-acquire-stake-erste-bank-pm-announces-reduction-bank-levy-97954/>, 2015, (erişim tarihi: 22.02.2022).

SZIKRA, Dorottya Szikra, ORENSTEIN, Mitchell A., “Why Orban Won Again”, <https://www.project-syndicate.org/commentary/orban-victory-in-hungary-reflects-popular-economic-policies-by-dorottya-szikra-and-mitchell-a-orenstein-2022-04?barrier=accesspaylog>, (erişim tarihi: 01.06.2023).

SZILVIA Zsilak, “Yet Another Very Important Stadium is Being Built In Budapest For A Bargain Price Of 225 Million Euro”, <https://english.atlatszo.hu/2020/05/27/yet-another-very-important-stadium-is-being-built-in-budapest-for-a-bargain-price-of-225-million-eur/>. (15.03.2023)
Kovacs-Angel Marianna, The company group of Orbán's close friend could generate an income of 180 billion, <https://24.hu/fn/gazdasag/2021/01/27/market-bevetel-2020/>. Brigitta Csikaz, City Park Construction Project Cost 367 milyon Euro Already, Final Price Tag May Reach 774 Milyon Euro, <https://english.atlatszo.hu/2019/05/05/city-park-construction-project-cost-e367-million-already-final-price-tag-may-reach-e774-million/>. (15.03.2023)

SZILVIA, Zsilak, “Yet Another Expensive Stadium: Szilvasvarad Lipizzan Equestrian Centre Cost A Fortune To the Tax Payers”, <https://english.atlatszo.hu/2020/03/18/yet-another-expensive-stadium-the-szilvasvarad-equestrian-centre-cost-a-fortune-to-the-taxpayers/>. (15.03.2023).

SZILVIA, Zsilak, Yet Another Expensive Stadium To be Finished For more Than Twice The Estimated Price In Budapest, <https://english.atlatszo.hu/2020/04/22/yet-another-expensive-stadium-to-be-finished-for-more-than-twice-the-estimated-price-in-budapest/>. (15.03.2023)

SZÖKE Daniel, “How State Funds help The Miracle business of A Top Minister’s Former Wife”, <https://www.direkt36.hu/en/rogan-hivatala-is-feltunik-korabbi-felesegenek-kiugroan-sikeres-uzlete-korul/>. (15.03.2023).

SZÖKE Daniel, “until Now, Orban’s Family has Stayed Away From Public Procurements. Now the Company of His Brother Won a Lucrative One. <https://www.direkt36.hu/en/eddig-tavol-maradt-az-orban-csalad-a-kozbeszerzesektol-most-ifj-orban-gyozo-cege-elnyert-egyet/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

SZÖNYI, Balint, Creating Value by Finding Synergies between Growth And Heritage, <https://bbj.hu/budapest/travel/hotels/creating-value-by-finding-synergies-between-growth-and-heritage>. (15.03.2023).

TAYLİN, Aroche, Victor Orban: The Budapest Beacon, “Hungarian Banker and Media Mogul Zoltán Spéder in Government’s Sights”, <https://budapestbeacon.com/hungarian-banker-and-media-mogul-zoltan-speder-in-governments-sights/>, (erişim tarihi:22.01.2022).

THAROOR, Ishaan, “Coronavirus kills its first democracy”, <https://www.washingtonpost.com/world/2020/03/31/coronavirus-kills-its-first-democracy>, (erişim tarihi:12.04.2021).

The Budapest Beacon, “HVG: Every Tenth Contract Awarded by Pallas Athéné Foundations Unlawful”, https://budapestbeacon.com/hvg-every-tenth-contract-awarded-by-pallas-athene-foundations-unlawful/?_sf_s=matolcsy&sf_paged=2, (erişim tarihi: 10.02.2023).

The Transitional Provisions To The Fundamental Law (31 December 2011) Of Hungary,

Top 10 richest Hungarian people in 2023, <https://dailynewshungary.com/top-10-richest-hungarian-people-in-2023/>. (15.03.2023).

TORONTALÍ Zoltan, “Meszaros Lorinc is Beszall a Legkondibizniszbe”, https://hvg.hu/kkv/20150715_Meszaros_Lorincek_beszallnak_a_legkondibi. (15.03.2023)

TSystems”, https://index.hu/english/2019/07/12/deutsche_telekom_hungary_acquisition_systems_4ig_gellert_jaszai_lorinc_meszaros_it_solutions/?token=2ec286aaa96c5f6dbc564a2bfc2cc358, (erişim tarihi: 15.02.2023).

VASS, Ábrahám, “New State Audit Fine Puts Jobbik’s Existence in Jeopardy”, <https://hungarytoday.hu/new-state-audit-fine-puts-jobbiks-existence-in-jeopardy/>, (erişim tarihi: 26.05.2020).

VELKEY, Robert, Hungarian Demonstration In The “Capital Of Europe” – CÖF Activists Fly To Brussels For Protest, <https://hungarytoday.hu/hungarian-demonstration-capital-europe-cof-activists-fly-brussels-protest-81129/>, (erişim tarihi: 30.05.2020)

Venedik Komisyonu Raporu, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2013\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2013)012-e), (erişim tarihi: 20.09.2020).

Venice Commission, “Opinion On The Fourth Amendment To The Fundamental Law Of Hungary”, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad\(2013\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=cdl-ad(2013)012-e) (erişim tarihi: 10.10.2020)

- VERMEULE, Adrian “Beyond Originalism”, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/common-good-constitutionalism/609037/>, (erişim tarihi: 01.07.2023).
- VERMEULE, ADRIAN, Hungary Resists the Disruptive Tendencies of Liberalism-An Interview with Harvard Professor Adrian Vermeule, https://www.hungarianconservative.com/articles/interview/adrian_vermeule_liberalism_conservatism_rule_of_law_neutrality_state_church_eu_von_der_leyen_morality_common_good/, (erişim tarihi: 01.07.2023).
- VINCZE Viktor Attila, Extra Money For Counter-Terrorism, <https://www.magyaridok.hu/belfold/pluszpenz-terrorelharitasra-637738/>, (erişim tarihi: 29.05.2020)
- Viktor Orban, “Speech at the 29th Bálványos Summer Open University and Student Camp”, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-29th-balvanyos-summer-open-university-and-student-camp/>, (erişim tarihi: 01.04.2023).
- VORAK, Anita, “Six Things Direkt36 Revealed about The Company of Orban’s son-in-law, and later Were Also Found Suspicious By The EU’s Anti-Fraud Office”, <https://www.direkt36.hu/en/hat-dolog-amit-a-direkt36-tart-fel-tiborc-egerol-es-ami-az-eu-csalas-elleni-hivatalanak-is-gyanus-lett/>. (15.03.2023).
- WALKER, Shaun, “Hungary marks treaty centenary as Orbán harnesses 'Trianon trauma'”, <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/04/viktor-orban-fuels-hungarian-nationalism-with-treaty-of-trianon-centenary>, (erişim tarihi 26.08.2020).
- WAY, Lucan Ahmad, LEVITSKY, Steven, “How autocrats can rig the game and damage democracy”, <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2019/01/04/how-do-you-know-when-a-democracy-has-slipped-over-into-autocracy/> (erişim tarihi: 11. 02. 2020).
- Who Captured the Hungarian Energy Policy, And How? <https://energiaklub.hu/en/news/who-captured-the-hungarian-energy-policy-and-how-4035>, (erişim tarihi: 10.02.2023).
- WIKE, Richard “Hungary Dissatisfied with Democracy, but Not Its Ideals”, <https://www.pewresearch.org/global/2010/04/07/hungary-dissatisfied-with-democracy-but-not-its-ideals/>, (erişim tarihi 22.05.2018).
- WINDISCH, Judith, “András Bozóki: It's fun to go Against Fidesz With 6-7 Small Parties”, https://hvg.hu/360/20220521_Bozoki_Andras_ner_orban_ellenzek, (erişim tarihi: 01.06.2023).
- WOLF, George, “The Trafficking Act was Adopted”, <https://24.hu/belfold/2012/09/11/elfogadtak-a-trafikatorvenyt/>, (erişim tarihi: 15.02.2023).

ZEROFISKY, Elisabeth, “How The American Right Fell In love With Hungary?”, <https://www.nytimes.com/2021/10/19/magazine/viktor-orban-rod-dreher.html>, (erişim tarihi: 15.01.2023).

ZÖLDİ, Blanka, “They Try To Hide It, But The Involvement Of Orban’s Father In Huge Railway Construction Project Is Revealed”, <https://www.direkt36.hu/en/probaljak-titkolni-de-a-balatoni-gigaberuhazasnal-is-feltunik-orban-apjanak-cege/>. (erişim tarihi: 10.03.2023)

ZÖLDİ, Blanka, <https://www.direkt36.hu/en/draga-ne-probalkozzon-mert-fogy-a-turelmem-orban-apjat-kerdeztuk-az-allami-megbizasairol/> (erişim tarihi: 10.03.2023).

ZÖLDİ, Blanka, Pethö Andras, How Public Money Keeps Flowing To Orban’s family through Hungary’s new Tycoon. <https://www.direkt36.hu/en/igy-folyik-tovabb-a-kozpenz-meszaros-lorinctol-az-orban-csaladhoz/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

ZÖLDİ, Blanka, Pethö Andras, Orban’s Father Was Involved in controversial Road Construction, <https://www.direkt36.hu/en/meg-a-kormany-is-draganak-talalta-az-m4-es-epiteset-dokumentumok-bizonyitjak-hogy-orban-apjanak-cegetol-vettek-hozza-a-koveket/>. (erişim tarihi: 10.03.2023).

ZÖLDİ, Blanka, Pethö Andras, This is how The Mining Company of Victor orban’s Father Became More Profitable Than Its Major Competitors, <https://www.direkt36.hu/en/igy-lett-nyeresegesebb-az-orban-banya-mint-barmelyik-komoly-versenyarsa/>. (erişim tarihi: 15.03.2023).

ZSELENYI, Zsuzsanna, “Viktor Orban, Fidesz, Me”, The American Interest, <https://www.the-american-interest.com/2019/09/30/viktor-orban-fidesz-and-me/>, (erişim tarihi: 15.03.2023).

ZSELSYKE Csaky, “Hungary’s Troubling Coronavirus Response”, <https://freedomhouse.org/expert/zselyke-csaky> (erişim tarihi: 12.04.2020).

ÖZET

1989 sonrasında komünist yönetimlerin dağılmasıyla birlikte otoriter rejim çalışmaları tekrardan popülerlik kazanmıştır. Üçüncü demokratikleşme dalgasının yükseldiği bu dönemde ülkelerin otoriter geçmişlerini bırakarak liberal demokrasiyi benimseyeceklerine olan inanç, geçiş literatürünü etkilemiştir. Bir anlamda artık otoriter rejimler için tarihin sonu gelmiştir ancak geçiş sürecinin nasıl olacağı ve geçiş rejimini tanımlamaya yönelik yaklaşımlar siyasi rejim çalışmalarında geniş yer tutmuştur. Demokratikleşme beklentisi birçok ülkede gerçekleşmiş, ülkeler seçim, insan hakları ve kapitalist ekonomiyi benimser bir görüntü sergilemiştir. Fakat bu değişim yalnızca kâğıt üzerinde kalmış ve geçiş ülkelerindeki yapısal, kültürel ve aktörsel faktörler, bu ülkelerdeki siyasi rejim değişikliğinin demokrasinin konsolidasyonunu amaçlayacak şekilde evrimleşmesini engellemiştir. Bunun yerine, otoriter özellikler ile demokratik usullerin bir arada olduğu karma rejimler ortaya çıkmıştır. Böylece geçiş rejimlerinin mutlaka demokrasiye doğru gelişeceği tezi çökmüş, geçiş paradigması sonlanmıştır. Karma rejim tipinin demokrasinin bir alt türü olarak adlandırılması son bulmuş ve yeni tipte otoriter rejimlerin doğduğu kabul görmüştür. Bu bağlamda 2000'li yılların başından itibaren, rekabetçi otoriterlik, seçimli otoriterlik gibi kavramlarla karma rejimler ele alınmaya başlanmıştır.

Özellikle, 2008 Krizi sonrasında Batı Kapitalizminin girdiği bunalım, otoriter liderlerin birbirlerini beslediği bir düzen yaratmış ve bunun sonucunda küresel bir ters dalga meydana getirmiştir. Macaristan, Türkiye, Polonya, Slovakya, Hindistan, Malezya gibi ülkeler de bu küresel ters dalganın temsilcileri olarak ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma Macaristan'ın son dönemde yaşadığı dönüşümü merkezine almaktadır. Macaristan'da otoriter dönüşüme yol açan ekonomik krizler, siyasi krizler ve toplumun siyasi yapısını etkileyen enformel pratikler irdelenirken karma rejim literatürünün hangi kavram seti ve hangi rejim tipinin Macaristan için uygun olduğu

tartışılmaktadır. Bu Őekilde çalışmanın temel savı ortaya konmaktadır; mevcut otoriter rejim tipleri, Macaristan rejimini tım yšnleriyle açıklamaya elverişli değildir. Macaristan deneyimi mevcut tanımları ařan özelliklere sahiptir. Çalışma temel savını ortaya koyarken aynı zamanda Macaristan'ın son on yıllık deneyiminin artık demokrasi ile nitelenemeyeceğini de ortaya koymaktır. Bu çerçevede alışma Macaristan'da liberal demokrasinin minimum gereklerinin dahi karşılanamadığı gšnstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Victor Orban, Macaristan, otoriterleşme

ABSTRACT

After 1989, with the collapse of the communist regimes, authoritarian regime studies have regained popularity. In this period of the third wave of democratization, the belief that countries would abandon their authoritarian past and adopt liberal democracy influenced the transition literature. In a sense, the end of history has come for authoritarian regimes, but how the transition process will take place and approaches to define the transition regime have occupied a large place in political regime studies. The expectation of democratization has been realized in many countries and these countries displayed an image of embracing free elections, human rights and a capitalist economy. However, this change remained only on paper, and structural, cultural and actorial factors of the transition countries prevented political regime change evolved towards the consolidation of democracy. Instead, hybrid regimes between authoritarian features and democratic procedures have emerged. Thus, the thesis that transitional regimes would necessarily evolve towards democracy collapsed and the transitional paradigm came to an end. The concept of the hybrid regime type as a sub-category of the democracy came to an end and the emergence of new types of authoritarian regimes was recognized. In this context, since the early 2000s, hybrid regimes have started to be discussed with concepts such as competitive authoritarianism and electoral authoritarianism.

In particular, the crisis of Western Capitalism in the aftermath of the 2008 Crisis has created an order in which authoritarian leaders feed off each other, resulting in a global counter wave. Countries such as Hungary, Turkey, Poland, Slovakia, India and Malaysia have emerged as representatives of this global counter wave.

This study focuses on Hungary's recent transformation. While analyzing the economic crises, political crises and informal practices affecting the political structure of the society that led to the authoritarian transformation in Hungary, it is discussed that which concept set and which regime type of the hybrid regime literature is appropriate

for Hungary. In this way, the main argument of the study is put forward; existing authoritarian regime types are not suitable to explain the Hungarian regime in all its aspects. The Hungarian experience has characteristics that exceed existing definitions. While presenting its main argument, the study also argues that Hungary's experience of the last decade can no longer be characterized as democracy. In this framework, the study shows that even the minimum requirements of liberal democracy have not been met in Hungary.

Keywords: Victor Orban, Hungary, authoritarianism